

กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๗

นางสาววิศรดา อนันต์โท

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา ๒๕๕๗

ISBN 974 – 17 – 6509 – 6

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A STUDY THE POETRY ABOUT THE OCTOBER 14, 1973
AND OCTOBER 6, 1976 EVENTS

Miss Warisara Anantato

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts Program in Thai Literature

Department of Thai

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2004

ISBN 974 – 17 – 6509 - 6

หัวข้อวิทยานิพนธ์	กรณีศึกษาที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙
โดย	นางสาววิศรา อนันตโท
สาขาวิชา	ภาษาไทย
อาจารย์ที่ปรึกษา	อาจารย์ ดร. ไกล่รุ่ง อามระดิษ
อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

..... คณบดีอักษรศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร. ชีระพันธ์ เหลืองทองคำ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อิงอร สุพันธ์ุวณิช)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์ ดร. ไกล่รุ่ง อามระดิษ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารดา กิระนันท์)

นางสาววิศรดา อนันตโท : กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ (THE POETRY ABOUT THE OCTOBER 14 , 1973 AND OCTOBER 6 , 1976 EVENTS.) อ.ที่ปรึกษา : อาจารย์ ดร. ไกลรุ่ง อามระดิษ, อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุราชัย ยิ้มประเสริฐ. ๓๓๕ หน้า ISBN 974 – 17 – 6509 – 6

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษา กวีนิพนธ์ขนาดสั้นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ในด้านรูปแบบเนื้อหา กลวิธีการวรรณศิลป์และบทบาททางวรรณกรรม สังคม และการเมืองผู้วิจัยได้วิเคราะห์บทกวีจำนวน ๒๒๗ บทซึ่งแต่งขึ้นระหว่าง พ.ศ. ๒๕๑๖ และ พ.ศ. ๒๕๔๕ พบว่าบทกวีส่วนใหญ่มีรูปแบบคำประพันธ์ที่สืบทอดขนบโบราณ ได้แก่ กลอน กาพย์ โคลงและ ฉันท์ นอกจากนี้มีการสร้างสรรค์ใหม่โดยนำคำประพันธ์ต่างชนิดมาผสมผสานกันรวมถึงการนำคำประพันธ์เพลงพื้นบ้านและกลอนเปล่ามานำเสนอเนื้อหาทางการเมืองซึ่งถือเป็นลักษณะเด่นของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ในด้านเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เนื้อหาที่พบมากที่สุดคือเนื้อหาที่แสดงเหตุการณ์ที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐปราบปรามนิสิตนักศึกษาและประชาชนด้วยความรุนแรง โดยแบ่งแนวคิดต่าง ๆ ได้แก่แนวคิดที่ว่า การเสียสละของนิสิตนักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์เดือนตุลาคมเป็นการกระทำที่น่ายกย่อง แนวคิดที่ปลุกเร้าให้ประชาชนต่อสู้เพื่อรักษาสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตยเช่นเดียวกับนิสิตนักศึกษาที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคม แนวคิดที่ว่า เหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์เป็นเหตุการณ์ที่โหดร้ายแสดงให้เห็นว่ารัฐใช้ความรุนแรงและใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม แนวคิดเกี่ยวกับคนหลงลืมเหตุการณ์เดือนตุลาคมและไม่มีใครสืบทอดอุดมการณ์เนื่องจากสภาพสังคมและการเมืองได้เปลี่ยนแปลงไป และแนวคิดการเรียกร้องความเป็นธรรมในด้านต่าง ๆ ให้กับผู้ที่สูญเสียชีวิตในเหตุการณ์เดือนตุลาคม

ในด้านกลวิธีการวรรณศิลป์ พบว่า กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีลักษณะการสืบทอดขนบวรรณศิลป์ของบทกวีในยุค ๒๕๓๐ โดยกวีที่มีอิทธิพลสำคัญได้แก่จิตร ภูมิศักดิ์ อิศนีย์ พลจันทร์ อุชเชณี ทวีปวร และ เปลื้อง วรรณศรี ในขณะที่กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีการสร้างสรรค์ใหม่ในด้านการใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีบทบาทหน้าที่ต่อวงวรรณกรรมคือเป็นเครื่องยืนยันถึงความเป็นกวีนิพนธ์เพื่อชีวิต อีกทั้งยังแสดงให้เห็นคุณค่าในเชิงมนุษยนิยมของวรรณกรรมเพื่อชีวิตในแง่ที่แสดงให้เห็นการต่อสู้เพื่อความชอบธรรมของประชาชนและต่อต้านการใช้ความรุนแรงและความอยุติธรรมต่าง ๆ นอกจากนี้กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมยังมีบทบาทในด้านสังคมและการเมือง คือบทบาทในการสถาปนาเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ให้เป็นเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญของเมืองไทยและบทบาทในการยกย่องผู้ที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมให้เป็นวีรชนของชาติ ทั้งยังมีบทบาทในการปลุกเร้าการต่อสู้โดยการนำกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมไปใส่ทำนองเป็นบทเพลงด้วย

ภาควิชา	ภาษาไทย	ลายมือชื่อนิสิต.....
สาขาวิชา	ภาษาไทย	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
ปีการศึกษา	๒๕๔๗	ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4480190122 : MAJOR THAI

KEY WORD: POETRY / OCTOBER 14, 1973 AND OCTOBER 6, 1976 EVENTS.

WARISARA ANANTATO: A STUDY THE POETRY ABOUT THE OCTOBER 14 , 1973 AND OCTOBER 6 , 1976 EVENTS. THESIS ADVISOR:

KLAIRUNG AMRATISHA, Ph.D. THESIS COADVISOR : ASSIST. PROF.

SUTHACHAI YIMPRASERT, Ph.D., 335 pp. ISBN 974 – 17 – 6509 – 6

This thesis aims at analyse short poetry about the October 14, 1973 and October 6, 1976 events in terms of the form, content literary techniques as well as its literary, social and political roles.

In this thesis 227 poems composed between 1973 and 2002 were analysed. It is found that most of the poems are composed in traditional forms, namely Klon, Kap, Klong and Chan. Furthermore, some of them were composed in new forms by mixing different kinds of traditional prosody together. The use of folk prosodies and blank verse to present political contents is also an outstanding feature. Concerning the contents of poetry about the October 14, 1973 and October 6, 1976 events, the contents found most often deal with the situations in which the government authorities violently suppressed the revolt of students. The poetry about the October 14, 1973 and October 6, 1976 events have several themes; the sacrifices of the students should be honored, the people should continue to fight for their right, freedom and democracy as the students in the October events had done before, the two October events were cruel events showing that the government used violence and unjustified power, people forgot the October events due to the changed society, and justice in several aspects is demanded for those who died in the October events.

As for the literary techniques, it is found that the poets follow the literary tradition of social and political poems of 1940, in particular the writing techniques of Chit Bhumisak, Asanee Ponlachan, Utchenee, Taweepworn and Ploeng Wanasri. The specific feature of the poetry about October 14, 1973 and October 6, 1976 events includes the creation of new symbols about the October events.

In terms of its literary role, the poetry about October 14, 1973 and October 6, 1976 events confirms the meaning of the literature for life. It also shows the humanistic value of literature for life by portraying the fight of people for justice and their protest of violence and unfairness. In addition, the poetry about October 14, 1973 and October 6, 1976 events play a significant social and political roles by establishing these two October events as the important political events of Thailand and making the students who died in the two events the national heroes. The poetry is also used as lyrics of songs composed to stimulate people to continue to fight.

Department of	Thai	Student's	signature.....
Field of study	Thai	Advisor's	signature.....
Academic year	2004	Co – advisor's	signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้โดยหากมิได้รับความรัก ความเมตตาและความเอาใจใส่จากอาจารย์ ดร. ไกลรุ่ง อามระดิษ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุทธชัย ยิ้มประเสริฐ อาจารย์ที่ปรึกษาทั้งสองท่านที่กรุณาให้ความรู้แก่ผู้วิจัย รวมทั้งให้คำแนะนำและกำลังใจตลอดจนช่วยตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้อ่างเอาใจใส่จนเสร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยขอกราบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อิงอร สุพันธ์ุณิษ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาตรวจแก้ไขรายละเอียดทำให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา อาจารย์ อารดา กิระนันท์ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้ข้อคิดและคำแนะนำที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่องานวิจัย

ขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ สุกัญญา สุจนายา และ อาจารย์ ภาณุโณ กองทอง และ คุณวารุณี ภูริสัมบรรณ ที่กรุณาให้ยืมหนังสืออันเป็นประโยชน์ต่องานวิจัย

ขอบคุณอย่างยิ่งสำหรับ นิตยา วรรณกิติร์ นันทวัลย์ สุนทรภาระสถิตย์ ธวัชชัย ดุสิตกุล กิรติ ธนะไชย และ ปรียารัตน์ เชาวลิตประพันธ์ และกัลยาณมิตรในวัยเยาว์ เพื่อนรักที่คอยให้กำลังใจด้วยความห่วงใยเสมอและพร้อมที่จะช่วยเหลือในทุกปัญหาอย่างเต็มใจ

ขอบคุณ ใครคนหนึ่งที่คอยให้คำปรึกษา ให้แรงใจในการก้าวเดิน และอยู่เคียงข้างเสมอมา และขอบใจเป็นพิเศษ สำหรับน้องชายที่น่านรักที่คอยช่วยเหลือให้งานวิจัยเล่มนี้ สำเร็จลงด้วยดี

ผู้วิจัยขอรำลึกในพระคุณของพ่อและแม่ผู้ให้ความรัก ความห่วงใย และความเข้าใจเสมอมา ความรักของพ่อและแม่เป็นพลังอันยิ่งใหญ่ที่นำทางให้ลูกกล้าเผชิญและต่อสู้กับอุปสรรคในแต่ละช่วงชีวิตได้อย่างมีความสุข

ท้ายสุดนี้ ผู้วิจัยขอรำลึกถึงคุณความดีของผู้ที่เสียชีวิตในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ รวมทั้ง เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ การเสียสละของท่านก่อให้เกิดประวัติศาสตร์ทางการเมืองที่สำคัญของไทย และเป็นแรงบันดาลใจอันยิ่งใหญ่ในการทำงานวิจัยฉบับนี้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช

บทที่

๑. บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์.....	๕
๑.๓ สมมติฐาน.....	๕
๑.๔ ขอบตกลงเบื้องต้น.....	๕
๑.๕ ขอบเขตการวิจัย.....	๖
๑.๖ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๑๗
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๑๗
๑.๘ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	๑๘

๒. กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

๒.๑ คำจำกัดความและลักษณะทั่วไปของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์	
๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙.....	๒๕
๒.๑.๑ มีการใช้คำในลักษณะต่าง ๆ ที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับ	
เหตุการณ์เดือนตุลาคม.....	๒๖
๒.๑.๒ มีการบรรยายภาพเหตุการณ์และการให้รายละเอียดของ	
สถานที่ต่าง ๆ.....	๓๖
๒.๑.๓ ปริบทแวดล้อมของตัวบทกวีนิพนธ์ที่ช่วยโยงไปถึงเหตุการณ์	
เดือนตุลาคม.....	๓๙
๒.๒ บรรยายากาการประพันธ์กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมตั้งแต่หลัง	
เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง พ.ศ.๒๕๔๕.....	๔๔
๒.๒.๑ บรรยายากาการประพันธ์กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม	
ในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ก่อนเหตุการณ์	
๖ ตุลาคม ๒๕๑๙.....	๔๔

๒.๒.๒. บรรยายากาศการประพันธ์กวีนิพนธ์เดือนตุลาคมตั้งแต่ หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ถึง พ.ศ.๒๕๕๔ ๕.....๕๘	
๓. รูปแบบและเนื้อหาของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙	
๓.๑ รูปแบบคำประพันธ์ของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙..... ๕๘	
๓.๑.๑ คำประพันธ์เดี่ยว.....๕๙	
๓.๑.๑.๑ กลอน.....๖๐	
๓.๑.๑.๒ กาพย์.....๖๔	
๓.๑.๑.๓ โคลง.....๖๙	
๓.๑.๑.๔ ฉันท์.....๗๑	
๓.๑.๑.๕ เพลงพื้นบ้าน.....๗๒	
๓.๑.๒ คำประพันธ์ผสม.....๗๗	
๓.๑.๒.๑ การผสมระหว่างคำประพันธ์ ๒ ชนิด.....๗๗	
๓.๑.๒.๒ การผสมระหว่างคำประพันธ์ ๓ ชนิด.....๗๙	
๓.๑.๒.๓ การผสมระหว่างคำประพันธ์ ๕ ชนิด.....๘๑	
๓.๑.๓ คำประพันธ์แบบไร้ฉันทลักษณ์.....๘๔	
๓.๒ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่ปรากฏในเนื้อหา ของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม๒๕๑๙.....๘๗	
๓.๒.๑ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ที่ปรากฏในเนื้อหาของ กวีนิพนธ์.....๘๗	
๓.๒.๒ เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ที่ปรากฏในเนื้อหาของกวีนิพนธ์.....๙๕	
๓.๒.๓ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ที่ปรากฏ ร่วมกันในเนื้อหาของกวีนิพนธ์.....๑๐๐	
๓.๒.๔ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖, ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และ เหตุการณ์พฤษภาทมิฬที่ปรากฏร่วมกันในเนื้อหาของ กวีนิพนธ์.....๑๐๕	

๔.	แนวคิดของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖	
	และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙	
	๔.๑ แนวคิดของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖.....	๑๐๙
	๔.๒ แนวคิดของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙.....	๑๒๑
	๔.๓ แนวคิดของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖	
	และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ทั้งสองเหตุการณ์.....	๑๓๓
	๔.๔ แนวคิดของกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖	
	เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ.....	๑๔๓
๕.	วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖	
	และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙	
	๕.๑ วรรณศิลป์ที่เกิดจากการใช้คำ.....	๑๔๘
	๕.๑.๑ การใช้คำกริยาแสดงอาการ.....	๑๔๙
	๕.๑.๒ การใช้คำกริยาแสดงประสบการณ์.....	๑๕๒
	๕.๑.๓ การใช้คำแสดงเจตจำนง.....	๑๕๓
	๕.๑.๔ การใช้คำเรียกขาน.....	๑๕๕
	๕.๑.๕ การใช้คำศัพท์เฉพาะด้านการเมือง.....	๑๖๐
	๕.๒ วรรณศิลป์ที่เกิดจากการสร้างความงามของเสียง.....	๑๗๔
	๕.๒.๑ การเล่นเสียงสัมผัสสระ.....	๑๗๔
	๕.๒.๒ การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ.....	๑๗๖
	๕.๒.๓ การซ้ำคำ.....	๑๘๐
	๕.๒.๔ การเล่นคำ.....	๑๘๒
	๕.๓ วรรณศิลป์ที่เกิดจากการใช้ภาพพจน์.....	๑๘๔
	๕.๓.๑ ภาพพจน์ประเภทอุปมา.....	๑๘๕
	๕.๓.๒ ภาพพจน์ประเภทอุปลักษณ์.....	๑๘๗
	๕.๓.๓ ภาพพจน์ประเภทบุคลาธิษฐาน.....	๑๙๒
	๕.๓.๔ ภาพพจน์ประเภทอติพจน์.....	๑๙๔
	๕.๓.๕ ภาพพจน์ประเภทอรรถวิภาษ.....	๑๙๖

๕.๔ การสร้างวรรณศิลป์ด้วยการใช้สัญลักษณ์.....	๑๙๘
๕.๔.๑ การใช้ธรรมชาติเป็นสัญลักษณ์.....	๑๙๘
๕.๔.๒ การใช้ไฟเป็นสัญลักษณ์.....	๒๑๔
๕.๔.๓ การใช้นกเป็นสัญลักษณ์.....	๒๑๗
๕.๔.๔ การใช้เครื่องพันธนาการและสถานที่คุมขังเป็นสัญลักษณ์.....	๒๒๐
๕.๔.๕ การใช้ธงเป็นสัญลักษณ์.....	๒๒๓
๕.๔.๖ การใช้สถานที่ที่เกิดเหตุการณ์เดือนตุลาคมเป็นสัญลักษณ์.....	๒๒๔
๕.๕ วรรณศิลป์ที่เกิดจากการใช้เครื่องหมายวรรคตอนและลักษณะการพิมพ์.....	๒๒๖
๕.๕.๑ การใช้เครื่องหมายจุดไข่ปลา.....	๒๒๗
๕.๕.๒ การใช้เครื่องหมายยัติภังค์.....	๒๒๙
๕.๕.๓ การใช้เครื่องหมายอัฒประกาศ.....	๒๓๐
๕.๕.๔ การใช้ตัวอักษรหนาเข้ม.....	๒๓๑
๕.๕.๕ การใช้ภาพประกอบ.....	๒๓๓
๕.๖ วรรณศิลป์ที่เกิดจากการใช้กลวิธีการประพันธ์แบบอื่น ๆ.....	๒๓๙
๕.๖.๑ การใช้ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ.....	๒๓๙
๕.๖.๒ การกล่าวอ้างถึงตัวละครในวรรณคดีไทย.....	๒๔๒
๖. บทบาทของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙	
๖.๑ บทบาทต่อวงวรรณกรรม.....	๒๔๖
๖.๑.๑ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นเครื่องยืนยันถึงความเป็นกวีนิพนธ์ เพื่อชีวิต.....	๒๔๗
๖.๑.๒ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีบทบาทในการแสดงคุณค่าในเชิง มนุษยนิยมของวรรณกรรมเพื่อชีวิต.....	๒๔๙
๖.๒ บทบาทต่อสังคมและการเมือง.....	๒๕๒
๗. สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	๒๖๓
รายการอ้างอิง.....	๒๖๗
ภาคผนวก.....	๒๗๗
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	๓๓๕

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

“ งานกวีนิพนธ์ที่กวีสร้างสรรค์ขึ้นไม่มีวันที่จะแยกตนเอง
ออกไปอยู่ต่างหากจากชีวิตทางสังคมของมนุษย์ได้เลย “
ทวีปวร^๑

นักวิชาการวรรณคดีซึ่งวิจัยเรื่องกวีนิพนธ์ในฐานะพลังทางปัญญาของสังคม
ร่วมสมัย ได้ยืนยันคำกล่าวของทวีปวรในกรณีของกวีนิพนธ์ไทยไว้ว่า

“ กวีนิพนธ์อันเป็นส่วนหนึ่งของวรรณกรรมไทยมิได้เกิดขึ้น
ตามลำพัง หากแต่มีบริบททางสังคม การเมือง และวัฒนธรรม
รองรับอยู่ กวีนิพนธ์เป็นรูปแบบของวรรณคดีที่หยั่งรากลึกลงใน
ประวัติศาสตร์ไทย และมีพัฒนาการในยุคสมัยต่าง ๆ ตลอดมา
พลังทางปัญญาของกวีนิพนธ์จึงย่อมมีส่วนสัมพันธ์กับบริบททาง
สังคม วัฒนธรรม ทั้งในด้านสะท้อนความเป็นจริงในสังคมและ
ส่งผลกระทบต่อสังคม“^๒

เหตุการณ์ทางการเมืองเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙
ถือเป็นเหตุการณ์สำคัญอีกเหตุการณ์หนึ่งในหน้าประวัติศาสตร์ไทย และได้ก่อให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มากมายในสังคมไทยรวมทั้งวงวรรณกรรมด้วย ดังที่ ชัยสิริ สมุทวณิช
ได้กล่าวไว้ว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑ ทวีปวร (นามแฝง), “ กวีกับการเมือง,” อักษรศาสตร์วิจารณ์ ๒ (มิถุนายน ๒๕๑๗) : ๓๓ .

^๒ กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัยบทวิเคราะห์และสรรนิพนธ์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๔๔), หน้า ๓ .

“ ไม่มียุคใดสมัยใดในประวัติศาสตร์ของชนชาติไทยที่การเติบโตของ
 วรรณกรรมการเมืองไทยจะขยายตัวทั้งด้านปริมาณและคุณภาพที่
 ยิ่งใหญ่เท่ากับช่วงระยะเวลาหลังวันมหาปิตของคนไทยเมื่อเดือน
 ตุลาคม ๒๕๑๖ ตัวรูปปลั๊กอินที่ต่างไปจากยุคที่ผ่านมาก่อนหน้านั้น
 วรรณกรรมไทยหลังตุลาคม ๒๕๑๖ มีรากฐานที่มั่นคงเป็นบ่อเกิดของ
 กระแสธารที่ไหลหลังพรั่งพรูอย่างต่อเนื่องและยาวนานที่สุดตราจบปัจจุบัน”^๓

กวีนิพนธ์ก็เป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่มีการเติบโตและขยายตัวในเชิงปริมาณ
 อย่างมาก ระหว่างปี ๒๕๑๖ ถึง ๒๕๑๙^๔ เนื้อหาของกวีนิพนธ์เหล่านี้ส่วนใหญ่แสดง
 พันธกิจในแง่การสร้างความคิด อุดมการณ์ และสำนึกต่อสังคมส่วนรวมตลอดจนก็
 สามารถใช้บทกวีชี้้นำให้ผู้อ่านคล้อยตามตนเองได้ด้วย^๕ การต่อสู้ของนักศึกษาและประชาชน
 ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นับเป็นแรงบันดาลใจที่สำคัญประการหนึ่งใ
 การสร้างงานวรรณกรรม อันเป็นผลมาจากความสะเทือนใจของกวี นักประพันธ์กวีนิพนธ์จำนวนไม่น้อย
 ได้เสนอวิพากษ์เหล่านั้นให้ปรากฏออกมาในรูปของกวีนิพนธ์จำนวนมาก โดยนำเสนอผ่านสื่อ
 สิ่งพิมพ์ประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหนังสือพิมพ์ วารสารและนิตยสาร เป็นต้น

และถึงแม้เวลาจะล่วงเลยมานานถึง ๒๕ ปี แต่วิพากษ์เหล่านี้ยังแจ่มชัดในความ
 รู้สึกนึกคิดของกวีในรุ่นต่อๆมา ซึ่งจะเห็นได้ว่าในกวีนิพนธ์ของกวีรุ่นหลังก็ยังปรากฏ
 เนื้อหาที่บันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาทั้งสองครั้งอยู่ ดังที่ บุญสม ภูเจริญ ได้วิเคราะห์ไว้ว่า

” กวีนิพนธ์ในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๒ – ๒๕๓๐ มีเนื้อหาที่ผู้แต่งได้
 สะท้อนภาพเหตุการณ์เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ทั้งนี้เพื่อเป็น
 การรื้อเตือนให้ประชาชนระลึกถึงภาพเหตุการณ์อันเป็น
 ประวัติศาสตร์และสืบทอดเจตนารมณ์ของวีรชนในอันที่จะ
 ต่อต้านระบอบเผด็จการให้สูญสลาย ”^๖

^๓ ชัยสิริ สมุทวณิช , วรรณกรรมการเมืองไทย รากเหง้า การก่อเกิด การเติบโต และพัฒนาการ
 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ , ๒๕๒๔) , หน้า ๑.

^๔ ธัญญา สังขพันธานนท์ , “กวีนิพนธ์การเมืองไทยจากทศวรรษ ๒๕๑๙ – ๒๕๓๐” , ใน
ปรากฏการณ์แห่งวรรณกรรม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นาค , ๒๕๓๘) , หน้า ๕๒ – ๕๓.

^๕ ภิญโญ กองทอง, วรรณกรรมของชีวิต บทกวีเพื่อชีวิต พ.ศ. ๒๕๐๐ – ๒๕๑๙ (กรุงเทพฯ : ฝ่าย
 วรรณกรรมคณะกรรมการเฉลิมฉลองอนุสาวรีย์วีรชนประชาธิปไตย, ๒๕๔๔) , หน้า ๑๑๕.

^๖ บุญสม ภูเจริญ, “การวิเคราะห์ร้อยกรองในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๒ – ๒๕๓๐,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา
 มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๘) , หน้า ๒๔๓ .

นอกจากนั้นการค้นคว้าข้อมูลของผู้วิจัยจากวารสาร นิตยสาร และหนังสือพิมพ์ ตั้งแต่ปี ๒๕๓๐ ถึงปัจจุบันพบว่า ยังมีกวีนิพนธ์ที่บันทึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ปรากฏอยู่อย่างต่อเนื่องสามารถรวบรวมได้เป็นจำนวนมากกว่า ๒๐๐ บท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปี ๒๕๓๔ – ๒๕๓๕ ทองพูล ทองน้อย พบว่า กวีนิพนธ์ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้ มีเนื้อหาที่รำลึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มากเป็นพิเศษ โดยเนื้อหาดังกล่าวจะใช้ในช่วงที่เกิดเหตุการณ์ พฤษภาทมิฬ ทั้งนี้เพื่อเป็นการรำลึกถึงและนับเป็นการสืบสานอุดมการณ์ของวีรชนในครั้ง นั้นไว้ และแสดงให้เห็นถึงพลังประชาชนที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง^๗

จากการวิจัยของทองพูล ทองน้อย ดังกล่าว เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้จะเกิดเหตุการณ์ พฤษภาทมิฬ ที่ได้สร้างความสูญเสีย และรอยแผลเจ็บช้ำแต่ก็ไม่ปรากฏว่ามีผลงาน กวีนิพนธ์ที่สะท้อนความรู้สึกที่มีต่อเหตุการณ์ได้เข้มข้นและมีปริมาณมากเท่ากับกวีนิพนธ์ เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองครั้ง ซึ่งพบว่าการสะท้อนผลกระทบของเหตุการณ์ เดือนตุลาคมยังปรากฏในกวีนิพนธ์ร่วมสมัยอยู่เสมอ^๘

กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จึงมีลักษณะเด่นในแง่ของการแสดงสำนึกทางประวัติศาสตร์ของผู้ประพันธ์และมีความ น่าสนใจในด้านรูปแบบและเนื้อหาที่หลากหลาย กล่าวคือ ในด้านรูปแบบคำประพันธ์ มีการใช้ฉันทลักษณ์หลายรูปแบบทั้งแบบโบราณ แบบเพลงพื้นบ้าน กลอนเปล่า และ ฉันทลักษณ์ที่กวีสร้างใหม่ สำหรับในด้านเนื้อหานั้น มีเนื้อหาที่หลากหลาย เช่น สดุดีวีรชนทั้งรายบุคคลและกล่าวโดยรวม อีกทั้งยังมีเนื้อหาในลักษณะปลุกใจ ปลอบใจ รวมทั้งมีเนื้อหาที่สะท้อนภาพเหตุการณ์ ที่เกิดขึ้นในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นอกจากนี้ยังพบวากวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีความน่าสนใจในแง่ของกลวิธีทางวรรณศิลป์ อาทิ การใช้ภาพพจน์ การใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งมีลักษณะผสมผสานของการสืบทอดขนบและการ สร้างสรรค์ใหม่ด้วย

^๗ ทองพูล ทองน้อย, “การวิเคราะห์บทบาทของร้อยกรองที่มีต่อสังคมไทย, “ (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑๕ .

^๘ กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัยบทวิเคราะห์และสรุพนิพนธ์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖ .

อย่างไรก็ตาม กวีนิพนธ์ไม่ใช่บทความทางการเมือง มิได้มีลักษณะเหมือนรูปถ่าย ไม่ว่าจะเป็นฟิล์มสีหรือขาวดำ มิได้เป็นการถ่ายแบบหรือออกแบบจากธรรมชาติหรือของจริงหากเป็นศิลปะซึ่งย่อมจะมีกรรมวิธีที่ซับซ้อนเหนือธรรมดา^๙ เราจึงมีอาจจัดกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ว่าเป็นตำราทางประวัติศาสตร์ได้ เนื่องจากกวีนิพนธ์ที่บันทึกเหตุการณ์ทั้งสองเหตุการณ์นี้ ย่อมจะแฝงทัศนคติและน้ำเสียงของกวีหรือแฝงสารบางอย่างไว้ตามจุดมุ่งหมายของกวีโดยอาศัยศิลปะการประพันธ์เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด ดังนั้นจะเห็นได้ว่า กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จึงมีความน่าสนใจในแง่ของการผสมผสานความจริงทางประวัติศาสตร์เข้ากับทัศนคติกับศิลปะในการประพันธ์ของกวีทำให้กวีนิพนธ์ดังกล่าวมีพลังในการปลุกเร้ากระตุ้นสำนึกและชี้ให้เห็นความอัปลักษณ์บางด้านของสังคม กวีนิพนธ์กลุ่มนี้ จึงมีบทบาทในการสนับสนุนการต่อสู้ทางการเมืองด้วยนอกเหนือไปจากบทบาทในการสะท้อนความสะเทือนใจอันเป็นผลมาจากสถานการณ์เดือนตุลาคม

จากที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ ปี ๒๕๑๖ เป็นต้นมา พบว่ายังไม่มียานเขียนใด ได้วิเคราะห์กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โดยละเอียด ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการวิเคราะห์โดยภาพกว้างถึงวรรณกรรมเพื่อชีวิตบ้าง วรรณกรรมในยุค ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๑๙ บ้าง หรือจะเป็นในลักษณะของการศึกษาแนวคิดทางการเมืองในวรรณกรรม อาจจะมีบ้างที่ได้กล่าวถึงว่ามีกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองครั้งแต่เป็นการกล่าวถึงอย่างกว้าง ๆ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะวิเคราะห์กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โดยละเอียด เพราะนอกจากจะทำให้เห็นถึงลักษณะของกวีนิพนธ์ประเภทนี้อย่างชัดเจนเป็นรูปเป็นร่างขึ้นแล้ว ยังทำให้เห็นบทบาททางสังคมและการเมืองของกวีนิพนธ์กลุ่มนี้ และทำให้ภาพโดยรวมของกวีนิพนธ์แนวการเมืองมีความชัดเจนยิ่งขึ้นในสายธารวรรณกรรมปัจจุบันอีกด้วย

^๙ ชลธิรา สัตยวัฒน์นา, “กวีนิพนธ์กับบทร้อยกรอง,” โลกหนังสือ ๓ (มิถุนายน ๒๕๒๓) : ๙๓.

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาวิเคราะห์กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ทั้งในด้านรูปแบบ เนื้อหาและวรรณศิลป์
๒. เพื่อศึกษาบทบาทของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

สมมุติฐานในการวิจัย

๑. กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีรูปแบบ และวรรณศิลป์ที่มีการผสมผสานระหว่างการสืบทอดขนบและการสร้างสรรค์ใหม่
๒. กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีบทบาททางสังคมและการเมือง

ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. คำว่า “กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙” ในวิทยานิพนธ์นี้หมายถึง กวีนิพนธ์ที่มีเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ/หรือ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ปรากฏอยู่ในเนื้อหา และแสดงแนวคิดเกี่ยวกับเหตุการณ์ ดังกล่าวโดยแฝงน้ำเสียงหรือทัศนคติของกวีผ่านกลวิธีทางวรรณศิลป์
๒. เพื่อความเข้าใจที่ตรงกันโดยตลอดในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ในการกล่าวถึงทุกครั้ง จะเรียกกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ อย่างสั้น ๆ ว่า “กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม”

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การศึกษากวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยเลือกศึกษาเฉพาะกวีนิพนธ์ขนาดสั้นที่มีจำนวนคำประพันธ์ตั้งแต่ ๒ – ๑๕ บท โดยกวีนิพนธ์แต่ละบทมีเนื้อหาจบสมบูรณ์ในตัวเอง กวีนิพนธ์ขนาดสั้นที่นำมาใช้เป็นข้อมูลศึกษามีจำนวนทั้งสิ้น ๒๐๖ บท คัดเลือกจากแหล่งข้อมูล ๓ กลุ่ม ได้แก่

๑. หนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ที่ตีพิมพ์รวมเล่มแล้ว ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๑๖ จนถึงเดือนธันวาคม ๒๕๔๕ จำนวน ๓๐ เล่ม

๒. วารสารนิตยสารและหนังสือพิมพ์ซึ่งตีพิมพ์ตั้งแต่เดือนตุลาคม ๒๕๑๖ จนถึงเดือนธันวาคม ๒๕๔๕ รวมทั้งสิ้น ๙ หัวหนังสือ ได้แก่ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ มติชนสุดสัปดาห์ เนชั่นสุดสัปดาห์ สังคมศาสตร์ปริทัศน์ อักษรศาสตร์พิจารณา หนังสือพิมพ์มาตุภูมิ หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย และ หนังสือพิมพ์มติชน ในกรณีที่วารสารและหนังสือพิมพ์ใดหยุดตีพิมพ์ก่อน พ.ศ. ๒๕๔๕ ก็จะเก็บข้อมูลถึงปีที่สิ้นสุดการตีพิมพ์

๓. หนังสือรวมบทกวีชื่อว่า ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา.(๒๕๑๗) ซึ่งนิสิตปริญญาโทบรรณารักษศาสตร์ ปีการศึกษา ๒๕๑๗ ได้รวบรวมกวีนิพนธ์ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมจากหนังสือพิมพ์และวารสารต่างๆ ปี ๒๕๑๖– ๒๕๑๗

รายชื่อกวีนิพนธ์จำนวน ๒๒๗ บท ที่เป็นข้อมูลศึกษามีดังต่อไปนี้

๑.กมลฤทธิ์ ฤทธิ์สิงห์. “เอาหนังสือถือเป็นเช่นกระดาษ”. ไทยรัฐ.

(๒๕๑๖)

๒.กฤษฏางค์ นุตจรัส. “ฉันยังจำรอยยิ้มของเธอได้เสมอ”. เราไม่มีลม ๖ ตุลา

(๒๕๓๙)

๓.กล้วยไม้สด. “เสียขวัญ”. ไทยรัฐ.(๒๕๑๖)

๔.ก้อง เจริญราษฎร์. “ถึงปลิงตัวสุดท้าย”. ประชาธิปไตย. (๒๕๑๘)

๕.กระไน พฤษวีนา. “สิบสี่ตุลารำลึก”. มติชนรายวัน.(๒๕๒๒)

๖.กานติ ฅ ศรีทธา. “ตุลาคม:ประวัติศาสตร์” .รวมบทกวีในกาลเวลาของชีวิต. (๒๕๓๘)

๗.กมล เสรี. “รุ่งริ้วสิบสี่ตุลา”. มติชนรายวัน.(๒๕๒๒)

๘.กุลทรัพย์ รุ่งฤดี. “ร่วมรำลึกเป็นอนุสรณ์แก่ผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตวัน

มหาวิปโยค”. สกุลไทย.(๒๕๑๖)

๙. _____ . “วันมหาวิปโยค ๑๔-๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖”. เวลา
(๒๕๑๖)

๑๐. กุหลาบ สายประดิษฐ์. “พลังประชาชน”. สถานแสงทอง. (๒๕๒๖)

๑๑. โกศล กลมกล่อม. “นกสีเหลือง”. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. (๒๕๓๔)

๑๒. โกศล สุวรรณโชติ. “สุดแสนอาลัย”. ไทยรัฐ. (๒๕๑๖)

๑๓. คณะนิสิตนักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษา สงขลา. “ถึงเพื่อนผู้เรียกร้อง
ประชาธิปไตย”. ประชาธิปไตย. (๒๕๑๖)

๑๔. คมทวน คันธนู. “ตุลา: รำลึก, เรียนรู้, เร้าร้อน”. สำนักขบถ. (๒๕๒๓)

๑๕. _____ . “ตุลาเลือดตุลาชัย”. สำนักขบถ. (๒๕๒๓)

๑๖. _____ . “ตุลารำพึง”. นาฏกรรมบนลานกว้าง. (๒๕๒๖)

๑๗. _____ . “บาดแผลและไฟ”. นาฏกรรมบนลานกว้าง.

(๒๕๒๖)

๑๘. _____ . “เพราะเสียงนั้นยังคงดำรงอยู่”. มาตุภูมิ. (๒๕๒๖)

๑๙. คมทวน พิทักษ์ธรรม. “ไม่ปรากฏชื่อเรื่อง”. ประชาธิปไตย. (๒๕๑๙)

๒๐. คมเลนส์. “ลมตุลา”. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. (๒๕๔๕)

๒๑. คมสัน พงษ์สุธรรม. “๖ ตุลารำลึก”. สวนทางเถื่อน รวมเรื่องสั้น
บทละคร บทกวี. (๒๕๒๒)

๒๒. _____ . “ด้วยศรัทธาท่วมท้นแผ่นดินแดนจะพังแผ่นดิน
ผาแดงครากิน”. สวนทางเถื่อน รวมเรื่องสั้น บทละคร บทกวี (๒๕๒๒) ๑๕๖.

๒๓. คำบุญ สิทธิสมาน. “แต่..ประชาธิปไตย”. วารสาร อ.ม.ธ. (๒๕๑๖)

๒๔. คำร้อย รวี. “๒๕ ปี ๑๔ ตุลาคม รำลึกสังคมนิยมคนเดือน
ตุลาคม”. เนชั่นสุดสัปดาห์. (๒๕๔๑)

๒๕. จตุพร วัชชัย. “ดวงดาวใหม่”. มาตุภูมิ. (๒๕๒๖)

๒๖. จิระนันท์ พิตรปรีชา. “อุทิศให้ : มวลสหาย”. ประชาธิปไตย. (๒๕๑๖)

๒๗. _____ . “สองทศวรรษ ประวัติศาสตร์”. สยามรัฐ
สัปดาห์วิจารณ์. (๒๕๓๖)

๒๘. _____ . “แดดเดือนตุลาระลึก ๒๐ปี ๖ ตุลา”. เนชั่น
สุดสัปดาห์. (๒๕๓๙)

๒๙. _____ . “แต่...พี่น้องผองเพื่อน ๒๐ปี ๖ ตุลา”. เราไม่ลืม
๖ ตุลา. (๒๕๓๙)

๓๐. ฉลวย พิชัยศรัทธ. “ข้าขอสดุดีวีรชน”. วันมหาวิปโยคจอมพล
ถนอม. (๒๕๑๖)

๓๑.ชมนาด."จากไอ้เนิ่น-ถึงไอ้แก้ว...วีรชน ๑๔ ตุลา". อักษรศาสตร์-
พิจารณา. (๒๕๑๘)

๓๒.ชลดา ปราชญานุพร."อนุสาวรีย์วีรชนอธิปไตย". ประชาธิปไตย.
(๒๕๑๖)

๓๓.ช่อฟ้า บราลี."ไอ้..รัฐธรรมนูญ". สกุลไทย.(๒๕๑๖)

๓๔.ชัชรินทร์ ไชยวัฒน์."แต่...วีรชน ๑๔ ตุลา" พญาโหงบนโหลงแก้ว.
(๒๕๑๘)

๓๕.ชัดเจน ผ่องศรี."ตุลา..ตุลา..ตุลา.." มติชนรายวัน. (๒๕๒๒)

๓๖.ชาญ ลวิตร."ก่อนดอกไม้โรย". ประชาธิปไตย.(๒๕๑๗)

๓๗.ชาดดี."แต่วีรชนเดือนตุลา". มติชนรายวัน. (๒๕๒๒)

๓๘.ชูชาติ คุรุทใจกล้า."นกสีขาว". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. (๒๕๓๒)

๓๙.ชูเกียรติ วรรณสุทร."อนุสรณ์วันมหาวิปโยค". มาตุภูมิ. (๒๕๒๖)

๔๐._____."ภาพน้องเลือด ๖ ตุลารำลึก". มาตุภูมิ. (๒๕๒๖)

๔๑.ชูเกียรติ นาโสง."ความทรงจำในเดือนตุลา". สยามรัฐ
สัปดาห์วิจารณ์. (๒๕๓๓)

๔๒.ฉา. "บทกล่อมขวัญ". มติชนรายวัน. (๒๕๒๒)

๔๓.ณัฐพร พร้อมเพรียงพันธ์. "แต่...วีรชนคนไทย". ไทยรัฐ.(๒๕๑๖)

๔๔.เดช จันทรศิริ."ถึงเพื่อนผู้เคยเป็นเพื่อน". ประชาธิปไตย.(๒๕๑๗)

๔๕.เดือนเสี้ยว คำประกาย."พิราบขาวผู้จากไป". เนชั่นสุดสัปดาห์.
(๒๕๓๖)

๔๖.เดือนแรม ประกายเรือง."ตำนานลานโพธิ์". เกลียวคลื่นคืนฝัน.

(๒๕๓๙)

๔๗._____."กระแสดารศรัทธาประชาชนธรรม".

เกลียวคลื่นคืนฝัน. (๒๕๓๙)

๔๘._____."ดอกไม้บานณสุสานเสรี". เกลียวคลื่น

คืนฝัน. (๒๕๓๙)

๔๙._____."นกเสรี". เกลียวคลื่นคืนฝัน. (๒๕๓๙)

๕๐._____."ใครคิดลี้มกราบน้ำตาประชาชนจะถูกคน

พิพากษาประชาทัณฑ์". เกลียวคลื่นคืนฝัน. (๒๕๓๙)

๕๑.ตาสีตาสา."ไอ้ว่าพระทูลกระหม่อมแก้ว". สยามรัฐสัปดาห์
วิจารณ์.(๒๕๑๖)

๕๒.ตาทินกะตานา."ตื่นเสียวที". ประชาธิปไตย.(๒๕๑๖)

- ๕๓.ตุลา ประชาชน."ปิ่นไคร". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. (๒๕๔๒)
 ๕๔.เตือนใจ."ตุลาอาถรรพณ์". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. (๒๕๓๙)
 ๕๕.ทวีป คล้าประเสริฐ. "สดุดีวีรชน". ไทยรัฐ.(๒๕๑๖)
 ๕๖.ทวีปวร. "จารึกไว้ในแผ่นดิน" . จงเป็นอาทิตย์เมื่ออุทัย. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

(๒๕๓๙)

- ๕๗.ทวิสิทธิ์ ประคองศิลป์."ตำนาน ๑๔ ตุลาคม". เนชั่นสุดสัปดาห์(๒๕๔๑)
 ๕๘.ธงไชย พิทักษ์ชน."สดุดีวีรชนผู้เสียชีวิต". ประชาธิปไตย. (๒๕๑๗)
 ๕๙. ธวัช โพธิ์เจริญ. "คำวอน...พร้อมพริบปีใหม่". ชัยพฤกษ์.(๒๕๑๗)
 ๖๐.ธวัฒน์ วารยธรรม."วันเชือกขาด". ชัยพฤกษ์.(๒๕๑๖)
 ๖๑.น.ส. บัวหลวง. "กลอนกลบทตรีประดับหรือตรีเพชร". ไทยรัฐ.(๒๕๑๖)
 ๖๒.น.ก สัสสกน."น้ำตาแห่งความโศกเศร้า". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์

(๒๕๓๒)

- ๖๓.นงนุช นพคุณ. "สดุดีวีรชน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖". วรรณศิลป์.(๒๕๑๖)
 ๖๔.นนท์ ภราดา. "แต่ชีวิตวิญญาณผู้กล้าหาญ". เดลินิวส์.(๒๕๑๖)
 ๖๕.นพดล พูนเสริม."ไถ่มันไป". ชัยพฤกษ์.(๒๕๑๖)
 ๖๖._____."วันมหาวิปโยคจบโลกเก่า". ชัยพฤกษ์.(๒๕๑๖)
 ๖๗. นกอด ทัพผดุง."พิราบแดง".อ้างถึงในภาคผนวกของ เขานิตย เพียงเกษ

แนวความคิดในบทเพลงปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย วิทยานิพนธ์
 ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

(๒๕๔๔)

- ๖๘.นันทนา พัฒนวิบูลย์."สามัคคีปีใหม่". ชัยพฤกษ์.(๒๕๑๗)
 ๖๙.นายกล้าหาญ. "จงให้มันใช้บาป". ไทยรัฐ.(๒๕๑๖)
 ๗๐.นายกล้าหาญ. "เงาตะวัน: ฟ้าใหม่-ชีวิตใหม่". ไทยรัฐ.(๒๕๑๖)
 ๗๑.นายตน."แต่...หยาดเหงื่อ หยดเลือด น้ำตาและชีวิต". เดลินิวส์.(๒๕๑๖)
 ๗๒.นิ่มนวล เวชปาน. "เด็กเอ๋ยเด็กไทย". สตรีสาร.(๒๕๑๖)
 ๗๓.นิต ระโนด."ราชดำเนิน : บทเรียนไม่เคยเปลี่ยนแปลง". เนชั่น

สุดสัปดาห์. (๒๕๓๗)

- ๗๔.เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์."จารึกที่ลานโพธิ์". ตากุ้งเรือ เรื่องไพยม. (๒๕๓๑)
 ๗๕._____."เพลงเรือวังหน้า". ตากุ้งเรือ เรื่องไพยม.(๒๕๓๑)
 ๗๖._____."เขาตามหาลูกชาย". ตากุ้งเรือ เรื่องไพยม.

(๒๕๓๑)

๗๗. _____."ตำนานแห่งดอกหญ้า". ตากุ้งเรื่องโงม.
(๒๕๓๑)
๗๘. _____."ต้นหญ้าแห่งเดือนตุลาคม". ตากุ้ง
เรื่องโงม. (๒๕๓๑)
๗๙. _____."ตุลาอาถรรพณ์". ตากุ้งเรื่องโงม. (๒๕๓๑)
๘๐. _____."กัณหาชาลี". เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว. พิมพ์
ครั้งที่ ๒. (๒๕๓๒)
๘๑. _____."ด้วยจักรแห่งธรรม". เพลงขลุ่ยเหนือ
ทุ่งข้าว. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (๒๕๓๒)
๘๒. _____."บทสรูปหกตุลา". เพลงขลุ่ยเหนือ
ทุ่งข้าว. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (๒๕๓๒)
๘๓. _____."บทเพลงแห่งเดือนตุลาคม". เพลงขลุ่ยเหนือ
ทุ่งข้าว. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (๒๕๓๒)
๘๔. _____."เพียงความเคลื่อนไหว". เพียงความเคลื่อนไหว.
พิมพ์ครั้งที่ ๘. (๒๕๔๑)
๘๕. _____."เพลงกล่อมเพื่อน". เพียงความเคลื่อนไหว.
พิมพ์ครั้งที่ ๘. (๒๕๔๑)
๘๖. _____."วันฆ่านกพิราบ". เพียงความเคลื่อนไหว.
พิมพ์ครั้งที่ ๘. (๒๕๔๑)
๘๗. บัวบาน. "दैวีรชน". สูจิตร์ข่าวภาพยนตร์ สยาม ลีโด สกาลา
อินทรา เฉลิมไทย. (๒๕๑๖)
๘๘. บุญช่วย พฤษชาติ. "วีรกรรม". ไทยรัฐ. (๒๕๑๖)
๘๙. บุญเยี่ยม ริเลปนพฤษ. "ลูกเอยลูกรัก". ประชาธิปไตย. (๒๕๑๖)
๙๐. บุญฮอง สิบเสมา. "รำลึก.....วิญญาณวีรชน". เราไม่ลืม ๖ ตุลา.
(๒๕๓๙)
๙๑. บุปผา พานสะพรั่ง. "มือใด-ใจใด". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. (๒๕๓๙)
๙๒. ประกาย ปรัชญา. "เพื่อนคือคมกวีเขียนเลือดเข้าแลกอธิปไตย".
คืนจากพรากจากถนนสายนั้น. (๒๕๒๖)
๙๓. _____."พืชพันธุ์แห่งไท". คืนจากพรากจากถนนสายนั้น.
(๒๕๒๖)

๙๔. _____ . “รำลึกหกตุลา” คืนจากพรากจากถนนสายนั้น
(๒๕๒๖)
๙๕. ประทีป ทองจันทร์. “รำลึก ๒๐ปี ๖ ตุลา”. เนชั่นสุดสัปดาห์. (๒๕๓๙)
๙๖. ประยูร อัครบวร. “แต่...วีรชน”. ประชาธิปไตย. (๒๕๑๖)
๙๗. ประสิทธิ์. “ปฏิญญาปีใหม่”. ชัยพฤกษ์. (๒๕๑๗)
๙๘. ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล. “สตุดีวีรชน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖” .
รวมบทร้อยกรอง ไปด้วยความคับแค้น. (๒๕๑๘)
๙๙. _____ . “แต่ วีรชน ๑๔ ตุลา” รวมบทร้อยกรอง
ไปด้วยความคับแค้น. (๒๕๑๘)
๑๐๐. _____ . “ไปไม่ตาย”. รวมบทร้อยกรอง ไปด้วยความ
คับแค้น. (๒๕๑๘)
๑๐๑. ปรีดา. “แต่วีรชน ๖ ตุลา”. เนชั่นสุดสัปดาห์. (๒๕๓๙)
๑๐๒. ผืน ทองคำรอด. “วีรบุรุษจากมวกะสัน”. รถไฟ. (๒๕๑๖)
๑๐๓. พงษ์ศักดิ์ วรยิ่งยง. “สิบสี่ตุลา ชีวิตคนเหมือนไร้ค่า เลือด
น้ำตานอง แผ่นดินไทย”. สกุลไทย. (๒๕๑๖)
๑๐๔. พระมหาสมภาร พรหมท. “ธณีนี่หนอใครก่อกើ”. วันฆานกพิราບ. (๒๕๒๖)
๑๐๕. พันทาง'ต์. “ดอกหญ้า”. มาตุภูมิ. (๒๕๒๖)
๑๐๖. พันธกานท์ ตฤณราษฎร์. “รำลึก-สิบเก้าพรรษามหาโศกาลัย,
ตุลา”. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. (๒๕๓๕)
๑๐๗. พิเชษฐ์ศักดิ์ โพธิ์พยัคฆ์. “ระลึกคนเดือนตุลาจากคนเดือนพฤษภา”.
สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. (๒๕๓๗)
๑๐๘. พิกุลทอง. “สตุดีวีรชน”. วารสารเพื่อการศึกษาของสมาคมนักศึกษา
วิทยาลัยครูธนบุรี. (๒๕๑๖)
๑๐๙. พิณ ภราดร. “แต่วีรชนประชาธิปไตย”. เดลินิวส์. (๒๕๑๖)
๑๑๐. พิลังกาศา. “๖ ตุลา”. มติชนรายวัน. (๒๕๒๑)
๑๑๑. ไพสันต์ พรหมน้อย. “การฆาตกรรมหมู่ในเดือนตุลาคม”. ฆาตกรรม
เดือนตุลา . (๒๕๒๒)
๑๑๒. ภาษิต ผางน้ำคำ. “จิตสำนึกเพื่อเมืองไทย”. นิทรรศการ ๒๕ ปี
๑๔ ตุลา. (๒๕๔๑)
๑๑๓. มนต์ เมธีกุล. “แต่วีรชนไทย”. ไทยรัฐ. (๒๕๑๖)
๑๑๔. มโนธรรม. วันมหาประชาชน. ประชาธิปไตย. (๒๕๑๗)
๑๑๕. มะตาหะรี. “ไฟฝัน”. เราไม่ลืม ๖ ตุลา . (๒๕๓๙)

- ๑๑๖.มะเนาะ ยูเด็น. “อย่าเลี้ยง”. ไทยรัฐ. (๒๕๑๖)
 ๑๑๗.มัลย์ อิศร. “วิญญานตุลาคม”. มาตุภูมิ. (๒๕๒๖)
 ๑๑๘. _____ . “ทศวรรษแห่งวันประชาชน”. มาตุภูมิ. (๒๕๒๖)
 ๑๑๙.แม่วีรชน. “ไปไม่ร่วง”. สกุลไทย. (๒๕๑๖)
 ๑๒๐.ยังดี วิจิจันทร์. “เล่ห์กล”. มาตุภูมิ. (๒๕๒๖)
 ๑๒๑.ยุวดี สารบูรณ์. “จิตสำนึกเพื่อเมืองไทย”. นิทรรศการ ๒๕ ปี

๑๔ ตุลาคม. (๒๕๔๑)

- ๑๒๒.ร. รุ่งโรจน์. “แต่วีรชน”. ไทยรัฐ. (๒๕๑๖)
 ๑๒๓. รวี โดมพระจันทร์. “สืบทอดเจตนารมณวีรชน ๑๔ ตุลา”. ตื่นเกิด
เสรีชน กวีนิพนธ์ ตำนานตุลาคม . ม.ป.ป.

๑๒๔. _____ . “เกิดวีรกรรม ๖ ตุลา”. ตื่นเกิดเสรีชน กวีนิพนธ์
ตำนานตุลาคม . ม.ป.ป.

๑๒๕. ร้อยทรงปฐม. “สืบทอดเจตนารมณ”. มติชนรายวัน. (๒๕๒๓)
 ๑๒๖. รัฎถ์. “เลือด-น้ำตา-ประชาธิปไตย”. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์.

(๒๕๑๖)

- ๑๒๗.ราชบัณฑิต. “โอม...ตุลา..ประชาธิปไตย”. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์.

(๒๕๓๒)

๑๒๘. รุ่งทิวา สุวรรณบุตร. “เด็กเอ๋ยเด็กน้อย”. ไทยรัฐ. (๒๕๑๖)
 ๑๒๙. เลอमान. “ถึง.....เพื่อน”. มาตุภูมิ. (๒๕๒๗)
 ๑๓๐. เลือดไทย. “วีรชนที่รักจากดวงใจ”. ไทยรัฐ. (๒๕๑๖)
 ๑๓๑. วราภรณ์ อมรศักดิ์. “แต่รัฐธรรมนูญ”. ไทยรัฐ. (๒๕๑๖)
 ๑๓๒. วัฒน์ วรรณยางกูร, “สายใจ – สายชีวิต,” ฝันให้ไกลไปให้ถึง พิมพ์

ครั้งที่ ๒ (๒๕๓๖)

๑๓๓. วาณิช จรุงกิจอนันต์. “ตุลารำลึก”. ขัณฑ์ขานกานท์กลอน. (๒๕๓๒)
 ๑๓๔. _____ . “นิราศตุลา”. ขัณฑ์ขานกานท์กลอน. (๒๕๓๒)
 ๑๓๕. _____ . “ตุลาคม”. ขัณฑ์ขานกานท์กลอน. (๒๕๓๒)
 ๑๓๖. วินัย อุกฤษณ์. “นกสีเหลือง”. สถานแสงทอง. (๒๕๒๖)
 ๑๓๗. วิรัช เตี้ยจรรย์พงษ์. “สู่สุคติเกิด วีรชนผู้พลีชีพเพื่อชาติ”. ไทยรัฐ.

(๒๕๑๖)

๑๓๘. วิลาวรรณย์ ตันท์เจริญรัตน์. “เมืองไทยในฝัน”. เราไม่ลืม ๖ ตุลา .

(๒๕๓๙)

๑๓๙. วิสา คัญทัพ. “สดุดีวีรชน ๑๔ ตุลา”. สังคมศาสตร์ปริทัศน์. (๒๕๑๗)

๑๔๐. _____."แห่กล่อมตุลามาศ". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. (๒๕๒๕)
๑๔๑. _____."คำบอกเล่าที่ผ่านมาในรูปของบทกลอน ทศวรรษ ๑๔ ตุลาคม" .มาตุภูมิ. (๒๕๒๖)
๑๔๒. _____."ครบรอบปี". รวมบทกวียุคเราจะฝ่าข้ามไป. (๒๕๓๒)
๑๔๓. _____."สิบสี่ตุลา". รวมบทกวียุคเราจะฝ่าข้ามไป. (๒๕๓๒)
๑๔๔. วีระ เนตยกุล."วันนั้น..วันนี้". ประชาธิปไตย. (๒๕๑๗)
๑๔๕. วีรวัฒน์ วรรณยางกูร. "จากลานโพธิ์ถึงภูพาน". อ้างถึงในภาคผนวกของ เยาวนิตย์ เพียงเกษ, "แนวความคิดในบทเพลงปฎิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย," วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (๒๕๔๔)
๑๔๖. ศรายุทธ. "ยามเมื่ออรุณรุ่งฟ้า". ไทยรัฐ. (๒๕๑๖)
๑๔๗. ศรีพิท มีนะกนิษฐ. "โปรดอย่ากบฏเธอ". พิกุลทอง: วารสารเพื่อการศึกษาของสภานักศึกษา. (๒๕๑๖)
๑๔๘. ศรีเพ็ญ กาศมณี. "สดุดีวีรชน". ไทยรัฐ. (๒๕๑๖)
๑๔๙. ศรีสวัสดิ์ พิจิตรวรการ."กัมปนาท". ประชาธิปไตย. (๒๕๑๖)
๑๕๐. ศรีสวัสดิ์ พิจิตรวรการ."แต่ผองผีวีรชน". ประชาธิปไตย. (๒๕๑๗)
๑๕๑. ศักดิ์ศิริ มีสมสืบ"รงใสว" สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ (๒๕๓๒)
๑๕๒. ศิลปากร วิภัยนภากุล. "สดุดีวีรชนไทย". ไทยรัฐ. (๒๕๑๖)
๑๕๓. ศิวกานท์ ปทุมสุดิ. "สู้อิสรีย์". บทกวีร่วมสมัย. (๒๕๒๘)
๑๕๔. _____."ต้องเคราะห์อีกกี่ครั้งต้องหลังเลียดอีกกี่ราย". บทกวีร่วมสมัย. (๒๕๒๘)
๑๕๕. _____."ในมือที่ถือกุม". บทกวีร่วมสมัย. (๒๕๒๘)
๑๕๖. _____."มัลลชนนก". สร้อยสันติภาพกวีวิจนา หลากลีลาฉันทลักษณ์. (๒๕๓๒)
๑๕๗. _____."ทุ่งดอกไม้". บันทึกแห่งดวงหทัย กวีนิพนธ์สร้างสรรค์ (๒๕๓๔)
๑๕๘. _____."รับขวัญใบไม้". บันทึกแห่งดวงหทัย กวีนิพนธ์สร้างสรรค์. (๒๕๓๔)
๑๕๙. ศิวพร วัฒนเบญจโสภา. "จิตสำนึกเพื่อเมืองไทย". นิทรรศการ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา. (๒๕๔๑)
๑๖๐. ศิริวร แก้วกาญจน์. "เหนือสายธารแห่งการย่อยสลาย". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. (๒๕๓๙)

๑๖๑.ชา วดี. "การเดินทางของนกพิราบ". มติชนรายวัน. (๒๕๒๒)

๑๖๒.ส. ชมจินดา."บทเพลง-เดือนตุลา". มติชนรายวัน. (๒๕๒๒)

๑๖๓.ส.ชาลี ."น้ำป่า". ประกายไฟลามทุ่ง. (๒๕๔๐)

๑๖๔.ส. ชูเชิด. "สุดดีวีรชน". ไทยรัฐ. (๒๕๑๖)

๑๖๕.ส. เชื้อหอม."กรรมสนองกรรม". เดลินิวส์. (๒๕๑๖)

๑๖๖. _____ . "วีรชนที่รักจากดวงใจ". ไทยรัฐ. (๒๕๑๖)

๑๖๗. ส.โพธิ์. "รอยแค้น๖ ตุลา". อ้างถึงในภาคผนวกของ เขานิตย์ เพียงเกษ
"แนวความคิดในบทเพลงปฎิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย," วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

(๒๕๔๔)

๑๖๘.ส.ศภาพ ศรีสัจจิง."สงครามประชาชน". สังคมศาสตร์ปริทัศน์.

(๒๕๑๗)

๑๖๙.สนธิ พลเยี่ยม. "๖ ตุลา...รำลึก". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. (๒๕๓๙)

๑๗๐.สมบูรณ์ เจริญทรัพย์."อย่าให้หญ้าสีเขียวงอก". ประชาธิปไตย

(๒๕๑๗)

๑๗๑.สมพงษ์ สิทธิชัย."เสียงจากพระแม่ธรณี". ไทยรัฐ. (๒๕๑๖)

๑๗๒.สันติ ชนะเลิศ. "สุดดีวีรชน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖". วรรณศิลป์. (๒๕๑๖)

๑๗๓.สายใหม่."ลำนํ้า ๖ ตุลา". มาตุภูมิ. (๒๕๒๖)

๑๗๔.สุขสันต์ เหมือนนิรุทธิ์. "ร่างกายที่แหลกละเอียดของเรา".

สังคมศาสตร์ปริทัศน์. (๒๕๑๗)

๑๗๕.สุจิตต์ วงษ์เทศ. "แขกลพบุรี". ไทยรัฐ. (๒๕๑๖)

๑๗๖. สุจิตต์ วงศ์เทศ. "เจ้าขุนทอง" เจ้าขุนทองไปปล้น และนิราศ ๑๒เดือน.

(๒๕๒๔)

๑๗๗. _____ . "ปลงศพเจ้าขุนทอง". เจ้าขุนทองไปปล้น และนิราศ

๑๒เดือน. (๒๕๒๔)

๑๗๘. _____ . "ตะลุงทำซ้าง". เจ้าขุนทองไปปล้น และนิราศ ๑๒

เดือน. (๒๕๒๔)

๑๗๙.สุชาติ กาญจนไกรฤกษ์. "น้ำตา...แม่". เดลินิวส์. (๒๕๑๖)

๑๘๐.สุดสงวน นุ่นพันธ์. "ลูกจำ...". ไทยรัฐ. (๒๕๑๖)

๑๘๑.สุธรรม แสงประทุม."ถึงพ่อ". บนเส้นทางศรัทธาประชาธรรม.

(๒๕๒๒)

๑๘๒. _____."ถึงพี่น้องในต่างแดนและมิตรสากล".บนเส้นทางศรัทธาประชาธรรม.(๒๕๒๒)

๑๘๓.สุชีพ เจริญโท. "รำลึก ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์.
(๒๕๔๔)

๑๘๔.สุพจน์ คัญทัฬห. "เดินขบวน". ประชาธิปไตย. (๒๕๑๘)

๑๘๕.สุภาพใจดี. "รำพันถึงนกสีเหลืองผู้จากไป". มาตุภูมิ. (๒๕๒๖)

๑๘๖.สุรวิชัย วีรจรรณ. "รำลึกวีรชนเดือนตุลาฯ". มาตุภูมิ. (๒๕๒๖)

๑๘๗.สุรวิชัย. "มีดมน". มาตุภูมิ. (๒๕๒๖)

๑๘๘.สุวรรณ พันธุ์ศรี. "เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ฤาพิเียงรอก". มาตุภูมิ.

(๒๕๒๖)

๑๘๙.เสรี ทัศนศิลป์. "แต่...พิราบขาว". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. (๒๕๓๙)

๑๙๐.หนายเสรี. "สะกิดใจ". ชัยพฤกษ์.(๒๕๑๗)

๑๙๑.โหนดยืนตาย vs ควายชรา. "ตุลารำลึก". เนชั่นสุดสัปดาห์.(๒๕๓๖)

๑๙๒.แหลม ตะลุมพุก. "หน้าที่ใช้ไม่หมด". ไทยรัฐ.(๒๕๑๖)

๑๙๓.อนัตตา. "ที่เห็นยังเป็นอยู่". มาตุภูมิ. (๒๕๒๖)

๑๙๔.อภิสิทธิ์ นรินทรกุล. "จากเมื่อวานจนถึงวันนี้". ชัยพฤกษ์.(๒๕๑๗)

๑๙๕. _____. "บทกลอนเนื่องด้วยวันมหาวิปโยค". ชัยพฤกษ์.

(๒๕๑๖)

๑๙๖. _____. "เมื่อวันวาน". ชัยพฤกษ์.(๒๕๑๖)

๑๙๗.อริยาพร. "หลังเลือดและน้ำตาเพื่อประชาธิปไตย". วารสารวิทยาลัยครูนครปฐม.(๒๕๑๖)

๑๙๘.อังกาภรณ์ กล้า. "วีรชน". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. (๒๕๓๙)

๑๙๙.อวยพร เทพวิทักษ์กิจ. "แต่อาจารย์จ๊ะระ บุญมาก". ไทยรัฐ.(๒๕๑๖)

๒๐๐.อัคนี หฤทัย. "ณ มหาตุลาคม". ดอกไม้ไฟ. (๒๕๔๐)

๒๐๑. _____. "การเดินทางของนำเขาไฟ(ซึ่งไม่กลับมา)". ดอกไม้ไฟ.

(๒๕๔๐)

๒๐๒.อัครักษ์. "คำแห่งประชาธิปไตย". ไทยรัฐ.(๒๕๑๖)

๒๐๓. อังคาร จันทาทิพย์. "รอยปีกของนกฟุ้งหนึ่ง". วิมานลงแดง จันรรจ์
ยุดวิญญานล่มสลายหัวใจเป็นอื่น. (๒๕๔๔)

๒๐๔.อำนาจ สุขเจริญ. "ตื่นเถิดเสรีชน". บันทึกสี่ดำ วีรกรรมเยาวชน
ไทย.(๒๕๑๖)

๒๐๕. อินทปุตโต. "๑๔ ตุลาคมสติ : แต่วิญญูณกกล้า, คราบไคล, หยดเลือด, แลหยดน้ำตา". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. (๒๕๓๔)

๒๐๖. เอกลักษณ์ ลายลิขิต. "ตุลาชัย". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. (๒๕๓๔)

นอกจากนี้มีบทกวีจำนวนหนึ่งที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งหรือชื่อเรื่อง ได้แก่

๒๐๗. กวีนิพนธ์นาม. "ไม่ปรากฏชื่อเรื่อง". รำลึกมหิดลเดือนตุลา. (๒๕๔๐)

๒๐๘. จันทร อนุกุล. "ไม่ปรากฏชื่อเรื่อง". ประชาธิปไตย. (๒๕๑๗)

๒๐๙. จิระนันท์ พิตรปรีชา. "ไม่ปรากฏชื่อเรื่อง". ประชาธิปไตย. (๒๕๑๗)

๒๑๐. ดำรง จอกนอก. "ไม่ปรากฏชื่อเรื่อง". มติชนรายวัน. (๒๕๒๒)

๒๑๑. ปูน ปรการ. "ไม่ปรากฏชื่อเรื่อง". ประชาธิปไตย. (๒๕๑๗)

๒๑๒. ไม้เถา. "ไม่ปรากฏชื่อเรื่อง". ประชาธิปไตย. (๒๕๑๗)

๒๑๓. ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง. "วีรกรรม". ดับเทวดา. (๒๕๑๖)

๒๑๔. ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและชื่อเรื่อง. ดับเทวดา. (๒๕๑๖)

๒๑๕. "हतुलरररर". อ้างถึงในภาคผนวกของ เขาวินิตยั เพียงเกษ.

"แนวความคิดในบทเพลงปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย,"
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม, (๒๕๔๔)

๒๑๖. ตุลาชัย. อ้างถึงในภาคผนวกของ เขาวินิตยั เพียงเกษ. "แนว
ความคิดในบทเพลงปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย," วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, (๒๕๔๔)

๒๑๗. วีรกรรม ๑๔ตุลา. อ้างถึงในภาคผนวกของ เขาวินิตยั เพียงเกษ.
"แนวความคิดในบทเพลงปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย," วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
(๒๕๔๔)

๒๑๘. ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและชื่อเรื่อง. บนเส้นทางศรัทธาประชาธรรม.
(๒๕๒๒)

๒๑๙. "เลือดของเพื่อนจักไม่ไหลเปล่า". บนเส้นทางศรัทธาประชาธรรม.
(๒๕๒๒)

๒๒๐. ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง. "ขบวนการ ๑๔ ตุลา". บนเส้นทางปิ่น. (๒๕๒๑)

๒๒๑. ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง. "สดุดีวีรชน ๑๔ ตุลา". บนเส้นทางปิ่น. (๒๕๒๑)

๒๒๒. ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง. "สดุดีวีรชน ๖ ตุลา". บนเส้นทางปิ่น. (๒๕๒๑)

๒๒๓. ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง. “หนีเลือด ๖ ตุลา”. บนเส้นทางปิ่น. (๒๕๒๑)
 ๒๒๔. ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง. “๖ ตุลา”. บนเส้นทางปิ่น. (๒๕๒๑)
 ๒๒๕. ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง. “มาร์ช ๖ ตุลา”. บนเส้นทางปิ่น. (๒๕๒๑)
 ๒๒๖. ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง. “วีรชนรำลึก”. บนเส้นทางปิ่น. (๒๕๒๑)
 ๒๒๗. ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง. “รำลึกวีรชน”. บนเส้นทางปิ่น. (๒๕๒๑)

การที่ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของข้อมูลไว้ตั้งแต่ตุลาคม ๒๕๑๖ จนถึง ธันวาคม ๒๕๔๕ ซึ่งเป็นช่วงเวลาถึง ๓๐ ปี นั้น เนื่องจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นพบว่า กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ไม่ได้ปรากฏแต่เฉพาะช่วงเวลาที่เกิดเหตุการณ์เท่านั้น แต่พบว่ามี การแต่งและตีพิมพ์ กวีนิพนธ์ที่มีลักษณะดังกล่าวต่อเนื่องยาวนานถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญและก่อความสะเทือนใจแก่ผู้คนจำนวนมาก กวีจึงมีอาจะเลยที่จะกล่าวถึงเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ ประกอบกับ มีการรำลึกถึงวีรชนที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าวทุกปี ทำให้เกิดหนังสือ กวีนิพนธ์ที่มีการรำลึกถึงเหตุการณ์ดังกล่าว ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีปรากฏต่อเนื่องถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ การเก็บข้อมูลในช่วงระยะเวลาที่ยาวนานดังกล่าว ยังทำให้เห็นพัฒนาการทางด้านแนวคิดและทัศนคติของกวีที่เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองครั้งได้อีกด้วย

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. รวบรวมข้อมูล กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และเอกสารที่เกี่ยวข้อง
๒. วิเคราะห์ข้อมูลและเรียบเรียงเพื่อนำเสนอในแต่ละบท
๓. สรุปและรายงานผลการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ทำให้เข้าใจรูปแบบ เนื้อหา และวรรณศิลป์ของ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙
๒. ทำให้เข้าใจบทบาทของ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ในทางสังคมและการเมือง

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ก. วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

๑. วิทยานิพนธ์เรื่อง “ลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองของไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕-๒๕๐๑” ของ อวยพร มิลินทางกูร (๒๕๑๙) ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองของไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ – ๒๕๐๑ โดยแบ่งข้อมูลออกเป็น ๔ ช่วง ได้แก่ ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. ๒๔๗๕ หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (๒๔๗๕ - ๒๔๘๘) ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ (๒๔๘๕ – ๒๔๙๐) และยุคกรุงเรื่องแห่งวรรณกรรมร้อยกรอง (๒๔๙๐ - ๒๕๐๑) พบว่า บทร้อยกรองระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๐๑ มีทั้งบทร้อยกรองก้าวหน้า (progressive)และบทร้อยกรองพาฝัน (romantic) ซึ่งล้วนมีความสัมพันธ์กับสภาพสังคมและการปกครองของไทยอย่างแน่นแฟ้น ระยะเวลาที่มีความขัดแย้งทางความคิดเกิดขึ้นในสังคม ระยะเวลาสั้นจะมีคำประพันธ์ร้อยกรอง “ พาหะความคิดนี้ ” เกิดขึ้นมาก ทั้งนี้เพราะประชาชน มีความตื่นตัวทางการเมืองสูง ในด้านของรูปแบบคำประพันธ์ร้อยกรองมีทั้งที่เคร่งครัดฉันทลักษณ์และไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์ กวีบางท่านในยุคนี้มีการนำรูปแบบเพลงพื้นบ้านมาใช้อีกด้วย อาทิเช่น ครูเทพ ผา เพลงไทย และจิตร ภูมิศักดิ์

๑. วิทยานิพนธ์เรื่อง “ การวิเคราะห์ร้อยกรองในช่วง พ.ศ.๒๕๒๒ ถึง ๒๕๓๐ ” ของบุญสม ภูเจริญ (๒๕๓๔) ผู้วิจัยได้ศึกษาร้อยกรอง ในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๒ ถึงพ.ศ. ๒๕๓๐ และพบว่า รูปแบบของร้อยกรองในช่วงนี้มีทั้ง รูปแบบเก่าที่เคร่งครัดฉันทลักษณ์ รูปแบบเก่าที่ดำเนินตามฉันทลักษณ์เพลงพื้นบ้าน รูปแบบเก่าที่ไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์และรูปแบบเก่าที่นำมาประยุกต์ใหม่ ในด้านกลวิธีการนำเสนอ พบว่าผู้ประพันธ์ใช้กลวิธีอันหลากหลายเช่น การใช้เครื่องหมายวรรคตอน การผูกเป็นเรื่อง การใช้สัญลักษณ์ เป็นต้น ในด้านแนวคิด ผู้ประพันธ์ได้เสนอแนวคิดทางการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และสังคม โดยในด้านเนื้อหาทางการเมืองพบวาร์ร้อยกรอง ในช่วงพ.ศ. ๒๕๒๒ – ๒๕๓๐ มีเนื้อหาที่สะท้อนภาพเหตุการณ์วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ อยู่ด้วยทั้งนี้เพื่อเป็นการรำเตือนให้ประชาชนระลึกถึงเหตุการณ์อันเป็นประวัติศาสตร์และสืบทอดเจตนารมณ์ของวีรชนในอันที่จะต่อต้านระบอบเผด็จการให้สูญสลาย

นอกจากนี้ บุญสม ยังได้กล่าวอีกว่า ผลจากการวิเคราะห์ร่องรอยกรงในช่วงเวลาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงการสร้างสรรค์รูปแบบฉันทลักษณ์ใหม่ของผู้ประพันธ์ และความสามารถในการใช้กลวิธีการนำเสนอที่หลากหลาย เพื่อสามารถสื่อความคิดไปยังผู้อ่านร่องรอยกรงในช่วงนี้จึงทำหน้าที่เป็น “พาหะของความคิด” ของผู้ประพันธ์ได้อย่างสมบูรณ์

๓.วิทยานิพนธ์เรื่อง “การวิเคราะห์บทบาทของร่องรอยกรงที่มีต่อสังคมไทย” ของ ทองพูน ทองน้อย (๒๕๓๙) ผู้วิจัยได้วิเคราะห์บทบาทของร่องรอยกรงที่มีต่อสังคมไทย ในช่วง ๒๕๓๔ -๒๕๓๖ จากนิตยสารมติชนสุดสัปดาห์ และสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ จำนวน ๔๒๖ จำนวน พบว่า ร่องรอยกรงในช่วงนี้สะท้อนและเสนอแนวคิดทางการเมืองมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองในขณะนั้น เนื้อหาและแนวคิดมุ่งเสนอเรื่องราวการต่อต้านเผด็จการ การสะท้อนภาพการปกครองระบอบประชาธิปไตย การสะท้อนภาพการเลือกตั้ง การสะท้อนภาพนักการเมือง การสะท้อนภาพเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ การเสียดสีทางการเมือง การวิจารณ์การปฏิบัติงานของรัฐบาล และการรำลึกถึงเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญทางประวัติศาสตร์

นอกจากนี้ทองพูนยังพบว่า ร่องรอยกรงในช่วง ๒๕๓๔ -๒๕๓๖ โดยเฉพาะเหตุการณ์ช่วงพฤษภาทมิฬ มีเนื้อหาที่รำลึกถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม๒๕ ๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ด้วย

๔. รายงานการวิจัย เรื่อง “ วิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองไทยในวรรณกรรมไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ -๒๕๑๙ ” ของ พัชรินทร์ อนันต์ศิริวัฒน์ (๒๕๔๑) ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองของไทยที่ปรากฏในงานวรรณกรรมประเภทร่องรอยกรงเรื่องสั้น นวนิยาย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๑๙

สำหรับแนวคิดในวรรณกรรมประเภทร่องรอยกรง ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๔ ช่วง ได้แก่ ช่วง พ.ศ.๒๔๙๘ - ๒๕๐๐ ช่วงพ.ศ. ๒๕๐๒ ช่วงพ.ศ. ๒๕๐๔ - ๒๕๐๕ และช่วง พ.ศ.๒๕๑๐ - ๒๕๑๖ โดยที่ผู้วิจัยได้กล่าวว่า ร่องรอยกรงในช่วง พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๖ นั้น มีแนวคิดและมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับสภาพสังคมและการเมืองมากขึ้น กวีที่ผู้วิจัยเลือกมาวิเคราะห์ได้แก่ นายผี เป็ลื่อง วรรณศรี ทวีปวร จิตร ภูมิศักดิ์ อังคาร กัลยาณพงศ์ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ สุจิตต์ วงษ์เทศ วิสา คัญทัพ

จากการวิเคราะห์แนวคิดทางการเมืองในบทร้อยกรองของกวีเหล่านี้ พบว่ามีแนวคิดที่เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของประชาชนที่มีต่อบ้านเมือง ยกย่องวีรชนที่หาญกล้าเสียสละเลือดเนื้อหรือชีวิตในการต่อสู้กับอำนาจการปกครองระบบเผด็จการ พัทธินทร์สรุปว่าแนวคิดทางการเมืองที่ปรากฏในร้อยกรองในช่วงเวลาดังกล่าว สามารถทำให้เห็นได้ว่าสภาพสังคมและระบบการเมืองในแต่ละยุค มีอิทธิพลต่อกวีในการสร้างสรรค์ผลงานค่อนข้างมาก ทั้งด้านส่งเสริมและปิดกั้น

ข. หนังสือ

๑. หนังสือเรื่อง “วรรณกรรมการเมืองไทย รากเหง้า การก่อเกิด การเติบโต และพัฒนาการ” ของชัยสิริ สมุทวณิช (๒๕๒๔) ชัยสิริได้วิเคราะห์วรรณกรรมการเมืองไทยระหว่าง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โดยกล่าวว่าการก่อเกิดของวรรณกรรมในช่วงนี้ เริ่มจากบรรยากาศการแสวงหาทางออกใหม่ของวรรณกรรมไทย สภาพเงื่อนไขของสังคมไทยในช่วง ๒๕๑๖ – ๒๕๑๙ กับการเติบโตด้านวรรณกรรมการเมือง เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคมทำให้สังคมไทยเปิดกว้างมากขึ้น นักคิดนักเขียนพร้อมที่จะผลิตงาน (มีตลาดรองรับ) นอกจากนี้มีการค้นพบแนวคิดแบบมาร์กซิส นักเขียนก็ได้นำแนวคิดเหล่านี้มาเสนอไว้ในงานด้วย

สำหรับปัจจัยเกื้อหนุนการเติบโตของวรรณกรรมการเมืองไทยประกอบด้วยปัจจัยหลายประการ คือทางด้านตลาด ทางด้านการเติบโตของนักเขียนรุ่นใหม่ การเติบโตทางการเมืองภาคปฏิบัติของนิสิต นักศึกษา การเติบโตทางความคิดสังคมนิยม กล่าวได้ว่า การเติบโตและพัฒนาการของวรรณกรรมการเมืองไทยในยุคนี้มีลักษณะสอดคล้องกับการตื่นตัวและสภาพการเมือง

นอกจากนี้ ชัยสิริ ยังได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่าในช่วงปี ๒๕๑๙ มีการใช้รูปแบบของกวีนิพนธ์มากที่สุด สาเหตุเนื่องจากกิจกรรมทางการเมืองเวลานี้น้อย แรงrieb งานด้านกวีนิพนธ์เป็นงานที่ทำได้ง่ายและชัดเจน และรูปแบบของกวีนิพนธ์ก็มีลักษณะปลูกเร้าให้คนเห็นภาพพจน์ได้เร็วและง่ายขึ้น วรรณกรรมการเมืองเป็นรูปแบบของผลผลิตในสังคมที่สะท้อนภาพการเมืองแห่งยุคได้อย่างแจ่มแจ้ง เนื่องจากวรรณกรรมการเมืองมีลักษณะสะท้อนภาพจำลองจริงในสังคมที่มีความขัดแย้งสูง การมองวรรณกรรมเพื่อสังคมจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้เราเข้าใจอารมณ์ และความรู้สึกของคนร่วมสมัย จะเห็นได้ว่าพัฒนาการทางการเมือง ที่เปลี่ยนแปลงระหว่าง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ – ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นั้น วรรณกรรมการเมืองของไทยมีคลื่นสูงต่ำตามจังหวะของความขัดแย้งในสังคมด้วย

๒. หนังสือเรื่อง “วรรณทองของชีวิต บทกวีเพื่อชีวิต พ.ศ. ๒๕๐๐ ถึง ๒๕๑๙” ของ ภิญโญ กองทอง (๒๕๔๔) ภิญโญได้วิเคราะห์ บทกวีเพื่อชีวิต ในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๑๙ โดยแบ่งออกเป็น ๔ ช่วง คือบทกวีเพื่อชีวิตในช่วง ๒๕๐๑ ถึง ๒๕๑๐ มีบทกวีแนวใหม่เกิดขึ้นในช่วงนี้ คือกลอนเปล่า นับตั้งแต่ราช รักรอง จนถึง อังคาร กัลยาณพงศ์ โดยได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า บทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสังคม มักถ่ายทอด ในรูปแบบของกลอนเปล่าหรือกลอนไม่เคร่งครัดฉันทลักษณ์เป็นส่วนใหญ่ ในช่วงพ.ศ. นี้ เป็นจุดเริ่มต้นของจิตสำนึกขบถแนวก้าวหน้า นั่นก็คือการออกหนังสือเจ็ดสถาบัน บทกวีในช่วงต่อมาคือ ช่วงพ.ศ. ๒๕๑๐ – ๒๕๑๖ ช่วงนี้ถือได้ว่าเป็นบทกวีเพื่อชีวิตในช่วง ยุคแสวงหา เกิดการตั้งคำถามในหมู่นิสิต นักศึกษาชั้น กลุ่มนักศึกษาในมหาวิทยาลัย ต่างๆ มีส่วนพัฒนาวรรณกรรมทั้งทางรูปแบบและเนื้อหาเป็นอย่างมากสำหรับบทกวีเพื่อ ชีวิตในช่วง ๒๕๑๖ – ๒๕๑๙ ภิญโญได้กล่าวว่าเหตุการณ์เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถือเป็น ประวัติศาสตร์หน้าสำคัญของตำนานประชาชน กวีหลายคนก็ได้บันทึกภาพเหตุการณ์ เหล่านี้ไว้ โดยที่บทกวีในช่วงนี้ยังยึดแนวคิดศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน บทกวี เพื่อชีวิตในช่วงนี้จึงมีความรุ่งเรืองถึงขีดสุด และได้แสดงพันธกิจในแง่การสร้างความคิด อุดมการณ์ และสำนึกต่อสังคมส่วนรวม ตลอดจนจนกวีสามารถใช้บทกวีชี้ให้ผู้อ่านคล้อย ตามตนเองในช่วงสุดท้าย บทกวีเพื่อชีวิตหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ถึงปัจจุบัน ภิญโญ ได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับบทกวีในช่วงนี้ว่า เมื่อเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นักคิด นักเขียนส่วนหนึ่งเข้าร่วมการต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย วรรณกรรมเพื่อชีวิตได้ลดกระแสทางการเมืองลง กลายเป็นวรรณกรรมแนวมนุษยธรรม แต่อย่างไรก็ดีบทกวีเพื่อชีวิตได้คึกคักขึ้นมาอีกครั้งหนึ่งในช่วงพฤษภาคมมิพ แต่ก็เป็นการบันทึกเหตุการณ์ไม่มีบทกวีใดที่มีผลต่อการสร้างพลังมวลชนให้ลุกขึ้นสู้กับอำนาจรัฐ เหมือนช่วง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ อีกแล้ว

๓. หนังสือเรื่อง “ บทวิเคราะห์วรรณกรรมแนวประชาชน ” ของ นศินี วิฑูรธีรศานต์ (๒๕๑๙) นศินี ได้ให้ความหมายของวรรณกรรมแนวประชาชนไว้ สองประการคือ ต้องมีเนื้อหาเพื่อชีวิต มุ่งชี้นำประชาชนไปสู่สังคมที่ดีกว่า และต้องมีรูป ศิลปะแนวประชาชน

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๖ นิตินี้ ได้กล่าวว่า วรรณกรรมในช่วงหลัง ๑๔ ตุลาคม ๑๖ มีทั้งร้อยแก้ว (กลอนเปล่า) ร้อยกรอง เรื่องสั้น นวนิยาย และเหตุสำคัญที่ทำให้วรรณกรรมแนวประชาชนตื่นตัวภายหลัง ๑๔ ตุลาคม ๑๖ ได้แก่ การตีพิมพ์หนังสือวิชาการแนวก้าวหน้า และหนังสือวรรณกรรมก้าวหน้า การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับงานวรรณกรรม การออกหนังสือพิมพ์และนิตยสารที่ก้าวหน้า นิตินี้ได้ยกตัวอย่างนักเขียนที่อยู่ในแนวนี้นี้ทั้งหมด ๑๒ ท่านด้วยกัน ตัวอย่างเช่น ประเสริฐ จันดำ รวี โดมพระจันทร์ วิสา คัญทัพ ฯลฯ โดยในการวิเคราะห์นั้นจะเป็นลักษณะของการวิจารณ์ พร้อมกับยกผลงานของนักเขียนเหล่านี้เป็นส่วนประกอบ ซึ่งในงานของนักเขียนบางท่านนั้น นิตินี้ได้กล่าวถึงเนื้อหาว่ามีเนื้อหาประเภทสัจธรรมด้วย

ค. บทความ

๑.บทความเรื่อง “ ภาพโดยรวมของกวีนิพนธ์เพื่อชีวิต(ยุคที่๒)

๑๔ตุลา ๑๖ ถึง ๖ ตุลา ๑๙” ของ ไพลีน รุ่งรัตน์ (๒๕๔๑) ไพลีน ได้วิเคราะห์ กวีนิพนธ์ในช่วง๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ว่า งานประเภทบทกวีและ เรื่องสั้น จะได้รับการยอมรับก่อนทั้งนี้เนื่องจากเป็นวรรณกรรมที่ทำได้ง่ายและเร็ว โดย บทกวีมักเป็นไปในทำนองปลุกเร้าจิตใจ และส่วนหนึ่งที่โดดเด่นเพราะใช้ในการอ่านชุมนุม หรือเขียนเพื่อการชุมนุม โดยมีลักษณะเฉพาะทั้งด้านเนื้อหาและรูปแบบเนื้อหาของ กวีนิพนธ์ในช่วงนี้มักจะมีลักษณะที่เต็มไปด้วยความฝันเชิงอุดมการณ์ สะท้อนความ แตกแยกอย่างรุนแรงของสังคมและรับใช้แนวคิดทางการเมือง ในด้านรูปแบบ มีสอง ลักษณะ คือ ละเลยความลงตัวทางด้านรูปแบบ โดยมุ่งให้ความสนใจในด้านเนื้อหา เน้น รูปแบบที่ง่ายโดยได้รับอิทธิพลมาจาก “จิตร ภูมิศักดิ์ “ และมีการพยายามใช้รูปแบบ ทางวรรณศิลป์เป็นเครื่องมือ โดยนำกลวิธีดังกล่าวมาเป็นเครื่องมือสื่อสารความคิดเชิง อุดมคติหรือเชิงมาร์กซิสต์ นอกจากนี้ไพลีนยังได้วิเคราะห์ถึงพลังทางปัญญาของกวีนิพนธ์ เพื่อชีวิตในยุคนี้ว่ามีความสำคัญในสิทธิเสรีภาพและพลังของประชาชนในเหตุการณ์

๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖

๒. บทความเรื่อง “ ลักษณะร้อยกรองเพื่อชีวิตช่วง ๑๔ ต.ค ๑๖-

๖ ต.ค. ๑๙ และอิทธิพลที่ได้รับจาก จิตร ภูมิศักดิ์ และกวีช่วง ๒๔๙๐-๒๕๐๐ ” ของ คำกรอง (๒๕๒๓) คำกรองได้วิเคราะห์ว่า การเติบโตของวรรณกรรมในช่วงนี้ แนบแน่น และสอดคล้องกับการเคลื่อนไหวในเรื่องของความไม่เป็นธรรม สังคมการเมืองของนิสิต นักศึกษา วรรณกรรมในช่วงนี้เป็นตัวแทนเผยแพร่ความคิดทางสังคม ดังนั้น วรรณกรรม ในช่วงนี้จึงมีความแหลมคม เข้มข้น ตามความรุนแรงของเหตุการณ์ทางการเมือง และใน ขณะเดียวกันเหตุการณ์ทางการเมืองก็มีส่วนสร้างความเข้มข้นให้กับวรรณกรรมเพื่อชีวิต ด้วย วรรณกรรมเพื่อชีวิตในสมัยนี้ได้รับอิทธิพลมาจากนักเขียนแนวเพื่อชีวิตจากยุคก่อน แต่ในขณะเดียวกัน กวีในช่วง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ก็ได้เติบโตตาม เงื่อนไขของความไม่เป็นธรรมในสังคม คือมีคุณค่าในตัวเอง และสะท้อนให้เห็นการต่อสู้ ของคนรุ่นใหม่

อย่างไรก็ดีร้อยกรองเพื่อชีวิตในช่วง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ยังได้พัฒนาไปได้ไม่มากนักก็ต้องชะงักงันเมื่อเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ กวีและนักเขียนส่วนหนึ่งหันไปต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ บรรยากาศการปกครองแบบเผด็จการ หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ทำให้งานร้อยกรองเพื่อชีวิตซบเซาไปอย่างเห็นได้ชัด

๓. บทความเรื่อง “ ร้อยกรองเพื่อมวลชน กระจงเงาสะท้อน

ความรู้สึกนึกคิดของคนรุ่นใหม่ ” ของ ชลธิรา กัลด้อย (๒๕๑๗)

ชลธิรา ได้แบ่งร้อยกรองออกเป็น ๓ ช่วง คือช่วงเกรียงไกร เข้มแข็ง คึกคัก ร้อยกรองในช่วงนี้ มุ่งชี้แนะให้รู้สึกถึงปัญหาอันเป็นการปลุกเร้าสำนึกเป็นขั้นตอนแรก ส่วนขั้นตอนที่สองคือ มุ่งชี้ให้เห็นตระหนักถึงพลังความสามารถที่จะดำเนินการขั้นรุนแรงได้ สำเร็จ อันเป็นการปลุกระดมมวลชนตามอุดมคติแบบสังคมนิยมโดยตรง แต่ภายหลังจาก ที่นักศึกษาได้รับชัยชนะไม่นาน ท่าทีของสถาบันการปกครองก็เปลี่ยนแปลง ร้อยกรอง ในช่วงที่สองจึงเป็น ช่วง ขมขื่นและปวดร้าว เพราะ ประชาธิปไตยหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ได้มาพร้อมกับการตกทอดของรากเหง้าแห่งความเสื่อมโทรมในทุก วงการ ปัญหาเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปัญหาพื้นฐานของความสับสนวุ่นวายต่าง ๆ ก็ได้มีผู้ บันทึกไว้ในร้อยกรอง และเป็นที่น่าสังเกตว่า กวีมักเป็นผู้ที่รู้สึกถึงปัญหาที่เกิดขึ้นก่อน ผู้อื่น ส่วนช่วงที่ ๓ คือช่วงเคียดแค้น ร้อยกรองในช่วงนี้เป็นช่วงที่คนรุ่นใหม่เริ่มมีความ รู้สึกเคียดแค้นถึงขีดสุด บางคนถูกกล่าวหาว่าเป็นกบฏเชื้อไฟที่รุนแรงที่สุดคือความตาย ของนายแสง รุ่งนิรันดร์กุล นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง

๔. บทความเรื่อง “ร้อยกรองการเมืองไทยจากทศวรรษ ๒๔๙๙ ถึง พฤษภาทมิฬ” ของ ธัญญา สังขพันธานนท์ (๒๕๓๘) ธัญญา ได้วิเคราะห์ร้อยกรองการเมืองไทยจากทศวรรษ ๒๔๙๐- พฤษภาทมิฬ โดยวิเคราะห์ร้อยกรองในช่วงก่อนเหตุการณ์ “พฤษภาทมิฬ” ในกระแสธารของวรรณกรรมเพื่อชีวิต และร้อยกรองการเมืองในยุค “พฤษภาทมิฬ”

ส่วนที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมในช่วง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ธัญญาได้วิเคราะห์ว่า ยุคนี้เป็นยุคทองของวรรณกรรมแนวศิลปะเพื่อประชาชน มีพัฒนาทางด้านเนื้อหา และแนวคิดมากกว่าในช่วงปี ๒๔๙๐ มาก ธัญญาได้สรุปลักษณะเฉพาะของร้อยกรองในช่วงนี้ไว้ว่ามีการเติบโตขยายตัวในเชิงปริมาณมาก มีปัจจัยเกื้อหนุนทั้งทางด้านการตลาด และการเติบโตของกลุ่มนักคิดนักเขียนรุ่นใหม่ ตลอดจนการปฏิวัติทางการเมืองของไทยนอกจากนั้นร้อยกรองแนวการเมืองในระยะนี้ ได้ผสมผสานแนบแน่นกับการเคลื่อนไหวและการต่อสู้ทางการเมืองอย่างชัดเจน โดยมีเป้าหมายคือการใช้วรรณกรรมเป็นแนวรบด้านวัฒนธรรม ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในที่สุด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๒

กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จัดเป็นกวีนิพนธ์แนวหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากกวีนิพนธ์แนวอื่น ๆ ทั้งยังมีกำเนิดและพัฒนาการที่สัมพันธ์กับบริบททางสังคมและการเมืองอย่างแนบแน่น ดังนั้นก่อนที่จะศึกษารูปแบบ เนื้อหา แนวคิดและกลวิธีทางวรรณศิลป์ของกวีนิพนธ์ กลุ่มนี้อย่างละเอียด ในบทนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงลักษณะโดยทั่วไปของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับ เหตุการณ์เดือนตุลา โดยจะให้คำจำกัดความพร้อมทั้งอธิบายลักษณะทั่วไปของกวีนิพนธ์ เหล่านี้อันจะสามารถใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาตัดสินว่ากวีนิพนธ์บทใด จัดเป็นกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จากนั้นจึงจะกล่าวถึงเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และ บรรยายภาคในการประพันธ์กวีนิพนธ์

๒.๑ คำจำกัดความและลักษณะทั่วไปของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์

๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

คำว่า “ กวีนิพนธ์ “ ที่ใช้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ใช้ตรงกับคำศัพท์ภาษาอังกฤษ ว่า Poetry โดย กอบกุล อิงคุทานนท์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า “คือคำประพันธ์ที่มี ลักษณะบังคับในการแต่ง มีรูปแบบตามที่กำหนดไว้ในแต่ละชนิดของร้อยกรองที่ แตกต่างออกไป เช่น จังหวะของคำประพันธ์ การแบ่งวรรคในแต่ละบรรทัด... ในด้านเนื้อหา กวีนิพนธ์จะต้องก่อให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึกและจินตนาการและต้อง ให้สัจธรรมหรือความหมายบางอย่าง”

กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จะต้องเป็นบทกวีที่มีเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ/หรือ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ปรากฏเป็นเนื้อหาหลัก หรือแสดงแนวคิดเกี่ยวกับเหตุการณ์ดังกล่าว โดยแฝงน้ำเสียงหรือทัศนคติของกวีผ่านกลวิธีทางวรรณศิลป์ ผู้วิจัยได้ยึดคำจำกัด ความนี้เป็นเกณฑ์ขั้นแรกสุดในการพิจารณาว่าบทกวีบทใดจัดได้ว่าเป็นกวีนิพนธ์ เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม อย่างไรก็ตามมีบทกวีจำนวนมากที่มีได้กล่าวถึง เหตุการณ์อย่างตรงไปตรงมา แต่กล่าวโดยใช้ภาพพจน์และสัญลักษณ์แทน ทั้งนี้ อาจจะด้วย

^๑ กอบกุล อิงคุทานนท์, ศัพท์วรรณกรรม. (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รักอักษร,ม.ป.ป.), หน้า ๑๐๒.

เหตุผลทางการเมืองหรือเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ของกวี การใช้คำจำกัดความข้างต้น เป็นกรอบในการพิจารณาเพียงอย่างเดียวไม่ช่วยให้สามารถตัดสินได้ว่าเหตุการณ์ทางการเมืองที่กล่าวถึงในบทกวีจะเป็นเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ หรือ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙หรือไม่ การหาหลักเกณฑ์เพิ่มเติมเพื่อช่วยในการพิจารณาจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยผู้วิจัยได้พิจารณาลักษณะทั่วไปของบทกวีที่ทราบแน่ชัดว่ามีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เสียก่อน แล้วจึงรวบรวมลักษณะเหล่านั้นขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางช่วยในการพิจารณาตัดสินบทกวีที่มีได้กล่าวถึงเหตุการณ์ทั้งสองอย่างตรง ๆ ต่อไป

ลักษณะโดยทั่วไปที่แสดงให้เห็นว่าบทกวีแต่ละบทจัดเป็นบทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมหรือไม่ มีดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ มีการใช้คำในลักษณะต่าง ๆ ที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม

มีการใช้คำในลักษณะต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๒.๑.๑.๑ มีการใช้คำวิสามานยนามที่เป็นชื่อบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมในชื่อของบทกวีและเนื้อหา มีบทกวี ๒ บทที่กล่าวชื่อบุคคลจริงผู้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ไว้ในตัวบท ได้แก่ “แต่หยาดเหงื่อ หยดเลือด หยาดน้ำตา และชีวิต” ของ นายตน(๒๕๑๖) และบทกวี “เลือดของเพื่อนจักไม่ไหลเปล่า” ของ

ผู้ต้องหาคดีหกตุลาคมคนหนึ่ง (๒๕๒๒)

ดังตัวอย่าง บทกวีของนายตนที่มีการระบุชื่อหรือนามสกุลหรือชื่อเล่นของผู้นำรัฐในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ มากว่าเสียดสี ดังบทหนึ่งที่ว่า

เพราะไอ้ชิงหมาเกิดทั้ง	โคตรมัน
กิตติแค่ดอกขจร	อัน เหี่ยวแล้ว
จาร์เสถียรผ้น	จาร์ทิ้งเว
ไอ้เล็กพริกชี้หมาแมว	หมดดี ^๒

ในวรรคที่ว่า กิตติแค่ดอกขจร มาจากนามสกุลกิตติขจรของ จอมพล ถนอม ส่วนวรรคที่ว่า จาร์เสถียรผ้น มาจากนามสกุล จาร์เสถียร ของจอมพลประภาส ในขณะที่ ไอ้เล็ก เป็นชื่อเล่นของ พ.อ.ณรงค์ กิตติขจร

^๒ นายตน, “แต่หยาดเหงื่อ หยดเลือด หยาดน้ำตา และชีวิต,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๔๐.

บทกวี “เลือดของเพื่อนจักไม่ไหลเปล่า” แต่งขึ้นเพื่อไว้อาลัยจารุพงษ์ - ทองสินธุ์ซึ่งเป็นผู้ที่เสียชีวิตในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จารุพงษ์เป็นกรรมการองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และกรรมการบริหารศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ผู้ใช้นามปากกาว่าผู้ต้องหาคดีหกตุลาคมคนหนึ่งได้แต่งบทกวีไว้อาลัยจารุพงษ์ โดยใส่ทั้งชื่อจริงและชื่อเล่นของจารุพงษ์ลงในตัวบทอย่างตรงไปตรงมา ดังตัวอย่าง

วันนี้
 ทุกครั้งที่เดินเข้าไปในสนาม
 ผมยังรู้สึกเหมือนเดินไปบทรอยเลือดของเขา
 คล้ายวิญญาณของจารุพงษ์ยังรำร้องเรียกเราอยู่ตลอดเวลา
 จา ที่รัก
 แม้เราจะจากกันชั่ววินาที
 แต่ภาพของคุณ
 จะประทับในหัวใจของเราผู้อยู่หลังไปตลอดกาล^๓

ส่วนการกล่าวถึงชื่อบุคคลจริงที่อยู่ในเหตุการณ์ที่ไว้ในชื่อเรื่อง มีเฉพาะบทกวีที่กล่าวถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เท่านั้น ได้แก่บทกวีที่มีชื่อว่า “แต่ อาจารย์ จีระ บุญมาก” ของ อรพร เทพวิทักษ์กิจ (๒๕๑๖)

บทกวีดังกล่าวได้เขียนขึ้นเพื่อสดุดีจีระ บุญมาก ซึ่งเป็นนักศึกษาปริญญาโทสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ จีระเป็นผู้ถือธงชาติเดินเข้าไปขอร้องไม่ให้ทหารยิงประชาชนที่หน้าบริเวณกรมประชาสัมพันธ์ แต่กลับถูกยิงกระสุนปืนเจาะเข้าที่ขมับด้านซ้ายเสียชีวิตทันที การที่กวีระบุชื่อชัดเจนในชื่อเรื่องเพื่อจุดประสงค์ในการยกย่องและเชิดชูการกระทำของบุคคลที่สำคัญคนนี้ จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นได้ว่า กวีจะใส่ชื่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมของฝ่ายนักศึกษาและฝ่ายรัฐบาลมีลักษณะที่แตกต่างกัน ถ้ากวีจะกล่าวถึงหรือประณามการกระทำของฝ่ายรัฐจะไม่ใช้ชื่อจริงแต่จะใช้ชื่อเล่นหรือเล่นคำเพื่อความปลอดภัยทางการเมือง ในขณะที่เมื่อกวีกล่าวถึงนิสิตนักศึกษา ก็จะกล่าวชื่อจริงเพื่อยกย่องชื่นชม และแสดงให้เห็นว่าผู้แต่งเห็นด้วยกับนิสิตนักศึกษา และสิ่งที่นิสิตนักศึกษากระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง

^๓ สมิตร์ วงศ์สามัญ (รวบรวม), “เลือดของเพื่อนจักไม่ไหลเปล่า” ใน บนเส้นทางศรัทธาประชาชน (กรุงเทพฯ : ชุมชนวรรณศิลป์ธรรมศาสตร์ ๒๕๒๒) หน้า ๕.

๒.๑.๑.๒ มีการใช้คำวิสามานยนามที่เป็นชื่อสถานที่ซึ่งเกิดเหตุการณ์ไว้ในบทกวี

มีบทกวีจำนวนไม่น้อยที่ใช้ชื่อสถานที่ซึ่งเกิดเหตุการณ์เดือนตุลาคมไว้ในตัวบท เช่นบทกวี “น้ำป่า” ของ ส.ชาลี(๒๕๑๙), “วีรชนรำลึก” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง (๒๕๒๑), “ด้วยศรัทธาท่วมท้นแผ่นดินแดนจะพังแผ่นดินผาสงครามครีนาฯ” ของ คมสัน พงศ์สุธรรม (๒๕๒๒) “ทุ่งดอกไม้” ของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ (๒๕๓๔), “ดอกหญ้า” ของ พันทางค์ (๒๕๒๖), “เพราะเสียงนั้นยังคำดำรงอยู่” ของ คมทวน คันธนู (๒๕๒๖), “สู้อิสรีย์” ของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ (๒๕๒๘), “เพลงเรือวังหน้า” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๓๑), “จากลานโพธิ์ถึงภูพาน” ของ วีรวัฒน์ วรรณยางกูร ไม่ปรากฏวันเวลาที่พิมพ์

บทกวี “ดอกหญ้า” ได้กล่าวชื่อสถานที่จริงคือสนามหลวงที่เกิดเหตุการณ์การฆาตกรรมนักศึกษาในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ลงไปในตัวบทกวีดังนี้

เจ้าดอกหญ้าถูกฆ่าที่ <u>สนามหลวง</u>	เจ้ารวงข้าวถูกจับตั้งข้อหา
เจ้าเคียวขึ้นข่มขตรมอูรา	เมื่อคนกล้าถูกแขวนคอที่ต้นมะขาม ^๕

บทกวี “จากลานโพธิ์ถึงภูพาน” ได้กล่าวถึง “ลานโพธิ์” และ “ธรรมศาสตร์” ซึ่งเป็นสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เช่นเดียวกัน ดังนี้

ในวันนี้ <u>ลานโพธิ์</u> ธรรมศาสตร์อาจเงียบหงอย	ก็เพียงช่วงรอคอยสู่วันใหม่
วันกองทัพประชาชนประกาศชัย	จะกลับไปกรี๊ดเลือดพาล้านลานโพธิ์ ^๕

บทกวี “ด้วยศรัทธาท่วมท้นแผ่นดิน จะพังแผ่นดินผาสงครามครีนาฯ” เป็นบทกวีที่กล่าวถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ กวีได้กล่าวถึงสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์จริงคือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และบริเวณสนามหลวงโดยกวีได้ใช้สัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คือ โดม มากกล่าวแทนการระบุชื่อจริง ดังนี้

^๕ พันทางค์, “ดอกหญ้า,” มาตุภูมิ (๒ มีนาคม ๒๕๒๖) :๑๐.

^๕ วีรวัฒน์ วรรณยางกูร, “จากลานโพธิ์ถึงภูพาน,” อ้างถึงใน เขาวนิตย์ เพียงเกษ, “แนวความคิดในบทเพลงปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔๒.

เลือดละเลงละลามสนามหญ้า
หยดน้ำตาแม่โคมกิโลมริน

แม่โคมสูงเสียดฟ้าก็หมองสิ้น
เทวษสิ้นถวิลนัก – โอ้อาตุร^๖

๒.๑.๑.๓ มีการบอกวันเดือนปีที่เกิดเหตุการณ์เดือนตุลาคมไว้ในชื่อเรื่องและในตัวบท บทกวีที่มีการระบุวันเดือนปีที่เกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ไว้ในชื่อเรื่องมีเป็นจำนวนมาก อาทิบทกวี “สิบสี่ตุลาคม” ของ พงษ์ศักดิ์ วรยิ่งยง (๒๕๑๖), “สตุดีวีรชน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖” ของ สันติ ชนะเลิศ (๒๕๑๖), “บทกลอนเนื่องด้วยวันมหาวิปโยค ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖” ของ อภิสัทธ์ นรินทรกุล (๒๕๑๖), “วันมหาวิปโยค ๑๔ – ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖” ของ กุลทรัพย์ รุ่งฤดี (๒๕๑๖), “แต่วีรชน ๑๔ ตุลา” ของ ชมนาด (๒๕๑๗), “สิบสี่ตุลารำลึก” ของ พิชชา (๒๕๑๗), “เกิดวีรกรรม ๖ ตุลา” ของ รวี -โคมพระจันทร์ (๒๕๑๙), “สตุดีวีรชน ๖ ตุลา” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง (๒๕๒๑), “๖ ตุลา” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง (๒๕๒๑), “๖ ตุลารำลึก” ของ คมสัน พงษ์สุธรรม (๒๕๒๓), “นिरาศตุลา” ของ วาณิช จรุงกิจอนันต์ (๒๕๓๒) ๑๔ ตุลานุสติ แต่วิญญูณกล้ำ คราบโคล หยดเลือดแลหยาดน้ำตา” ของ อินทปุดโต (๒๕๓๔), “รำลึก ๒๐ ปี ๖ ตุลา” ของ (๒๕๓๙), “แต่วีรชน ๖ ตุลา” ของ (๒๕๓๙) “รำลึก ๑๔ ตุลา ๑๖” ของ นาย สุชีพ เจริญโท (๒๕๔๒), “๒๕ ปี ๑๔ ตุลา” ของ คำร้อย รวี (๒๕๔๑), “ตำนาน ๑๔ ตุลาคม” ของ ทวีสิทธิ์ ประคองศิลป์ (๒๕๔๑), “๖ ตุลารำลึก”, “หนี้เลือด ๖ ตุลา”, “รอยแค้น ๖ ตุลา” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและวันเวลาที่พิมพ์ เป็นต้น

การที่กวีแสดงเดือนปีที่เกิดเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสอง เหตุการณ์อย่างชัดเจนในตำแหน่งชื่อเรื่องตั้งที่ยกตัวอย่างมานี้มีส่วนช่วยในการอ่าน ตีความของผู้อ่านที่ไม่ได้ร่วมสมัยกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์กล่าวคือ การระบุชื่อตั้งกล่าวทำให้ผู้อ่านทราบวาทกวีนั้นเป็นบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องใด เมื่อผู้อ่านทราบเนื้อหาแล้วทำให้เข้าใจแนวคิดสำคัญที่ผู้แต่งต้องการสื่อได้ง่าย นอกจากนี้การระบุวันเดือนปีอย่างชัดเจนนั้นทำให้ผู้อ่านสามารถจดจำวันเดือนปีที่เกิดขึ้นและเข้าใจเหตุการณ์และเรื่องราวได้ด้วย

ส่วนการระบุวันเดือนปีที่เกิดเหตุการณ์ในเนื้อหาของบทกวีมี ปรากฏในบทกวีต่อไปนี้ คือ “ไอรัฐธรรมนุญ” ของ ช่อฟ้า บราลี (๒๕๑๖), “สงดวงใจ ไปเพื่อน้อมสักการ” ของ กุลทรัพย์ รุ่งฤดี (๒๕๑๖), “เสียขวัญ” ของ กล้วยไม้สด

^๖ คมสัน พงษ์สุธรรม, “ด้วยศรัทธาท่วมท้นล้นแผ่นดิน จะพึงแผ่นดินผาสงครามครีณ,” ใน สวนทาง เดือน หน้า ๑๔๖.

(๒๕๑๖), “สุดแสนอาลัย” ของ โกศล สุวรรณโชติ (๒๕๑๖), “คำวอนพร้อมพรปีใหม่” ของ ธวัช โพธิ์เจริญ (๒๕๑๖), “ก่อนดอกไม้โรย” ของ ชาญ ลิวิตร (๒๕๑๗), “สุดดีวีรชนผู้เสียชีวิต” ของ ธงไชย พิทักษ์ชน (๒๕๑๗), “การเดินทางของนกพิราบ” ของ ชาวดี (๒๕๒๒), “ตุลา...ตุลา... ตุลา...” ของ ชัดเจน ผ่องศรี (๒๕๒๒), “ตุลา: รำลึกเรียนรู้ เราร้อน” ของ คมทวน คันธนู (๒๕๒๒), “เพื่อนคือคมกวี” ของ ประกาย ปรัชญา (๒๕๒๓), “โอมตุลาประชาธิปไตย” ของ ราชบัณฑิต (๒๕๓๒), “สองทศวรรษประวัติศาสตร์” ของ จิระนันท์ พิตรปรีชา (๒๕๓๖), “ตุลาคม: ประวัติศาสตร์” ของ กานติ ณ ศรีธธา (๒๕๓๘), “ลมตุลา” ของ คมเลนส์ (๒๕๔๕), “พิราบแดง” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและปีที่พิมพ์

ตัวอย่างเช่น บทกวี “เสียขวัญ” ที่มีการระบุวันที่และเดือนที่เกิดเหตุการณ์ตั้งตัวอย่างที่ชัดเจนได้ พร้อมกันนี้ กวีได้บรรยายภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในครั้งนั้นด้วยว่า

วังหลบปิ่นตื่นขวัญประหวั่นไหว
 โธ่คนไทยฆ่าไทยให้อาสัญ
 ที่สิบสี่ตุลาแสนจาบัลย์
 ถูกโลกหยันเหยียดหยามประณามไทย^๗

เช่นเดียวกับ บทกวี “๖ ตุลารำลึก” กวีได้บรรยายภาพที่นิสิตนักศึกษาถูกฆ่าอย่างโหดร้ายด้วยวิธีการต่าง ๆ พร้อมกับระบุวันที่และเดือนที่เกิดเหตุการณ์อย่างชัดเจนว่าเป็น ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เพื่อเน้นย้ำให้เห็นถึงความรุนแรงที่เจ้าหน้าที่รัฐกระทำต่อนิสิตนักศึกษา ดังนี้

<u>๖ ตุลาคมหนึ่งแก้ว</u>	เมืองไทย
วิกฤตการณ์เป็นไป	อนาถแท้
หญิงชายเจริญวัย	สาวหนุ่ม
ถูกฆ่าปลดเปลือยแก้	ลากทิ้งตามถนน
ทารุณโหดเหี้ยม	สยองขวัญ
ทรราชย์พิฆาตฟัน	ด่าวดิ้น
แขวนคอ.....ตอกลิ้มกัน	ชั่วโฉด
คนเป็นยังไม่สิ้น	จับได้ไฟสุ่ม ^๘

^๗ กล้วยไม้สด, “เสียขวัญ,” ใน ไม่มีโรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๕๘.

^๘ สนิท พลเยี่ยม, “๖ ตุลา...รำลึก,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๙ (ตุลาคม ๒๕๓๘): ๔๕.

มีบทกวีที่จำนวนไม่น้อยที่มีการระบุทั้งชื่อสถานที่และวันเดือนปีที่ก่อกำเนิดเหตุการณ์ซึ่งส่วนใหญ่จะปรากฏอยู่ในเนื้อหาของบทกวีมากกว่าชื่อเรื่อง เช่น บทกวี “แต่วีรชนประชาธิปไตย” ของ พิณ ภราดร(๒๕๑๖), “บทกวี ๖ ตุลา” ของ พิลังกาสา (๒๕๒๑), “ตุลาเลือดตุลาชัย” ของ คมทวน คันธนู (๒๕๒๓), “ภาพนองเลือด ๖ ตุลารำลึก” ของ ชูเกียรติ วรรณศูทร (๒๕๒๖), “รำลึก ๖ ตุลา” ของ ประกาย ปรัชญา (๒๕๒๖), “ถึงเพื่อน” ของ เลอमान (๒๕๒๗), “ฉันยังจำรอยยิ้มของเธอได้เสมอ” ของ กฤษฏางค์ นุตจรัส (๒๕๓๙), “สองทศวรรษประวัติศาสตร์” ของ จิระนันท์ พิตรปรีชา (๒๕๓๖), “สามัคคีพลังรักชาติประชาธิปไตย” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและวันเวลาที่พิมพ์, “จากลานโพธิ์ถึงภูพาน” ของ วิวัฒน์ วรรณยางกูร ไม่ปรากฏวันเวลาที่พิมพ์

ตัวอย่างบทกวีที่ระบุสถานที่และเวลาในตัวบทเช่น บทกวี “รำลึกหกตุลา” ที่กล่าวถึงเวลาและสถานที่ก่อกำเนิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โดยมีทั้งการกล่าวถึงสถานที่โดยใช้ชื่อสถานที่นั้นโดยตรงเช่น ลานโพธิ์ และสนามหลวง และการกล่าวถึงชื่อที่เป็นสัญลักษณ์คือ “แม่โดม” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไปพร้อม ๆ กับการบรรยายภาพความสูญเสียจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

เหมือนแคว้นโดมเหลืองแดงยังดูเดือด	เหมือนลานโพธิ์-เพลิงเลือดยังลุกไหม้
เหมือนยังกรุ่นกลิ่นคาวของคราบโคล	เหมือนยังอุ่นกลิ่นไอของควาป็น
.....
หกตุลา...คือวลีกวีเศร้า	จะรินร้อยบอกเล่าชั่วลูกหลาน
ว่าครั้งหนึ่งเสรีถูกรุกราน	เมื่อเมฆหมอกเผด็จการคลี่มานมา
ครั้งนั้น-สนามหลวงหญ้าแห้งยับ	ดินสอโดมเหมือนดับลงลับหล้า
ครั้งนั้น-คลังเลือดคาวชาวประชา	สายน้ำเจ้าพระยาเยเยียบเย็น ^๕

เช่นเดียวกับบทกวี “สองทศวรรษประวัติศาสตร์” ที่กล่าวถึงเหตุการณ์เดือนตุลาในช่วงของการเดินขบวนที่ถนนราชดำเนิน ซึ่งกวีระบุไว้อย่างชัดเจน ดังนี้

^๕ ประกาย ปรัชญา, “รำลึกหกตุลา,” ใน คืนจากพรางจากถนนสายนั้น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๒๖), หน้า ๙-๑๐.

๑๔ ตุลา ประชาชน

ตระหนักแสงพลังตนมีความหมาย

มีอาจยอมเผด็จการผลาญทำลาย

ราชดำเนินตลอดสาย ล้วนคลื่นคน^{๑๐}

๒.๑.๑.๔ มีการใช้คำที่เป็นสัญลักษณ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม การใช้สัญลักษณ์แทนนิสิตนักศึกษาและฝ่ายรัฐซึ่งมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีปรากฏอยู่ในบทกวีต่อไปนี้ “ใบไม้ร่วง” ของ แมวีรชน (๒๕๑๖), “ก่อนดอกไม้โรย” ของ ชาญ ลิวิตร(๒๕๑๗), “อย่าให้หญ้าสีเขียวออก” ของ สมบูรณ์ เจริญทรัพย์ (๒๕๑๗), “ใบไม้ตาย” ของ ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตกุล (๒๕๑๘), “จากลานโพธิ์ถึงภูพาน” ของ วีรวัฒน์ วรรณยางกูร (๒๕๒๑), “วันฆ่านกพิราบ” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๒๒), “บทกล่อมขวัญ” ของ ฌา (๒๕๒๒), “เท่กล่อมตุลามาต” ของ วิสา คัญทัพ (๒๕๒๕), “ที่เห็นยังเป็นอยู่” ของ อนันตดา (๒๕๒๖), “ตำนานแห่งดอกหญ้า” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๒๖), “รำพันถึงนกสีเหลือง” ของ สุภาพ ใจดี (๒๕๒๗), “นกสีขาว” ของ ชูชาติ คุรุทใจกล้า (๒๕๓๒), “มาลัยขนนก” ของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ (๒๕๓๒), “นกสีเหลือง” ของ โกศล กลมกล่อม (๒๕๓๔), “พิราบขาวผู้จากไป” ของ เดือนเสี้ยว คำประกาย (๒๕๓๖), “ตำนานลานโพธิ์” ของ เดือนแรม ประกายเรือง (๒๕๓๙), “แต่พิราบขาว” ของ เสรี ทศนศิลป์ (๒๕๓๙), “ใครคิดลืมนคราบน้ำตาประชาชนจะถูกคนพิพากษาประชาธรรม” ของ เดือนแรม ประกายเรือง (๒๕๓๙), “พิราบแดงแห่งเดือนตุลา” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและปีที่พิมพ์,

บทกวี “พิราบแดง” เป็นบทกวีที่ใช้นกพิราบเป็นสัญลักษณ์ของผู้ที่ต่อสู้ในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ดังตอนหนึ่งต่อไปนี้

ติดปีกบินจากนคร

พิราบขาวบินมาไกล

บินต่อไปในห้วงหา

อาบด้วยแสงแห่งตะวัน

สู่ตงดอนภูเขาใหญ่

สู่ทางใหม่ในพนา

จากสีขาวเป็นสีแดง

บินฝ่าฟันพันทนา^{๑๑}

^{๑๐} จิระนันท์ พิตรปรีชา, “สองทศวรรษ ประวัติศาสตร์,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์

๑๘ (ตุลาคม ๒๕๓๖): ๓๗.

^{๑๑} นกตล ทัพผดุง, “พิราบแดง,” อ้างถึงใน เขาวนิศ เพียงเกศ, “แนวความคิดในบทเพลงปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๒๙๕.

ในเหตุการณ์การต่อสู้เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ กวีได้ใช้ “นกพิราบขาว” เป็นสัญลักษณ์แทนนิสิตนักศึกษาที่ต้อง “ติดปีกบิน” หนีภัยการเมือง เข้าป่าด้วยความโกรธแค้น จาก “สีขาว” อันเป็นสัญลักษณ์สากลสื่อถึงความบริสุทธิ์ กลับต้องกลายเป็น “สีแดง” ซึ่งหมายถึงการเสียชีวิตเนื่องจากการต่อสู้ อันมีผลผลักดันให้นิสิตนักศึกษาต้องอาบด้วยแสง “ตะวัน” ซึ่งคำนี้มีนัยหมายถึงการสมัครเข้าร่วม ขบวนการกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ในเวลาต่อมา

นอกจากสัญลักษณ์ “นก” ที่สื่อความหมายถึงผู้ที่สูญเสียชีวิตใน เหตุการณ์เดือนตุลาคมแล้ว “ใบไม้” เป็นอีกสัญลักษณ์หนึ่งที่กวีใช้เป็นจำนวนมาก ดัง บทกวี “ใบไม้ตาย” ที่ว่า

ใบไม้ตายแต่ละใบอาจไร้ค่า แต่จะลิดอิสรานั่นอย่าหมาย
 อยู่อย่างถูกข่มเหงคะเนงร้าย จะขอตายเพื่อสร้างทางเป็นธรรม
 ประวัติศาสตร์โบราณได้ผ่านพ้น ประชาชนคือผักปลาราคาค่า
 เป็นบทเรียนบทที่ถูกตียำ ให้ผู้นำรับช่วงจุดดวงไฟ^{๑๒}

จากบทกวีข้างต้น กวีมิได้กล่าวแสดงความรู้สึกออกมาโดยตรง หากแต่ได้ใช้คำแสดงนัยถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา ในรูปแบบของสัญลักษณ์ ดังจะ เห็นได้จาก การใช้ “ใบไม้” เป็นเครื่องหมายแทนนิสิต นักศึกษาและประชาชน ที่ เสียชีวิตลงจนกลายเป็น “ใบไม้ตาย” ซึ่งการใช้สัญลักษณ์นี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็น สัญลักษณ์ที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในช่วงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ สัญลักษณ์นี้ ได้แสดงนัยให้เห็นว่าแม้ นิสิต นักศึกษา จะเป็นบุคคลที่ “ไร้ค่า” ในสายตาของรัฐบาล แต่ก็พร้อมที่จะกล้า “ตาย” เพื่อเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพ ให้เกิดความเป็นธรรมขึ้นใน สังคม โดยเชื่อมโยงไปสู่การใช้ “ดวงไฟ” อันเป็นสัญลักษณ์ของความหวังอันแรงกล้า ในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย

สำหรับบทกวี “อย่าให้หญ้าสีเขียวออก” กวีได้ใช้ “เด็กน้อย” เป็นสัญลักษณ์ของนิสิตนักศึกษาและประชาชนโดยกวีได้ปลุกเร้าให้สร้างที่ “กำบัง” นั่นคือการปลุกให้ลุกขึ้นมาต่อสู้กับ “หญ้า” ซึ่งมีสีเขียว เป็นสัญลักษณ์ของเผด็จ การทหารที่ได้รับ”ฝนจากเมฆสีดำ” ซึ่งมีนัยสำคัญว่าการปกครองระบอบเผด็จการ กำลังจะกลับมาในสังคมไทยอีกครั้งดังมีเนื้อความดังต่อไปนี้

^{๑๒} ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล, “ใบไม้ตาย,” ใน ใบไม้กับความคับแค้น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ประพันธ์สาส์น, ๒๕๑๘), หน้า ๕๗.

ลูกขึ้นเถาะเด็กน้อย
หยุดการเล่นของเธอไว้เสีย
แล้วช่วยกันสร้างที่กำบัง
ก่อนที่พายุของการกดขี่จะเริ่มพัด
อย่าให้หญ้าสีเขียวงอก
เพราะได้รับฝนจากเมฆสีดำ^{๑๓}

๒.๑.๑.๕ มีการใช้คำเรียกผู้ที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีจะใช้คำว่า “วีรชน” มากที่สุด คำนี้หมายถึงผู้ที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคม ส่วนใหญ่แล้วปรากฏอยู่ในชื่อของบทกวีดังตัวอย่างเช่น “แต่วีรชน” ของ ประยูร อัครบวร (๒๕๑๖), “แต่วีรชน” ของ บัณฑิต (๒๕๑๖), “แต่ผองวีรชน” ของ ศรีสวัสดิ์ พิจิตรวรการ (๒๕๑๗), “ข้าขอสดุดีวีรชน” ของ วิเทศ กรณีย์ (๒๕๑๗), “สดุดีวีรชน” ของ ศรีเพ็ญ กาศมณี (๒๕๑๗), “แต่วีรชนไทย” ของ มนต์ เมธิกุล (๒๕๑๗), “แต่วีรชน” ของ รุ่งโรจน์ (๒๕๑๗), “สดุดีวีรชน” ของ สภานักศึกษาวิทยาลัยครูชลบุรี (๒๕๑๗), “สดุดีวีรชนไทย” ของ ศิลปากร วิทยนภากุล (๒๕๑๗), “สดุดีวีรชน” ของ ทวีป คล้าประเสริฐ (๒๕๑๗), “แต่วีรชนไทย” ของ อัญญาพร พร้อมเพรียงพันธ์ (๒๕๑๗), “แต่วีรชนเดือนตุลา” ของ ชาตดี (๒๕๒๒) เป็นต้น

คำว่า “วีรชน” มีความหมายตามพจนานุกรม หมายถึง ผู้ที่ได้รับยกย่องว่ามีความกล้าหาญ^{๑๔} กวีส่วนใหญ่จึงเรียกผู้ที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมว่า “วีรชน” ตามที่ได้มีการใช้กันทั่วไปในช่วงนั้นทั้งในหนังสือพิมพ์และสื่ออื่น ๆ กวีใช้เพื่อยกย่องสรรเสริญคุณค่าวีรกรรมของนิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์เดือนตุลาคมซึ่งกวีถือว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้อง คำว่า “วีรชน” เป็นคำเรียกที่สำคัญคำหนึ่ง ที่ช่วยให้ผู้อ่านสามารถเชื่อมโยงบทกวีกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมได้

^{๑๓} สมบูรณ์ เจริญทรัพย์, “อย่าให้หญ้าสีเขียวงอก,” *ประชาธิปไตย* (๒๕ มกราคม ๒๕๑๗): ๔.

^{๑๔} *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕*, พิมพ์ครั้งที่ ๖ (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๗๗/๒.

๒.๑.๑.๖ มีการใช้คำศัพท์การเมืองที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้อง
ประชาธิปไตย

บทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม เป็นบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการต่อสู้เพื่อสิทธิและเสรีภาพดังนั้นจึงมีการใช้คำศัพท์การเมืองอยู่เป็นจำนวนมาก คำศัพท์การเมืองต่าง ๆ ที่ปรากฏในบทกวีเหล่านี้จึงเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งซึ่งสามารถนำมาใช้ในการคัดเลือกบทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมได้ อาทิ คำว่า สิทธิ เสรีภาพ ประชาธิปไตย ปฏิวัติ กดชี่ ทหารราชย์ เผด็จการ ฟาสซิสต์ กบฏ ชนชั้น ศักดินา เป็นต้น

กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมที่มีการใช้คำศัพท์การเมืองทั่วไปและศัพท์การเมืองตามแนวคิดสังคมนิยมปรากฏในเนื้อหาของบทกวี เช่น “สงครามประชาชน” ของ สกนพร ศรีสัจจัง (๒๕๑๗), “บทกวีไม่มีชื่อ” ของ จันท์ อนุกุล (๒๕๑๗), “บทกวีไม่มีชื่อ” ของ ไม้เถา (๒๕๑๗), “ถึงปลิงตัวสุดท้าย” ของ ก้อง เจริญราษฎร์ (๒๕๑๘), “สี่บทจดเจตนาธรรมณ์” ของ ร้อยทรงปฐม ๒๕๒๓, “กล้าชนะเพื่อนข้ากล้าขบถ” ของ แสงดาว ศรีทราหมัน(๒๕๒๘), “โอม...ตุลาประชาธิปไตย” ของ ราชบัณฑิต(๒๕๓๒), “ดวงดาวใหม่” ของ จตุพร รัชชชัย (๒๕๒๖), “เพื่อเพื่อนที่จากไปในปรโลก” (๒๕๓๕), “ประชิปธารา ณ คราครั้งหนึ่ง” ของ รวยรุ่ง ละอองธาร (๒๕๔๔) เป็นต้น

ดังตัวอย่างบทกวี ของ จันท์ อนุกุล ที่มีการใช้คำศัพท์การเมือง ได้แก่ คำว่า “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

วันที่ฉันรู้ค่าของชีวิต	และเริ่มคิดถึงสิทธิอันพึงหมาย
<u>เสรีภาพ</u> ซึ่มซาบตราบชีพวาย	และมันหมายให้คงอยู่คู่ฟ้าดิน ^๕

หรือบทกวีของ ไม้เถา ที่กล่าวถึง การเสียสละชีวิตของผู้ที่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยใน เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ว่า

เด็กเอ๋ยเด็กน้อย	<u>ประชาธิปไตย</u> ที่คอยอยู่ที่ไหน
เพื่อนเจ้าเขาตายเพื่อ <u>ประชาธิปไตย</u>	เพื่อนเจ้าไปเกิดใหม่ประชาธิปไตยยังมี ^๖

^๕ จันท์ อนุกุล, ประชาธิปไตย (๒๔ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๕.

^๖ ไม้เถา, ประชาธิปไตย (๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๗): ๔.

บทกวีของ ผู้ต้องหาคดี ๖ ตุลาคมหนึ่ง ได้ใช้คำศัพท์ทางการเมืองของลัทธิสังคมนิยมในบทกวีได้แก่คำว่า “ปฏิกริยา” คำว่าปฏิกริยาในที่นี้หมายถึงคนที่มีแนวคิดแบบจารีตนิยมสุดขั้ว หรือหมายถึงคนที่ต่อต้านการปฏิรูประเบียบเปลี่ยนแปลงใด ๆ ^{๑๗} เป็นความเชื่อที่จัดอยู่ในฝ่ายตรงข้ามกับแนวคิดสังคมนิยม กวีจึงได้ปลูกเราให้ต่อสู้กับคนกลุ่ม “ปฏิกริยา” ที่มักใช้อาวุธปืนทำร้ายประชาชน ในบทกวีที่ชื่อว่า “สี่บทจดเจตนารมณ์วีรชน ๑๔ ตุลา” ดังตอนหนึ่งที่ว่า

อาวุธปืนปฏิกริยานั้น ไม่อาจกดขวัญผองเราลงได้
มีแต่เรากดขวัญมันให้แหลกไป บุกหน้าคว่ำชัยให้ปรากฏเป็นจริง^{๑๘}

การใช้คำศัพท์การเมืองต่าง ๆ แม้ไม่สามารถบอกได้ชัดเจนว่าเป็นบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาแต่เมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับลักษณะอื่น ๆ ก็มีส่วนช่วยให้ทราบวาทกวีดังกล่าวเป็นบทกวีที่เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมหรือไม่ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

๒.๑.๒ มีการบรรยายภาพเหตุการณ์และการให้รายละเอียดของสถานที่ต่าง ๆ

การบรรยายภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ปรากฏในบทกวีจำนวนมากเช่น “กรรมสนองกรรม” ของ ส. เชื้อหอม (๒๕๑๖), “จงให้มันใช้บาป” ของ นายกล้าหาญ (๒๕๑๖), “หนี้ที่ใช้ไม่หมด” ของ แหลมตะลุมนพุก (๒๕๑๖), “ตีนเสียที่” ของ ตาอินกะตนา (๒๕๑๖), “ถึงเพื่อนผู้เรียกร้องประชาธิปไตย” ของ คณะนิสิตนักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษาสงขลา(๒๕๑๖), “กัมปนาท” ของ ศรีสวัสดิ์ พิจิตรวรการ(๒๕๑๖), “ลูกจำ” ของ สุดสงวน นุ่นพันธ์ (๒๕๑๖), “ลูกเอ๋ยลูกรัก” ของ บุญเยี่ยม ริเลปนพฤษ (๒๕๑๖), “เมื่อวันวาน” ของ อภิสัทย์ นรินทรกุล (๒๕๑๖), “เอาหนั่งเนื้อเถื่อนเป็นเช่นกระดาด” ของ กมลฤทธิ์ ฤทธิ์สิงห์ (๒๕๑๖), “ค่าแห่งประชาธิปไตย” ของ อัครรักษ์ (๒๕๑๖), “แต่หยดเหงื่อ หยดเลือด น้ำตาและชีวิต” ของ นายตน (๒๕๑๖), “แต่ชีวิตวิญญูณผู้กล้าหาญ” ของ นนท์ ภราดา (๒๕๑๖), “พลัง ของ เลือดไทย” (๒๕๑๖), “สงครามประชาชน” ของ สถาพร ศรีสัจจ (๒๕๑๗), “ร่างกายที่แหลกละเอียดของเรา” ของ สุขสันต์ เหมือนนรินทร์ (๒๕๑๗), “เดินขบวน” ของ สุพจน์ คัญทัพ (๒๕๑๘),

^{๑๗} วิทยากร เชียงกุล, อธิบายศัพท์การเมืองการปกครองสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐๖.

^{๑๘} รวีโตม พระจันทร์, “สี่บทจดเจตนารมณ์วีรชน ๑๔ ตุลา,” ตื่นเถิดเสรีชนกวีนิพนธ์ตำนานตุลาคม (กรุงเทพฯ : ผู้จัดการ, ๒๕๓๒) หน้า ๘๖.

“พีชพันธุ์แห่งไท” ของ ประกาย ปรัชญา (๒๕๒๖), “ทศวรรษแห่งวันประชาชน” ของ มาลัย อิศรา (๒๕๒๖), “ในมือที่ถือกุม” ของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ (๒๕๒๘), “ต้องเคราะห์อีกกี่ครั้งต้องหลังเลือดอีกกี่ราย” ของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ (๒๕๒๘), “น้ำตาแห่งความโศกเศร้า” ของ นก สักกน (๒๕๓๒), “กระแสดารศักราชประชาธรรม” ของ เดือนแรม ประกายเรือง (๒๕๓๙), “ดอกไม้บาน ณ สุสานสตรี” ของ เดือนแรม ประกายเรือง (๒๕๓๙)

บทกวีที่ไม่ได้ใช้คำกล่าวถึงสถานที่และเวลาที่เกิดขึ้นจริงตามประวัติศาสตร์แต่ผู้อ่านสามารถตีความหรือเชื่อมโยงเรื่องเข้ากับเหตุการณ์และสถานที่ที่มีอยู่จริงได้จากการบรรยายภาพเหตุการณ์และจากการให้รายละเอียดของสถานที่ในบทกวี ดังนั้น เหตุการณ์ทางการเมืองที่ปรากฏในเนื้อหาของบทกวีจึงทำหน้าที่บอกสถานที่และเวลาโดยที่กวีไม่จำเป็นต้องระบุอย่างชัดเจน ดังตัวอย่าง บทกวี “แต่วีรชน” ตอนหนึ่งที่ว่า

กูมิไม่อันเดียวมึงก็รู้	อย่าหลงคิดว่ากูจะวิ่งหนี
สู้เสียอย่างร่างพร้อมกยอมพลี	ไอ้อปรีดียิ่งกุดันก็สิ้นใจ
แต่เพื่อนกullsหลักคณานับ	จะตามเหยียบให้ยับอย่างสงสัย
คนที่ตายเขาตายให้กับใคร	เพื่อคนไทยทั้งชาติมึงก็เป็น
แล้วไหนใจมึงจึงเหี้ยมโหด	ร่วมเผ่าโคตรยังเสือกบักล่าฆ่าเขน
ผลกรรมตามทันมือนเป็น	ดินจะรันหลบหน้าหาไม่เจอ ^{๑๙}

และบทกวี “พลัง” ที่กล่าวบรรยายรายละเอียดของเหตุการณ์ โดยไม่ใช้คำบอกเวลาและสถานที่ ดังตัวอย่างตอนหนึ่งที่ว่า

ไม่มีทางเลือกเป็นอย่างอื่น	ก็สุดฝันทนต่อรอไม่ไหว
จึงลุกฮือรวมพลังทั้งชาติไทย	สู้โดยใช้มือเปล่าเศร้าสิ้นดี
ถูกปืนกลไล่ยิงกลับยิงบ้า	วิ่งดาหน้าเข้าใส่ไม่ยอมหนี
หวังธำรงอิสระและเสรี	ให้คงมีคู่ไทยไปชั่วกาล
ความสูญเสียครั้งนี้มีอาจนับ	แต่ก็กลับได้มามหาศาล
ล้างอำนาจทรชนเหล่าคนพาล	จนชมซานหนึ่เปิดเตลิดไกล ^{๒๐}

^{๑๙} ศรีพัฑฒ มีนะกนิษฐ, “แต่วีรชน,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๓๖.

^{๒๐} เลือดไทย, “เกล็ดดาว : พลัง,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๑๒.

จากตัวอย่างบทกวีทั้งสองบทนี้ จะเห็นว่า รายละเอียดในบทกวีสามารถตีความได้ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องนี้คือเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เนื่องจากการกล่าวถึงการรวมพลังของนิสิตนักศึกษาและประชาชน การใช้อาวุธในการปราบปรามโดยรัฐจนกระทั่งผู้นำรัฐออกนอกประเทศ โดยมีการยกตัวอย่างภาพเหตุการณ์การต่อสู้ระหว่างฝ่ายที่มีอาวุธครบมือกับฝ่ายประชาชนที่มีเพียงท่อนไม้ และโดยเฉพาะภาพของนักศึกษาชายถือท่อนไม้เดินหน้าเข้าหาทหาร นี่คือภาพเหตุการณ์ที่สำคัญภาพหนึ่งที่คนทั่วไปสามารถรับรู้ได้ว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖

รายละเอียดต่างๆที่ปรากฏในบทกวีเหล่านี้ทำให้ผู้อ่านสามารถตีความได้ว่าบทกวีดังกล่าวเป็นบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ซึ่งเมื่อผู้อ่านทราบวันเวลาที่เกิดเหตุการณ์แล้ว ก็จะสามารถทราบถึงสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์คือที่ถนนราชดำเนินและอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย

การที่ผู้แต่งไม่ระบุสถานที่และเวลาที่เกิดเหตุการณ์ ผู้วิจัยคิดว่าอาจเนื่องมาจากเหตุผลสองประการ กล่าวคือประการที่หนึ่ง เมื่อพิจารณาจากวันเวลาที่ตีพิมพ์บทกวีนั้น ๆ คือในปีพ.ศ. ๒๕๑๖ ซึ่งเป็นระยะเวลาที่เหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมืองผ่านไปไม่นาน บทกวีดังกล่าวจึงเป็นบทกวีร่วมสมัยกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ กวีไม่จำเป็นต้องระบุสถานที่หรือวันเวลาอย่างชัดเจน ผู้อ่านที่ร่วมสมัยในขณะนั้นก็สามารถทราบได้ทันทีว่า บทกวีดังกล่าวเป็นบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖

ประการที่สอง เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นเหตุการณ์แรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทยที่ประชาชนรวมพลังกันต่อต้านเผด็จการและร่วมมือกันต่อสู้ทางการเมือง เหตุการณ์ดังกล่าวจึงเป็นเหตุการณ์ครั้งสำคัญ มีการจดบันทึกเหตุการณ์ดังกล่าวไว้ในรูปแบบของหนังสือหรือวารสารมากมายทำให้เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นที่รู้จักและรับรู้ของคนทั่วไปว่าเกิดขึ้นที่ใดและเมื่อใดแม้แต่คนรุ่นหลังก็ตาม ดังนั้นการไม่ระบุเวลาและสถานที่ลงไปชัดเจนในเนื้อหา ก็สามารถสื่อความหมายให้ผู้อ่านเข้าใจได้

อย่างไรก็ตาม การที่กวีไม่ระบุสถานที่และเวลาที่เกิดเหตุการณ์อย่างชัดเจน เป็นเพราะต้องการหลีกเลี่ยงการกล่าวพาดพิงถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในครั้งนั้นอย่างตรงไปตรงมา ก็อาจทำให้เกิดปัญหาได้เมื่อเวลาผ่านไปนานมากขึ้น เพราะผู้อ่านในยุคหลังที่ไม่ได้ร่วมสมัยกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่ไม่ได้สนใจบริบทของเนื้อหา วันเวลาที่แต่ง หรือ เหตุการณ์ทางการเมือง ผู้อ่านในยุคหลังก็จะไม่สามารถตีความได้ว่าบทกวีดังกล่าวคือบทกวีที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ใด

นอกจากนี้สังเกตได้ว่า บทกวีที่ใช้การบรรยายภาพเหตุการณ์ โดยไม่ใช้คำที่แสดงวันเวลาและสถานที่อย่างชัดเจนทั้งหมดนี้ส่วนใหญ่เป็นบทกวีที่กล่าวถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ อาจเนื่องมาจาก เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ได้รับการเปิดเผยทางประวัติศาสตร์จึงเป็นที่รู้จักมากกว่าเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่มีความคลุมเครือทางประวัติศาสตร์ดังนั้นกวีจึงอาจจะเว้นไม่ระบุวันเวลาหรือสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ได้แต่การไม่ระบุสถานที่และเวลาหรือถ้อยคำนัยที่แสดงถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ อาจทำให้เกิดปัญหาในการตีความว่าเป็นเหตุการณ์ใด

๒.๑.๓ ปริบทแวดล้อมของบทกวีช่วยโยงไปถึงเหตุการณ์เดือนตุลาคม

๒.๑.๓.๑ วันเวลาที่แต่งและแหล่งตีพิมพ์ช่วยบ่งบอกเหตุการณ์

กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ส่วนหนึ่งเป็นบทกวีที่ปรากฏตามหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งมีการระบุวันเวลาที่ตีพิมพ์เอาไว้ เช่น บทกวี “น้ำตา.....แม่” ของ สุชาติ กาญจนไกรฤกษ์ ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๑๖ , “วีรชนที่รักจากดวงใจ” ของ ส.เชื้อหอม ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวันวันเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๒ “สืบทอดเจตนารมณ์” ของ ร้อยทรงปฐม ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๓ ส่วนบทกวีที่ปรากฏในหนังสือรวมเล่ม กวีบางท่านได้มีการระบุวันเวลาที่แต่งที่เอาไว้ด้วยเช่นกันเช่น “เพลงกล่อมเพื่อน” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ที่ระบุวันเวลาที่แต่งเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นต้น

จากตัวอย่างเห็นได้ว่าวันที่แต่งหรือแหล่งที่ตีพิมพ์ดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นวันครบรอบปีของเหตุการณ์เดือนตุลาคม หรือ หลังจากที่เกิดเหตุการณ์ไปได้ไม่นาน การระบุวันที่แต่งและแหล่งที่พิมพ์ดังกล่าวทำให้ผู้อ่านสามารถคาดเดาได้ว่าบทกวีดังกล่าวเป็นบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม

ตัวอย่างบทกวีที่ระบุวันที่แต่งหรือวันที่ตีพิมพ์ เช่น บทกวี “น้ำตาแม่” ของ สุชาติ กาญจนไกรฤกษ์ ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ เดลินิวส์เมื่อวันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่ว่า

แม้เหตุการณ์ผ่านไปหลายวันแล้ว	ภาพลูกแก้วตรงมาราบลาแม่
ลูกจะไปใช้สิทธิ์เสรีแท้	ไม่ขอแพ้อายธรรมที่น้ำใจ
ก่อนจะจากแม่สั่งไว้ให้รีบกลับ	ลูกยังรับคำแม่มั่นมิหวั่นไหว
ดวงใจแม่เฝ้าคอยลูกด้วยห่วงใย	ลูกจากไปหลายวันแม่หมั่นคอย ^{๒๑}

จากตัวอย่างบทกวี “น้ำตาแม่” ที่ยกมานี้ผู้อ่านสามารถตีความถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ได้ โดยพิจารณาจากการระบุวันที่ตีพิมพ์คือ วันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๑๖ ซึ่งเป็นช่วงเวลาหลังเกิดเหตุการณ์เพียงไม่กี่วัน และพิจารณาจากเนื้อความในบทกวีที่ว่า “แม้เหตุการณ์ผ่านไปหลายวันแล้ว” ควบคู่ไปด้วย ดังนั้นกล่าวได้ว่าผู้แต่งได้ใช้เวลาของการตีพิมพ์บทกวีและข้อความดังกล่าวที่ยกตัวอย่างมาเป็นตัวบ่งชี้ถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ด้วยวิธีหนึ่ง ดังนั้น “เหตุการณ์ที่ผ่านไปหลายวันแล้ว” จึงสอดคล้องกับเวลาจริงตามประวัติศาสตร์ที่เกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖

^{๒๑}สุชาติ กาญจนไกรฤกษ์, “น้ำตาแม่,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๔๔.

๒.๑.๓.๒ หนังสือที่เผยแพร่กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือน
ตุลาคมช่วยบ่งบอกเหตุการณ์

บทกวีบางบทไม่ได้ระบุสถานที่หรือเวลาที่เกี่ยวข้องกับ
กับเหตุการณ์เดือนตุลาคมโดยตรงหรือมีการใช้ถ้อยคำที่แสดงนัยที่ไม่ชัดเจนถึง
เหตุการณ์เดือนตุลาคม การพิจารณาจากวารสารและหนังสือที่เผยแพร่เป็นอีก
องค์ประกอบหนึ่งในการคัดเลือกบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม
๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เนื่องจากวารสารหรือหนังสือจำนวนหนึ่งได้ตีพิมพ์กวี
นิพนธ์เดือนตุลาคมโดยเฉพาะ อาทิ “บทกวีไม่ปรากฏชื่อ” ที่ปรากฏใน หนังสือ “บน
เส้นทางประชาธิปไตย” ซึ่งเป็นหนังสือที่รวบรวมผลงานเฉพาะบทกวีสร้างสรรค์ของ
ผู้ต้องหาคดี ๖ ตุลาคม โดย สุमितร์ วงศ์สามัญเป็นผู้รวบรวมและ ชุมมนุมวรรณศิลป์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รับผิดชอบที่จัดพิมพ์ เมื่อเดือนตุลาคม ปี ๒๕๒๒ หรือ บทกวี
“รำลึกเพื่อนมหิดล” เป็นบทกวีที่ได้รับการตีพิมพ์ในหนังสืองานรำลึกเพื่อนมหิดล
เดือนตุลาคม เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ในขณะที่บทกวี “วีรกรรม” ปรากฏอยู่ในหนังสือ
“ดับเทวดา” ซึ่งเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับบทบาทนักศึกษาศึกษาทางการเมือง และ
การประมวลเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ตั้งแต่ต้นจนกระทั่งสิ้นสุดเหตุการณ์
เห็นได้ว่าแม้ว่าเนื้อหาของบทกวีจะไม่ชัดเจนว่าเป็นบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ
เหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์โดยตรงหรือไม่ แต่เมื่อบทกวีเหล่านี้ปรากฏ
อยู่ในหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ ผู้อ่านก็
สามารถตีความได้ว่าบทกวีดังกล่าวเป็นบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม

๒.๑.๓.๓ มีการใช้ภาพประกอบ

บทกวีบางบทที่ไม่มีการใช้ถ้อยคำอย่างชัดเจนในการ
กล่าวถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แต่มีภาพ
เหตุการณ์จริงตีพิมพ์ประกอบทำให้ผู้อ่านสามารถคาดเดาและตีความได้ว่าบทกวี
ดังกล่าวเป็นบทกวีที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมได้ บทกวีที่มีภาพตีพิมพ์
ประกอบ เช่น บทกวี “ราชดำเนิน : บทเรียนไม่เคยตาย” ของ นิด ระโนด (๒๕๓๗),
“ปิ่นใคร?” ของ ตุลา ประชาชน(๒๕๔๒), “เลือด น้ำตา ประชาธิปไตย” ของ รัฐณ์
(๒๕๑๖), “วันนั้น....วันนี้” ของ วีระ เนตยกุล (๒๕๑๗), “ธรณีนี่หนอใครก่อเกื้อ” ของ
พระมหาสมภารพรมทา (๒๕๒๖), “มีดমন” ของ สุรวิชช์ (๒๕๒๖), “เล่ห์กล” ของ ยงดี
วจิจันท์ (๒๕๒๖), “ตุลาอาถรรพณ์” ของ เตือนใจ (๒๕๓๙), “มือใดใจใด” ของ
บุปผา บานสะพรั่ง(๒๕๓๙), “เหนือสายธารแห่งการย่อยสลาย” ของ ศิริวิร แก้วกาญจน์ (๒๕๓๙)

บทกวี “เหนือสายธารแห่งการย่อยสลาย” นำภาพของ
นิสิตนักศึกษาและประชาชนวิ่งหลบหนีกระสุนปืนของทหารมาประกอบ ดังนี้

ถึงกลีบดอกเปื่อยลงเป็นผงธุลี	สีทุกสีอย่างไรไม่มัวหมอง
ทองประกายยังปลั่งฉายประกายทอง	บุยุความฝันยังฟูฟ่องล่องลมริน
ต่อให้เขาเผาผลาญแสนล้านครั้ง	ต่อให้กรีตเกรสรวังลูกแห่วงวิน
ริ้วเกสรที่ร่วงโรยจะโอบยบิน	เป็นฝูงนกผกผินไปขยายพันธุ์
.....
ลูก – ลูก แห่งเดือนตุลาคม	คือสายลมเรื้องรุ่งในทุ่งหญ้า
คือสายแดดแผดเผาเงามายา	คือสายฝนปรารภนาฆ่าไฟร้าย
ลูก – ลูก แห่งเดือนตุลาคม	ล้วนสายลมล่องไหลไม่ขาดสาย
ผ่านทุ่งราบ ภูผา ทะเลทราย	หอบคลื่นฝุ่นปลิวหายไปขอบฟ้า ^{๒๒}

^{๒๒} ศิริวร แก้วกาญจน์, “เหนือสายธารแห่งการย่อยสลาย,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๑
(ตุลาคม ๒๕๓๙): ๔๕.

บทกวี “มือใด – ใจใด” นำภาพของนิสิตจุฬายฯ คนหนึ่งที่
ถูกกระหน่ำตีด้วยแก๊สน้ำตาจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มาพิมพ์ประกอบ ดังนี้

.....เพราะเธอรักโลกชีวิต	มือดำอำมหิตโหดมหันต์
ล้างล้างสังหารชีวิต	ดับฝันหมายมอดใจระการ
ถึงชีพชีวาดับสูญ	วิญญานเพิ่มพูนสืบสาน
ผองเพื่อนมนุษยชาติดวงมาน	คงหาญปิ่นโลกงามละอ ^{๒๓}

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นลักษณะทั่ว ๆ ไปของกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับ
เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ลักษณะทั้งหมดเหล่านี้เมื่อใช้ประกอบกัน
จะช่วยให้ผู้วิจัยพิจารณาคัดเลือกกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๒๓} บุปผา บานสะพรั่ง, “มือใด-ใจใด,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๙ (ตุลาคม, ๒๕๓๙): ๔๕.

**๒.๒ บรรยายการประพันธ์กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมตั้งแต่
หลัง เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๕**

ในการศึกษาบรรยายการประพันธ์กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ตั้งแต่หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง พ.ศ.๒๕๔๕ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงโดย แบ่งเป็น ๒ ช่วงคือ

๒.๒.๑ บรรยายการประพันธ์กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ก่อนเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

๒.๒.๒ บรรยายการประพันธ์กวีนิพนธ์เดือนตุลาคมตั้งแต่หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๕

**๒.๒.๑ บรรยายการประพันธ์กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือน
ตุลาคม ในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ก่อนเหตุการณ์
๖ ตุลาคม ๒๕๑๙**

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ทำให้ประชาชนมี สิทธิเสรีภาพอย่างกว้างขวาง ประชาชนเชื่อมั่นว่า พลังของตนสามารถล้มล้างความ ไม่ชอบธรรมต่าง ๆ ได้ นิสิตนักศึกษา ชาวไร่ชาวนา กรรมกร และลูกจ้าง ได้มีการ รวมกลุ่มกันอย่างกว้างขวางเพื่อต่อกรกับรัฐบาลในเรื่องของสิทธิของกลุ่มต่าง ๆ กล่าวได้ว่า เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีอิทธิพล สำคัญยิ่งต่อสถานการณ์การเมืองของประเทศ และเป็นแนวทางการเปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรมขนานใหญ่อันหมายรวมถึงวรรณกรรมด้วย^{๒๔} จากวรรณกรรมในยุคแสวงหา อันสับสน ได้กลายเป็นวรรณกรรมเพื่อชีวิตเพื่อประชาชนอย่างเต็มรูปแบบและเป็น กระแสหลักของวรรณกรรมในขณะนั้น ทั้งนี้เนื่องจากบรรยากาศของเสรีภาพที่เปิด กว้างหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ทำให้นักเขียนมีเสรีภาพในการเขียนและการ ตีพิมพ์หนังสือ วรรณกรรมเพื่อชีวิตจึงแพร่หลายไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว มีการ ตีพิมพ์ผลงานวรรณกรรมเพื่อชีวิตทั้งเก่าและใหม่ และงานแปลต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น ศิลปะเพื่อชีวิต ศิลปะเพื่อประชาชน ของ ทวีปกร, ศิลปะวรรณคดีกับชีวิต ของ บรรจง บรรเจิดศิลป์ ข้อคิดจากวรรณคดี ของ อินทรายุทธ ศิลปะการแห่งภพภัย กลอน ของ ศรีอินทรายุทธ และ แคปิตลิสต์ ของ สุภา ศิริमानนท์ แลไปข้างหน้า จนกว่าเราจะพบกันอีก และ รวมเรื่องสั้น ของ ศรีบูรพา ความรักของวัลยา ปิศาจ และ

^{๒๔} นิตินี วิฑูรธิศานต์, วิเคราะห์วรรณกรรมแนวประชาชน (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยามวรรณกรรม ,๒๕๑๙), หน้า ๓.

ไฟเย็น ของ เสนีย์ เสาวพงศ์ เราชนะแล้วแม่จ๋า ของ นายผี งานแปลต่างประเทศ ได้แก่ แม่ ของแมกซิม กอร์กี้ ประวัติจริงของอาคิว ของ หลู่ซิน คนขี่เสือ ของภาวณี ภัฏฐาจารย์ แปลโดย ทวีปวร เป็นต้น ^{๒๕}

กวีนิพนธ์เป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลแนวการเขียนเพื่อชีวิต เพื่อประชาชนจากกวีรุ่นก่อน ๆ ในยุค พ.ศ. ๒๔๙๐ มีการนำบทกวีนิพนธ์ ผลงาน ของ นายผี จิตร ภูมิศักดิ์ ทวีปวรและ เปลื้อง วรรณศรี มาพิมพ์เผยแพร่ใหม่อย่างกว้างขวาง และมีอิทธิพลอย่างมากต่อการเขียนร้อยกรองของคนหนุ่มสาวที่เริ่มสร้างผลงานในแนวเพื่อชีวิตออกมาอย่างมากมาย กวีนิพนธ์ในช่วงนี้จึงมีลีลาที่ปลุกเร้า เข้มแข็ง และมีแนวคิดสังคมนิยมแทบทั้งสิ้น ดังที่มีผู้กล่าวว่า

"วรรณกรรมเพื่อชีวิตในช่วง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ - ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ได้รับอิทธิพลมาจากมาร์กซ เองเกล เหมาเจ๋อตุงและเลนิน ทำให้มีเนื้อหาที่ชี้ให้เห็นปัญหาในสังคมโดยสะท้อนภาพชีวิตจริงของประชาชนส่วนใหญ่ที่ทุกข์ยากถูกกดขี่ทางชนชั้นวรรณกรรมประเภทนี้จึงมีสารที่มุ่งชี้แนะประชาชนไปสู่สังคมใหม่ที่ดีกว่า ให้ความหวังในการต่อสู้ของมวลชน ปลุกให้ตระหนักถึงพลังที่รวมกันสามารถเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมใหม่ที่ดีกว่าได้ตามแนวคิดสังคมนิยม"^{๒๖}

กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมกำเนิดขึ้นท่ามกลางกวีนิพนธ์เพื่อชีวิตที่กำลังแพร่หลายอย่างมากในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖จนถึงก่อนเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ดังจะเห็นได้จากที่นิติตปริญาโท สาขาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร^{๒๗} ได้รวบรวมบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ในปี ๒๕๑๖ - ๒๕๑๗ พบว่ามีจำนวนถึง ๖๑ บท ประกอบกับการค้นคว้าของผู้วิจัยพบอีก จำนวน ๔๕ บท ดังนั้น จากการสำรวจกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมในช่วงระยะเวลาดังกล่าว พบว่ามีจำนวนทั้งสิ้น ๑๐๖ บท โดยแบ่งเป็นช่วงพ.ศ. ได้ดังนี้คือ ช่วงหลังเหตุการณ์

^{๒๕} รื่นฤทัย สัจจพันธ์, ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา มองผ่านวรรณกรรมเพื่อชีวิต, ภาพโดยรวมของกวีนิพนธ์เพื่อชีวิต(กรุงเทพฯ : คณะกรรมการโครงการ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา, ๒๕๔๑), หน้า ๔๖.

^{๒๖} คำกรอง, "ลักษณะร้อยกรองเพื่อชีวิตช่วง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ - ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และอิทธิพลที่ได้รับจากงานร้อยกรองของจิตร ภูมิศักดิ์ และกวีช่วง ๒๔๙๐ - ๒๕๐๐," ใน ตั้งเทียนผู้ถ่องแท้แก่คน รวมบทความเกี่ยวกับจิตร ภูมิศักดิ์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปุยฝ้าย, ๒๕๒๓), หน้า ๑๙๗-๑๙๘.

^{๒๗} นิติตปริญาโท สาขาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗)

๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ มีจำนวน ๖๐บท พ.ศ. ๒๕๑๗ มี ๓๕ บทพ.ศ. ๒๕๑๘ มี ๑๐ บท และก่อนเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีเพียง ๑ บท จากจำนวนบทของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ในแต่ละช่วงปี นั้น มีประเด็นที่น่าสนใจคือ ในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง พ.ศ. ๒๕๑๗ พบกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมเป็นจำนวนมาก เนื่องจากช่วงระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่เหตุการณ์เพิ่งผ่านไปไม่นาน ความรู้สึกและอารมณ์ต่าง ๆ ของประชาชนและกวีที่มีต่อเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ยังคงเด่นชัดและรุนแรง ประกอบกับเหตุการณ์ดังกล่าวถือเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ไทยที่ประชาชนรวมพลังกันต่อสู้ทางการเมือง ดังนั้นในช่วงระยะเวลานี้จึงมีผู้ประพันธ์บทกวีเป็นจำนวนมาก สามารถแบ่งกลุ่มผู้แต่งได้ ๒ กลุ่มด้วยกัน ได้แก่ ผู้แต่งที่มีอาชีพเป็นนักเขียน และผู้แต่งที่เป็นบุคคลทั่วไปซึ่งรวมถึงนิสิตนักศึกษาด้วย

นักเขียน หรือกวีที่มีชื่อเสียงหลายคนได้ประพันธ์บทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ออกสู่สายตาประชาชน เช่น สัจจิตต์ วงษ์เทศ ในบท “กล่อมวีรชน” และบท “ปลงศพเจ้าขุนทอง” ชรรค์ชัย บุนปาน ในบท “ร่วงเหมือนใบไม้ร่วงในหน้าแล้ง” ทวีปวร เขียน “จารึกไว้ในแผ่นดิน” กุลทรัพย์ รุ่งฤดี แต่ง “วันมหาวิปโยค ๑๔ – ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖” ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล แต่ง “สตุตีวีรชน ๑๔ ตุลาคม” และ “จากไอ้เนิ่นถึง ไอ้แก้ววีรชน ๑๔ ตุลา” มะเนาะ ยูเด็น แต่ง “อย่าเลี้ยง” ศรีสวัสดิ์ พิจิตรวรการ แต่ง “กัมปนาท” เป็นต้น

นอกจากกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จะมีผู้แต่งที่เป็นที่รู้จักกันดีแล้วยังพบว่ามีผู้แต่งที่เป็นบุคคลทั่วไปด้วย ปรากฏทั้งการใช้ชื่อจริง นามสกุลจริง เช่น อำนวย สุขเจริญ อนันต์ เสนาพันธ์ วราภรณ์ อมรศักดิ์ เป็นต้น และการใช้นามปากกาที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมหรือการต่อสู้ของวีรชน เช่น ตาสีตาสา นายกล้าหาญ เลือดไทย แม่วีรชน ตาอินกะตานา คมทวน พิทักษ์ธรรม เป็นต้น นอกจากนี้ นิสิตนักศึกษาได้ประพันธ์กวีนิพนธ์เดือนตุลาด้วยเช่นกันเช่น นันทนา พัฒนวิบูลย์ และ ธวัช โพธิ์เจริญ จากคณะนิติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ คณะนิสิตนักศึกษาวิทยาลัยวิชาการศึกษาสงขลา สถาบันศึกษาวิทยาลัยครูธนบุรี เป็นต้น จากการสำรวจข้อมูลกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ในช่วงปีต่อมาไม่พบผู้แต่งกวีนิพนธ์ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เหล่านี้เลย แสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นเหตุการณ์ที่สร้างความสะเทือนใจอย่างใหญ่หลวง จึงทำให้มีผู้แต่งบทกวีที่มาจากหลายแหล่งหลายสถาบันไม่เฉพาะแต่นักเขียนอาชีพเท่านั้น ประเด็นที่น่าสนใจในด้านผู้แต่งกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์

๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ อยู่ที่นักเขียนกวีนิพนธ์แนวพาฝันเช่น ศรีสวัสดิ์ พิจิตรวรการ

นักประพันธ์เพลงของวงดนตรีสุนทราภรณ์ หรือกุลทรัพย์ รุ่งฤดี และ มะเนาะ ยูเด็น ได้แต่งกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมด้วยเหมือนกัน แสดงให้เห็นว่าการแต่งกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมของนักเขียนที่มีชื่อเสียงเหล่านี้นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และจิตสำนึกทางสังคมของนักเขียนแล้ว ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากกระแสนิยมเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ทำให้กวีส่วนใหญ่จะต้องกล่าวถึง ประกอบกับการที่บุคคลทั่วไปได้หันมาสนใจเขียนกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมแสดงให้เห็นว่าในช่วงระยะเวลาดังกล่าวสังคมมีการตอบสนองเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ อย่างกว้างขวางนอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของเหตุการณ์และความสะเทือนใจของกวีที่มีต่อ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ได้เป็นอย่างดี ในพ.ศ. ๒๕๑๙ กวีนิพนธ์ที่แต่งขึ้นในช่วงระยะนี้ ส่วนใหญ่มีเนื้อหาที่ได้รับอิทธิพลแนวการเขียนเพื่อชีวิต กวีนิพนธ์

ส่วนใหญ่มีเนื้อหาที่ชี้ให้เห็นปัญหาในสังคมโดยสะท้อนภาพชีวิตจริงของประชาชน ส่วนใหญ่ที่ทุกข์ยากมากกว่าที่จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ดังนั้น กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมส่วนใหญ่ในช่วงพ.ศ. ๒๕๑๙ จะพบในช่วงวาระครบรอบเหตุการณ์เดือนตุลาคมมากกว่าเดือนอื่นๆ จำนวนของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จึงลดน้อยลง ในปี ๒๕๑๙ กลุ่มของกรรมกร ชวนา และขบวนการนักศึกษา มีการเคลื่อนไหวมากขึ้น ฝ่ายรัฐบาลจึงได้จัดตั้งกลุ่มพลังฝ่ายขวาขึ้นเพื่อต่อต้านขบวนการนักศึกษาและได้มีการกวาดล้างปราบปรามผู้นำ ขบวนการนักศึกษาและแกนนำของกลุ่มกรรมกรและชวนาอย่างหนักทำให้สถานการณ์ทางการเมืองตึงเครียด เริ่มมีการจำกัดสิทธิเสรีภาพในการคิดการเขียนอีกครั้ง ดังนั้น กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ในช่วงพ.ศ. ๒๕๑๙ จึงพบเพียง ๑ บท เท่านั้น

สำหรับนิตยสาร วารสารและหนังสือพิมพ์ที่เป็นเวทีหลักของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ นั้น ได้แก่ หนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ สังคมศาสตร์ปริทัศน์ อักษรศาสตร์วิจารณ์ นอกจากนี้จากการค้นคว้าของทีนิตติปริญญาโท สาขาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร^{๒๔} พบกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ในวารสาร นิตยสารและ หนังสือพิมพ์ ต่อไปนี้ หนังสือพิมพ์ ไทยรัฐ เดลินิวส์ วารสาร ชัยพฤกษ์ พิภพทอง:วารสารเพื่อการศึกษาของสถานศึกษาวิทยาลัยครูธนบุรี

^{๒๔} นิตติปริญญาโท สาขาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗)

วารสารวิทยาลัยครุนครปฐม วารสารอ.ม.ช. เวลา รถไฟ วรรณศิลป์ ของชุมนุม วรรณศิลป์ดุสิตพาณิชการ นิตยสารสกุลไทย สตรีสาร ลลนา และ สุจิตร์ข่าว ภาพยนตร์ สยาม ลิโด สกาลา อินทรา เฉลิมไทย

ในการพิจารณานิตยสาร วารสารและหนังสือพิมพ์ที่ดีพิมพ์กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ พบประเด็นที่น่าสนใจสองประการ กล่าวคือ นอกจากนิตยสารวารสารหรือหนังสือพิมพ์ทั่วไปแล้ว แหล่งพิมพ์ส่วนหนึ่งที่กวีใช้เผยแพร่กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จะเป็นวารสารของสถาบันการศึกษา และวารสารของชุมนุมวรรณศิลป์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ประการที่สอง นิตยสารหรือวารสารที่เผยแพร่กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ นอกจากจะอยู่ตามหน้าบทกวีของหนังสือพิมพ์หรือวารสารที่เน้นเนื้อหาทางด้านการเมือง เช่น ประชาธิปไตยและสยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์แล้ว ยังปรากฏอยู่ในวารสารสตรี และหนังสือพิมพ์ที่ไม่ได้เน้นหนักด้านเนื้อหาการเมืองอีกด้วย เช่น สกุลไทย ลลนา สตรีสาร หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เดลินิวส์ เป็นต้น หรือแม้กระทั่ง วารสารรถไฟ ของ การรถไฟ และ สุจิตร์ข่าวภาพยนตร์ สยาม ลิโด สกาลา อินทรา เฉลิมไทย ก็ปรากฏกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ด้วยเช่นกัน

นอกจากนี้ ในช่วงพ.ศ. ๒๕๑๖ ได้มีการจัดการประกวดวรรณกรรมของมูลนิธิเสรียวโกเศศ นาคะประทีปผลการประกวดพบว่า สำนวนชนะเลิศและรองชนะเลิศเป็นบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ทั้งสิ้น แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่มีต่อการประพันธ์กวีนิพนธ์ค่อนข้างเด่นชัด

๒.๒.๒. บรรยากาศการประพันธ์ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ตั้งแต่หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จนถึง พ.ศ. ๒๕๔๕

หลังเหตุการณ์รุนแรง เมื่อคืนวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงแต่งตั้งให้ ธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลในยุคนั้นของ ธานินทร์ มีการใช้นโยบายกวาดล้างปราบปรามอย่างหนัก โดยจับกุมประชาชนจำนวนมากไปคุมขังในข้อหาภัยสังคม ยกเลิกรัฐธรรมนูญ ยกเลิกการเลือกตั้ง ยุบพรรคการเมือง ยุบองค์การนักศึกษา ยุบสหภาพแรงงาน เข้าควบคุมมหาวิทยาลัย ปิดหนังสือพิมพ์ หนังสือพิมพ์ที่เคยเสนอข่าวและข้อเขียนในแนวรับใช้ประชาชน เช่น อริปไตยและประชาชาติถูกสั่งปิด กวีนิพนธ์ในแนวเพื่อชีวิตไม่มีปรากฏอีก

นอกจากนี้รัฐบาลมีคำสั่งฉบับที่ ๕ ซึ่งมีใจความแสดงการควบคุมสื่อมวลชนทุกแขนง ข้อเขียนที่จะลงตีพิมพ์ต้องส่งให้คณะกรรมการตรวจสอบข่าวสารให้ความเห็นชอบก่อนและโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ข้อ ๕ ของคำสั่ง มีความว่า

“ เอกสารและสิ่งตีพิมพ์ทุกชนิด ซึ่งเสนอข่าวสาร บทความ และ ข้อเขียนแสดงความคิดเห็นอันส่งไปในทางก่อให้เกิดความแตกแยกสามัคคีในชาติไม่ว่าในวิถีทางใดให้เก็บรักษาเอาไว้ให้หมดสิ้น” ต่อมา มีการ ประกาศรายชื่อหนังสือหนังสือต้องห้าม ๒๐๔ รายชื่อมีผลทำให้วรรณกรรมเพื่อชีวิตสาบสูญจากแวดวงวรรณกรรม และกลายเป็นหนังสือหายากในปัจจุบัน ^{๒๘}

การดำเนินนโยบายขว้างจัด ดังกล่าว ทำให้ นักศึกษาประชาชนจำนวนมากตัดสินใจ เข้าร่วมกันต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ดังที่ วาณิช จรุงกิจอนันต์ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความปวดร้าวในช่วงนั้นว่า

“ หนทางที่มืดมิดยิ่งยืดยาว
ปวดร้าวหัวใจไปทุกสิ่ง
ปากก็เริ่มนำพำนักนำพักพิง
การทิ้งเมืองสู่ป่าเริ่มทำทนาย ” ^{๓๐}

อาจกล่าวได้ว่าช่วงระยะเวลานี้เป็นช่วงหยุดนิ่งของวรรณกรรมเพื่อชีวิต บทกวีที่มีลักษณะเพื่อชีวิตก็ได้ลดกระแสทางการเมืองลงไป เนื้อหากลับไปสู่การสะท้อนปัญหาพื้นฐานของสังคม เช่น ปัญหาเด็กเร่ร่อน ปัญหาความยากจนในชนบท ปัญหาผู้หญิง เป็นต้น ^{๓๑}

จากการสำรวจกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมในช่วงหลัง

^{๒๘} รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา มองผ่านวรรณกรรมเพื่อชีวิต, ภาพโดยรวมของกวีนิพนธ์เพื่อชีวิต(กรุงเทพฯ : คณะกรรมการโครงการ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา, ๒๕๔๑), หน้า ๖๘.

^{๓๐} วาณิช จรุงกิจอนันต์, “เกริ่น,” ใน ๖ ตุลาคมหากาพย์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อาทิตย์, ๒๕๒๒), หน้า หน้า ๓๗.

^{๓๑} ภิญญา กองทอง, วรรณกรรมของชีวิต บทกวีเพื่อชีวิต พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๑๙ (กรุงเทพฯ : ฝ่ายวรรณกรรมคณะกรรมการเฉลิมฉลองอนุสาวรีย์วีรชนประชาธิปไตย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๖.

เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ พบว่ามีจำนวนเพียง ๒ บท ซึ่งเป็นของกวีคนเดียวเท่านั้นก็คือ รวี โดมพระจันทร์ ในบทที่ชื่อว่า “สืบทอดเจตนารมณ์วีรชน ๑๔ ตุลา” และ “เทิดวีรกรรม ๖ ตุลา” ที่แต่งขึ้นในปลายปี พ.ศ. ๒๕๑๙ โดยโครงการหนังสือผู้จัดการ ได้รวบรวมไว้ในหนังสือ “ตื่นเถิดเสรีชน กวีนิพนธ์ตำนานตุลาคม” ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

การดำเนินนโยบายขวาจัดของ ธานินทร์ กรัยวิเชียรทำให้หมู่ข้าราชการและประชาชนทั่วไป เสียขวัญ และเสื่อมศรัทธา ดังนั้น ในวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๒๐ จึงเกิดการปฏิวัติมีผู้นำคือ พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ และต่อมาพล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นนายกรัฐมนตรีและมีการเลิกใช้นโยบายขวาจัดและได้ดำเนินการให้มีการร่างรัฐธรรมนูญ ซึ่งเสร็จใน พ.ศ. ๒๕๒๑ และกำหนดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปในวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๒๒ ผลปรากฏว่า พล.อ.เกรียงศักดิ์ได้รับเลือกให้เป็นนายกรัฐมนตรี แม้ว่ารัฐบาลชุดนี้พยายามผ่อนคลายความกดดันและลบรอยความแตกแยกระหว่างคนในชาติ และการควบคุมวรรณกรรมจะไม่เข้มงวดเท่ากับ ๑ ปี ที่ผ่านมาแต่รัฐบาลชุดนี้ก็มิได้ประกาศยกเลิกหนังสือต้องห้ามแต่อย่างใด

การนิรโทษกรรมจำเลยคดี ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑ ทำให้นักศึกษาได้รวมตัวกันอีกครั้งเป็นองค์การนักศึกษา ๑๘ สถาบัน และพัฒนางานกิจกรรมนักศึกษาให้เป็นงานกิจกรรมทางการเมือง กระแสวรรณกรรมเพื่อชีวิตจึงกลับมาอีกครั้ง^{๓๒} บทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๑ ปรากฏ

อีกครั้งหลังจากที่หายไปเป็นเวลา ๒ ปี ได้แก่ บทกวี “๖ ตุลา” ของ พิลังกาสา ที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ ซึ่งเป็นวันครบรอบ ๒๐ ปี ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

นอกจากนี้มีบทกวีจำนวนหนึ่งที่แต่งขึ้นในป่าโดยนักเขียนเหล่านี้เป็นผู้ที่เข้าร่วมต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ภายหลังสำนักพิมพ์ประชาชนได้นำมา รวบรวมและเผยแพร่เมื่อเดือนตุลาคม ๒๕๒๑ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่าน่าจะแต่งในช่วงหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๑ บทกวีจำนวน ๙ บท ได้แก่ บทกวี “สดุดีวีรชน ๖ ตุลา”, “หนีเลือดหกตุลา”, “หกตุลา”, “จากลานโพธิ์ถึงภูพาน”, “รอยแค้นหกตุลา”, “หกตุลารำลึก”, “พิราบแดง”, “พิราบแดงแห่งเดือนตุลา”, “ตุลาชัย”

และจากงานวิจัยของ บุญสม ภูเจริญ^{๓๓} พบว่า “ บทกวีในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๒ ถึง ๒๕๓๐ มีเนื้อหาที่ผู้แต่งได้สะท้อนภาพเหตุการณ์เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๗.

อยู่เป็นจำนวนมากประกอบกับการค้นคว้าของผู้วิจัยเองในช่วงพ.ศ. ๒๕๒๒ พบว่า มีกวีที่แต่งกวีนิพนธ์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์เดือนตุลาคมอย่างต่อเนื่องจำนวน ๑๕ บท โดยมีบทกวีที่กล่าวถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จำนวน ๗ บท ดีพิมพ์เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๒ ซึ่งเป็นวันครบรอบ ๖ ปี ๑๔ ตุลาคม เช่น บทกวี“สี่บทอดเจตนา - รมณ์” ของ ร้อยทรงปฐม, “สี่บสี่ตุลารำลึก”ของ กระไร พฤกษ์วันา, “รุ่งริสี่บสี่ตุลา” ของ กุลา เสรี เป็นต้น นอกจากนี้มีบทกวีที่กล่าวถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จำนวน ๑ บท ได้แก่ บท“กล่อมขวัญ”ของ ฌา และมีบทกวีที่กล่าวถึงเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้ง ๒ เหตุการณ์ จำนวน ๔ บท ตัวอย่างเช่น บทกวี “ตุลา.....ตุลา.....ตุลา...” ของ ชัดเจน ผ่องศรี, “การเดินทางของนกพิราบ”ของ ษา วดี “แห่กล่อมตุลามาศ”ของ วิสา คัญทัพ, และ “แต่วีรชนเดือนตุลา” ของ ชาตดี

รวมทั้งมีบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ซึ่งเป็นผลงานของผู้ต้องหามาจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จำนวน ๓ บท เช่น “เลือดของเพื่อนจักไม่ไหลเปล่า”, “เพลงยาวถึงเพื่อน” ของ ผู้ต้องหาคดี ๖ ตุลาคนหนึ่ง “ถึงพ่อ” ของ สุธรรม แสงประทุม เป็นต้น

ประเด็นที่น่าสนใจประการหนึ่งเกี่ยวกับบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมในช่วงพ.ศ. ๒๕๒๒ คือ กวีบางคน เริ่มใช้คำเรียกผู้ที่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยจากเดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ว่า “วีรชนเดือนตุลา” ตัวอย่างเช่น บทกวี “แต่วีรชนเดือนตุลา” ของ ชาตดี และ บทกวีของ “ตัวดอกจอก” ไม่ปรากฏชื่อบทกวีและหลังจากนั้นบทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ตั้งแต่ช่วงปี ๒๕๒๒ เป็นต้นมาก็ได้รับอิทธิพลนี้

ภายหลังที่รัฐบาลพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ใช้นโยบาย ๖๖/๒๓ ปัญญาชนนักเขียน นักคิดที่เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยสู้รบอยู่ในเขตป่าเขา ก็ค่อยๆกลับคืนเมือง และกลับมาสู่แวดวงวรรณกรรม ในช่วงนี้บรรยากาศการประพันธ์บทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมเริ่มต้นตัวขึ้นอีกครั้งหนึ่ง กวีบางคนนางานเขียนที่เขียนขึ้นในป่ามาพิมพ์รวมเล่ม และหลายคนนำ”บาดแผล”จากประสบการณ์ชีวิตมาถ่ายทอดเป็นงานเขียนและบทเพลง อย่างเช่น รวมเรื่องสั้นและบทกวี กลางเปลวแดด ของประเสริฐ จันดำ (๒๕๒๕) รวมบทกวีฝันให้ไกลไปให้ถึง ของ วัฒน์ วรรณยางกูร (๒๕๒๓) ชีวิตไม่ใช่ความฝันและรอยเท้าบนฝันทราย ของ วิสา คัญทัพ รวมเรื่องสั้นและบทกวี ฤดูกาล (๒๕๒๔) ของเสกสรรค์ ประเสริฐกุล และบทกวีของ จีระนันท์ พิตรปรีชา ซึ่งต่อมารวมเล่มในชื่อ ใบไม้ที่

^{๓๓} บุญสม ภูเจริญ, “การวิเคราะห์ร้อยกรองในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๒ – ๒๕๓๐, “ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔๓ .

หายไป (๒๕๓๒) และได้รับรางวัลวรรณกรรมสร้างสรรค์ยอดเยี่ยมแห่งอาเซียน (รางวัลซีไรต์) ในปีนั้น^{๓๔}

นอกจากนี้ มีกวีหลายคนสร้างผลงานออกมาอย่างต่อเนื่อง โดยผลงานบางส่วนของกวีเหล่านี้ ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ อยู่ด้วย เช่น ประกาย ปรัชญา พิบูลศักดิ์ ละครพล ศิวกานต์ ปทุมสูติ เป็นต้น ดังนั้น จากการสำรวจข้อมูลกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๓ ถึงก่อนเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ปีพ.ศ. ๒๕๓๕ จึงพบว่ามิกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมจำนวน ๔๕ บท

หลังเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬเมื่อวันที่ ๑๗-๒๐ พฤษภาคม ๒๕๓๕ ก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อแวดวงกวีนิพนธ์อย่างยิ่ง กล่าวคือ เริ่มมีกวีจำนวนหนึ่งสร้างงานที่เสนอแนวคิดและเนื้อหาทางการเมือง ทั้งต่อต้าน คณะ รสช. เนื้อหาเกี่ยวกับการเลือกตั้งก่อนหน้าเหตุการณ์พฤษภาทมิฬและกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับพฤษภาทมิฬโดยตรง^{๓๕} ในขณะที่บทกวีและบทเพลงเพื่อชีวิตในยุค ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถูกนำไปขับขานและขับร้องในระหว่างการชุมนุมเดือนพฤษภาคม เช่น บทกวีของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ รวี โดมพระจันทร์ วิสา คัญทัพ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ฯลฯ แสดงให้เห็นว่าบทกวีในยุค ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ มีพลังทางอารมณ์และพลังทางปัญญาต่อผู้คนร่วมสมัยเป็นอย่างยิ่ง นักต่อสู้เพื่อสังคมจึงจดจำบทกวีเหล่านั้นอย่างฝังใจ และพร้อมจะนำมาใช้ปลุกเร้าจิตสำนึกของมวลชนอยู่เสมอ^{๓๖}

แม้ว่า เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ จะทำให้กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเมืองกลับมาอีกครั้งแต่ก็เป็นช่วงระยะเวลาสั้น ๆ เท่านั้น หลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬผ่านพ้นไปแล้วกวีนิพนธ์แนวนี้ก็ไม่ปรากฏอีก ดังคำกล่าวที่ว่า “ช่วงหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เป็นต้นมา บทกวีส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นไปของชีวิต การแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับชีวิตในเชิงปรัชญา การบันทึกภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ตลอดจนการเรียกร้องไต่หาโลกที่บริสุทธิ์ อันเป็นอุดมคติ”^{๓๗}

แต่อย่างไรก็ตามแม้ว่ากวีนิพนธ์ในปัจจุบันจะมีลักษณะในแนว

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓-๒๔.

^{๓๕} ธัญญา สังขพันธานนท์, ปรากฏการณ์แห่งวรรณกรรม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หน้าคร, ๒๕๓๘), หน้า ๕๗.

^{๓๖} รื่นฤทัย สัจจพันธุ์, “บริบททางการเมือง สังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ เท่าที่มีผลกระทบต่อกวีนิพนธ์ร่วมสมัยของไทย,” ใน กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย : บทวิเคราะห์และสรุพนิพนธ์ (กรุงเทพฯ : ศยาม, ๒๕๔๔), หน้า ๒๕ - ๒๖.

^{๓๗} ภิญญา กองทอง, วรรณกรรมของชีวิต บทกวีเพื่อชีวิต พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๑๙ (กรุงเทพฯ : ฝ่ายวรรณกรรมคณะกรรมการเฉลิมฉลองอนุสาวรีย์วีรชนประชาธิปไตย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๙ - ๑๒๐.

มนุษยธรรมหรือปรัชญามากขึ้น แต่ก็บางคนยังคงมีสำนักทางประวัติศาสตร์ทาง การเมืองต่อเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ อยู่อย่างต่อเนื่อง จากการสำรวจกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมในช่วงหลังเหตุการณ์พฤษภา ทมิฬ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๕ พบกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมจำนวน ๔๙ บท ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลงานรวมเล่มของนักเขียนต่าง ๆ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีกวีนิพนธ์เกี่ยวกับ เหตุการณ์เดือนตุลาคมสอดแทรกอยู่ เช่น ผลงานรวมเล่ม “เกลียวคลื่นคืนฝั่ง” ของ เตือนแรม ประกายเรือง ในบทที่ชื่อว่า “ดอกไม้บาน ณ สุสานเสรี”, “นกเสรี”, “ใครคิด ลืมคราบน้ำตาประชาชนจะถูกคนพิพากษาประชาทัณฑ์” เป็นต้น

ในการศึกษาเกี่ยวกับผู้แต่งกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ในช่วง หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ถึง ก่อนเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ปีพ.ศ. ๒๕๓๕ สามารถแบ่งกลุ่มผู้แต่งได้เป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้

๑. ผู้แต่งที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดี
๒. ผู้แต่งที่เป็นบุคคลทั่วไป
๓. ผู้แต่งที่เป็นผู้ร่วมเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ โดยตรง

จากกลุ่มผู้แต่งข้างต้นพบสิ่งที่น่าสนใจก็คือ ประการแรก มีกวีส่วนหนึ่ง เป็นผู้ร่วมเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ โดยตรง ดังนั้นบทกวีในช่วงนี้จึงเป็นบทกวีที่ บันทึกประวัติศาสตร์การต่อสู้ของนิสิตนักศึกษาโดยกวีใช้วรรณกรรมเป็นอาวุธในการ ตอบโต้ชนชั้นปกครอง ว่าสิ่งที่นิสิตนักศึกษาได้กระทำลงไปนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม ประการที่สอง กวีส่วนใหญ่ที่สร้างสรรค์ผลงานกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือน ตุลาคมจะเป็นกวีที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดี เช่น เถวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ คมทวน คันธนู ศิวกันท์ ปทุมสูติ ประกาย ปรัชญา ฯลฯ มากกว่าจะเป็นบุคคลทั่วไป ประการที่สาม คือ ผู้แต่งจะแต่งกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ เดือนตุลาคมเฉพาะเนื่องในโอกาสครบ วาระในแต่ละปีเท่านั้นซึ่งแตกต่างจากกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมในช่วง หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถึง ก่อนเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แสดงให้ เห็นว่า คนในสังคมโดยเฉพาะประชาชนให้ความสำคัญกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม น้อยลง ซึ่งแตกต่างจากช่วงยุคแรกอย่างเห็นได้ชัดที่คนในสังคมให้การตอบรับกับ เหตุการณ์เดือนตุลาคมมากเป็นพิเศษเพราะอยู่ร่วมในเหตุการณ์ และมองเห็นความ อยู่ดีชั่วที่เกิดขึ้น จนเกิดความสะเทือนใจจนเป็นแรงบันดาลใจในการสะท้อน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่เมื่อเหตุการณ์เหล่านี้ผ่านไปนักเขียนจะแต่งบทกวีเกี่ยวกับ เหตุการณ์เดือนตุลาคมเพื่อรำลึกเหตุการณ์เท่านั้น

องค์กรที่เผยแพร่กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ในช่วงหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ถึง ปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้แก่ สำนักพิมพ์โครงการหนังสือผู้จัดการและสำนักพิมพ์ประชาชนที่นำผลงานของผู้ที่เข้าปามาเผยแพร่ ส่วนหนังสือพิมพ์ที่ปรากฏได้แก่ หนังสือพิมพ์ มติชนรายวัน พบบทกวีจำนวน ๒๐ บท จำนวนบทกวีที่ลดน้อยลงสะท้อนให้เห็น สภาวะความตึงเครียดและการจำกัดสิทธิเสรีภาพในช่วงระยะเวลานี้ได้ค่อนข้างชัดเจน ในช่วงปีพ.ศ. ๒๕๒๒ รัฐบาลของ พล.อ. เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ มีนโยบายผ่อนปรน การการเมืองมากขึ้น ดังนั้นสำนักพิมพ์ต่าง ๆ ที่ถูกสั่งปิดในช่วงปีพ.ศ. ๒๕๑๙ ถึง ๒๕๒๑ ได้กลับมาเปิดอีกครั้ง มีสำนักพิมพ์ และหนังสือพิมพ์เกิดขึ้นในช่วงนี้อย่าง มากมาย สำนักพิมพ์ที่น่าสนใจในปีพ.ศ. ๒๕๒๑ ได้แก่สำนักพิมพ์ประชาชนที่นำบทกวี ที่เขียนขึ้นในปามารวบรวมในชื่อหนังสือว่า บนเส้นทางปืน

งานวิจัยของ บุญสม ภูเจริญ^{๓๔} “ได้วิเคราะห์ไว้ว่า ” กวีนิพนธ์ในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๒ – ๒๕๓๐ มีเนื้อหาที่ผู้แต่งได้สะท้อนภาพเหตุการณ์เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ตามหน้าหนังสือพิมพ์ นิตยสารและวารสาร อยู่เป็นจำนวนมาก อาทิเช่น สยามใหม่ สู่อากาศ สยามนิกร ถนนหนังสือ ฟ้ามืองทอง และวิทยากรย์ เป็นต้น” นอกจากนั้น ชุมชุมวรรณศิลป์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดพิมพ์ บนเส้นทาง ศรัทธาประชาชน ซึ่งเป็นผลงานสร้างสรรค์ของผู้ต้องหาจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โดยสุมิตร วงศ์สามัญเป็นผู้รวบรวม ในปี ๒๕๒๒ ข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เริ่มมีจำนวนมากขึ้น ตามหน้าหนังสือพิมพ์รายวันและสำนักพิมพ์ เนื่องจากนโยบายผ่อนปรนทางการเมือง ของรัฐบาล

ภายหลังที่รัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ใช้นโยบาย ๖๖/๒๓ ปัญญาชนนักคิดนักเขียนที่เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยสู้รบอยู่ใน เขตป่าเขา ก็ค่อยๆกลับคืนเมืองและกลับมาสู่แวดวงวรรณกรรม ในช่วงนี้บรรยากาศการ ประพันธ์กวีนิพนธ์เริ่มตื่นตัวมากยิ่งขึ้น สำนักพิมพ์ วารสาร นิตยสารและ หนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ต่างตอบรับกระแสนี้ ดังนั้นในช่วงปีพ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นต้นมา พบว่าวารสาร นิตยสาร หนังสือพิมพ์ และสำนักพิมพ์ต่าง ๆ ที่ตีพิมพ์กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีจำนวนมากขึ้น เช่น หนังสือพิมพ์ มาตุภูมิ สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ปาจารย์สาร สำนักพิมพ์ทางทอง สำนักพิมพ์พาสโก สำนักพิมพ์ดอกหญ้า เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๕ วารสาร นิตยสาร และหนังสือพิมพ์ ที่เผยแพร่กวีนิพนธ์เกี่ยวกับ

^{๓๔} บุญสม ภูเจริญ, “การวิเคราะห์ร้อยกรองในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๒ – ๒๕๓๐,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔๓ .

เหตุการณ์เดือนตุลาคมมีหลากหลายขึ้นตามการคลี่คลายของสถานการณ์ทางการเมือง เช่น สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ เนชั่นสุดสัปดาห์ มติชนสุดสัปดาห์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมในหนังสือที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ อาทิเช่น หนังสือเราไม่ลืม ๖ ตุลา และหนังสือนิทรรศการ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา หนังสือเราไม่ลืม ๖ ตุลา ซึ่งจัดขึ้นเนื่องในวาระครบรอบ ๒๐ ปี ๖ ตุลาคม และ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลาคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือ นิทรรศการ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา ได้มีการจัดประกวดรางวัลวรรณกรรมเยาวชนในวาระเฉลิมฉลอง ๒๕ ปี ๑๔ ตุลาคม ในหัวข้อ “จิตสำนึกเพื่อเมืองไทย” ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์

๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นที่น่าสังเกตว่าหนังสือทั้งสองเล่มนี้จัดทำขึ้นโดย กลุ่มคนเดือนตุลาคม สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่า กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีบทบาทฐานะที่เป็นประวัติศาสตร์ของนิสิตนักศึกษาและประชาชนเพื่อยืนยันความบริสุทธิ์ความถูกต้องของผู้ที่สูญเสียชีวิตในเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์เหล่านี้

จากการสำรวจกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมในช่วงหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬพบว่ากระแสการตอบรับ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมของคนในสังคมเริ่มลดน้อยลงไปตามกาลเวลาและสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ด้วยเหตุนี้กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมในช่วงหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๕ จะปรากฏอยู่ตามผลงานรวมเล่มและหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์เฉพาะวาระครบรอบแต่ละปีเท่านั้น ดังนั้นในช่วงสมัยนี้ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีลักษณะเป็นวรรณกรรมฤดูกาลเช่นเดียวกับในช่วงพ.ศ. ๒๕๒๓ ถึง พ.ศ. ๒๕๓๕ อย่างไรก็ตามการที่กวีรำลึกเหตุการณ์เดือนตุลาคมผ่านบทกวีมีจุดประสงค์เพื่อยกย่องการกระทำของผู้ที่ต่อสู้ในเหตุการณ์เดือนตุลาคม สะท้อนภาพเหตุการณ์ในอดีตที่เกิดขึ้นและ ต้องการตอกย้ำไม่ให้คนในสังคมลืมเหตุการณ์เดือนตุลาคม

จากที่กล่าวมานี้เห็นได้ว่าการสร้างสรรค์ผลงานกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมขึ้นอยู่กับปัจจัยทางสังคมและการเมืองมาโดยตลอดเห็นได้จากจำนวนบทกวี กวี และ นิตยสารวารสารที่เผยแพร่กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม โดยในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นยุคเฟื่องฟูของประชาธิปไตย ประชาชนตื่นตัวและสนองตอบเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้ กวีที่สร้างผลงานจึงหลากหลายมีทั้งนักเขียนที่มีชื่อเสียงและบุคคลทั่วไป ด้านนิตยสาร วารสารต่าง ๆ ได้เปิดกว้างและตอบรับผลงานของนักเขียนเหล่านี้ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมในช่วงนี้จึงมีจำนวนมาก และเมื่อเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมอยู่ในภาวะซบเซา หายไปจากแวดวงวรรณกรรมเป็นเวลา ๒ ปี เป็นผลมาจากนโยบายทางการเมืองที่ปิดกั้น

เสรีภาพการเขียน หนังสือพิมพ์ถูกสั่งปิด และกวีส่วนหนึ่งได้หลบหนีภัยการเมืองเข้าป่า แต่เมื่อรัฐบาลผ่อนปรนสถานการณ์ทางการเมืองมากขึ้น กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมก็ปรากฏอีกครั้งในช่วงพ.ศ. ๒๕๒๑ และเมื่อนักเขียนส่วนหนึ่งได้ทยอยออกจากป่าตามนโยบาย ๖๖/๒๕๒๓ คินสู่เมืองเป็นจำนวนมาก กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมจึงเริ่มปรากฏอีกครั้ง โดยกวีส่วนใหญ่เป็นกวีที่มีชื่อเสียง โดยในช่วงนี้จะเริ่มปรากฏเฉพาะโอกาสครบรอบวาระในแต่ละปีเท่านั้น ต่อมาสถานการณ์ทางการเมืองเริ่มหยุดนิ่ง แวดวงกวีนิพนธ์เริ่มกล่าวถึงปัญหาเรื่องรูปแบบและความซ้ำซากของวรรณกรรมเพื่อชีวิต แต่กวีนิพนธ์เดือนตุลาคมยังคงปรากฏอยู่ จนกระทั่งปี ๒๕๓๕ เกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ กวีได้นำเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬมารวมไว้ในบทกวีด้วย หลังเหตุการณ์ พฤษภาทมิฬ เป็นต้นมา กวีจะแต่งกวีนิพนธ์เดือนตุลาคมเฉพาะครบรอบปีเท่านั้น และเห็นได้ชัดว่าผู้แต่งส่วนใหญ่เป็นนักเขียนมีชื่อเสียงมากกว่าเป็นบุคคลทั่วไป ดังนั้นกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ในช่วงหลังจึงมีไม่มากเท่ากับในช่วงหลังเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ อาจด้วยเหตุที่ในสังคมปัจจุบัน สถานการณ์ทางการเมืองไม่มีความขัดแย้งอย่างรุนแรงแต่เน้นการต่อสู้ทางเศรษฐกิจเป็นหลักทำให้ประชาชนและคนรุ่นใหม่สนใจที่จะศึกษาเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ทางการเมืองในอดีตน้อยลง ดังนั้นแรงบันดาลใจในการประพันธ์กวีนิพนธ์ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมจึงไม่ค่อยมีมากนัก

อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่ากวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นั้น ดูเหมือนจะมีปรากฏอยู่ในแวดวงวรรณกรรมไม่มากเท่ากับกวีนิพนธ์ยุค ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จากการสำรวจพบว่า มีบทกวีที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จำนวน ๑๒๗ บท ในขณะที่บทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีจำนวน ๔๘ บท ทั้งนี้อาจมีสาเหตุสำคัญอยู่ที่อำนาจรัฐในสมัยหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ได้คุกคามสิทธิในการนำเสนอผลงานของเหล่านักกวี นักคิด นักเขียนทั้งหลาย ทำให้กระแสการสร้างกวีนิพนธ์ช่วงนี้ จึงหลีกเลี่ยงไม่กล่าวถึงภาวะความขัดแย้งทางการเมืองโดยตรง แต่ได้เลี่ยงไปกล่าวถึงสภาพสังคมโดยทั่ว ๆ ไปแทน ประกอบกับภายหลังช่วงเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นั้น เป็นภาวะความขมขื่นอย่าง ที่กวีหลายคนมีอาจจะมีอาการซึมเศร้า และหลายคนยังมีอาการบาดเจ็บที่เกิดขึ้นได้ หากจะกล่าวเปรียบเทียบระหว่างเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ จะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ นั้นนับเป็นชัยชนะที่ยิ่งใหญ่ เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นความพ่ายแพ้ และสะท้อนความอับศขของการเมืองไทย ด้วยเหตุนี้ กวีจึงพยายามที่จะหลีกเลี่ยงภาวะไม่อยากพูดถึงอีกด้วยการเปลี่ยนแนวการเขียนกวีนิพนธ์ไปในแนวอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองมากนัก

ข้อเท็จจริงอีกประการหนึ่งก็คือ เมื่อเวลาล่วงผ่านไป เหตุการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองที่ปะทุขึ้นในเดือนตุลาคมทั้งสองวาระ คือเมื่อปี ๒๕๑๖ และ ๒๕๑๙ ก็ได้ถูกเรียกรวมเป็นเหตุการณ์เดี่ยวว่า “เหตุการณ์เดือนตุลา” ดังนั้นในยุคหลังจะเห็นว่ามีกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมจำนวน ๑๐ บท ที่กล่าวรวมเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ทั้งสองไว้ด้วยกันและเรียกกวีรชนเหล่านี้ว่า “วีรชนเดือนตุลา” เห็นได้ว่าความผันแปรทางการเมืองมีผลกระทบต่อกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมาโดยตลอด แต่ก็มีกวีที่มีตัวย่อท้อในการสร้างสรรค์ผลงาน และมีแนวโน้มว่าจะเพิ่มพูนมากขึ้นตามกาลเวลา ดังนั้นกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมจึงไม่ได้มีคุณค่าเพียงแต่การที่กวีกล่าวอ้างถึงหรือพาดพิงถึงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ตามแต่วาระที่มาถึงเท่านั้น หากแต่เป็นเรื่องของสำนักทางประวัติศาสตร์และสำนักของความถูกต้องดั้งเดิมของกวีด้วย

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งก็คือ รูปแบบและฉันทลักษณ์ของกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม นับว่ามีรูปแบบที่น่าสนใจ มีฉันทลักษณ์ที่หลากหลาย ทั้งจากการสืบทอดโบราณ ตลอดจนจนถึงฉันทลักษณ์ของเพลงพื้นบ้าน รวมไปถึงบทกวีที่ไร้ฉันทลักษณ์ต่าง ๆ อีกมาก ซึ่งชี้ให้เห็นว่ากวีมิได้ละเลยในเรื่องรูปแบบ หรือศิลปะการประพันธ์ จึงทำให้กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ มีคุณค่ามากยิ่งขึ้น ดังจะขอกกล่าวถึงรายละเอียดในบทต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๓

รูปแบบและเนื้อหาของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์

๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

ในการศึกษารูปแบบและเนื้อหาของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ในบทนี้ ในส่วนของรูปแบบผู้วิจัยจะเน้นศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับ รูปแบบคำประพันธ์ที่กวีนำมาใช้เพื่อพิจารณาการสืบทอดขนบโบราณและการสร้างสรรค์รูปแบบใหม่ในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองทั้ง ๒ เหตุการณ์ ในส่วนของเนื้อหา ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่ปรากฏอยู่ในเนื้อหาของกวีนิพนธ์เพื่อพิจารณาว่ากวีเลือกกล่าวถึงเหตุการณ์ตอนใดบ้างและเพราะเหตุใด

ผู้วิจัยแบ่งเนื้อหาการวิเคราะห์ในบทนี้ ออกเป็น ๒ ส่วนคือ

๓.๑ รูปแบบคำประพันธ์ของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

๓.๒ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่ปรากฏในเนื้อหาของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

๓.๑ รูปแบบคำประพันธ์ของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ซึ่งแต่งตั้งแต่หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ มาจนกระทั่งถึงพ.ศ. ๒๕๔๕ ส่วนใหญ่เป็น บทกวีขนาดสั้นมีความยาวตั้งแต่ ๑ บทจนถึง ๑๕ บท มีลักษณะเป็น "พาหะของความคิดนึก"^๑ ที่มุ่งเสนอความคิดประเด็นใดประเด็นหนึ่งมากกว่าจะเป็นการเล่าเรื่องหรือพรรณนา นอกจากนั้นการที่บทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือน ตุลาคมส่วนใหญ่ลงตีพิมพ์ในหน้าหนังสือพิมพ์และวารสารก็เป็นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งที่อธิบายว่าเหตุใดกวีนิพนธ์เหล่านี้มีความยาว ไม่เกิน ๑๕ บท รูปแบบคำประพันธ์ของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมนั้น พบว่ามีการใช้รูปแบบคำประพันธ์ที่หลากหลาย อาจแบ่งได้เป็น ๓ กลุ่มดังต่อไปนี้

^๑ บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ม.ล., "หัวใจของวรรณคดีไทย" ใน วรรณไวทยาการฉบับวรรณคดี (พระนคร: สมาคมสังคมาศตวรรษแห่งประเทศไทย, ๒๕๑๔), หน้า ๖๓.

๓.๑.๑ คำประพันธ์เดี่ยว

๓.๑.๒ คำประพันธ์ผสม

๓.๑.๓ คำประพันธ์แบบไร้ฉันทลักษณ์

๓.๑.๑ คำประพันธ์เดี่ยว

คำประพันธ์เดี่ยวในงานวิจัยฉบับนี้หมายถึงการใช้คำประพันธ์ประเภทใดประเภทหนึ่งแต่งบทกวีเรื่องใดเรื่องหนึ่ง คำประพันธ์เดี่ยวที่พบจากการวิจัยได้แก่ กลอน กาพย์ โคลง ฉันท์ ร่ายและฉันทลักษณ์ของเพลงพื้นบ้าน

๓.๑.๑.๑ คำประพันธ์ประเภทกลอน

คำประพันธ์ประเภทกลอนเป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่กวีนำมาแต่งบทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมากที่สุด โดยมีการนำกลอนประเภทต่าง ๆ มาใช้อย่างหลากหลายดังต่อไปนี้

๓.๑.๑.๑.๑ กลอนสุภาพ

พระยาอุปทิศศิลปสาร ได้กล่าวถึงลักษณะข้อบังคับโดยทั่วไปของกลอนไว้ว่า “ในบาทหนึ่ง ๆ จัดเป็น ๒ วรรค เรียกวรรคสดับ วรรครับ (ในบาทเอก)และวรรครอง และวรรคส่ง (ในบาทโท) และในวรรคหนึ่ง ๆ นั้นบรรจุคำ ตั้งแต่ ๖ คำ ถึง ๙ คำเป็นอย่างมาก”^๒

ในบทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีลักษณะการใช้คำประพันธ์ประเภทกลอนสุภาพอยู่จำนวนมาก ดังตัวอย่างจาก บทกวี “พินิจชาวผู้จากไป” ของ เดือนเสี้ยว คำประกาย ต่อไปนี้

สองมือเปล่าเข้าแย่งแข่งอำนาจ
มือกับปืนประจันหน้าทำยื่นยง
เสียงปืนเปรี้ยงสนั่นปากออกจากผู้
หลายร้อยศพท่วมท้นร่วงหล่นตาม

ทรราชเกาะกุมอย่างลุ่มหลง
เลือดทะนองนักสู้ขอภู่นาม
ทะยานสู่ร่างล้มจมเลือดทาม
ถูกเหยียดหยามศักดิ์ศรีจากผีमारอ^๓

^๒ อุปทิศศิลปสาร, พระยา, หลักภาษาไทย (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๓๕๙.

^๓ เดือนเสี้ยว คำประกาย, “พินิจชาว ผู้จากไป,” เนชั่นสุดสัปดาห์ ๗๑(ตุลาคม ๒๕๓๖): ๕๐.

หรือในบทกวี “ลำนํ้า ๖ ตุลาคม” ของ สายไหม บทหนึ่งที่ว่า

โถ้เลือดตีมดินดับลาปล้าง พิสุทธิ์สืบแต่งสร้างมาทุกสิ่ง
แต่เงาซ้อนสะท้อนเห็นเป็นหลอกกลิ้ง ความตายจึงสงบนิ่งไต้ม่านดำ^๔

๓.๑.๑.๑.๒ กลอนนิราศ

กลอนนิราศ มีลักษณะคำประพันธ์คือ วรรคหนึ่ง ๆ นั้น
โดยมากใช้ ๘ คำหรือ ๙ คำขึ้นต้นด้วยวรรครับและลงด้วยคำว่า “เอ๋ย” เมื่อจบ^๕
กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖
และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีการใช้กลอนนิราศ แต่กวีมักไม่ลงท้ายการจบด้วยคำว่า “เอ๋ย” ดังจะ
เห็นได้จากบทกวี “นิราศตุลา”ของ วาณิช จรุงกิจอนันต์ ดังนี้

กราบผองกล้าผู้กล้าตุลาคม	นิราศรินจินตภาพลงกราบก้ม
สนามหลวงสงครามสนามหลวง	ที่ร่างล้มระเนระนาดในคราวนั้น
สนามไม่มีพม่าไล่ฆ่าฟัน	สนามหลวงว่าเรามีเสรีนั้น
.....	แต่เพื่อนร่วมเผ่าพันธุ์ฆ่ากันเอง
ก็กลีบร่วงกลีบแหลกละเอียดยับ	แต่มีท้อทุกข์ทั่วยอมแพ้อาย
จะก็กลีบร่วงหล่นลงกรนกราย	อย่าหมายว่าจะนำไปจ้าน
.....	
เจ้าพระยาสวยามทุกยามเห็น	สวยเช่นชีวาผู้กล้าหาญ
กระแสร่ำไห้คือสายธาร	จะซึมช่าน้ำแดนเลี้ยงแผ่นดิน
ตราบเท่าเจ้าพระยาขลุ่ยรู้ไหล	ตุลาคมครั้งใดจะรู้สิ้น
สายน้ำเสรีภาพที่อาบกิน	เจือเลือดรินเหล่าผู้กล้าตุลาคม ^๖

โดยทั่วไปกลอนนิราศเป็นกลอนที่ใช้สำหรับบันทึกการเดินทาง
จากสถานที่หนึ่งไปยังสถานที่หนึ่ง และใช้แสดงความอาวรณ์ถึงนางที่รักเมื่อต้องพลัด
พรากจากกัน สำหรับบทกวี “นิราศตุลา” กวีได้ปรับเปลี่ยนเนื้อหาโดยใช้กลอนนิราศ
แสดงความอาวรณ์ถึงวีรชนที่สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

^๔ สายไหม, “ลำนํ้า ๖ ตุลาคม,” มาตุภูมิ (๔ ตุลาคม ๒๕๒๖): ๔.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^๖ วาณิช จรุงกิจอนันต์, “นิราศตุลา,” ใน ขัณฑ์กานท์กลอน (กรุงเทพมหานคร : คุ้มพิมพ์เพกา, ๒๕๓๒), หน้า ๔๕ - ๔๗.

บทกวี “โอ้วว่าพระทูลกระหม่อมแก้ว” ของ ตาสีตาสา ก็เป็น
บทกวีอีกบทหนึ่งที่ใช้รูปแบบคำประพันธ์แบบกลอนนิราศ ดังตัวอย่าง

“.....	ลูกสละสิ้นแล้วสังขาร์
มันยังลูกดับดินสิ้นชีวา	มิทันได้กราบลาพระทรงชัย
นับแต่มันบริหารการแผ่นดิน	ความสุขเท่าปีกรินหามีไม่
ข้าวยากหมากแพงทุกแห่งไป	โจรภัยจับปล้นล้นพารา
พูดจาโอหังวางอำนาจ	ราวกับลูกเป็นทาสไม่แกล้งว่า
พวกมันผิดช่วยกันมีฉันทา	สังหารสัตว์ป่าวอดประลัย
มุสาวาไปราชการลับ	ทำชั้วมันให้กลับเป็นดีได้
ฆาราชฎาเล่นก็เป็นไร	ให้ไปกินเมืองใหม่ราชสีมา
.....	
แต่บรรดาลูกที่ลับดับไปนี้	สองมือมีก็หากกลัวไม่
ไฟแรงน้ำเดือดเมื่อไร	ขึ้นเปิดฝาไว้ก็เห็นกัน
ขอถวายบังคมก้มกราบ	ผ่านฟ้าก็ทรงทราบผลแล้วนั้น
ขอให้พระองค์ทรงธรรม์	จงเจริญพระชนม์ช้านานปี” ^๗

กวีผู้ใช้นามปากกา “ตาสีตาสา” ได้ใช้กลวิธีการเล่า
เรื่องแบบย้อนหลัง และนำคำประพันธ์แบบนิราศมาปรับเปลี่ยนเนื้อหาใหม่จากการ
รำลาหรือคร่ำครวญถึงนางอันเป็นที่รัก เป็นการลาจากประมุขของประเทศในขณะ
ที่ตนได้เสียชีวิตไปแล้วจากการต่อสู้กับฝ่ายรัฐเพื่อประชาธิปไตย

๓.๑.๑.๑.๓ กลอนดอกสร้อย

กลอนดอกสร้อยมีลักษณะคำประพันธ์คือ “บทหนึ่งมัก
มีตั้งแต่ ๔ คำร้อง ถึง ๘ คำร้อง คำร้องหนึ่งก็คือบาทที่หนึ่งและวรรคหนึ่งมี ๖ คำ ถึง
๘ คำ คำขึ้นต้นวรรคสลับต้องมี ๔ หรือ ๕ คำ คำที่ ๑ กับคำที่ ๓ ซ้ำกัน มีคำว่า
“เอ๋ย” คั่นกลางส่วนคำลงท้ายไม่บังคับ กลอนดอกสร้อยสมัยโบราณมักแต่งร้อง
แก่กันในเรื่องชชายหญิงหรือจะเป็นเรื่องอื่นก็ได้”^๘

^๗ ตาสีตาสา, “โอ้วว่าพระทูลกระหม่อมแก้ว,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตูลา
(กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๑๕๑.

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖๘ – ๓๖๙.

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีได้นำคำประพันธ์ประเภทกลอนดอกสร้อยมาสร้างสรรค์เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์การเมืองไทยเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ดังตัวอย่างบทกวี “เด็กเอ๋ยเด็กไทย” ของ นิมนวล เวชปาน ดังนี้

เด็กเอ๋ยเด็กไทย	รักร่วมใจรวมพลังตั้งดวงจิต
เหนือกลางใต้ผสวนสมานมิตร	เรียกร้องสิทธิเสรีที่เทิดทูน
ถูกยั้งดับเหมือนกับใบไม้ร่วง	สู้ประท้วงด้วยชีวิตปลิดสิ้นสูญ
พลีเพื่อชาติศาสน์กษัตริย์รัฐธรรมนูญ	โลกอาตุรวีรกรรมจดจำเอ๋ย ^๙

หรือ บทกวี “ส่งดวงใจไปเพื่อน้อมสักการ” ของกุลทรัพย์ รุ่งฤดี ดังนี้

วันเอ๋ยวัน..มหาวิปโยค	ดอกไม้ในแหล่งโลกโศกสิ้น
วานนี้...เจ้าบานใสไร้มลทิน	วันนี้...เลือดเจ้ารินล้นใจคน ^{๑๐}

และบทกวีที่ชื่อว่า “ประชาธิปไตย” ของ ไม้เถา บทหนึ่งที่ว่า

เด็กเอ๋ยเด็กน้อย
ประชาธิปไตยที่คอยอยู่ที่ไหน
เพื่อนเจ้าเขาตายเพื่อประชาธิปไตย
เพื่อนเจ้าไปเกิดใหม่ประชาธิปไตยยังไม่มี^{๑๑}

การนำเพลงกลอนดอกสร้อย มาสร้างสรรค์เนื้อหาความคิดใหม่ที่เปลี่ยนไปจากจุดประสงค์เดิม เป็นการแสดงสำนึกทางสังคมอีกทางหนึ่งที่มีคุณค่าและยังแสดงให้เห็นถึงพลังของวรรณกรรมที่ยังคงมีบทบาทในสังคม

สถาบันนวัตกรรมการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๙ นิมนวล เวชปาน, “เด็กเอ๋ยเด็กไทย,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๒๙.

^{๑๐} กุลทรัพย์ รุ่งฤดี, “ส่งดวงใจไปเพื่อน้อมสักการ,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๘๕.

^{๑๑} ไม้เถา, “ประชาธิปไตย,” (๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๗): ๔.

๓.๑.๑.๑.๔. กลอนเสภา

กลอนเสภา เป็นบทกลอนที่มีข้อบังคับในการประพันธ์คือมักขึ้นต้นคำว่า “ครานั้น” ต่อกับคำอื่นเป็นระเบียบและคำลงท้ายก็ได้จำกัด^{๑๒}

จากการสำรวจกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม พบว่ามีการนำกลอนเสปามาแต่งเพียงบทเดียวคือบทกวีที่ชื่อว่า “รำลึกวีรชนเดือนตุลาฯ” ของ สุรวิชช์ วีรวรรณ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ครานั้นเลือดหลังพื้นประเทศ	เกิดอาเพศบนแผ่นดินถิ่นสยาม
สามทราษย์ต่ำช้าสุดประณาม	สมหัวหยามอธิปไตย
ปล้นความเป็นไทยทั้งชาติ	ชักฝูงจัญญาตีสันสดใส
อธรรมนั่งเมืองอยู่นานไกล	ประชาธิปไตยถูกบีบคั้นต้องจืดจาง
จึงเกิดบทเรียนทราษย์	ประชาชนผงาดขึ้นยืนย้า
ฝ่ากระสุนห่าเหวที่สาตรา	ชัตร่างผู้แสวงธรรมให้ล้มครืน
ยอมเป็นความตายที่ก่อเกิด	สัจจะบรรเจิดกระหายเหิน
ปลุกประชาชนขึ้นหยัดยืน	อธิปไตยครึ่งฝันก็คลี่บาน ^{๑๓}

จากตัวอย่างทั้งหมดเห็นว่ากวีใช้รูปแบบคำประพันธ์ที่มีมาแต่โบราณโดยปรับเปลี่ยนเนื้อหาใหม่ให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป อย่างไรก็ตามนอกจากการใช้คำประพันธ์ประเภทกลอนที่มีมาแต่โบราณแล้ว ได้มีกวีบางคนคิดค้นคำประพันธ์ประเภทกลอนขึ้นใหม่โดยมีรากฐานมาจากกลอนสุภาพตามแบบฉบับเดิม เช่น คมทวน คันธนู ได้คิดค้นคำประพันธ์ที่เรียกว่ากลอนสิบสามขึ้น ใช้แต่งบทกวีชื่อ “ตุลา: รำลึก, เรียงรู้, เร้าร้อน”^{๑๔} ข้อบังคับของกลอนสิบสามคือบทหนึ่งมี ๔ วรรค จำนวนคำในวรรคแรกส่วนใหญ่มี ๖ คำ วรรคที่ ๒ มี ๗ คำ รวมกันแล้วได้ ๑๓ คำ วรรคที่สามและสี่มีลักษณะเช่นเดียวกับสองวรรคแรก การส่งสัมผัสคล้ายกลอนสุภาพทั่วไป กล่าวคือ คำสุดท้ายของวรรคแรก สัมผัสกับคำที่ ๓ - ๔ ของวรรคที่ ๒ คำสุดท้ายของวรรคที่ ๒ สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ ๓ คำสุดท้ายของวรรคที่ ๓ สัมผัสกับคำที่ ๒ - ๔ ของวรรคที่ ๔ และคำสุดท้ายของวรรคที่ ๔ สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ ๒ ในบทต่อไป ดังตัวอย่าง

^{๑๒} อุกฤษศิลป์สาร, พระยา, หลักภาษาไทย (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๓๗๐.

^{๑๓} สุรวิชช์ วีรวรรณ, “รำลึกวีรชนเดือนตุลาฯ” มาตุภูมิ (๖ ตุลาคม ๒๕๒๖): ๔

^{๑๔} คมทวน คันธนู, “ตุลา: รำลึก, เรียงรู้, เร้าร้อน,” มติชนรายวัน (๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.

แบบอย่างวิญญานหาญกล้า	คือแบกรับภาระหน้าที่
เข้าหลอมการผลิตทฤษฎี	ต้องมีปฏิบัติชัดเจน
รอยเลือดวีรชนหล่นร่วง	จงเข้ารับช่วงถึงโหลนเหลน
นับวันเจ้าชากากากเดนฯ	ไกล้ระเนนระนาบล้มจมดิน
การรบบมิใช่เล่นขายของ	เยี่ยมเยียมมองมองร้องหมิ่น
หรือง่ายเหมือนปอกกล้วยกิน	นั่งปลิ้นพุงรอรชชัย
พลีเลือดพลีร่างสั่งสม	สานเจตนารมณียิ่งใหญ่
รับเอาอดีตเป็นบันได	เพื่อบรรลุผลในอนาคต ^{๑๕}

จากตัวอย่างข้างต้น กวีได้นำกลอนสิบสามที่มีลีลาการประพันธ์สั้น กระชับ ช่วยเร่งเร้าอารมณ์ความรู้สึกอีกใหม่ในการสืบสานเจตนารมณื การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยเช่นเดียวกับผู้ที่สูญเสียชีวิตในเหตุการณ์เดือนตุลาคม นับว่ากวีเลือกคำประพันธ์ให้สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการนำเสนอได้อย่างกลมกลืน

๓.๑.๑.๒ คำประพันธ์ประเภทกาพย์

นอกจากคำประพันธ์ประเภทกลอนแล้ว คำประพันธ์ประเภทกาพย์ก็เป็นที่ยอมรับนำมาใช้ในการแต่งกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมด้วย เช่นเดียวกัน กาพย์ที่กวีนำมาใช้มี ๓ ชนิด ได้แก่ กาพย์ยานี ๑๑ กาพย์ฉบัง ๑๖ และ กาพย์สุรางคณา ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๑.๑.๒.๑ กาพย์ยานี ๑๑

กาพย์ยานีมีลักษณะคำประพันธ์คือ บทหนึ่งมี ๒ บาท บาทต้นเรียกว่าบาทเอก บาทท้ายเรียกว่า บาทโท และบาทหนึ่งมี ๒ วรรค วรรคหน้า ๕ คำ วรรคหลัง ๖ คำ รวมบาทหนึ่งเป็น ๑๑ คำ ทั้ง ๒ บาท ในส่วนสัมผัส นอกมีลักษณะบังคับอย่างเดียวกับกลอน^{๑๖} กล่าวคือ บังคับสัมผัสระหว่างวรรคที่ ๑, ๒ และ ๓ ทั้งสัมผัสระหว่างบทส่งจากท้ายบทแรกไปยังท้ายบาทแรกของบทต่อไป กาพย์ยานีที่ปรากฏในกวีนิพนธ์เดือนตุลาคม คือ “สงครามประชาชน” ของ สถาพร ศรีสังข์ ดังนี้

ประวัติศาสตร์จารจารึก
สงครามประชาชน

ซึ่งเคิกศึกลี้กล้าผล
เพื่อบรรลุประชาชัย

^{๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๑๖} อุกฤษดิ์ศิลปสาร, พระยา, หลักภาษาไทย (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๔๓๐.

มวลชนอันทุกข์ยาก
ร่างกายและแรงใจ

จะบำหลาคจุดคลื่นไหล
จักโถมท่วมทะลุมบอน^{๑๗}

และ บทกวี “จะฝ่าข้ามไป” ของ บัณฑิตูร กลิ่นขจร ดังนี้

ผืนฟ้าความหม่นครอง
ดาวร่วงลงเต็มบ้าน
สงครามการต่อสู้
ผู้คนบนแผ่นดิน

ใจหมองเหมือดเลือดฉีดชาน
ดอกไม้บานบนลานดิน
ยื่นหยัดอยู่คู่ผาหิน
ต้องหลังรินน้ำตาโรย^{๑๘}

จากตัวอย่างยกมาข้างต้น แสดงให้เห็นถึงการดำเนินตามแบบแผนของการวางคำและสัมผัสที่นิยมกันมาแต่โบราณ กล่าวคือ คำสุดท้ายของวรรคแรกบาทที่ ๑ จะส่งสัมผัสไปยังคำที่สามของวรรคที่สอง และคำสุดท้ายของวรรคที่สองในบาทแรกจะส่งสัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรคแรกในบาทต่อมา

เมื่อพิจารณาลักษณะการแต่งคำประพันธ์ประเภทกาพย์ยานี ๑๑ ในกวีนิพนธ์เดือนตุลาคมแล้วจะเห็นถึงความพยายามของกวีในการการสืบทอดขนบการประพันธ์อย่างค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการเล่นสัมผัสใน เช่น วรรคที่ว่า ซึ่งเคิกเค็กเค็กกล้วย, จักโถมท่วมทะลุมบอน, ใจหมองเหมือดเลือดฉีดชาน, ดอกไม้บานบนลานดิน จะเห็นว่ากวีเล่นทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษรไว้ในวรรคเดียวกัน อาทิ เคิกเค็กเค็กกล้วย มีสัมผัสอักษร /ศ/ ได้แก่คำว่า /เคิก/ กับ /เค็ก/ และสัมผัสสระ ได้แก่คำว่า /เค็ก/ และ /ลี้ก/

การเล่นสัมผัส ๒ คู่ภายในวรรค อาจกล่าวได้ว่าเป็นการสืบทอดวรรณศิลป์มาจากการเล่นสัมผัสในของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ ดังที่ ธเนศ เวศร์ภาดา ได้ตั้งข้อสังเกตไว้ว่า “นอกจากการเล่นสัมผัสอักษรแล้ว เจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ ได้ทรงเพิ่มสัมผัสสระภายในวรรคของกาพย์ยานี และภายในบาทของโคลงสี่สุภาพ ดังนั้นพระนิพนธ์ทั้งกาพย์และโคลงของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร์ จึงรุ่มรวยด้วยเสียงสัมผัสในทั้งสัมผัสสระและสัมผัสอักษร”^{๑๙}

^{๑๗} สดภาพ ศรีสังข์, “สงครามประชาชน,” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ๑๒ (ธันวาคม ๒๕๑๗): ๖๒.

^{๑๘} บัณฑิตูร กลิ่นขจร, “จะฝ่าข้ามไป,” ประชาธิปไตย (๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๘): ๔.

^{๑๙} ธเนศ เวศร์ภาดา. “ตำราประพันธ์ศาสตร์ไทย : แนวคิดและความสัมพันธ์กับขนบวรรณคดีไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๕๔.

การใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์ยานี ๑๑ ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับ เหตุการณ์เดือนตุลาคมนี้จะมีการสื่ออารมณ์และน้ำเสียงที่แตกต่างกัน เช่นอารมณ์ โกรธชิงชัง อารมณ์สะเทือนใจ อารมณ์มุ่งมั่นอย่างแรงกล้าในการต่อสู้ เป็นต้น อารมณ์ที่สื่อออกมาอันหลากหลายผ่านรูปแบบคำประพันธ์ประเภทเดียวกันนี้แสดงให้เห็นถึงรูปแบบของฉันทลักษณ์ที่เอื้อต่อการสื่อเนื้อหาและการนำฉันทลักษณ์มาใช้ได้อย่างสัมฤทธิ์ผล

๓.๑.๑.๒.๒ กาพย์ฉับยั้ง ๑๖

กาพย์ฉับยั้งมีลักษณะคำประพันธ์ คือ “บทหนึ่งมีบาทเดียว จึงไม่มีบาทโทอย่างกาพย์ยานีและบาทหนึ่ง ๑ มี ๓ วรรค คือวรรคต้นมี ๖ คำ วรรค กลางมี ๔ คำ และวรรคท้ายมี ๖ คำรวมเป็นบทหนึ่งมีบาทเดียว ๑๖ คำ กาพย์นี้ไม่มี สัมผัสสลบจึงจบรวดในบาทเอก – โท ได้ ซึ่งตามธรรมเนียมสัผัสสวดหนึ่งท่าน นับเป็นบทหนึ่ง สัมผัสนอกของกาพย์นี้ตามแบบโบราณท่านใช้ ๓ แห่ง คือ คำสุตวรรค ต้นเป็นสัมผัสรับ คำสุตวรรคกลางเป็นสัมผัสรอง และคำสุตวรรคท้ายเป็นสัมผัสส่ง”^{๒๐}

ตัวอย่างการใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์ฉับยั้งในกวีนิพนธ์ เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม เช่นในบทกวี “๒๕ ปี ๑๔ ตุลาคม รำลึกสังข์สม เจตนารมณคนเดือนตุลาคม” ของ คำร้อย รวีต่อไปนี้

ประวัติศาสตร์สร้างมา	เลยลับอำลา
ยังจดและจารึกจำ	
เกลือกล่นปีนกลกระหน่ำ	ผู้ถูกกระทำ
จำจรตายจากพรากไป ^{๒๑}	

และบทกวี “ต้นหญ้าแห่งเดือนตุลาคม” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

ตอนหนึ่ง ว่า

อาทรพรณตุลาอาธรรม	อธรรมย่ำยัน
ย่ำหญ้าย่อยยับพับพิน	
ก็คราบก็ครากี่คืน	ก็หยัดก็ย็น
ก็ยอดกรูเรียวเกรียวกรำ	

^{๒๐} อุกฤษดิ์ศิลปสาร, พระยา, หลักภาษาไทย (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๔๓๔.

^{๒๑} คำร้อย รวี, “๒๕ ปี ๑๔ ตุลาคม รำลึกสังข์สมเจตนารมณคนเดือนตุลาคม,” เนชั่นสุดสัปดาห์

ด้วยเลือดด้วยเนื้อด้วยน้ำ	ด้วยน้ำตาร้า
ระยัประยัยยืนยง	
เจ้าคือความหัตถ์พระนาง	บรรเจ็ดบรรจง
คงอยู่คู่ยุคระยัสมาย ^{๒๒}	

และในบทกวีที่ชื่อว่า “เพื่อนคือคมกวีเขียนเลือดเข้าแลก
อริปไตย” ของ ประกาย ปรัชญา ดังนี้

แสนมืออันมุ่งแสงธรรม	หมายพลีวีรกรรม
อา ! มือผองเพื่อนวีรชน	
ชูคบขั้วคลื่นแสนคน	ทะลวงฝ่าเลือดฝน
ทลายกรอบปิดกันเสรี	
หนึ่งร่างทะเล็ดราบธรณี	สองร่างตั้งฐลี
ร้อยร่างจึงล้มละเลงลาน	
กระสุนถ่อยโถมถั่งตั้งธาร	แม่โดมเดือดดาล
สนามหลวงปวดร้าวาลัย ^{๒๓}	

การแต่งกพย์ฉมัง ๑๖ ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือน
ตุลาคม นอกจากจะใช้สัมผัสบังคับตามแบบฉบับเดิมแล้วยังมีลักษณะของการเล่นคำ
และเล่นสัมผัสในแต่ละบทอย่างชัดเจน ดังเช่น เกลื่อนกล่นปืนกลกระหน่ำ
ผู้ถูกกระทำ จำจรตายจากพรากไป เป็นต้น บทกวีบางบทมีการเล่นสัมผัสอักษรคั่น
เช่น ก็ควราบก็ควาก็คืน ก็หยุดก็ยืน ก็ยอดกรูเรียวเกรียวกร่า เป็นต้น นอกจากนี้บท
กวีบางบทยังเล่นสัมผัสอักษรอย่างแพรวพราว เช่น หนึ่งร่างทะเล็ดราบธรณี สองร่าง
ตั้งฐลีร้อยร่างจึงล้มละเลงลาน กระสุนถ่อยโถมถั่งตั้งธาร แม่โดมเดือดดาล
สนามหลวงปวดร้าวาลัย เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๒๒} เหนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, “ต้นหญ้าแห่งเดือนตุลาคม”, ใน ตากรุ่งเรืองโพยม (กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์ ก. ไก่, ๒๕๓๑), หน้า ๑๓๑.

^{๒๓} ประกาย ปรัชญา, “เพื่อนคือคมกวีเขียนเลือดเข้าแลกอริปไตย,” ใน คืนจากพรากจากถนนสาย
นั้น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๒๕), หน้า ๗-๘.

การใช้กลวิธีวรรณศิลป์ในการแต่งคำประพันธ์ประเภท กาพย์
ฉมัง ๑๖ นี้ ไม่เพียงแต่จะแสดงให้เห็นถึงการรักษาสัมผัสบังคับตามแบบที่กำหนด
เท่านั้น แต่กวียังได้สร้างสรรค์ลีลาการเล่นคำ เล่นสัมผัสใน อันส่งผลให้บทกวีมีความ
ไพเราะในเรื่องของเสียงและจังหวะ นอกจากนี้ยังสามารถให้ความหมายที่ลึกซึ้ง
กระทบอารมณ์ผู้อ่านยิ่งขึ้น

๓.๑.๑.๒.๓. กาพย์ภูซงคลิลิตา

ในประชุมลำน้าของหลวงธรรมาภิรมณ์ กล่าวถึงกาพย์ชนิด
หนึ่งชื่อ “ภูซงคลิลิตา” ว่านำมาจากคัมภีร์กาพย์สารจินดา บังคับหนึ่งบท ๑๔ คำ
แบ่งเป็น ๔ วรรค วรรคละ ๒-๔-๔-๔ ตามลำดับ ส่งสัมผัสเหมือนกาพย์ยานี^{๒๔}
กล่าวคือ คำสุดท้ายของวรรคแรกส่งสัมผัสกับคำ ที่ ๒ของวรรคที่ ๒ คำสุดท้ายของ
วรรคที่ ๒ สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ ๓ และคำสุดท้ายของวรรคที่ ๔ สัมผัสกับ
คำสุดท้ายของวรรคที่ ๒ ในบทต่อไป ซึ่งจากการสำรวจข้อมูลพบว่ากวีที่ใช้กาพย์
ภูซงคลิลิตา คือ
จิระนันท์ พิตรปรีชา ในบทกวีที่ชื่อว่า “อุทิศให้ : มวลสหาย” ดังนี้

น้ำใส	น้ำไหลจากตา
ปวดปลาบภาพพร่า	จากตาดกดิน
ขุ่นขื่น	เลือดล้นหลังริน
น้ำตาชะลื่น	ลดความขุ่นคาว
ดวงไฟ	ดวงไฟสีขาว
จะดับดวงวาว	เพื่อไว้อาลัย
ซากศพ	สยบก่อนวัย
ชีวิตเกรียงไกร	ทำไมจึงแพ้
เจ็บปวด	เจ็บปวดท้อแท้
น้ำตาล้างแผล	แต่ชีพไม่คืน
ดวงไฟ	สิ้นไหวสะอื้น
ก่อนลับดับสิ้น	ยื่นให้ความตาย... ^{๒๕}

^{๒๔} สุภาพร มากแจ้ง, กวีนิพนธ์ไทย ๑ (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๓๐๕.

^{๒๕} จิระนันท์ พิตรปรีชา, “อุทิศให้ : มวลสหาย,” ประชาธิปไตย (๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๖): ๔.

จากตัวอย่างเห็นว่า บทกวีดังกล่าวมีการผสมผสานระหว่างรูปแบบเก่าที่มีมาแต่โบราณและนำเสนอเนื้อหาใหม่ตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้เป็นอย่างดี

ในด้านลีลาจังหวะ สังเกตได้ว่าในบางวรรคจิริระนั้นที่ได้เพิ่มสัมผัสระหว่างวรรคที่ ๓ และ วรรคที่ ๔ เช่น ชีวิตเกรียงไกร ทำไมจึงแพ้ หรือ น้ำตาล้างแผล แต่ชีพไม่คืน การเล่นสัมผัสระหว่างวรรคดังกล่าวทำให้บทกวีของจิริระนั้นมีจังหวะและมีความไพเราะของเสียงสัมผัสยิ่งขึ้น นับเป็นความชาญฉลาดของกวีที่ไม่ยึดติดกับข้อกำหนดบังคับแต่โบราณการสร้างการเปลี่ยนแปลงใหม่ด้วยการเพิ่มสัมผัสขึ้นนี้แสดงให้เห็นถึงการนำแบบแผนโบราณมาพัฒนาเป็นแบบแผนของตนเองได้อย่างน่าสนใจ

๓.๑.๑.๓ คำประพันธ์ประเภทโคลง

คำประพันธ์ประเภทโคลงที่พบในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ได้แก่โคลงสี่สุภาพ ซึ่งมีลักษณะคำประพันธ์คือ “บท ๑ มี ๔ บาท และบาทที่ ๑, ที่ ๒ ที่ ๓ นั้นมี ๒ วรรค วรรคต้นมี ๕ คำ วรรคท้ายมี ๒ คำเหมือนกันทั้ง ๓ บาท ส่วนบาทที่ ๔ นั้น วรรคต้นมี ๕ คำ วรรคท้ายมี ๔ คำ รวมทั้ง ๔ วรรคจึงมี ๓๐ คำ ท้ายบาท ๑ และบาท ๓ ถ้าความไม่ครบให้เติมสร้อยได้อีก ๒ คำ และคำทั้ง ๓ นี้จัดเป็น ๓ พวกคือ คำสุภาพ คือ คำธรรมดาไม่กำหนดเอกโทจะมีหรือไม่มีก็ได้ ๑๙ คำ, คำเอก คือ คำที่บังคับไม่เอก หรือจะใช้คำตายแทนเอกก็ได้ ๗ คำ, คำโท คือคำที่บังคับให้มีไม่โทมี ๔ คำ รวมเป็น ๓๐ คำ”^{๒๖}

ในการนำโคลงสี่สุภาพมาแต่ง กวีส่วนใหญ่ดำเนินตามข้อบังคับของโคลงสี่สุภาพที่มีมาแต่โบราณอย่างค่อนข้างจะเคร่งครัดทั้งในด้านจำนวนคำในวรรคและการบังคับเอกโท ดังตัวอย่างเช่น

บทกวี “ทุ่งดอกไม้” ของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ ดังนี้

เสรีภาพทาบท้อง	ทุ่งพระเมรุ
เมื่อหนุ่มสาวระเนน	ร่างล้ม
คราบเลือดใช้โคลนเลน	ดาวโลก นาพ้อ

^{๒๖} อุกิตติศิลปสาร, พระยา, หลักภาษาไทย (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๓๘๓.

รำลึกนึกแล้วกัม

กราบผู้พลีสมัย^{๒๗}

บทกวี “น้ำตาแห่งความโศกเศร้า” ของ นก สัสกน ดังนี้

ดูจใบไม้คว้างหล่น	ลงดิน
ชีพดับราวชีวิติน	ว่างไร้
กฎหมายตำราคิน	กฎหมาย
เหมือนแผ่นดินป่วยไข้	รำน้ำตาลอช
โอยร่างนี้ผิตบาบ	สรวงสวรรค์ นั้นฤ
มือเปล่ากำชูชัน	ต่อสู
ปากกระบอกปืนหัน	เข้าจ่อ ยิงโอย
ตายเท่านั้นรับรู้	สืบให้ตาเห็นฯ ^{๒๘}

และบทกวี “วันมหาประชาชัย” ของ มโนธรรม ดังนี้

สืบสี่ตุลา วันมหาประ	ชาชัย
มวลชนนบอสงชัย	แซ่ซร้อง
วันประชาธิปไตย	ไทยชาติ
วีรชนประกาศก้อง	ทั่วท้อง คัคนาน
เลือดน้ำตาหลังล้น	ทวยไทย
สูญลูกสิ้นหลานไป	หลายท่าน
บัดดลฟ้ากลับใส	สว่างหล้า
ทรรษาร้ายสร้าน	สุดสิ้น ถิ่นเนา ^{๒๙}

จากตัวอย่างโคลงสี่สุภาพในกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เห็นได้ว่าคำประพันธ์ประเภทโคลงเป็นรูปแบบที่กวีร่วมสมัยรักษาและสืบทอดขนบการแต่งโดยปรับเปลี่ยนเนื้อหาให้เข้ากับยุคสมัยของตน

^{๒๗} ศิวากานท์ ปทุมสูติ, “ทุ่งดอกไม้,” ใน บันทึกแห่งดวงอาทิตย์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นอ้อ, ๒๕๓๔), หน้า ๗๐ - ๗๑.

^{๒๘} นก สัสกน, “น้ำตาแห่งความโศกเศร้า,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๗ (ตุลาคม ๒๕๓๒): ๔๕.

^{๒๙} มโนธรรม, “วันมหาประชาชัย,” ประชาธิปไตย (๑๑ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๓.

๓.๑.๑.๔ คำประพันธ์ประเภทฉันท

ฉันทเป็นคำประพันธ์ที่ไทยรับมาจากอินเดีย เป็นคำประพันธ์ที่บังคับเสียงหนัก เบา หรือเสียงสั้น – ยาวของพยางค์ ที่นำมาเรียงกันในลักษณะต่าง ๆ เสียงหนัก – เบา ของพยางค์นี้ เรียกว่าครุ – ลหุ ลักษณะการใช้ครุ- ลหุ ในการแต่งฉันทของกวี มี ๒ แบบ คือ การกำหนดตามการออกเสียงหนักเบาแบบหนึ่ง และกำหนดตามอักขรวิธีอีกแบบหนึ่ง ฉันทในสมัยโบราณ กวีมักแต่งโดยกำหนดครุ ลหุ ตามการเปล่งเสียง เมื่อเอาอักขรวิธีเข้าจับจึงไม่ได้ลักษณะของครุลหุ ทำให้เป็นที่กล่าวหาว่า โบราณแต่งฉันทที่ไม่เคร่งครัดครุลหุ ดังเช่นฉันทในสมุทรโฆษคำฉันท อนิรุทธคำฉันทหรือแม้ในกฤษณาสอนน้องคำฉันทอันเป็นพระนิพนธ์ของกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส^{๓๐} กวีในสมัยหลัง เช่นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว น.ม.ส. นาย ชิต บุรทัต กำหนดครุ ลหุ ตามอักขรวิธีโดยเคร่งครัด บางครั้งถึงกับต้องเปลี่ยนแปลงรูปคำเพื่อให้ลงครุ ลหุ^{๓๑}

ฉันทที่ปรากฏในงานกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีประเภทเดียวคือ สัททูลลวิกกีฬิตฉันท ๑๙ พบในงานของอินทปุตโต สัททูลลวิกกีฬิตฉันท ๑๙ มีลักษณะคำประพันธ์คือ บทหนึ่งมี ๑๙ คำ และ ๔ บาท บาทหนึ่งแบ่งเป็น ๓ วรรค คือวรรคต้น ๑๒ คำ วรรคที่ ๒ มี ๕ คำ และวรรคที่ ๓ มี ๒ คำ และในบาทหนึ่งมีสัมผัสสรวดหนึ่งนับว่าบาท ๑ เป็นบท ๑ โดยมีการกำหนดครุ ลหุ ในบาทหนึ่งดังนี้^{๓๒}

๒๒๒ ||๒ ||๒|| ||๒

๒๒|๒๒

|๒^{๓๓}

ดังตัวอย่างบทกวี “๑๔ ตุลาคมสดี: แต่วิญญูณเกล้า คราบไคล
หยดเลือด แลหยดน้ำตา” ของ อินทปุตโต

สาวหนูร่วมจรโลงสร้างถิรประคัลภ์

สู่มิ่งนทีผืน

ลูฟู

มีอมันตรงตติยรังค์นะหรือตรุณหุ

ช่วยชาติประชาชู

ชวาล

^{๓๐} กรมศิลปากร, ครุภาครรลองร้อยกรองไทย (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖๖ -๑๖๗.

^{๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

^{๓๒} อุปกิตศิลปสาร, พระยา, หลักภาษาไทย (พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔), หน้า ๔๕๖.

^{๓๓} . ๒ ในที่นี้หมายถึง ครุ | หมายถึง ลหุ

มาดำนต่อทรชนทมิฬนครมาร

ก่อกกรรมกลีการ	คุกรุง
เพียงหัตถ์สองหะจะสูฝसानสุขผดุง	
ดำนปีนประเปรียงปุง	ปะปัง
แล้วแต่กรวาง <u>ตะ</u> ละร่างเลอะเลือดอูระประดั่ง	
แดงเข้มทะลักหลัง	ณ ลาน
สงสารนุษปิยะสุทธิเจตนิศาล	
ห้วงสิทธิสายธาร	วิฑูรย์ ^{๓๔}

จากตัวอย่างที่ยกมา เมื่อพิจารณาตามรูปแบบที่กำหนดจะเห็นได้ว่าวรรคที่ว่า แล้วแต่กรวางตะละร่างเลอะเลือดอูระประดั่ง คำที่ขีดเส้นใต้จะต้องจะต้องเป็นตำแหน่งของคำลหุ คือเสียงสั้น ไม่ประสมตัวสะกด แต่ก็ได้เปลี่ยนแปลงรูปคำเพื่อให้ลง ลหุ แสดงให้เห็นการยึดตามอักขรวิธีของรูปแบบที่กำหนด มากกว่าการออกเสียงหนักเบา

จากการวิเคราะห์ผู้วิจัยพบว่า บทกวีที่แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทฉันทมีน้อยมาก กวีที่แต่งมีเพียงไม่กี่คนเท่านั้น ทั้งนี้คงเป็นเพราะฉันทเป็นคำประพันธ์ที่แต่งยาก อีกทั้งประชาชนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่กวีต้องการนำเสนอสารไม่ค่อยคุ้นเคยกับคำประพันธ์ชนิดนี้ สารบางประการที่กวีต้องการนำเสนออาจไม่สัมฤทธิ์ผลได้ ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากวีใช้คำประพันธ์ประเภทฉันทในการพรรณนาภาพและอารมณ์ของเหตุการณ์มากกว่าที่จะนำเสนอแนวคิด

๓.๑.๑.๕ คำประพันธ์ของเพลงพื้นบ้าน

เป็นที่ทราบกันดีว่า ครูเทพหรือเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีเป็นกวีท่านแรกที่นำเพลงพื้นบ้านมาเสนอเนื้อหา “ศิลปะเพื่อชีวิต”^{๓๔} โดยดัดแปลงเป็นสำเนาใช้รูปแบบคำประพันธ์สำหรับแต่งร้อยกรองขนาดสั้นที่มุ่งแสดงความคิด (poem of idea)^{๓๖} อย่างไรก็ตามหลังจากครูเทพแล้วเพลงพื้นบ้านก็ไม่ได้ได้รับความสนใจมากนักจนถึงสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม เพลงพื้นบ้านจึงได้รับการหยิบยกมาฟื้นฟูในฐานะที่แสดงความเป็นชาติไทยอันไพบูรณ์ จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ จึงมีผู้นำรูปแบบเพลงพวงมาลัยอย่างยาวมาแต่งบทร้อยกรองแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความอดอยากยากแค้นของชาว

^{๓๔} อินทปุดโต, “๑๔ ตุลาคมสติ: แด่วิญญาณกล้า คราบโคล หยดเลือด แลหยดน้ำตา,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๘ (ตุลาคม ๒๕๓๔): ๔๕.

^{๓๕} อวยพร มิลินทางกูร “ลักษณะคำประพันธ์ ร้อยกรองของไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ – ๒๕๐๑,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๙), หน้า ๔๓.

^{๓๖} ตรีศิลป์ บุญจรรยา, “เพลงพื้นบ้านกับร้อยกรองสมัยใหม่,” วารสารอักษรศาสตร์ ๒ (กรกฎาคม ๒๕๒๔): ๔.

อีสานโดยใช้นามปากกาว่า “ ผา เพลิงไทย” และในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๗ “กวีการเมือง”ก็ได้ นำรูปแบบเพลงน้อยและเพลงกลอนยาวมาใช้แต่งบทร้อยกรองที่มุ่งแสดงความคิดเห็นและเสียดสี และหลังจากนั้นเป็นต้นมาเพลงพื้นบ้านก็เป็นที่ยอมรับมากยิ่งขึ้น”^{๓๗}

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีร่วมสมัยหลายคนก็ได้้นำรูปแบบเพลงพื้นบ้านมาใช้ในการแสดงทัศนะของตน โดยมีการใช้เพลงพื้นบ้านหลากหลายชนิด ดังนี้

๓.๑.๑.๕.๑ เพลงกล่อมเด็ก

ธิดา โมสิกรัตน์ และวินัย ภูระหงษ์ ได้อธิบายสรุปลักษณะ รูปแบบทางการประพันธ์ของเพลงกล่อมเด็กภาคกลางและภาคใต้ว่ามีอยู่ถึง ๖ แบบ และมีข้อบังคับ คือ บทหนึ่งมี ๘ วรรค หรือมากกว่า ๘ วรรค ขึ้นไป แต่ละวรรคไม่กำหนดจำนวนคำ ส่วนสัมผัสมีลักษณะเช่นเดียวกับกลอนสุภาพทั่วไป^{๓๘}

กวีที่นำรูปแบบคำประพันธ์ของเพลงกล่อมเด็กมาเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย คือ สุจิตต์ วงษ์เทศ ในบทกวี “เจ้าขุนทอง” โดยได้นำเนื้อหาจากเพลงวัดโบสถ์ของเดิมมาดัดแปลงให้เข้ากับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๑๕๑๖ โดยใช้เจ้าขุนทองซึ่งปรากฏเป็นตำนานที่เล่ากันในท้องถิ่นภาคกลางว่า เป็นผู้ไปปล้นค่ายพม่า และได้ช่วยเชลยคนไทยหนีรอดออกมาได้ แต่ตัวเองกลับถูกพม่าฆ่าตาย เป็นสัญลักษณ์แทน

วีรชนผู้จากไป ความสูญเสียซึ่งมีลักษณะคล้ายกับความสูญเสียเยาวชนของชาติซึ่งมีความกล้าหาญและเสียสละ ประกอบกับ ท่วงทำนองขับกล่อมก่อให้เกิดความสะเทือนใจได้เป็นอย่างดี ดังเช่นที่ นิตยา มาศะวิสุทธ์ กล่าวถึง กวีนิพนธ์ของสุจิตต์ บทนี้ไว้ว่า

“ใช้ Allusion ได้อย่างเหมาะสม เพราะประการหนึ่งที่เพลงกล่อมเด็กย่อมเป็นการแสดงความรักความห่วงใยของพ่อแม่ที่มีต่อลูก และประการที่สอง เนื้อร้องของเพลงกล่อมเด็กแสดงถึงวีรกรรมของวีรบุรุษผู้หนึ่งในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งเข้าไปปล้นค่ายพม่า เพื่อแย่งชิงเอาพี่น้องคนไทยที่ถูกจับไปเป็นเชลยกลับคืนสู่ประเทศไทย ในบทกล่อมของ สุจิตต์ เป็นการเสนอภาพวีรกรรมของผู้กล้าหาญผ่านสายตาที่เต็มไปด้วยความรักและอาลัยของพ่อแม่ การใช้เพลงกล่อมเด็ก “วัด

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖ - ๘.

^{๓๘} ธิดา โมสิกรัตน์ และวินัย ภูระหงษ์. “การประพันธ์เพลงพื้นบ้าน” ใน เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาไทย ๒ การประพันธ์ไทย หน่วยที่ ๑ - ๗. (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๖), หน้า ๑๑๖ - ๑๑๗.

โบสถ์”นำเรื่องจึงเป็นการปูพื้นทางอารมณ์และเนื้อหาของบทกล่อมทั้งบทได้เป็นอย่างดี^{๓๙} ดังตัวอย่างต่อไปนี้

วัดเอ๋ยวัดโบสถ์	ตาลโตนดเจ็ดต้น
เจ้าขุนทองไปปล้น	ปานจะนี่ไม่เห็นมา
คดข้าวใส่ห่อ	ถ่อเรือไปตามหา
เขาก็ร่ำลือมา	ว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว
นั่งรถยนต์ไร	นั่งรถไฟพนกแก้ว
ส่งเสียงแจ้วแจ้ว	ว่าเจ้าขุนทอง – เจ้าขุนทอง
เจ้าออกจากบ้าน	เมื่อตอนตะวันเรืองรอง
แล้วหันมาส่งน้องน้อง	ว่าพี่จะไปหลายวัน
ไปเพื่อสิทธิเสรี	เพื่อศักดิ์ศรีบางระจัน
โอ้เจ้านกเขาขัน	แล้วเจ้าขุนทองก็ลงเรือน
สะพายย่ามหาคัดเสี้ยว	ซึ่งใส่หนังสือแสงเดือน
ทั้งสมุดที่ลบเลือน	ด้วยหยาดน้ำตาแต่เมื่อคืน
ขุนทองเจ้าร้องไห้	อยู่ในเรือนจนดึกดื่น
ว่าดอกจำปีถูกปิ่น	ตกอยู่เกลื่อนเจ้าพระยา
ลูกเอ๋ยหนอลูกเอ๋ย	หนอเจ้าอย่าเฉยเชื่อนชา
แม่มาร้องเรียกหา	นี่พ่อมาตั้งตากอย
เจ้ามิใช่ไน้กรบ	ที่เคยประสบวีรรอย
รูปร่างก็น้อยน้อย	เพราะเรียนหนังสือหลายปี
แม่รู้ว่าลูกรัก	นั่นมีความภักดี
พ่อก็รู้ว่าลูกรัก	กตัญญูแผ่นดิน
แต่ใครเขาจะรู้	เพราะไม่ใช่พระอินทร์
มนุษย์อาจจะได้ยิน	แต่อำนาจมาบังตา
ลูกบอกว่าลูกรู้	จึงสู้แบบอหิงสา
แม่กับพ่อก็รอมา	หลายเพลหลายเพล
ดอกโสนบานเข้า	ไอ้ดอกคัตเค้าบานเย็น
ออกพรรษามาตระเวน	ที่อนุสาวรีย์ทูน
ไม่มีร่างเจ้าขุนทอง	มีแต่รัฐธรรมนูญ
แม่กะพ่อก็อาตุร	แต่ภูมิใจลูกชายเอ๋ย ^{๔๐}

^{๓๙} นิตยา มาศะวิสุทธิ์, “การใช้Allusionในบทกวีนิพนธ์,” ใน ภาษาและหนังสือ ๑๙ (มิถุนายน – ตุลาคม, ๒๕๑๙): ๙ – ๑๙.

จะเห็นได้ว่าบทกวีข้างต้นนี้ไม่มีชบวนพิธีศพเจ้าขุนทอง มีแต่เหตุการณ์การปรากฏตัวและวีรกรรมของขุนทอง ต่อมาสุจิตต์ ได้ ถ่ายทอดเรื่องราว หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ในบทกวี “ปลงศพเจ้าขุนทอง” ผ่านตัวละคร พ่อ และแม่ขุนทอง ดังนี้

“วัดเอ๋ยวัดโบสถ์	ปลุกข้าวโพดสาลี
เจ้าขุนทองคนดี	ครบปีแล้วที่เจ้าตาย
ข้าวสาลีตายหมด	ส่วนข้าวโพดก็เสียหาย
เพราะพ่อกะแม่ไม่เว้นวาย	คิดถึงลูกไม่มีแรง
“ขุนศรีจะถือฉัตร	ยกกระบัตร์จะถือธง”
ไอ้พระคุณทั้งสององค์	ปลงศพเจ้าขุนทอง
นักเรียนนักศึกษา	ประชาราษฎร์จะเนื่องนอง
ไบมะขามจะหล่นรอง	รับน้ำตาสาธุชน
เสียงคลื่นเจ้าพระยา	เป็นเสียงสังข์สากล
เสียงพัดของลมบน	จะเป็นเสียงขลุ่ยธรรมชาติ
ปีพาทย์ราดตะโพน	เป็นเสียงตะโกนถึงชานา
ว่าดอกเอ๋ยดอกชะบา	ช่วยกันรับไว้กับกาย
ดอกไม้สีขาว	ที่พร้าวแพรวพริ้วพราย
จะหล่นโรยลงโปรยปราย	รอบรอบเมรุวีรชน
แม้จะนับกาลเวลา	พ่อจะเชิญประชุมชน
แทนขุนทองของทุกคน	ถ้าใครทำลายลูกเอ๋ยฯ” ^{๔๐}

เพลงกล่อมเด็กมีท่วงทำนองขับกล่อมที่ซ้ำประกอบกับ เป็นเพลงที่สื่อให้เห็นถึงความรักระหว่างแม่ที่มีต่อลูก ปัจจุบันเหล่านี้ล้วนสร้างอารมณ์ สะเทือนใจได้มากกว่าคำประพันธ์ชนิดอื่น ดังนั้นการนำรูปแบบเพลงกล่อมเด็กมา เสนอเนื้อหาภาพเหตุการณ์ความสูญเสียของเหตุการณ์เดือนตุลคมมาจึงมีความ

^{๔๐} สุจิตต์ วงษ์เทศ, “เจ้าขุนทอง,” ใน เจ้าขุนทองไปปล้น : รวมบทกวีสยาม (กรุงเทพมหานคร : ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๒๔), หน้า ๕- ๖.

^{๔๑} สุจิตต์ วงษ์เทศ, “ปลงศพเจ้าขุนทอง,” ใน เจ้าขุนทองไปปล้น : รวมบทกวีสยาม (กรุงเทพมหานคร : ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๒๔), หน้า ๔๙-๕๐.

เหมาะสมลงตัวในการเลือกใช้รูปแบบเป็นอย่างยิ่ง

๓.๑.๑.๕.๒ เพลงพวงมาลัย

เพลงพวงมาลัย มีลักษณะคำประพันธ์คือ “วรรคแรกมี ๕ คำ วรรคหลังใช้คำตั้งแต่ ๕ ถึง ๘ คำ วรรคแรกคำที่ ๑ ถึงคำที่ ๔ ต้องขึ้นต้นคำว่า เออระเหยลอย.....ทุกบท แต่คำที่ ๕ นั้นอาจเปลี่ยนได้ตามต้องการรวมกันแล้วอาจเป็น ลอยมา ลอยไป ลอยวน ลอยเวียน ลอยลิว ลอยล่อง เพลงพวงมาลัยเพลงหนึ่ง ๆ ไม่จำกัดว่าจะต้องยาวเท่าใด แต่เมื่อจะจบบท ต้องให้คำหลังที่สุดของวรรคหน้าบาท สุดท้ายสัมผัสกับคำสุดท้ายวรรคหลังของบาทหน้า”^{๕๒}

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม มีการนำคำประพันธ์ของเพลงพวงมาลัยมาแต่ง แต่แตกต่างกันที่คำขึ้นต้นไม่มีคำว่า เออระเหย เช่นของเดิม ดังที่ ศิวกานท์ ปทุมสูติ แต่ง “มาลัยখনก” โดยใช้เพลงพวงมาลัยรูปแบบใหม่ ดังนี้

เอ๋ย ... ลอยมา	กรองสร้อยปักชำสุมาลัย
โน่นปุยขนที่เชิงเขา	ร่วงหล่นเมื่อคราวเข็ญใจ
ไอ้พิราบเขว้ขาวรูน	ขนยังอ่อนอ่อนกระไอ
รอยเลือดยั้งกักราะ	นี่ชนเคราะห์อีกคราวไหน
เก็บขนปีกเจ้าปลิวตก	เก็บขนอกเจ้าเอาไว
เป็นอนุสรณ์สมัย	พิราบพิไรรักเอ๋ย” ^{๕๓}

จากตัวอย่างก็สามารถนำเพลงพวงมาลัยซึ่งแต่เดิมเป็นเพลงที่ใช้ร้องโต้ตอบกันเพื่อความสนุกสนานมาปรับเนื้อหาใหม่เพื่อสะท้อนภาพความสูญเสียที่เกิดขึ้นที่ก่อกำเนิดจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมได้อย่างกลมกลืน

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เห็นได้ว่า การนำรูปแบบคำประพันธ์เพลง

^{๕๒} ฐะปะนีย์ นาครทรรพ, การประพันธ์ (กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๘), หน้า ๒๘๘.

^{๕๓} ศิวกานท์ ปทุมสูติ, “มาลัยখনก,” ใน สร้อยสันติภาพ (กรุงเทพฯพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นอ้อ, ๒๕๓๒), หน้า ๙๖-๙๗.

พื้นที่บ้านที่มีมาแต่โบราณมานำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีส่วนช่วย
ให้กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีลักษณะเด่นชัด ในกรณีนี้ที่สร้าง
ความสัมพันธ์และแรงจูงใจให้กับผู้อ่านที่เป็นชาวบ้านโดยสอดแทรกความคิดทางการ
เมืองให้ชาวบ้านเหล่านั้นรับรู้ถือเป็นการหารูปแบบที่แปลกไปจากฉันทลักษณ์
แบบเดิมเพื่อแสดงออกซึ่งเนื้อหาของกวีได้อย่างถึงอารมณ์มากยิ่งขึ้น เป็นการสืบทอด
และสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ให้มีคุณค่าขึ้นจากรากเหง้าและภูมิปัญญาดั้งเดิมของไทย

๓.๑.๒ คำประพันธ์ผสม

คำประพันธ์ผสมในงานวิจัยฉบับนี้ หมายถึง การนำคำประพันธ์เดี่ยวตั้งแต่ ๒
ประเภทขึ้นไปมาแต่งเป็นบทกวีเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

ในสมัยโบราณกวีนำคำประพันธ์ประเภท โคลง ฉันท์ กาพย์ ร่าย มาแต่ง
ผสมกันและเรียกชื่อต่างกันออกไป เช่น คำฉันท์เป็นคำประพันธ์ที่ใช้ฉันท์แต่งร่วมกับ
กาพย์ ลิลิตเป็นคำประพันธ์ที่ใช้โคลงแต่งร่วมกับร่าย หรือกาพย์ห่อโคลง เป็นคำ
ประพันธ์ที่ใช้กาพย์ยานีแต่งร่วมกับโคลงสี่สุภาพ เป็นต้น

จากการวิจัยพบว่า ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีลักษณะของ
การใช้คำประพันธ์ผสมที่แตกต่างไปจากชนบเดิม กล่าวคือ มีการผสมระหว่างโคลง
กับกลอนการผสมระหว่างคำประพันธ์ประเภทโคลง ฉันท์ กาพย์ และร่าย และ
การผสมระหว่างกาพย์และกลอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๑.๒.๑ การผสมระหว่างคำประพันธ์ ๒ ชนิด

๓.๑.๒.๑.๑ การผสมระหว่างคำประพันธ์ประเภทโคลงและกลอน

บทกวี “สดุดีวีรชน ๑๔ ตุลา” ของ วิสา คัญทัพ
เป็นบทกวีที่มีการผสมระหว่างโคลงสี่สุภาพกับกลอนสุภาพเข้าด้วยกัน โดยมีการส่ง
สัมผัสระหว่างบทของคำประพันธ์สองชนิด ดังตัวอย่างที่ขีดเส้นใต้ ดังนี้

โอมอวยอำนาจอ้าง	อิงอล พ่อเอย
สดุดีวีรชน	ชาติเชื้อ
วิญญูณจุงสถิตล	ดวงประทีป ทวยราษฎร์
สละชีพเลือดเนื้อ	เพื่อพ้อง ผดุงไทย

ดูเจียนทองส่องทางสว่างไสว	ร้อยดวงใจเรียงดวงเหนือห้วงหา
วีรชนสถิตสรวงเปรียบดวงดาว	สว่างพรราวเพื่อบรรเทาประชาชน
สาดแสงแดงใสไฟศาล	รอยเลือดเดือดพล่านกลางถนน
ทัฬหกรรมทัฬหระดมพล	เกรียงไกรเคลื่อนกล่นสกลไกร ^{๔๔}

บทกวีข้างต้นเป็นบทกวีที่นำคำประพันธ์ประเภทโคลงมาแต่งร่วมกับกลอนแทนการแต่งตามด้วยกาพย์อย่างที่เคยเป็นมา กล่าวคือ กวีใช้โคลงเป็นบทเกริ่นกล่าวเชิดชูวีรกรรมของผู้ที่สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และใช้ฉันทลักษณ์กลอนที่มีจำนวนคำมากกว่ากล่าวพรรณนาย้อนรำลึกภาพเหตุการณ์ในอดีตเมื่อครั้งที่นิสิตนักศึกษาและประชาชนต่อสู้กับเจ้าหน้าที่รัฐด้วยความกล้าหาญได้อย่างกลมกลืน การเปลี่ยนคำประพันธ์ที่มีลีลาต่างชนิดกันดังกล่าวสามารถสร้างอารมณ์ให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกร่วมไปกับบทกวีได้เป็นอย่างดี

๓.๑.๒.๑.๒ การผสมระหว่างคำประพันธ์ประเภทกาพย์และกลอน

คำร้อย รวี ได้แต่ง “๒๕ ปี ๑๔ ตุลาคม รำลึกสังข์สมเจตนารมณ์คนเดือนตุลาคม” โดยใช้ฉันทลักษณ์ผสมระหว่างกาพย์ฉมัง ๑๖ กับกลอนสุภาพ ดังที่ โดยมีการส่งสัมผัสระหว่างบทของคำประพันธ์แต่ละชนิด ดังตัวอย่างที่ขีดเส้นใต้ต่อไปนี้

แต่คนตุลาคม	รำลึกสังข์สม
วิญญานห่มเจตนา	
ประวัติศาสตร์สร้างมา	เลยลับอำลา
จำจรตายจากพรากไป	
อนุสาวรีย์หามีไม่	จารจดกลางใจ
วิจิตรบรรเจิดเพริดงาม	
ด้วยเลือดชีวิตทวงถาม	ถูกปราบถูกปราบ
ด้วยใจกร้านเผด็จการ	
.....
นับเนื่องมาเนิ่นนานวัน	เปลี่ยนแปลงผกผัน
จากวันนั้นถึงวันนี้ ๕	
ยี่สิบห้าปีสิบสี่ตุลาคม	สังข์สมเจตนานำวิถี
ยังเชื่อในศรัทธาคุณความดี	ชนรุ่นนี้ยังรำลึกทุกเวลา
แม้เป็นเพียงงานรำลึกงานเล็ก ๆ	ยังมีเด็กรุ่นหลังอยากศึกษา

^{๔๔} วิสา คัญทัพ , “สตุดีวีรชน ๑๔ ตุลา,” เนชั่นสุดสัปดาห์ ๓๓๒ (ตุลาคม ๒๕๔๑): ๕๓.

ประวัติศาสตร์หน้านี้ยังตรึงตรา
คนหนุ่มสาวชาวเราสมัยนี้
สืบสานต่อก่อเจตนารมณ์

ประวัติศาสตร์เดือนตุลาฯ นำชื่นชม
เชิดวิญญานวีรกรรมนำกราบก้ม
ในอุดมการณ์กล้าตุลาคม^{๔๕}

จากตัวอย่าง กวีนำคำประพันธ์ภาพยที่มีลีลากระชับกล่าวถึง
ภาพการต่อสู้ในอดีตอย่างสั้น ๆ พร้อมกับทวงถามอนุสาวรีย์ให้แก่ผู้ที่สูญเสียชีวิตใน
เหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีใช้คำประพันธ์ประเภทกลอนที่มีลีลาซ้ำกว่าภาพย เพื่อ
เปลี่ยนจากมาสู่ปัจจุบัน และชี้ให้เห็นว่าคนรุ่นหลังยังคงยกย่องพร้อมทั้งนำเอา
เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ในครั้งนั้นมาศึกษาเป็นบทเรียน

๓.๑.๒.๒ การผสมระหว่างคำประพันธ์ ๓ ชนิด

๓.๑.๒.๒.๑ การผสมระหว่างคำประพันธ์ประเภทโคลง ภาพย
และกลอน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทกวี “ตุลาชัย” ของ เอกลักษณ์ ลายลิขิต เป็นบทกวีที่ใช้
คำประพันธ์ผสมซึ่งเกิดมาจากการผสมระหว่างโคลงสี่สุภาพ ภาพยยานี ๑๑ และ
กลอนสุภาพ โดยมีการส่งสัมผัสระหว่างบทของคำประพันธ์แต่ละชนิด ดังตัวอย่างที่
ขีดเส้นใต้ต่อไปนี้

นครศนครินทร์ร้าว	นภจร
นภนคราทร	สะท้าน
สะทีกสะทนถอน	สะทั้น
อุปกิเลสกร้าน	เกลื่อนกลุ่มตุลย์สมัย
ไพลหลังละโลมริน	แผ่นดินตุลาชัย
เดือดเลือดละโลมไท	กลเท็จเผด็จการ
มีोन้อยร้อยเรียงราย	สื่อสายสัมพันธ์สาน
ละครรรมแห่งสันดาน	สู้ประจันจนตัวตาย
นครศนครินทร์ร้อน	เป็นเพลิงฟอนเปลวไฟทราย
อธรรมเถื่อนทำลาย	ตุลาชัยมหาชน
ร้อยมวลบุพผามาลีที่เรียงร้อย	สำนึกสร้อยรอยอาลัยอันใหม่หม่ม

^{๔๕} คำร้อย รวี, “๒๕ ปี ๑๔ ตุลาคม รำลึกสังสมเจตนารมณ์คนเดือนตุลาคม,” เนชั่นสุดสัปดาห์
๓๓๒ (ตุลาคม ๒๕๔๑): ๕๓.

รำลึกไทในผองเพื่อนมาเยือนยล	สำนักคนตุลาชัยไว้แผ่นดิน
สำนักแห่งคุณค่าประชาธิปไตย	หลังเลือดละลมไหลแลถวิล
ช่วงสิทธิ์คิดกตสิทธิ์คิดเก็บกิน	ห่อนเสียหายตายสิ้นเผด็จการ ^{๔๖}

จากตัวอย่างกวีใช้โคลงในการกล่าวเกริ่นเรื่องถึงผู้ปกครองประเทศอย่างสั้น ๆ และใช้กาพย์ยานี ๑๑ บรรยายภาพการต่อสู้ของนิสิตนักศึกษา ลีลาสั้นกระชับของกาพย์ยานี ๑๑ ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพนิสิตนักศึกษาที่อีกเหิม กล้าหาญต่อสู้กับความไม่ชอบธรรม และใช้กลอนที่มีลีลาซ้ำกว่ามาพรรณนาความอาลัยและตระหนักถึงการเสียดสีของผู้ที่สูญเสียชีวิตในเหตุการณ์ ทำให้รู้สึกสำนึกในค่าของประชาธิปไตย

บทกวี “ตุลา: รำลึก เรียนรู้เร้าร้อน” ของคมทวน คันธนู เป็นบทกวีที่นำคำประพันธ์ประเภทโคลงต้นบาทกฤษณขร กาพย์ฉับ ๑๖ และกลอนสิบสาม ซึ่งเป็นฉันทลักษณ์ที่กวีคิดค้นขึ้นใหม่มาแต่งร่วมกัน โดยมีการส่งสัมผัสระหว่างบทของคำประพันธ์แต่ละชนิด ดังตัวอย่างที่ขีดเส้นใต้ ต่อไปนี้

คือการณ์ปรากฏแล้ว	ฤาสลาย ลงฤา
คือประกายไฟฉาน	ช่วงหล้า
คือวีรภาพอันผาย	แผ่ออก
คือประวัติศาสตร์ทั้งหน้า	แนบสมัย
ทุกตอนยังตอกย้ำ	ยังสำ นึกนึก
รอยเลือดคงรินไหล	เลือดชั้น
จากลูกจากหลานจำ	เรื่องจด ลงเจ้า
จักบอกตามเบื้องต้น	แต่มูลตามมูล
เรื่องเรื่องจำรัสจำรูญ	เห็นแสงแห่งสุริย์
สาดแสงสิบสี่ตุลา	
แรงแรงนิสิตนักศึกษา	ปวงชนประชา
กล้าล้มทรราชทรชน	
เนื่องเนื่องคลื่นแห่งคลื่นแห่งคน	รวมพวกโรมพล
มือเปล่าเข้าสู่กระสุนปืน	
เปรี๊ยะเปรี๊ยะจอมทหารโหดเหี้ยม	ลั่นไถ่ล้างกลิ่น

^{๔๖} เอกลักษณ์ ภายลิขิต, “ตุลาชัย,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๘ (ตุลาคม ๒๕๓๔): ๕๗.

ชีพคนหล่นร่วงลงดิน

ผลอยผลอยลอยหลุดแล้ววิญญู-
 ดุจไปไม้คว้างกลางหา

ครีตครีตรถถึงเกลื่อนราว

โหยหิวกระหายเลือดรอนราญ

ครีมครีมคือปเตอร์ชาตาน

เหยียมโหดโหดกราดปืนกล

แลเลือดนองท้องถนน

ยั้งนองเนื่องชนิดประทุพี

ญาณดับยับดับ

สัตว์ชั่ว-เสียงฉาว

สายหิว – สังหาร

อะคร้าว – อาคน

แบบอย่างวิญญูญาณหาญกล้า

เบ้าหลอมการผลิตทฤษฎี

รอยเลือดวีรชนหล่นร่วง

นับวันเจ้าชากากากเดนฯ

การรบมิใช่เล่นขายของ

หรือง่ายเหมือนปอกกล้วยกิน

พลีเลือดพลีร่างสังสม

รับเอาอดีตเป็นบันได

คือแบกรับภาระหน้าที่

ต้องมีปฏิบัติชัดเจน

จงเข้ารับช่วงถึงโหลนเหลน

ใกล้ระเนนระนาบล้มจมดิน

เยียมเยียมมองมองร้องหมิ่น

นั่งปลิ้นพุงรอรชงชัย

สานเจตนากรรมยิ่งใหญ่

เพื่อบรรลุผลในอนาคต^{๔๗}

จากตัวอย่างข้างต้น กวีใช้คำประพันธ์ประเภทโคลง กล่าว
 เชิดชูการกระทำของนิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เช่นเดียวกับ
 วรรณคดีโบราณ เช่นลิลิตยวนพ่ายและลิลิตตะเลงพ่ายที่ใช้โคลงแต่งสดุดีหรือยอ
 พระเกียรติ และใช้กาพย์ฉับบงบรรยายภาพการปราบปรามนิสิตนักศึกษาอย่างโหดร้าย
 ทารุณ ด้วยลีลาที่หนักหน่วงของกาพย์และการซ้ำคำต้นวรรคตลอดทั้งบท ทำให้ผู้อ่าน
 เห็นภาพความรุนแรงที่รัฐกระทำต่อนิสิตนักศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง ชัดเจน ในช่วง
 ท้ายกวีใช้กลอนสิบสามที่กวีประยุกต์ขึ้นใหม่ ซึ่งมีลักษณะกระชับกว่ากลอนสุภาพ
 ทั่วไปมาปลุกเร้าให้คนรุ่นหลังสืบสานเจตนากรรมในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยใน
 เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ต่อไป

๓.๑.๒.๓ การผสมระหว่างคำประพันธ์ ๕ ชนิด

๓.๑.๒.๓.๑ การผสมระหว่างคำประพันธ์ประเภทโคลง
 กาพย์ ร่าย ฉันท์และกลอน

^{๔๗} คมทวน คันธนู, “ตุลา: รำลึก, เรียนรู้, เร้าร้อน,” มติชนรายวัน (๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.

“โอมตุลา ประชาธิปไตย” ของ ราชบัณฑิต เป็น บทกวีที่มีการผสมระหว่างคำประพันธ์ประเภทโคลงสี่สุภาพ กาพย์ยานี ๑๑ ร่ายสุภาพ วสันตดิถีกณฑ์และกลอนสุภาพ โดยมีการส่งสัมผัสระหว่างบทของคำประพันธ์แต่ละ ชนิด ดังตัวอย่างที่ขีดเส้นใต้ต่อไปนี้

ลูวารวิถีถ้อย	อิสรา
อิสรชนกัปรา-	กฎก้อง
โถมถั่งถึงถลา	ถวิลเทวษ
ทบท่าวกัทบท้อง	ทังทังทร <u>ห</u> น
โลมเลียดละหลังเลียด	ดินด้าวเดียดก็ตั้ง <u>ด</u> ล
ผล็องผล็อยก็ผล็ผล	ผะเด็นตำผวาผอง
ชีพชนชะรอยชั้น	กาลกัลป์ก็กายกอง
กาลจักรนิวัจาลอง	จึงแจ้งเจตนาณัย
ขึ่งขึ้นขุนเข็ญข้อ	บาราศบักบีดใบ
ประชาธิปไตย	เถลิงเลียดเถลิง <u>คว</u> ว

วิศิษฎ์ศรีสวัสดิ์วาร	วิสาวิสฤตชน	สุดุทยสกลกร <u>ว</u> ว
อะคร้าวอภิชัย	ผดุงชัยเมษิณุกกล้า	พระราชธิปไตย <u>ล</u> ฤกษ์
เบิกฟากฟ้าฟุ้งฟืน	ยีนยงยอยิ่งยศ	บงบทท่วทศทิต
ประกฤติกาลวิกรมกล้า	แหล่งสยาม	

ลับชีพวิสัยสรณะสรรพ	และระงับเผด็จการ
คลื่นโถมถลักก็จะประจาร์	ทรราชก็ปราศไป
คลื่นชนละลอกหละม้าย	และละลายระบือไกล
คลื่นคนตุลาชยสมัย	วิธกล้า <u>ขบถ</u> ธรรม

สืบสานการก่อเกิดเทิดวิถิ	อิสรเสรีชนพนกระ <u>ห</u> นำ
หะเลียดละโลมเลียดเป็นเดียดตำ	พิทักษ์ธรรมก็จำเป็นเช่นผ่านมา
ประชาธิปไตยมันผู้ใดจะละเมิด	ความตายต่อจะก่อเกิดกับการฆ่า
สิทธิ์ทั้งมวลล้วนผู้มองของประชา	ทรัพยากร – กรทั้งหมตใครคดโกง
มิอาจยังอยู่ยงและคงทน	แม้ทรถถึงพลปืนกลบนท้องโกง
ผู้ยื่นหัตถ์จำต้องเกิดขึ้นเปิดโปง	การจรรโลงย่อมสืบค้ำมหา <u>ชน</u> ^{๔๘}

^{๔๘} ราชบัณฑิต, “โอมตุลา ประชาธิปไตย,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๘(ตุลาคม ๒๕๓๒): ๕๗.

จากตัวอย่าง กวีใช้คำประพันธ์ประเภทโคลงมากกล่าวถึง
เจตนารมณ์ของผู้ที่สูญเสียชีวิตในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่ต้องการสิทธิ
เสรีภาพและใช้กาพย์ยานีมาบรรยายภาพเหตุการณ์ที่นิสิตนักศึกษาถูกทำร้ายจน
เสียชีวิต ลีลาที่สั้นกระชับของกาพย์ยานีและการใช้คำกริยาแสดงอาการต่าง ๆ ช่วยรับ
อารมณ์ความ

รู้สึกที่นิสิตนักศึกษาเสียชีวิตอย่างทารุณได้อย่างเห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น จากนั้นก็กล่าวสรุปดี
วีกรรมผู้ที่เสียชีวิตเหล่านี้ด้วยคำประพันธ์ประเภทร้อยคำช่วยสร้างอารมณ์ผู้อ่านให้คล้อยตามได้
อย่างต่อเนื่อง และนำสันตติลักษณ์ที่มากกล่าวถึงเหตุการณ์ที่สามารถขับไล่ผู้นำทั้งสามให้ออก
นอกประเทศได้สำเร็จ และกวีกล่าวสรุปเหตุการณ์ทั้งหมดด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนไว้ว่า
เมื่อใดที่ประเทศตกอยู่ภายใต้การปกครองเผด็จการก็จะมีผู้ลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพและ
ความชอบธรรมต่าง ๆ ให้กลับคืนมาเป็นของประชาชนแม้ว่าจะต้องแลกกับชีวิตก็ตาม

จากตัวอย่างทั้งหมดนี้กล่าวได้ว่า การสร้างสรรค์คำประพันธ์
ประเภทผสม โดยนำคำประพันธ์ต่างชนิดมาแต่งร่วมกัน แต่ต่างไปจากการใช้คำ
ประพันธ์เดิมที่เคยใช้กันมาแต่โบราณถือเป็นการสร้างสรรค์ฉันทลักษณ์ใหม่อีก
ลักษณะหนึ่งที่น่าสนใจ ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาพย์สลับกับกลอน การแต่งโคลงแล้ว
ตามด้วยกลอน หรือการผสมผสานระหว่าง โคลง ฉันท์ ร่าย และกลอนสุภาพ แต่
อย่างไรก็ตามกวีก็ยังคงการร้อยสัมผัสระหว่างบทเพื่อเชื่อมร้อยคำประพันธ์แต่ละชนิด
ไว้เช่นเดียวกับคำประพันธ์ประเภท ลิลิต หรือ กาพย์ขับไม้ ซึ่งเป็นฉันทลักษณ์ผสม
ตามขนบฉันทลักษณ์เดิม อาทิเช่นบทกวี “ตุลาชัย” ของ เอกลักษณ์ ลายลิขิต ที่
ส่งสัมผัสระหว่างบทของคำประพันธ์แต่ละชนิด ดังนี้

นครนครินทร์ร้าว	นภจร
นภนคราทร	สะท้าน
สะทีกสะทณถอน	สะทั้น
อุปกิเลสกร้าน	เกลื่อนกลุ่มตุลย์ <u>สมัย</u>
ไพลหลังละโลมริน	แผ่นดิน <u>ตุลาชัย</u>
เดือดเลือดละโลมไท	กลเท็จ <u>เผด็จการ</u>
.....

นครนครินทร์ร้อน	เป็นเพลิงฟอนเปลวไฟทราย
อธรรมเดือนทำลาย	ตุลาชัยมหาชน
ร้อยมวลบุปผามาที่เรียงร้อย	สำนักสร้อยรอยอาลัยอันใหม่หมั่น
รำลึกไทในผองเพื่อนมาเยือนยล	สำนักคนตุลาชัยไว้แผ่นดิน ^{๔๙}

จากตัวอย่างที่ขีดเส้นใต้จะเห็นว่ากวีได้ส่งสัมผัสระหว่างบทของคำประพันธ์แต่ละชนิด เช่นคำว่า /สมัย/ กับ /ชัย/ และ /ชน/ กับ /หมั่น/ การส่งสัมผัสดังกล่าวช่วยสร้างความไพเราะทางด้านเสียงให้กับบทกวีมากยิ่งขึ้น

การนำฉันทลักษณ์ต่างชนิดมาผสมผสานกันที่ปรากฏในบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมนี้ นอกจากจะแสดงความสามารถของกวีในการแต่งคำประพันธ์ชนิดต่าง ๆ ได้หลากหลายแล้วยังแสดงให้เห็นความพยายามของกวีในการสร้างสรรค์รูปแบบการประพันธ์ในรูปแบบใหม่

๓.๑.๓ คำประพันธ์แบบไร้ฉันทลักษณ์

คำประพันธ์แบบไร้ฉันทลักษณ์ในที่นี้ หมายถึง กลอนเปล่า ซึ่งเป็นร้อยแก้วที่ไม่ใช่ ร้อยกรองก็ไม่เชิง สิ่งที่เป็นลักษณะสำคัญของกลอนเปลาคือ การไม่มีข้อบังคับใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นจำนวนคำในแต่ละวรรค แต่ละบาท แต่ละบทการสัมผัส ครุ ลหุ เอก โท ฯลฯ แต่ขณะเดียวกันก็ใช้ความเรียงติดต่อกันไปอย่างร้อยแก้วจะแบ่งเป็นช่วง เป็นวรรคก็ได้จังหวะงดงาม สั้นยาวแล้วแต่เนื้อความ”^{๕๐}

ตำราการประพันธ์ไทยของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช อธิบายคำประพันธ์ประเภทกลอนเปล่าไว้ว่า “กลอนเปลาคือเป็นการประพันธ์รูปแบบใหม่อย่างหนึ่งของไทย ซึ่งเป็นลักษณะการเรียบเรียงถ้อยคำโดยไม่มีลักษณะบังคับทางฉันทลักษณ์ที่ตายตัว ลักษณะคำประพันธ์ชนิดนี้ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก คำประพันธ์ของตะวันตกที่มีลักษณะเช่นนี้มี ๒ ชนิด คือ แบลงเวิร์ส (Blank Verse) และ ฟรีเวิร์ส (Free Verse)^{๕๑}

กลอนเปล่าเริ่มปรากฏเมื่อใดยังไม่มีความแน่ชัด หากในกวีนิพนธ์เพื่อชีวิต เห็นจะได้แก่งานกลอนเปล่าของเปลื้อง วรรณศรี ซึ่งเขียนขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๑ คือบทที่ชื่อว่า “เมื่อไรรพอถึงจะกลับมา” มีเนื้อหาที่แสดงให้เห็นภาพความทุกข์ยากของคนในชนบทที่อีสาน ผู้ที่ทำให้กลอนเปล่าเฟื่องฟูและเป็นที่ยอมรับของ

^{๔๙} เอกลักษณ์ ไลยลิขิต, “ตุลาชัย,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๘ (ตุลาคม ๒๕๓๔): ๕๗.

^{๕๐} รื่นฤทัย สัจพันธ์, วรรณกรรมปัจจุบัน (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๖), หน้า ๙๖.

^{๕๑} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ภาษาไทย ๒ การประพันธ์ไทยหน่วยที่ ๘ – ๑๕ (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๒๖), หน้า ๕๐๗.

นักอ่านคือ ราช รักรอง(นามปากกา ของ รัตนะ ยาวะประภาส) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๑ - ๒๕๑๐ บทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสังคมหรือแนวคิดก้าวหน้า นั้น มักจะถ่ายทอดด้วยรูปแบบกลอนเปล่าหรือกลอนที่ไม่เคร่งครัดจนลักษณะเป็นส่วน ใหญ่^{๕๒}

เช่นเดียวกับกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมที่มีรูปแบบคำประพันธ์ใน ลักษณะกลอนเปล่าอยู่เป็นจำนวนมาก ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ลำคอของเรา

ถูกแผดเผาด้วยเสรีภาพ

แขนของเรา

ยกขึ้นสูงชูกำปั้นที่ไร้อาวุธ

ขาของเรา

ก้าวเดินออกไป ถึงจุดหมายรัฐธรรมนูญ

ใจของเรา

รวมกันเป็นดวงเดียว ปกครองทุกคน

ดวงตาของเรา

วิงวอนขอร้อง แก่ความยุติธรรม คุณธรรม

หูของเรา

ได้ยินเสียงปืน ดังก้องผ่านอากาศร้อน

ร่างกายที่แหลกละเอียดของเรา

มอบให้ทุกคนไว้เป็นที่ระลึกถึงความโง่เงา^{๕๓}

หรือ บทกวี “หวัง” ของ วัฒน์ชน ที่ว่า

อนิจจา....

ฉันเห็นใบไม้ร่วง

ร่วงแล้ว ร่วงเล่า ก่อนรุ่งสาง

ผู้คนไม่ทันรับรู้....

ฉันได้ยิน และพบปะ

ก่อนหมู่ไม้จะล้มหาย

อากาศแวดล้อมโหดร้าย

^{๕๒} ภิญโญ กองทอง, วรรณกรรมของชีวิต บทกวีเพื่อชีวิต พ.ศ. ๒๕๐๐ - ๒๕๑๙ (กรุงเทพฯ : ฝ่าย วรรณกรรมคณะกรรมการเฉลิมฉลองอนุสาวรีย์วีรชนประชาธิปไตย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖ - ๒๗.

^{๕๓} สุขสันต์ เหมือนนรินทร์, “ร่างกายที่แหลกละเอียดของเรา,” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ๑๐(ตุลาคม ๒๕๑๗): ๖๗.

อาวูธ อาวูธร้ายที่มແທງ....

ຈັນຫວັງ ...

ຟິຊພັນ໌ແມ່ກໍ່ໄມ້ເຕີບໃຫຍ່

ໄປໄມ້ຈະຮ່ວງເມື່ອເຖິງເວລາ

ປຣາດ.... ຄົນໂຈດຈະມາເຍື່ອນ^{๕๔}

การที่กวีนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมด้วยรูปแบบกลอนเปล่านี้ สามารถสร้างอารมณ์สะท้อนใจ และก่อความรู้สึกร่วมได้ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าคำ ประพันธ์ประเภทอื่น ทั้งนี้เนื่องด้วยการใช้จังหวะและลีลาโวหารของกวี ดังจะเห็นได้จาก การขึ้นต้นด้วยคำ ๒ พยางค์ตลอดทั้งบท อาทิเช่น คำว่า อนิจจา จันหวัง สร้าง จังหวะให้กับบทกวีและสร้างอารมณ์ความโศกเศร้าอันเนื่องมาจากการเสียชีวิตของ นิสิตนักศึกษาจากเหตุการณ์เดือนตุลาคม ในบทกวี “หวัง” หรือการใช้คำที่เกี่ยวกับ ร่างกาย โดย เน้นย้ำคำว่า “ของเรา” ในบทกวี “ร่างกายที่แหลกละเอียดของเรา” ตลอดทั้งบท เพื่อแสดงให้เห็นภาพการต่อสู้ที่มีเพียงมือเปล่าของผู้ที่สูญเสียชีวิต สามารถโน้มน้าวและสร้างอารมณ์โกรธแค้นทหารและตำรวจที่ใช้อาวุธทำร้าย นิสิต นักศึกษาและประชาชนให้แก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาบทกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม พบว่า กวีเลือกใช้รูปแบบคำประพันธ์ที่หลากหลาย มีทั้งสี่ชนบโบราณ คำประพันธ์ที่คิดค้น ขึ้นใหม่โดยปรับเปลี่ยนมาจากฉันทลักษณ์เดิม คำประพันธ์ของเพลงพื้นบ้าน และคำ ประพันธ์ไร้ฉันทลักษณ์ การที่กวีนิพนธ์เดือนตุลาคมมีรูปแบบคำประพันธ์ที่ หลากหลายแสดงให้เห็นความพยายามและความสามารถของกวีในการนำคำประพันธ์ ต่าง ๆ มานำเสนอเนื้อหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำคำประพันธ์โบราณ หรือ คำ ประพันธ์ของเพลงพื้นบ้านมาเสนอเนื้อหาใหม่เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมือง กล่าวได้ว่ากวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมจึงมีลักษณะของการสืบทอด รูปแบบคำประพันธ์ตามชนบโบราณ เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน แต่ใน ขณะเดียวกันก็มีการสร้างสรรค์รูปแบบใหม่ด้วยมีทั้งรูปแบบที่คิดใหม่และดัดแปลง จากของเก่ารวมทั้งการผสมผสานคำประพันธ์หลายชนิดที่ต่างไปจากชนบเดิมและ รูปแบบคำประพันธ์ที่กวีได้นำมาใช้เหล่านี้จะใช้ในเนื้อหาที่ต่างไปจากเดิม

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะใช้รูปแบบคำประพันธ์ใดมานำเสนอแต่สิ่งหนึ่งให้เห็น ได้ชัดคือความพยายามและความสามารถของกวีในการแสวงหารูปแบบอัน หลากหลายให้เหมาะสมกับเนื้อหามากที่สุดนั่นเอง

^{๕๔} วัฒนชน , “หวัง,” มติชนรายวัน (๑๘ ตุลาคม ๒๕๒๑): ๖.

๓.๒ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่ปรากฏในเนื้อหาของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

ในการศึกษาเนื้อหาของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ผู้วิจัยจะแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น ๔ หัวข้อคือ

๓.๒.๑ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่ปรากฏในเนื้อหาของกวีนิพนธ์

๓.๒.๒ เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่ปรากฏในเนื้อหาของกวีนิพนธ์

๓.๒.๓ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่ปรากฏร่วมกันในเนื้อหาของกวีนิพนธ์

๓.๒.๔ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖, ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และ เหตุการณ์พฤษภาทมิฬที่ปรากฏร่วมกันในเนื้อหาของกวีนิพนธ์

๓.๒.๑ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่ปรากฏในเนื้อหาของกวีนิพนธ์

เหตุการณ์ที่เรียกรวมว่าเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๙ นั้น เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่วันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๖ จนกระทั่งถึงวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ ดังนั้นเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จึงเริ่มปรากฏตั้งแต่เหตุการณ์เนื้อหาในวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๖ ซึ่งเป็นวันที่มีการเดินขบวนของนิสิตนักศึกษาไปจนถึงเหตุการณ์หลังวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๒.๑.๑ เหตุการณ์วันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๖ ซึ่งเป็นวันที่มีการเดินขบวนใหญ่ของนิสิตนักศึกษาจนกระทั่งเกิดการปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและฝ่ายนิสิตนักศึกษา

กวีนิพนธ์ที่กล่าวถึงในเหตุการณ์ในวันนี้มี จำนวน ๖ บท ได้แก่ แกบทกวี “สดุดีวีรชน” ของ ส.ชูเชิด (๒๕๑๖), “แต่วีรชนประชาธิปไตย” ของ พิณ ภราดร(๒๕๑๖), “ร่างกายที่แหลกละเอียดของเรา” ของ สุขสันต์ เหมือนนิรุทธ์

(๒๕๑๗), “สตุดีวีรชน ๑๔ ตุลาคม” ของ วิสา คัญทัพ (๒๕๑๗), “เดินขบวน” ของ สุพจน์ คัญทัพ (๒๕๑๘), “ระลึกถึงคนเดือนตุลาจากคนเดือนพฤษภา” ของ พิเชษฐศักดิ์ โพธิ์พยัคฆ์ (๒๕๓๗)

วันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นวันสุดท้ายที่ศูนย์กลางนิสิต นักศึกษายื่นคำขาดให้รัฐบาลปล่อยตัวผู้ต้องหาที่เรียกร้องรัฐธรรมนูญ ๑๓ คน เวลา ๑๒.๐๐น.ของวันเสาร์ที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๖ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ผู้นำนักศึกษา ได้รับแต่งตั้งเฉพาะกิจให้เป็นหัวหน้าปฏิบัติการเดินขบวนครั้งนี้ การเดินขบวนในวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๖ ถือได้ว่าเป็นการเดินขบวนครั้งยิ่งใหญ่ที่มีการป้องกันรักษาความปลอดภัยอย่างเข้มงวด ทั้งนี้เพราะมีกระแสข่าวว่า “ อาจมีการปราบปรามจากทหาร และตำรวจเล็ดลอดออกมาเป็นระยะ ๆ ดังนั้น นักเรียนอาชีวะที่ประกอปกกันเข้าเป็น หน่วยรักษาความปลอดภัยจึงกระจายออกเป็นถึง ๑๐ หน่วยด้วยกัน ตลอดการเดินขบวนมีการร้องเพลงชาติและเพลงสรรเสริญพระบารมีตามด้วยเสียงไซโยให้ร้องอย่างสนั่นหวั่นไหว เมื่อรูปขบวนซึ่งเตรียมไว้อย่างดีเริ่มออกจาก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หน่วยคอมมานโดรักษาความปลอดภัยได้ทะลวงฝ่าฝูงชนเป็นรูปหัว หอกตามด้วยทัพธง^{๕๕} หลังจากที่มิปัญหาการติดต่อประสานงาน ทำให้เกิดความตึงเครียดและข่าว ลือต่าง ๆ ในทางร้ายต่อผู้นำนิสิตนักศึกษา ทำให้เสกสรรค์ ประเสริฐกุล สั่งเคลื่อน ขบวนจากลานพระบรมราชานุสาวรีย์ เพื่อหวังฟังพระบรมโพธิสมภารเมื่อใกล้เวลา ๑๔.๐๐ น. จนกระทั่งเกิดการปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐและขบวนนิสิต นักศึกษาและประชาชนอย่าง รุนแรงในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖

กวีได้ถ่ายทอดภาพความยิ่งใหญ่ในการเดินขบวนครั้งนั้นไว้ใน บทกวีโดยการใช้นำภาพเปรียบเทียบขบวนเรียกร้องเพื่อประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษา กับขบวนทัพที่ออกศึกสงครามในอดีต ดังจะเห็นได้จากบทกวีของ วิสา คัญทัพ ที่ว่า

เพลงศึกโหมเร่งเพลงศึก	พันเพ็ญอีกทีก็ยิ่งใหญ่
วันน้อมหาประชาไทย	ประกาศสู่ชาติใจไม่หวั่นเกรง
ทัพซ้ายเตรียมซักธงรบ	หน่วยเสบียงสมทบเร็วเร่ง
ยิ้มแยมแจ่มใสร้องเพลง	ลูกไทยนักเลงบางระจัน

^{๕๕} ชาณุวิทย์ เกษตรศิริ, “๑๔ ตุลา: บันทึกประวัติศาสตร์,” ใน จาก ๑๔ ตุลา ถึง ๖ ตุลา ชาณุวิทย์ เกษตรศิริ, ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ , บรรณาธิการ(กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และ มนุษยศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๙๕.

อะหา ทรรราช	ชายชาติเพื่อชนชั้น
ทวนทองจะลงทัณฑ์	และทัพรธรรมจะนำธาร
เปลวเพลิงจะเริงโรจน์	ช่วงโชติชัชวาลย์
ภราดรมาก่อนกาล	จะเกริกลือระบือไกล ^{๕๖}

จากตัวอย่างเห็นได้ว่า กวีใช้ภาพเปรียบเทียบขบวนการเรียกร้องเพื่อประชาธิปไตยของประชาชนกับขบวนการที่ออกศึกสงครามในอดีต เพื่อเทียบเคียงให้เห็นความสำคัญของศึกสงครามประชาชนในสมัยนี้ว่ามีความยิ่งใหญ่เกรียงไกรไม่แพ้ศึกสงครามในยุคอดีต นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นด้วยว่า ในอดีตกองทัพไทยจะรบกับผู้ที่เข้ามารุกรานประเทศ ในขณะที่เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นการต่อสู้ของในชาติเดียวกันระหว่างรัฐที่มีอำนาจกับประชาชนที่เรียกร้องประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการกระทำที่ถูกต้องจึงมดั่งจะเห็นได้ว่า กวีได้เปรียบเทียบขบวนการของนิสิตนักศึกษาและประชาชนว่าเป็น “ทัพรธรรม” นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นว่าผู้นำรัฐที่ปกครองด้วยระบอบเผด็จการก็ไม่ต่างไปจากผู้รุกรานประเทศในอดีต

นอกจากนั้นกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ยังปรากฏภาพเดินขบวนในวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๖ ในลักษณะการบรรยายสั้น ๆ ในบางช่วงของเหตุการณ์เดินขบวน ดังจะเห็นได้จากบทกลอน “ร่างกายที่แหลกละเอียดของเรา” ของ สุขสันต์ เหมือนนรินทร์

ลำคอของเรา

ถูกแผดเผาด้วยเสรีภาพ

แขนของเรา

ยกสูงขึ้น ชูกำปั้นที่ไร้อาวุธ

ขาของเรา

ก้าวเดินออกไป ถึงจุดหมายรัฐธรรมนูญ

ใจของเรา

รวมกันเป็นดวงเดียว ปกครองทุกคน

ดวงตาของเรา

วิงวอนขอร้อง แก่ความยุติธรรม คุณธรรม^{๕๗}

^{๕๖} วิสา คัญทัพ, “สดุดีวีรชน ๑๔ ตุลา,” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ๑๐(ตุลาคม ๒๕๑๗): ๑๐-๑๑.

^{๕๗} สุขสันต์ เหมือนนรินทร์, “ร่างกายที่แหลกละเอียดของเรา,” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ๑๐(ตุลาคม ๒๕๑๗): ๖๗.

ในขณะที่คนเดือน”พฤษภา” ก็ได้ระลึกถึงภาพริ้วขบวนที่
งดงามของ”คนเดือนตุลา” ด้วยเช่นเดียวกัน ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

ภาพหนุ่มสาวถือธงเดินองอาจ	มิหวั่นหวาดมุ่งมาดมือประสาน
แถวขบวนยาวเหยียดตั้งสายธาร	ลึงการกึกก้องร้องเพลงชัย
รวมกันเข้าลู่ขึ้นสู่อ้อมอก	สูงสุดสอยจะตกต่ำหวังคาดหมาย
ที่ถูกต้องจะต้องยืนหยัดอย่างเกริกไกร	ที่แพ้พ่ายคือหม่อมมาร เอวจี ^{๕๕}

จากตัวอย่างเห็นได้ว่า ถึงแม้ว่ากวีจะกล่าวถึงรายละเอียดบาง
ช่วงของเหตุการณ์ของการเดินขบวนอย่างสั้น ๆ อาทิ การเดินขบวนที่มีการถือธงต่าง
ๆ การร้องเพลงสู้อ้อมอก ของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล เพื่อปลุกใจระหว่งการเดิน
ขบวน การที่กวีได้เลือกนำเอาเหตุการณ์ที่สำคัญหรือสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง
แทนเหตุการณ์การเดินขบวนในวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๖ เช่น การร้องเพลงสู้อ้อมอก
ของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล ซึ่งเป็นเพลงที่ร้องในการชุมนุมและการเดินขบวน ทำให้
ผู้อ่านสามารถคาดเดาเหตุการณ์โดยรวมทั้งหมดและสามารถรับรู้อารมณ์ความรู้สึก
ของผู้ที่เดินขบวนที่มีความรู้สึกอีกหิมในการเดินขบวนได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้
จากการใช้คำแสดงกริยาอาการของผู้ที่เดินขบวนต่าง ๆ ที่กวีได้บรรยาย เช่น ใช้คำว่า
องอาจ กึกก้อง เกริกไกร มือประสาน มุ่งมาด เป็นต้น

๓.๒.๑.๒ เหตุการณ์วันที่ ๑๔ – ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่
เจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐปะทะกับนิสิตนักศึกษาและประชาชนอย่างรุนแรง

กวีที่กล่าวถึงเหตุการณ์นี้มีจำนวน ๑๑๒ บท อาทิ บทกวี “สดุดี
วีรชน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖” ของ นงนุช นพคุณ (๒๕๑๖), “ลูกจ๋า” ของ สุตสงวน นุ่นพันธ์
(๒๕๑๖), “ถึงเพื่อนผู้เรียกร้องประชาธิปไตย” ของ คณะนิสิตนักศึกษาวิทยาลัยวิชาการ
สงขลา (๒๕๑๖), “วันเชือกขาด” ของ รัชมน (๒๕๑๖), “ไปไม่ร่วง” ของ “แม่วีรชน”
(๒๕๑๖), “สงครามประชาชน” ของ สถาพร ศรีสังข์ (๒๕๑๗), “ก่อนดอกไม้โรย”
ของ ชาญ ลวิตร (๒๕๑๗), “ไปไม่ตาย” ของ ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล (๒๕๑๘),
“ขบวนการ ๑๔ ตุลา” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง (๒๕๒๑), “สดุดีวีรชน ๑๔ ตุลา” ไม่ปรากฏ
ชื่อผู้แต่ง (๒๕๒๑), “รุ่งรวี ๑๔ ตุลา” ของ กุลา เสรี (๒๕๒๒), “ฆาตกรรมเดือนตุลา”

^{๕๕} พิเชษฐศักดิ์ โพธิ์พยัคฆ์, “ระลึกถึงคนเดือนตุลาจากคนเดือนพฤษภา,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์

ของ ไพสนันต์ พรหมน้อย (๒๕๒๒),”บทเพลงเดือนตุลา” ของ ส. ชมจินดา (๒๕๒๒), “สิบลีตุลารำลึก” ของ กระไน พฤกษ์วัฒนา (๒๕๒๒), “ตุลา: รำลึกเรียนรู้อารมณ์” ของ คมทวน คันธนู (๒๕๒๒),”ทศวรรษแห่งวันประชาชน” ของ มาลัย อิศรา (๒๕๒๖),”พิราบขาวผู้จากไป” ของ เดือนเสี้ยว คำประกาย (๒๕๓๖),”วีรชน” ของ อหังการ กกล้า (๒๕๓๙),”ตำนาน ๑๔ ตุลาคม” ของ ทวีสิทธิ์ ประคองศิลป์ (๒๕๔๑), “ปิ่นใคร ?” ของ ตุลา ประชาชน (๒๕๔๒) เป็นต้น

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นวันที่เกิดเหตุการณ์การปราบปรามประชาชนด้วยวิธีรุนแรงโดยเริ่มจากการปะทะกันบริเวณหน้าพระตำหนักจิตรลดารโหฐานระหว่างเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐและนิสิตนักศึกษา เหตุการณ์บานปลายไปอย่างที่ไม่มีการคาดคิด รัฐบาลใช้กำลังทหารและตำรวจปราบปรามผู้ร่วมชุมนุมด้วยวิธีที่รุนแรง โดยส่งทหารและตำรวจออกปราบผู้เดินขบวนโดยใช้รถถังและเฮลิคอปเตอร์ บัญชาการตลอดคืนนั้น การต่อสู้อันรุนแรงระหว่างนิสิตนักศึกษา กับตำรวจที่กองบัญชาการตำรวจ

นครบาลผ่านฟ้าดำเนินต่อไปจนถึงวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ ในขณะที่ สถานีวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์ได้กระจายเสียงประกาศของกองบัญชาการทหารสูงสุดว่าผู้ที่มาชุมนุมเหล่านี้เป็นพวกก่อจลาจลและเป็นคอมมิวนิสต์

บทกวี “สดุดีวีรชน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖” เป็นบทกวีหนึ่งที่กล่าวถึงเหตุการณ์ที่ฝ่ายรัฐปะทะกับฝ่ายนิสิตนักศึกษา และประชาชนอย่างรุนแรง ในวันที่ ๑๔ – ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ ในลักษณะการบรรยายสั้น ๆ ในบางช่วงของเหตุการณ์ การปราบปรามที่มีการยิงประชาชนแม้กระทั่งผู้หญิง ดังตัวอย่าง

ปิ่นกลกราดกระสุนจนพรุนร่าง	มันยิงอย่างหมาหมูแม้ผู้หญิง
ใครขวางหน้ามันจะไม่ละทิ้ง	ใครท้วงติงอย่างไรมันไม่ฟัง
ร่วงเหมือนใบไม้หล่นเกลื่อนกล่นพื้น	บ้างก็ล้มบ้างก็ยืนเหมือนคลื่นหลัง
ไม่ทอดถอยไม่ชี้ขลาดแม้พลาดพลั้ง	รวมพลังหยัดอยู่สู้กับปืน ^{๕๙}

บทกวี ณ มหาตุลาคม ของ อัครนิ หฤทัย ได้กล่าวถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ โดยให้รายละเอียดการยิงนิสิตนักศึกษาและประชาชนจากฟ้า ขณะอยู่บนเฮลิคอปเตอร์ และการใช้รถถังซึ่งเป็นอาวุธสงครามมาใช้ในการปราบปรามนิสิตนักศึกษาและประชาชน ดังบทหนึ่งที่ว่า

จะก็ร้อยรถถังมาจังก้า	ถ้าวางหน้าวีรชนทุกคนนั้น
สายกระสุนสาดมาจากฟ้านั้น	ก็ฆ่าฟันได้บ้างบางชีวิต ^{๖๐}

^{๕๙} นงนุช นพคุณ, “สดุดีวีรชน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖” ประชาธิปไตย (๑๑ ตุลาคม ๑๕๑๗): ๕

แม้ว่าเวลาล่วงผ่านไปเกือบ ๓๐ ปี แต่ยังมีการจัดประกวดและการจัดงานรำลึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ทุกปี ดังที่กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่แต่งขึ้นในพ.ศ. ๒๕๓๙ ยังคงปรากฏเนื้อหาที่กล่าวถึงเหตุการณ์ในช่วง ๑๔ – ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ ซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่รัฐเกิดการปะทะกับนิสิตนักศึกษา และประชาชนอย่างรุนแรง โดยกวีได้บรรยายเหตุการณ์ ในบางช่วง ดังตอนหนึ่งที่ว่า

ปัง...ปัง ดังเปรี้ยงเสียงฟ้าฟาด	ปืนสาดกราดเกรี้ยวมาแต่ไหน
ทหารหุ่นยนต์ประเทศใด	สาดปืนใส่ประชาชนผู้ขุ่นเคืองมัน
เพียงมือเปล่าตีเนปาล่าเข้าร้องขอ	ไม่รีรอกองทัพหุ่นเคลื่อนขวางกัน
ติดอาวุธตั้งแต่หัวถึงตีนกัน	แท้จริงนั้นขลาดเขลาเบาปัญญา
ละ ร้าง ร่วมล้มผล็อยร่างน้อยนี้	ละ ร้างล้วนเลือดเสรีวิญญาณกล้า
ละ ปืนปัง ปังดังเปรี้ยง ชัดสาดมา	กระสุนท่าโหดบ้า เช่นฆ่าคน ^{๖๑}

การบรรยายเหตุการณ์การฆ่าประชาชนโดยการใช้อัตลักษณ์ก็เป็นอีกลักษณะหนึ่งที่พบ ดังจะเห็นได้จากบทกวี “พิราบขาวผู้จากไป” กวีได้นำ “พิราบขาว” เป็นสัญลักษณ์แทนนิสิตนักศึกษาและประชาชนผู้ใฝ่หาเสรีภาพจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และให้ “ผีमार” แทนผู้นำรัฐบาลเผด็จการที่ใช้อาวุธปืนในการเข่นฆ่าประชาชนที่มีเพียงมือเปล่า ดังตัวอย่าง

ณ ที่นี้ครั้งหนึ่งไม่นานนัก	พิราบขาวเพื่อนรักเคยร่วมสู้
ต้านอธรรมเผด็จการอาจหาญกู	ร่วมกอบกู้อธิปไตยไทยอยู่คง
สองมือเปล่าเข้าแย่งแข่งอำนาจ	ทรรราชเกาะกุมอย่างลุ่มหลง
มือกับปืนประจันหน้าทำยืนยง	เลือดทะนองนักสู้ขอกู้นาม
เสียงปืนเปรี้ยงสนั่นปากออกจากผู้	ทะยานสู่ร่างลุ่มจมเลือดหาม
หลายร้อยศพท่วมทันร่วงหล่นตาม	ถูกเหยียดหยามศักดิ์ศรีจากผีमार ^{๖๒}

สำหรับบทกวี “ไปไม่ตาย” ของ ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล ใช้ “ไปไม่” เป็นสัญลักษณ์แทนนิสิตนักศึกษาและประชาชนจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖

^{๖๐} อัครนี้ หฤทัย, “ณ มหาตุลาคม,” ใน ดอกไม้ไฟ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นอ้อแกรมมี, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑๔.

^{๖๑} ตุลา ประชาชน , “ปืนใคร ?,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๐(ตุลาคม ๒๕๔๒): ๔๗.

^{๖๒} เดือนเสี้ยว คำประกาย, “พิราบขาวผู้จากไป,” เนชั่นสุดสัปดาห์ ๗๑(ตุลาคม ๒๕๓๖): ๕๐.

“ไปไม่ตาย” เกือบกลั่นแกล้งบนพื้นโลก	ยอมเลือดโชกเพื่อด้านการข่มเหง
กระสุนปืนหรือจะทำให้ยำเกรง	ไม่ใช่เก่งแต่ก็กล้าอย่างทำทายเป็น
ไปไม่แต่ละไปอาจไร้ค่า	แต่จะลิดอิสรานั้นอย่าหมาย
อยู่อย่างข่มเหงจะเนงร้าย	จะขอตายเพื่อสร้างทางเป็นธรรม ^{๖๓}

จากตัวอย่าง เห็นได้ว่า กวีจำนวนไม่น้อยใช้สัญลักษณ์ถ่ายทอด เหตุการณ์ที่รัฐปะทะกับนิสิตนักศึกษาและประชาชนอย่างรุนแรง เพราะนอกจากจะเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์อย่างหนึ่งในการประพันธ์ที่กวีเลือกใช้แล้ว ส่วนหนึ่งอาจเป็นผลมาจากเหตุการณ์ทางการเมืองที่ไม่เอื้ออำนวยหลังเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นต้นมา จนกระทั่งถึงปีพ.ศ. ๒๕๒๓ ซึ่งเป็นช่วงที่สถานการณ์ทางการเมืองเริ่มผ่อนคลายยิ่งขึ้น จากช่วงระยะเวลาดังกล่าวจากการสำรวจข้อมูลจะเห็นได้ว่าบทกวีที่นำเสนอเหตุการณ์การปราบปรามนิสิตนักศึกษาและประชาชนอย่างความรุนแรงด้วยการใช้สัญลักษณ์ปรากฏอยู่เพียงบทเดียวเท่านั้น

๓.๒.๑.๓ เหตุการณ์หลังวันที่ ๑๔-๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ ซึ่งจอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร และ พ.อ. ณรงค์ กิตติขจร หนีออกนอกประเทศ

บทกวีที่กล่าวถึงเหตุการณ์นี้มีจำนวน ๖ บท ได้แก่ บทกวี “แต่หยาดเหงื่อ หยดเลือด น้ำตาและชีวิต” ของ นายตน (๒๕๑๖), “กัมปนาท” ของ ศรีสวัสดิ์ พิจิตรวรการ (๒๕๑๖), “สดุดีวีรชน” ของ ทวีป คล้าประเสริฐ (๒๕๑๖), “สดุดีวีรชนผู้เสียชีวิต” ของ ธงชัย พิทักษ์ชน (๒๕๑๗), “ดวงดาวใหม่” ของ จตุพร - ธวัชชัย (๒๕๒๖), “โอมตุลาประชาธิปไตย” ของ ราชบัณฑิต (๒๕๓๒)

หลังเกิดเหตุการณ์ วันที่ ๑๔ - ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ ส่งผลให้ จอมพลถนอม กิตติขจร, จอมพลประภาส จารุเสถียร และ พ.อ. ณรงค์ กิตติขจร ต้องออกนอกประเทศ กวีจำนวนหนึ่งได้กล่าวถึงเหตุการณ์ในครั้งนี้ โดยกล่าวแต่เพียงสั้น ๆ ดังตัวอย่างบทกวี “สดุดีวีรชนผู้เสียชีวิต” ของ นงนุช นพคุณ ที่ว่า

สิบสี่ตุลามาหาวิโยค	ไทยโคกไทยทุกชัฏยุคเข็ญ
ดับร้อนผ่อนร้ายกลายเป็น	ทรราชหลบเร้นแรมไกล ^{๖๔}

^{๖๓} ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล, “ไปไม่ตาย,” ใน ไปกับความคับแค้น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ประพันธ์สาส์น, ๒๕๑๘), หน้า ๕๖ - ๕๗.

^{๖๔} นงนุช นพคุณ, “สดุดีวีรชนผู้เสียชีวิต,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๙๐ - ๙๑.

เช่นเดียวกับบทกวี “สดุดีวีรชน” ของ ทวีป คล้าประเสริฐ ที่ได้กล่าวถึงผลของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ว่าก่อให้เกิดความสูญเสียมากมายและเมื่อผู้นำทั้งสามต้องออกนอกประเทศ กวีได้แสดงเจตจำนงอย่างแน่วแน่ในการต่อต้านการกลับเข้าประเทศของบุคคลทั้งสาม ว่า

เลือดไทยหยดรดที่ตรงไหน	โปรตุเก้ไว้พระราชย์ชาติใจหิน
ต้องถูกใส่ไปจากปากแผ่นดิน	หวนคินถิ่นอย่าหมายเยี่ยมกรายมา ^{๖๕}

ในขณะที่ บทกวี “ดาวดวงใหม่” ของ จตุพร วัชชชัย ได้กล่าวถึงการออกนอกประเทศของผู้นำทั้งสามด้วยสัญลักษณ์ ดังตัวอย่าง

คืนลวงดวงดาวกระเด็นดับ	ร่างทาบราบทับทางผ่าน
เลือดชั้นล้นหลามลามลาน	ล้างคราบความมารมหาชน
ด้วยไฟศรัทธากล้าหาญ	เผาซากชาติตานสูญ
สัตว์ป่าสามานในคราบคน	ลอกคราบผลัดขนลนลาน
ศุกฤกษ์สรรพมวงคล	เบิกฟ้าหมองหม่นม้วนมาน
ดอกไม้ระบายกลีบบาน	ดอกดาวฉายฉานประกาศชัย ^{๖๖}

จากตัวอย่าง กวี ใช้ดาว เป็นสัญลักษณ์ แทน นิสิตนักศึกษาและประชาชนจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และใช้ ซาตาน , สัตว์ป่าแทน จอมพล ถนอม กิตติขจร จอมพล ประภาส จารุเสถียร และพ.อ. ณรงค์ กิตติ ขจร เมื่อการต่อสู้ของนิสิตนักศึกษาและประชาชนประสบความสำเร็จ ส่งผลให้ทั้งสามคนต้องลี้ภัยออกนอกประเทศ กวีได้ใช้ความเป็นธรรมชาติของสัตว์ที่ มีการ “ลอกคราบผลัดขน” เมื่อต้องการเปลี่ยนชีวิตใหม่ เช่นเดียวกับที่ทั้งสามคน ที่ต้องหลบหนีออกนอกประเทศเพื่อความอยู่รอดและเพื่อความปลอดภัยในชีวิตทางการเมือง การหลบหนีออกนอกประเทศเป็นไปด้วยความรีบร้อน กวีได้กล่าวเสียดสีอาการดังกล่าว ดังจะเห็นจาก

^{๖๕} ทวีป คล้าประเสริฐ, “ สดุดีวีรชน,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๑๖.

^{๖๖} จตุพร วัชชชัย, “ดวงดาวใหม่,” มาตุภูมิ (๒๑ พฤศจิกายน ๑๕๒๖): ๔.

การใช้คำว่า “ลนลาน” ในการลอกคราบผลัดขนของสัตว์ป่า สื่อให้เห็นถึงภาวะของการรีปรับในการหลบหนีของทั้งสามคน ได้อย่างเห็นภาพชัดเจน

๓.๒.๒. เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่ปรากฏในกวีนิพนธ์

เนื้อหาที่กล่าวถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีดังต่อไปนี้

๓.๒.๒.๑ เหตุการณ์วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่นิสิตนักศึกษาถูกปราบปรามที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทกวีที่กล่าวถึงเหตุการณ์นี้มีจำนวน ๖๘ บท เช่น บทกวี “เกิดวีรกรรม” ของ รวี โดมพระจันทร์ (๒๕๑๙) , “น้ำป่า” ของ ส.ชาลี ปี ๓ (๒๕๑๙), “มาร์ช ๖ ตุลา” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง (๒๕๒๑), “หนี้เลือด ๖ ตุลา” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง (๒๕๒๑), “บทสรุป ๖ ตุลา” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๒๑), “๖ ตุลา” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง (๒๕๒๑), “สดุดีวีรชน ๖ ตุลา” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง (๒๕๒๑), “ไม่ปรากฏชื่อเรื่อง” ของ ผู้ต้องหาคดี ๖ ตุลา (๒๕๒๒), “เขียนถึงพี่น้องไทยในต่างแดน” ของ สุธรรม แสงประทุม (๒๕๒๒), “ด้วยศรัทธาท่วมท้นแผ่นดินแดนจะพังแผ่นดินผาลงคราครึ้น” ของ คมสัน พงษ์สุธรรม (๒๕๒๒), “วันฆ่านกพิราบ” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๒๒), “๖ ตุลา รำลึก” ของ คมสัน พงษ์สุธรรม (๒๕๒๓), “เพื่อนคือคมกวี” ของ ประกาย ปรัชญา (๒๕๒๓), “กัญหาชาลี” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๒๓), “จารึกที่ลานโพธิ์” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๒๕), “ที่เห็นยังเป็นอยู่” ของ อนันตดา (๒๕๒๖), “ลำนํ้า ๖ ตุลา” ของ สายใหม่ (๒๕๒๖), “ภาพนองเลือด ๖ ตุลา รำลึก” ของ ชูเกียรติ วรรณศุทร (๒๕๒๖), “พืชพันธุ์แห่งไท” ของ ประกาย ปรัชญา (๒๕๒๖), “รำลึก ๖ ตุลา” ของ ประกาย ปรัชญา (๒๕๒๖), “เล่ห์กล” ของ ยงดี วิจิจันทร์ (๒๕๒๖), “ถึง...เพื่อน” ของ เลอमान (๒๕๒๗), “ในมือที่ถือกุม” ของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ (๒๕๒๘), “เพลงเรือวังหน้า” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๓๑), “เขาตามหาลูกชาย” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๓๒), “นกสีเหลือง” ของ โกศล กลมกล่อม (๒๕๓๔), “แดวีรชน ๖ ตุลา” (๒๕๓๕), “มือใดใจใด” ของ บุปผา บานสะพรั่ง (๒๕๓๕), “๖ ตุลา รำลึก” ของ สนิท พลเยี่ยม (๒๕๓๕), “ตำนานลานโพธิ์” ของ เตือนแรม ประกายเรือง (๒๕๓๕), “รำลึก ๒๐ ปี ๖ ตุลา” ของ ประทีป ทองจันทร์ (๒๕๓๕), “แด่นกพิราบขาว” ของ เสรี ทศนศิลป์ (๒๕๓๕), “ตุลาอาถรรพ์” ของ เตือนใจ ปทุมธานี (๒๕๓๕), “รำลึกเพื่อนมหิดล” ของ กวีนิพนธ์ (๒๕๔๐), “สามัคคีพลังรักชาติประชาธิปไตย” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและปีที่พิมพ์, “จากลานโพธิ์ถึงภูพาน” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและปีที่พิมพ์, “หนี้

เลือด ๖ ตุลา” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและปีที่พิมพ์, “รอยแค้น ๖ ตุลา” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและปีที่พิมพ์, “หกตุลารำลึก” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและปีที่พิมพ์, “พิราบแดงแห่งเดือนตุลา” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและปีที่พิมพ์, “พิราบแดง” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและปีที่พิมพ์

เหตุการณ์ปราบปรามและฆ่านักศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เริ่มขึ้นในเช้าวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายต่าง ๆ ได้แก่ ตำรวจหน่วยคอมมานโด หน่วยปฏิบัติการพิเศษ และตำรวจท้องที่เข้าล้อมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และบุกเข้าไปพร้อมด้วยอาวุธสงครามพร้อมกับยิงกราดและปาระเบิดเข้าไปยังกลุ่มนักศึกษาตลอดทั้งคืน ทำให้นักศึกษาถูกยิงบาดเจ็บและเสียชีวิตทันทีหลายคน

สายไหม เป็นกวีคนหนึ่ง que แสดงภาพความโหดร้ายรุนแรงในช่วงหนึ่งของเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่มีการข่มขืนและยิงผู้หญิง ในบทกวีที่ชื่อ “ลำนํ้า ๖ ตุลา” ดังบทหนึ่งที่ว่า

เผาชีวิตเป็นเป็นเช่นความคลั่ง ความจริงยังซ่อนคาไม่น่าถลํา
ยิงหญิงข่มขืนกลืนกระทำ ไร่ลำนํ้าเจ้าพระยาคราอาดูร^{๖๗}

จากตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นเห็นได้ว่า กวีได้บรรยายเหตุการณ์ที่นักศึกษา ถูกปราบปรามที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เพียงไม่กี่บทเท่านั้น แต่กวีเลือกเหตุการณ์ที่สำคัญที่แสดงถึงความโหดร้ายของเหตุการณ์ได้อย่างชัดเจน ทำให้ผู้อ่านสามารถคาดเดาเหตุการณ์โดยรวมได้ทั้งหมดว่ารัฐใช้ความรุนแรงกับประชาชน

“วันฆ่านกพิราบ” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๒๒) กวีได้บรรยายภาพเหตุการณ์ที่นิสิตนักศึกษาถูกฆ่าได้อย่างเห็นภาพชัดเจน ทุกภาพที่เนาวรัตน์ บรรยายผ่านบทกวีนั้น ล้วนเป็นภาพเหตุการณ์จริงที่มีอยู่ในประวัติศาสตร์ เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่ปรากฏตามรูปถ่ายต่าง ๆ เช่นภาพของตำรวจนายหนึ่งคาบบุหรีขณะเล็งยิงนักศึกษา นอกรั้วมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หรือภาพของนิสิตจุฬายฯ คนหนึ่งที่ถูกแขวนคอและมีผู้นำแก้อีเหล็กมาหวดที่ลำตัวอย่างรุนแรง ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างที่ว่า

^{๖๗} สายไหม, “ลำนํ้า ๖ ตุลา,” มาตุภูมิ (๔ ตุลาคม ๒๕๒๖): ๔.

มือกระชับคานบุนหรีที่มุมปาก
 สมุนรายเรียงรอบค้อยหมอมมอง
 เลือดโชมหน้าห่ามือเข้าย้อยุด
 เงื่อไม้ฟาดฟัดซ้ำกระหน่ำจน
 ผูกคอกลากกระซากร่างกลางสนาม
 นอนแน่นิ่งเนื้อขาวเปลาเปื่อยกาย
 ร่างรุ่งริ่งลื่นจุกผูกคอกห้อย
 แก้อ้อเหล็กหวดโครมโถมสุดแรง
 ที่ละร่างซ้อนร่างเอาอย่างทับ
 กระดิกดิ้นเตือตมอดเนื้อกอดกุม
 เข้าตอกอกที่ละอกยกไม้ฟาด
 หมวกเหล็กทรายเรียงยี่นและปืนโต
 ที่ละภาพ ที่ละภาพ กระชับชัต
 ที่ละวัน ละวันไป ยิ่งไม่จาง

ตาหรีเล็งร่องปากปากปืนจ้อง
 รั้วระเนนเองกองกายร่างลั่น
 กระซอกจุกกระชับหมัดชัตด้วยสัน
 เลือดกระเซ็นกระเสือกกระสนทุรนทุราย
 เลือดยงลามจากหลังวันรินเป็นสาย
 ท่อนไม้กายเกรอะเลือดและเตือตแดง
 กระโดดลอยถีบร่างคว้างร้องแรงแรง
 รongเท้าแยงยัดปากกรากเข้ารุม
 แล้วเปลวไฟก็ไหววับควันจับกลุ่ม
 กระดกจุ่มหิงงอดตตะโก
 ดารดาษดับดิ้นลั่นแรงโผ
 หัวโล้นเหลือองเรืองไร้โผล่ผุดกลาง
 ที่ละนัด ที่ละนัด ถนัดร่าง
 ยิ่งกระจะ ยิ่งกระจ่าง อยู่กลางใจ^{๖๔}

จากบทกวีข้างต้น เนาวรัตน์ ได้เลือกสรรคำกริยาแสดงอาการ และคำกริยาแสดงสภาพ มาสร้างจินตภาพได้อย่างคมชัด อาทิ *กระโดดลอยถีบร่างคว้างร้องแรงแรงกระดิกดิ้น หิงงอดตตะโก* ฯลฯ การใช้คำดังกล่าวทำให้ในทุก ๆ ภาพที่เนาวรัตน์ได้บรรยายโดยละเอียดนั้นสามารถสะท้อนให้เห็นว่า รัฐ ได้ใช้ความรุนแรงในการปราบปรามนิสิต นักศึกษา ซึ่งถือเป็นการใช้อำนาจอย่างไม่ชอบธรรมและสะท้อนให้เห็นว่าการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของนิสิตนักศึกษาเป็นการกระทำที่ถูกต้อง

ในขณะที่บทกวี “น้ำป่า” ของ ส.ชาลี เป็นบทกวีหนึ่งที่น่าเสนอเนื้อหาเหตุการณ์วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่นิสิตนักศึกษาถูกปราบปรามที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ด้วยสัญลักษณ์ ดังนี้

ดาวร้อยดวงร่วงดับลับไปแล้ว
 เป็นลำนน้ำเจ้าพระยามานับปี
 ดินสอโตมกระดาดฟ้าจารึกเลือด
 เจ้าพระยาแดงซ้ำคล้ำขุ่นเคือง
 ไบโพธิ์ร่วงหล่นกราดลงดาษพื้น
 รวอปลิดไบหล่นคว้างลงกลางลาน

หุยังแ้ววีรชนกันทางหนี่
 จากวันที่สัตว์ป่าฆ่าคนเมือง
 จำรอยเชือดชีวินกสีเหลืออง
 ด้วยนองเนื่องน้ำเลือดให้เตือตดาล
 โพธิ์ชราขมขึ้นเกินร่าขาน
 ตั้งลูกหลานฟูปร่างลงกลางดิน

^{๖๔} เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ “วันฆานกพิราบ,” ใน เพียงความเคลื่อนไหว พิมพ์ครั้งที่ ๘ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓๑ -๑๓๒

แต่ดวงดาวพราวฟ้าดารา
เมื่อดาวแดงเด่นอยู่ภูชีวิติน

ใครจักอาจดับได้ทำลายสิ้น
ไม่ขามกลืนควาเลือดที่เหือดกรัง^{๖๔}

จากตัวอย่าง กวีใช้สัญลักษณ์ ดาว นกสีเหลือง และ ไบโพธิ์
แทนนิตินักศึกษาที่ถูก “สัตว์ป่า” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของฝ่ายธรรม ทำร้ายจน
เสียชีวิตที่มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ อย่างไรก็ตามกวีได้กล่าวว่าไม่ว่านิตินักศึกษา
จะเสียชีวิตไปมากเท่าใดแต่จิตสำนึกการต่อสู้ของพวกเขาไม่มีวันตาย เนื่องจากมีผู้
สืบสานเจตนารมณ์ในการต่อสู้ต่อไปโดยมี “ดาวแดง” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพรรค
คอมมิวนิสต์เป็นผู้ช่วยเหลือการต่อสู้ให้ประสบความสำเร็จ

โกศล กลมกล่อม ใช้ “นกสีเหลือง” เป็นสัญลักษณ์แทนนิตินัก
ศึกษาที่ถูกฆ่าจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ดังตัวอย่างในบทกวี “นกสีเหลือง”
ดังนี้

ไพร่สันสะท้อนกลัว	ไบเหลืองรื้อหล่นมากมาย
เงาปิ่นทะมีนราย	ทาบลงมากกลางป่าเขา
ยิงบั้งขึ้นรังนก	รังก็ตกลงนิ่งเนา
พริบพริบเห็นฝูงเงา	นกตื่นหนีหาที่แฝง
สีเหลืองของนกเถื่อน	หนึ่งวนเหมือนติดกำแพง
ประชิดมาทุกแห่ง	จนรอบขังทุกกางกัน ^{๖๕}

จากบทกวีข้างต้นในวรรคที่ว่า สีเหลืองของนกเถื่อน หนึ่งวนเหมือน
ติดกำแพง ประชิดมาทุกแห่ง จนรอบขังทุกกางกัน กวีได้ใช้ “นกสีเหลือง” เป็น
สัญลักษณ์ในการบรรยายภาพที่นิตินักศึกษาถูกปิดล้อมและถูกฆ่าที่มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์เพราะไม่สามารถหาทางหนีออกมาได้อย่างเห็นภาพชัดเจน

๓.๒.๒.๒ เหตุการณ์หลังวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

บทกวีที่กล่าวถึงเหตุการณ์นี้มีจำนวน ๓ บท ได้แก่ “บทกล่อม
ขวัญ” ของ ณา (๒๕๒๒), “การเดินทางของนกพิราบ” ของ ‘ชา วดี (๒๕๒๒), และ “
ดอกหญ้า” ของ พันทาง’ศรี (๒๕๒๖)

^{๖๔} ส.ชาลี, “น้ำป่า,” ใน ประกายไฟลามทุ่ง: ฉบับอนุสรณ์สถานวีรชน
(กรุงเทพมหานคร : ๒๕๔๒), หน้า ๓๕.

^{๖๕} โกศล กลมกล่อม .” นกสีเหลือง” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๘ (ตุลาคม ๒๕๓๔): ๕๗.

เหตุการณ์วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ทำให้มีผู้เสียชีวิตมากมาย เหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้นักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยที่มีชีวิตอยู่สูญเสียกำลังใจและเสียชีวิตจึงหลบหนีเข้าป่าเพื่อร่วมต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ญาติได้ส่งสารให้กำลังใจพร้อมทั้งปลุกเร้าให้ประชาชนร่วมต่อสู้เพื่อเสรีภาพและประชาธิปไตยต่อไป ด้วยการใช้สัญลักษณ์ “นกสีเหลือง” นบทกวี “บทกล่อมขวัญ” เป็นตัวแทนของผู้ที่เข้าป่า ดังตัวอย่างบทกวีต่อไปนี้

“นกสีเหลืองเจ้าจากไป	สู่พงไพรคั่นฟ้าหม่น
ด้วยอำนาจอาวุธกล	เลือดจิ้งล้นนองแผ่นดิน
บินไปด้วยสองปีก	ไซ้เจ้าหลีกหนีไปสิ้น
ควาเลือดที่ไหลริน	จักยอมใจให้จดจำ
บินไปสู่หนใด	ฝ่าโผยภัยโหมกระหน่ำ
กลางฟ้าที่มีจดจำ	กลางเสียงร่ำร้องของประชา
บินไปเกิดหนาเจ้า	คนเขายังเฝ้าห้วงหา
ไม่นานจงกลับมา	ตามสัญญาที่ย้ำเตือน” ^{๑๑}

ชา วดี ได้เขียน “การเดินทางของนกพิราบ” ซึ่งเป็นบทกวีหนึ่งที่ได้นำมาตีพิมพ์ในนิตยสารนิตินิต นักศึกษา ส่งผลให้นิตินิต นักศึกษา ส่วนหนึ่งต้องเข้าป่า กวีได้บรรยายสภาพ สนาม ตึก หนทางต่าง ๆ ที่เกิดการนองเลือดจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ด้วยอารมณ์ที่เศร้าอาลัยถึงผู้จากไป แต่อย่างไรก็ตาม กวีได้ปลุกปลอบขวัญนิตินิต นักศึกษาที่เข้าป่าให้กลับมาต่อสู้กับความไม่ชอบธรรมต่าง ๆ ในสังคมอีกครั้ง โดยกวีใช้สัญลักษณ์ นกสีเหลือง นกพิราบ และดอกจำปี แทนนิตินิต นักศึกษาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และให้บทเพลงโพธิ์ เป็นสัญลักษณ์ แสดงสถานที่การต่อสู้ที่เกิดขึ้นที่บริเวณลานโพธิ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ดังตัวอย่าง

วานนี้	ดอกจำปีกลับโรยราเหมือนว่าฝัน
เจ้าพระยาที่ไหลเอื่อยเรื่อยเรื่อยนั้น	เพียงชั่ววันกลับแดงเรือเจือเลือดจาง
บทเพลงโพธิ์ระบัดใบจบไปแล้ว	เหลือเสียงแผ่วสะอื้นสะอื้นรอบลานกว้าง
และซอกมุม สนาม ถนน ตึก หนทาง	ทุกตารางแผ่นดินที่มีคนตาย
เสียงการบุกกรูกรานการเช่นฆ่า	เสียงโหยหา เสียงปิ่นก้อง เสียงร้องไห้
เสียงหัวเราะ เสียงปรามาสกล่าวคำดร้าย	ยังกังวานประสานสายในลมพา
นกสีเหลืองวันนี้ไร้ชีวิต	สูญเสียชีวิตเสรีที่ไผ่หา
ถูกตอกอกเลือดอาบคราบน้ำตา	ถูกแขวนคอ เผา ฆ่าทารุณกรรม

^{๑๑} ฅา. “บทกล่อมขวัญ,” มติชนสุดสัปดาห์ ๒ (ตุลาคม ๒๕๒๒) : ๖.

.....
 นกพิราบจึงลบลี้นี้เข้าป่า
 รู้แต่ต้องร่วมแรงให้แกร่งไกร
 กลับมาฟาดกลับมาฟันอธรรมผอง
 ช่วยผู้ล้าให้ลุกยืนฟื้นชีวี

.....
 หมดเวลาจะหม่นหมองหรือร้องไห้
 เพื่อจะกลับมาใหม่ในพรุ่งนี้
 ชับน้ำตาและเลือดนองให้นองฟီ
 สร้างฟ้าที่เป็นสีทองด้วยสองมือ^{๗๒}

เห็นได้ว่า การที่กวีส่วนหนึ่งเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับหลังเหตุการณ์

๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ สะท้อนให้เห็นแนวคิดของกวีที่ว่า การที่นิสิตนักศึกษาส่วนหนึ่ง
 ต้องเข้าป่าเพื่อเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยนั้น เป็นผลมาจากการที่
 รัฐใช้ความรุนแรงกับประชาชน

๓.๒.๓ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่ปรากฏ ร่วมกันในเนื้อหาของกวีนิพนธ์

เนื้อหาที่กล่าวถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙
 ร่วมกันมีดังต่อไปนี้

๓.๒.๓.๑ เหตุการณ์ที่รัฐใช้ความรุนแรงในการปราบปรามนิสิต
 นักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์เดือนตุลาทั้งสองเหตุการณ์
 บทกวีที่กล่าวถึงเหตุการณ์นี้มีจำนวน ๒๕ บท ได้แก่บทกวี
 “วีรชนรำลึก” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง (๒๕๒๑), “ตุลา...ตุลา...ตุลา” ของชัชเจน ผ่องศรี
 (๒๕๒๒), “แห่กล่อมตุลามาส” ของ วิสา คัญทัพ (๒๕๒๕), “ธรณีนี้นอนใครก่อก้อ”
 ของ พระมหาสมภารพรหมทา (๒๕๒๖), “มีดมน” ของ สุรวีชช์ (๒๕๒๖), “ตำนานแห่ง
 ดอกหญ้า” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๒๖), “ต้องเคราะห์อีกกี่ครั้ง ฯ” ของ
 ศิวกานท์ ปทุมสูติ (๒๕๒๘), “สู่อิสสรีย์” ของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ (๒๕๒๘), “ตุลารำลึก”
 ของ วาณิช จรุงกิจอนันต์ (๒๕๒๘), “โศกนาฏกรรมไล่เดือนดิน” ของ วรณลักษณ์
 ปิยกมล (๒๕๒๙), “ต้นหญ้าแห่งเดือนตุลาคม” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๓๑),
 “ตุลาคม” ของ วาณิช จรุงกิจอนันต์ (๒๕๓๒), “มัลลย์ขนนก” ของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ
 (๒๕๓๒), “น้ำตาแห่งความโศกเศร้า” ของ นก สัสถน (๒๕๓๒), “นิราศตุล” ของ วาณิช-
 จรุงกิจอนันต์ (๒๕๓๒), “ตุลาชัย” ของ เอกลักษณ์ ลายลิขิต (๒๕๓๔), “ทุ่งดอกไม้” ของ
 ศิวกานท์ ปทุมสูติ (๒๕๓๔), “ตุลาคม : ประวัติศาสตร์” ของ กานติ ฅ ศรีทธา
 (๒๕๓๘), “ใครคิดลี้มคราบน้ำตาประชาชน” ของ เดือนแรม ปรากฏเรื่อง (๒๕๓๘),
 “กระแสราศรีทธาประชารวม” ของ เดือนแรม ปรากฏเรื่อง (๒๕๓๘), “ดอกไม้บาน

^{๗๒} ษา วดี, “การเดินทางของนกพิราบ,” มติชนรายวัน (๖ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๖.

ณ สุสานเสรี” ของ เตือนแรม ปรกายเรื่อง (๒๕๓๙), “เหนื่อสายธารการย่อยสลาย” ของ ศิริวิธ แก้วกาญจน์ (๒๕๓๙), “ลมตุลา” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง (๒๕๔๕) และ “ตุลาชัย” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและปีที่พิมพ์

บทกวี “วีรชนรำลึก” เป็นบทกวีที่รำลึกถึงเหตุการณ์เดือนตุลาคมว่า นิสิตนักศึกษาและประชาชนทั้งสองเหตุการณ์ถูกรัฐใช้ความรุนแรงในการปราบปราม กวีใช้กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาโดยการบรรยายเฉพาะบางช่วงของเหตุการณ์เท่านั้น กวีกล่าวถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ว่าเต็มไปด้วย *คราบเลือดคราบน้ำตาที่ เกรอะกรัง* และกล่าวถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ว่าเต็มไปด้วย *ศพกระจาย เกลือ่นไป* กวีตอกย้ำภาพที่นิสิตนักศึกษาถูกรัฐทำร้ายอย่างทารุณแม้ว่านิสิตนักศึกษาเหล่านี้ *มีเพียงสองแขนเปล่า* แต่ทหารและตำรวจฝ่ายรัฐ *แซ่เขื่อน* และ *กลับบิดเบือนเช่นฆ่าไม่ปรานี* การบรรยายภาพเหตุการณ์ดังกล่าว แม้เพียงบทสั้น ๆ เพียงไม่กี่บท แต่ผู้อ่านก็สามารถอนุมานได้ว่า เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นเหตุการณ์ที่สะท้อนให้เห็นว่ารัฐคุ้นเคยกับการใช้ความรุนแรง ก่อให้เกิดความสูญเสียต่างๆ มากมาย ดังที่ปรากฏใน “วีรชนรำลึก” ดังนี้

นึกถึงเพื่อนที่ล้มหายวายชีวา	เมื่อสิบสี่ตุลาแต่หนหลัง
คราบเลือดคราบน้ำตาที่เกรอะกรัง	ยังคงฝังใจอยู่ไม่รู้เลื่อน
และก็ถึงหกตุลาคราสุดท้าย	ศพกระจายเกลือ่นไปหาใดเหมือน
มีเพียงสองแขนเปล่าเขาแซ่เขื่อน	กลับบิดเบือนเช่นฆ่าไม่ปรานี ^{๗๓}

บทกวี “เห่กล่อมตุลามาส” ของ วิสา คัญทัพ ได้บรรยาย เนื้อหาเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองครั้งโดยใช้ “ฟ้า” เป็นสัญลักษณ์ของผู้นำรัฐที่มีอำนาจในการปกครองประเทศ ที่มีประพฤติกรรมยิ่งใหญ่เหมือนฟ้า ดังนี้

ฟ้านั้น ครอบเรา ตัวท่วมต	ออกคำสั่งออกกฎชี้บทบง
บางครั้งแลบแปลบปร่าบ้างผ่าลง	แลคำรามเสียงส่งสะเทือนดิน
นีกอยากแผดแดดกล่าส่องมาโลก	ใครทุกข์ ใครโศก มีรูสิ้น
จะอ้างเหตุอ้างผลมียลยีน	ฟ้าหัวใจมิพไม่ฟังใคร
เพลานั้นฟ้าก่อดดีเดือด	เป็นคตินองเลือดครั้งยิ่งใหญ่
ทุกเม็ดฝนเย็นเยียบถ้าเปรียบไป	ก็คือสาดกระสุนใส่ มิใช่ดี
จากแรงโน้มนำแห่งอำนาจ	มาสู่ความเด็ดขาด บดขยี้
นับวินาทีต่อวินาที	ร้อยวันพันปีไม่มีเลื่อน
ใครจะลืมนวันชัยขับไล่ฟ้า	ใครจะลืมนวันฆ่าอันป่าเถื่อน

^{๗๓} “วีรชนรำลึก,” ใน บนเส้นทางปืน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประชาชน, ๒๕๒๑), หน้า ๑๔๖.

ใครจะลืมหูลูกตาเดือน
 หนึ่งฟ้าย่อมมีประวัติฟ้า
 ก็ฟ้าพลิกคว่ำยอมจำนน
 เพลานี้
 เราคือนกมีปีกยอมหลีกบิน

ใครจะลืมเลือดเปื้อนประชาชน
 บันทึกความเป็นมาไม่ตกหล่น
 ฟ้าไม่อาจฆ่าคนหมดแผ่นดิน
 ฟ้าทำเลวทำดี ก็รู้สิ้น
 ตราบแรงไม่สิ้น บินต่อไป^{๗๔}

จากตัวอย่าง กวีได้ใช้ปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้นบนฟ้า คือ ฟ้าผ่า ฟ้าแลบ และ แสงแดดที่ร้อนแรง เป็นสัญลักษณ์แทนการกระทำของผู้นำรัฐที่สร้างความเดือดร้อนและความหวาดกลัวให้กับประชาชน นอกจากนี้ สังเกตได้ว่า กวีได้กล่าวถึงเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ในความหมายที่แตกต่างกันไป เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ กวีได้กล่าวว่า ประชาชนเป็นฝ่ายชนะสามารถขับไล่ผู้นำรัฐให้ออกนอกประเทศได้ ดังจะเห็นได้จากวรรคที่ว่า *ใครจะลืมหูลูกตาเดือน* ในขณะที่ เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ กวีได้เน้นย้ำถึงความโหดร้ายรุนแรงที่รัฐกระทำต่อนิสิตนักศึกษาจากเหตุการณ์ในครั้งนั้นว่า เป็น *วันฆ่าอันป่าเถื่อน* อย่างไรก็ตามในตอนท้ายของบท กวีได้กล่าวให้กำลังใจและปลุกเร้าประชาชนในการต่อสู้ว่า ฟ้าจะทำให้ประชาชนเสียชีวิตไปมากมายเพียงใด แต่ ฟ้าเหล่านี้ก็ไม่อาจฆ่าคนให้หมดแผ่นดิน ได้ เนื่องจากประชาชนจะต่อสู้กับอำนาจฟ้าต่อไป

ส่วนบทกวี “สู้อิสรีย์” ของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ กล่าวถึงการที่รัฐใช้ความรุนแรงในการปราบปรามประชาชน โดยนำ “หิน” มาเป็นสัญลักษณ์ ของผู้ที่มีอำนาจในการปกครองประเทศ และ “ตะแบก” เป็นสัญลักษณ์ของ นิสิต นักศึกษาและประชาชนที่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสอง เหตุการณ์ ดังนี้

ช้องหินแคบเบียดค้ำขวางลำต้น	เมื่ออัปจนจำแทรกตะแบกสู้
...หากจะมีชีพมุดอย่างคุดคู้	ขอเลือกชูชีวาทำความตาย
คมหินบาดเนื้อตะแบกที่แปลกปลิ้น	แต่ก็เปิดปากหินบิ่นสลาย
ลึบฝนแปลกตะแบกกล้ำยืนทำทวย	เล่านิยายบทยาววิกรมราวไพร ^{๗๕}

^{๗๔} วิสา คัญทัพ, “แห่กล่อมตุลามาสา,” *มติชนสุดสัปดาห์*, ๕ (ตุลาคม ๒๕๒๕): ๑๘.

^{๗๕} ศิวกานท์ ปทุมสูติ, “สู้อิสรีย์,” ใน *บทกวีร่วมสมัย* (กรุงเทพฯ: วิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า

จากตัวอย่าง กวีได้นำภาพธรรมชาติของต้นตะแบกที่แทรกตัวเจริญเติบโตอยู่ระหว่างชอกหิน แม้ว่าจะถูกคมหินบาดลำต้นแต่ต้นตะแบกเหล่านี้ก็ไม่เกรงกลัวกลัวชอนไชเบียดตัวขึ้นมาทำให้หินที่มีความแข็งแกร่งบิ่นสลายลงได้ นับเป็นสัญลักษณ์ของนิสิตนักศึกษาและประชาชนจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสอง เหตุการณ์ที่ไม่เกรงกลัวและกล้าต่อสู้กับผู้นำรัฐที่มีอำนาจเพื่อประชาธิปไตย

๓.๒.๓.๒ เหตุการณ์ที่จอมพลถนอม กิตติขจร , จอมพลประภาส จารุเสถียร และ พ.อ. ณรงค์ กิตติขจร และ ลี้ภัยออกนอกประเทศจนกระทั่งเกิด เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

กวีนิพนธ์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์นี้มีจำนวน ๒ บท ได้แก่ “เพราะเสียงนั้นยังคงดังก้องอยู่” ของ คมทวน คันธนู (๒๕๒๖) และ “รำลึกวีรชนเดือนตุลา” ของสุรวิชัย วีรจรรณ (๒๕๒๖) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทกวี “เพราะเสียงนั้นยังคงดังก้องอยู่” ของ คมทวน คันธนู ที่นำชนบทการแต่งโคลงกระทู้ มาปรับประยุกต์ให้เข้ากับเหตุการณ์สำคัญหลังจากที่จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประภาส จารุเสถียร และ พ.อ. ณรงค์ กิตติขจร ลี้ภัยออกนอกประเทศจนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ด้วยการบรรยาย ลำดับเรื่องราวตั้งแต่ผู้นำทั้งสาม จำต้อง “ตัดตุเป้” และ “เผ่นออก” นอกประเทศเพื่อลี้ภัยการเมือง แต่ต่อมาไม่นาน ก็กลับเข้าประเทศโดยอาศัยศาสนาเป็นเครื่องมือ คือใช้วิธีบวชเณรเข้ามา ยิ่งกว่านั้นทหารทั้งสี่เหล่าที่ยังจงรักภักดีต่ออดีตผู้นำทั้งสาม ก็ยังได้ให้ความปกป้องช่วยเหลือและสร้างกระแสปลุกปั่นว่าบรรดานิสิตนักศึกษาที่ชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ล้วนเป็นพวกคอมมิวนิสต์ จนกระทั่งเกิดการปราบปรามนิสิตนักศึกษา ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อย่างโหดเหี้ยมทารุณ ดังนี้

สลิป ปีที่ผ่านไป
สี่ ห้องใจยังเจ็บจำ
ตุ ตัดตุเป้อ่า
ลา จากผืนแผ่นดินทอง

สลิป	หกห้องฟ้าพลิก	พลัดทราย
สี่	หลักมาแหลกสลาย	ลุ่มท้อง
ตุ	หรัตัดทุเหร์ผาย	เผ่นออก
ลา	ร่าญาติพี่น้อง	ลูกน้องหน้าสลอน

ไม่ นานการณ์ต่อเนื่อง

มี เสือเหลืองรั้งจิวร

อะ ร้าอร่ามถอน

ไร จุกบ้ำว่าบวชเณร

ไม่ ยากเย็นอยากเข้า ใครขึ้น

มี ถ่มต้องมีกลิ่น กลับได้

อะ หาพวกภูตหีน โหนขยืม

ไร อะไรลั่นไป บอดบ้ำมาเสมอ

อยู่ อยู่มันลุยย่า

ใน รั้วธรรมศาสตร์เออ !

กอ ก่อก็พลาดเปลอ

ไผ่ แห่งธรรมพลันถอดถอน

อยู่ อย่างขยิมขยิม แสยะเสียว

ใน ร่มอารามเขียว ร่วมซ้อง

กอ เหล่าสี่เหล่าเหลียว ล้อมโอบ

ไผ่ อธรรมแทงปล้อง แดกปล้องปลั่งสยาม

สำ รวลสำรากลสำ-

หรับ พวกสำเสียวสำสาม

ทร ยุคทุกยามยาม

ราช ธานี “ขี้ม้า” ง่า

สำ แดงเดชได้ทรัพย์ สิ้นขยาย

หรับ บ่หลับปลาย เลื่อนเปื้อน

ทร ชนก็ลอบขาย ชูเหล่า

ราช สี่หีบเรือ่น โห่ร้องสยของตุลา !

ราชสี่หีบเรือ่นโห่ร้องสยของตุลา บา!^{๗๖}

ส่วนบทกวี “รำลึกวีรชนเดือนตุลา” ของ สุรววิชช์ วีรวรรณ

^{๗๖} คมทวน คันธนู, “เพราะเสียงนั้นยังคงดำรงอยู่,” มาตุภูมิ (๑๔ ตุลาคม ๒๕๖๖): ๔.

กล่าวถึง เหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้นอย่างสั้นๆ ว่าเป็น “อาเพศ”ของแผ่นดิน เมื่อผู้นำรัฐบาลใช้อำนาจปราบปรามนิสิตนักศึกษาประชาชน อย่างไม่เป็นธรรม นอกจากนี้ยังได้ใช้ถ้อยคำที่มีความหมายโดยนัยมากกล่าวแสดงอีกด้วย ดังเช่นการกล่าวถึง “สะตอเหี่ยว” หรือ “ชายเปลี่ยว” ซึ่งหมายถึงรัฐบาลใหม่สมัยพลเอก เปรม ติณสูลานนท์

เข้ามารับหน้าที่ปกครองประเทศ โดยได้ “จุดสุริยา” ซึ่งหมายถึงพลเอกอาทิตย์ กำลังเอก เข้ามาคุมกำลังด้านกองทัพ แต่กระนั้นก็ตามการปกครองในสมัยนี้ ประชาชนก็ยังคงเป็น “ประชาน้ำ” เพราะไม่มีสิทธิ์มีเสียงอย่างแท้จริง และเมื่อเวลาผ่านไป ส่งผลให้ “เลือดเดือนตุลาฯ ละเลงหาย” จนกระทั่ง “ความตายกลายเป็นตำนาน” กวีก็ได้บรรยายความรู้สึกอันทมิฬหวัง ทิ้งท้ายไว้ด้วย ดังนี้

ครานั้นเลือดหลังพื้นประเทศ	เกิดอาเพศบนแผ่นดินถิ่นสยาม
สามทราซย์ต่ำช้าสุดประณาม	สุขหัวหยามอธิปไตย
ปล้นความเป็นไทไทยทั้งชาติ	ชักจูงฝูงญาติขึ้นสดใส
อธรรมนั่งเมืองอยู่นานไกล	ประชาธิปไตยต้องบีบคั้นต้องจืดจาง
จึงเกิดบทเรียนทราซย์	ประชาชนผงาดขึ้นยี่ย่า
ฝากกระสุนห้าเหวที่สาจดนำ	ชักร่างผู้แสวงธรรมให้ล้มครืน
ย่อมเป็นความตายที่ก่อเกิด	สัจจะบรรเจิดกระหายหื่น
ปลุกประชาชนขึ้นหยัดยืน	อธิปไตยครึ่งฝันก็คลี่บาน
คลี่บานก็เห็นเป็นธาตุแท้	มีแต่เรื่องราวที่ผันผ่าน
ความตายกลายเป็นเช่นตำนาน	ก็เห็นแต่मारผ่านบัลลังก์
.....
ฝากความหวังทั้งชาติไว้ปลายนิ้ว	จัดทิวจัดแถวแล้วประสาน
สืบทอดสืบสายสุดประจัน	นั่งบ้านนั่งเมืองจะไปรู้
ประชาชนยอมประชาน้ำ	ประกาศคำเพียงประกาศสู
ที่เคยตายก็เพียงตายกันให้ดู	ที่ยังอยู่ทำไมไม่รู้แล้ว
จดหมายถึงลูกกระสุน	ขอบคุณที่ช่วยถ่วงทางแฉ้ว
ร้ายสาสน์ร้ายสติขึ้นขีดแนว	ปิดตำนานเปิดตำแหน่งแล้วแย่งเอา
เลือดเดือนตุลาฯ ละเลงหาย	ความตายครั้งหลังถูกฝังเผา
วิญญาณวีรชนถูกมอมเมา	แล้วเขากระหน่ำเราขึ้นตีตรา ^{๗๗}

๓.๒.๔ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖, ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และ
เหตุการณ์พฤษภาทมิฬที่ปรากฏร่วมกันในเนื้อหาของกวีนิพนธ์

^{๗๗} สุรวีรช ธีรบรรณ “รำลึกวีรชนเดือนตุลา,” มาตุภูมิ (๖ ตุลาคม ๒๕๒๖): ๔.

เนื้อหาที่กล่าวถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖, ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬพร้อมกัน มีดังต่อไปนี้

๓.๒.๔.๑ เหตุการณ์ที่รัฐใช้ความรุนแรงในการปราบปราม นิสิต นักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์ทั้งสามเหตุการณ์

กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาดังกล่าวนี้มีจำนวน ๓ บท ได้แก่ บทกวี “รอยปีกของนกฟุ้งหนึ่ง” ของ อังคาร จันทาทิพย์ (๒๕๓๔), “รำลึกวิญญูณวีรชน” ของ บุญฮอง สิบเสมา (๒๕๓๙) และ “เมืองไทยในฝัน” ของ วิลาวัณย์ ตันท์เจริญรัตน์ (๒๕๓๙) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

บทกวี “รำลึกวิญญูณวีรชน” ของ บุญฮอง สิบเสมา เป็น บทกวีที่กล่าวถึงเหตุการณ์ที่รัฐใช้ความรุนแรงในการปราบปรามนิสิตนักศึกษาและประชาชนทั้งสามเหตุการณ์โดยกล่าวโดยรวมอย่างสั้น ๆ ว่ามีการสูญเสียเลือดเนื้อเกิดขึ้น ดังตัวอย่าง

เพื่อนวีรชน	ตายเกลื่อนกลางถนนแนวป่า
เลือดหลังต่างเช่นเดนอัปรา	สิบเจ็ดพฤษภา,หก,สิบสี่วีรชน
ยุคเผด็จการเฟื่องเรืองอำนาจ	ยุคอุบาทว์บ้าใบ้ไร้เหตุผล
ยุควิญญูณกระหังโหดโหดใจโจร	ยุคประชาชนถูกเข่นฆ่าฝ่าเท้ากิน
ประชาธิปไตยถูกเหยียบย่ำทำลายหมด	อำนาจโหดร้ายดุจให้หยุดเดิน
วีรชนสู้ตายไม่ยลยิน	ลุกขึ้นสู้เหล่าทมิฬไม่กลัวตาย ^{๗๘}

บทกวี “เมืองไทยในฝัน” ของ วิลาวัณย์ ตันท์เจริญรัตน์ เป็นบทกวีที่กล่าวถึงเหตุการณ์ทางการเมืองทั้งสามเหตุการณ์โดยเน้นประเด็นสำคัญที่รัฐใช้ความรุนแรงในการปราบปรามนิสิตนักศึกษาและประชาชนทั้งสามเหตุการณ์อย่างสั้น ๆ ดังนี้

สองพันห้าร้อยสิบเก้า	ร้อนผ่าวตุลามาหาหิน
ใจคนโหดด่ายาทมิฬ	ชีวิตดับดับคล้ายผักปลา
วันที่หกตกใจแทบคลั่ง	เสียงดังจากการเข่นฆ่า
อาลัยดับแค้นแน่นอุรา	น้ำตาจุกฝนพร่างพรุ
อาเพศเหตุร้ายของแผ่นดิน	ตั้งจินต์เข้าป่าสู้สู้

^{๗๘} บุญฮอง สิบเสมา, “รำลึก...วิญญูณวีรชน,”ใน เราไม่ลืม ๖ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕๐.

กรุงเทพฯเมืองสวรรค์ไร้สันติสุข

รับรู้แดนนรกอกไหม้

.....

.....

อหิงสาแทนงานการรบ

ความสงบยอมเกิดทั่วหล้า

สร้างสรรค์สังคมฟื้นศรัทธา

เวรอาเวราย่อมฆ่ากัน

ประวัติศาสตร์เหยียบย่ำซ้ารอย

ใช้น้อยสามคราพาฝัน

สิบสี่ตุลาอีกวันพฤษภาคมฆ่ากันมันเศร้า^{๗๘}

การรวมเหตุการณ์ทางการเมืองของไทยทั้งสามเหตุการณ์ไว้ในบทกวีบทเดียว ทำให้เกิดข้อจำกัดที่กวีไม่สามารถกล่าวบรรยายเหตุการณ์ทั้งสามเหตุการณ์ได้อย่างละเอียด กวีต้องกล่าวถึงเหตุการณ์แต่เพียงสั้น ๆ โดยกวีเน้นเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นสำคัญและเน้นย้ำถึงความรุนแรงจากเหตุการณ์ดังกล่าวโดยใช้คำว่า คนโหด, ทมิฬ, ดับดิน, เข่นฆ่า ในขณะที่เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ เหตุการณ์ในเดือนพฤษภาคม กวีกล่าวถึงเพียงชื่อเหตุการณ์เท่านั้น ดังตัวอย่างที่ขีดเส้นใต้ ดังนั้นกวีจึงเลือกเอาเหตุการณ์ที่รัฐใช้ความรุนแรงในการปราบปราม นิสิตนักศึกษาและประชาชนจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ซึ่งถือเป็นเหตุการณ์ที่รุนแรงครั้งสำคัญที่ผู้อ่านจดจำได้ดีทำให้สามารถคาดเดาเหตุการณ์โดยรวมได้ทั้งหมด

ในขณะที่ บทกวี "รอยปีกของนกฟู่หนึ่ง" ของ อังคาร จันทาทิพย์ ได้กล่าวถึงเหตุการณ์การนองเลือดทั้งสามเหตุการณ์ด้วยสัญลักษณ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ฟ้าเคยมีดฟ้า	เพื่อนหา
ดาวดับร่วงดวงดาว	ดับดิน
มีดดับแผ่นดินหนาว	เนิ่นเหน็บ หนาวนอ
หนาวซีฟิโครสูญสิ้น	เกลื่อนท้องถนนหนาว
คราวทุกข์เข็ญคร่ำร้อง	ราชดำเนิน
ร้องเรียกกรรม อกรรมเกิน	กว่าร้อง
สิ้นเสียงสังข์ใครเดิน	เปรี้ยงดับ
สอง – ตุลาคมฟอง	อีกครั้งพฤษภาคม
ถมร่างลิ่มเลือดเนื้อ	วิญญานไหน
หินชาติกว่าพม่าสมัย	อยุธยา
ศัตรูนั้นสัตว์ไทย	ถลุงประเทศ

^{๗๘} วิลาวัณย์ ดัชนีเจริญรัตน์, “เมืองไทยในฝัน,” ใน เราไม่ลืม ๖ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕๕.

หมายเหตุด้วยเลือดด้วย

ชีพสิ้นสลดใคร ? ^{๔๐}

บทกวีข้างต้น กวีได้ใช้ “ดาว” เป็นสัญลักษณ์แทนนิสิต นักศึกษา ประชาชนที่ร่วมต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตย นับตั้งแต่สมัยเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬร่วมกัน “ดวงดาว” ในเหตุการณ์ทุกครั้งล้วนเป็นดวงดาวที่ “ดับร่วง” เกือบทั้งหมดจนราชดำเนิน อันเนื่องมาจากการกระทำของฝ่ายรัฐ กวีตอกย้ำความโหดร้ายรุนแรงของเหตุการณ์ทางการเมืองทั้งสามเหตุการณ์โดยการใช้ภาพของ “ความมืด” อันเป็นสัญลักษณ์สากล มาขยายภาพความไม่ปกติของ “ฟ้า” ที่ “ฟ้าเพื่อน” อันเนื่องมาจากความทุกข์ ความเจ็บปวด ที่คนไทยด้วยกันเองต้องมาฆ่ากันเองโดยกวีได้วิพากษ์วิจารณ์ว่า โหดมพิพ “หินชาติ” ยิ่งกว่าพม่าเข้าโจมตีกรุงศรีอยุธยาในสมัยอดีต

กล่าวโดยสรุป เนื้อหาส่วนใหญ่ของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์เป็นเนื้อหาในช่วงเหตุการณ์ที่มีการฆ่านิสิตนักศึกษาและประชาชนมากที่สุด ปรากฏจำนวนทั้งสิ้น ๑๘๐ บท และมีลักษณะการบรรยายเนื้อหาทั้งบรรยาย เหตุการณ์ในบางช่วง และ การใช้สัญลักษณ์ การที่กวีนำเสนอเหตุการณ์ในช่วงที่มีการฆ่านิสิตนักศึกษาและประชาชนจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมจำนวนมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากต้องการเปิดเผยความเป็นจริงที่เกิดขึ้น เนื่องจากรัฐได้ปิดบังและบิดเบือนความเป็นจริงจากเหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีจึงเปิดเผยความเป็นจริงที่แท้จริงใช้ความรุนแรงในการปราบปรามประชาชนที่ไม่มีอาวุธในการต่อสู้และเพื่อยืนยันด้วยว่าการกระทำของนิสิตนักศึกษาและ ประชาชนในเหตุการณ์เดือนตุลาเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม

นอกจากนี้การนำเสนอเหตุการณ์ในช่วงดังกล่าวมีผลต่อการสร้างอารมณ์สะท้อนใจให้ผู้อ่านมีอารมณ์ร่วมไปกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ง่ายและเนื่องด้วยความจำกัดของรูปแบบกวีที่มีขนาดสั้น ทำให้บทกวีส่วนใหญ่เสนอเนื้อหาด้วยการบรรยายในบางช่วงของเหตุการณ์ที่สำคัญอย่างสั้นๆ ทำให้ผู้อ่านสามารถคาดเดาเหตุการณ์โดยรวมทั้งหมด

^{๔๐} อังคาร จันทาทิพย์, “รอยปีกของนกฟุ่่งหนึ่ง,” ใน วิมานลงแดง (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ดับเบิลยู, ๒๕๕๔), หน้า ๒๗-๒๘.

บทที่ ๔

แนวคิดของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

แนวคิด (theme) หรือแก่นเรื่อง หมายถึง ความคิดหลักของเรื่องหรือสารที่แสดงนัยไว้ในกาการประพันธ์ แก่นเรื่องจะเป็นความคิดเชิงนามธรรมที่แสดงผ่านภาพลักษณ์ พฤติกรรมตัวละคร และสัญลักษณ์ ที่ผู้อ่านต้องตีความเอาเอง^๑

กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เสนอแนวคิดที่หลากหลาย การศึกษาแนวคิดในบทนี้จะแบ่งกลุ่มการวิเคราะห์ออกเป็น ๔ กลุ่ม ดังต่อไปนี้

- ๔.๑ แนวคิดของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖
- ๔.๒ แนวคิดของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙
- ๔.๓ แนวคิดของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙
- ๔.๔ แนวคิดของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ

๔.๑ แนวคิดของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖

แนวคิดของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ แบ่งได้เป็น ๖ กลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- ๔.๑.๑ การเสียสละชีวิตของนิสิต นักศึกษา ประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นการกระทำที่น่ายกย่อง

บทกวีที่เสนอแนวคิดนี้ มีจำนวน ๗๑ บท อาทิเช่น “จารึกไว้ในแผ่นดิน” ของ ทวีปวร (๒๕๑๖), “สดุดีวีรชนผู้เสียชีวิต” ของ ชงไชย พิทักษ์ชน (๒๕๑๗), “สืบสี่ตุลารำลึก” ของ กระโน พฤษวีรนา (๒๕๒๒) “มาลัยสักการวิญญานตุลาคม” ของ มาลัย อิศรา (๒๕๒๗) “การเดินทางของนกเขาไฟซึ่งไม่กลับมา” ของ อัครนี หุทัย (๒๕๓๒) “จิตสำนึกเพื่อเมืองไทย” ของ ศิวพร วัฒนเบญจโสภา (๒๕๔๑) “ตำนาน ๑๔ ตุลาคม” ของ ทวีสิทธิ์ ประคองศิลป์ (๒๕๔๑) เป็นต้น

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ – ไทย (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕), ๔๓๖.

บทกวี “สุดดีวีรชนผู้เสียชีวิต” ของ ธงไชย พิทักษ์ชน ได้กล่าวยกย่องและสำนึกการเสียสละชีวิตของผู้ที่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จนสามารถขับไล่ผู้มีอำนาจทั้งสามคนให้ออกนอกประเทศได้สำเร็จ กวีได้กล่าวยกย่องบุคคลเหล่านี้ให้เป็น “วีรชน” ของชาติ ดังนี้

สิบสี่ตุลามาหาวิปโยค	ไทยโศกไทยทุกข์ยุคเข็ญ
ดับร้อนผ่นร้ายกลายเป็น	ทรราชหลบเรนแรมไกล
“วีรชน”คนกล้าสยาม	สมนามความชอบมอบให้
วิญญานสถิตแฝงแห่งใด	ใจไทยสำนึกนรินทร์ ^๒

“จารึกไว้ในแผ่นดิน” ของทวีปวร ได้แสดงให้เห็นภาพของผู้ที่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่พร้อมยอมตายเพื่อความถูกต้อง แม้ว่าผู้ต่อสู้เหล่านี้จะเสียชีวิตไปแล้วก็ตามแต่ “โลก” ก็จะมี “ประจักษ์วีรกรรม” ของพวกเขาเหล่านี้ตลอดไป ดังนี้

เสียงปืนลั่นพลันร่างก็ร่วงผล็อย	เหมือนใบไม้หลุดลอยสู่พื้นหล้า
ชีวิตแล้วชีวิตเล่าหุนหันเข้ามา	อนิจจา – เธอพร้อมและยอมตาย
ยามเลือดโลมธรณินถิ่นที่รัก	โลกประจักษ์วีรกรรมล้ำเลิศหลาย
อุดมการณ์หาญกล้าเข้าทำทนาย	ทรราชเหล่าร้ายตราบพิชิต ^๓

แม้เวลาจะผ่านไปนานกว่า ๒๕ ปี แต่ภาพของการเสียสละของนิสิตนักศึกษาประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ยังคงอยู่ในความทรงจำของผู้คน ไม่เว้นแม้แต่เยาวชนรุ่นใหม่ที่ได้รับรู้เรื่องราวเหตุการณ์ในครั้งนั้น ดังจะเห็นได้จากบทกวี “จิตสำนึกเพื่อเมืองไทย” ของ นางสาว ศิวพร วัฒนบุญจโสภาก อายุ ๑๕ ปี นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่สี่ โรงเรียนเทพศิรินทร์ร่มเกล้าที่ชนะเลิศการประกวดบทกวีในหัวข้อจิตสำนึกเพื่อเมืองไทย ได้แสดงความคิดที่มีต่อเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ผ่านบทกวีว่า การเสียสละของนิสิต นักศึกษา ประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นการกระทำที่น่ายกย่อง ทำให้ประเทศไทยมี “สภาวะประชาธิปไตยที่คงมั่น” ดังบทกวีที่ว่า

^๒ ธงไชย พิทักษ์ชน, “สุดดีวีรชนผู้เสียชีวิต,” ประชาธิปไตย (๑๑ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๕.

^๓ ทวีปวร, “จารึกไว้ในแผ่นดิน,” ใน จงเป็นอาทิตย์เมื่ออุทัย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มิ่งมิตร, ๒๕๓๙), หน้า ๑๑๕.

กว่าจะเป็นประชาธิปไตยในวันนี้ หลายชีพที่พลีชีวิตอุทิศให้
ด้วยเลือดเนื้อเพื่อเห็นความเป็นไทย เราจึงได้สิทธิ์เสรีที่ต้องการ
ล้างอธรรมด้วยสำนึกกระลึกชอบ ล้างระบอบทรราชอย่างอาจหาญ
ล้างสายสนกลในโยงโยงาน ล้างผู้ผลาญความถูกต้องของสังคม

.....

การเรียกร้องที่ต้องพลีแม่ชีวิต แลกกับสิทธิ์อิสรามาฟูเฟื่อง
สืบวิถีศักดิ์ศรีไทยรุ่งเรือง ต่างหุนเนื่องชีพเพิ่มเสริมพลัง
“จิตสำนึกเพื่อเมืองไทย” ฝ่าถวิล เพื่อแผ่นดินสุขทวีมีความหวัง
ร้อยแรงด้วยกายใจไม่หยุดยั้ง ชาตียอมยังยิ่งประโยชน์โรจน์เรืองรอง
สภาวะประชาธิปไตยได้คงมั่น เริ่มจากวันรวมพลังชนทั้งผอง
“สืบสี่ตุลามาหาวิปโยค” โลกปลื้มปอง เกิดเกียรติของ...ผู้เสียสละ “วีรชน”^๕

บทกวี “ตำนานตุลาคม” ของ ทวีสิทธิ์ ประครองศิลป์ ที่ได้กล่าวยกย่อง
การกระทำของผู้ที่เสียสละชีวิต จากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เมื่อวาระ
ครบรอบ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลาคม ว่า

พวกเขาือนักสู้ผู้กล้าหาญ พวกเขาสร้างตำนาน ... โลกขานไช
พวกเขาือน “วีรชน” ของคนไทย พวกเขาือนผู้ยิ่งใหญ่... ตลอดกาล
.....
คือเลือดที่เลือดนองที่ด้นดับ เพื่อแลกกับสิทธิเสรีที่ขมขื่น
ประสานมือหยัดอยู่สู้กับปืน เพื่อพลิกฟื้นอำนาจปีศาจร้าย^๕

๔.๑.๒ ประชาชนควรรักษาประชาธิปไตยที่ได้มาด้วยเลือดเนื้อและชีวิตของ
นิสิต นักศึกษา และประชาชนที่เสียชีวิตจาก เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖

บทกวีที่เสนอแนวคิดนี้ มีจำนวน ๔๒ บท เช่น “วันมหาวิปโยค
๑๔ - ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖” ของ กุลทรัพย์ รุ่งฤดี (๒๕๑๖) “บทกวีไม่ปรากฏชื่อ”
ของ จิระนันท์ พิตรปรีชา (๒๕๑๗) “ถึงเพื่อนผู้เคยเป็นเพื่อน” ของ เดช จันทศิริ
(๒๕๑๗) “จิตสำนึกเพื่อเมืองไทย” ของ ยุวดี สารบูรณ์ (๒๕๔๑) “จิตสำนึกเพื่อ
เมืองไทย” ของ ภาษิต ผางน้ำคำ (๒๕๔๑) เป็นต้น

^๕ ศิวพร วัฒนเบญจโสภา, “จิตสำนึกเพื่อเมืองไทย,” ใน นิทรรศการ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา
(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๑), หน้า ๘๙-๙๐.

^๕ ทวีสิทธิ์ ประครองศิลป์ , “ ตำนาน ๑๔ ตุลาคม ,” เนชั่นสุดสัปดาห์ ๓๓๑(๘-๑๔ ตุลาคม ๒๕๔๑):

“วันมหาวิปโยค ๑๔-๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖” ของ กุลทรัพย์ รุ่งฤดี เป็นบทกวีหนึ่งที่เสนอแนวคิดให้ประชาชนรักษาประชาธิปไตยที่ต้องแลกด้วยการเสียสละชีวิต ของนิสิตนักศึกษาและประชาชนจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ดังนี้

วันเอ๋ย...วันมหาวิปโยค	ธรณีกันแสงโศกเสียดงไส
ลมโชนคาวเลือดเจ้า...เศร้าใจ	อาลัย ...คุกรุ่น...ขุ่นแค้น
รัฐธรรมนูญนี้มีรอยเลือด	เชือดชีวิตเยาวชนไปแต้มสี
ประวัติศาสตร์หน้านี้มีราศี	จารึกด้วยชีวี..เยาว์วัย
.....
โลหิตเขาทุกหยดสีสดใส	แต้มไว้ในความทรงจำอย่าลืมหลง
ประชาธิปไตยจกมันคง	ถ้าชาวไทยธำรงไว้วันรินดร
เขาเจ็บ... และตาย...จึงได้มา	เราอยู่เรารักษาไว้ให้มัน
รักษาไว้เทียบเท่าชีวิต	“เลือดและน้ำตา”นั้นอย่าลืมเลื่อน ๖

นอกจากกวีจะเสนอแนวคิดให้รักษาประชาธิปไตยแล้ว กวีบางคนได้เสนอแนวคิดให้ประชาชนและนิสิตนักศึกษารุ่นต่อมาต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย เช่นเดียวกับนิสิต นักศึกษาและประชาชนที่เสียชีวิตจาก เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ต่อไป ดังบทกวีต่อไปนี้

ถึงที่สุดแห่งภาระประวัติศาสตร์	เมื่อธงชาติเลือดชุ่มคลีคลุ่มร่วง
ช่อดอกไม้วีรกรรมนำมาวาง	น้ำตาเทียนหยดค้างอยู่กลางเมรุ
เจ้าต้นไม้อะเขี้ยว	แตกเรียวสูงใหญ่ให้เห็น
ผู้คนชื่นชมร่วมเย็น	เจ้าเป็นเจ้ารู้อยู่แน่ชัด
ไต่ต้นนั้นหรือ	คือซากศพนอนสงบสงัด
ผู้ทำทนายอำนาจรัฐ	นอนอภิวัฒน์ประชาธิปไตย
เจ้าต้นไม้อะเขี้ยว	เจ้าเคยคิดบ้างไหม
ถ้าหมดดินดีที่เขาพลีเอาไว้	ทำอย่างไรจะงอกงามเอ๋ย
เมื่อวีรชนคนหนึ่งถึงที่ล้ม	ร่างเขาถมเป็นทางสร้างชาติใหม่
รอการเดินตามรอยเท้า- ก้าวต่อไป	จนกว่าประชาธิปไตยจะไม่ตาย ^๗

^๖ กุลทรัพย์ รุ่งฤดี, “วันมหาวิปโยค ๑๔-๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖ ,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๘๐-๘๒.

^๗ จิระนันท์ พิตรปรีชา, ประชาธิปไตย (๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๕.

แม้ว่าเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จะถือว่าเป็นชัยชนะของประชาชนที่สามารถล้มล้างระบอบเผด็จการได้ แต่ทว่าบางคนเกรงว่าอำนาจเผด็จการจะยังไม่สูญสิ้นไปจากสังคมไทย จึงเสนอแนวคิดให้ประชาชนต่อสู้และรักษาประชาธิปไตยต่อไป พร้อมกันนี้ก็เสนอแนะด้วยว่าการต่อสู้จะสัมฤทธิ์ผลได้นั้นต้องเกิดมาจากความสามัคคี ดังปรากฏในบทกวี “ถึงเพื่อนผู้เคยเป็นเพื่อน” ของ เดช จันทศิริ ดังนี้

หวั่นหวั่นว่าฟ้านี้สีจะเปลี่ยน	หวั่นว่าเทียนดวงนี้จะหริ่ดับ
ชีวิตที่สว่างแล้วก็สว่างลับ	น้ำตากับเลือดก็แห้งก็แห้งไป
ที่หวังหวังเอาไว้ก็ไร้ผล	วิญญาณวีรชนจะร้องไห้
สงสารเอยเจ้าดอกประชาธิปไตย	จะบานเบ่งเป็นดอกไม้ได้กี่วัน
.....
ถึงขุนช่องหมองใจกันไปบ้าง	เร่งสร้างสัมพันธ์เกิดเพื่อนเอ๋ย
ไม่ต่อสู้เคียงข้างเหมือนอย่างเคย	ใครเอยจะเสียใจเมื่อสายแล้ว
เพื่อนคือเพื่อนผู้หนึ่งซึ่งต้องสู้	แยกศัตรูมิตรหรือใครให้แน่แน่ว
หลายต่อหลายรวมเป็นหนึ่งจึงคลาดแคล้ว	แถวและแถวแผ้วทางเพื่อผองไทย ^๕

“ยูวดี สารบูรณ์” เป็นกวีรุ่นใหม่ที่มีแนวคิดให้เยาวชนรุ่นใหม่สืบสานเจตนารมณ์ในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษาและประชาชนที่เสียชีวิตในเหตุการณ์เดือนตุลาคมต่อไป ดังที่เสนอไว้ในบทกวี “จิตสำนึกเพื่อเมืองไทย” ดังนี้

หลายชีพดับสิ้นไปปลุกไทยตื่น	ปลุกจิตพื้นมารับรู้ดูบาดแผล
ตุลาคมจมเลือดชั้นคนเปลี่ยนแปร	สร้างกระแสลุกขึ้นสู้กู้ชาติไทย
.....
.....
รวมพลังมวลชนทนยืนหยัด	หวังขจัดความชั่วช้ามาสร้างสรรค์
สิทธิ์เสรีจึงมีถึงทุกวัน	เพราะใครนั้นไทยย่อมรู้้อยู่ทุกคน
ชนรุ่นใหม่ไฟความหวังพลังกล้า	ใช้ปัญญาไตร่ตรองมองเหตุผล
คิดปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขตน	หมั่นฝึกฝนมุ่งสร้างสมอุดมการณ์
ทิ้งเบื้องหลังสังคมเคยขมขื่น	ลุกขึ้นยืนด้วยลำแข้งอย่างอาจหาญ
กระซอกหน้ากากหนาสวมมานาน	เพื่อชาวบ้านมีสุขไร้ทุกข์ทุกข์ภัย

^๕ เดช จันทศิริ, “ถึงเพื่อนผู้เคยเป็นเพื่อน,” ประชาธิปไตย (๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๗): ๕.

คนยากแค้นในสังคมมีกลิ่นเกลือ
เราไทยผองต้องพร้อมยอมร่วมใจ
คนรุ่นเก่าพลีเลือดเนื้อเพื่อหวังก่อ
ด้วยสำนึกหน้าที่เราเยาวชน

อย่าบิดเบือนไม่เหลียวแลและแก้ไข
สร้างชาติไทยให้ก้าวหน้าสู่สากล
รุ่นใหม่ต่อเติมไฟให้เกิดผล
ศรัทธาล้นอธิปไตย ไทยยืนยง^๙

๔.๑.๓ เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นเหตุการณ์ที่โหดร้าย แสดงให้เห็นว่ารัฐใช้ความรุนแรงและใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม

บทกวีที่เสนอแนวคิดนี้มีจำนวน ๖ บท ได้แก่ บทกวี “วีรชนที่รักจากดวงใจ” (๒๕๑๖) “วีรกรรม” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง (๒๕๑๖) “บทกวีไม่ปรากฏชื่อเรื่อง” และชื่อผู้แต่งจากหนังสือดับเทวดา (๒๕๑๖) “อุทิศให้มวลสหาย” ของ จิระนันท์ พิตรปรีชา (๒๕๑๖) “การฆาตกรรมหมู่ในเดือนตุลาคม” ของ ไพสันต์ พรหมน้อย (๒๕๒๒) “ทศวรรษแห่งวันประชาชน” ของ มาลัย อิศรา (๒๕๒๖) ดังตัวอย่างเช่น

บทกวี “ตุลา: รำลึก, เรียนรู้, เราร้อน” ของ คมทวน คันธนู ได้แสดงภาพเหตุการณ์การฆาตกรรมนักศึกษาด้วยอาวุธสงครามที่มีทั้งปืนและรถถัง กวีได้ตอกย้ำความโหดร้ายด้วยการกล่าวถึงภาพการยิงปืนกราดลงมาจากเฮลิคอปเตอร์การกระทำดังกล่าวส่งผลให้มีผู้เสียชีวิตทันทีหลายคน ดังนี้

เนืองเนืองคลื่นแห่งคลื่นแห่งคน	รวมพวกโรมพล
มือเปล่าเข้าสู่กระสุนปืน	
เปรี้ยวเปรี้ยวจอมทหารโหดเหี้ยม	ลั่นไกล้างกลิ่น
ชีพคนหล่นร่วงลงดิน	
ผลอยผลอยลอยหลุดแล้ววิญ-	ญาณดับยับดิน
ดูจไปไม้คว้างกลางหาว	
ครีตครีตรถถังเกลือรราว	สัตว์ชั่ว-เสียงฉาว
โหยหิวกระหายเลือดรอนราญ	
ครีมครีมคือปเตอร์ชาติาน	สายหัว – สังหาร
เหยยมโหดโลดกราดปืนกล	
แลเลือดนองท้องถนน	อะคร้าว – อาคน
ยึ่งนองเนืองชนัดปฐพี ^{๑๐}	

^๙ ยูวดี สารบูรณ, “จิตสำนึกเพื่อเมืองไทย,” ใน นิทรรศการ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๕๑), หน้า ๙๑.

^{๑๐} คมทวน คันธนู, “ตุลา: รำลึก, เรียนรู้, เราร้อน,” มติชนรายวัน (๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.

ไพสันต์ พรมน้อย เสนอแนวคิดที่ว่าเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นเหตุการณ์ที่โหดร้าย แสดงให้เห็นว่ารัฐใช้ความรุนแรงและใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม โดยกวีเสนอภาพที่ขัดแย้งกันระหว่างรัฐที่มีอาวุธครบครันและนิสิตนักศึกษาประชาชน ที่มีแต่เพียงมือเปล่า หรือก่อนหินกับรถขยะเท่านั้น ด้วยอารมณ์สะเทือนใจจาก เหตุการณ์ดังกล่าว กวีถึงกับเรียกเหตุการณ์ในครั้งนั้นว่า เป็นการ “ฆาตกรรมหมู่” และเรียกฝ่ายรัฐที่ปราบปรามนิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ว่าเป็น ฆาตกร ดังปรากฏในบทกวี “การฆาตกรรมหมู่ในเดือนตุลาคม”

ฆาตกรรม

การต่อสู้ด้วยมือเปลือยกับคว้นสีชาว

การต่อสู้ของทีท่อนไม้กับกระสุนปืน

การต่อสู้ของก้อนหินกับปืนกล

การต่อสู้ของรถขยะกับรถถัง

การต่อสู้ของเนื้อหนังกับปืนจากคอปเตอร์

.....

การหายใจครั้งสุดท้าย

เด็กหนุ่มบิดร่างอย่างเจ็บปวด

แล้วล้มลง

ปราศจากการกล่าวคำอำลา

มือที่กำก้อนหินคลายออก

เลือดแต่ละหยดสีแดง

มันหลังรินอย่างเต็มใจ

ไหลลงชโลมพื้นซีเมนต์

เป็นคำประท้วงต่อฆาตกร^{๑๑}

“ ทศวรรษแห่งวันประชาชน ” เป็นบทกวีบทหนึ่งที่กวีได้รำลึกถึงความโหดร้ายของทหารที่ไล่เช่นฆ่าประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ โดยกวีมีความคิดว่า รัฐคุ้นเคยกับการใช้ความรุนแรงที่มีแต่ “เช่นฆ่า ย่ำยี” ในการปราบปรามประชาชน โดยที่ประชาชนไม่สิทธิ ไม่มีปากมีเสียงในการเรียกร้องความเป็นธรรม ดังนี้

^{๑๑} ไพสันต์ พรมน้อย, “การฆาตกรรมหมู่ในเดือนตุลาคม,” ใน ฆาตกรรมเดือนตุลา

หยิบภาพเก่า ๆ ขึ้นมาดู
 กรีดน้ำตา เมื่อเห็นทหารก็บรรดถึงแล่นไล่ผู้คน
 บนท้องถนน
 ฉันร้องตามัน มันไม่ได้ยิน
 ควันตลบ เลือดกระจาย
 ภาพเหตุการณ์เหมือนทุกเหตุการณ์ที่ประชาชน
 มีแต่ถูกเข่นฆ่า ย่ำยี
 แล้วฉัน ... ก็ได้แต่ส่งเสียง ที่ไม่มีใครรับฟัง
 แล้วฉัน ... ก็ได้แต่คิดเรื่องราว ที่น้อยคนจะคิด
 แล้วฉัน ... ก็เป็นเพียง ประชาชน^{๑๒}

๔.๑.๔ ให้ลงโทษและดำเนินคดีจอมพลถนอม กิตติขจร, จอมพล
 ประภาส จารุเสถียร และพ.อ.ณรงค์ กิตติขจร

บทกวีที่เสนอแนวคิดนี้มีจำนวน ๓ บท ได้แก่ “ตื่นเสียที” (๒๕๑๖)
 “จงให้มันใช้บาป” ของ นายกล้าหาญ (๒๕๑๖) และ “หนี้ที่ใช้ไม่หมด” (๒๕๑๖)

ภายหลังจากที่จอมพลถนอม กิตติขจร ลาออกจากตำแหน่ง
 นายกรัฐมนตรี และต่อมาได้เดินทางออกนอกประเทศ พร้อมกับ จอมพลประภาส
 จารุเสถียร และพันเอกณรงค์ กิตติขจร กวีส่วนหนึ่งได้เรียกร้องให้จับบุคคลทั้งสามมา
 ดำเนินคดีเพื่อรับผิดชอบต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นๆ ดังบทกวี “ตื่นเสียที” ของ ตาอินกะตานา
 ต่อไปนี้

กัมปนาทและกีกก้อง	เสียงเรียกร้องแห่งประชา
เร่งมอบพระราชย์มา	เช่นวิญญูวীরชน
เลือดไทยที่รินหลั่ง	คือเสียงสั่งฝากสกล
แดงเลือดย้อมซีผล	ชีวิตคนใช้ผักปลา
กัมปนาทและกีกก้อง	เช่นพวกพ้องมันให้สา
บุตรากถอนโคนมา	เสริมศรัทธารัฐบาล” ^{๑๓}

^{๑๒} มาลัย อิศรา, “ทศวรรษแห่งวันประชาชน,” มาตุภูมิ (๑๒ ตุลาคม ๒๕๒๖): ๔

^{๑๓} ตาอินกะตานา, “ตื่นเสียที,” ประชาธิปไตย (๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๖): ๔.

นอกจากกวีจะเสนอแนวคิดให้จับจอมพลถนอม กิตติขจร จอมพล
ประกาศ จารุเสถียร และพันเอกณรงค์ กิตติขจรมาดำเนินคดีแล้ว กวีบางคนได้
เสนอให้มีการริบทรัพย์สินและริบยศทางทหารจากบุคคลเหล่านี้ด้วย ดังเช่นบทกวี
“หนี้ที่ใช้ไม่หมด” ของ แผลม ตะลุ่มพุก ดังนี้

ใครจะเฉยเมยไหนเราไม่สน	แต่เราคนหนึ่งนั้นสุดหัวนี้ไหว
มันวางแผนแสนโหดโหดจัญไร	ฆ่าลูกหลานไทยไม่ปราณี
ให้ริบทรัพย์กับยศหมดทั้งสาม	คนใจทราชมั่วซ้ำฆ่าแล้วหนี
งดจ่ายเงินเดือนให้มันใช้ฟรี	คนอัปรีภัยโกงไว้เหลือใช้แล้ว ^{๑๔}

และบทกวี “จงให้มันใช้บาป” ของ นายกล้าหาญที่มีแนวคิดให้มีการ
ริบทรัพย์สินจาก จอมพลถนอม กิตติขจร จอมพลประกาศ จารุเสถียร และ พันเอก
ณรงค์ กิตติขจร ด้วยอารมณ์ที่โกรธแค้น ดังตัวอย่าง

มันโกงชาติฉกจากลำหน้าด้านด้าน	มันสังหารคนไทยด้วยใจหิน
มันสูบเลือดเลือดพ่อค้ำน้ำตาริน	มันโกยกินทุกทำนองข้าวของแพง
มันรอนสิทธิ์เสรีไม่มีอ้อม	มันกระหึ่มน.ส.พ.ย่อท้อแหง
มันก่อกรรมทำผิดฤทธิ์ร้ายแรง	มันกำแหงเหลือเกินริบทรัพย์มัน ^{๑๕}

๔.๑.๕ ควรมีการสร้างอนุสาวรีย์ให้แก่ผู้ที่สูญเสียชีวิต จาก เหตุการณ์

๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖

บทกวีที่เสนอแนวคิดนี้มี ๒ บท ได้แก่ บทกวี “พลัง” ของ เลือดไทย
(๒๕๑๖) “วันนั้น.....วันนี้” ของ วีระ เนตยกุล (๒๕๑๗)

กวีบางคนมีความเห็นว่า การต่อสู้ของผู้ที่สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์
๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นสิ่งที่น่าเชิดชู ยกย่อง สมควรสร้างอนุสาวรีย์ให้กับบุคคล
เหล่านี้ ดังบทกวี “พลัง” ของ เลือดไทย ดังนี้

^{๑๔} แผลมตะลุ่มพุก, “หนี้ที่ใช้ไม่หมด,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๕๙.

^{๑๕} นายกล้าหาญ, “จงให้มันใช้บาป,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๒๔.

เมื่อไม่มีทางเลือกเป็นอย่างอื่น
จึงลุกฮือรวมพลังทั้งชาติไทย

.....

ความสูญเสียครั้งนี้มีอาจนับ
ล้างอำนาจทรชนเหล่าคนพาล
วีรกรรมเด็กไทยในครั้งนี้
พลีชีวิตแลกประชาธิปไตย

ก็สุดฝืนทนต่อรอไม่ไหว
สู้โดยใช้มือเปล่าเศร้าสั่นดี

.....

แต่ก็กลับได้มามหาศาล
จนชมชานหนีเตลิดเปิดไปไกล
ทั่วโลกต่างสดุดีว่ายิ่งใหญ่
ควรสร้างไว้ “อนุสาวรีย์วีรชน”^{๑๖}

“วันนั้น ... วันนี้” ของ วีระ เนตยกุล เป็นอีกบทกวีหนึ่งทีกวีได้แสดง
แนวคิดการสร้างอนุสาวรีย์เพื่อรำลึกถึงการต่อสู้ของผู้ที่สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์ ๑๔
ตุลาคม ๒๕๑๖ โดยให้ภาพของการต่อสู้อย่างยากลำบากกว่าที่จะได้เสรีภาพมาว่า

น้องเอ๋ย

วันนั้นน้อง เดินย่ำอยู่บนหยาดน้ำตาสีแดง

น้ำตาพี่น้องของพวกเราเอง

เลือดทำให้น้ำตาเป็นสีแดง

พี่เอ๋ย

วันนั้นพี่เหนื่อยจนสิ้นแรง

นอนกลิ้งนึ่ง... นึ่งเหมือนตาย

เหมือนพวกเราที่ตายอยู่ใกล้

น้ำตาแห้ง... รอยยิ้มเกิดขึ้น

ชนะ พวกเราชนะ

อยากประกาศชัยชนะของเสรีภาพแห่งมนุษย์

เพื่อคนรุ่นต่อไป เข้าใจคุณค่า

กูเอ๋ย

วันนี้นับได้ครึ่งปีแล้ว

อนุสาวรีย์...เพื่อรำลึกถึง

หยดเลือด กากชีวิต และวิญญาณก็มีให้เห็น^{๑๗}

^{๑๖} เลือดไทย, “พลัง,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๑๒.

^{๑๗} วีระ เนตยกุล, “วันนั้น..... วันนี้,” ประชาธิปไตย (๓๐ เมษายน ๒๕๑๗) : ๕.

จะเห็นได้ว่า แนวคิดการเรียกร้องหาผู้รับผิดชอบเหตุการณ์ที่ทำให้มีผู้เสียชีวิตจำนวนมากมาลงโทษ และเรียกร้องให้มีการสร้างอนุสาวรีย์นั้น เป็นเพราะกวีจำนวนหนึ่งมีความคิดว่าการเสียสละของนิสิต นักศึกษาและประชาชน จากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นการกระทำที่ถูกต้องและน่ายกย่อง ดังนั้น สังคมไทยควรตอบแทนผู้ที่เสียสละชีวิต เพื่อให้ได้ประชาธิปไตย

๔.๑.๖ ภายหลังจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ระบอบเผด็จการยังคงอยู่ขณะที่อุดมการณ์ของคนเดือนตุลาคมได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและการเมือง

บทกวีที่เสนอแนวคิดนี้มีจำนวน ๒ บท คือ “วีรชน” ของ อหังการ กัลลา (๒๕๓๙) “รำลึก ๑๔ ตุลา ๑๖”ของ นาย สุชีพ เจริญโท(๒๕๔๒) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แม้ว่าเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จะเป็นการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย แต่เมื่อเวลาล่วงผ่านเลยมาจนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๓๙ กวีบางคนได้แสดงทัศนะว่า ระบอบเผด็จการยังคงมีอยู่ในสังคม ดังเช่น บทกวี “วีรชน” ของ อหังการ กัลลา ได้เสนอความคิดว่าภายหลังจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ระบอบเผด็จการยังคงมีอยู่ โดยกวีได้เสนอภาพแม่ที่สูญเสียลูกชายจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และได้แสดงทัศนะว่าเป็นการกระทำที่สูญค่าเนื่องจากในปัจจุบัน ระบอบเผด็จการยังคง “ไม่แตกต่างจากวันเก่า” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

แล้ววันนี้พลันเสียงปืนก็กึกก้อง	กับเสียงร้องผองเพื่อนออกเคลื่อนไหว
หลายชีวิตล้มร่วงกลางฝูงคน	เลือดหลังนองถนนสีขุ่นแดง
แล้วข่าวคราวของลูกก็เจ็บหาย	จะเป็นตายที่ใดไม่รู้แหล่ง
แม่ครวญคร่ำร้อนทมหดเรี่ยวแรง	ข่าวไม่แจ้งกระจ่างว่าอย่างไร
ลูกจะรู้หรือไม่ในวันนี้	เราได้มีคณะรัฐบาลใหม่
เผด็จการสับปลับพ่ายยับไป	ด้วยหัวใจแห่งผองพี่น้องเรา
แต่วันนี้ที่เห็นที่เป็นนั้น	มันไม่แตกต่างกันจากวันเก่า
ยังกอบโกยกินกันอย่างมันเมา	สูญชีวิตไปเปล่าเขาได้ดี
ไอ้ลูกแม่อยู่ไหนช่างไม่แจ้ง	แม่สิ้นแรงเสาะไปในทุกที่
จะรู้หรือไม่ในวันนี้	ที่ลูกพลีกายไปได้ใครมา ^{๑๘}

^{๑๘} อหังการ กัลลา, “วีรชน,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๑(ตุลาคม ๒๕๓๙): ๔๗.

บทกวี “รำลึก ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖” เป็นบทกวีที่มีแนวคิดที่ว่าภายหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นต้นมาระบบเผด็จการยังคงอยู่ แต่ได้เปลี่ยนรูปแบบไปจากที่เคยแสดงตนอย่างชัดเจนด้วยการใช้ความรุนแรงต่าง ๆ ในการทำร้ายประชาชนกลับกลายเป็น การฉ้อราษฎร์บังหลวง การกดขี่ประชาชน ในขณะที่ผู้ที่เคยต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตยในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ได้กลายเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือรัฐมนตรีและมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป ดังบทกวี “รำลึก ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖” ของ สุชีพ เจริญโท ที่ว่า

สืบสี่ตุลาประชาเดือดเลือดแดงแดง	ยี่สิบแปดปีผ่านมาน่าหมองหม่น
ปฏิกริยาเจ็ดจำประชาชน	พื้นถนนราชดำเนินเกินจดจาร
วีรชนมีวิถีที่แตกต่าง	บนเส้นทางประชาธิปไตยร่วมไขขาน
บ้างก้าวไกลโดดเด่นเป็นรัฐบาล	บ้างเพรียกขาน หาเสรีไม่มีพบ
เผด็จการศัตรารัสันกล้าแกร่ง	พลิกโฉมแปลงตามวิถีมีมีจบ
ทั้งฉ้อโกงกดขี่มีครันครบ	ตามชนบชั้นปกครองพึงจงจำ
ธรรมชาติอาจกำหนดบทบาทไว้	อำนาจอยู่มือใครต้องไผ่ต่ำ
ใจบอดมีดีจิตแห้งไร้สัญธรรม	กล้าก้าวล้ำอุดมการณ์เคยसानสรรพ
นึกถึงวันก่อนก่อนนอนกลางดิน	เหลือบยุงรินทานทนได้ด้วยใจมั่น
ประชาต้องเป็นใหญ่ใต้ตะวัน	กอดคอกันต่อสู้ชูธงชัย
สืบสี่ตุลามาหาวิปโยค	ทุกข์เศร้าโศกเหลือล้ำจำอยู่ไหม
หรือว่าผ่านเลยแล้วก็แล้วไป	ตอบได้ไหมขพณฯท่านคนกันเอง ^{๑๙}

จากแนวคิดทั้ง ๖ กลุ่ม ที่กล่าวมาพบว่าแนวคิดเกี่ยวกับการยกย่องเชิดชูการเสียสละชีวิตของนิสิตนักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และแนวคิดปลุกเร้าให้ประชาชนต่อสู้และรักษาสิทธิเสรีภาพที่ได้มาจะปรากฏตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นต้นมาจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยพบจำนวนมากที่สุดแสดงให้เห็นว่าแม้ในปัจจุบันนักเขียนยังให้ความสำคัญกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมที่เกิดขึ้น และยังยกย่องเชิดชูผู้ที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์ดังกล่าวตลอดจนเรียกร้องให้มีการรักษาสิทธิเสรีภาพที่ผู้ที่ต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมต้องแลกด้วยชีวิต ในขณะที่แนวคิดเกี่ยวกับ การเรียกร้องให้สร้างอนุสาวรีย์และแนวคิดเรียกร้องให้บริบททรัพย์สินและดำเนินคดีจอมพลถนอม กิตติขจร จอมพล ประภาส จารุเสถียร และ พันเอกณรงค์ กิตติขจร จะปรากฏในช่วงปีพ.ศ. ๒๕๑๖ – ๒๕๑๗ เท่านั้น ซึ่งเป็นช่วงที่เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ผ่านไปไม่นาน กวีส่วนหนึ่งได้ตอบรับกระแสของ

^{๑๙} สุชีพ เจริญโท, “รำลึก ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๐(ตุลาคม ๒๕๔๒): ๕๐.

เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าแนวคิดทั้งสองแนวคิดนี้ เป็นแนวคิดที่ทันต่อเหตุการณ์ในขณะนั้นและแม้วิญญูหลังที่เขียนยกย่องอันเนื่องมาจากความประทับใจหรือจากการประกวดเพื่อรำลึกวีรชน แต่ก็แสดงให้เห็นว่าการต่อสู้ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ มีความสำคัญถือเป็นจุดเปลี่ยนและจุดเริ่มต้นของการต่อสู้ของประชาชน ในขณะที่แนวคิดที่ว่าเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่ารัฐใช้ความรุนแรงและใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมปรากฏในช่วงปีพ.ศ. ๒๕๑๖- ๒๕๑๗ และปรากฏอีกครั้งในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจากในช่วงปีพ.ศ. ๒๕๑๗ เกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๗ ขึ้น ภาวะความตึงเครียดทางการเมืองทำให้ไม่มีบทวิที่เสนอแนวคิดนี้อีก นอกจากนั้นในช่วงหลังพ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นต้นมาเมื่อสถานการณ์ทางการเมืองเริ่มผ่อนคลายก็ได้ออกไปสนใจเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๗ มากกว่าเนื่องจากเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นล่าสุดและมีความรุนแรงยิ่งกว่าและนับว่าเป็นการสูญเสียและพ่ายแพ้ของนิสิตนักศึกษา ในขณะเดียวกันก็จำนวนหนึ่งมีความคิดว่าเหตุการณ์หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ระบบเผด็จการยังคงอยู่ขณะที่อุดมการณ์ของคนต่อสู้ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและการเมือง แนวคิดปรากฏในช่วงปี ๒๕๓๙ เป็นต้นมา เหตุผลที่เป็นเช่นนั้นเพราะเหตุการณ์ได้ผ่านมานานแล้วสภาพสังคมการเมืองก็เปลี่ยนไปจากเดิมดังนั้น แนวคิดนี้จึงสะท้อนความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในสังคมในขณะนั้นได้เป็นอย่างดี

๔.๒ แนวคิดของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๗

แนวคิดของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๗ แบ่งได้เป็น ๕ กลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๒.๑ อุดมการณ์ในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของนิสิต นักศึกษา ในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๗ ควรที่จะต้องมีการรักษาและสืบทอดต่อไป

บทกวีที่เสนอแนวคิดนี้มี ๔๕ บท เช่น บทกวี “๖ ตุลา” ของ พิลังกาสา (๒๕๒๑), “สดุดีวีรชน ๖ ตุลา” ไม่ปรากฏผู้แต่ง (๒๕๒๑), “พิราบแดง” ไม่ปรากฏผู้แต่ง (๒๕๒๑), “บทสรูป ๖ ตุลา” , ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๒๑), “ด้วยศรัทธา ท่วมท้นแผ่นดินแดนจะพังแผ่นดินผืนผาลงคราครึ้น” ของ คมสัน พงษ์สุวรรณ(๒๕๒๒), “เขียนถึงพี่น้องไทยในต่างแดน” สุธรรม แสงประทุม(๒๕๒๒), “และบทกวีไม่ปรากฏชื่อ” จากหนังสือบนเส้นทางศรัทธาประชาธรรม, “กัณหาชาลี” ของ เนาวรัตน์

พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๒๓), “๖ ตุลารำลึก”, ของ คมสัน พงษ์สุวรรณ(๒๕๒๓), “จารึกที่ลานโพธิ์” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๒๕), “พีชพันธ์แห่งไท” และ “รำลึกหกตุลา” ของ ประกาย ปรัชญา (๒๕๒๖), “ภาพนองเลือดหกตุลารำลึก” ของ ชูเกียรติ วรรณศุทร (๒๕๒๖), “แดดเดือนตุลา รำลึก ๒๐ ปี ๖ ตุลา” ของ จิระนันท์ พิตรปรีชา (๒๕๓๒), “นกสีเหลือง” ของ โกศล กลมกล่อม (๒๕๓๔), “๖ ตุลารำลึก” ของ สนิท พลเยี่ยม(๒๕๓๙), “แดวีรชน ๖ ตุลา” ของ ปรีดา (๒๕๓๙), “แด่ผองเพื่อน ๒๐ ปี ๖ ตุลา” ของ จิระนันท์ พิตรปรีชา(๒๕๓๙), “มือใดใจใด” ของ บุปผา บานสะพรั่ง (๒๕๓๙), “บทกวีไม่ปรากฏชื่อเรื่อง” ของ กวีนิพนธ์(๒๕๔๐)

“ด้วยศรัทธาท่วมท้นแผ่นดินแดน จะพึงแผ่นหินผาลงคราครึน” ของ คมสัน พงษ์สุวรรณ ได้เสนอภาพนิสิตนักศึกษาถูกฆ่าอย่างทารุณ โหดร้ายในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ พร้อมทั้งเสนอแนวคิดว่าจะสืบทอดอุดมการณ์ในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษา ใน เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ต่อไป เพื่อทำลายล้างระบอบเผด็จการนี้ ดังตัวอย่างบทกวีที่ว่า

สิ้นเสียงปืนดังเปรี้ยงสำเนียงโหด	กระสุนโฉบเฉี่ยวร่างล้มผางคว่ำ
ร่างน้อยน้อยยอนิจจาตาดำดำ	ก็ผล็อยร่วงโรยร่วงเกลื่อนดิน
เลือดละเลงละลามสนามหญ้า	แม่โคมสูงเสียดฟ้าก็หมองสิ้น
หยดน้ำตาแม่โคมก็โลมริน	เทวษถวิลนัก - ไอ้อาดูร
.....
เยาวชนหนุ่มสาวที่กราวร่วง	หลับเถือเพื่อนอย่าหวังที่ขมขื่น
ผู้อยู่หลังยิงเงินจัดขึ้นหยัดยีน	จัดขบวนเกลียวคลื่นทลายมาร
บทเพลงที่ถูกหั้นในวันนั้น	มือใหม่จะพริ้วสั้นอย่างฉายฉาน
และมือนี้ประชาชนจะชัชชาญ	เค้นคอสัตว์ประจានเพื่อทดแทน
ไม่มีแล้วที่แม่โคมจะโทมน์ส	เพราะรีพลพลังจัดนับหมีนแสน
ด้วยศรัทธาท่วมท้นแผ่นดินแดน	จะพึงแผ่นหินผาลงคราครึน ^{๒๐}

บทกวี “ภาพนองเลือด ๖ ตุลาฯ รำลึก” ของ ชูเกียรติ วรรณศุทร ที่มีแนวคิดทำให้สรุปบทเรียนจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เพื่อสืบทอดอุดมการณ์ในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของนิสิต นักศึกษา ใน เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ต่อไป

^{๒๐} คมสัน พงษ์สุวรรณ, “ด้วยศรัทธาท่วมท้นแผ่นดินแดน จะพึงแผ่นหินผาลงคราครึน,” ใน สวนทางเถื่อน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พาลีโก, ๒๕๒๓), หน้า ๑๔๕ - ๑๔๗.

การต่อสู้ผู้กดขี่มีอาวุธ	ต้องมีจุดหยุดยืนเป็นพื้นฐาน
กล้าต่อสู้เอาชนะอำนาจ	ร่วมประสานความคิดจิตมั่นคง
อัน “เสียงปืนดังเปรี้ยงกว่าเสียงปาก”	มันดังมากแต่ไม่นานอย่าขานส่ง
เร่งสรุปบทเรียนเพียรดำรง	จุดประสงค์ดับเสียงปืนด้วยปากคน
ภาพนองเลือด ๖ ตุลาฯ ไม่พราหาย	ธรรมชาติไม่ตายมาหลายหน
สามัคคีมีจัดตั้งพลังตน	เพราะมวลชนหนุนช่วยด้วยอีกแรง
เรามุ่งหวังสังคมใหม่ในวันนี้	สู้เสรีจากปรាកการอันแข็งแกร่ง
แม้ต้องแลกด้วยเลือดที่เดือดแดง	เราพร้อมแล้วที่จะเปลี่ยนแปลงก้าวออกไป
เมื่อจะมาฆ่าฟันกันข้างหนึ่ง	ถึงวันซึ่งประชาชนทนไม่ได้
ลุกขึ้นชูธงประชาประกาศชัย	พิพากษาขับไล่ไกลแผ่นดิน ^{๒๑}

ประกาย ปรัชญา เป็นกวีอีกคนหนึ่งที่เสนอแนวคิดใน “พืชพันธุ์แห่งไท” ว่าควรมีการรักษาและสืบทอดอุดมการณ์การต่อสู้ในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษา ใน เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เพื่อให้ได้อำนาจอธิปไตยกลับคืนมาเป็นของประชาชนโดยสมบูรณ์ และเมื่อนั้น “พืชพันธุ์” เดือนตุลาที่ “เคลื่อนไหว” จะ “ปลิดเดนที่เคลื่อนไหวแดน” ดังนี้

ไหวไหวไปไม้พริ้ว	วะหิวหิวละลิวลาน
ปลิดชากสู่สายธาร	อันแล่นไหลระเริงแรง
กลีบดอกที่เคลื่อนไหวดับ	จะผลิดอกจรัสแดง
สีสันจะแซมแซง	ทดแทนชากที่เคลื่อนไหวทราย
.....	
มีดยุคมืดสมัย	ไซ่มีดไฟเมื่อรุ่งราง
ขอแต่ไปไม้บาง	จงแฝงฝังพลังไฟ
ปลิดชากเพื่อสร้างสรรค์	และฝ่าฟันเพื่อสร้างไฟ
พืชพันธุ์ที่เคลื่อนไหวไท	จะปลิดเดนที่เคลื่อนไหวแดน ^{๒๒}

^{๒๑} ชูเกียรติ วรรณสูตร, “ภาพนองเลือด 6 ตุลาฯ รำลึก,” มาตุภูมิ (๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๖): ๔.

^{๒๒} ประกาย ปรัชญา, “พืชพันธุ์แห่งไท,” ใน คืนจากพรากจากถนนสายนั้น (กรุงเทพมหานคร :

๔.๒.๒ เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ส่งผลให้นิสิต นักศึกษา
ตัดสินใจเข้าป่าเพื่อต่อสู้ด้วยอาวุธ โดยเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย

บทกวีที่เสนอแนวคิดนี้พบจำนวน ๑๐ บท ได้แก่บทกวี “น้ำป่า”
ของ ส.ชาลี (๒๕๑๙), “หนีเลือดหกตุลา” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง (๒๕๒๑), “๖ ตุลา” ไม่
ปรากฏชื่อผู้แต่ง (๒๕๒๑), “การเดินทางของนกพิราบ” ของ ษา วดี , “ตุลาเลือดตุลา
ชัย” ของ คมทวน คันธนู (๒๕๒๓), “หนีเลือดหกตุลา” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง, “สามัคคี
พลังรักชาติประชาธิปไตย” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง , “รอยแค้นหกตุลา” ของ ส.โพธิ์ ,
“จากลานโพธิ์ถึงภูพาน” ของ วีรวัฒน์ วรรณยางกูร “พิราบแดงแห่งเดือนตุลา”, และ
“พิราบแดง” ของ นภดล ทัพพตุง , “หกตุลารำลึก” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง

ส่วนบทกวีบางบทที่ไม่สามารถระบุปีที่แต่งที่แน่นอนได้ ผู้วิจัย
สันนิษฐานว่าน่าจะแต่งในช่วงหลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ถึงปีพ.ศ. ๒๕๒๒ ที่
สันนิษฐานเช่นนี้เนื่องจากว่าบทกวีเหล่านี้เป็นบทกวีที่แต่งขึ้นในป่า ดังนั้นระยะเวลาที่
สิ้นสุดในการแต่งจึงน่าจะเป็นช่วงก่อนที่มีการนิรโทษกรรม ๖๖/๒๕๒๓

“หกตุลา” เป็นบทกวีหนึ่ง ที่แสดงแนวคิดว่า เหตุการณ์
๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ส่งผลให้นิสิต นักศึกษา ตัดสินใจเข้าป่าเพื่อต่อสู้ด้วยอาวุธ โดย
เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ดังตอนหนึ่งที่ว่า

“หกตุลาปวงประชาทั่วแดน	หนุนแน่นยืนหยัดเป็นสายธาร
รวมใจคัดค้านต้านเผด็จการ	จิตใจกล้าหาญไม่กลัวความยากความตาย
ศัตรูจู่โจมเข้าล้อมปราบ	หมายฆ่ากำราบให้มลาย
ปังปังล้อมยิงฆ่าอย่างโหดร้าย	ระเบิดทำลายเลือดเนื้อเพื่อนรักกระเด็น
.....
หกตุลาเป็นบทเรียนยิ่งใหญ่	สอนให้เราเข้าใจแล้วว่า
เอกราชประชาธิปไตยนั้นหนา	ทางเดียวได้มานั้นคือลูกจับปืน
หนีเลือดหนีเลือดหนีแค้นหนีแค้น	จะอัดแน่นรวันเรียกคืน
ด้วยจิตใจและด้วยปืน	มันคงหยัดยืนกู้ชาติและประชาชน ^{๒๓}

^{๒๓} “หกตุลา,” ใน บนเส้นทางปืน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประชาชน, ๒๕๒๑), หน้า ๑๓๒ -

บทกวี “จากลานโพธิ์ถึงภูพาน” ของ วีรวัฒน์ วรรณยางกูร ที่กล่าวว่า การปราบปรามด้วยความรุนแรงจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ การตามจับหรือการจับเข้าคุกต่าง ๆ ล้วนแล้วแต่เป็นเหตุผลที่บีบคั้นให้นักศึกษาส่วนหนึ่งต้องเข้าป่าเพื่อร่วมต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ดังนี้

ดินสอโดมธรรมศาสตร์เด่นสู้ศึก	ใต้จารึกหินเลือดอันเดือดดับ
หกตุลาเพื่อนเราลวงลับ	มันแค้นคับเดือดระอุอกุไฟ
เรามีเพียงมีเปล่ามันล่อมปราบ	ระเบิดบาปกระสุนบ้ามาสาตใส่
เสียงเหมือนแตรงานศพซบสิ้นใจ	สนามหญ้าคลั่งกลืนอายคาวเลือดคน
มันตามจับตามล่าฆ่าถึงบ้าน	อ้างหลักฐานจับเข้าคุกทุกแห่งหน
เราอดทนถึงที่สุดก็สุดทน	จึงเปลี่ยนหนทางสู้ขึ้นภูพาน
.....
สู้กับปืนต้องมีปืนยิงกระหน่ำ	พรรคชี้นำตะวันแดงสาตแสงส่อง
จรรยาผู้นำประชาสูฟ้าทอง	กรรมชาติพลันกลองอย่างเกรียงไกร ^{๒๔}

“รอยแค้นหกตุลา” เสนอความคิดว่าเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๗ บีบคั้นให้นักศึกษาเข้าป่าเพื่อจะกลับมาแก้แค้นให้กับเพื่อนที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๗ โดยเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ดังตอนหนึ่งที่ว่า

เห็นเลือดเพื่อนลุ่มลงเลือดหลังรินไหล	แสนแค้นดวงใจเหลือจะบรรเทา
ชื่นใจต่อหน้าเขว่นคอไฟเผา	เพื่อนเรายังสู้สู้อย่างไม่หวั่นไหว
.....
ยังฟังตริงภาพหกตุลา	ด้วยความแค้นแน่นอรุจจึงมาจับปืนเข้าเป็น
ทหารประชาอยู่ป่าตั้งหน้าบ่าเพ็ญ	แรงศึกษาเพื่อจะไปชนแม่แค้นแทนวีรชน ^{๒๕}

^{๒๔} วีรวัฒน์ วรรณยางกูร, “จากลานโพธิ์ถึงภูพาน,” อ้างถึงใน เยาวนิตย์ เพียงเกษ, “แนวความคิดในบทเพลงปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔๒.

^{๒๕} “รอยแค้นหกตุลา,” ใน บนเส้นทางปืน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประชาชน, ๒๕๒๑), หน้า ๑๓๕.

จะเห็นได้ว่า แนวคิดที่ว่า เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ส่งผลให้นิสิตนักศึกษา ตัดสินใจเข้าป่าเพื่อต่อสู้ด้วยอาวุธ โดยเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยนั้น มีข้อนำสังเกตคือ กวีส่วนใหญ่ที่มีแนวคิดนี้เป็นผู้ร่วมเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ อีกทั้งยังเป็นผู้ที่เข้าป่า โดยที่กวีเหล่านี้นำภาพเหตุการณ์ที่นิสิตนักศึกษาถูกเข่นฆ่าอย่างโหดร้ายจากฝ่ายรัฐ มาสนับสนุนแนวคิด เพื่อย้ำเตือนว่าสาเหตุที่นิสิตนักศึกษาเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยนั้นก็เพราะได้รับความไม่เป็นธรรมจากรัฐ นั่นคือการปราบปรามด้วยอาวุธ จึงเกิดเป็นความคับแค้นและเข้าป่าในที่สุด

๔.๒.๓ เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นเหตุการณ์ที่โหดร้าย แสดงให้เห็นว่ารัฐใช้ความรุนแรงและใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม

บทกวีที่เสนอแนวคิดนี้มีจำนวน ๕ บท ได้แก่ “วันฆ่านกพิราบ” ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์(๒๕๒๒), “เล่ห์กล” (๒๕๒๖), “ที่เห็นยังเป็นอยู่” ของ อนัตตา(๒๕๒๖), “นกสีขาว” ของ ชูชาติ ครุฑใจกล้า (๒๕๓๒), “ฉันยังจำรอยยิ้มของเธอได้เสมอ” ของ กฤษฏางค์ นุตจรัส (๒๕๓๙)

“วันฆ่านกพิราบ” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นบทกวีที่ถ่ายทอดภาพของนิสิตนักศึกษาที่ไม่มีอาวุธถูกฝ่ายรัฐฆ่าอย่างโหดร้ายทารุณได้อย่างสะเทือนใจแสดงให้เห็นว่าเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นเหตุการณ์ที่โหดร้าย แสดงให้เห็นการใช้ความรุนแรงในการปราบปรามของรัฐอย่างไม่เป็นธรรมซึ่งภาพเหตุการณ์ ความเลวร้ายนี้ กวีได้บรรยายไว้ตอนหนึ่งว่า

มือกระชับคาบบุหรีที่มุมปาก	ดาหรีเล็งร่องบากปากปืนจ้อง
สมุนรายเรียงรอบค้อมอมมอง	ริ้วระเนนเอนกองกำยร่างลั่น
เลือดโซมหน้าห่ามือเขี่ยยูด	กระชากจุดกระชับหมัดซัดด้วยสัน
เงื้อมไฟดัดพัคซ้ากระหน้าจน	เลือดกระเซ็นกระเสือกกระสนทุนทุราย ^{๒๖}

เนาวรัตน์ได้กล่าวต่อไปอีกว่าแม้ว่ากาลเวลาจะผ่านไปนานเท่าใด ภาพเหตุการณ์ที่นิสิตนักศึกษาถูกฆ่าเหล่านี้จะไม่มีวันเลือนหายไปจากความทรงจำว่ารัฐใช้ความรุนแรงกับประชาชน ดังวรรคหนึ่งที่ว่า

^{๒๖} เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ “วันฆ่านกพิราบ,” ใน เพียงความเคลื่อนไหว พิมพ์ครั้งที่ ๘ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เคล็ดไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๓๑ -๑๓๒.

ที่ละภาพที่ละภาพกระชับชัด ที่ละนัดที่ละนัดถนัดร่าง
 ที่ละวันละวันไปยังไม่จาง ยิ่งกระจะยิ่งกระจ่างอยู่กลางใจ^{๒๗}

“นกสีขาบ” ของ ชูชาติ คุรุทใจกล้า เป็นบทกวีบทหนึ่งที่มีแนวคิดว่าเป็นเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นเหตุการณ์ที่โหดร้าย แสดงให้เห็นการใช้ความรุนแรงของรัฐในการปราบปรามนิสิต นักศึกษา ดังนี้

เจ้านกขาวกางปีกบินถลา	กลางม่านฟ้ามีดคล้ำสีดำหม่น
เสียงปิ่นปักผมปักตะบัตวน	ชนขาวเปื้อนปนด้วยสีแดง
ลิ่วร่วงหล่นมาเปลือกตาค้าง	ลงมากกลางดินแยกแแตกกระแหง
เนื้อระริกสั่นระริวแล้วราแรง	สายลมแล้งพัดพลิวหวิวหวิวเบา
สายเอ๋ยสายสวาท...	หัวใจแม่แทบขาดเสียแล้วเจ้า
สะอึกสะอื้นโหยหาน้ำตาพราว	เจ้าชนขาวถูกฆ่าวันฟ้า ดำ ^{๒๘}

จากบทกวีข้างต้น เห็นได้ว่า กวีได้ใช้สีตรงกันข้าม เป็นสื่อสัญลักษณ์เพื่อสนับสนุนแนวคิด โดยให้นกสีขาบ หมายถึง นิสิต นักศึกษา ที่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยด้วยความบริสุทธิ์ใจ และให้ ฟ้ายืดดำ เป็นตัวแทนฝ่ายรัฐ ที่ใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม อีกทั้ง กวียังได้นำภาพของแม่ที่สูญเสียลูกในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มาตอกย้ำแนวคิดว่ารัฐใช้ความรุนแรงในการปราบปรามนิสิตนักศึกษา ได้อย่างสะเทือนใจ

๔.๒.๔ การกระทำของนิสิตนักศึกษา ในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นการกระทำที่น่ายกย่อง

บทกวีที่เสนอแนวคิดนี้ มี ๕ บท คือ “เกิดวีรกรรม ๖ ตุลา” ของ รวี โดมพระจันทร์ (๒๕๑๙), “มาร์ช ๖ ตุลา” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง (๒๕๒๑), “บทกล่อมขวัญ” ของ ณา (๒๕๒๒), “บทกวีไม่ปรากฏชื่อเรื่อง” ของ ผู้ต้องหาคดี ๖ ตุลา (๒๕๒๒), “ตำนานลานโพธิ์” ของ เตือนแรม ประกายเรือง (๒๕๓๙)

^{๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน

^{๒๘} ชูชาติ คุรุทใจกล้า, “นกสีขาบ,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๕๑ (๔ มิถุนายน ๒๕๓๒): ๕๑.

รวี โดมพระจันทร์ ได้กล่าวขยงการกระทำของนิสิตนักศึกษา
ในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้อง โดยแต่งเป็นบทเพลงที่
ชื่อว่า “เทิดวีรกรรม ๖ ตุลา” เมื่อปลายปี ๒๕๑๙ ดังนี้

หกตุลาวันมหาประชาหาญ	ลุกขึ้นต้านฟาสซิสต์ไฟรี
เราจะเดินหน้าบุกเราจะรุกโจมตี	ถมชีวิตปูทางสร้างทางยุคใหม่
อาวุธปืนปฏิกริยานั้น	ไม่อาจกดขวิญผองเราลงได้
มีแต่เรากดขวิญมันให้แหลกไป	บุกหน้าคว้าวชัยให้ปรากฏเป็นจริง
ศัตรูมันใกล้วันตายยิ่งดิ้นรน	ฆ่ามวลชนดีแขวนเผายิง
รวมพลังต่อสู้ศัตรูตัวจริง	ระดมยิงปราการมันให้ทลาย
คงหยัดยืนอยู่คู่ฟ้าและคู่ถิ่น	สู้พวกทมิฬจนสิ้นมลาย
วีรชนหกตุลาพลีชีพทำทนาย	สู้พวกฟาสซิสต์โหดร้ายอย่างอาจอง ^{๒๙}

เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ก่อให้เกิดความสูญเสียมาก ผู้ที่
สูญเสียชีวิตหลายคน เป็นที่รักของหมู่เพื่อน เช่น จารุพงษ์ ทองสินธุ์ ความตาย
ของ จารุพงษ์ ได้สร้างความสะเทือนใจให้กับเพื่อนๆ อย่างสูง ผู้ต้องหาคดี ๖ ตุลาคม
๒๕๑๙ คนหนึ่งได้เขียนขยงการกระทำของ จารุพงษ์ ดังนี้

วันนี้ ทุกครั้งที่เดินเข้าไปในสนาม
ผมยังรู้สึกเหมือนเดินไปบทรอยเลือดของเขา
คล้ายวิญญานของจารุพงษ์ยังร่ำร้องเรียกเราอยู่ตลอดเวลา
จา ที่รัก
แม้เราจะจากกันชั่ววินรันดร์ แต่ภาพของคุณ
จะประทับในหัวใจของเราผู้อยู่หลังไปตลอดกาล
ยิ่งสำหรับชาวธรรมศาสตร์แล้ว
วีรกรรมหาญกล้าของคุณ
ที่ยอมเสียสละชีวิตเพื่อปกป้องชีวิตของผู้อื่น
จะจดจำกล่าวขานไปแสนนาน
และจารึกอยู่
ในประวัติศาสตร์หน้าหนึ่งของมหาวิทยาลัยของเรา^{๓๐}

^{๒๙} รวี โดมพระจันทร์, “เทิดวีรกรรม ๖ ตุลา,” ใน ตื่นเถิดเสรีชนกวีนิพนธ์ตำนานตุลาคม
(กรุงเทพมหานคร : โครงการหนังสือผู้จัดการ, ๒๕๓๒), หน้า ๘๖.

^{๓๐} .สุมิตร วงศ์สามัญ (รวบรวม), “เลือดของเพื่อนจักไม่ไหลเปล่า” ใน บนเส้นทางศรัทธาประชาชน
(กรุงเทพฯ : ชุมนุมวรรณศิลป์ธรรมศาสตร์๒๕๒๒) หน้า ๕.

จะเห็นได้ว่านอกจากกวีจะกล่าวยกย่องการกระทำของนิสิต นักศึกษา ในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้องและน่ายกย่อง โดย กล่าวถึงในภาพรวมแล้ว กวีบางท่านก็ได้กล่าวถึงเป็นรายบุคคลอีกด้วย

แม้เวลาจะล่วงเลย ๒๐ ปี แต่ก็ยังมีผู้ที่เห็นว่าการกระทำของนิสิต นักศึกษา ในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นการกระทำที่ถูกต้องและยังคงเป็นที่ น่ายกย่องควรค่าแห่งการจดจำตลอดไป ดังจะเห็นได้จากบทกวี “ตำนานลานโพธิ์” ของ เตือนแรม ประกายเรือง ที่แต่งขึ้นเมื่อปี ๒๕๓๙ ที่ยกย่องอุดมการณ์ในครั้งนั้นว่า

โพธิ์แตกกิ่งแผ่ก้านต้านลมหนาว	ใบร่วงกราวร่วงรานผ่านคมหิน
สนามหญ้าแห้งยับยับเล็ดตริน	พืชพันธุ์ใหม่ได้เต็มกินเพื่อเกิดกาย
เกิดจากเลือดนักสู้ผู้กล้าหาญ	อุดมการณ์แห่งโดมเป็นโคมฉาย
คือแสงทองส่องทางอย่างทำทนาย	สู่จุดหมายปลายทางอย่างตระหนง
ดินสอโดมแห่งเดิมเด่นสง่า	กาลเวลาผ่านไปไม่ลืมหลง
วิญญูณการต่อสู้อยู่ดำรง	โพธิ์ยังคงยืนเด่นคู่แดนโดม ^{๓๑}

๔.๒.๕ ภายหลัง เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ คนในสังคมหลงลืม เหตุการณ์ครั้งนั้นในขณะที่ผู้ที่ทำร้ายนิสิตนักศึกษาประชาชนยังคงไม่ได้รับการ ลงโทษจากสังคม

บทกวีที่เสนอแนวคิดนี้มี ๔ บท คือ “ลำน้า ๖ ตุลา” ของ สายไหม (๒๕๒๖), “ถึง....เพื่อน” ของ เลอมา น (๒๕๒๗), “แต่พิราบขาว” ของ เสรี ทศนศิลป์ (๒๕๓๙), “ตุลาอาถรรพณ์” ของ เตือนใจ (๒๕๓๙)

จากการสำรวจกวินิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ พบว่าหลังจากเกิดเหตุการณ์ ไม่มีบทกวีใดที่เสนอแนวคิดนี้ จนกระทั่งเมื่อ สถานการณ์ทางการเมืองคลี่คลายในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ได้มีบทกวีที่ถามถึงผู้ใช้ความ รุนแรงในการปราบปรามนิสิตนักศึกษาจากเหตุการณ์ ๖ ตุลา ในบทกวีที่ชื่อว่า “ลำน้า ๖ ตุลา” ของสายไหม ดังนี้

^{๓๑} เตือนแรม ประกายเรือง, “ตำนานลานโพธิ์,” ใน เกลียวคลื่นคืนฝั่ง (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นอ้อแกรมมี, ๒๕๓๙), หน้า ๗๐ - ๗๑.

เจ้าพระยาอภัยภูธรเจ้าหลวงคาวเลียดคลั่ง	พิราบมุ่งบินป่าหวังฟ้าสาบ
ฆาตกรเกิดบ้าหูดตาฟาง	เป็นรอยต่างอีกรอยร้อยมานดำ
เผาชีวิตเป็นเป็นเช่นความคลั่ง	ความจริงยังซ่อนคาไม่น่าถล่า
ยิงหญิงข่มขืนกลืนกระทำ	ไอ้ล่านาเจ้าพระยาคราอาตุร
เหมือนเกิดแล้วไม่เกิดกำเนิดตก	เหมือนนกไร่ชนปีกจิกคักดีสูญ
เน้นหนักหนักคาพาเพิ่มพูน	พูนแต่ความบาดหมางสร้างเรื่องราว
เมื่อความจริงยังซ่อนเช่นตอนคำ	ความเป็นธรรมแสวงลืมดีวันหนาว
เมื่อความเจ็บไม่ให้อำทำลี้มคราว	ปล่อยให้ก้าวที่พลาดคลาดเคลื่อนจริง
ไอ้เลือดดีมดินดับลับลาร่าง	พิสุทธิ์สืบแต่งสร้างมาทุกสิ่ง
แต่เงาซ่อนสะท้อนเห็นเป็นหลอกกลิ้ง	ความตายจึงสงบนิ่งใต้มานดำ ^{๓๒}

แม้ว่ากาลเวลาล่วงเลยมา ถึง ๒๐ ปี แต่ยังไม่มียบทลงโทษและการหาตัวผู้ที่กระทำผิดสำหรับผู้ที่ทำร้ายนิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ดังที่ เสรี ทศนศิลป์ ได้กล่าวไว้ใน “แต่พิราบขาว” ว่า

โอ... เจ้าพิราบขาว	ในคืนดาวหม่นฟ้าหมองฝัน
กรี๊ดปีกว้ายฟ้าหาแสงตะวัน	ท่ามกลางความหนาวสิ้นมรสุมรุ่มเร้า
เปรี้ยง เปรี้ยง เสียงสายฟ้ากระหน่ำ	อธรรมเร้นลับดับร่างเจ้าร่วงหล่น
ไฟกาพสมัยไล่ล่น	ขงงามเจ้ากรอบใหม่เกรียม
โหดหินทมิฬไล่ล่า	ฆ่าแล้วศพแล้วศพเล่า
แล้วมันก็หลบหายไปไร้เงา	โศกนาฏกรรมครั้งเก่าเรากำนิ่ง
เหมือนกาลเวลากลืนกินความทรงจำ	เหมือนยุติธรรมดับสูญมลายหาย
เหมือนสำคัญค่าแห่งความตาย	ถูกสายลมแห่งกาลเวลาพัดพาไป ^{๓๓}

เป็นที่น่าสังเกตว่า ในกล่าวถึงผู้ที่ทำร้ายนิสิตนักศึกษาและประชาชนจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ กวีจะระบุชัดเจนว่าเป็น จอมพล ถนอม กิตติขจร จอมพล ประภาส จารุเสถียร และพันเอก ณรงค์ กิตติขจร แต่ในกรณี ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นเรื่องของความขัดแย้งทางอุดมการณ์ยากที่จะมีผู้ร้ายฝ่ายเดียวที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าเป็นผู้ร้าย ^{๓๔} ดังจะเห็นว่าไม่มีการจับกุมผู้ทำร้ายและฆ่าเลยแม้แต่คนเดียว ดังนั้นกวีนิพนธ์ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จำนวนหนึ่งจึง

^{๓๒} สายไหม, “ล่านา ๖ ตุลา,” มาตุภูมิ (๔ ตุลาคม ๒๕๒๖): ๔.

^{๓๓} เสรี ทศนศิลป์, “แต่พิราบขาว,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๐ (ตุลาคม ๒๕๓๙): ๔๕.

^{๓๔} สุชาชัย ยี่มประเสริฐ, “ควรจัดงาน ๖ ตุลา และ ๑๔ ตุลา ร่วมกันหรือไม่,” มติชนรายวัน

มีแนวคิดสำคัญเสนอให้หาคำตอบว่าบุคคลใดคือผู้ที่อยู่เบื้องหลังการฆาตกรรมหมู่ในครั้งนั้น

นอกจากนี้ บทกวีที่มีแนวคิดที่ไม่เข้ากลุ่มจำนวน ๒ บทด้วยกัน ได้แก่ แนวคิดที่ว่าควรมีการสร้างอนุสาวรีย์ให้แก่ผู้สูญเสียชีวิตจาก เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จากบทกวี “รำลึก ๒๐ ปี ๖ ตุลา” ของประทีป ทองจันทร์(๒๕๓๙) และแนวคิดให้กำลังใจนิสิต นักศึกษา จำต้องออกจากป่าด้วยความผิดหวัง ท้อแท้ เพราะไม่สามารถร่วมอุดมการณ์กับพรรคคอมมิวนิสต์ได้ ในบทกวีที่ชื่อว่า “ดอกหญ้า” ของ พันทาง’ศ์ (๒๕๒๖) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

บทกวี “รำลึก ๒๐ ปี ๖ ตุลา” ของ ประทีป ทองจันทร์ เสนอความคิดว่า การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษาจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จนกระทั่งเสียชีวิตแสดงให้เห็นความกล้าหาญของนิสิตนักศึกษาได้เป็นอย่างดี แต่เมื่อเวลาผ่านไป ๒๐ ปี กลับไม่มีการสร้างอนุสาวรีย์ให้กับพวกเขาเหล่านี้

พิราบขาวแด่ดินสิ้นชีวา	เสียงกรีดร้องก้องหล้า
ปั้ง ปั้ง กระหน่ำซ้ำสอง	เลือดแดงอาบทาบทาท้องถนน
ทรราชโหดเหี้ยมทารุณ	ร่วงลงกองดั่งผงฝุ่น
ลานโพธิ์ฤาถาแลื่อน	สาตกระสุนเข้าเช่นฆ่า
นิสิต – นักศึกษา	ยังย่ำเตือน – เตือนตุลา
.....
สดุดีวีรชน	ฟ้าเบื้องบนเป็นสักขี
ผ่านมาแล้วยี่สิบปี	อนุสาวรีย์มีบ้างไหม? ^{๓๕}

เมื่อสำรวจปีพ.ศ.ที่แต่งจะพบว่าบทกวี รำลึก ๒๐ ปี ๖ ตุลา แต่งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ ซึ่งอยู่ในช่วงก่อนที่อนุสาวรีย์วีรชนจะสร้างขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ บทกวี บทนี้จึงมีบทบาทในการเรียกร้องอนุสาวรีย์ให้กับผู้ที่สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

ส่วนบทกวีของ พันทาง’ศ์ เสนอแนวคิดให้กำลังใจนิสิตนักศึกษาที่จำต้องออกจากป่าด้วยความผิดหวัง ท้อแท้ เพราะไม่สามารถร่วมอุดมการณ์กับพรรคคอมมิวนิสต์ได้ ดังตอนหนึ่งที่ว่า

^{๓๕} ประทีป ทองจันทร์, “รำลึก ๒๐ ปี ๖ ตุลา,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๒๘ (ตุลาคม ๒๕๓๙): ๖๗.

เจ้าดอกไม้ที่ขายป่า	เคยเห็นหน้ากับวิหคคนสี่เหลือง
พากันบินไปเสียไกลเมือง	ด้วยแค้นเคืองในหัวอกหัวใจ
.....
เจ้าดอกหญ้าถูกฆ่าที่สนามหลวง	เจ้ารวงข้าวถูกจับขังตั้งข้อหา
เจ้าเคียวขึ้นชมตรมอรุรา	เมื่อคนกล้าถูกแขวนคอที่ต้นมะขาม
.....
จากเหตุการณ์วันกลับจากป่า	ปวงประชาเข้าใจในเหตุผล
นักรบยังยืนอยู่คู่ประชาชน	แม้จะหม่นหมองบ้างก็ยังหวัง ^{๓๖}

จากแนวคิดทั้ง ๕ กลุ่มที่กล่าวมา แนวคิดที่พบมากที่สุด ได้แก่แนวคิดที่ว่าอุดมการณ์ในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ควรที่จะต้องมีการรักษาและสืบทอดต่อไปโดยจะปรากฏในช่วงปี ๒๕๒๑ ถึง ๒๕๔๐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปี ๒๕๒๑-๒๕๒๒ จะปรากฏมากกว่าในช่วงปีอื่น ๆ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เพิ่งผ่านพ้นไปได้ไม่นานประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองเริ่มผ่อนคลาย มีการตราพระราชบัญญัตินิรโทษกรรมผู้กระทำผิดจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ขึ้นในปี ๒๕๒๑ นักเขียนและสำนักพิมพ์ต่าง ๆ จึงกล้าที่จะสร้างผลงานมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ มีการนำผลงานที่อยู่ในป่าออกมารวมเล่มชื่อว่า "บนเส้นทางปิ่น" ซึ่งเนื้อหาส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนี้เป็นบทกวี

หลังการนิรโทษกรรมคดี ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ในปี ๒๕๒๓ บทกวีที่เสนอแนวคิดว่าอุดมการณ์ในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของนิสิต นักศึกษา ใน เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ควรที่จะต้องรักษาและสืบทอดต่อไป และแนวคิดที่ว่า เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นเหตุการณ์ที่โหดร้าย แสดงให้เห็นการใช้ความรุนแรงในการปราบปรามของรัฐ, แนวคิดการกระทำของนิสิต นักศึกษา ในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นการกระทำที่ถูกต้องและนายกองควรค่าแห่งการจดจำตลอดไป, และแนวคิดที่ว่าภายหลัง เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ คนในสังคมหลงลืมเหตุการณ์ครั้งนี้ในขณะที่ผู้ที่ทำร้ายนิสิตนักศึกษาประชาชนยังคงไม่ได้รับการลงโทษจากสังคม เริ่มที่จะปรากฏอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นต้นมาและเริ่มขาดหายไปโดยจะปรากฏในช่วงวาระครบรอบปีที่สำคัญ ๆ เท่านั้น เช่น ครบรอบ ๑๕ ปี , ๒๐ ปี เป็นต้น ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไป สถานการณ์ทางการเมืองไม่มีความขัดแย้งอย่างชัดเจนเช่นที่ผ่านมา ทำให้อุดมการณ์ในการต่อสู้ต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปด้วย

^{๓๖} พันทาง'ศ', "ดอกหญ้า," มาตุภูมิ (๒ มีนาคม ๒๕๒๖): ๑๐.

แนวคิดที่ว่าเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ส่งผลให้นิสิตนักศึกษาตัดสินใจเข้าป่าเพื่อต่อสู้ด้วยอาวุธ โดยเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เป็นแนวคิดที่เกิดขึ้นเฉพาะเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เท่านั้น แต่ภายหลังจากที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ได้ออกคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ ๖๖ / ๒๕๒๓ ลงวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๒๓ เรื่องนโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะพรรคคอมมิวนิสต์ ได้เปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์มอบตัวกับทางการ ผู้ที่เข้าป่าเริ่มทยอยคืนสู่เมือง แนวคิดที่เกี่ยวกับการอธิบายเหตุผลของการเข้าป่าจึงไม่ปรากฏอีก

ดังกล่าวมานี้ จะเห็นว่า แนวคิดของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ให้ความสำคัญกับการสืบทอดอุดมการณ์ในการต่อสู้เป็นอย่างมาก ประเด็นสำคัญในการต่อสู้ของเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แตกต่างจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ คือการปลุกจิตสำนึกให้เกิดการต่อสู้ของบทกวียุค ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แผงไว้ด้วยน้ำเสียงของการแก้แค้นให้กับผู้ที่สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์ ดังกล่าวที่ยังไม่ได้รับความเป็นธรรมจากฝ่ายรัฐและลำดับรองลงมาคือแนวคิดเกี่ยวกับการอธิบายเหตุผลของการเข้าป่าโดยเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ของนิสิตนักศึกษาว่าเกิดมาจากสาเหตุจากการกระทำอันโหดร้ายของฝ่ายรัฐ

๔.๓ แนวคิดของกวีนิพนธ์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ทั้งสองเหตุการณ์

แนวคิดของกวีนิพนธ์ที่กล่าวถึงเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสอง เหตุการณ์แบ่งได้เป็น ๔ กลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๓.๑ เหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ เป็นเหตุการณ์ที่โหดร้าย แสดงให้เห็นว่ารัฐใช้ความรุนแรงและใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม

บทกวีที่เสนอแนวคิดนี้มีจำนวน ๗ บท คือ “วีรชนรำลึก” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง (๒๕๒๑), “ตุลา....ตุลา.....ตุลา” ของ ชัดเจน ผ่องศรี (๒๕๒๒), “มีดมน” ของ สุรวีชช์(๒๕๒๖), “รำลึกวีรชนเดือนตุลา”, ของ สุรวีชช์ วีรบรรณ (๒๕๒๖), “ต้องเคราะห์ี่อีกก็ครั้งต้องหลังเลือดอีกที่ร้าย” และ “สู่อิสรีย์” ของ ศิวกานท์ ปทุมสุติ (๒๕๒๘), “โศกนาฏกรรมไล่เดือนดิน” ของ วรรณลักษณ์ ปิยกมล (๒๕๒๙)

หลังเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ กวีจำนวนหนึ่งเสนอแนวคิดที่ว่าเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ เป็นเหตุการณ์ที่โหดร้ายก่อให้เกิดความสูญเสียมากแสดงให้เห็นว่ารัฐใช้ความรุนแรง ใช้อำนาจในทางที่ไม่ชอบธรรมในการปราบปรามนิสิตนักศึกษาและประชาชน โดยกวีกล่าวรวมสองเหตุการณ์ไว้ในคราวเดียวกัน บทกวีเหล่านี้กล่าวโจมตีผู้ที่ก่อเหตุการณ์ดังกล่าว ด้วยความหวังที่ว่า

“เงาอุบาทว์” และ “ผีชั่ว” ที่ทำให้ประเทศชาติไม่สงบสุขด้วยการ “ปฏิวัติรัฐประหาร” จะไม่หวนกลับมาอีกเป็นสมัยที่สาม ดังจะเห็นได้จากบทกวีที่ชื่อว่า “ตุลา.....ตุลา.....ตุลา” ของ ชัดเจน ผ่องศรี ที่ว่า

ลู่ตุลาฟ้าแลบแสงแวบวิบ	ดาวเดือนดับดวงจิตคิดถวิล
นิกนานานพาลพาน้ำตาริน	กันยาลิ้นกินตุลาน้ำตาพราย
อดีตกาลผ่านมาตุลาเศร้า	น้ำตาเคล้าควาเลือดไม่เหือดหาย
เลือดไทยนองหมองหม่นชนรุ่นวาย	ไอ้เสียตายคนดี...ที่หวังปอง
ปีหนึ่งสี่.....ตุลา.....มหาโหด	“ปิ่น” ชั่วโฉดเช่นฆ่านาสยอง
ถึงหนึ่งเก้า....ตุลา....น้ำตานอง	ไทยพิน้องสูญหายตายเป็นเบือ
เป็นรอยภาพพิมพ์ใจไม่เลื่อนลบ	ภาพบัดชบติดตานากลัวเหลือ
ฉันท้าให้ร่าพันเสียงสั่นเครือ	วันสู้เพื่อ...ประชาธิปไตย...ได้แบ่งบาน
ตุลาเยือน....อีกแล้วคงแคล้วคลาด	เงาอุบาทว์ผีชั่วตัวล้างผลาญ
จงเลยพันผ่านไปไม่แผ้วพาน	ปฏิวัติ! รัฐประหาร! จงผ่านไกล ^{๓๖}

บทกวี “วีรชนรำลึก” เขียนโดยผู้ที่เข้าป่าคนหนึ่งได้รำลึกถึงภาพความสูญเสียของเพื่อนที่เสียชีวิตจากกระทำอันโหดร้ายของรัฐในเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ ดังนี้

นึกถึงเพื่อนที่ล้มหายวายชีวา	เมื่อสิบสี่ตุลาแต่หนหลัง
คราบเลือดคราบน้ำตาที่เกรอะกรัง	ยังคงฝังใจอยู่ไม่รู้เลื่อน
และก็ถึงหกตุลาคราสุดท้าย	ศพกระจายเกลื่อนไปหาใดเหมือน
เพียงสองแขนเปล่าเขาแซเชือน	กลับบิดเบือนเช่นฆ่าไม่ปรานี ^{๓๗}

^{๓๖} ชัดเจน ผ่องศรี, “ตุลา...ตุลา...ตุลา,” มติชนรายวัน (๑๑ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.

^{๓๗} “วีรชนรำลึก,” ใน บนเส้นทางปิ่น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประชาชน, ๒๕๒๑), หน้า

ศิวกานต์ ได้ตอกย้ำว่ารัฐคุ้นเคยกับการใช้ความรุนแรงและกดขี่ประชาชน
ในบทกวีที่มีชื่อว่า “ต้องเคราะห์อีกกี่ครั้งต้องหลังเลือดอีกกี่ราย” ดังนี้

เปรี้ยงดังขึ้นครั้งใด	ร่างก็ไหวใจก็หวิว
เปรี้ยงซ้ำกระหน่ำนิ้ว	ฝุ่นก็ปลิวธุลีปลง
ปืนเกือบกับใจถอย	เด็ดชีพพลีอัยเพียงผุยผง
ละชีพละชีพลง	ทะลักเลือดตาเลือดไหล
.....
.....
โศดซ้ำหินชาติ	กาจกุ่มเหงทุกแห่งหน
นักเลงอิทธิพล	คือนักล่าเวลานี้
นักสู้ผู้มีมือเปล่า	ดุดม่งเมาเข้าราวี
เลือดเนื้อเพียงเพื่อพลี	อัคคีภาพซึ่งลามกิน
กฎหมายใครกดข่ม	จึงกดจมอยู่อาจิน
กดขี่ทุกชีวิต	ทุกชีวิตทุกชีวา ^{๓๙}

๔.๓.๒ ควรรักษาและสืบทอดอุดมการณ์ในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย
ของนิสิต นักศึกษาใน เหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์

บทกวีที่เสนอแนวคิดนี้มี ๕ บท คือ บทกวี “ไม่มีชื่อ” และ “ไม่
ปรากฏชื่อผู้แต่งจากหนังสือ บนเส้นทางปืน (๒๕๒๑), “เพราะเสียงนั้นยังคงดำรงอยู่”
ของ คมทวน คันธนู (๒๕๒๖), “ตุลาชัย” ของ เอกลักษณ์ ลายลิขิต (๒๕๓๔),
“เหนือสายธารแห่งการย่อยสลาย” ของ ศิริวรรณ แก้วกาญจน์ (๒๕๓๙), “กระแสนครุฑ
ประชาธรรม” ของ เดือนแรม ประกายเรือง (๒๕๓๙)

หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นิสิตนักศึกษาส่วนหนึ่งได้
เข้าป่าส่งผลให้เกิดบทกวีในป่าขึ้น ผู้ที่เคยร่วมต่อสู้กับเพื่อนในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม
๒๕๑๙ แสดงเจตนารมณ์แน่วแน่ในการรักษาและสืบทอดอุดมการณ์ในการต่อสู้เพื่อ
ประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษาที่เสียชีวิต ในขณะที่เดียวกันพวกเขาก็ไม่ลืมเพื่อนที่
ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ด้วยเช่นเดียวกัน ดัง
ตัวอย่างบทกวีที่เขียนขึ้นในป่าบทนี้

นึกถึงเพื่อนที่ล้มหายวายชีวา	เมื่อสิบสี่ตุลาแต่هنหลัง
คราบเลือดคราบน้ำตาที่เกรอะกรัง	ยังคงฝังใจผู้มีรู้เลือน

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๐ - ๕๑.

และถึงหกตุลาคราสุดท้าย
มีเพียงสองแขนเปล่าเขาเซเชือน

ศพกระจายเคลื่อนไปหาใดเหมือน
กลับบิดเบือนเช่นหมาไม่ปราณี

.....
จะขอจดจำเลือดและน้ำตา
เป็นพลังส่องฉายอยู่ภายใน
ชัยชนะของเราอยู่เบื้องหน้า
ด้วยสองมือสองแขนเราเฝ้าเอง

.....
วีรชนคนกล้าทุกสมัย
เพื่อต่อสู้ต่อไปไม่หวั่นเกรง
จะเอาเลือดมันออกมาชุ่มขมเหง
แล้วละเลงล้างแผ่นดินให้สิ้นทรมาน^{๔๐}

ไม่เพียงแต่ผู้ที่เคยร่วมต่อสู้ในเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์เท่านั้นที่มีเจตนารมณ์ในการการรักษาและสืบทอดอุดมการณ์ในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ นักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยรุ่นหลังในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬก็มีเจตนารมณ์ในการสืบทอดอุดมการณ์เดือนตุลาคมด้วยเช่นเดียวกัน

นับตั้งแต่คณะรชช.เข้ายึดอำนาจในวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ ได้ก่อให้เกิดปฏิกริยาต่อต้านอย่างกว้างขวางจนกระทั่งเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬขึ้น ปราบฎการณ์ที่เกิดขึ้นในแวดวงกวีนิพนธ์ คือ เริ่มมีบทกวีที่แสดงแนวคิดสืบทอดเจตนารมณ์คนเดือนตุลาคม บทกวี “กระแสธารศรัทธาประชาธรรม” เป็นบทกวีหนึ่งที่มีแนวคิดของการสืบทอดเจตนารมณ์จากคนเดือนตุลาคมถึงคนเดือนพฤษภาคมในขณะที่มีการเดินขบวนที่เชิงสะพานผ่านฟ้า

ม่านราตรีคลี่คลุมห่มขอบฟ้า
ผืนแผ่นดินเดือดร้อนด้วยฟอนไฟ
ทุกหย่อมหญ้าย่อยยับอับยศ
รศพระธรรมนำมนุษย์พุทธกาล
ยึดถือตนคนนำใช้อำนาจ
กลืนน้ำลายที่คายลงแม่คงคา
มากด้วยเล่ห์เพทุบายหลายระบบ
บนบัลลังก์อำนาจหลอกราษฎร
เสียงเรียกร้องก้องสะท้อนกังวานแล้ว
ท้องถนนคนเนืองแน่นคล้องแขนเดือน
ประชาชนร่วมสร้างเส้นทางใหม่
ประวัติศาสตร์ประกาศคำเขียนตำนาน

เป็นสัญญาอาเพศเกิดเหตุใหญ่
แผดเผาไหม้เมืองม้วยด้วยมือมาร
สังพจน์วณะจะร้ายฉาน
อวสานด้วยอสังข์ถืออัสดา
คิดผูกขาดประเทศช่างเสดสา
ลิ้มวาจาฆ่าเป็นเล่นละคร
ชุดหลุมพรางวางกลบเปิดพบหนอน
บรรจถรณ์ที่นอนผืนสันสะเทือน
ขบวนแถวกองทัพเริ่มขับเคลื่อน
ภาพแห่งเดือนตุลาคมอุดมการณ์
ฟ้าสีทองส่องใสใจประสาน
กระแสธารศรัทธาประชาธรรม^{๔๑}

^{๔๐} “บทกวีไม่ปรากฏชื่อ,” ใน บนเส้นทางปิ่น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประชาชน, ๒๕๒๑),

๔.๓.๓ การกระทำของนิสิตนักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ เป็นการกระทำที่น่ายกย่องและน่าจดจำตลอดไป

บทกวีที่เสนอแนวคิดนี้มี ๕ บท คือ “ตำนานแห่งดอกหญ้า” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ (๒๕๒๖), “ธรณีนี่นี้ใครก่อ” ของ พระมหาสมภาร พรหมทา (๒๕๒๖), “มาลัยชนนิก” ของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ (๒๕๓๒) “ดอกไม้บาน ณ สุสานเสรี” และ “ใครคิดลี้มคราบน้ำตาประชาชนจะถูกคนพิพากษาประหารกรรม” ของ เดือนแรม-ประกายเรือง (๒๕๓๙)

“ตำนานแห่งดอกหญ้า” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ เป็นบทกวีที่ยกย่อง การกระทำของ นิสิตนักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ว่าการเสียสละและการทำของบุคคลเหล่านี้ช่วยทำประเทศหลุดพ้นจากการปกครองระบอบเผด็จการ และช่วยกระตุ้นให้ประชาชนสนใจต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ดังตอนหนึ่งว่า

ห้องระฆังหึ่งหึ่งเพลงพรรษา	เพลงแห่งเดือนตุลาเริ่มร้ายบท
เมื่อลมหนาวเริ่มหนาวร้าวระทด	เลือดก็หยดก็หยาดรินรดพื้น
คือเลือดเพื่อนเลือดมองเลือดน้องพี่	หล่ออนุสาวรีย์แห่งการตื่น
จากความหลับหลงไหลในกลางคืน	ให้พลิกฟื้นขึ้นมาชมดาววัน
ตั้งตำนานนานนักนานหนักหนา	พิราบพรุสผู้ฟ้าความเฝื่อน
ค่อยร่วงตกทีละตัวทีละตัวท่ามกลางควัน	ระเบิดบาปหยาบหย้นตำนานมนุษย์
.....
ต้นหญ้าแห่งความคิดอิสระ	ตราบตะวันแห่งสัจจะยังส่องแสง
หญ้าย่อมงอกดอกหญ้าย่อมเริงแรง	ย่อมเสียดแทงเถื่อนทมิฬเสมอมา
เจ้าคือชัยชนะของแผ่นดิน	ดอกไม้รวยรินเริงร่า
ตำนานเลือดแห่งเดือนตุลา	ตำนานแห่งต้นหญ้าอันหยดเย็น
คือเลือดเพื่อนเลือดมองเลือดน้องพี่	หล่ออนุสาวรีย์แห่งการตื่น
ผู้หลับตาย่อมเห็นเป็นกลางคืน	ผู้ลืมตาย่อมชื่นชมชมวัน ^{๔๒}

“มาลัยชนนิก” ของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ เป็นบทกวีที่เสนอ

^{๔๑} เดือนแรม ประกายเรือง, “กระแสดรครัทธาประชาธรรม,” ใน เกลียวคลื่นคืนฝั่ง (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นอ้อแถมมี, ๒๕๓๙), หน้า ๕๖-๕๗.

^{๔๒} เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, “ตำนานแห่งดอกหญ้า,” ใน ตากรุ่งเรืองโพยม (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ก.ไก่ , ๒๕๓๑) หน้า ๑๓๑.

แนวคิดยกย่องการกระทำของนิสิต นักศึกษาและประชาชนจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่พลีชีวิตเพื่อเสรีภาพและประชาธิปไตย ด้วยทำนองเพลงพวงมาลัย ดังนี้

เอ๋ย ... ลอยมา	กรองสร้อยปีกษาสุมาลัย
โน้นปยุชนที่เชิงเขา	ร่วงหล่นเมื่อคราวเชษฐไจ
ไอ้พิราบเยาว์ขาวรุ่ม	ชนยังอ่อนอ่อนกระเไอ
รอยเลือดยังกรังเกราะ	นี่ชนเคราะห์อีกคราวไหน
เก็บชนปีกเจ้าปลิวตก	เก็บชนอกเจ้าเอาไว
เป็นอนุสรณ์สมัย	พิราบพิไรรักเอย
เอ๋ย ... ลอยล่อง	มาถักกรองเกียรติดวงใจ
เจ้าชนขาวเทาขำ	ทั้งชนคล้าเขียวไคล
สลบสวายด้วยเติบแต่ง	เป็นแฝงเป็นพวงมาลัย
จากชนหัวไปจนหาง	เหมือนมั่นแทนร่างอันหลับไหล
ว่าผองพิราบพิราดुर	ผู้เอื้อเกื้อกุลแกโลกัย
ผู้กอบกิจชีวิตพลี	เพื่ออิสริย์อันยิ่งใหญ่
เป็นมันคงอสงไขย	วิหคนกไพรได้ชมเอย ^{๔๓}

“ใครคิดลี้มคราบน้ำตาประชาชนจะถูกคนพิพากษาประชาธรรม” ของเดือนแรม ประกายเรือง เป็นบทกวีที่ย้อนรำลึกถึงเหตุการณ์เดือนตุลาคมในวาระครบรอบโดยมีแนวคิดยกย่องการกระทำของนิสิตนักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ว่าไม่ว่าเวลาจะผ่านไปนานเท่าใดแต่วิญญูณการต่อสู้ของคนเหล่านี้จะคงอยู่ทุกสมัย และกวียังได้กล่าวถึงผู้นำรัฐที่ “คิดลี้มคราบน้ำตาประชาชน” ในตอนท้ายของบทกวีว่า ประชาชนจะรวมตัวกันเพื่อ “พิพากษาประชาทัณฑ์” ผู้นำเผด็จการ ดังนี้

คลื่นประชาลุกฮือกำมือชู	เพื่อกอบกู้เอกราชประกาศไท
มียอมทนเป็นทาสอำนาจเถื่อน	รวมพลังขับเคลื่อนเป็นคลื่นใหญ่
กองทัพธรรมคนทุกซบปลุกหัวใจ	ร้องเพลงชัยให้กบฏปลดโซ่ตรวน
.....
ตำนานการเปลี่ยนแปลงเป็นของแน่	ยอมผันแปรไปตามวันที่ผันผ่าน
จากรุ่งโรจน์สู่ร่วงโรยโดยฤดูกาล	แต่วิญญูณตระหนงยอมคงทน
ลมตุลามาเยือนเดือนสำนึก	จดจารึกการเปลี่ยนแปลงทุกแห่งหน

^{๔๓} ศิวกานท์ ปทุมสูติ, “มาลัยชนนง,” ใน สร้อยสันติภาพ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นอ้อ, ๒๕๓๒), หน้า ๙๖-๙๗.

ใครคิดลืมหืมคราบน้ำตาประชาชน จะถูกคนพิพากษาประชาทัณฑ์^{๔๔}
 ๔.๓.๔ คนหลงลืมเหตุการณ์เดือนตุลาคม และไม่มีใครสืบทอด
 อุตุผลการณ์ เนื่องจากสภาพสังคมและการเมืองได้เปลี่ยนแปลงไป

บทกวีที่นำเสนอแนวคิดนี้มีจำนวน ๕บท ได้แก่ “ตุลาคม” ของ
 วาณิช จรุงกิจอนันต์ (๒๕๓๒), “น้ำตาแห่งความโศกเศร้า” ของ นก สัตถกน(๒๕๓๒)
 “ลมตุลา” ของ คมเลนส์ (๒๕๓๓), “ตุลาคม : ประวัติศาสตร์” ของ กานติ ฅ ศรีทธา
 (๒๕๓๗), “ลมตุลา” ของ คมเลนส์ (๒๕๔๕)

บทกวีส่วนใหญ่ที่มีแนวคิดนี้เป็นบทกวีที่เขียนขึ้นในยุคหลัง ๆ
 ทั้งสิ้นกวีจึงแต่งบทกวีเพื่อเป็นการเตือนใจให้คนสังคมรำลึกถึงผู้ที่เสียชีวิตจาก
 เหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ และต้องการให้อุตุผลการณ์ในการเชิดชูสิทธิ
 เสรีภาพคงอยู่ตลอดไป ดังตัวอย่าง

“ตุลาคม” ของ วาณิช จรุงกิจอนันต์ เป็นบทกวีที่สะท้อนภาพ
 สังคมที่ลืมหืมเหตุการณ์เดือนตุลาคมและผู้ที่สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้ง
 สองเหตุการณ์ได้อย่างชัดเจน กวีได้ตั้งคำถามทุกบทเพื่อเป็นการตอกย้ำให้ผู้อ่าน
 ระลึกถึงผู้ที่สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ จนกระทั่งสอง
 วรรคสุดท้ายกวีได้ตอกย้ำผู้อ่านไม่ให้ลืมผู้ที่สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมอีก
 ครั้งว่า “เมื่อเราเลื่อนเดือนตุลาก็ลาเลื่อน จะเหลือใครคิดถึงเพื่อนเดือนตุลา” ดัง
 ตัวอย่าง

“ใครหนอประกาศตนเช่นคนกล้า	ขึ้นถามทำอุตุธรรมทุกสถาน
ใครที่เสียงดาบคนของคนพาล	กูวิญญานศักดิ์ศรีเสรีชน
คนที่เดินนำหน้าในครานั้น	อิกก็หมีนก็พันแน่นถนน
ก็ร่างล้มขาดใจไปก็คน	บันทึกการดิ้นรนหาเสรี
จำได้ไหมใครเล่าถูกเขาฆ่า	ถูกตามล่าเหยี่ยวโหดบดขยี้
เพื่อนพ้องน้องใครวายชีวี	มีไหมมีสักคนหนึ่งคิดถึงใคร
นั่นอกใครกันเล่าที่เขาตอก	มีใครบอกความจริงทุกสิ่งได้
ใครที่ตื่นเร่าเร่าโดนเผาไฟ	แล้วเขาแขวนคอใครกระหน่ำตี
ใครตายแล้วใครตายไปใครตายลับ	ใครที่ดับจากพ่อแม่และน้องพี่
ยังจำกันได้ไหมในวันนี้	มีไหมมีสิ่งใดต้องใจเดือน

^{๔๔} เดือนแรม ประกายเรือง, “ใครคิดลืมหืมคราบน้ำตาประชาชนจะถูกคนพิพากษาประชาทัณฑ์,” ใน
เกลียวคลื่นคืนฝั่ง (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นอ้อแกรมมี, ๒๕๓๙), หน้า ๗๒ – ๗๓.

ตุลาคมมีไหมใครถูกฆ่า
เมื่อเราเลื่อนเดือนตุลาก็ลาเลื่อน

อีกที่ร้อยเดือนตุลาจะมาเหมือน
จะเหลือใครคิดถึงเพื่อนเดือนตุลา^{๔๕}

นอกจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมจะถูกคนในสังคมหลงลืมแล้ว กวีบางคนยังได้สะท้อนให้เห็นว่า ไม่มีใครสืบทอดดูตามการณ์การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษาและประชาชนจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์นี้เลยทั้ง ๆ ที่เป็นการกระทำที่ถูกต้องดีงาม ดังที่ กานติ ฌ ศรัทธา ได้สะท้อนให้เห็นภาพคนในสังคมในปัจจุบันที่ไม่ใส่ใจประวัติศาสตร์แต่กลับหลงไปกับค่านิยมภายนอกต่าง ๆ และกวีได้เขียนด้วยน้ำเสียงเสียดสี ดังปรากฏในบทกวี “ ตุลาคม – ประวัติศาสตร์ ” ดังนี้

สาบสายประวัติศาสตร์สิ้น	ตุลาคม คมแล
คมโลกลาญเกียรติผวา	หวั่นเศร้า
คมตาฟุ้งลลิตา	ตามขอบตาแล
เห็นหม่นหมองมืดเฝ้า	ฝากร้อนฤดีเฝื่อน
ใครตายลงเรียบร้อย	โรงเรียนไทยฤ
กลหกตุลาเหียน	หื่นห้าว
เจ็บแปลบตั้งเปลวเทียน	ลวกขอบตาแล
ฝันอกโลกแหลกร้าว	ร่วงไร้ใครมอง
ยลสองประวัติศาสตร์เสียน	หนามใจไทยฤ
สิบสี่ตุลาไส	สดซึ่ง
เหตุเกิดเล่าปีใด	ควรบอกฤวา
ลืมนึกหนาหนังกอ้ง	อกแล้งทรงจำ
.....
.....
ไทยมีประวัติศาสตร์ด้วย	ดังฤ
เห็นแต่โทรมือถือ	แข่งเท้า
หมายเหตุเลขประจำคือ	รสเด็ด
ไปชื่นชมกินเหล้า	เสร็จแล้ว ลงเปียร์ ^{๔๖}

^{๔๕} วาณิช จรุงกิจอนันต์, “ตุลาคม,” ใน ขั้วขนานกานท์กลอน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อยู่พิมพ์เพกา, ๒๕๓๒), หน้า ๕๐-๕๑.

นอกจากนี้ก็มีบางคนได้เสนอทัศนะว่า ประชาชนไม่สนใจและไม่ตระหนักถึงความเสียหาย ของผู้ที่สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมได้พินิจให้กับประเทศชาติ กวีได้กล่าวเสียดสีคนในสังคมว่าเพียงแคสนใจศึกษาเหตุการณ์ที่ผ่านมาไม่ต้องมีสติปัญญาที่หลักแหลมก็สามารถเห็นถึงความเลวร้ายของระบอบเผด็จการได้ กวีจึงได้สะท้อนภาวะที่เหตุการณ์เดือนตุลาถูกหลงลืมได้อย่างเป็นรูปธรรมว่า “อนุสาวรีย์มีตะไคร่ขึ้นไรดอม ประชาชนมีเบ้าหลอมอันลวงกลวง” ดังจะเห็นได้จากบทกวี “ ลมตุลา” ของ คมเลนส์ ต่อไปนี้

สิบสี่ตุลาจึงมาเกิด	เพราะคนถูกละเมิดทุกท่า
มีสิบสี่ต้องมีหกตุลา	กลุ่มแก๊งค์อำนาจหวาดกลัว
สามสิบปีสิบสี่ตุลา	ที่มาที่ไปไม่รู้ทั่ว
ประวัติศาสตร์ขาดขาดมัวมัว	หนังสือหลายตัวตกหล่นไป
.....
แค่สนใจใคร่ครวญทวนเรื่อง	ไม่ต้องปราดเปรื่องก็เห็น
เผด็จการทำลำเค็ญ	กินบ้านเมืองเป็นอาหาร
.....
วันนี้มาลีมีมาลัย	วันหน้ามีอะไรให้ทวนหอม
อนุสาวรีย์มีตะไคร่ขึ้นไรดอม	ประชาชนมีเบ้าหลอมอันลวงกลวง ^{๔๗}

จากแนวคิดที่ว่าคนหลงลืมเหตุการณ์เดือนตุลาคม และไม่มีใครสืบทอดอุดมการณ์ เนื่องจากสภาพสังคมและการเมืองได้เปลี่ยนแปลงไปดังที่กวีได้สะท้อนผ่านบทกวีนั้นเห็นได้ว่า กวีต้องการตอกย้ำให้คนรุ่นใหม่ ที่ไม่เคยรู้หรือไม่สนใจความเป็นไปที่เกิดขึ้นในสังคมยุค ๒๕๑๖ หรือ ๒๕๑๙ ได้หันกลับมาสนใจเรื่องราวประวัติศาสตร์การต่อสู้ของคนเดือนตุลาคมกันอย่างจริงจัง หาใช่เป็นแต่เพียงเรื่องราวที่เคยได้ยินได้ฟังกันมาอย่างผิวเผินเท่านั้น

นอกจากนี้มีบทกวีที่แนวคิดที่ไม่เข้ากลุ่มจำนวน ๑ บท ได้แก่แนวคิดเกี่ยวกับผู้ที่นำเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ มาเป็นประโยชน์ส่วนตัว ได้แก่บทกวี “ทุ่งดอกไม้” ของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ (๒๕๓๔)

“ทุ่งดอกไม้” ของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ เป็นบทกวีที่มีแนวคิดเกี่ยวกับผู้ที่นำชื่อเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ ไปใช้ เพื่อแสวงหาประโยชน์ส่วนตัว กวีจึงได้กล่าวประณามพฤติกรรมดังกล่าวไว้ ดังต่อไปนี้

^{๔๗} คมเลนส์, “ ลมตุลา.” มติชนสุดสัปดาห์ ๒๒(๒๑-๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๕): ๔๙.

มีร่องรอยขัดแย้ง

เพื่อยกวิญญูณมนุษย์

ทางเรียบที่ทอดจรด

รอยศพนักรบกล้า

เสรีภาพทาบท้อง

เมื่อหนุ่มสาวระเนน

ควาบเลือดไขโคลนเคลน

รำลึกนึกแล้วก้ม

.....

วันหนึ่งเดินผ่านเนื้อ

ใครมอดใครเมงกิน

ใครร้อยสุมาลินทร์

ใครเอ่ยใครร้องไห้

“ ก้าวต่อแต่นี้เพื่อน

ใครฉกใครฉวยชู

เอาเกียรติยศสุ

หวนคิดใครเล่าค้าง

สัประยุทธ์

ก่อนหน้า

รอยกลีบ กุหลาบฤ

กลบไว้ในวิถี

ทุ่งพระเมรุ

ร่างล้ม

ดาวโลก นาพ้อ

กราบผู้พลีสมัย

.....

นาดิน

กัดไม้

มาต่อ พวงเอย

หม่นน้ำตาหนาว

จงดู

ชื่ออ้าง

ไปเสพเสวยแฮ

เจ็บแค้นแทนใคร” ^{๔๔}

บทกวีที่กล่าวถึงเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ร่วมกันเริ่มปรากฏตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๑ เป็นต้นมา และเป็นบทกวีที่แต่งในป่าและได้เผยแพร่ในปีพ.ศ. ๒๕๒๑ ได้แก่ บทกวี “บทกวีไม่มีชื่อ” และไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งและบทกวี “วีรชนรำลึก” ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง จากหนังสือ บนเส้นทางปิ่น ในขณะที่บทกวีที่ปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์นั้นปรากฏในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นต้นมา นั่นคือ บทกวี “ตุลา.....ตุลา.....ตุลา” ของ ชัดเจน ผ่องศรี จากหนังสือพิมพ์ มติชนรายวัน

แนวคิดสำคัญที่พบมากที่สุดได้แก่ แนวคิดที่ว่าเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์เป็นเหตุการณ์ที่โหดร้ายก่อให้เกิดความสูญเสียมากมาย แสดงให้เห็นการใช้ความรุนแรงของรัฐในการปราบปรามนิสิตนักศึกษาซึ่งเป็นแนวคิดที่พบในบทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ส่วนบทกวีที่มีแนวคิดในการรักษาและสืบทอดอุดมการณ์ในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษายังปรากฏอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นว่ากวีให้ความสำคัญกับเหตุการณ์และผู้สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์ทั้งสองครั้งเท่าเทียมกัน

^{๔๔} ศิวานนท์ ปทุมสูติ, “ทุ่งดอกไม้,” ใน บันทึกแห่งดวงหทัย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นอ้อ,

แม้ว่าจะเขียนบทวิที่มีแนวคิดว่าคุณหลงลืมเหตุการณ์เดือนตุลาคม เหมือนกันแต่ก็ยังมีลักษณะที่แตกต่างกันคือ บทวิที่ว่าคนลืมเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นั้นเน้นว่าคุณหลงลืมการหาผู้รับผิดชอบคนที่ทำร้ายนิสิตนักศึกษา ซึ่งยังไม่ได้รับการลงโทษจากสังคมในขณะที่บทวิที่มีแนวคิดว่าคุณในสังคมลืมเลือน เหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์คือ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นั้นเป็นเพราะระยะเวลาที่ผ่านเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ผ่านไปนาน คนรุ่นหลังมิได้ร่วมอยู่ในเหตุการณ์จึงไม่เข้าใจสถานการณ์หรืออุดมการณ์ของ นิสิตนักศึกษา อีกทั้งสถานการณ์ทางการเมืองไม่แบ่งออกเป็นขั้วเป็นฝ่ายอย่างชัดเจน เน้นการต่อสู้ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ผู้คนจึงลืมเหตุการณ์เดือนตุลาคมได้ง่าย

นอกจากนี้แนวคิดที่ปรากฏขึ้นใหม่ของบทวิที่เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือน ตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ คือ นั่นคือแนวคิดเกี่ยวกับผู้ที่นำเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสอง เหตุการณ์มาเป็นประโยชน์ส่วนตน นั่นคือบทวิ “ทุ่งดอกไม้” ของ ศิวภานท์ ปทุมสูติ ซึ่งปรากฏเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นครั้งแรกแนวคิดนี้จึงเป็นแนวคิดที่สะท้อน ความเป็นจริงของคนในสังคมในขณะที่บทวินี้ปรากฏขึ้นได้เป็นอย่างดี

จึงอาจกล่าวได้ว่า สถานการณ์ทางการเมืองและสังคมมีอิทธิพลต่อการ นำเสนอแนวคิดของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

๔.๔ แนวคิดของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖

๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ

แนวคิดของกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสอง เหตุการณ์และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬแบ่งได้เป็น ๓ กลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๔.๔.๑ การเสียสละชีวิตของนิสิต นักศึกษา และประชาชน จาก เหตุการณ์ทั้ง ๓ เหตุการณ์เป็นการกระทำที่นายกองและควรจดจำตลอดไป

บทวิที่มีแนวคิดนี้พบจำนวน ๑ บท ได้แก่บทวิ “รำลึก...วิญญาณวีรชน” ของ บุญฮอง สืบเสมา (๒๕๓๙)

บุญฮอง สืบเสมา เสนอความคิดว่า เมื่อเวลาผ่านไปผู้ที่ต่อสู้เพื่อ ประชาธิปไตยจากเหตุการณ์ทางการเมืองทั้งสามเหตุการณ์บางคนมีอุดมการณ์ที่ เปลี่ยนไปแต่ก็ไม่ควรที่จะลืมการเสียสละและความกล้าหาญของนิสิต นักศึกษา และ ประชาชน จากเหตุการณ์ทางการเมือง ๓ เหตุการณ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาชิกสภา ผู้แทนราษฎรต่าง ๆ ดังจะเห็นได้จากบทวิ “รำลึก.....วิญญาณวีรชน” ดังนี้

เพื่อนวีรชน
เลือดหลังต่างเช่นเดนอปรา
ยุคเผด็จการเฟื่องเรืองอำนาจ
ยุควิญญูณกระหังโหดโหดใจโจร
ประชาธิปไตยถูกเหยียบย่ำทำลายหมด
วีรชนสู้ตายไม่ยลยิน
ผลผลิตคือส.ส.ของปวงชน
อิมอำนาจยศฐาเพราะฆ่าใคร
จะร้อยกัปร้อยกลับไม่ลืมเพื่อน
เพื่อนที่ไม่ฉวยโอกาสทิ้งสังขรรณ

ตายเกลื่อน- กลางถนนแนวป่า
สิบเจ็ดพฤษภา,หก,สิบสี่วีรชน
ยุคอุบาทว์บ้าใบ้ไร้เหตุผล
ยุคประชาชนถูกเข่นฆ่าผีหากิน
อำนาจโหดร้ายขูดให้หยุดเดิน
ลุกขึ้นสู้เหล่าทมิฬไม่กลัวตาย
ทุกคนได้ดีมีศักดิ์ใหญ่
วีรชนสร้างไว้ให้จดจำ
ภาพยังเตือนเรื่องราวทุกเช้าค่ำ
เพื่อนที่ไม่ระยาเหมือนเตี้ยวันนี้^{๕๕}

๔.๔.๒ ฝ่ายรัฐและประชาชนควรมีความสามัคคีหันหน้าเข้าหากัน และ
ควรที่จะมีการบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองทั้งสามเหตุการณ์ไว้ในรูปแบบของตำรา
เรียน เพื่อเป็นอุทาหรณ์ให้กับคนรุ่นหลัง พบจำนวน ๑ บทได้แก่บทกวี “เมือง
ไทยในฝัน” ของ วิลาวัณย์ ดัณฑ์เจริญรัตน์ (๒๕๓๙) ดังตัวอย่าง

สองพันห้าร้อยสิบเก้า
ใจคนโหดดำยาทมิฬ
วันที่หกตกใจแทบคลั่ง
อาลัยดับแค้นแน่นอูรา
.....
ใช้เพียงดักบาตรบุญทาน
บรรจจุสังขรรณลงตำรา
วันนี้ล่าป่ามาเมือง
แปรโคจรกลับเป็นโกลม
อหิงสาแทนงานการรบ
สร้างสรรค์สังคมฟื้นศรัทธา
ประวัติศาสตร์เหยียบย่ำซ้ำรอย
สิบสี่ดาอีกวัน
.....

ร้อนผ่าวดูลามหาหิน
ชีวิตดับดินคล้ายผักปลา
เสียงดังจากการเข่นฆ่า
น้ำตาจุกฝนพร่างพู
.....
สิบสามร้อยเรื่องภูผา
ศึกษาอุทาหรณ์สอนคน
ความซุนเคืองใช้หายสลายผล
เมตตามวลชนไร้วิชา
ความสงบย่อมเกิดทั่วหล้า
เวรอาเวรฆ่ากัน
ใช้น้อยสามคราพามัน
พฤษภาฆ่ากันมันเศร้า
.....

หลักรักสามัคคีพี่น้อง
รัฐช่วยรัฐพัฒนา
ทุกคนต่างมีหน้าที่
แบ่งทุกข์ปันสุขจริงใจ

สมณฉันท์ต่างปองรักษา
สมัชชาคนจนพันภัย
สันติวิธีดีไหม
เมืองไทยในฝันนั้นหนา^{๕๐}

๔.๔.๓ เหตุการณ์ทั้ง ๓ เหตุการณ์ เป็นเหตุการณ์ที่มีผู้เสียชีวิตอย่างมาก
แม้เวลาจะผ่านไป แต่อำนาจเผด็จการยังคงอยู่ อีกทั้งยังมีผู้นำเหตุการณ์ทั้ง ๓
เหตุการณ์มาเป็นประโยชน์ส่วนตัว พบจำนวน ๑ บท จากบทกวี “รอยปีกของนกฝูง
หนึ่ง” ของ อังคาร จันทาทิพย์ (๒๕๓๔)

เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และ
เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ แสดงให้เห็นถึงความเสียสละและความกล้าหาญของผู้ที่สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์ที่ยอมเสียชีวิตและเลือดเนื้อเพื่อประชาธิปไตย แต่ก็ยังมีบุคคล
บางกลุ่มแอบอ้างชื่อเหล่านี้ บ้างก็ทำลาย บ้างก็ฉวยโอกาสสร้างผลประโยชน์ผลงานให้
กับตัวเอง ในขณะที่อำนาจเผด็จการยังคงอยู่ ดังบทกวีของอังคาร จันทาทิพย์ที่พิพม์ ที่ได้
ต่อต้านกลุ่มบุคคลที่นำชื่อวีรชนไปแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองด้วยความเศร้าสลด
ใจ ดังนี้

ฟ้าเคยฟ้ามีดฟ้า	เพื่อนหา
ดาวดับร่วงดวงดาว	ดับดิน
มีดดับแผ่นดินหนาว	เนินเหน็บ หนาวนอ
หนาวชีพใครสูญสิ้น	เคลื่อนท้องถนนหนาว
คราวทุกเข็ญคร่ำร้อง	ราชดำเนิน
ร้องเรียกกรรม อกรรมเกิน	กว่าร้อง
สิ้นเสียงสังใครเดิน	เบรียงดับ
สอง - ตุลาคมฟอง	อีกครั้งพฤษภาคม
ถมร่างลืมเลือดเนื้อ	วิญญานไหน
หินชาติว่าพมาสมัย	อยู่ชม้วย
ศตวรรษันสัตวิไทย	ถลุงประเทศ
หมายเหตุด้วยเลือด ด้วย	ชีพสิ้นสลดใคร ? !
.....

^{๕๐} วิลาวัณย์ ตันต๊ะเจริญรัตน์, “เมืองไทยในฝัน,” ใน เราไม่ลืม ๖ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : คณะ

ตั้งกากลับได้	กินงู
ปณิธานระทออดสู	สุดเศร้า
ยามยากชุ่มช่อนดู	ใครดับ
ระงับสงบสะตั้งเข้า	แขวะข้องครองคืน
ฝืนใจป่าวประกาศข้อ	สรรเสริญ
วีรชนวีรกรรมเย็น	เกียรติยศ
เสร็จสิ้นสมเสร็จเดิน	เกมต่อ
ทรยศทรยศซ้ำ	สาตซ้ำกรรมชด
ประวัติศาสตร์ชาตินี้เคลื่อน	ความหมาย
จริงกว่าจริง ช่อนทนาย	เท็จไว้
คนสร้าง - พวกเสพกลายเป็น	คนละกลุ่ม
เดาสุ่มพอรู้ได้	พวกพ้องพงศ์ใด ^{๕๑}

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า แนวคิดที่ยังคงปรากฏสืบเนื่องมาจาก บทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และบทกวีเกี่ยวกับ เหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ คือ บทกวีที่เสนอแนวคิดว่าการเสียสละ ชีวิตของนิสิต นักศึกษา และประชาชน จากเหตุการณ์ทั้ง ๓ เหตุการณ์เป็นการกระทำ ที่น่ายกย่อง แสดงให้เห็นว่ากวีให้ความสำคัญและยกย่องเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เช่นเดียวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองครั้ง

ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำเหตุการณ์ทั้ง ๓ เหตุการณ์มาเป็นประโยชน์ ส่วนตนในขณะที่ยังคงอยู่ขณะนั้น ปรากฏในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ เช่นเดียวกับ บทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ และแนวคิดที่ ปรากฏเพิ่มขึ้นมานั้นคือแนวคิดที่เรียกร้องให้ ฝ่ายรัฐและประชาชนควรมีความสามัคคี หันหน้าเข้าหากัน และควรที่จะมีการบันทึกเหตุการณ์ทางการเมืองทั้งสามเหตุการณ์ ไว้ในรูปแบบของตำราเรียน เพื่อเป็นอนุสาวรีย์ให้กับคนรุ่นหลัง ซึ่งปรากฏในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นการถูกปกปิดความจริงของเหตุการณ์เดือนตุลาคม เป็นเวลามากกว่า ๒๐ ปี ดังนั้นกวีนิพนธ์เดือนตุลาคมจึงมีบทบาทหน้าที่ในการ เรียกร้องให้มีการนำเหตุการณ์เดือนตุลาคมและเหตุการณ์พฤษภาทมิฬมาบันทึกไว้ใน รูปแบบของตำราเรียนเพื่อเป็นอนุสาวรีย์ให้กับคนรุ่นหลังด้วย

^{๕๑} อังคาร จันทาทิพย์, "รอยปีกของนกฟุ่หนึ่ง," ใน วิมานลงแดง (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดับ

กล่าวโดยสรุป แนวคิดที่ปรากฏในวินิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ แนวคิดที่พบมากที่สุดได้แก่แนวคิดการยกย่องการกระทำของนิสิตนักศึกษาและประชาชนจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ แนวคิดที่มีจำนวนรองลงมา ได้แก่แนวคิดในการรักษาและสืบทอดอุดมการณ์ในการต่อสู้ของนิสิตนักศึกษาและประชาชนจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ และแนวคิดที่ปรากฏมากเป็นลำดับต่อมาคือแนวคิดที่กล่าวว่าเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์เป็นเหตุการณ์ที่โหดร้ายรุนแรงแสดงให้เห็นการใช้ความรุนแรงของรัฐในการปราบปรามนิสิตนักศึกษาและประชาชน แนวคิดทั้งสามแนวคิดนี้ เป็นแนวคิดที่มีบทบาทในการสร้างความชอบธรรมให้กับผู้ที่สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมว่าอุดมการณ์ในการต่อสู้ของพวกเขาเหล่านี้ถือเป็นการกระทำที่ถูกต้องสมควรได้รับการสืบทอดต่อไป ในขณะที่ฝ่ายรัฐใช้ความรุนแรงในการปราบปรามประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่รัฐใช้กำลังทหารในการปราบปรามนิสิตนักศึกษาที่ปราศจากอาวุธภายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และกล่าวหาว่าพวกเขาเป็นคอมมิวนิสต์ แนวคิดการปลุกจิตสำนึกการต่อสู้, การประณามการกระทำของรัฐ แสดงให้เห็นว่าวินิพนธ์เดือนตุลาคมนอกจากจะสะท้อนภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วยังมีจุดประสงค์ทางการเมืองแอบแฝงอยู่ด้วย

นอกจากนี้ยังมีแนวคิดอีกกลุ่มหนึ่งที่จะเกิดขึ้นเฉพาะเหตุการณ์เดือนตุลาคม เหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งเท่านั้น คือ แนวคิดการเรียกร้องให้มีการริบทรัพย์สินและดำเนินคดีจอมพลถนอม กิตติขจร, จอมพลประภาส จารุเสถียร และพันเอกณรงค์ - กิตติขจร จะเกิดขึ้นเฉพาะบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เท่านั้น หรือ แนวคิดที่ว่า เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ส่งผลให้นิสิตนักศึกษาตัดสินใจเข้าป่าเพื่อต่อสู้ด้วยอาวุธ โดยเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย นั้น จะปรากฏเฉพาะบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เท่านั้น ดังนั้น กล่าวได้ว่า แนวคิดของวินิพนธ์เดือนตุลาคมจะเกิดขึ้นตามสถานการณ์ทางการเมืองและตามกาลเวลาที่เปลี่ยนไปในแต่ละช่วงของการประพันธ์บทกวี

กลุ่มแนวคิดที่น่าสนใจอีกกลุ่มหนึ่งได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับการหลงลืมเหตุการณ์เดือนตุลาคมของคนในสังคม เริ่มปรากฏในปีพ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นครั้งแรก ในบทกวีที่ชื่อว่า "ลำนํ้า ๖ ตุลา" ของสายไหม และแนวคิดเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ของคนเดือนตุลาคมปรากฏเป็นครั้งแรกในบทกวีที่ชื่อว่า "วีรชน" ของ อหังการ์ กล้าปี พ.ศ. ๒๕๓๙ แนวคิดทั้งสองแนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นว่าสถานะของเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีความเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและตามสภาพสังคมและการเมือง

บทที่ ๕

วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

นอกเหนือจากการศึกษาวิเคราะห์ด้านรูปแบบ เนื้อหา และแนวคิดใน กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมแล้ว ผู้วิจัยพบว่าศิลปะการใช้ภาษาที่ ประณีต และอุดมไปด้วยวรรณศิลป์นั้น นับเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีความน่าสนใจ ศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะ “ การศึกษาวรรณคดีที่แท้จริง จะต้องประกอบด้วยการ เรียนรู้ทั้งสองด้าน คือด้านเนื้อเรื่องและด้านความงามเป็นศิลปะ การศึกษาโดย ละเอียดไปในด้านใดด้านหนึ่งจนเกินไป ก็เป็นการผิดความประสงค์ ทั้งได้ประโยชน์ อันพึงได้รับเต็มเม็ดเต็มหน่วยแต่เพียงส่วนเล็กน้อยด้วย”^๑

ในการศึกษาวรรณศิลป์ ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ผู้วิจัยยึดตามขอบเขตของสุจิตรา จงสถิตยัวัฒนา ที่ให้คำ นิยามคำว่า “วรรณศิลป์” ไว้ว่า หมายถึง

“ กลวิธีการประพันธ์อันสร้างให้เกิดความงามทางภาษาหรือสร้างวรรณศิลป์ ในงานประพันธ์ กลวิธีเหล่านี้ย่อมมีหลากหลายตั้งแต่การใช้คำ การสร้าง ความงามของเสียง ของคำ การใช้ภาพพจน์ การใช้สัญลักษณ์ ตลอดจนการใช้ การเขียนในรูปแบบต่าง ๆ อันเป็นวิธีการสมัยใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากการ พิมพ์งานเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยเครื่องพิมพ์ทันสมัย”^๒

๕.๑ วรรณศิลป์ที่เกิดจากการใช้คำ

การใช้คำ ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสื่อสาร ผู้อ่านจะสามารถเข้าใจสาร ที่กวีต้องสื่อหรือไม่ อย่างไร ล้วนขึ้นอยู่กับการใช้คำของกวีเป็นหลัก กวีนิพนธ์ เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมเป็นงานเขียนที่ร้อยเรียงมาจากเหตุการณ์สำคัญทาง

^๑ วิทย์ ศิวะศรียานนท์, วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๑), หน้า ๑๓๖.

^๒ สุจิตรา จงสถิตยัวัฒนา, หวังสร้างศิลป์นิรมิตพรศพร้าว การสืบทอดขนบกับการสร้างสรรค์ วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ : โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๙.

ประวัติศาสตร์การเมือง การใช้คำที่ปรากฏส่วนใหญ่เป็นการใช้คำที่ก่อให้เกิดภาพและสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกของกวี นอกจากนั้นยังมีการใช้คำเรียกขานและการใช้คำศัพท์การเมือง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๕.๑.๑ การใช้คำกริยาแสดงอาการ

การใช้คำกริยาแสดงอาการ ในที่นี้จะยึดตามขอบเขตของ นวนวรรณ พันธุมเมธา ซึ่งให้คำจำกัดความว่า “ กริยาแสดงอาการจะแสดง อาการที่ เคลื่อนที่ หรืออาการที่อยู่กับที่ ตัวอย่างคำกริยาแสดงอาการที่อยู่กับที่ เช่น อยู่ หัวเราะ นั่ง ก้ม ยืน ตัวอย่างคำกริยาแสดงอาการที่เคลื่อนที่ เช่น กระโจน กระโดด วิ่ง ถลา บิน...”^๓

เหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นเหตุการณ์ที่นิสิต นักศึกษาและประชาชนได้รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย นิสิตนักศึกษา จำนวนไม่น้อยต้องสูญเสียชีวิต จากการปราบปรามของฝ่ายรัฐ

จากเหตุการณ์รุนแรงที่เกิดขึ้น กวีได้ใช้คำกริยาแสดงอาการ มาสื่อให้เห็นการกระทำของฝ่ายรัฐ เป็นการใช้กำลังเข้าปราบปรามอย่างโหดร้ายทารุณ ดังตัวอย่างก้อง เจริญราษฎร์ ได้แต่งบทกวีชื่อ “ถึงปลิงตัวสุดท้าย” โดยได้กล่าวถึง นิสิต นักศึกษา ประชาชน ที่ต้องเสียชีวิตในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ กวีใช้คำว่า “ร่วงผล็อย” มาสื่อให้เห็นอาการปฏิกิริยาของการสิ้นชีพอย่างอนาถ โดยไม่มีทางต่อสู้ ทั้งยังให้ผู้มีอำนาจแสดงกริยา “เถื่อ” ซึ่งโดยทั่วไปหมายถึง การเชือดเฉือนลงไป อย่างแรงด้วยของมีคม^๔ คำนี้สื่อให้เห็นการกดขี่ข่มเหงอย่างทารุณโหดร้ายอย่างยิ่ง

สิบสี่ตุล่ายังจำได้	เลือดไทยไหลนองแผ่นดิน
ศพ...ศพร่วงผล็อยลงกลางดิน	ชีพสิ้น...เพราะมือมาร
ซากเดนยังหลงเหลือ	มันหวังเถื่อเราตลอดกาล
อีกไม่นาน คงอีกไม่นาน(หรรอก)	นกสีเหลืองจะโฉบิน ^๕

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๓ นวนวรรณ พันธุมเมธา, ไวยากรณ์ไทย, (กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๕.

^๔ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.๒๕๒๕ พิมพ์ครั้งที่ ๖ (กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๓๗๕.

^๕ ก้อง เจริญราษฎร์, “ถึงปลิงตัวสุดท้าย,” ประชาธิปไตย (๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘): ๔.

คมสัน พงษ์สุธรรม ได้กล่าวบรรยายภาพเหตุการณ์ตอนที่นิสิต นักศึกษาและประชาชน ถูกยิงด้วย “กระสุนโหด” ชนิด “เจาะร่าง” จนต้อง “ล้มผางคว่ำ” และสุดท้ายก็ต้องมีอัน “ผล็อยร่วง” ลงกับพื้น ซึ่งเป็นภาพที่สื่อให้เห็นการกระทำอันเหี้ยมโหดได้อย่างชัดเจน ในบทกวี “ด้วยศรัทธาทันลั่นดินแดนจะพังแผ่นหินผาลงคราครืน” ดังนี้

สิ้นเสียงปืนดังเปรี้ยงสำเนียงโหด	กระสุนโหดเจาะร่างล้มผางคว่ำ
ร่างน้อยน้อยอนิจจาตาตำตำ	ก็ผล็อยร่วงโรยร่วงลงกับดิน ^๖

ทวีปวร ได้แต่งบทกวีชื่อว่า “หลังเลือดราชดำเนิน” ซึ่งกล่าวย้อนไปถึง เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ โดยแสดงให้เห็นภาพฝ่ายรัฐที่กำลัง “เหนียวไก” สังหารอย่าง “คะนองเกิดเพลิดเพลิน” จนผู้ชุมนุมประท้วงที่เดินและยืนอยู่ต่างต้อง “ล้มระนาว” หรือบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก ดังนี้

อนิจจา – สัตว์ป่ากระหายเลือด	ดาลเดือดไร้มันสขัตเขิน
เหนียวไกคะนองเกิดเพลิดเพลิน	ผู้คนยืนเดินล้มระนาว ^๗

ในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ นิสิตนักศึกษาและประชาชนที่ชุมนุมประท้วงบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และสนามหลวงถูกฆ่าและถูกทำร้ายอย่างทารุณเนื่องจากการสร้างกระแสว่าผู้ชุมนุมประท้วงทั้งหลายเป็นคอมมิวนิสต์ กวีได้นำคำกริยาแสดงอาการมาบรรยายภาพการปราบปรามอย่างรุนแรงนั้นได้อย่างต่อเนื่องชัดเจน

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้เลือกใช้คำกริยาแสดงอาการเป็นจำนวนมาก วางต่อกัน เพื่อสื่อให้เห็นภาพความโหดร้ายทารุณอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่การ “ยึดจุดกระซาง” ขณะเดียวกันก็ “กระซับหมัด” และ “ซัดด้วยสัน” มิเพียงเท่านั้น ยัง “เงื่อไม้ฟาด” อย่าง “ฟัดซ้ำ” คือการกระหน่ำตีอย่างหลายครั้งจน “เลือดกระเซ็น” และต้อง “กระเสือกกระสนทุนทุราย” อย่างเจ็บปวดทรมาน

^๖ คมสัน พงษ์สุธรรม, “ด้วยศรัทธาทันลั่นดินแดน จะพังแผ่นหินผาลงคราครืน,” ใน สวนทางเถื่อน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฟ้าสีโก, ๒๕๒๓), หน้า ๑๔๖.

^๗ ทวีปวร, “หลังเลือดราชดำเนิน,” ใน จงเป็นอาทิตย์เมื่ออุทัย พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มิ่งมิตร, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓๒.

ในวรรคต่อมา นาวารัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ยังได้นำคำกริยาอีกชุดหนึ่งมาเสนอภาพเหตุการณ์อันน่าสะเทือนใจ นับตั้งแต่การจับแขวนคอจน “ร่างรุ่งริ่งลี้ญุ่ก” และตามด้วยการ “กระโดดลอยถีบร่าง” ที่ถูกแขวนคอนั้นจน “คว้างร่องแรง” นอกจากนี้ก็ยิ่งชี้ให้เห็นความโหดร้าย โดยเสนอชุดคำกริยามากล่าวพรรณนาจนจบบท คือการใช้แก้อีเหล็ก “หวดโครมโถมสุดแรง” และใช้รองเท้า “แยงยัดปากกรากเข้ารุม” ดังนี้

<u>เลือดโทรมหน้าห่ามือเข้ายื้อยุด</u>	<u>กระชากนุดกระชับหมัดซัดด้วยสัน</u>
<u>เงือไม้ฟาดพิดซ้ำกระหน่ำจน</u>	<u>เลือดกระเซ็นกระเสือกกระสนทรนทราย</u>
.....
<u>ร่างรุ่งริ่งลี้ญุ่กผูกคอห้อย</u>	<u>กระโดดลอยถีบร่างคว้างร่องแรง</u>
<u>แก้อีเหล็กหวดโครมโถมสุดแรง</u>	<u>รองเท้าแยงยัดปากกรากเข้ารุม</u>

การเลือกใช้คำกริยาแสดงอาการต่าง ๆ เพื่อเสนอภาพการกระทำของฝ่ายรัฐ และภาพนิสิตนักศึกษาประชาชนที่ถูกเข่นฆ่าทำร้าย สามารถสะท้อนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างค่อนข้างชัดเจน เป็นที่น่าสังเกตว่า ในการใช้คำกริยาแสดงอาการที่ปรากฏในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมนั้น กวีมักเลือกใช้คำธรรมดาสามัญ ไม่มีการปรุงแต่งถ้อยคำให้วิจิตร อลังการแต่อย่างใด โดยเลือกใช้คำง่าย ชัดเจน ตรงประเด็น ทั้งนี้เพื่อบันทึกภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นให้ตรงกับเหตุการณ์จริงในประวัติศาสตร์มากที่สุดและแสดงอารมณ์ความรู้สึกอันเจ็บปวดรวดร้าวของกวีไปพร้อม ๆ กัน การใช้คำกริยาแสดงอาการดังกล่าว กล่าวได้ว่าเป็นการเลือกใช้คำได้อย่างสอดคล้องเหมาะสม เพราะกลุ่มเป้าหมายที่กวีต้องการสื่อสารความคิดเห็นนั้น เป็นคนกลุ่มใหญ่ของสังคม ดังนั้นการสรรคำจึงจำต้องใช้คำกริยาในลักษณะดังกล่าว ซึ่งถือเป็นกลวิธีปลูกเร้าพลังมวลชนให้เกิดการเคลื่อนไหวต่อต้านอำนาจเผด็จการได้อย่างแยบยล ขณะเดียวกันก็สามารถสร้างอารมณ์สะเทือนใจให้แก่ผู้อ่านได้ การเลือกสรรคำกริยาแสดงอาการมาใช้ ไม่ว่าจะเป็นการใช้คำกริยาแสดงอาการของฝ่ายรัฐที่เป็นผู้กระทำ หรือคำกริยาแสดงอาการของกลุ่มผู้เรียกร้องประชาธิปไตยซึ่งเป็นผู้ถูกกระทำก็ตาม นับเป็นการเลือกสรรถ้อยคำมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของสังคม

^๔ พระมหาสมภาร พรหมทา และนาวารัตน์ พงษ์ไพบูลย์, “วันฆ่านกพิราบ,” ใน วันฆ่านกพิราบ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุลจักร, ๒๕๒๖), หน้า ๒๓ - ๒๕.

๕.๑.๒ การใช้คำกริยาแสดงประสบการณ์

เหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นเหตุการณ์สำคัญที่ก่อให้เกิดการสูญเสียอย่างมาก เหตุการณ์ดังกล่าวแม้จะล่วงผ่านมานาน แต่ความปวดร้าว ความคับแค้นใจ ยังแจ่มชัดอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของกวี ดังจะเห็นได้จากการใช้คำกริยาแสดงประสบการณ์ มาสะท้อนอารมณ์ความรู้สึก ดังกล่าว

การใช้คำกริยาแสดงประสบการณ์ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยยึดตามหลัก ไวยากรณ์ของนworรณ พันธุเมธา ซึ่งได้ให้คำจำกัดความของกริยาแสดงประสบการณ์ไว้ว่า “ เป็นคำกริยาที่มีความหมายแสดงประสบการณ์ได้แก่ คำกริยาที่แสดงความรู้ ความรู้สึก และประสาทสัมผัส ”^๙

จากการวิเคราะห์การใช้ถ้อยคำ ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือน ตุลาคม พบว่ากวีได้ใช้คำกริยาแสดงประสบการณ์ที่สื่อให้เห็น “ความรู้สึก” อันวิบโยค โศกเศร้าอันเนื่องมาจากการกระทำของฝ่ายรัฐบาล

จากการเสียชีวิตของ “วีรชน” ที่ได้พลีร่าง “เพื่อทวงสิทธิ์” ประชาธิปไตย กวีได้สะท้อนความรู้สึกอัน “เจ็บปวดร้าว” ตลอดจนอารมณ์อัน “เศร้าโศกวิโยค” และ “ล้าเค็ญ” อย่างถ้วนถ้วนมาเสนอให้เห็น โดยนำคำกริยาแสดง ประสบการณ์ มาช่วยบรรยายอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดดังกล่าว ขณะเดียวกันก็แฝง แนวคิดที่ยกย่อง สดุดีวีรชนไว้ด้วยในบทกวี “แต่วีรชน” ของ ประยูร อัครบวร ดังนี้

วีรชนพลีร่างวางชีวิต	เพื่อทวงสิทธิ์ความเป็นไทยใครก็เห็น
<u>ทนเจ็บปวดร้าวตร้าวเศร้าล้าเค็ญ</u>	เลือดกระเซ็นไหลหลังพรั่งลงมา
เมื่อเลือดทาแผ่นดินถิ่นที่เกิด	ความประเสริฐสิ้นสุดวิฏสังขาร
<u>ความเศร้าโศกวิโยคถ้วนมวลประชา</u>	หลังน้ำตาสดุดีวีรชน ^{๑๐}

ส่วนในบทกวี “การเดินทางของนกพิราบ” ของ ษา วดี กวีได้สื่อให้เห็น ความโศกเศร้าที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ดังต่อไปนี้

บทเพลงโพธิ์ระบัดใบจบไปแล้ว	<u>เหลือเสียงแผ่วสะอื้นสะท้านรอบลานกว้าง</u>
และชอกมูม สนาม ถนง ตึก หนทาง	ทุกตารางแผ่นดินที่มีคนตาย ^{๑๑}

^๙ นworรณ พันธุเมธา . ไวยากรณ์ไทย.(กรุงเทพฯ . รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๒๕) หน้า ๘.

^{๑๐} ประยูร อัครบวร, “แต่วีรชน,” ประชาธิปไตย (๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๑๖): ๔.

^{๑๑} ษา วดี, “การเดินทางของนกพิราบ,” มติชนรายวัน (๖ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๖.

เมื่อกล่าวถึงการเข้าสลายการชุมนุมประท้วงในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ กวีได้สรรคำกริยาแสดงประสบการณ์อันเจ็บปวดรวดร้าวมาใช้ โดยเสนอภาพของ “ทุกตารางแผ่นดิน” ในบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งมีคนบาดเจ็บล้มตายเป็นจำนวนมาก ส่งผลให้มีเสียง “สะอื้น” ร่ำไห้ และ “สะท้อน” ไปทั่วอาณาบริเวณ การใช้คำในกลุ่มนี้ จึงช่วยสร้างบรรยากาศอันเศร้าสลดได้เป็นอย่างดี เช่นเดียวกับบทกวีอีกบทหนึ่งต่อไปนี้ กวีได้กล่าวถึงความวิโยคปวดร้าว ได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง ใน “บาดแผลและไฟ” ของ คมทวน คันธนู ที่ว่า

เหลือแต่พิษแผลอยู่มีรู้เหือด
ยิ่งร้าวรานยิ่งร้อนรนมีรู้ลับ

ยิ่งเย็นเยียบยิ่งเดือดมีรู้ดับ
ขยายตัวตอนหลับมีรู้ตัว^{๑๒}

คมทวน คันธนู ได้กล่าวบรรยายอารมณ์ ความรู้สึกอันเจ็บปวดรวดร้าวของ “พิษแผล” อันเนื่องมาจากการกระทำของฝ่ายรัฐไว้ได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง โดยกล่าวว่า ความเจ็บปวดอันสะท้อน “เย็นเยียบ” อย่าง “มีรู้เหือด” นั้น ไม่มีวันมอดดับ หากจะยิ่ง “เดือด” และ “ร้อนรน” ทุกครั้ง ที่รู้สึก “ร้าวราน” ใจ ยิ่งกว่านี้ความรู้สึกดังกล่าวยิ่ง “ขยายตัว” อย่าง “มีรู้ตัว” ในตอนหลับ สะท้อนให้เห็นว่าการกระทำของฝ่ายรัฐ ที่ได้สร้างบาดแผลให้กับประชาชนในครั้งนี้ เป็นความร้าวรานใจที่ฝังแน่นอยู่ภายใต้จิตสำนึก อย่างยากที่จะลืมเลือนได้โดยง่าย

การใช้คำกริยาแสดงประสบการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ แม้ว่าจะเป็นคำธรรมดาสามัญ สื่อความหมายอย่างตรงไปตรงมา หากการสรรคำดังกล่าว ถือว่านำมาใช้ได้อย่างสอดคล้องกับเหตุการณ์และความรู้สึก และสามารถสร้างอารมณ์สะท้อนใจได้เป็นอย่างดี

๕.๑.๓ การใช้คำแสดงเจตจำนง

การใช้คำแสดงเจตจำนง ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยปรับมาจากการใช้ประโยคแสดงเจตนาของนวรรธน พันธุมเมธา ที่กล่าวว่า “ผู้พูดเปล่งวาจาออกมาเป็นประโยคด้วยเจตนาต่าง ๆ กัน อาจจะต้องการให้ผู้ฟังได้ทราบความคิดความรู้สึกของ

^{๑๒} คมทวน คันธนู. “บาดแผลและไฟ,” ใน นาฏกรรมบนลานกว้าง. พิมพ์ครั้งที่ ๘ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มิ่งขวัญ, ๒๕๓๖), หน้า ๗๑.

ตน หรือต้องการให้ผู้ฟังบอกเล่าสิ่งที่ผู้ฟังทราบแก่ผู้พูด หรือต้องการให้ผู้ฟังกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง”^{๑๓}

การใช้คำแสดงเจตนาในที่นี้มีลักษณะเป็นการบอกให้ทำโดยแฝงแนวคิดสำคัญไว้หลายประการ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ต้องพบกับความปวดร้าวอันเนื่องมาจากเหตุการณ์การสลายผู้ชุมนุมประท้วง แต่เมื่อเวลาผ่านไป กวีได้แสดงเจตจำนง ให้มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ “จงสาดประกายไฟ” คือให้ลุกขึ้นสู้กับอำนาจธรรม หรืออีกนัยหนึ่งคือเพื่อปลุกกระแสให้มวลชนจงร่วมกันสร้าง “สังคมใหม่” ต่อไป ดังปรากฏใน “ก้าวทุกก้าวที่หนักแน่นแห่งแดนโดม คือบทเพลงถึงโคมโคมแรงไฟ” ของ ประกาย ปรัชญา ดังนี้

อย่าชมเพื่อความเศร้าเพียงเท่านี้	ทางข้างหน้าต้องมีสังคมใหม่
<u>ธรรมศาสตร์จงสาดประกายไฟ</u>	ตั้งดวงดาวจรัสใสในหมุดดาว ^{๑๔}

ในขณะที่ คมทวน คันธนู ได้ใช้คำแสดงเจตจำนงให้อุชุนรุ่นหลัง จงสืบสานเรื่องราวการต่อสู้ของ “ปู้ยานิรนาม” ซึ่งหมายถึงเหล่าวีรชนซึ่งไม่ทราบว่าเป็นผู้ใด แต่ต้องสูญเสียชีวิตในเหตุการณ์เดือนตุลาคม เพื่อสร้างตำนานประวัติศาสตร์ไว้ในบทกวี ดังนี้

รุ่นหลังรุ่นลูกแล้ว	รุ่นหลาน
<u>จงสืบจงสาวสาน</u>	<u>สืบถ้อย</u>
ปู้ยานิรนามลาญ	สลายกร่อน
กีศพก็แสนร่อย	เรื่องสร้าง สืบสมัย ^{๑๕}

ส่วนในบทกวี “หลังเลือดและน้ำตาเพื่อประชาธิปไตย” ของ อริยาพร กวีได้แสดงความรู้สึกแทน “วิญญาณของวีรชน” โดยมุ่งแสดงเจตจำนงให้บุคคลทั่วไป “จงรักษา” ประชาธิปไตยที่ต้อง “หลังเลือด” แลกมาด้วยชีวิต ดังนี้

ต้องหลังเลือดน้ำตาพลาชีวิต	ฟังฝั่งจิตตรึงใจในวิถี
----------------------------	------------------------

^{๑๓} นววรรณ พันธุเมธา, ไวยากรณ์ไทย. (กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๙๓.

^{๑๔} ประกาย ปรัชญา, “ก้าวทุกก้าวที่หนักแน่นแห่งแดนโดม คือบทเพลงถึงโคมโคมแรงไฟ,” ใน คืนจากพรางจากถนนสายนั้น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๒๕), หน้า ๓๔.

^{๑๕} คมทวน คันธนู, “ซบทรงเป็นสรวงสร้อย,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๐ (ตุลาคม ๒๕๒๖): ๕๐.

จงรักษากันเอาไว้ให้สุดดี

คำวอนนี้ จากวิญญานวีรชน^{๑๖}

ในบทกวี “ตุลา ตุลา ตุลา” ของ ชัดเจน ผ่องศรี กวีได้นำคำว่า “จง” มาใช้เพื่อแสดงเจตจำนงมุ่งหวังให้เดือนตุลาที่กำลังมาถึงอีกครั้ง “จง” อย่างมี “ปฏิวัติ รัฐประหาร” อีก และขอให้ “เงาอุบาทว์” จงเลยผ่านไป การใช้คำว่า “จง” ในที่นี้ สะท้อนให้เห็นว่ากวีไม่ประสงค์ให้เหตุการณ์เลวร้ายเช่นนี้เกิดขึ้นอีกในเดือนตุลาคม ดังบทหนึ่งที่ว่า

ตุลาเยือนอีกแล้วคงแคล้วคลาด

เงาอุบาทว์มีชั่วตัวล้างผลาญ

จงเลยผ่านไปไม่แผ้วพาน

ปฏิวัติ รัฐประหาร จงผ่านไปไกล^{๑๗}

๕.๑.๕ การใช้คำเรียกขาน

การใช้คำเรียกขาน เป็นการใช้คำที่กวีต้องการสื่อให้เห็นความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกวีกับสังคม ในบทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม มีการใช้คำเรียกขานที่แสดงให้เห็นว่า กวีพร้อมที่จะยืนหยัดต่อสู้ร่วมกับประชาชนอย่างใกล้ชิด การใช้คำเรียกขานที่ปรากฏในบทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม มีลักษณะการใช้ที่แสดงการจัดระดับความสัมพันธ์ระหว่างกวีกับผู้อ่านที่แตกต่างกันออกไป เช่น เรียกขานในระดับของความเป็น “เพื่อน”

ดังตัวอย่างบทกวี “แต่วีรชนเดือนตุลา” ของ ชาตดี กวีได้เรียกขานนิสิตนักศึกษาประชาชนที่บาดเจ็บล้มตายในเหตุการณ์เดือนตุลาคมว่าเป็น “เพื่อน” สื่อให้เห็นว่ากวีได้วางความสัมพันธ์ของตนกับบุคคลเหล่านั้นในระดับที่เสมอกับตน คือมีความเป็น “เพื่อน” ให้อย่างจริงใจ ขณะเดียวกันก็รู้สึกเจ็บปวดแทน “เพื่อน” และจะดำเนินตามรอย “ทาง” ที่เพื่อนได้สร้างไว้

เลือดเพื่อนและร่างเพื่อน

ต้องตาเดือนมิถุนายน

ล้างใจให้สว่าง

ด้วยเห็นทางร่างเพื่อนนำ^{๑๘}

เช่นเดียวกับบทกวี “สืบทอดเจตนารมณ” ของ ร้อยทรงปฐม กวีได้เรียกขานผู้ที่เสียชีวิตในเหตุการณ์เดือนตุลาคมเป็น “เพื่อน” เพื่อแสดงนัยให้รู้ว่าคนที่อยู่ข้างหลังพร้อมที่จะสืบสาน “เจตนารมณ” ของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และจะสู้

^{๑๖} อริยาพร, “หลังเลือดและน้ำตาเพื่อประชาธิปไตย,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๑๓๔.

^{๑๗} ชัดเจน ผ่องศรี, “ตุลา ตุลา ตุลา,” มติชนรายวัน (๑๑ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๖.

^{๑๘} ชาตดี, “แต่วีรชนเดือนตุลา,” มติชนรายวัน (๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.

เพื่อประชาธิปไตยต่อไป การใช้คำเรียกขานว่า “เพื่อน” ในที่นี้ จึงเป็นลักษณะของการ
 ปลอบประโลมและให้คำมั่นสัญญาต่อกัน ดังนี้

หลับเกิดเพื่อนหลับให้สนิท
 เจตนารมณ์สืบสี่ตุลาขอเชิดชู

เพื่อนอย่าคิดกังวลจงรับรู้
 เราจะสู้ต่อไปอย่างแน่นอน^{๑๙}

นอกจากนี้ กวีได้แสดงให้เห็นว่า “วีรชน” ในเหตุการณ์เดือนตุลาคมนั้น
 ประดุจเป็น “เพื่อนรัก” กวีได้ปลอบประโลมให้วิญญาณของเหล่า “เพื่อนวีรชน” จง
 เป็นสุข และยังได้บอกกล่าวต่อ “เพื่อนรัก” อย่างเจ็บแค้นแทนว่า “เรา” จะจดจำ และ
 เรียกคืน “ทุกสิ่งทุกอย่าง” ที่เกิดขึ้นให้ด้วย การใช้คำเรียกขานในที่นี้ จึงแฝงไว้ด้วย
 “พลัง” ปลุกเร้าให้ต่อสู้เพื่ออธิปไตยต่อไป ดังนี้

เพื่อนรัก เพื่อนวีรชน
 วิญญาณของเพื่อนจงเป็นสุขเถิด
 เราจะจดจำไว้ทุกสิ่งทุกอย่าง
 และเราจะเรียกคืนทุกสิ่งทุกอย่าง
 โอ้ เพื่อนรัก^{๒๐}

การใช้คำเรียกขานในบทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมนอกจาก
 จะใช้คำว่าเพื่อนแล้วยังมีลักษณะของการที่กวีวางตนอยู่ในฐานะของพ่อแม่โดยเรียก
 นิสิตนักศึกษาประชาชน ว่าเป็น “ลูก” อีกด้วย โดยมีลักษณะการใช้ที่แตกต่างกัน

กวีได้เรียกขานนิสิตนักศึกษา ที่ต่อสู้ในเหตุการณ์เดือนตุลาคมนว่าเป็น
 “ลูก” ทั้งนี้ไม่ได้ระบุตนเองว่าเป็นพ่อหรือเป็นแม่ แต่การใช้คำเรียกขานในที่นี้สะท้อน
 ให้เห็นว่ากวีได้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกแทนพ่อแม่ที่ภูมิใจต่อการกระทำของวีรชน
 ซึ่งกล้าหาญ “แผดเผา” หรือ “ฆ่าไฟร้าย” อันหมายถึงอำนาจรัฐ และ “ลูก – ลูก”
 เหล่านี้ก็ล้วนเป็นลูกที่มีความ “เรื่องรุ่ง” สามารถฟันฝ่าอุปสรรคนานัปการได้อย่างนำ
 ยกย่องชื่นชมใน “เหนือสายธารแห่งการย่อยสลาย” ของ ศิริวัตร แก้วกาญจน์ ดังนี้

ลูก – ลูก แห่งเดือนตุลาคมน
 คือสายแดดแผดเผาเงามายา
ลูก – ลูก แห่งเดือนตุลาคมน

คือสายลมเรื่องรุ่งในทุ่งหญ้า
 คือสายฝนปรารถนาฆ่าไฟร้าย
 ล้วนสายลมล่องไหลไม่ขาดสาย

^{๑๙} ร้อยทรงปฐม, “สืบทอดเจตนารมณ์,” มติชนรายวัน (๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๓): ๕.

^{๒๐} สุจินต์ จินต์รักธรรม, “เพื่อนรัก,” ประชาธิปไตย (๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๖): ๔.

ผ่านทุ่งราบ ภูผา ทะเลทราย

หอบคลื่นฝุ่นปลิวหายไปขอบฟ้า^{๒๑}

ในขณะที่บทกวี “วีรชน” ของ อหังการ์ กล้า กวีได้แทนตนเองในฐานะ “แม่” อย่างตรงไปตรงมา หากเปลี่ยนจากอารมณ์ยกย่องชื่นชม มาสู่อารมณ์โศกเศร้า รันทด ดังนี้

วันนี้ไม่มีข่าวจากลูกรักแม่เป็นห่วงยิ่งนักลูกจ๋าลูกไปร่วมรวมหมู่ชาวประชาต่อต้านอำนาจบ้า...เผด็จการ^{๒๒}

บทกวีบทนี้ กวีได้สะท้อนความรู้สึกอันเจ็บปวดตรวดร้าวของ “แม่” ที่ต้องสูญเสีย “ลูกรัก” เพราะหลังจากที่ “ลูก” ไปร่วมชุมนุมในเหตุการณ์เดือนตุลาคม ก็หายสาบสูญไปอย่างไร้แวด้วยเหตุนี้ กวีจึงเรียกขานนิสิตนักศึกษาว่าเป็น “ลูก” สื่อให้เห็นความห่วงหาอาทรของผู้เป็นแม่ได้เป็นอย่างดี

นอกจากกวีจะแทนตนเองในฐานะเป็น “พ่อ - แม่” แล้ว กวียังได้วางตนเองในฐานะของความเป็น “พี่” และเรียกขานนิสิตนักศึกษาว่าเป็น “น้อง” หรือ “เจ้า” หรือ “เด็กน้อย” อีกด้วย ดังปรากฏใน “วันนั้น...วันนี้” ของ วีระ เนตยกุล ดังนี้

น้องเอ๋ยวันนั้นน้องเดินย่ำอยู่บนหยาดน้ำตาสีแดง

น้ำตาพี่น้องของพวกเราเอง

เลือดทำให้น้ำตาเป็นสีแดง^{๒๓}

การใช้คำเรียกขานในที่นี้เป็นลักษณะของการบอกกล่าวอธิบายกับ “น้อง” อย่างเห็นอกเห็นใจว่าน้องได้ผ่านเหตุการณ์อันน่าเศร้าสลด เพราะได้ “เดินย่ำ” อยู่บนคราบเลือดและน้ำตาของวีรชน ตัวกวีในนั้นมีวุฒิภาวะสูงกว่ายอมเข้าใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้เป็นอย่างดี

ในขณะที่บทกวีต่อไปนี้ กวีได้วางตนเองในฐานะ “ผู้ใหญ่” หรือผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่านิสิตนักศึกษา จึงไม่ได้เพียงบอกกล่าวอธิบายเรื่องราวที่เกิดขึ้นเท่านั้น หากยังแทรกการอบรมสั่งสอนไว้อีกด้วย ดังปรากฏใน “อย่าให้หญ้าสีเขียวออก” ของ สมบูรณ์ เจริญทรัพย์ ดังนี้

^{๒๑} ศิริวร แก้วกาญจน์, “เหนือสายธารแห่งการย่อยสลาย,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๑

(ตุลาคม ๒๕๓๙): ๔๕.

^{๒๒} อหังการ์ กล้า, “วีรชน,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๑ (ตุลาคม ๒๕๓๙): ๔๗.

^{๒๓} วีระ เนตยกุล, “วันนั้น..... วันนี้,” ประชาธิปไตย (๓๐ เมษายน ๒๕๑๗): ๕.

ลุกขึ้นเถอะเด็กน้อย
หยุดการเล่นของเธอไว้เสีย
แล้วช่วยกันสร้างที่กำบัง
ก่อนที่พายุของการกดขี่จะเริ่มพัด^{๒๔}

เป็นที่น่าสังเกตว่า การใช้คำเรียกขานว่า “เด็กน้อย” ในบทนี้มีนัยของการตักเตือน อบรม สั่งสอน ตลอดจนชี้แนวทางให้ “เด็กน้อย” จงเร่งรีบ “ลุกขึ้น” และสร้างที่หลบภัยก่อนที่“พายุของการกดขี่”จะมาถึง การใช้คำเรียกขานในลักษณะดังกล่าวจึงสะท้อนความหวังโยที่กวีมีต่อนิสิตนักศึกษาได้เป็นอย่างดี

ส่วนบทกวีต่อไปนี้มีลักษณะการเรียกขานที่แตกต่างกันออกไป เพราะ “ผู้ใหญ่” ไม่ได้อบรมสั่งสอนให้พร้อมที่จะเผชิญหน้ากับอำนาจรัฐ หากเป็นการเรียกขานที่สะท้อนความรู้สึกเศร้าสลดใจเข้ามาแทนที่ ดังนี้

<u>เด็กเอ๋ยเด็กน้อย</u>	ประชาธิปไตยที่คอยอยู่ที่ไหน
เพื่อน <u>เจ้า</u> เขาตายเพื่อประชาธิปไตย	เพื่อน <u>เจ้า</u> ไปเกิดใหม่ประชาธิปไตยยังไม่มี ^{๒๕}

บทกวีข้างต้น แม้ว่ากวีจะวางตนในฐานะเป็น “ผู้ใหญ่” เช่นเดียวกัน แต่มีนัยการแสดงออกต่อ “เด็กน้อย” แตกต่างกัน กล่าวคือ กวีได้แสดงความรู้สึกเศร้าสลดใจแทน “เด็กน้อย” หรือ “เจ้า” เพราะเพื่อนที่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยแม้จะไป “เกิดใหม่” แล้วก็ตาม แต่ประชาธิปไตยที่เฝ้าคอยหากก็ “ยังไม่มี” การเรียกขาน “เด็กเอ๋ยเด็กน้อย” จึงสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกต่อระบอบการปกครองของประเทศได้ อย่างสะท้อนอารมณ์

กวีนอกจากจะใช้คำเรียกขานโดยวางตนในฐานะที่สูงกว่าไม่ว่าจะเป็น พ่อแม่ พี่ หรือผู้มีประสบการณ์มากกว่าแล้ว กวียังวางตนอยู่ในฐานะที่ต่ำกว่า คือเรียกขานวีรชนว่าเป็น “พี่” อีกด้วย ดังปรากฏใน “วันนั้น.....วันนี้” ของ วีระ เนตยกุล ดังนี้

พี่เอ๋ย

^{๒๔} สมบูรณ์ เจริญทรัพย์, “อย่าให้หญ้าสีเขียวออก,” ประชาธิปไตย (๒๕ มกราคม ๒๕๑๗): ๔.

^{๒๕} ไม่เภา, ประชาธิปไตย (๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๗): ๔.

วันนั้นพี่เหน้อยจนสิ้นแรง
นอนกลิ้งนิ่งเหมือนตาย
เหมือนพวกเราที่ตายอยู่ไกล^{๒๖}

จากบทกวีในข้างต้น กวีได้เรียกขานนิสิตนักศึกษาที่ต่อสู้ในเหตุการณ์เดือนตุลาคมว่าคือ “พี่” โดยได้แสดงความรู้สึกเห็นอกเห็นใจในความทุกข์ยาก และรู้สึกขมขื่นที่ “พี่” ต้องมา“เหน้อย” ต่อสู้เพื่อแลกกับประชาธิปไตย การใช้คำเรียกขานดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นความผูกพันของกวีที่พึงมีต่อสังคมได้เช่นกัน

การใช้คำเรียกขานที่ปรากฏในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม โดยส่วนใหญ่จะเรียกขาน นิสิต นักศึกษา ประชาชน โดยแทนที่ว่าเป็น “เพื่อน”, “ลูกแม่” “พี่”, “น้อง” หรือ “เด็กน้อย” กลุ่มคำเหล่านี้เป็นคำเรียกที่ใช้กับบุคคลในครอบครัว การใช้คำเรียกขานดังกล่าว กวีได้ชี้ให้เห็นว่า ตนนั้นเปรียบเสมือนบุคคลในครอบครัวเดียวกัน กวีพร้อมจะยืนเคียงบ่าเคียงไหล่ ร่วมกันต่อสู้กับอำนาจความไม่ชอบธรรมต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด แม้การเรียกร้องสิทธิ และเสรีภาพทางการเมืองในขณะนั้น จะประสบกับความเหน้อยยาก หรือพบกับความพ่ายแพ้ สูญสิ้น

การใช้คำเรียกขานนี้ ถือเป็น การสืบทอดมาจาก กวีนิพนธ์ในยุค ๒๔๙๐ ดังผลงานของ อุชเชณี ที่ได้ใช้คำเรียกขานหลายคำ เช่น การใช้คำว่า แม่ – ลูก ดังปรากฏใน “มีดหรือ” ดังนี้

<u>แม่จ๋า</u>	ลูกกลับมาแล้วแก้วลูกเอ๋ย
ร่างลูกไร้มันเห็นเหมือนเช่นเคย	เพราะสังเวศน์จะส่องก้องโลกแล้ว ^{๒๗}

และการใช้คำว่า “มีดหรือ” ในบทเดียวกัน ดังนี้

<u>มีดหรือ</u>	เธอมีสิทธิ์ที่จะล่องแม่น้ำรีน
ที่จะบุกดงดำกลางคำคืน	ที่จะชื่นใจหลายกับสายลม
ที่จะรำเพลงเกี่ยวโลมเรียวข้าว	ที่จะยิ้มกับดาวพราวผสม
ที่จะเหม่อมองหญ้าน้ำตาพรอม	ที่จะขมขื่นลึกโลกหมึกมน ^{๒๘}

^{๒๖} วีระ เนตยกุล, “วันนั้น...วันนี้,” ประชาธิปไตย (๓๐ เมษายน ๒๕๑๗): ๕.

^{๒๗} อุชเชณี(นามแฝง), “มีดหรือ” ใน ขอบฟ้าขลิบทอง พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงกมล, ๒๕๒๓), หน้า ๕๐.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖.

๕.๑.๖ การใช้คำศัพท์เฉพาะด้านการเมือง

การใช้ภาษาการเมืองในวรรณกรรมไทยเริ่มปรากฏ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นต้นมา โดยมีการใช้คำว่า ประชาธิปไตย, เสรีภาพ, เสมอภาค, ลัทธิ, เอกราช รัฐธรรมนูญ เป็นต้น สำหรับสารคดีการเมืองและวรรณกรรมที่เขียนโดยนักเขียนแนวอุดมการณ์ลัทธิมาร์กหรือนักเขียนฝ่ายซ้ายในช่วง พ.ศ. ๒๔๙๐ ถึง ๒๕๐๑ นั้น มีการใช้คำศัพท์การเมืองตามลัทธิมาร์กหรือสังคมนิยมเป็นจำนวนมาก เช่น คำว่า สังคมนิยม, มวลชน, ทุนนิยม, จักรพรรดินิยม, กรรมอาชีพ, กระจุกพี ฯลฯ

บทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม เป็นบทกวีที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวกับการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตย ดังนั้นจึงมีการใช้คำศัพท์เฉพาะด้านการเมืองอยู่เป็นจำนวนมาก มีทั้งศัพท์การเมืองทั่วไปและคำศัพท์ซึ่งแสดงอิทธิพลของแนวคิดสังคมนิยม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๕.๑.๖.๑ การใช้คำศัพท์การเมืองทั่วไป

บทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีการใช้คำศัพท์การเมืองที่เป็นคำศัพท์ทั่วไป ที่พบเห็นได้ตามหน้าหนังสือพิมพ์ อยู่จำนวนหนึ่ง เช่น คำว่า ทหารราชย์ สิทธิเสรีภาพ ประชาธิปไตย อหิงสา กบฏ เป็นต้น คำว่า “เผด็จการ” เป็นคำศัพท์อีกคำหนึ่งที่กวีใช้กันมาก วิทยากร เชียงกุล ได้ให้ความหมายของ ระบบเผด็จการไว้ว่า เป็นระบบที่ใช้กำลังและความกลัวของประชาชนในการปกครองประเทศ^{๒๙}

การใช้คำ “เผด็จการ” ในบทกวีปรากฏในบทร้อยกรองของ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่กล่าวเสียดสีจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ใน “หิรัณย์กษัตริย์ม้วนแผ่นดิน” ดังนี้

ด้วยเดชหมีพินชาติ

ถือคานำหน้าพลพรรค

ดอกเอ๋ยเจ้าดอกขจร

อำนาจเผด็จการหาญหัก

ขุนยักษ์ไล่ม้วนแผ่นดิน

จะม้วนให้สิ้นหรือดินดอน

^{๒๙} วิทยากร เชียงกุล, อธิบายศัพท์การเมืองการปกครองสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๓), หน้า ๒๓๘.

ไว้กอดเมื่อตอนเช้าโกศเอย...^{๓๐}

และด้วยเป้าหมายในการต่อสู้ของเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่ต้องการขับไล่ผู้นำที่ใช้อำนาจเผด็จการดังกล่าวไว้จึงได้แสดงทัศนคติต่อต้านอำนาจเผด็จการพร้อมกับยกย่องการกระทำของผู้ที่ต่อสู้เพื่อความชอบธรรมผ่านบทกวี โดยสืบขนบการใช้คำศัพท์การเมืองของ จิตร ภูมิศักดิ์ดังปรากฏใน “โอม...ตุลาประชาธิปไตย” ของ ราชบัณฑิต ดังนี้

ลับซี้พิสัยสรณะสรรพ
คลื่นโถมถลักก็จะประจาร์

แลระงับเผด็จการ
ทรราชย์ก็ปราศไป ^{๓๑}

และบทกวี “คำบอกเล่าที่ผ่านมาในรูปของบทกลอน ทศวรรษ ๑๔ ตุลาคม” ของ วิสา คัญทัพ ดังนี้

เรื่องใหญ่เท่าฟ้ามหาศาล
คือต้นแบบการลุกสู้ของผู้คน
เรื่องใหญ่เกียรติประวัติประชาชาติ
หลายท่านจึงได้นั่งมาสั่งการ

ทั่วโลกก็สะท้านไปทุกหน
ที่ไม่ยอมจำนนเผด็จการ
เอาชนะทรราชด้วยอาจหาญ
ในคณะรัฐบาลปัจจุบัน ^{๓๒}

และบทกวี “กัมปนาท” ของ ศรีสวัสดิ์ พิจิตรวรการ ดังนี้

เดินหน้าสู้ผู้ร้ายคนขายชาติ
เริงราวี่รีเข้าเผชิญ

ทุกก้าวอาจอาจองเย้ยหงษ์เหิน
แนวพะเนินเทินเจี๊วดเผด็จการ ^{๓๓}

การต่อสู้ทางการเมืองเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ส่งผลให้เกิดคำศัพท์ที่มีความหมายใหม่ขึ้น ได้แก่ คำว่า ทรราช^{๓๔} เดโช สวานานนท์ ได้ให้ความหมายของ ไว้ว่า เป็นหลักการผิดแผกและบิดเบือนไปจากระบบ ราชธิปไตย เป็นหลักการที่มุ่งยึดถือประโยชน์ส่วนตนมากกว่าผลประโยชน์ของส่วนรวม ^{๓๕}

^{๓๐} จิตร ภูมิศักดิ์, “หิรัณยกษัณม์วันแผ่นดิน,” ใน ความใฝ่ฝันแสงงาม (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๒๔), หน้า ๒๑๗ – ๒๒๓.

^{๓๑} ราชบัณฑิต, “โอม...ตุลาประชาธิปไตย,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๘ (ตุลาคม ๒๕๓๒): ๕๐.

^{๓๒} วิสา คัญทัพ, “คำบอกเล่าที่ผ่านมาในรูปของบทกลอน ทศวรรษ ๑๔ ตุลาคม,” มาตุภูมิ

(๑๓ ตุลาคม ๒๕๒๖): ๔.

^{๓๓} ศรีสวัสดิ์ พิจิตรวรการ, “กัมปนาท,” ประชาธิปไตย (๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๖): ๔.

คำว่า “ทรรราช” ปรากฏในผลงานของกวีในยุค ๒๔๙๐ เช่น บทกวีที่ชื่อว่า “หิรัณย์กษม้วนแผ่นดิน” ของ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่กล่าวเสียดสีระบอบการปกครองของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ดังตอนหนึ่งที่ว่า

กรุงสยามยุคคลังเพื่อ	พัฒนา นี้เถา
ทวยราษฎร์หามาหา	ยากแท้
<u>ทรรราชสิสู...บา</u>	บานเบิก
หลายหมื่นไร่แปรแปร	ข้างคลังควาฉาว ^{๓๖}

อย่างไรก็ตาม คำว่า “ทรรราช” เป็นอีกคำหนึ่งที่ปรากฏอยู่เป็นจำนวนมากในบทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม โดยกวีนำคำศัพท์นี้มาจากหนังสือพิมพ์ที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย ในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ดังตัวอย่างข้อความพาดหัวบนปกหนังสือพิมพ์สยามรัฐที่ว่า “๓ ทรรราชย์ แทบไม่เคยเสียภาษีเลย สรรพากรเพิ่งตามเก็บ”^{๓๗}

ดังนั้นคำว่า ทรรราช ในบทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม จึง เป็นคำศัพท์เฉพาะที่ใช้เรียก ผู้มีอำนาจสามคนคือ จอมพล ถนอม กิตติขจร, จอมพลประภาส จารุเสถียร และพันเอก ณรงค์ กิตติขจร จากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๙ ดังนั้นจึงไม่ปรากฏการใช้คำศัพท์นี้ ในบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

การใช้คำทรรราช มีใช้ในบทกวีต่าง ๆ เช่นใน “สดุดีวีรชนผู้เสียชีวิต” ของ ธงไชย พิทักษ์ชน ดังนี้

สิบสี่ตุลามาหาวิปโยค	ไทยโคกไทยทุกข์ยุคเข็ญ
ดับร้อนผ่อนร้ายกลายเป็น	<u>ทรรราช</u> หลบเร้นแรมไกล ^{๓๘}

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๓๔} ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีบทกวีที่เขียนทั้ง ทรรราช และ ทรรราชย์

^{๓๕} เตโช สวานานนท์, พจนานุกรมศัพท์การเมือง (กรุงเทพฯ: หน้าต่างสู่โลกกว้าง, ๒๕๔๕), หน้า ๒๘.

^{๓๖} จิตร ภูมิศักดิ์, “หิรัณย์กษม้วนแผ่นดิน,” ใน ความใฝ่ฝันแสงงาม (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๒๔), หน้า ๒๑๗ – ๒๒๓.

^{๓๗} หนังสือพิมพ์สยามรัฐ (๑๔ ธันวาคม ๒๕๑๖): หน้าปก.

^{๓๘} ธงไชย พิทักษ์ชน, “สดุดีวีรชนผู้เสียชีวิต,” ประชาธิปไตย (๑๑ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๕.

และมีใช้ในบทกวี “รำลึกวีรชนเดือนตุลา” ของ สุรวุฑ วิจารณ์ ดังนี้

ครานั้นเลือดหลังพื้นประเทศ	เกิดอาเพศบนแผ่นดินถิ่นสยาม
สาม <u>ท</u> ราชย์ต่ำสุดประณาม	สมหัวหยามอธิปไตย ^๙

และมีใช้ในบทกวี “วีรชน” ของ ยอดดา ฮะเซ็มเซ็ง ดังนี้

ใครกู่แผ่นดินรอดสิ้นชาติ	<u>ท</u> ราชไม่อาจสุขสันต์
ปวงชนได้ชมชื่นคืนวัน	ใคร ...ฝ่าฟันให้จึงได้มา ^{๑๐}

การที่กวีนำคำศัพท์ที่ปรากฏการใช้ในหนังสือพิมพ์ มาใส่ไว้ในบทกวีเนื่องจากมีความเชื่อมั่นว่า ผู้อ่านสามารถเข้าใจคำศัพท์เหล่านี้ได้ง่ายเนื่องจากผู้อ่านได้เห็นได้อ่านและเข้าใจคำศัพท์เหล่านี้ผ่านทางสื่อสิ่งพิมพ์อื่นก่อนแล้ว

“ฟาสซิสต์” เป็นคำหนึ่งที่กวีใช้เรียกฝ่ายตรงข้าม คำว่า ฟาสซิสต์หรือ ลัทธินิยมฟาสซิสต์ ในที่นี้หมายถึง อุดมการณ์ที่จัดอยู่ในฝ่ายขวาสุด เป็นความเชื่อที่จัดอยู่ในฝ่ายตรงข้ามกับระบอบประชาธิปไตย^{๑๑} คำ ฟาสซิสต์มีใช้ในบทกวีต่าง ๆ เช่นในบทกวีของผู้ต้องหาคดี ๖ ตุลาคม ๒๕๑๗ คนหนึ่ง ดังนี้

พี่น้องจึงร่วมต่อสู้เพื่อกู้ชาติ	สู้ <u>ฟ</u> าสซิสต์ทรราชอย่างอาจหาญ
ร่วมพลังสร้างสังคมอุดมการณ์	บุกเบิกงานที่ล้ำค่าทางสากล ^{๑๒}

และ ปรากฏในบทกวี “สี่บทจดเจตนารมณ์วีรชน ๑๔ ตุลา” ของ รวี โดมพระจันทร์ ดังนี้

^๙ สุรวุฑ วิจารณ์, “รำลึกวีรชนเดือนตุลา,” มาตุภูมิ (๖ ตุลาคม ๒๕๒๖): ๔.

^{๑๐} ยอดดา ฮะเซ็มเซ็ง, “วีรชน,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๙ (ตุลาคม ๒๕๓๔): ๕๓.

^{๑๑} เดโช สวานานนท์, พจนานุกรมศัพท์การเมือง (กรุงเทพฯ: หน้าต่างสู่โลกกว้าง, ๒๕๔๕), หน้า

๒๓๐.

^{๑๒} สมิตร์ วงศ์สามัญ (รวบรวม), บนเส้นทางศรัทธาประชาชน (กรุงเทพฯ : ชุมชนวรรณศิลป์ ธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒) หน้า ๖๑.

หกตุลวันมหาประชาหาญ ลูกขึ้นต้านฟาสซิสต์ไฟรี
เราจะเดินหน้าบุกเราจะรุกโจมตี ถมชีวิตปูทางสร้างทางยุคใหม่^{๔๓}

“กบฏ” หรือ “ขบถ” เป็นอีกคำหนึ่งที่ปรากฏในกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม กบฏ หมายถึงคนที่ต่อต้านรัฐบาลหรือผู้มีสิทธิอำนาจ^{๔๔} แม้ว่ากบฏจะเคยมีความหมายในแง่ลบแต่ในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นต้นมา คำนี้จะหมายถึง บุคคลที่กล้าต่อต้านระบอบการปกครองที่ไม่เป็นธรรม ดังที่กวีหลายท่านชักชวนให้มวลชนลุกขึ้นเป็นกบฏ เนื่องด้วย รัฐบาลหรือผู้มีสิทธิอำนาจให้อำนาจในทางไม่ชอบธรรมเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แสดงให้เห็นว่า การกระทำที่เป็น กบฏ เป็นกระทำที่ถูกต้องชอบธรรม ดังที่กวีบางท่านถึงกับกล่าวว่า “หอมกลิ่นวิญญาณกบฏ” คำว่า กบฏ มีใช้ในบทกวีต่าง ๆ เช่นในบทกวี “ประธีปชารา ณ คราครั้งหนึ่ง” ของ ร่ายรู้้ง ละอองธาร ดังนี้

หอมกลิ่นวิญญาณกบฏ ช่างหมจดจดงามล้ำ
จรัสศรีวีรกรรม วีรกาลสะท้อนสะท้อน^{๔๕}

และมีใช้ในบทกวี “บทเพลงพิราบ” ของ
ราชบัณฑิต ประกายธรรม บทหนึ่งดังนี้

ล้ำโรย, แร่งล้ำกว่าบินถึง ถนนโค้งหนทางจึงไม่ถึงทั่ว
เมื่อพลาดพลั้งผลอผลแต่ใจตัว พิราบกลัวแรงลดขบถได้^{๔๖}

และมีใช้ในบทกวี “โอม...ตุลา...ประชาธิปไตย” ของ
ราชบัณฑิต ดังนี้

คลื่นชนละลอกหลุละม้าย และละลายระบือไกล

^{๔๓} รวี โดมพระจันทร์, “สืบทอดเจตนารมณวีรชน ๑๔ ตุลา,” ตื่นเถิดเสรีชนกวีนิพนธ์ตำนานตุลาคม (กรุงเทพฯ : ผู้จัดการ, ๒๕๓๒) หน้า ๘๖.

^{๔๔} วิทยากร เชียงกุล, อธิบายศัพท์การเมืองการปกครองสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๓), หน้า ๒๐๖.

^{๔๕} ร่ายรู้้ง ละอองธาร, “ประธีปชารา ณ คราครั้งหนึ่ง,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๔๘ (ตุลาคม ๒๕๔๔): ๖๕.

^{๔๖} ราชบัณฑิต ประกายธรรม, “บทเพลงพิราบ,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๙ (ตุลาคม ๒๕๓๓): ๔๕.

คลื่นคนตุลาชยสมัย

วิถีกล้า**ขบถ**ธรรม^{๔๗}

และบทกวี “ตุลาเลือด ตุลาชัย” ของ คมทวน คันธนู ดังนี้

อาหตุลาโหด	ปะทุโชติประกายฉาย
สืบสานบ่ขาดสาย	ณ ขบวน ขบถ เผย
ดั่งพีชจะขยายพันธุ์	ผลพรรณก็รำเพย
งดงามเพราะงอกเงย	และละลือละโลดมา ^{๔๘}

“สิทธิ เสรีภาพ และประชาธิปไตย” เป็นอีกคำหนึ่งที่ปรากฏจำนวนมากในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม สุพจน์ ตำนตระกุล ได้ให้ความหมายของคำว่า ประชาธิปไตย ตามศัพท์ในภาษาไทยว่า “อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน” และ อำนาจสูงสุดเป็นของปวงชน ในที่นี้หมายถึง อำนาจสูงสุดทางการเมือง อำนาจสูงสุดทางเศรษฐกิจ และอำนาจสูงสุดทางวัฒนธรรม เป็นของปวงชน และถ้าปวงชนมีอำนาจสูงสุดทางการเมืองทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมประชาชนก็จะมีคามกินดีอยู่ดี^{๔๙}

คำว่า “ประชาธิปไตย” มีใช้ในบทกวีต่าง ๆ เช่น บทกวี ของ จิระนันท์ พิตรปรีชา ดังนี้

เมื่อวีรชนคนหนึ่งถึงที่ล้ม	ร่างเขากมเป็นทางสร้างชาติใหม่
รอการเดินตามรอยเท้า – ก้าวต่อไป	จนกว่า ประชาธิปไตย จะไม่ตาย ^{๕๐}

และมีใช้ในบทกวีของ จันทร อนุกุล ต่อไปนี้

วันที่ฉันรู้ค่าของชีวิต	และเริ่มคิดถึง สิทธิ อันพึงหมาย
เสรีภาพ ซึ่มซาบตราบชีพวาย	และมันหมายให้คงอยู่คู่ฟ้าดิน ^{๕๑}

^{๔๗} ราชบัณฑิต, “โอม...ตุลา...ประชาธิปไตย,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๘ (ตุลาคม ๒๕๓๒): ๕๐.

^{๔๘} คมทวน คันธนู, “ตุลาเลือด ตุลาชัย,” มติชนรายวัน (๗ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.

^{๔๙} สุพจน์ ตำนตระกุล, ปทานุกรมการเมือง ฉบับชาวบ้าน (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สันติธรรม, ๒๕๒๘), หน้า ๒๖๕.

^{๕๐} จิระนันท์ พิตรปรีชา, ประชาธิปไตย (๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๕.

และมีใช้ในบทกวีของ ไม้อเถา ที่ว่า

เด็กเอ๋ยเด็กน้อย ประชาธิปไตยที่คอยอยู่ที่ไหน
เพื่อนเจ้าเขาตายเพื่อประชาธิปไตย เพื่อนเจ้าไปเกิดใหม่ประชาธิปไตยยังมี^{๕๒}

ยุทธวิธีหลักของขบวนการนิสิตนักศึกษาประชาชนคือการต่อสู้แบบอหิงสาหรือ แบบสันติวิธี ซึ่งหมายถึงการใช้วิธีการแก้ปัญหาอย่างสงบนุ่มนวล ไม่ใช้วิธีต่อสู้หรือวิธีการที่รุนแรง อันเป็นการกระทบถึงสิทธิของผู้อื่น รวมทั้งอาจกระทบถึงความสงบสุขของสังคมโดยส่วนรวมด้วย^{๕๓} แนวทางดังกล่าวสวนทางกับยุทธวิธีในการปราบปรามของฝ่ายรัฐอย่างสิ้นเชิง

อย่างไรก็ตาม กวีส่วนหนึ่งก็ยังคงมีความเชื่อว่า การต่อสู้แบบอหิงสาคือสิ่งที่ถูกต้องและดีงาม จากการศึกษาศัพท์การเมืองที่ปรากฏในบทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมพบว่า กวีได้เน้นคำว่า อหิงสา เป็นจำนวนมาก ดังบทกวี “เพื่อเพื่อนที่จากไปในปรโลก” ดังนี้

กลับมาสู่หนทางอหิงสา ด้วยหวังว่าแม้ยาวไกลคงได้สม
กลุ่มหลากหลายเกิดขึ้นใจชื่นชม ครั้นถูกข่มด้วยปลายปืนจึงชื่นใจ
.....
อันอธิปไตยในมือเขา เป็นของเราชาวชนบนแหล่งหล้า
ศักดิ์และสิทธิ์ของเราชาวประชา ไซ้เพียงชั่วเวลาภาคแค้น^{๕๔}

และปรากฏในบทกวี “พิราบขาวผู้จากไป” ของเดือนเสี้ยว คำประกาย ดังนี้

อหิงสาสันติคือแนวรบ เป็นทำนบก่อร่างทางสดใส

^{๕๑} จันทร์ อนุกุล, ประชาธิปไตย (๒๔ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๕.

^{๕๒} ไม้อเถา, ประชาธิปไตย (๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๗): ๕.

^{๕๓} เดโช สวานานนท์, พจนานุกรมศัพท์การเมือง (กรุงเทพฯ: หน้าต่างสุโลกกว้าง, ๒๕๔๕), หน้า

๒๗๑.

^{๕๔} “เพื่อเพื่อนที่จากไปในปรโลก,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๕๑ (พฤษภาคม ๒๕๓๕): ๕๑.

จึงร่วมสู้ต่อต้านมารจิ้งไร

เพื่อสร้างไทยให้พ้นมืออธรรม^{๕๕}

๕.๑.๖.๒ การใช้คำศัพท์การเมืองตามแนวคิดสังคมนิยม

การใช้คำศัพท์การเมืองตามแนวคิดสังคมนิยมเริ่มปรากฏในปี ๒๔๙๐ – ๒๕๐๑ โดยนักเขียนแนวอุดมการณ์ลัทธิมาร์กหรือนักเขียนฝ่ายซ้ายในการเขียนสารคดีการเมืองและวรรณกรรมต่าง ๆ จึงมีการใช้คำศัพท์การเมืองตามลัทธิมาร์กหรือสังคมนิยมเป็นจำนวนมาก เช่น คำว่า สังคมนิยม, มวลชน, ทุนนิยม, จักรพรรดินิยม, กรรมชีพ, กระจุกมณี ฯลฯ

ดังจะเห็นได้จากงานวิทยานิพนธ์ของ อวยพร มิลินทางกูร ที่กล่าวถึงงานของทวีปวรในช่วงพ.ศ.๒๔๙๐ – ๒๕๐๑ ว่า “ทวีปวร มุ่งเสนอเนื้อหาอย่างตรงไปตรงมา ใช้ถ้อยคำที่รุนแรงรวมทั้งใช้ศัพท์ก้าวหน้าอย่างเต็มที่ เช่นคำว่า ชนชั้น, ศักดินา, พวกปฏิกริยา,”^{๕๖}

บทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีการใช้ศัพท์ตามแนวคิดสังคมนิยมอยู่เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ศัพท์ที่กล่าวถึงฝ่ายตรงข้ามซึ่งกวีถือว่าเป็นศัตรูของประชาชนตามความคิดของกวี

ปฏิกริยา เป็นอีกคำหนึ่งที่กวีเลือกใช้ในการเรียกขานฝ่ายตรงข้ามวิทยากร เชียงกูล ได้ให้ความหมายของคำนี้ไว้ว่า หมายถึง คนที่มีแนวคิดแบบจารีตนิยมสุดขั้ว หรือหมายถึงคนที่ต่อต้านการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงใด ๆ ^{๕๗}

การใช้คำนี้ปรากฏครั้งแรกในงานของ ทวีปวร ที่ได้เสนอแนะให้ทำลาย “พวกปฏิกริยา” เพื่อสังคมใหม่ที่ดีกว่าเก่าเนื่องจากคนกลุ่มนี้ทำให้ประเทศชาติล้าหลัง ดังปรากฏในบทกวี “ทำลายเพื่อสร้าง” ดังนี้

พวกปฏิกริยามาคอยขัด
สถาปนาภาวะขึ้นแผ่นดินไทย

เร่งทำลายหมายกำจัดตัดให้ได้
สังคมใหม่รวมพลังหวังไม่วาย^{๕๘}

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๕๕} เดือนเสี้ยว คำประกาย, “พิราบขาวผู้จากไป,” เนชั่นสุดสัปดาห์ ๗๑(ตุลาคม ๒๕๓๖): ๕๐.

^{๕๖} อวยพร มิลินทางกูร, “ลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองไทยตั้งแต่พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๐๑,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๙), หน้า ๑๕๘.

^{๕๗} วิทยากร เชียงกูล, อธิบายศัพท์การเมืองการปกครองสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐๖.

^{๕๘} ทวีปวร, “ทำลายเพื่อสร้าง,” อักษรสาร ๑๑(กุมภาพันธ์ ๒๕๓๓): ๙๖.

บทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ปรากฏการใช้คำศัพท์ “ปฏิกริยา” ด้วยเช่นเดียวกัน โดยกวีได้ปลุกเร้าให้ต่อสู้กับคนกลุ่ม “ปฏิกริยา” ที่มักใช้อาวุธปืนทำร้ายประชาชนในบทกวีที่ชื่อว่า “สืบทอดเจตนารมณ์วีรชน ๑๔ ตุลา” ของ วีโดมพระจันทร์ ดังนี้

อาวุธปืนปฏิกริยานั้น	ไม่อาจกดขวัญผองเราลงได้
มีแต่เรากดขวัญมันให้แหลกไป	บุกหน้าคว่ำชัยให้ปรากฏเป็นจริง ^{๕๙}

คำศัพท์เรียก “นายทุน ตักดินา นายทุนตักดินา ชนชั้นนายทุนขุนนาง” หมายถึงชนชั้นปกครอง เป็นชนชั้นที่เป็นเจ้าของที่ดิน ซึ่งพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ถือว่าเป็นเป้าหมายของการปฏิวัติ” ^{๖๐} มีปรากฏในบทกวีในสมัย พ.ศ.๒๕๑๐ อาทิ ของ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่ได้กล่าวถึงชนชั้นตักดินาที่กดขี่ประชาชน ในบทกวีที่มีชื่อว่า “เทอดสิทธิมนุษยชน” ดังนี้

เหลียวแลดูมวลชนในแผ่นดินไทย	ไหนมีใครเป็นไทยที่สมศักดิ์
ร้าวรันทดไซ่ตรวนตรึงตรา	ตักดินาทำนาบนหลังเรา ^{๖๑}

และ ทวีปวร ก็เป็นอีกคนหนึ่ง ที่ต่อต้านการแบ่งชนชั้นวรรณะ และโดยเฉพาะชนชั้นตักดินาโดยกล่าววาระบอบดังกล่าวทำให้ประเทศชาติ “ล้าหลัง” เขาจึงได้ใช้คำว่า “ตักดินา” ในงานเขียนที่ชื่อว่า “ทำลายเพื่อสร้าง” ดังนี้

ทำลายเถิด	สิ่งก่อเกิดรูปรอยให้ถอยหลัง
การแบ่งชั้นชนจนชิงชัง	ไม่อาจยังประโยชน์ใดแก่ไทยเรา
.....
ชนชั้นที่มีทรัพย์สินนับเอนก	ชนที่เสกตักดินามาส่งเสริม
ยิ่งนับวันพลันจะก่อเกิดต่อเติม	หวังริเริ่มระบบเก่าคืนเข้ามา ^{๖๒}

^{๕๙} วีโดมพระจันทร์, “สืบทอดเจตนารมณ์วีรชน ๑๔ ตุลา,” ตื่นเกิดเสรีชนกวีนิพนธ์ตำนานตุลาคม (กรุงเทพฯ : ผู้จัดการ, ๒๕๓๒) หน้า ๘๖.

^{๖๐} ชัยอนันต์ สมุทวณิช, ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย (กรุงเทพฯ : พิมพ์, ๒๕๑๙), หน้า ๒๖๔.

^{๖๑} จิตร ภูมิศักดิ์, “เทอดสิทธิมนุษยชน,” ใน ความใฝ่ฝันแสงงาม (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๒๔), หน้า ๑๖๘.

^{๖๒} ทวีปวร, “ทำลายเพื่อสร้าง,” อักษรสารสิน ๑๑ (กุมภาพันธ์ ๒๕๓๓): ๘๖.

บทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมที่กวีใช้เป็นสื่อในการ
ปลุกเร้าการต่อสู้จะใช้คำเหล่านี้เช่นเดียวกับกวีในยุค ๒๕๙๐ การใช้คำศัพท์แบ่งแยก
ชนชั้นอย่างชัดเจนนี้แสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะแพร่ขยายอุดมการณ์สังคมนิยม
และหาวิธีการในการจัดตั้งแนวร่วมพันธมิตรในการต่อสู้ต่อไป ดังตัวอย่างที่ปรากฏใน
บทกวี “จากไอ้เนิ่นถึงไอ้แก้ววีรชน ๑๔ ตุลา” ของ ชมนาด ดังนี้

โดยเฉพาะนายทุนศักดินา	ไม่ว่าหน้าไหนไอ้ผู้กดขี่
จะต้องถูกโค่นล้มจมธรณี	ชูศักดิ์ศรีชาวนากรรมกร ^{๖๓}

และบทกวี “๒๕ ปี ๑๔ ตุลาคม รำลึกสังคมนิยมคนเดือนตุลาคม” ของ คำร้อย รวี ที่กล่าวว่าในปัจจุบันชนชั้นนายทุนยังคงมีอยู่ใน
สังคมไทยโดยอยู่ในคราบของชนชั้นปกครอง ดังนี้

เสรีภาพล้นหลากล้น	เลือกตั้งหวังผล
พวกเผด็จการพายัพ	
ชนชั้นนายทุนคงยัง	แย่งยึดถือสั่ง
ในคราบชนชั้นปกครอง ^{๖๔}	

และบทกวี “สุดดีวีรชน ๑๔ ตุลา” ของ วิสา คัญทัพ ที่ว่า

อะหา ทรรราช	ขายชาติเพื่อชนชั้น
ทวนทองจะลงทัณฑ์	และทัพรธรรมจะนำธาร
เปลวเพลิงจะเริงโรจน์	ช่วงโซดิดัชชวาลย์
ภราดรมาก่อนกาล	จะเกริกลือระบือไกล ^{๖๕}

จากการศึกษาบทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมในด้าน
ศัพท์การเมืองพบว่า มีกวีจำนวนไม่น้อยที่ใช้คำว่า “กดขี่” ซึ่งเป็นคำที่ใช้โจมตีระบอบ
การปกครองแบบเก่า

การใช้คำ “กดขี่” ในบทกวีปรากฏครั้งแรกในบทร้อยกรอง ของ

^{๖๓} ชมนาด, “จากไอ้เนิ่น – ถึงไอ้แก้ว วีรชน ๑๔ ตุลา” อักษรศาสตร์วิจารณ์ ๔(กันยายน ๒๕๑๙): ๒๔-๒๕.

^{๖๔} คำร้อย รวี, “๒๕ ปี ๑๔ ตุลาคม รำลึกสังคมนิยมคนเดือนตุลาคม,” เนชั่นสุดสัปดาห์ ๓๓๒(ตุลาคม ๒๕๕๑): ๕๓.

^{๖๕} วิสา คัญทัพ, “สุดดีวีรชน ๑๔ ตุลา,” สังคมนิยมปริทัศน์ ๑๐(ตุลาคม ๒๕๑๗): ๑๐-๑๑.

นายผี ที่กล่าวถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่กดขี่ประชาชน ดังตอนหนึ่งในบทกวี
“อีสาน” ที่ว่า

เขาชื่อชิวาเซ่อ	ผู้ใดเนื้อจะดีแสน
ฉลาดทันเทียมผู้แทน	ก็เห็นท่าที่กล้าโกง
กดขี่บีฑาเอา	ใครนะเจ้าจะเปิดโปง
เที่ยววิ่งอยู่โงงโงง	เที่ยวมาแตะให้ทรมาณ ^{๖๖}

กวีในยุคเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ก็ได้สืบขนบการใช้คำ
ว่า “กดขี่” ของกวีในยุค ๒๔๙๐ ด้วย ดังที่ปรากฏในบทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือน
ตุลาคม ซึ่งสอดคล้องกับการวิเคราะห์ของ สมบัติ จันทรวงศ์ ที่ว่าหลัง”เหตุการณ์
๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นต้นมา ศัพท์ที่นักเขียนฝ่ายซ้ายใช้ในการโจมตีระบอบเดิม
นั้น มักเน้นความล้าหลัง การกดขี่ชู้ตริระหว่างชนชั้น”^{๖๗} ดังจะเห็นได้จากบทกวี
“ตำนาน ๑๔ ตุลาคม” ของ ทวีสิทธิ์ ประคองศิลป์ ดังนี้

ถูกกดขี่ย่ำอำมหิต	ทุกชีวิตต่าวดิ้นสิ้นสลาย
ทีละคน...ทีละคนทรมานทรมาน	เพียงเพื่อหมายหาสิทธิเสรี ^{๖๘}

และบทกวี “อนุสรณ์วันมหาวิปโยค” ของ ชูเกียรติ วรรณศูทร
ดังนี้

ประวัติศาสตร์ชาติไทยได้จารึก	วันรำลึกวีรชนคนกล้าหาญ
วันสืบทอดเจตนารมณ์อุดมการณ์	วันต่อต้านคนที่กดขี่คน ^{๖๙}

และบทกวี “สืบทอดเจตนารมณ์” ของ ร้อยทรงปฐม ดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๖๖} อัสนี พลจันทร์, “อีสาน,” ใน รวมบทกวี นายผี: อัสนี พลจันทร์ (กรุงเทพฯ: สามัญชน, ๒๕๔๐),
หน้า ๓๙๙.

^{๖๗} สมบัติ จันทรวงศ์, ภาษาทางการเมือง: พัฒนาการของแนวอธิบายการเมืองและศัพท์การเมืองใน
งานเขียนประเภทสารคดีการเมืองของไทย พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๒๕ (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๖๗ - ๒๖๙.

^{๖๘} ทวีสิทธิ์ ประคองศิลป์, “ตำนาน ๑๔ ตุลาคม,” เนชั่นสุดสัปดาห์ ๓๓๑ (ตุลาคม ๒๕๔๑): ๕๕.

^{๖๙} ชูเกียรติ วรรณศูทร, “อนุสรณ์วันมหาวิปโยค,” มาตุภูมิ (๑๒ ตุลาคม ๒๕๒๖): ๔.

เราร้องขอรัฐธรรมนูญเขาไม่ให้
ทั้งที่เราร้องขอที่ดี

ยังกลับใช้อำนาจเป็นมากดขี่
จนต้องพลีเลือดเนื้อวีรชน^{๗๐}

และบทกวี “ต้องเคราะห์อีกก็ครั้งต้องหลังเลือดอีกก็ราย” ของ
ศิวกานท์ ปทุมสูติ ดังนี้

กฎหมายใครกดขี่
กดขี่ทุกชีวิต

จึงกดจมอยู่อาภิน
ทุกชีวิตทุกชีวา^{๗๑}

“สังฆกรรม” เป็นคำศัพท์เฉพาะทางการเมืองของแนวคิด
สังคมนิยมเริ่มใช้ครั้งแรกในยุค พ.ศ. ๒๔๙๐ ดังจะเห็นได้จากผลงานที่ชื่อว่า
“เทอดสิทธิมนุษยชน” ของ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่กล่าวถึงสังฆกรรมการต่อสู้ว่าสามารถ
ปลดแอกให้กับประชาชน นั่นคือการล้มล้างระบอบเผด็จการและชนชั้นจักรพรรดินิยม
ได้เป็นผลสำเร็จ ดังตอนหนึ่งที่ว่า

จักรพรรดินิยมย้าย
ลุกขึ้นเถิดมวลพี่น้องไทย
เกิดทุน สิทธิมนุษยชน
ตื่นจงพร้อมผองไทย

เผด็จการผลาญชีวีเสรีชน
ชูโคมไทย สังฆกรรม ลัทธิสากล
ปลดไทยพ้นแอกร้ายทลายไป
จงสามัคคี มาสู้กู้ศักดิ์ศรี^{๗๒}

บทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมก็ปรากฏการใช้คำ
“สังฆกรรม” และ “ปลดแอก” ซึ่งเป็นคำศัพท์เฉพาะทางการเมืองของแนวคิดสังคมนิยม
ที่ปลุกเร้าให้เกิดการต่อสู้เช่นเดียวกับกวีในยุค ๒๔๙๐ ด้วย ดังปรากฏในบทกวี
“จากไอ้เนิ่นถึงไอ้แก้ววีรชน ๑๔ ตุลา” ดังนี้

ไอ้นายทุนศักดินาผู้บ้าเลือด
ทั้งเคียดแค้นจะรอนแอกให้แหลกลาญ

จะถูกเชือดถูกเฉือนจนเลือดเลือดฉาน
เป็นสายธารสร้างธรรมนำสังคม^{๗๓}

^{๗๐} ร้อยทรงปฐม, “สี่บทอดเจตนาธรรมณ์,” มติชนรายวัน (๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๓): ๖.

^{๗๑} ศิวกานท์ ปทุมสูติ, “ต้องเคราะห์อีกก็ครั้งต้องหลังเลือดอีกก็ราย,” ใน บทกวีร่วมสมัย
(กรุงเทพมหานคร : สุริยาสาส์, ๒๕๒๘), หน้า ๕๐-๕๑.

^{๗๒} จิตร ภูมิศักดิ์, “เทอดสิทธิมนุษยชน,” ใน ความใฝ่ฝันแสงงาม (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๒๔),
หน้า ๑๖๙.

^{๗๓} ชมนาด, “จากไอ้เนิ่น – ถึงไอ้แก้ว วีรชน ๑๔ ตุลา” อักษรศาสตร์วิจารณ์ ๔ (กันยายน ๒๕๑๘):
๒๔-๒๕.

และบทกวี “ตุลาเลือด ตุลาชัย” ของ คมทวน คันธนู ดังนี้

จากวันผันเพิ่มน้อม	ใน <u>สัจ</u> <u>ธรรม</u> เฮย
ป่าสั่งสมความเย็น	เยือกให้
สู่สำนักปฏิบัติ	บ่หวั่น ไหวเออย
เมืองจักษุชดใช้หนี้	นี้หาย ^{๗๔}

และบทกวี “สงครามประชาชน” ของ สถาพร ศรีสัจจัง ดังนี้

อาทิตย์ทาบทอฟ้า	ปลุกประชาเรือนล้านแสน
เลือดหลังถึงทดแทน	เข้ากระแทก <u>ปลดแอก</u> อาน
<u>สงครามประชาชน</u>	คือผลิตผลมวลชนหาญ
ชนชาติจึงจักจากร	จารึกไว้ในแดนดิน ^{๗๕}

และปรากฏในบทกวี ของ คมทวน พัทธ์กษัตริย์ บทหนึ่งที่ว่า

ประกายกระสุนปืน	หรือจะกลืนอุดมการณ์
เส้นทางถึงยาวนาน	<u>สัจธรรม</u> จักอำไพ ^{๗๖}

นอกจากนี้ ศัพท์การเมืองส่วนหนึ่งเป็นการนิยามศัพท์เดิมขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับอุดมการณ์สังคมนิยม เช่น คำว่า “ประชาชน” ก็ได้มีการนิยามศัพท์เสียใหม่ ว่าประชาชนหมายถึงผู้ที่มีได้มีปัจจัยการผลิต อันได้แก่ ที่ดิน โรงงาน และเงินทุน เป็นต้น ดังนั้นจึงต้องยอมขูดรีดแรงงานอย่างหนัก มีชีวิตทุกข์ยากลำเค็ญ ดำด้อยทางสังคมและไม่มีอำนาจทางการเมือง ดังนั้นประชาชนจึงหมายถึง ชนชั้นชาวนา กรรมกร นายทุนน้อย^{๗๗}

^{๗๔} คมทวน คันธนู, “ตุลาเลือด ตุลาชัย,” มติชนรายวัน (๗ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.

^{๗๕} สถาพร ศรีสัจจัง, “สงครามประชาชน,” สังคมนศาสตร์ปริทัศน์ ๑๒ (ธันวาคม ๒๕๑๗): ๖๒.

^{๗๖} คมทวน พัทธ์กษัตริย์, ประชาธิปไตย (๑ มีนาคม ๒๕๑๙): ๕.

^{๗๗} ปฏิวัติวัฒนธรรม: สามัคคีประชาชนเพื่อการปลดปล่อย (พระนคร: ชุมนุมพุทธศาสน์และวัฒนธรรมไทย คณะกรรมการบริหารคณะกรรมการนักเรียนโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย), หน้า ๑๑ อ้างใน

จากการศึกษากรณีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมพบว่า มีการใช้คำว่าประชาชน หรือ มวลชนอยู่เป็นจำนวนมากซึ่งล้นแล้วแต่มีนัยยะใหม่ตามข้อความที่กล่าวมาข้างต้นนี้แทบทั้งสิ้น โดยกวีได้ให้ความหวังพร้อมกับปลุกเร้าการต่อสู้ตามแนวคิดสังคมนิยมที่ว่า “ประชาชนต้องเป็นใหญ่”

ดังปรากฏในบทกวีของ คมทวน พัทธ์ไชยธรรม ดังนี้

“ประชาชน”หรือจะลับ	จะพีนกลับจะก้าวนำ
จะยื่นหยัดจะเอ่ยย้า	จะไม่แพ้ศัตรูพาล
ประกายกระสุนปืน	หรือจะกลืนอุดมการณ์
เส้นทางถึงยาวนาน	สัจธรรมจักอำไพ
ฟ้าดำเมื่อเดือนดับ	ดาวหรือลับลงไรไร
แทนเดือนที่ดับไป	จะส่องด้วยตะวันแดง ^{๗๘}

และบทกวี “วีรชน” ของ อหังการ์ กล้า ดังนี้

ลูกบอก <u>ประชาชนต้องเป็นใหญ่</u>	ประชาธิปไตยต้องฟูเฟื่อง
เสียงแห่งพี่น้องที่นองเนือง	จะปลดเปลื้องอธรรมเพื่อนำชัย ^{๗๙}

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ชัดว่า กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ปรากฏการใช้คำศัพท์การเมืองเป็นจำนวนมาก คำศัพท์บางคำเป็นคำที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ ที่ผู้เขียนฝ่ายซ้ายนิยมใช้กันอย่างแพร่หลาย เช่นคำว่า สัจธรรม สงครามประชาชน ปลดแอกประชาชน ซึ่งส่วนใหญ่สืบชนบมาจากวีนัยยุค ๒๕๙๐ ดังที่กล่าวไปแล้วในรายละเอียดข้างต้น ในขณะที่คำบางคำ เป็นคำศัพท์การเมืองทั่วไป เช่นคำว่า ประชาธิปไตย สิทธิเสรีภาพ เป็นต้น

สมบัติ จันทรวงศ์, ภาษาทางการเมือง: พัฒนาการของแนวอธิบายการเมืองและศัพท์การเมืองในงานเขียนประเภทสารคดีการเมืองของไทย พ.ศ. ๒๕๗๕ - ๒๕๒๕ (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๖๘.

^{๗๘} คมทวน พัทธ์ไชยธรรม, ประชาธิปไตย (๑ มีนาคม ๒๕๑๙): ๕.

^{๗๙} อหังการ์ กล้า, “วีรชน,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๑ (ตุลาคม ๒๕๓๙): ๔๗.

อย่างไรก็ตาม การใช้ศัพท์การเมืองในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม สะท้อนให้เห็นว่า กวีมิได้ใช้คำเหล่านี้แต่เพียงลอย ๆ หรือเนื่องด้วยกลอนพาไป แต่กวีจงใจเลือกสรรคำเพื่อสื่อความคิดทางการเมือง เพื่อเผยแพร่และตอบโต้ทางอุดมการณ์ ให้สังคมได้เกิดความเปลี่ยนแปลงตามอุดมคติและอุดมการณ์ของกวี

ดังที่ ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ กนก วงษ์ตระหง่าน กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “ในสังคมทุกสังคมจะมีสัญลักษณ์ที่เฉพาะในทางการเมืองในรูปของถ้อยคำเสมอ เช่น คำที่เป็นสัญลักษณ์ของสังคมอเมริกัน ได้แก่ คำว่า “สิทธิ” “อิสรภาพ” “ประชาธิปไตย” และ “ความเท่าเทียมกัน” เป็นต้น คำเหล่านี้ก่อให้เกิดอารมณ์หรือความรู้สึกร่วมกันในหมู่ประชาชน ไม่ว่าจะมีความเชื่อชาติ ถิ่นที่อยู่ อาชีพ ศาสนา ต่างกันอย่างไร และก่อให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน”^{๕๐}

๕.๒ วรรณศิลป์ที่เกิดจากการสร้างความงามของเสียง

การสร้างเสียงเสนาะให้ปรากฏอยู่ในถ้อยคำ ถือเป็นอัจฉริยลักษณะทางภาษาของไทยมาแต่โบราณกาล นับตั้งแต่กระบวนการเรียนรู้เบื้องต้น ที่ต้องสื่อสารผ่านวรรณกรรมมุขปาฐะ เราจำเป็นต้องใช้เสียงสัมผัส และจังหวะคล้องจองมาถ่ายทอดเพื่อให้ง่ายต่อการฟังและจดจำได้ด้วยลักษณะดังกล่าว การสร้างเสียงเสนาะและการสร้างจังหวะ ในการแต่งกวีนิพนธ์ จึงเป็นสิ่งที่ต้องพิถีพิถันมากเป็นพิเศษ ทั้งนี้เพราะกวีนิพนธ์ต้องอาศัยเสียงเสนาะและจังหวะเป็นเครื่องสร้างวรรณศิลป์ให้เกิดขึ้น

วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม เกิดจากการใช้เสียงเสนาะและจังหวะของถ้อยคำอยู่เป็นจำนวนมาก ดังจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดต่อไปนี้

๕.๒.๑ การเล่นเสียงสัมผัสสระ

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม มีการใช้สัมผัสสระ ในลักษณะของ “สัมผัสใน” อยู่มากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฉันทลักษณ์ประเภทกลอน โดกวีส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลการเล่นสัมผัสในตามแบบสุนทรภู่ ซึ่งพัฒนาลักษณะการเล่นสัมผัสในจากกลบทมธุรสวาที แบบฉบับดังกล่าวได้แก่การส่งสัมผัสสระคล้องจองกัน ๒ คู่ในวรรค “^{๕๑} ดังตัวอย่าง

^{๕๐} ชัยอนันต์ สมุทวณิช และ กนก วงษ์ตระหง่าน , ภาษากับการเมือง (กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๒.

^{๕๑} ธเนศ เวศร์ภาดา “ตำราประพันธ์ศาสตร์ไทย: แนวคิดและความสัมพันธ์กับขนบวรรณศิลป์ไทย,”

พระคุณเอ๋ยเคยทำนุปอปกมภก
มแมนทุลามากระนี้ทั้งพีนอง

ได้อิมหน้าค่าเข้าไม่เศร้าหมอง
 ไหนจะต้องตกยากลำบากใจ
 (นิราศวัดเจ้าฟ้า)

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม มีการใช้สัมผัสสระเป็น
 เครื่องสร้างเสียงเสนาะ ซึ่งอิงตามขนบวรรณศิลป์ของสุนทรภู่เป็นจำนวนมาก การ
 สร้างเสียงสัมผัสสระดังกล่าว ช่วยสื่อความหมายได้อย่างลึกซึ้งอีกด้วย ดังจะเห็นได้ใน
 บทกวี “ ตุลา..ตุลา..ตุลา” ของ ชัดเจน ผ่องศรี ดังนี้

ลุตุลาฟ้าแลบแสงแววบับ

นึกนานนานพาลพาน้ำตาริน

อดีตกาลผ่านมาตุลาเศร้า

เลือดไทยนองมองมมนชนวนวาย

ดาวตื่อนดับดวงจิตติคิตถวิล

กันยาลิ้นกินกินตุลาน้ำตาพราย

น้ำตาคล้าคาวเลือดไม่หือดหาย

ไ้อีเสยดายคนดี...ที่หวังปอง^{๕๒}

กวีได้เปิดเรื่องด้วยคำว่า “ลุตูลาฟ้าแลบ” ซึ่งให้เห็นเหตุการณ์ความ
 รุนแรงที่เกิดขึ้น เมื่อกวีมี “จิตคิด” ถึงอดีต เมื่อ“กัณยาลิ้นกิ้นตุลา”เลือดไทยต้องมา
 ไหลนองด้วยน้ำมือคนชาติเดียวกัน จนทำให้ “พาลพาน้ำตาริน” เพื่อแสดงการอาลัย
 ต่อผู้ที่จากไป

นอกจากนี้ เดือนแรม ประกายเรื่อง ได้เขียนบท “ดอกไม้บาน ณ
 สุสานเสรี” โดยใช้สัมผัสสระมาสร้างเสียงเสนาะและสื่อความหมายได้อย่างแยบยล
 ดังจะเห็นได้จากกล่าวปลอบประโลม “มิ่งมิตร” ให้หลับให้สนิทเกิด และจะบรรเลง
 เพลงโศกซึ่งต้อง “ร้องช้าอย่างจำยอม” เนื่องจากเดือนตุลานั้น ได้เกิดประวัติศาสตร์
 ซ้ำรอยถึงสองสมัย และเหตุการณ์ดังกล่าวก็เป็น “การต่อสู้กู้ขานประสานเสียง” ที่
 เหล่านัสนิต นักศึกษา ประชาชน ต่างพร้อมใจกัน “สอดร้อยแขนแน่นหนา” เพื่อต่อสู้กับ
 อำนาจรัฐ แม้ว่าจะมีเพียง “มือเปล่าเข้าเปลี่ยนแปลง” ก็ตาม การใช้สัมผัสสระในบทนี้
 จึงสะท้อนให้เห็น “พลัง” แห่งการต่อสู้ที่เข้มแข็ง ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างดังนี้

มิ่งมิตร

หลับสนิทเกิตหนาจันจะกล่อม

(วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๓๖๑.

^{๕๒} ชัดเจน ผ่องศรี, “ตุลา...ตุลา...ตุลา,” มติชนรายวัน (๑๑ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.

บทเพลงโศกร้องซ้ำอย่างจำยอม ดอกไม้หอมล้อมร่างจัดวางเรียง
 สุสานทรายซึ่มซั่มได้รับรู้ การต่อสู้ขานประสานเสียง
 สอดร้อยแขนแน่นหนาหมาพร้อมเพรียง มีแต่เพียงมือเปล่าเข้าเปลี่ยนแปลง^{๓๓}

การสร้างสัมผัสสระดังกล่าว ไม่เพียงแต่จะทำให้กวีนิพนธ์เดือนตุลาคม มีความงามในเชิงวรรณศิลป์เท่านั้น หาก “เสียง” ต่าง ๆ ที่ร้อยเรียงอยู่ในแต่ละวรรค นั้น ยังสามารถสร้างจินตภาพ สื่อให้เห็นอารมณ์ ความรู้สึกอันเจ็บปวดตรวดร้าว สร้างความสะเทือนใจ สอดรับกับเนื้อหาได้อย่างผสมกลมกลืน

๕.๒.๒ การเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะ

วรรณศิลป์ที่ปรากฏในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ไซ้จะเกิดจากเสียงเสนาะด้านการใช้สัมผัสสระที่เป็นสัมผัสในเท่านั้น หากลีลาของเสียงเสนาะอันไพเราะ เพราะพริ้งยังเกิดจากการใช้เสียงสัมผัสพยัญชนะอีกด้วย ดังปรากฏใน “สตุดีวีรชน ๑๔ ตุลา” ของ วิสา คัญทัพ ดังนี้

สาดแสงแดงใสไพศาล รอยเลือดเดือดพล่านกลางถนน
ทัพธรรมทับถมระดมพล เกรียงไกรเคลื่อนกล่นสกลไกร^{๓๔}

วิสา คัญทัพ ได้กล่าวยกย่องวีรกรรมของผู้ที่สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคม โดยสังเกตจากคำในวรรคแรกว่า “สาดแสงแดงใสไพศาล” สะท้อนให้เห็นว่าเลือดเนื้อและชีวิตของผู้ที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมนั้นมีคุณค่าอย่างมหาศาล สอดรับกับการใช้สัมผัสพยัญชนะคือ “ทัพธรรมทับถม” ตลอดจน “เกรียงไกรเคลื่อนกล่นสกลไกร” ช่วยเสริมจินตภาพให้เห็นการเดินขบวนของประชาชน ในครั้งนั้นยิ่งใหญ่และสง่างามยิ่ง

นอกจากนี้ จตุพร ธวัชชัย ยังเขียน “ดาวดวงใหม่” ที่ใช้สัมผัสพยัญชนะที่นอกจากจะสร้างความงามด้านเสียงตามขนบวรรณศิลป์แล้ว ยังสามารถสื่อความหมายได้อีกด้วย เช่น การเล่นคำว่า “วุ่นวายว้ายวน” สื่อให้เห็นความสับสนวุ่นวายอย่างยิ่ง และสอดรับกับคำว่า “ขับคลื่น” บ่งบอกถึงความรุนแรงอันมหาศาล ส่วนคำว่า “ห้าห้าโหดห้ากระหายน” ช่วยสะท้อนภาพของนิสิต นักศึกษา ประชาชนถูกเช่นฆ่าอย่างโหดเหี้ยม ความสูญเสียดังกล่าวกวีได้เปรียบกับ “ดวงดาวกระเด็นดับ”

^{๓๓} เดือนแรม ประกายเรือง, “ดอกไม้บาน ณ สุสานเสรี,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๙(ตุลาคม ๒๕๓๕): ๒๑.

^{๓๔} วิสา คัญทัพ, “สตุดีวีรชน ๑๔ ตุลา,” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ๑๐ (ตุลาคม ๒๕๑๗): ๑๐ – ๑๑.

นอกจากนี้ยังเสนอภาพมวลชนที่ล้มระเนระนาดอย่างชนิด “ร่างทาบราบทับ” และให้ภาพเลือดที่หลังรินอย่าง “ล้นหลามลามลาน” อันสะท้อนให้เห็นถึงการสูญเสียชีวิตและเลือดเนื้อได้อย่างชัดเจน ดังนี้

<u>ที่มีป่าพงดงดึก</u>	<u>ลี้ลี้กเร็นลับลับสน</u>
<u>หมอกหม่นวุ่นวายว้ายวน</u>	<u>ขับคลื่นมหาชน - กระจ่าย</u>
<u>ดาวเดือนตุลาครานัน</u>	<u>ห้าห้าโหดห้ากระหาย</u>
<u>ด้วยตัวหัวใจแรงกาย</u>	<u>แล้งลบกลบกลาย - เผด็จการ</u>
<u>คืนลงดวงดาวกระเด็นดับ</u>	<u>ร่างทาบราบทับทางผ่าน</u>
<u>เลือดขุ่นล้นหลามลามลาน</u>	<u>ล้างคราบความมาร - มหาชน</u> ^{๕๕}

จะเห็นได้ว่าบางครั้งก็จะใช้เสียงสัมผัสพยัญชนะหลายวรรคเพื่อเพิ่มความรู้สึก เช่น ในบทกวี “๑๔ ตุลาคมสติ : แด่วิญญาณกล้า, คราบไคล , หยดเลือด , และหยดน้ำตา” ของ อินทปุตโต ดังนี้

<u>มือมั่นธงตติยรงค์นระดรุณหุ</u>	
<u>ช่วยชาติประชาช</u>	<u>ชวาล</u>
<u>มาต้านต่อทรชนทมิฬนครมาร</u>	
<u>ก่อกรรมกาลีการ</u>	<u>คุกรุง</u>
<u>เพียงหัตถ์สองห่อจะสู้ฝสานสุขผดุง</u>	
<u>ด้านปืนประเปรี้ยงปรุง</u>	<u>ปะปัง</u>
<u>แล้วแตกร่วงตะลระว่างเลอะเลือดอุระประดัง</u>	
<u>แดงเข้มทะลักหลัง</u>	<u>ณ ลาน</u> ^{๕๖}

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่า กวีใช้เสียงสัมผัสพยัญชนะหลายวรรคสามารถสร้างความรู้สึกอีกheimหาญกล้าได้เป็นอย่างดี ดังเช่น การสื่อให้เห็นภาพเยาวชนถือธงเดินขบวนเพื่อ “ช่วยชาติประชาช ชวาล” ซึ่งเป็นภาพที่เข้มแข็ง สง่างามหรือวรรค “ก่อกรรมกาลีการ คุกรุง” ช่วยสื่อให้เห็นการก่อเหตุการณที่เกิดขึ้นกลางกรุงได้อย่างเด่นชัด

ส่วนวรรค “เพียงหัตถ์สองห่อจะสู้ฝสานสุขผดุง” การใช้เสียง /ห/ ใน

^{๕๕} จตุพร รัชชชัย, “ดวงดาวใหม่,” มาตุภูมิ (๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๒๖): ๔.

^{๕๖} อินทปุตโต, “๑๔ ตุลาคมสติ : แด่วิญญาณกล้า, คราบไคล , หยดเลือด , และหยดน้ำตา,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๘ (ตุลาคม ๒๕๓๔): ๕๐.

ต้นวรรค คือ “หัตถ์ – หะ” สื่อให้เห็นอารมณ์การต่อสู้ที่ไม่หวาดหวั่น เพื่อ “สู้ – ผสาน – สุข” ให้ปรากฏ ถึงแม้จะมีเพียงสองมือเปล่าเข้าต่อสู้กับ “ปืนประเปรี้ยงปรุ่ง ปะปัง” ก็ตาม การใช้ศัพท์พจน์ ในวรรคนี้ สามารถสอดรับกับการเล่นเสียงสัมผัสพยัญชนะและสื่อความหมายได้อย่างเหมาะสมเจาะ งดงาม

ในขณะที่วรรคสุดท้าย คือ “แล้วแต่กรวงตะละร่วงเลอะเลือดอูระประดังแดงเข้มทะลักหลัง ณ ลาน” กวีได้ใช้เสียงสัมผัสพยัญชนะ /ต/ สลับกับเสียง /ล/ เพื่อสื่อให้เห็นภาพนิสิตนักศึกษาที่ถูกฝ่ายรัฐยิงกระหน่ำจนเสียชีวิตอย่างน่าอนาถ สามารถสร้างอารมณ์สะเทือนใจได้เข้มข้น

การเล่นสัมผัสพยัญชนะที่น่าสนใจอีกแบบหนึ่งคือ การเล่นสัมผัสพยัญชนะ ๒ ตัวคั่นกัน คล้ายกับลีลากลบทซึ่งมีทั้งอยู่ในตำแหน่งต้นวรรคและท้ายวรรค และการเล่นสัมผัสในลักษณะนี้ ช่วยสร้างและสื่อความหมายให้กับบทร้อยกรองได้อีกเช่นกัน ดังปรากฏใน “ชา...ชิน” ของ ประเสริฐ จันทน์ ดังนี้

ครั้งเราพานเราพบแล้วเราพ่าย
ฝั่งศพเศษชั้วร้ายไว้กับกาล

เพียรเตือนตนฝันร้ายได้ผ่านผ่าน
ทรหดทนทานตระหนง^{๔๗}

ประเสริฐ จันทน์ ได้นำลีลาสัมผัสพยัญชนะที่คล้ายกับกลบท ซึ่งเป็นขนบวรรณศิลป์ด้านเสียงเสนาะอีกลักษณะหนึ่งมาใช้ คือ “เราพาน – เราพบ – เราพ่าย” สะท้อนให้เห็นการต่อสู้ของนิสิต นักศึกษา และประชาชน ที่ต้องการ “พานพบ” ประชาธิปไตย แต่ก็ต้องพ่ายแพ้ต่ออำนาจรัฐ ในขณะที่อีกวรรคหนึ่ง กวียังได้เล่นเสียง / พ / อย่างต่อเนื่อง คือ เพียร – ผ่านผ่าน สื่อให้เห็นความพยายามเตือนตนให้ลืมหรือ “ผ่านพ้น” เรื่องเลวร้ายที่เกิดขึ้นให้จงได้

ในบทกวี “ ๑๔ ตุลาคม” ของ คมเลนส์ ได้ใช้ลีลาสัมผัส ดังนี้

แต่ปีกอ่อนร้อนเรียนบินเวียนทั่ว
เดินหน้าไปสู่มุขทุกรัฐทน

ไม่กลัวไม่กลัวไม่สับสน
สู่อำนาจปล้นอธิปไตย^{๔๘}

^{๔๗} ประเสริฐ จันทน์, “ชา - ชิน,” เนชั่นสุดสัปดาห์ ๖๙ (ตุลาคม ๒๕๓๖): ๕๒.

^{๔๘} คมเลนส์, “ ๑๔ ตุลาคม,” มติชนสุดสัปดาห์ ๑๐๕ (ตุลาคม ๒๕๔๔): ๔๙.

กวีได้เปรียบนิสิต นักศึกษา ประชาชน ที่ต่อสู้เพื่อเรียกร้อง ประชาธิปไตยว่าเป็น “นก” ที่ยัง “ปีกอ่อน” แต่ “ไม่กลัวไม่กลับไม่สับสน” คำว่า “ไม่กลัว – ไม่กลับ” บ่งชี้ให้เห็นว่าแม้นิสิต นักศึกษา ประชาชน จะอ่อนด้อยกว่า อำนาจอรัฐ แต่พวกเขาก็ไม่หวั่นเกรง และกล้าที่จะ “เดินหน้า” อย่างไม่คิดจะถอยกลับ เพื่อสู้กับคนที่ “ปล้นอธิปไตย” อย่างหาญกล้า

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม นอกจากจะมีการเล่น สัมผัสพยัญชนะ ๒ ตัวคั่นกัน คล้ายกับลีลากลบท ในตำแหน่งต้นวรรค โดยไม่ว่าจะอยู่ในบาทแรกหรือบาทที่สองของวรรคแล้ว ยังมีปรากฏการเล่นสัมผัสพยัญชนะใน ลักษณะคล้ายกลบทในตำแหน่งท้ายวรรคของอีกบาทหนึ่งด้วย ดังปรากฏใน “ประทีปชารา ณ คราหนึ่ง” ของ ร่ายรุ้ง ละออธรา ดังนี้

ด้วยใจใสสว่าง	จะสรรค์สร้างสังคมใหม่
ให้เรื่องรองวิไล	ให้เป็นไทให้เป็นธรรม
หอมกลิ่นวิญญานกบฏ	ช่างหมดจดงดงามล้ำ
จรัสศรีวีรกรรม	วีรกาล <u>สะท้อนสะท้อน</u> ^{๔๙}

ในบทกวีข้างต้น กวีได้กล่าวสุดวีรกรรมของผู้ที่สูญเสียชีวิตจาก เหตุการณ์เดือนตุลาคมไว้อย่างน่าสนใจ โดยใช้สัมผัสพยัญชนะในท้ายวรรคมาสื่อ แนวคิด ด้วยการนำเสียง / ท / มาเล่นกับคำว่า “ เป็นไท – เป็นธรรม” อันสื่อให้เห็น ความปรารถนาที่จะสร้างสังคมใหม่ให้มีสิทธิ เสรีภาพ อย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม และ วีรกรรมของวีรชนนั้น ก็ยังมีอานุภาพส่งกลิ่นหอมได้อย่าง “สะท้อน – สะท้อน” ไปทั่ว อีกด้วย

การใช้เสียงเสนาะ ไม่ว่าจะเกิดจากสัมผัสสระ หรือสัมผัสพยัญชนะในงานกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นว่า การสร้างงานประเภทร้อยกรองไม่ว่าจะยุคใดสมัยใด กวีไม่เคยที่จะละเลยการสร้าง ความประณีตด้าน “เสียงเสนาะ” ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญสำหรับงานกวีนิพนธ์แม้แต่น้อย ทั้งนี้เป็นเพราะ “ภาษาจะเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดจินตนาการต่าง ๆ ให้แก่กวี ส่วนการรับความคิดจินตนาการของกวีนั้น หากได้อ่านกวีนิพนธ์ดัง ๆ แล้วมีความไพเราะก็จะทำให้ดื่มด่ำ ลึกซึ้งถึงจินตนาการทั้งภายในจิต และเสียง ฉะนั้นความ

^{๔๙} ร่ายรุ้ง ละออธรา, “ประทีปชารา ณ คราหนึ่ง,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๙(ตุลาคม ๒๕๔๔):

ไพเราะของกวีนิพนธ์จึงเกิดจากภาษาที่มีสุนทรียภาพด้านเสียงและความหมาย”^{๙๐}
อย่างแท้จริง

๕.๒.๓ การซ้ำคำ

การซ้ำคำซึ่งมีลักษณะเป็นกลบท มีอยู่ ๒ ประเภท ได้แก่ กลบท
บุษบงแย้มผกา และบัวบานกลีบขยาย การซ้ำคำที่คล้ายกลบทบุษบงแย้มผกา มี
ลักษณะสำคัญคือ ซ้ำคำแรกทukurrc^{๙๑} ดังตัวอย่างจาก กลบทศิริวิบุลกิตต์ ต่อไปนี้

<u>พระกุมารตรีภคตรองทำนองปราชัญญ์</u>	<u>พระจอมราชเจ้าคิดน้ำจิตรเถลิง</u>
<u>พระหน่อโน้มค้อมบังคมภริมย์เริง</u>	<u>พระเอี่ยมเอิงแอบองค์ประจงกร</u>
<u>พระกราบลาว่าข้าแต่แม่เจ้า</u>	<u>พระคุณเอ๋ยลูกนี้เล่าจะลาสมร</u>
<u>พระคุณจงอำนาจช่วยอวยพร</u>	<u>พระคุณเจ้าฉันจะจรตามบิตุรา</u>

(กลบทศิริวิบุลกิตต์)

จากตัวอย่างข้างต้นที่ขีดเส้นใต้ จะเห็นว่า มีการซ้ำคำว่า “พระ” ตลอด
ทukurrc แต่กวีนิพนธ์เดือนตุลาคมจะมีการซ้ำคำแรกเช่นเดียวกันแต่ไม่ทukurrc
ดังนั้นจึงไม่สามารถจัดกลุ่มบทกวีเหล่านี้ให้เป็นกลบทบุษบงแย้มผกาได้ เป็นแต่
เพียงการเล่นซ้ำคำที่มีลักษณะคล้ายกลบทเท่านั้น ดังตัวอย่าง บทกวี “คำแห่ง
ประชาธิปไตย” ของ อัครรักษ์ ที่ซ้ำคำว่า “เพื่อ” ทั้งนี้เพื่อตอกย้ำให้ผู้อ่านเห็นภาพ
การเสียสละชีวิตอย่างกล้าหาญของนิสิตนักศึกษาและประชาชนจากเหตุการณ์
๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ดังต่อไปนี้

<u>วิปโยคโศกอาลัยหมองไหม้จิต</u>	<u>ไอ้ นิสิตนักศึกษาชีวาสลาย</u>
<u>ทั้งนักเรียนประชาชนเคลื่อนกล่นมลาย</u>	<u>สู้มอบกายมอบชีวิตไม่คิดกลัว</u>
<u>เพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญเพียบพูนค่า</u>	<u>เพื่อประชาธิปไตยของไทยทั่ว</u>

^{๙๐} รื่นฤทัย สัจจพันธ์. ความรู้ทั่วไปทางภาษาไทย. (กรุงเทพฯ: ๒๕๒๖) , หน้า ๓๔ – ๖๒.

^{๙๑} สุภาพร มากแจ้ง, กวีนิพนธ์ไทย ๒ (กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๒๒๑.

เพื่อขจัดตัดต่อธรรมพราเมามัว

เพื่อเป็นรั้วป้องกันชีวิตสิทธิ์เสรี^{๓๒}

ในขณะที่บทกวี “รำลึก..วิญญาณวีรชน”ของ บุญของ สิบเสมา ได้ซ้ำคำว่า “ยุค” แต่ใช้ไม่ครบทุกวรรค เพื่อเน้นย้ำให้เห็นถึงการใช้ความรุนแรงของรัฐที่มีมาตลอดทุกยุคทุกสมัย ดังตัวอย่างเช่น

เพื่อนวีรชน	ตายเคลื่อน- กลางถนนแนวป่า
เลือดหลั่งต่างเช่นเดน-อปรา	สิบเจ็ดพฤษภา,หก,สิบสี่วีรชน
ยุคเผด็จการเฟื่องเรืองอำนาจ	ยุคอุบาทว์บ้าใบ้ไร้เหตุผล
ยุควิญญาณกระหังโหดโหดใจโจร	ยุคประชาชนถูกเข่นฆ่าผีทำกิน ^{๓๓}

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม นอกจากมีการซ้ำคำคล้ายกลบทบงบงแย้มผลแล้ว ยังมีการซ้ำคำคล้ายกลบทบัวบานกลีบขยายอีกด้วย กลบทบัวบานกลีบขยายนั้นมีลักษณะสำคัญคือ ซ้ำ ๒ คำต้นวรรคทุกวรรคใช้กระทำเดียวตลอดจนจบความ^{๓๔} ดังตัวอย่างจากกลบทศิริวิบุลกิตติ์ ซึ่งซ้ำคำว่า “เสียชีวิต” ดังนี้

<u>เสียชีวิต</u> พัคตร์ผ่องเพียงเพ่งไฟบูลัย	<u>เสียชีวิต</u> ประยูรยอดกษัตริย์มหาศาล
<u>เสียชีวิต</u> เนตรดูจนิลมณีฤดีปาน	<u>เสียชีวิต</u> ขงกงสมานคันศรทรง
<u>เสียชีวิต</u> นาสาสูตตั้งแสงขอ	<u>เสียชีวิต</u> ศอเปรียบสร้อยควาหงษ์
<u>เสียชีวิต</u> กรรมทันทัดกลีบสัตบง	<u>เสียชีวิต</u> ทรงส่งศรีระวีวรรณ

(กลบทศิริวิบุลกิตติ์)

ในขณะที่กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ก็มีกรซ้ำคำในลักษณะนี้แต่ไม่ครบทุกวรรค ดังตัวอย่างบทกวี “๖ ตุลารำลึก” ของ คมสัน พงษ์สุวรรณ ดังนี้

ผืนกแน่นแค้นคั่งมันฝงลึก	ส่วนหนึ่งในสำนักนั้นเหยียดหยาม
อีกสำนักก็เดินหน้าพยายาม	เปิดโปงความทรมานทุกวงงาน

^{๓๒} อัครรักษ์, “คำแห่งประชาธิปไตย,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๗.

^{๓๓} บุญของ สิบมา, “รำลึก..วิญญาณวีรชน,” ใน เราไม่ลืม ๖ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕๐.

^{๓๔} สุภาพร มากแจ้ง, กวีนิพนธ์ไทย ๒ (กรุงเทพ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖), หน้า ๒๒๔.

ยิ่งฆ่ายิ่งงองามทางความคิด
ยิ่งฆ่ายิ่งเร่งเร้าให้เบ่งบาน

ยิ่งฆ่ายิ่งทวงสิทธิ์ที่สืบสาน
ยิ่งประสานแสนปิ่นเรียกคืนแผ่นดิน^{๔๕}

จะเห็นได้ว่า กวีซ้ำคำว่า “ยิ่งฆ่ายิ่ง” เพียง ๓ วรรคเท่านั้น การซ้ำคำว่า “ยิ่งฆ่ายิ่ง...” ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่ารัฐไม่สามารถ “ฆ่า” ความคิด ความต้องการ เรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้หมดสิ้นไปได้ ในทางกลับกัน นิสิตนักศึกษา ยิ่งทวีความโกรธแค้น ความฮึกเหิม และพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยสืบไป

การซ้ำคำทั้งหมดในตัวอย่างข้างต้น โดยให้มีลักษณะใกล้เคียงกับ กลบทบุงบงแย้มผกา หรือกลบทบุงบงกลีบขยาย ถึงแม้จะทำได้ไม่ครบทุกวรรค อันอาจจะทำให้มีเสียงเสนาะไม่ดังงามเท่ากลบทดั้งเดิม แต่อย่างไรก็ตาม ลีลาการซ้ำคำในลักษณะดังกล่าว เป็นเครื่องบ่งชี้ว่า กวียังให้ความสำคัญกับการสร้างเสียงเสนาะตามขนบวรรณศิลป์อย่างเห็นได้ชัด

ยิ่งไปกว่านั้น การซ้ำคำในลักษณะดังกล่าว ใช้เป็นเพียงเครื่องมือสร้างวรรณศิลป์ในด้านเสียงเสนาะแต่เพียงประการเดียวเท่านั้น หากเป็นการซ้ำเพื่อเน้นย้ำ เพื่อให้ใจความสำคัญของสิ่งที่กล่าวถึงนั้นมีน้ำหนักเด่นชัดยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการย้ำให้เห็นภาพเหตุการณ์ สื่อให้รับรู้ถึงอารมณ์สะเทือนใจ ย้ำเพื่อสร้างความฮึกเหิม ปลุกเร้าให้เกิดการต่อสู้ และที่สำคัญเป็นการย้ำเตือนให้ช่วยกันสืบทอดเจตนารมณ์ในการเรียกร้องประชาธิปไตย การใช้คำซ้ำในที่นี้ จึงเป็นทั้งเครื่องมือสร้างความงดงามทางภาษา และเป็นทั้งพาหะแห่งความคิดนึกไปพร้อมกันได้เหมาะสมเจาะกลมกลืน

๕.๒.๔ การเล่นคำ

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ – ไทย ได้ให้คำจำกัดความการเล่นคำ ว่าเป็นกลการประพันธ์ที่ใช้คำพ้องเสียง เพื่อให้ตีความได้ต่างความหมาย ส่วนใหญ่เป็นการเล่นคำเพื่อสร้างอารมณ์ขัน แต่ก็ใช้กับเรื่องที่เป็นจริงเป็นจังได้...การเล่นคำเป็นกลการประพันธ์ที่กวีไทยนิยมกันมาก นอกจากคำพ้องเสียงแล้ว ยังมีคำพ้องรูป ซึ่งมีอยู่มากในภาษาไทย^{๔๖}

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม มีการเล่นคำ ดังปรากฏใน “ตุลาคม – ประวัติศาสตร์” ของ กานติ ฌ ศรัทธา ดังนี้

^{๔๕} คมสัน พงษ์สุธรรม, “ ๖ ตุลาคมลึกลับ,” ใน สวนทางเดือน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฟ้าสีโก, ๒๕๒๓), หน้า ๑๒๔ - ๑๒๕.

^{๔๖} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ - ไทย (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕), หน้า ๓๔๕.

สาขาสายประวัติศาสตร์สั้น	ตุลาคม <u>คม</u> <u>แล</u>
<u>คม</u> โลกกลาญเกียรติผวา	หวั่นเศร้า
<u>คม</u> ตา <u>เฟ่ง</u> ลา <u>ตา</u>	ตาม <u>ขอ</u> <u>ตา</u> <u>แล</u>
เห็นหม่นหมองมีดเฝ้า	ฝากร้อนฤดีใจน ^{๙๗}

กานติ ฅ ศรีทธา ได้นำคำว่า “คม” มาเล่น โดยสื่อความหมายว่าเดือนตุลาคมนั้น ได้กลายเป็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่แหลม “คม” ยิ่งกว่านั้น กวียังได้แฝงอารมณ์เศร้าสร้อย เพราะ “คมตา” ที่จับจ้องมองผ่านเหตุการณ์เดือนตุลาคมนั้น ก็ต้องพบเห็นแต่ความหม่นเศร้า

นอกจากนี้ ศิวกานท์ ปทุมสูติ ก็เล่นคำใน “ต้องเคราะห์อีกก็ครั้งต้องหลังเล็ดอีกก็ราย” ดังนี้

<u>ก</u> ฎ <u>ห</u> ม <u>า</u> ย <u>ไ</u> ค <u>ร</u> ก <u>ด</u> ข <u>ม</u>	จ <u>ิง</u> ก <u>ด</u> จ <u>ม</u> อ <u>ย</u> ู่ <u>อ</u> า <u>จ</u> ิ <u>ณ</u>
<u>ก</u> ด <u>ข</u> ี <u>ทุ</u> ก <u>ช</u> ี <u>ว</u> ิ <u>น</u>	ทุ <u>ก</u> ช <u>ี</u> ว <u>ิ</u> ต <u>ทุ</u> ก <u>ช</u> ี <u>ว</u> ^{๙๘}

จะเห็นได้ว่า ศิวกานท์ ปทุมสูติ ได้นำลีลาการเล่นคำมาใช้ ดังจะเห็นได้จากการใช้คำพ้องเสียง คือ กฎหมาย - กดข่ม - กดจม - กดขี ซึ่งเป็นการใช้คำที่สะท้อนให้เห็นว่า รัฐได้ใช้อำนาจกฎหมายมาเป็นเครื่องมือกดขีข่มเหงประชาชน

ประกาย ปรัชญา ได้เล่นคำใน “พืชพันธุ์แห่งไท” ดังนี้

มี <u>ด</u> ย <u>ุ</u> ค <u>มี</u> ด <u>ส</u> ม <u>ั</u> ย	ใ <u>ช</u> ี <u>มี</u> ด <u>ไฟ</u> เม <u>ื่อ</u> ร <u>ู</u> ง <u>ร</u> าง
ข <u>อ</u> ด <u>เ</u> ด <u>ไ</u> บ <u>ไ</u> ม <u>ั</u> บ <u>าง</u>	จ <u>ง</u> แ <u>ฝ</u> ง <u>ฝ</u> ิ <u>ง</u> พ <u>ล</u> ง <u>ไฟ</u>
ปล <u>ิ</u> ด <u>ช</u> าก <u>เพ</u> ื่อ <u>สร</u> ้าง <u>สร</u> ร <u>ค</u>	แ <u>ล</u> ะ <u>ฝ</u> ่า <u>พ</u> ิ <u>น</u> เพ <u>ื่อ</u> สร <u>้าง</u> ไฟ
พ <u>ื</u> ช <u>พ</u> ัน <u>ธุ์</u> ที่ <u>เก</u> ล <u>ือ</u> น <u>ไ</u> ท	จะ <u>ปล</u> ิ <u>ด</u> เ <u>น</u> ที่ <u>เก</u> ล <u>ือ</u> น <u>แ</u> น ^{๙๙}

^{๙๗} กานติ ฅ ศรีทธา, “ตุลาคม – ประวัติศาสตร์,” ใน แก๊ซขึ้นตามลำพัง (กรุงเทพมหานคร : ต้นอ้อ, ๒๕๓๘), หน้า ๗๔ - ๗๕.

^{๙๘} ศิวกานท์ ปทุมสูติ, “ต้องเคราะห์อีกก็ครั้งต้องหลังเล็ดอีกก็ราย,” ใน บทกวีร่วมสมัย (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๒๘), หน้า ๕๐-๕๑.

^{๙๙} ประกาย ปรัชญา, “พืชพันธุ์แห่งไท,” ใน คืนจากพรางจากถนนสายนั้น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๒๕), หน้า ๑๒-๑๓.

ประกาย ปรัชญา ได้นำคำว่า “มีด” มาเล่น นับตั้งแต่ มีดสมัย กับ มีดไฟ ซึ่งคำว่า “มีด” ในที่นี้ไม่ได้สื่อภาวะที่ไร้แสงสว่าง แต่เป็นเรื่องของการปกครอง ที่ไร้ความเป็นธรรม นอกจากนั้น ยังเล่นคำว่า “ไฟ” ตั้งแต่ มีดไฟ กับ พลังไฟ สำหรับ ไฟ ในวรรคแรก หมายถึง แสงสว่างโดยทั่ว ๆ ไป หากคำว่า ไฟ ในวรรคถัดมานั้น มีนัยหมายถึง พลังแห่งการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย

นอกจากนี้เขายังเล่นคำอื่น ๆ อีกใน “ก้าวทุกก้าวที่หนักแน่นแห่งแดนโดม คือบทเพลงถึงโคมโหมมแรงไฟ” ดังนี้

อย่าชมเพื่อความเศร้าเพียงเท่านี้	ทางข้างหน้าต้องมีสังคมใหม่
ธรรมศาสตร์จงสาตประกายไฟ	ตั้งดวงดาวจรัสใสในหมูดาว ^{๑๐๐}

ในบทนี้ เขาได้นำลีลาการเล่นคำมาสื่อความหมายได้อย่างเด่นชัด ดังจะเห็นได้จากการเล่นคำว่า “ศาสตร์ - สาต” การเล่นคำดังกล่าวมีนัยมุ่งหมายให้ชาวธรรมศาสตร์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ ๖ ตุลา จงอย่าได้ท้อแท้ สิ้นหวัง หากจะมีพลังใจในการสร้างสรรค์สังคมที่ดีกว่าเดิมต่อไป

กล่าวโดยสรุป สำหรับวรรณศิลป์ที่เกิดจากการสร้างความงามของเสียงที่ปรากฏในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ไม่ว่าจะเป็นการเล่นสัมผัสสระ สัมผัสพยัญชนะ การซ้ำคำ และการเล่นคำ อาจกล่าวได้ว่าไม่ได้มีบทบาทหน้าที่เพียงแต่เป็นเครื่องมือสร้างความงามงดงามในด้านภาษาเพียงอย่างเดียวเท่านั้น หากการเล่นเสียงและเล่นคำนี้ ยังทำหน้าที่ช่วยเน้นย้ำความหมาย ปลุกเร้าให้ฮึกเหิม บางตอนเร้าให้เกิดจินตนาการ ทำให้ผู้อ่านมีจินตภาพที่แจ่มชัด สามารถทราบสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีตได้ไม่มากนักน้อย

ลีลาการเล่นเสียงในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม จึงเป็นลักษณะเด่นเฉพาะอีกประการหนึ่ง ที่ผสมความงามในด้านเสียงอันไพเราะ ให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่เต็มไปด้วยพลังแห่งการปลุกเร้าได้อย่างผสมกลมกลืน

^{๑๐๐} ประกาย ปรัชญา, “ก้าวทุกก้าวที่หนักแน่นแห่งแดนโดม คือบทเพลงถึงโคมโหมมแรงไฟ,” ใน คืนจากปรากฏจากถนนสายนั้น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๒๕), หน้า ๓๔.

๕.๓ วรรณศิลป์ที่เกิดจากการใช้ภาพพจน์

การใช้ภาพพจน์ เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยให้กวีสะท้อนความรู้สึกนึกคิดของตนได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง การศึกษาวิเคราะห์ภาพพจน์จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง การศึกษาวิเคราะห์วรรณศิลป์ที่เกิดจากการใช้ภาพพจน์ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะยึดตามขอบเขตของสุจิตรา จงสถิตยัวัฒนา ที่อธิบายไว้ว่า

“ ภาพพจน์ในความหมายกว้าง หมายถึง การใช้ถ้อยคำภาษาสร้างให้เกิดภาพ อาจจะเป็นการใช้กลวิธีเปรียบเทียบหรือใช้คุณสมบัติของภาษาด้านต่าง ๆ มาสร้างภาพแก่ใจผู้อ่าน เพื่อให้เกิดสุนทรียรสในงานประพันธ์ กล่าวได้ว่าภาพพจน์เป็นองค์ประกอบสำคัญของการสร้างความงามเชิงวรรณศิลป์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกวีนิพนธ์”^{๑๑๑}

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม มีการใช้ภาพพจน์อยู่หลายประเภท เช่น อุปมา อุปลักษณ์ ปุคลาธิษฐาน อติพจน์ และอรรถวิภาษ โดยจะกล่าวในรายละเอียด ดังต่อไปนี้

๕.๓.๑ ภาพพจน์ประเภทอุปมา (Simile)

อุปมา คือ ภาพพจน์เปรียบเทียบสิ่งที่เหมือนกัน โดยมีคำเชื่อมโยงเช่น คำว่า เหมือน ดุจ ดัง เช่น ปาน ราว ประหนึ่ง เพียง เทียม^{๑๑๒}

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีใช้ภาพพจน์ประเภทอุปมา มากกล่าวเปรียบเทียบ โดยใช้ธรรมชาติเป็นสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึก ดังปรากฏในบทกวี “ ตุลา รำลึก, เรียนรู้, เราร้อน ” ของ คมทวน คันธนู ดังนี้

เปรี้ยวเปรี้ยวจอมโหดทหารหิน ลั่นไกล้างกลืน
ชีพคนหล่นร่วงลงดิน

^{๑๑๑} สุจิตรา จงสถิตยัวัฒนา, หวังสร้างศิลป์นฤมิตรเพริศแพรว การสืบทอดขนบกับการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ (กรุงเทพฯพมหานคร : โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑๙-๑๒๐.

^{๑๑๒} กาญจนา นาคสกุล และคณะ, การใช้ภาษา (กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย), หน้า ๒๔๐.๑.

ผล็อยผล็อยหลุดแล้ววิญญ -
ดูจไม้คว้างกลางหา^{๑๐๓}

ญาณดับยับดิน

คมทวน คันธนู ได้นำภาพใบไม้ที่ร่วงคว้าง อันเป็นภาพธรรมชาติมา
 กล่าวเปรียบเทียบกับร่างของวีรชนที่ถูกละทิ้งว่า "ดูจไม้คว้างกลางหา" สะท้อนให้เห็น
 ความสูญเสียที่เกิดขึ้น

ในบทกวี “ ตูลา อภรรพณ์” ของ เตือนใจ ก็ใช้ภาพพจน์อุปมา ดังนี้

วันที่ฟ้าคลุ้มดำเมฆฝน	<u>เหมือนฟ้าหลังอัสดง</u> เป็นสายสาย
มาน้ำตาพร่ำเห็นเป็นพรายพราย	เหมือนพรายภาพเลวร้ายให้เลื่อนรา ^{๑๐๔}

กวีได้ใช้ธรรมชาติเป็นสื่อแสดง ความวิโยค โศกเศร้า โดยกล่าว
 เปรียบเทียบว่าฝนที่ตกมานั้นไม่ต่างกับหยาดน้ำตา สะท้อนความขื่นขมได้เช่นกัน

การใช้ภาพพจน์อุปมา กวีไม่เพียงแต่จะใช้ธรรมชาติมาเป็นเครื่องแสดง
 ออกถึงอารมณ์อันโศกเศร้ารันทดเท่านั้น หากกวียังได้ใช้ธรรมชาติเป็นเครื่องบ่งชี้ให้
 เห็นความรู้สึกลับียดียินดีที่ได้ช่วยชนะมา และมีนัยของการยกย่องสดุดีวีรกรรมของวีรชน
 ไว้อีกด้วย ดังที่ปรากฏใน “ตุลาเลือดตุลาชัย” ของ คมทวน คันธนู ดังนี้

อา หกตุลาโหด	ปะทุไซติประกายฉาย
สีบसानบ่ขาดสาย	ณ ขบวน ขบถเผย
<u>ตั้งพีชขยายพันธ์</u>	<u>ผลพรรณก็รำเพย</u>
<u>งดงามเพราะงอกเงย</u>	<u>และละลิ่วละไลดมา</u> ^{๑๐๕}

เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่เกิดขึ้นได้ทำให้ผู้คน“สีบसान”แนวคิด
 เรื่องประชาธิปไตยมากขึ้นตามลำดับ กวีจึงได้ใช้ “พีชพันธ์” ที่เจริญงอกงามตาม
 ธรรมชาติมา เปรียบกับภาวการณ์ดังกล่าว ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าสังคมในขณะนั้น
 แนวคิดเรื่องสิทธิเสรีประชาธิปไตยได้เจริญงอกงามเป็นอย่างมาก

ในขณะที่เดียวกัน กวีก็ได้นำธรรมชาติในจักรวาล เช่น “ดาว” มาเปรียบ

^{๑๐๓} คมทวน คันธนู, “ ตูลา รำลึก, เรารู้, เราร้อน ,” ใน สำนักขบถ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
 กอไผ่, ๒๕๓๙), หน้า ๑๓๕.

^{๑๐๔} เตือนใจ, “ตุลา อภรรพณ์,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๐ (ตุลาคม ๒๕๓๙): ๔๕.

^{๑๐๕} คมทวน คันธนู, “ตุลาเลือด ตุลาชัย,” มติชนรายวัน (๗ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.

เทียบการกระทำของนิสิต นักศึกษา ประชาชน อีกด้วย ดังตัวอย่างที่ปรากฏใน “สตุดีวีรชน ๑๔ ตุลา” ของ วิสา คัญทัพ ดังนี้

ดูเทียบทองส่องทางสว่างไสว ร้อยดวงใจเรียงดวงเหนือห้วงหา
วีรชนสถิตสรวงเปรียบดวงดาว สว่างพราวเพื่อมหาประชาชน^{๑๐๖}

จากบทกวีข้างต้น กวีได้เปรียบเทียบพลีชีพของนิสิตนักศึกษาประชาชน ในเหตุการณ์เดือนตุลาคมว่า ประดุจ “เทียบทอง” และ “ดวงดาว” ที่คอยส่องสว่าง นำทางให้แก่ผู้แสวงหาประชาธิปไตย

การใช้ธรรมชาติเป็นความเปรียบในภาพพจน์ประเภทอุปมาจึงเป็นการ ใช้ที่สามารถสื่ออารมณ์ได้หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นชัยชนะอันยิ่งใหญ่ในสมัย เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ หรือวันแห่งความพ่ายแพ้ของประชาชนในสมัย ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ กวีได้ใช้ธรรมชาติเป็นสื่อสะท้อนอารมณ์ ความรู้สึกได้อย่างเข้มข้น

๕.๓.๒ ภาพพจน์ประเภทอุปลักษณ์ (Metaphor)

อุปลักษณ์ คือ ภาพพจน์เปรียบเทียบที่นำลักษณะเด่นของสิ่งที่ต้องการ เปรียบมากกว่าทันทีโดยไม่มีคำเชื่อมโยงหรือบางครั้งอาจมีคำว่า เป็น^{๑๐๗}

ภาพพจน์ประเภทอุปลักษณ์ ที่ปรากฏในกวีนิพนธ์เดือนตุลาคม มี ลักษณะการนำธรรมชาติมาเปรียบเทียบ ในหลายลักษณะ เช่น เพื่อแสดงการยกย่อง สรรเสริญการกระทำของนิสิตนักศึกษาประชาชนว่าเป็นการกระทำที่มีคุณค่า ดังที่ ปรากฏใน “รำลึกหกตุลา” ของ ประกาย ปรัชญา ดังนี้

ทอประกายสายอักษรขึ้นมวงสรวง ว่าพิราบเสรีรวง – เราหวงแหน
ว่าเจ้าคือดวงดาวในดินแดน ด้วยเจ้าคือแบบแผนของแผ่นดิน^{๑๐๘}

ประกาย ปรัชญา ได้ใช้ “ดาว” อันเป็นธรรมชาติในจักรวาล มาแสดง ความเปรียบโดยมุ่งชี้ให้เห็นคุณค่าของนิสิตนักศึกษาประชาชนว่าเป็นผู้ส่องแสง ประชาธิปไตยให้ปวงชน

^{๑๐๖} วิสา คัญทัพ, “สตุดีวีรชน ๑๔ ตุลา,” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ๑๐ (ตุลาคม ๒๕๑๗): ๑๐ – ๑๑.

^{๑๐๗} กาญจนา นาคสกุล และคณะ, การใช้ภาษา (กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย), หน้า ๒๔๐.๑.

^{๑๐๘} ประกาย ปรัชญา, “รำลึกหกตุลา,” ใน คืนจากพรางจากถนนสายนั้น (กรุงเทพมหานคร :

การเปรียบเทียบโดยใช้อุปลักษณ์ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ยังได้นำ “ดิน” “คลื่น” และ “ฝน” มาเปรียบเทียบเพื่อยกย่อง สรรเสริญ การกระทำของผู้ที่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในเหตุการณ์เดือนตุลาคม เช่นเดียวกัน ดังปรากฏใน “เพื่อนร่วมทาง” ดังนี้

เราคือดินหนักแน่นเป็นแผ่นพื้น เราคือคลื่นที่ประดังถั่งโถม
เราคือดนตรีที่บรรเลง เป็ร้องประโคมปลอบประคองผองคนทุกข์^{๑๐๘}
 และจากบท “ดอกไม้แห่งเดือนตุลาคม” ดังนี้

เพื่อนได้จุดประกายไฟไหม้ลามทุ่ง เผาหญาร้ายรินยุงยับขยี้
เพื่อนคือฝนพร่างฟ้าพรมชาติ ปลุกทุกชีวิตให้มีชีวิตชีวา^{๑๐๙}

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้เปรียบเทียบนิสิตนักศึกษาประชาชน ในเหตุการณ์เดือนตุลาคมว่า คือ “ก้อนดิน” ที่ช่วยสร้างประชาธิปไตยให้มั่นคงยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเปรียบเป็น “คลื่น” และ “เสียงดนตรี” ที่ช่วยปลอบโยนผู้คนให้คลายทุกข์ ตลอดจนเปรียบเป็น “ฝน” ที่พรมพร่าง “ปลุกทุกชีวิต” ให้สดชื่นอย่างมีชีวิตชีวา

ศิริวร แก้วกาญจน์ ก็เป็นกวีอีกผู้หนึ่งที่ได้อาศัยธรรมชาติมาเปรียบเทียบ เพื่อชี้ให้เห็นความดีงามของผู้ที่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ดังปรากฏใน “เหนือสายธารแห่งการย่อยสลาย” ดังนี้

ลูก – ลูก แห่งเดือนตุลาคม คือสายลมเร่ร่อนในทุ่งหญ้า
คือสายแดดแผดเผาเงาമായา คือสายฝนปรารถนาฆ่าไฟร้าย^{๑๑๐}

การใช้ภาพพจน์อุปลักษณ์โดยใช้ธรรมชาติเป็นความเปรียบ ยังปรากฏในลักษณะของการสื่อให้เห็นความยิ่งใหญ่เกรียงไกรของขบวนการประชาชน การที่มักใช้อุปลักษณ์มาขยายจินตภาพในเชิงปริมาณ เป็นเพราะในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ นิสิต นักศึกษาประชาชนจำนวนมากได้รวมตัวกันเดินขบวนเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย อย่างที่ไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์ ภาพของขบวนการประชาชนอัน

^{๑๐๘} เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, “เพื่อนร่วมทาง,” ใน ตากรุ่งเรืองโพยม (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ ก . ใ . ก . , ๒๕๓๑), หน้า ๑๔๒.

^{๑๐๙} เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, “ดอกไม้แห่งเดือนตุลาคม,” มติชนรายวัน (๖ ตุลาคม ๒๕๒๓): ๖.

^{๑๑๐} ศิริวร แก้วกาญจน์, “เหนือสายธารแห่งการย่อยสลาย,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๑ (ตุลาคม ๒๕๓๙): ๔๕.

ยิ่งใหญ่มหาดล จึงถูกนำมากล่าวเปรียบไว้ในบทกวีอยู่เสมอ และสิ่งที่กวีนิยมนำมาเปรียบเทียบมากที่สุด คือ “คลื่น” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ลัทธิพิสัยสรณะสรรพ	และระงับเผด็จการ
<u>คลื่น</u> โถมถลักก็จะประจาร์	ทรราชก็ปราศไป
<u>คลื่น</u> ชนละลอกหลุละม้าย	และละลายระบือไกล
<u>คลื่น</u> คนตุลาชยสมัย	วิธกล้าขบถกรรม ^{๑๑๒}

กวีใช้ “คลื่น” เป็นอุปลักษณ์ ในบทดังกล่าว เพื่อสร้างจินตภาพในเชิงปริมาณ แสดงให้เห็นพลังอันยิ่งใหญ่ เกรียงไกรของขบวนการประชาชน ณ ถนนราชดำเนินที่หลั่งไหลกันมาอย่างเนืองแน่น สำหรับการนำ “คลื่น” มาเป็นอุปลักษณ์เพื่อสื่อให้เห็นขบวนการประชาชนอันมหาศาลนั้น กล่าวได้ว่าเป็นการสืบขนบการใช้มาจากแนวทางการเขียนร้อยกรองในยุค พ.ศ. ๒๔๙๐ ดังที่ปรากฏในผลงานร้อยกรอง “ภาพสรวงอันลวงตา” ของอุชเชนี ดังนี้

ถึงเป็นแมงแรงนิตกระจิตจ้อย	เป็นเรือนร้อยร่วมจิตนิมิตมัน
ผนึกรแรงแข็งขึ้นเป็นหมื่นพัน	<u>ใครจักกันคลื่นกล้าประชาไทย</u> ^{๑๑๓}

อุชเชนี ได้เปรียบเทียบต่อสู้ของประชาชนในสมัยก่อน โดยใช้คำว่า “คลื่นกล้า” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า “ประชาไทย” ในยุคสมัยนั้นได้ “ผนึกรแรงแข็งขึ้น” ได้อย่างยิ่งใหญ่ กล้าหาญ เช่นกัน

นอกจากจะใช้ “คลื่น” เป็นอุปลักษณ์ สื่อให้เห็นภาพของการเดินขบวนที่ยิ่งใหญ่แล้ว กวียังได้ใช้ “กองทัพ” หรือ “สายธาร” มาสื่อให้เห็นภาพความยิ่งใหญ่ในเชิงปริมาณอีกด้วย การใช้อุปลักษณ์ “กองทัพ” นั้น เป็นการใช้คำที่มีมาก่อนยุค ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ แล้ว เพราะมีใช้ในงานร้อยกรองของจิตร ภูมิศักดิ์ มาก่อน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

หยาดเหงื่อและแรงงานที่หลั่ง	เปรียบดังกระแสธารกว้างใหญ่
ที่หล่อเลี้ยงชีวิตมวลประชาไทย	และพัฒนาโลกให้รุดเร็วมา
นำขบวนการสังคมนิยมหวาดหวั่น	<u>เป็นกองทัพหน้าสำคัญที่ฟันฝ่า</u>

^{๑๑๒} ราชบัณฑิต, “โถมตุลา ประชาธิปไตย,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๘ (ตุลาคม ๒๕๓๒): ๕๗.

^{๑๑๓} อุชเชนี(นามแฝง), “ภาพสรวงอันลวงตา,” ใน ขอบฟ้าขลิบทอง พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงกมล, ๒๕๒๓), หน้า ๑๐๑.

อย่าเชื่อคำมอมเมาว่าเราไร้ค่า

โลกก้าวมาเพราะงานและเหงื่อชนชั้นได้^{๑๑๔}

บทกวีบทนี้ อวยพร พานิช ได้กล่าวไว้ว่า “จิตร ยกย่องชนชั้นผู้ใช้แรงงานว่าเป็น “กองทัพหน้า” ของขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมอันเป็นความคิดตามระบบสังคมนิยม โดยที่จิตรมิได้ระบุชัดแจ้งว่าเขาหมายถึงกรรมกรหรือชาวนา ซึ่งผิดกับงานของ “นายผี” ที่เน้นแรงงานของชาวนาเป็นหลักอย่างชัดเจน”^{๑๑๕}

ในขณะที่กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม จะมีการใช้คำ “กองทัพ” เหมือนกัน แต่กวีใช้ “กองทัพ” มาเปรียบ โดยสื่อความหมายที่แตกต่างกันไปจากยุค ๒๕๑๐ ดังปรากฏใน “เดินขบวน” ของ สุพจน์ คัญทัพ ดังนี้

ทิวแถวแนวประดับ	เป็นกองทัพทอดประเทือง
สายรุ้งที่รุ้งเรือง	คือสายธารประชาไทย
กระแสนหลาก ถ้ำหากรวม	จรดร่วมท่วมผไท
ชนเหวจะหวนไหว	อาวุธกลกระนั้นหรือ ^{๑๑๖}

การเปรียบเทียบเป็น “กองทัพ” ในบทกวีข้างต้น กวีไม่ได้เปรียบเทียบเพื่อสื่อให้เห็นว่านิสิต นักศึกษา ประชาชน เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครอง หากในเหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีต้องการเปรียบเทียบการเดินขบวนของนิสิตนักศึกษา ประชาชน ในเชิงปริมาณว่าไม่ต่างไปจาก “กองทัพ” ที่ทอดยาวเป็นทิวแถว และนอกจากนี้กวียังใช้คำว่า “สายธาร” มาเปรียบเพื่อให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้นว่าประชาที่ลุกขึ้นมาต่อต้านอำนาจเผด็จการนั้น คือ “สายธาร” ที่หลากเชี่ยวและมีอำนาจพอที่จะต่อสู้กับ “อาวุธกล” ได้อย่างไม่สะทกสะท้าน

การใช้อุปมาอุปไมย โดยนำธรรมชาติมาเป็นการเปรียบเทียบ เพื่อสื่อภาพในเชิงปริมาณ ไม่ได้สะท้อนความยิ่งใหญ่เกรียงไกรของขบวนทัพประชาชนแต่เพียงด้านเดียว หากในอีกด้านหนึ่ง กวีก็ได้เปรียบเทียบความสูญเสียชีวิตของผู้ที่ต่อสู้เพื่อสิทธิและเสรีภาพในเหตุการณ์เดือนตุลาคมว่า มีปริมาณมากมายมหาศาลเช่นเดียวกัน ดังปรากฏใน “ตุลารำลึก” ของ โหนดยืนตาย vs ชายชรา ดังนี้

^{๑๑๔} อวยพร พานิช , “ จิตร ภูมิศักดิ์กับงานวรรณกรรมร้อยกรอง,” ปราชญ์สาร ๒(เมษายน – มิถุนายน, ๒๕๓๓): ๓๖.

^{๑๑๕} เรื่องเดียวกัน, ๓๖.

^{๑๑๖} สุพจน์ คัญทัพ, “เดินขบวน,” ประชาธิปไตย (๗ เมษายน ๒๕๑๘): ๔.

ประชาธิปไตยกว่าได้	ยากเข็ญ
เลือดตาสาดกระเซ็น	แซ่ซ้อง
<u>ชีวิตทับถมเป็น</u>	<u>ฎา</u>
ปลุกใจไทยเรียกร้อง	เร่รังสู๋ แสงหา ^{๑๑๗}

และบทกวี “รำลึก-สืบทอดพระราชมหาโศกาลัย,ตุลา” ของ
พันชกานท์ ตฤณราชฎร์ ดังนี้

หลับเสียดึงดิรชนแห่งคนกล้า	หน่อพันธุ์แห่งตุลา – เกิดทุกหน
จักพิทักษ์ระบอบแห่งประชาชนคู่สากล	แม้ชีพจะร่วงหล่นปนธารเลือด ^{๑๑๘}

กวีได้สะท้อนภาพความเหี้ยมโหดของผู้นำฝ่ายรัฐที่สั่งฆ่านิสิต
นักศึกษา ประชาชนที่มีเพียงมือเปล่า จนกระทั่งต้องสูญเสียชีวิตและเลือดเนื้อ
อย่างมากมายมหาศาลเป็น “ฎา” หรือเป็น “ธารเลือด” การใช้ความเปรียบอิงแนวเทียบ
ดังกล่าว จึงเชื่อมโยงไปสู่ความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงได้อย่างเด่นชัด

นอกจากจะใช้ธรรมชาติในการเปรียบเทียบแล้ว กวียัง ใช้ “มาร” หรือ
“อสูร” มาเปรียบอีกด้วย การใช้อุปลักษณ์ว่า “อสูร” ได้เคยปรากฏมาแล้วในยุค
สมัยของอุชเชนี ดังปรากฏใน “กว่าสบสันต์สุขแท้” ดังนี้

โลกไร้งาม,ความหวัง,กระทั่งรัก	อกระอักอันโอยเทียวโหยหา
<u>หวังอะไรเมื่ออสูรพุนโลกา</u>	<u>หวังอะไรเมื่อวิญญูถูกฆ่าพัน^{๑๑๙}</u>

อุชเชนี ได้กล่าวถึงสภาพสังคมในขณะนั้นว่า เป็น “โลกที่ไร้งาม” เต็ม
ไปด้วยความทุกข์ยาก อันเนื่องมาจากผู้ปกครองในยุคนั้น มีความชั่วร้ายไม่ต่างไป
จาก “อสูร”

^{๑๑๗} โหนดยีนตาย vsชายชรา, “ ตุลารำลึก,”นขัณสุดสัปดาห์ ๑๕(๒๑ ตุลาคม ๒๕๓๖): ๕๐.

^{๑๑๘} พันชกานท์ ตฤณราชฎร์, “รำลึก –สืบทอดพระราชมหาโศกาลัย,ตุลา,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์
๒๐ (ตุลาคม ๒๕๓๕): ๒๒.

^{๑๑๙} อุชเชนี(นามแฝง), “กว่าสบสันต์สุขแท้,” ใน ขอบฟ้าขลิบทอง พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์ดวงกมล, ๒๕๒๓), หน้า ๗๔.

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ได้มีการใช้คำว่า “มาร” หรือ “อสูร” มาเป็นอุปลักษณ์ เปรียบเทียบการกระทำของผู้นำรัฐที่ปกครองประชาชน ด้วยระบอบเผด็จการ ในลักษณะเดียวกัน ดังปรากฏใน “ด้วยศรัทธาท่วมท้นแผ่นดินแดน จะพังแผ่นดินผาสงครามครึนฯ” ของ คมสัน พงษ์สุธรรม ดังนี้

จดจำจารในหัวใจลึก	ว่าครั้งหนึ่งเพลงศึกเหล่าอสูร
มันก่อกรรมทำเข็ญเป็นข้อมูล	ที่แนบแน่นและพอกพูนเพื่อทางคิน ^{๑๒๐}

หรือบทกวี “ถึงปลิงตัวสุดท้าย” ของ ก้อง เจริญราษฎร์ ดังนี้

สิบสี่ตุล่ายังจำได้	เลือดไทยไหลนองแผ่นดิน
ศพ.....ศพร่วงผลอยลงกลางดิน	ชีพสิ้น....เพราะมือมาร ^{๑๒๑}

บทกวี จากผู้ต้องหาคดี ๖ ตุลา คนหนึ่งใน บนเส้นทางศรัทธาประชาชน ดังนี้

ลูกลูกได้สืบสานงานของพ่อ	ให้เติบโตก้าวไกลไปทุกหน
พวกอธรรมมารทมิพจึงดิ้นรน	สังหารโหดประชาชนหกตุลา ^{๑๒๒}

กวีเปรียบเทียบให้ “มาร” หรือ “อสูร” เป็นตัวแทนของฝ่ายอธรรมซึ่งมีความเลวร้าย กวีได้เปรียบเทียบการกระทำของเผด็จการว่ามีความชั่วร้ายไม่ต่างกับเหล่าอสูร หรือหมู่มาร ขณะเดียวกันการใช้อุปลักษณ์ดังกล่าว มีนัยบ่งชี้ให้สังคมรับรู้ว่าการต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยของนิสิต นักศึกษา นั้น เป็นการกระทำที่ถูกต้องโดย “ชอบธรรม”

๕.๓.๓ ภาพพจน์ประเภทบุคคลิษฐาน (Personification)

บุคคลิษฐาน คือภาพพจน์ที่เกิดจากการเปรียบเทียบโดยนำสิ่งไม่มีชีวิตหรือมีชีวิตแต่ไม่ใช่คนมากล่าวถึงราวกับเป็นคน^{๑๒๓}

^{๑๒๐} คมสัน พงษ์สุธรรม, “ด้วยศรัทธาท่วมท้นแผ่นดินแดน จะพังแผ่นดินผาสงครามครึนฯ,” ใน สวนทางเดือน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ฟ้าสีโก, ๒๕๒๓), หน้า ๑๔๖-๑๔๗.

^{๑๒๑} ก้อง เจริญราษฎร์, “ถึงปลิงตัวสุดท้าย,” ประชาธิปไตย (๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘): ๔.

^{๑๒๒} สุमितร์ วงศ์สามัญ (รวบรวม), บนเส้นทางศรัทธาประชาชน (กรุงเทพมหานคร : ชุมชมวรรณศิลป์ธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒), หน้า ๘.

การใช้ธรรมชาติเป็นสื่อเปรียบเทียบนั้น ปรากฏในภาพพจน์ประเภท
 ปุคลาธิษฐานด้วยเช่นกัน ดังจะเห็นได้ว่ากวีได้ให้ธรรมชาติแสดงอาการคร่ำครวญต่อ
 การจากไปของนิสิตนักศึกษาและประชาชน ดังปรากฏใน “สตุดีวีรชน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖”
 ของประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล ดังนี้

<u>‘แม่น้ำปิง’ ยินข่าวเศร้าสลด</u>	<u>ล้า’มุล’ลดแรงเลื่อนการเคลื่อนไหว</u>
<u>ธาร ‘ตาปี’ อ่อนล้ากว่าวันใด</u>	<u>‘เจ้าพระยา’ ร้องไห้... ไปนิรันดร์</u>
.....
<u>พระจันทร์ร้อยรอยปวดความมรดร้าย</u>	<u>เปล่งแสงวาวเคล้าหมองหม่นบนเวหา</u>
<u>ดาวทุกดวงอาลัยรำการอำลา</u>	<u>หลังน้ำตาสู้อันแผ่นดินทอง^{๑๒๔}</u>

และบทกวี “ดอกหญ้า” ของ พันทางค์ ดังนี้

<u>เจ้าต้นไม้กับใบหญ้า</u>	<u>หลังน้ำตาพากันร้องไห้</u>
ครั้งเมื่อเจ้าดอกไม้ไพร	ถูกฆ่าตายใกล้คูหา
เจ้าดอกหญ้าถูกฆ่าที่สนามหลวง	เจ้ารวงข้าวถูกจับตั้งข้อหา
เจ้าเคียวขึ้นขมตรมอร่า	เมื่อคนกล้าถูกเขวนคอที่ต้นมะขาม ^{๑๒๕}

หากจะจัดเหตุการณ์เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ว่าเป็นวันแห่งชัยชนะของประชาชน วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ก็อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นวันแห่งความพ่ายแพ้ของบรรดานิสิต นักศึกษาและประชาชน เพราะนิสิตนักศึกษาจำนวนไม่น้อยต้องสูญเสียชีวิตในเหตุการณ์นี้ ซึ่งถือเป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ กวีได้นำภาพธรรมชาติมาเป็นการเปรียบเทียบเพื่อสะท้อนความอาดูร ชื่นชม จากเดิมกวีเคยใช้ “ดวงดาว” แทนความหวังความสำเร็จอันสุขสกาวิโชติช่วงก็แปรเปลี่ยนเป็น “ดาวร่วงอาลัย” พันธุ์ไม้ พันธุ์พืช ดอกไม้ ที่เคยเบ่งบาน ผลิยอด ขยายพันธุ์เสรี ก็กลายเป็นภาพของการปลิดปลิว ร่วงหล่น เป็นใบไม้ร่วง ภูเขา แม่น้ำ ลำธาร ต่างพากันร่ำไห้ สะท้อนสะท้อนใจไปกับสภาพอันแหลกหักยับเยินของประชาชน การใช้ภาพพจน์ประเภทปุคลาธิษฐานในบทกวีข้างต้น สะท้อนให้เห็นอารมณ์วิปโยค โศกเศร้าได้

^{๑๒๓} กาญจนา นาคสกุล และคณะ, การใช้ภาษา (กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย), หน้า ๒๔๐.๓.

^{๑๒๔} ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล, “สตุดีวีรชน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖,” ใน ไปกับความคับแค้น (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, ๒๕๑๘), หน้า ๓๑ - ๓๒.

^{๑๒๕} พันทางค์, “ดอกหญ้า,” มาตุภูมิ (๒ มีนาคม ๒๕๒๖) :๑๐.

อย่างดี

ในขณะที่เดียวกัน กวีก็ได้ใช้สถานที่สำคัญของเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มาเป็นภาพพจน์ประเภทอุปมาอุปไมย โดยกำหนดให้สถานที่ดังกล่าว แสดงความเจ็บปวด รวดร้าว ดังปรากฏใน "เพื่อนคือคมกวีเขียนเลือดเพื่อนเข้าแลกอธิปไตย" ของ ประกาย ปรัชญา ดังนี้

หนึ่งร่างทะเล็ดราบธรณี สองร่างตั้งรูลี
 ร้อยร่างจิ่งล้มละเลงลาน แม่โคมเดือดดาล
 กระสุนถ่อยโถมถั่งตั้งธาร สนามหลวงปวดร้าวลัย^{๑๒๖}

ประกาย ปรัชญา ได้ใช้ "แม่โคม" ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และได้ให้ "สนามหลวง" ซึ่งอยู่หน้ามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แสดงกริยาอาการอัน "เดือดดาล" และสะท้อนความรู้สึก "ปวดร้าวลัย" ยิ่ง เมื่อเห็นภาพนิสิตนักศึกษา และประชาชนในวันนั้นต้องถูก "กระสุนถ่อย" เข้าปลิดชีวิต

๕.๓.๔ ภาพพจน์ประเภทอติพจน์ (Hyperbole)

อติพจน์ คือภาพพจน์เปรียบเทียบกับเกินจริง เช่น รักคุณเท่าฟ้า^{๑๒๗} ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีใช้ภาพพจน์ชนิดนี้ไม่น้อย ดังปรากฏใน "กัมปนาท" ของ ศรีสวัสดิ์ พิจิตรวรการ ดังนี้

กัมปนาทฟาดฟ้าหล้าสยาม อุโฆษข้ามสามภพกลบเสียงสรรพ
 คือดนตรีวีรกรรมล้ำลาลัย อันชนชั้นบรรเลงเป็นเพลงเดิน^{๑๒๘}

การใช้อติพจน์ดังตัวอย่างข้างต้น สะท้อนให้เห็นภาพและบรรยากาศอันยิ่งใหญ่ เกรียงไกร ขณะเดียวกันก็มีนัยการยกย่อง ชื่นชมว่า "คือดนตรี" ที่ไพเราะงดงามอีกด้วย ศรีสวัสดิ์ พิจิตรวรการ ได้สะท้อนภาพบรรยากาศ การเดินขบวนของนิสิตนักศึกษาประชาชน ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ว่ามีเสียงก็ก้องกัมปนาทจนสามารถ "อุโฆษข้ามสามภพ" ได้ การกล่าวเกินจริงในลักษณะดังกล่าว กวีได้สืบขนบมาจากการใช้อติพจน์มาจากบทร้อยกรอง เรื่อง รามเกียรติ์ ตอนศึกทศกัณฐ์

^{๑๒๖} ประกาย ปรัชญา, "เพื่อนคือคมกวีเขียนเลือดเพื่อนเข้าแลกอธิปไตย," ใน คืบจากพรากจากถนนสายนั้น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๒๖), หน้า ๗-๘.

^{๑๒๗} กาญจนา นาคสกุล และคณะ, การใช้ภาษา (กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย), หน้า ๒๔๐.๑.

^{๑๒๘} ศรีสวัสดิ์ พิจิตรวรการ, "กัมปนาท," ประชาธิปไตย (๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๖): ๔.

ครั้งแรก ทักษิณชุนสิปรก ซึ่งเป็นบทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระพุทธ -
เลิศหล้านภาลัย ดังตัวอย่าง

ทวยหาญให้ร้องก้องกัมปนาท	สุธาวาศไหวห้วนลั่นเลื่อน
บดบังสุริยันตะวันเดือน	คลาดเคลื่อนจตุรงค์ตรงมา ^{๑๒๙}

นอกจากนี้การใช้ฉันทิพนธ์ยังปรากฏในบทกวี “วันมหาประชาชัย” ของ
มโนธรรม กวีได้ใช้ฉันทิพนธ์สะท้อนให้เห็นพลังของนิสิตนักศึกษาและประชาชนใน
เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ อีกด้วย ดังนี้

สิบสี่ตุลา วันมหาประ	ชาชัย
<u>มวลชนนบอสงขัย</u>	แซ่ชรวง
วันประชาธิปไตย	ไทยชาติ
<u>วีรชนประกาศก้อง</u>	<u>ทั่วท้อง คัคณาน</u> ^{๑๓๐}

วาทินช จรุงกิจอนันต์ เป็นกวีอีกท่านหนึ่ง ที่ได้้นำการกล่าวเกินจริง
มาสะท้อนให้รู้ว่า “วิญญาน” แห่ง “ความเป็นไท” นั้นไม่มีวันตาย หากจะยืดยงตราบ
กลปวสาน ดังปรากฏใน “ตุลาราลึก” ดังนี้

พิฆาตชีพโดยสนุกสนาน	แต่วิญญานเป็นไไทย่าหมายฆ่า
<u>จะยงอยู่นิจกาลกลปว</u>	<u>วสานสิ้นดินฟ้าโดยทำทาย</u> ^{๑๓๑}

การใช้ฉันทิพนธ์เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนนี้ จะเห็นได้ว่ามีตั้งแต่การชื่นชม
ความยิ่งใหญ่ของการเคลื่อนไหวทัพของมวลชนและการคงอยู่ของวิญญานการต่อสู้ของฝ่าย
พลังนิสิตนักศึกษา และบทคร่ำครวญของฝ่ายตรงข้าม คือ รัฐ ดังบทกวี “เพราะเสียง
นั้นยังคงดำรงอยู่”

คมทวน คันธนู ได้นำบทคร่ำครวญเมื่อกวีต้องจากนางผู้เป็นรัก ในเรื่อง
“นิราศนรินทร์” ซึ่งเป็นบทที่เป็นรู้จักกันอย่างดี คือ

^{๑๒๙} พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย, “ศึกทศกัณฐ์ครั้งแรก,” ใน รามเกียรติ์ (พระนคร: ไทย
วัฒนาพานิช), หน้า ๓๑๕.

^{๑๓๐} มโนธรรม, “วันมหาประชาชัย,” ประชาธิปไตย (๑๑ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๓.

^{๑๓๑} วาทินช จรุงกิจอนันต์, “ตุลาราลึก,” ใน ขัณฑ์กานท์กลอน (กรุงเทพมหานคร: ภูเก็ตเพกา,
๒๕๓๒), หน้า ๔๓.

ตราบนขุนศิริชั้น	ขาดสลาย แลแม่
<u>รักษาหยาด</u>	<u>หกฟ้า</u>
สุริยจันทร์ฉาย	จากโลก ไปฤา
<u>ไฟแล่นล้างสีหล้า</u>	ห่อนล้างอาลัย ^{๑๓๒}

คมทวน คันธนู ได้นำการกล่าวเกินจริง จากเรื่อง นิราศนรินทร์ มาปรับใช้กับเหตุการณ์ช่วงที่ผู้นำรัฐบาลในขณะนั้น จำต้อง “ตู่หรัตตู่หเร” ลี้ภัยไปต่างประเทศ จนกระทั่ง สวรรค์ทั้งสิบหกชั้นฟ้า และทวีปทั้งสี่ต้องมาพลิกคว่ำแหลกสลาย การกล่าวเกินจริงในบทนี้ สะท้อนสถานภาพอันล่มสลายของผู้นำเผด็จการได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่างต่อไปนี้

<u>สิบ หกห้องฟ้าพลิก</u>	<u>พลัดหยาย</u>
<u>สี่ หลักมาแหลกสลาย</u>	<u>ลุ่มท้อง</u>
ตู่ หรัตตู่หเร ผาย	แผ่นออก
ลา รำญาติพี่น้อง	ลูกน้องหน้าสลอน ^{๑๓๓}

การใช้ภาพพจน์อดีตพจน์ ดังที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น เป็นเครื่องยืนยันได้ว่ากวียังเห็นคุณค่าของวรรณคดีโบราณ และสามารถนำขบวนการใช้อดีตพจน์ในสมัยก่อน มาปรับใช้กับเหตุการณ์สมัยใหม่ได้อย่างประสมกลมกลืน และยังเป็นการยกย่องสรรเสริญผู้สูญเสียชีวิตในเหตุการณ์เดือนตุลาคมไปพร้อมๆ กันด้วย

๕.๓.๕ ภาพพจน์ประเภทอรรถวิภาษ (Paradox)

ภาพพจน์ประเภทอรรถวิภาษ คือ “ภาพพจน์ที่เกิดจากการแสดงความหมายที่ดูเหมือนจะขัดแย้งกันหรือเป็นไปไม่ได้ แต่เมื่อวิเคราะห์ความหมายลึกลงไป อาจตีความได้อย่างกลมกลืน^{๑๓๔}

กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม มีการใช้อรรถวิภาษ เพื่อแสดงแนวคิดในเชิงปลุกเร้าให้ลุกขึ้นต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยต่อไป ดังตัวอย่างบทกวี “รำลึกวีรชนเดือนตุลาฯ” ของ สุรววิช วีรวรรณ ดังนี้

^{๑๓๒} ภาพพจน์เหนือ ภาพพจน์เหนือชีวิต นิราศนรินทร์ (พระนคร: กรมศิลปากร), หน้า ๑๕๗.

^{๑๓๓} คมทวน คันธนู, “เพราะเสียงนั้นยังคงดำรงอยู่,” มติชนรายวัน (๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๖): ๔.

^{๑๓๔} กาญจนนา นาคสกุล และคณะ, การใช้ภาษา (กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย), หน้า ๒๔๐.๔.

จึงเกิดบทเรียนพระราช	ประชาชนผงาดขึ้นยี่ย่า
ฝ่ากระสุนห่าเหวที่สาदनนำ	ซัดร่างผู้แสวงธรรมให้ล้มครืน
<u>ยอมเป็นความตายที่ก่อเกิด</u>	<u>สัจจะบรรเจิดกระหายหิ้น</u>
<u>ปลุกประชาชนขึ้นหยัดยิ้น</u>	<u>อธิปไตยครึ่งฝืนก็คลี่บาน^{๑๓๕}</u>

กวีได้นำภาพพจน์อรรถวิภาษมาใช้ เพื่อสื่อให้เห็นว่าเมื่อฝ่ายรัฐ “ซัดร่างผู้แสวงธรรม” จนต้องล้มตายไป แต่ความตายดังกล่าว กลับปลุกประชาชนให้รู้จักสัจธรรม และ “ก่อเกิด” เป็น อธิปไตยที่เบ่งบานแทนที่

การใช้อรรถวิภาษยังปรากฏในบทกวีอื่น ๆ อีกคือบทกวีของ กวีนิพนธ์ ดังนี้

เจ้าจากไกลจากไปแต่เพียงร่าง	แต่ไม่จางจากใจคนไทยหนอ
<u>เทียนที่ดับดับไปมิใช่ต่อ</u>	<u>แต่กลับจ่อจุดไฟหัวใจคน^{๑๓๖}</u>

จากตัวอย่าง กวีได้กล่าวนำอรรถวิภาษ มาเสนอเพื่อชี้ให้เห็นว่าผู้ที่เสียชีวิต เนื่องจากต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ใช่ว่าจะจางหายไปจากใจคนไทย โดยใช้คำที่มีความหมายขัดแย้ง คือเทียนที่ดับไปนั้น ใช่ว่าจะไร้ค่า แต่เป็นการ “ดับ” ที่สามารถ “จุดไฟ” คือสร้างศรัทธาประชาธิปไตยให้สว่างไสวขึ้นมาได้

นอกจากนี้ คมสัน พงษ์สุธรรม ได้นำอรรถวิภาษมาใช้ใน “ ๖ ตุลา รำลึก” ดังนี้

แต่ละคนแต่ละคนที่หล่นร่วง	แต่ละดวงแต่ละดวงที่ร่วงหาย
<u>พอดับพับล้มลงก็ผุดพราย</u>	<u>กอพีชพันธ์แผ่ขยายมาแทนทด^{๑๓๗}</u>

กวีใช้อรรถวิภาษ เพื่อแสดงนัยให้เห็นว่า “ดาว” ที่ “ร่วงหาย” หรือล้ม

^{๑๓๕} สุวิรัช วีรวรรณ, “รำลึกวีรชนเดือนตุลาฯ,” มาตุภูมิ (๖ ตุลาคม ๒๕๒๖): ๔.

^{๑๓๖} กวีนิพนธ์, ใน รำลึกมหิตลเดือนตุลา (กรุงเทพมหานคร : งานรำลึกเพื่อนมหิตลเดือนตุลา, ๒๕๔๐), หน้า ๕๐.

^{๑๓๗} คมสัน พงษ์สุธรรม, “ ๖ ตุลารำลึก,” ใน สวนทางเถื่อน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พาลีโก, ๒๕๒๓), หน้า ๑๒๖.

ตายในเหตุการณ์เดือนตุลาคม ซึ่งหมายถึงนิสิตนักศึกษาประชาชน นั้นไม่มีวันตาย หากแต่จะเกิด “กอฟีชพันธุ์” ใหม่ ซึ่งหมายถึงคนรุ่นหลังที่จะต่อสู้เพื่ออธิปไตยมา “แผ่ขยาย” แทนที่

การใช้วรรณวิภาษในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม อาจกล่าวได้ว่าเป็นการใช้ที่มีลักษณะร่วมกันโดยแท้จริง ดังจะเห็นได้จาก “สาร” ที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดออกมานั้น มุ่งชี้ให้เห็นว่าเผด็จการ หรืออำนาจรัฐ ไม่มีวันที่จะเข่นฆ่า หรือทำลายขบวนการต่อสู้ของประชาชนให้หมดสิ้นลงไปได้ ในทางตรงกันข้าม ทุกชีวิตที่ “ตาย” จะไม่เป็นการดับสิ้นที่สูญเปล่า หากคนรุ่นหลังสามารถสืบทอดสานสร้างอุดมการณ์ ให้ “เกิด” ขึ้นใหม่ได้อย่างมีพลัง การใช้วรรณวิภาษดังกล่าว จึงถือได้ว่า เป็นการใช้คำที่มุ่งเชิดชูอุดมการณ์ สร้างกระแสสำนึกให้ประชาชนอย่าได้ท้อแท้ สิ้นหวัง หรือหมดพลังในการต่อสู้ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถกระตุ้นเตือนให้มวลชนร่วมสืบทอดเจตนารมณ์เพื่อประชาธิปไตยได้อย่างงดงาม

๕.๔ การสร้างวรรณศิลป์ด้วยการใช้สัญลักษณ์

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม นอกจากจะมีการใช้ภาพพจน์ เพื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดแล้ว ยังมีการใช้สัญลักษณ์ควบคู่ไปกับการใช้ภาพพจน์อีกด้วยสัญลักษณ์ในที่นี้ใช้ตรงศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Symbol พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ - ไทย ได้อธิบายว่าเป็น “สิ่งมีชีวิตหรือสิ่งไม่มีชีวิตซึ่งเป็นตัวแทน หรือสิ่งแทนของอีกสิ่งหนึ่ง ตัวอย่างเช่น ตราชูคือสัญลักษณ์ของความยุติธรรม ลูกโลกและคทาถือการปกครองแบบราชาธิปไตย นอกจากนี้การกระทำและท่าทางอาจเป็นสัญลักษณ์ได้อีกเช่นกัน”^{๑๓๘}

จากการสำรวจกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม พบว่ากวีได้นำสิ่งต่าง ๆ มาใช้เป็นสัญลักษณ์หลายประการ อาทิ การใช้ธรรมชาติ ซึ่งจำแนกได้เป็นพืช และธรรมชาติในจักรวาลต่าง ๆ การใช้ไฟ การใช้นก การใช้เครื่องพันธนาการ การใช้ธง การใช้สถานที่ที่เกิดเหตุการณ์มาสื่อความหมาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๕.๔.๑ การใช้ธรรมชาติเป็นสัญลักษณ์

การใช้ธรรมชาติเป็นสัญลักษณ์ในกวีนิพนธ์เดือนตุลาคมนั้น สามารถแบ่งออกเป็นธรรมชาติที่เป็นพืช เช่น ไข่มุก ดอกไม้ หญ้า ดอกหญ้า และธรรมชาติที่อยู่ในจักรวาล คือ ดาว เดือน ตะวัน ไฟ สายรุ้ง เมฆ หมอก ฝน พายุ ซึ่งมีลักษณะการใช้ที่แตกต่างกันออกไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

^{๑๓๘} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ - ไทย (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕), หน้า ๔๒๓.

การใช้ “พืช” เป็นสัญลักษณ์นั้น มีหลากหลายชนิด ดังเช่น ใบไม้ ดอกไม้ และหญ้า ซึ่งแต่ละสัญลักษณ์ มีความหมายที่แตกต่างกันออกไป การใช้ “ใบไม้” หรือ “ดอกไม้” เป็นสัญลักษณ์ ได้มีใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๐ ดังผลงาน “เสียงกระซิบที่หลุมฝังศพของเธอ” ของ ทวีปวร ดังนี้

ขอเป็นเพียงใบพฤกษาคาราร่วงหล่น	ถมสายชลแต่ละใบให้แน่นหนา
เพื่อหนทางเป็นธรรมค้ำโลกา	จักปรากฏแก่ตากาลต่อไป
ขอเป็นเพียงอณูหนึ่งซึ่งเสริมแรง	ดาวเพลิงแรงไฟโรจน์ปราโมทย์สมัย
ลบรรดาตรีที่ทมิฬหมื่นกายใจ	บรรดาไทยทุกผู้จงสู้อภัย ^{๑๓๙}

ภิญโญ กองทอง ได้กล่าวถึงการเขียนบทกวีบทนี้ว่า “ทวีปวร เขียนขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ เน้นย้ำให้เห็นว่าเป็นยุคที่มีดที่หวังเห็นประชาชนคนก้าวหน้า โดยเฉพาะคนหนุ่มสาวให้ดำเนินรอยตาม”^{๑๔๐} และกวีได้ใช้ “ใบพฤกษา” เป็นสัญลักษณ์แทนคนหนุ่มสาวในยุคนั้น ในยุคเหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีได้สืบทอดการใช้ สัญลักษณ์ดังกล่าว โดยเปรียบเทียบให้ผู้เรียกร้องประชาธิปไตย เป็น “ใบไม้” เช่นเดียวกัน โดย “ใบไม้” สามารถสื่อความหมายได้สองด้าน คือด้านที่องอาจหาญกล้า เพราะได้รับชัยชนะ กวีจึงเปรียบเทียบเป็น “ใบไม้ใหม่” และด้านที่ต้องพ่ายแพ้แก่อำนาจเผด็จการ กวีได้เปรียบเทียบเป็น “ใบไม้ร่วง” ดังเช่นที่ปรากฏใน “พืชพันธุ์แห่งไท” ของประกาย ปรัชญา ดังนี้

ไหวไหวใบไม้พริ้ว	ระหิวหิวละลือลาน
ปลิดซากสู่สายธาร	อันแล่นไหลระเริงแรง ^{๑๔๑}

และบทกวี “ใบไม้ตาย” ของ ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล ดังนี้

แต่ใบไม้ซึ่งตายไปหลายล้าน	หล่อเลี้ยงการต่อสู้รัฐสุญ
ใบไม้ใหม่ยิ่งเสริมยิ่งเพิ่มพูน	สืบตระกูล สืบศักดิ์ศรี “เสรีชน” ^{๑๔๒}

^{๑๓๙} ทวีปวร, “เสียงกระซิบที่หลุมฝังศพของเธอ,” ใน จงเป็นอาทิตย์เมื่ออุทัย พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร, ๒๕๓๙), หน้า ๘๓-๘๕.

^{๑๔๐} ภิญโญ กองทอง. วรรณคดีของชีวิต บทกวีเพื่อชีวิต พ.ศ. ๒๕๐๐ – ๒๕๑๙ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๕๔), หน้า ๔๙.

^{๑๔๑} ประกาย ปรัชญา, “พืชพันธุ์แห่งไท,” ใน คืนจากพรางจากถนนสายนั้น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๒๕), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๑๔๒} ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล, “ใบไม้ตาย,” ใน ไปกับความคับแค้น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, ๒๕๑๘), หน้า ๕๖-๕๗.

และบทกวี “แต่ชีวิตวิญญูณผู้กล้า” ของ นนท์ ภราดา ดังนี้

น้ำตาที่ร่วงพรูสู่ลานเลือด
ใบบนใบบนร่วงลอยผ่านน้ำตาชน

ยังมีเลือดซึมนองท้องถนน
จักเวียนนวนลอยคว้างอยู่กลางตา^{๑๔๓}

การใช้ “ใบบนใบบน” เป็นสัญลักษณ์แทนของคนหนุ่มสาวที่แสวงหาประชาธิปไตย ในสมัยเหตุการณ์เดือนตุลาคม มีทั้งใบบนใบบนที่ไม่ได้ระบุว่าเป็นพันธ์ใบบนชนิดใด และที่ระบุอย่างเด่นชัดว่าเป็น “ใบบน” ดังที่ปรากฏใน “น้ำป่า” ของ ส.ชาลี ดังนี้

ใบบนใบบนร่วงหล่นกราดลงดาษพื้น
ราวปลิดใบบนคว้างลงกลางลาน

ใบบนใบบนขึ้นเกินรำชาน
ตั้งลูกหลานฟูปร่างลงกลางดิน^{๑๔๔}

เช่นเดียวกับบทกวี “การเดินทางของนกพิราบ” ของ ษา’ วดี บทหนึ่งที่ว่า

บทเพลงใบบนใบบนจบไปแล้ว
และซอก มุม สนาม ถนน ดึกหนทาง

เหลือเสียงแผ่วสะอื้นสะท้านรอบลานกว้าง
ทุกตารางแผ่นดินที่มีคนตาย^{๑๔๕}

และบทกวี “ตำนานลานใบบน” ของ เดือนแรม ประกายเรือง ดังนี้

ดินสอโตมแท่งเติมเด่นเป็นสง่า
วิญญูณการต่อสู้อยู่ดำรง

กาลเวลาผ่านไปใบบนใบบน
ใบบนใบบนยืนเด่นคู่แดนโตม^{๑๔๖}

การใช้ “ใบบนใบบน” เป็นสัญลักษณ์ ในตัวอย่างข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นสัญลักษณ์เฉพาะของเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เพราะในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มีสถานที่หนึ่ง คือลานใบบน ซึ่งตั้งอยู่หน้าคณะศิลปศาสตร์ นิสิตนักศึกษาได้ใช้สถานที่

^{๑๔๓} นนท์ ภราดา, “แต่ชีวิตวิญญูณผู้กล้า,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลาคม (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๓๓.

^{๑๔๔} ส.ชาลี, “น้ำป่า,” ใน ประกายไฟลามทุ่ง: ฉบับอนุสรณ์สถานวีรชน (กรุงเทพมหานคร : ๒๕๕๒), หน้า ๓๕.

^{๑๔๕} ษา’ วดี, “การเดินทางของนกพิราบ,” มติชนรายวัน (๖ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๖.

^{๑๔๖} เดือนแรม ประกายเรือง, “ตำนานลานใบบน,” ใน เกลียวคลื่นคืนฝั่ง (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นอ้อแกรมมี, ๒๕๓๙), หน้า ๗๐ - ๗๑.

ดังกล่าว นิตฺชุนุมประท้วง จนกระทั่ง “ใบโพธิ์” เหล่านี้ ถูกรัฐใช้อำนาจเข้าล้อมปราบ
อย่างทารุณในเวลาต่อมา

นอกจากการใช้ใบไม้แล้ว กวียังนิยมนำ “ดอกไม้” มาเป็นสัญลักษณ์
แทนผู้ที่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยอีกด้วย การที่กวีใช้ใบไม้และดอกไม้ มาเป็นสัญลักษณ์
แทนนิตินักศึกษานั้น เป็นเพราะพวกเขาเหล่านั้นยังอยู่ในวัยเยาว์ ไม่ต่างไปจาก
ใบไม้ดอกไม้ที่กำลังแรกแย้มผลิบาน แต่ใบไม้ดอกไม้ดังกล่าวก็ต้องกลายสภาพเป็น
ใบไม้ ดอกไม้ที่ร่วงหล่นหรือแหลกหักยับเยินอย่างน่าเวทนา ซึ่งเป็นผลมาจากการ
กระทำของรัฐบาลเผด็จการในสมัยนั้น

การใช้ “ดอกไม้” เป็นสัญลักษณ์ มีใช้มาก่อนหน้านี้แล้วจากบท
ร้อยกรองแนวการเมืองในสมัยพ.ศ. ๒๔๙๐ ดังจะเห็นได้จากผลงานของอุชเชนี ใน
“กลีบกุหลาบ” ดังนี้

<u>กุหลาบรีวพลั่วขววนเริ่มม้วนร่วง</u>	ค่อย ๆ ควงเพลงขานกังวานหาย
แต่ละกลีบสับซบสยบราย	อสุรร้ายเด่นเพลิงระเริงเลย ^{๑๔๗}

ยุค พ.ศ. ๒๔๙๐ นับเป็นยุคมีดอีกสมัยหนึ่ง ที่ประชาชนต้องตกอยู่ใต้
การปกครองของเผด็จการทหาร อุชเชนีได้สะท้อนให้เห็นว่ายุคนี้ไม่ใช่ยุคที่โรยด้วยกลีบ
กุหลาบ เพราะ “ดอกกุหลาบ” หรือชีวิตปวงประชาที่เคยราบรื่นนั้น ต้องแพ้พ่ายต่อ
อำนาจ “อสุร”

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีก็ได้นำ “ดอกไม้”
ซึ่งมีทั้งการระบุชนิดพันธุ์ และกล่าวโดยรวมทั่วไปมาใช้เป็นสัญลักษณ์ เพื่อสื่อให้เห็น
ภาวะของ “ดอกไม้” ที่พ่ายแพ้ ร่วงหล่น และดอกไม้ที่ผลิบาน เพื่อสร้างสรรค์สังคม
ใหม่ ดังปรากฏใน “นिरासतुला” ของ วาณิช จรุงกิจอนันต์ ดังนี้

<u>หางนกยูงทองเคยฟองฟ้อน</u>	กลีบก็ร่วงร่อนลงน่าสงสาร
เจ้าบอบบางร่างรู้หากสุ์พาล	กล้าหาญต้านลมดุพายุร้าย
ก็กลีบร่วงกลีบแหลกละเอียดยับ	แต่มีท้อทุกข์หับยอมแพ้พ่าย
จะกลีบก็กลีบร่วงหล่นลงกล่นกราย	อย่าหมกยว่าจะนำไปจ้าน ^{๑๔๘}

^{๑๔๗} อุชเชนี(นามแฝง), “กลีบกุหลาบ,” ใน ขอบฟ้าชลิตทอง พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
ดวงกมล, ๒๕๒๓), หน้า ๑๓๕.

และบทกวี “ณ มหาตุลาคม” ของ อัคนี หฤทัย ดังนี้

ถามจำปี – จำความหลังได้บ้างไหม	มีสิ่งใดในมหาตุลานั้น
มีประชาชนประชุมชุมนุมกัน	มีการเข่นฆ่าฟันอันโหดร้าย ^{๑๔๘}

เนื่องจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๖ ได้เกิดขึ้นในบริเวณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กวีจึงได้นำดอก “หางนกยูงทอง” และดอก “จำปี” มาใช้ในบทกวี เพราะหางนกยูง และ จำปี เคยปลูกอยู่ริมแม่น้ำในบริเวณมหาวิทยาลัย แต่ภายหลังได้ถูกโค่นทิ้ง จึงเป็นอีกสัญลักษณ์หนึ่งของชาวธรรมศาสตร์ ซึ่งสัญลักษณ์ดังกล่าว เป็นสัญลักษณ์เฉพาะของเหตุการณ์สมัยนี้อีกเช่นกัน

เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ไม่ใช่มีเพียงนิสิต นักศึกษา ที่อยู่ภายในบริเวณมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เท่านั้น ที่ถูกรัฐใช้อำนาจเข้าปราบปรามอย่างป่าเถื่อน เพราะในช่วงระยะเวลาก่อนเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ยังมีประชาชน ชนชั้นกรรมาชีพ ชาวนาชาวไร่ อีกจำนวนมากที่ถูกทำร้ายเข่นฆ่า กวีจึงได้ใช้ดอกไม้หลายชนิดและรวงข้าวมาสื่อเป็นสัญลักษณ์เพื่อแทนคนเหล่านั้น เช่น ดอกไม้ไผ่, เจ้าดอกหญ้า คือ คนสามัญ เจ้ารวงข้าว คือ ชาวนา ดังปรากฏใน “ดอกหญ้า” ของ พันทางส์ ดังนี้

เจ้าต้นไม้กับใบหญ้า	หลังน้ำตาพากันร้องไห้
ครึ่งเมื่อเจ้าดอกไม้ไผ่	ถูกฆ่าตายไถลคูนา
เจ้าดอกหญ้าถูกฆ่าที่สนามหลวง	เจ้ารวงข้าวถูกจับขังตั้งข้อหา
เคียวขึ้นขมตรมอร่า	เมื่อคนกล้าถูกแขวนคอที่ต้นมะขาม ^{๑๕๐}

การใช้ “ดอกไม้” ไม่เพียงแต่จะเป็นสัญลักษณ์เพื่อแทนนิสิต นักศึกษา

^{๑๔๘} วาณิช จรุงกิจอนันต์, “นิราศตุลา,” ใน ขัณฑ์งานกานท์กลอน (กรุงเทพมหานคร : ภูเก็ตเพกา, ๒๕๓๒), หน้า ๔๕-๔๗.

^{๑๔๙} อัคนี หฤทัย, “ณ มหาตุลาคม,” ใน ดอกไม้ไฟ พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นอ้อแถมมี, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๐.

^{๑๕๐} พันทางส์, “ดอกหญ้า,” มาตุภูมิ (๒ มีนาคม ๒๕๒๖): ๑๐.

ประชาชนที่พ่ายแพ้เท่านั้น หากกวียังให้ “ดอกไม้” เป็นสัญลักษณ์แทนนิสิตนักศึกษาที่กลับมาชูช่อระบัดใบอย่างสง่างามเพื่อแสดงออกถึงชัยชนะอันยิ่งใหญ่ของวีรชนอีกด้วย ดังที่ปรากฏใน “ตุลาอาถรรพณ์” ของ เตือนใจ ดังนี้

เจ้าดอกไม้สวยหมื่นแสนบานไสว

ระบัดใบระบัดช่อละออสม

เจ้าบานเบ่งเก่งกล้าท้าแดดลม

และแต่งแต้มความอุดมให้แผ่นดิน^{๑๕๑}

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ยังปรากฏการใช้พืชอีกชนิดหนึ่ง คือ “หญ้า” มาเป็นสัญลักษณ์ การใช้สัญลักษณ์ชนิดนี้มีลักษณะต่างไปจากการใช้ “ใบไม้ – ดอกไม้” ซึ่งเป็นตัวแทนของฝ่ายนิสิตนักศึกษาประชาชน หากกวีได้นำ “หญ้า” มา เป็นสัญลักษณ์ของฝ่ายรัฐบาลที่ใช้อำนาจเผด็จการ ซึ่งสืบชนบมาจากยุค ๒๔๙๐ – ๒๕๐๐ ดังที่คำนี้เคยปรากฏในผลงานของนายผี (อัศนี พลจันทร) ในบทกวี “ตามเคย” ดังนี้

โคเสวยหญ้าย่อม

ยินดี

สุอย่าพึงเกียรติ

แต่งแกล้ง

ข้าวเหลาล่อมันมี

ใจมุ่ง โฉนฮา

มันจักกินหญ้าแห้ง

สดเหียน ห่อนาน^{๑๕๒}

สุจิตรา คุปตารักษ์ ได้อธิบายการใช้สัญลักษณ์ในบทกวีข้างต้นไว้ว่า “นายผี” ได้ใช้โคเป็นสัญลักษณ์แทนคณะรัฐประหาร และใช้หญ้าเป็นสัญลักษณ์แทนอำนาจ ฉะนั้นคณะรัฐประหารจึงพอใจที่จะได้ครอบครองอำนาจต่อไป เช่น โคที่พึงใจในรสของหญ้า^{๑๕๓}

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๑๕๑} เตือนใจ, “ตุลาอาถรรพณ์,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๐ (ตุลาคม ๒๕๓๙): ๔๕.

^{๑๕๒} อัศนี พลจันทร, “ตามเคย,” ใน รวมบทกวี นายผี: อัศนี พลจันทร (กรุงเทพฯ: สามัญชน, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๔.

^{๑๕๓} สุจิตรา คุปตารักษ์, “วิเคราะห์บทกวีของนายผี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๖), หน้า ๒๔๕.

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีได้นำ “หญ้า” มาใช้เป็นสัญลักษณ์ แทนฝ่ายรัฐที่ใช้อำนาจอย่างไม่ชอบธรรมเช่นกันดังปรากฏใน”หนทางแห่งหอยทาก” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ดังนี้

<u>ในหญ้า</u> รกรกนั้นมีทาง	เปลี่ยวอ้างว้างไร้คนเดิน
ทากน้อยจึงทาเงิน	เป็นเงางามระวามไว้
รอสักวันหนึ่ง	ซึ่งตะวันอันอำไพ
จะเกี้ยวกราดและฟาดไฟ	<u>ประลัยหญ้า</u> ลงย่อยยับ
และเมื่อนั้นแหละเงินงาม	รวิวามจะตามจับ
เพชรผกายจะฉายวับ	ขับเงินยวงแห่งช่วงทาง
และทากน้อยจะถมเนื้อ	เพื่อภาวะแห่งผู้สร้าง
ระเหิดหายละลายร้าง	อย่างเคยเคยทุกคราวครั้ง
ทางนั้นจึงปรากฏ	ทอดไปจรดที่ใจหวัง
<u>ตราบไต่ที่หญ้า</u> ยัง	ยอมบังใจที่ไขว่คว้า
การเกิดต้องเจ็บปวด	ต้องร้าวรวดและทรมาน
ในสายฝนมีสายฟ้า	ในผ้าที่บมีถ้ำทอง
มาเถิดมาทุกขียาก	มาบ่นบากเกิดพื้น้อง
อย่าหวังเลยรังรอง	จะเรื่องไรในชีพนี
ก้าวแรกที่เรายัง	จะสร้างทางในทุกที่
ป่าเถื่อนในปฐพี	ยังมีไว้รอให้เดิน ^{๑๕๔}

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้แต่งบท “หนทางแห่งหอยทาก” ไว้ในหนังสือพิมพ์ประชาธิปไตย เมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๑๖ ก่อนวันเกิดเหตุการณ์มหาวิปโยคเพียงวันเดียว บทกวีดังกล่าวได้ซ่อนนัยการปลุกพลังมวลชนไว้ได้อย่างแยบยล โดยนำคำว่า “หญ้า” มาใช้เป็นสัญลักษณ์แทนเผด็จการ และมุ่งหวังให้ “หอยทาก” หรือนิสิตนักศึกษา และประชาชนจงช่วยการ “ถมเนื้อ” และ“ประลัยหญ้าให้ย่อยยับ” เพื่อสร้างหนทางแห่งประชาธิปไตย

และสัญลักษณ์ หญ้า ได้มีใช้ในบทกวีอีกบทหนึ่งที่ชื่อว่า “อย่าให้หญ้าสีเขียวงอก” ของ สมบูรณ์ เจริญทรัพย์ ซึ่งมีเนื้อความดังต่อไปนี้

ลุกขึ้นเถอะเด็กน้อย

^{๑๕๔} เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, “หนทางแห่งหอยทาก,” ใน เพียงความเคลื่อนไหว พิมพ์ครั้งที่ ๘ (กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย , ๒๕๒๒), หน้า ๓๖ - ๓๗.

หยุดการเล่นของเธอไว้เสีย
แล้วช่วยกันสร้างที่กำบัง
ก่อนที่พายุของการกดขี่จะเริ่มพัด
อย่าให้หญ้าสีเขียวงอก
เพราะได้รับฝนจากเมฆสีดำ^{๑๕๕}

ในเหตุการณ์เดือนตุลาคม ประเทศชาติต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจเผด็จการทหาร โดยเฉพาะเหล่าทหารบก ด้วยเหตุนี้กวีจึงใช้ “หญ้าสีเขียว” เป็นสัญลักษณ์แทนเผด็จการทหารบก บทกวีบทนี้ กวีได้เสนอแนวคิดหลักคือ มุ่งตักเตือนให้นิสิตนักศึกษาประชาชน จงระวังกลุ่มอำนาจเดิมจะกลับมา “งอก” และกระทำการกดขี่ข่มเหง ประชาชนอีกครั้ง

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีนอกจากจะใช้ธรรมชาติในหมวดพืช คือ “ใบไม้ ดอกไม้ และ หญ้า” มาเป็นสัญลักษณ์แทนนิสิตนักศึกษา ประชาชน ตลอดจนฝ่ายรัฐแล้ว ยังมีการใช้ธรรมชาติในจักรวาลมาเป็นสัญลักษณ์
อีกด้วย

การใช้ธรรมชาติในจักรวาลนั้น มีหลากหลายประเภท สามารถสื่อความหมายได้หลายประเด็น และโดยส่วนใหญ่ก็สืบชนบมาจากยุคก่อนเช่นกัน ดังเช่น บทเพลงแสงดาวแห่งศรัทธา ของจิตร ภูมิศักดิ์ ที่ได้ใช้ “ดวงดาว” เป็นสัญลักษณ์

พรางพรายแสงดาวดวงน้อยสกา	ส่องฟากฟ้าเด่นพราวไกลแสนไกล
ดั่งโคมทองสองเรื่องรุ่งในหทัย	เหมือนธงชัยส่องนำจากห้วงทุกซ์ทน
พายุฟ้าครืนข่มคุกคาม	เดือนลับยามแผ่นดินมืดหม่น
ดาวศรัทธายังส่องแสงเบื้องบน	ปลุกหัวใจปลุกคนอยู่มิวาย
ขอเอยะเย้ยทุกซ์ยากขวากหนามลำเค็ญ	คนยังคงยืนเด่นโดยทำทนาย
แม้ฝันฟ้ามีดดับเดือนลับละลาย	ดาวยังพรายศรัทธาเฝ้าฟ้าดิน
ดาวยังพรายอยู่จนฟ้ารุ่งราง ^{๑๕๖}	

บทเพลงของ จิตร ภูมิศักดิ์ ใช้ “ดาว” เป็นสื่อปลุกพลังศรัทธาให้

^{๑๕๕} สมบูรณ์ เจริญทรัพย์, “อย่าให้หญ้าสีเขียวงอก,” ประชาธิปไตย (๒๕ มกราคม ๒๕๑๗): ๔.

^{๑๕๖} จิตร ภูมิศักดิ์, “แสงดาวแห่งศรัทธา,” ใน จกขอตอรอยฝันจากวันก่อน สรรค์ศิลป์สวมบทวีรัลลิก ๓๐ ปี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพฯ : สถาบันการ์ตูนไทยและมูลนิธิเด็ก, ๒๕๔๖), หน้า ๙๑.

ประชาชนจงต่อสู้เพื่อชีวิตใหม่อย่างมีความหวังนี้เอง ได้กลายเป็นต้นแบบการใช้สัญลักษณ์ “ดาว” ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ดังปรากฏใน “รับขวัญ” ของ ใฝ่ฟ้า ดังนี้

แม้วันนี้ฟ้ายังมีดมิด

แม้ชีวิตหลายชีวิตยังสับสน

แต่มีดาวดวงหนึ่งกลางความมืดมน

ดาวศรัทธาประชาชนในใจเธอ^{๑๕๗}

จากบทกวีข้างต้น กวีได้กล่าวถึงดาวอีกดวงหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่เป็น “ดาวศรัทธา” ประดับอยู่ “กลางความมืดมน” หรือสังคมอันเลวร้าย การใช้สัญลักษณ์นี้เป็นการสืบทอดมาจากบทเพลง “แสงดาวแห่งศรัทธา” ของ จิตร ภูมิศักดิ์ อย่างเห็นได้ชัด

ในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ การใช้ “ดาว” มีนัยหมายถึงศรัทธาอุดมการณ์ การต่อสู้อย่างมีความหวังอันสดใส หากในสมัยเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ กวีใช้ “ดาวแดง” เห็นได้ชัดว่า นิสิตนักศึกษาได้เข้าป่ากับพรรคคอมมิวนิสต์ และอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ไม่เลือนหายเหมือนดาวที่ยังคงอยู่ และเป็นดาวแดง ซึ่งหมายถึง พรรคคอมมิวนิสต์ ดังปรากฏใน “สดุดีวีรชนหกตุลา” ดังนี้

ดาวร้อยดวงร่วงดับดับไปแล้ว

แต่ดาวแดงแสงแวไม่หวั่นไหว

ดินสอโตมกระดาศฟ้าจารึกชัย

เมื่อน้ำป่าป่าไหลกลับ ไปเมือง^{๑๕๘}

การใช้ “ดวงดาว” เป็นสัญลักษณ์ในบทกวีข้างต้น มีนัยหมายถึงนิสิตนักศึกษาประชาชน ที่ต้อง “ร่วงดับ” ไปเพราะอำนาจเผด็จการ ขณะที่ “ดาวแดง” ในวรรณคดีมา มีนัยหมายถึงอุดมการณ์อันแรงกล้าของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ซึ่งยังคงส่ง “แสงแวววาว” สะท้อนว่าอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์นั้นไม่มีวันดับร่วงตามไปด้วย

กวีนอกจากจะใช้ “ดาว” เป็นสัญลักษณ์แทนวีรชน ที่อุทิศตนเพื่อประชาธิปไตยและใช้แทนความศรัทธา อันเป็นอุดมการณ์ที่สูงส่งแล้ว กวียังได้นำ ตะวัน หรือ แสงอรุณ มาสื่อเป็นสัญลักษณ์อีกด้วย

^{๑๕๗} ใฝ่ฟ้า, “รับขวัญ,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๗(๒ ตุลาคม ๒๕๓๒): ๔๕.

^{๑๕๘} “สดุดีวีรชนหกตุลา,” ใน บนเส้นทางปืน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประชาชน, ๒๕๒๑),

การนำแสงตะวันมาใช้เป็นสัญลักษณ์นั้น ได้ปรากฏมาก่อนในยุค พ.ศ. ๒๔๙๐ ดังเช่นใน “ใต้โค้งสะพาน” ซึ่งอยู่ในผลงานชุด “ขอบฟ้าขลิบทอง” ของ อุชเชณี ต่อไปนี้

เรามีแต่โค้งสะพาน	ต่างบ้านคุ้มหัวไม่เห็น
แต่เข้าถึงคำลำเค็ญ	หลบเร้นฝนร้าวหนาวกาย
.....
ด้วยใจแนบเรียงเคียงสนิท	มีมิตรจงพึงอกข้า
หยั่งอยู่สู่โลกพาลา	จนกว่า <u>อรุณรุ่งราง</u> ^{๑๕๙}

อุชเชณี ได้กล่าวพลอบโยนผู้ทุกข์ยากที่ต้องใช้ชีวิตอยู่ใต้สะพานว่า ชีวิตใหม่ กำลังจะมาถึงในอีกไม่ช้า โดยใช้ “อรุณ” ซึ่งหมายถึงการเริ่มวันใหม่ มาเป็นสัญลักษณ์

ในขณะที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ใช้ “อโณทัย” อันหมายถึง ประชาธิปไตย มาใช้ในบทกวี โคลงสรรเสริญเกียรติกรุงเทวมหานครยุคไทยพัฒนา เช่นกัน ดังนี้

แสงทองทาบฟ้า	บ่มีมาด้วยง่ายตาย
มือคนจะมั่นหมาย	ชลอฟ้าลงมาดิน
<u>ตนเองจะสร้างศรี</u>	<u>อโณทัยอันรื่นริน</u>
ซบขึ้นทุกชีวิน	ณ แดนทองที่ชื่อไทย ^{๑๖๐}

ในเหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีได้สืบทอดการใช้ “ตะวัน” มาเป็นสัญลักษณ์ เพื่อแสดงนัย หมายถึงอุดมการณ์ประชาธิปไตยเช่นกัน ดังปรากฏใน “แต่พิราบขาว” ของ เสรี ทศนศิลป์ ดังนี้

โอ...เจ้าพิราบขาว	ในคืนดาวหม่นฟ้าหมองฝัน
กรีตปีกกว่ายฟ้าหา <u>ตะวัน</u>	ท่ามกลางความหนาวสั่นมรสุมรุมเร้า ^{๑๖๑}

^{๑๕๙} อุชเชณี(นามแฝง), “ใต้โค้งสะพาน,” ใน ขอบฟ้าขลิบทอง พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงกมล, ๒๕๒๓), หน้า ๔๐.

^{๑๖๐} จิตร ภูมิศักดิ์, โคลงสรรเสริญเกียรติกรุงเทวมหานครยุคไทยพัฒนา (กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, ๒๕๒๙), หน้า๑๗.

และบทกวี “หนทางแห่งหอยทาก” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ที่ว่า

จุดไฟวาววับรับตะวัน

ดับชีพนับพันรับคนแสน

ละลายเลือดและร่วงลงดินแดน

เพื่อล้างแผ่นดินนี้ด้วยสีแดง^{๖๓}

จากตัวอย่างข้างต้น จะเห็นได้ว่า กวีได้นำภาพการ “กรีดปีก ฟาววายุหาคะวัน” มาสื่อให้เห็นการต่อสู้ของปวงชนในเหตุการณ์เดือนตุลาคม “ตะวัน” ในที่นี้มีนัยหมายถึงการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ผู้คนต่างแสวงหา แม้ว่า “ดวง ตะวัน” จะต้องถูกเหล่าเปรต หรือ เผด็จการทหารทำลายจนแหลกลาญก็ตาม แต่นิสิต นักศึกษา ประชาชนต่างก็พร้อมที่จะ “ละลายเลือดและร่วง” เพื่อ “รับตะวัน” อย่างห้าวหาญ

เป็นที่น่าสังเกตว่า การใช้สัญลักษณ์ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ เดือนตุลาคมนั้น ส่วนใหญ่เป็นการสืบทอดมาจากยุค พ.ศ. ๒๔๙๐ - ๒๕๐๐ ดังจะเห็นได้จากผลงานชื่อ “ตื่นเถิดชาวไทย” ของนายผี ซึ่งมีการใช้สัญลักษณ์ที่น่าสนใจหลายคำ ดังนี้

จงดั้นเถิดชาวไทยอย่าได้หลับ

ง่วงระงับโง่งงจงเสียศุนย์

ตะวันสูงส่งฟ้าจะอาดูร

แม้มัวมุลเมามีนไม่ตื่นนอน

ตะวันแดงแสงส่องในท้องฟ้า

ภาคณาชมพุดสุลลอน

เขี้ยวและคำอำลานภาจร

แต่ตอนนีไหนไหนไม่มีดมน^{๖๔}

จากบทร้อยกรอง “ตื่นเถิดชาวไทย” ของนายผี ข้างต้น เขาได้นำคำมาใช้เป็นสัญลักษณ์ถึง ๓ คำ ได้แก่ ตะวันแดง เขี้ยวและคำ การใช้ “ตะวันแดง” มีนัยหมายถึงพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย สีเขี้ยว หมายถึงเผด็จการทหาร โดยเฉพาะเหล่าทหารบก ส่วนการใช้สีคำ ก็เป็นสัญลักษณ์หมายถึงชนชั้นตักดินา ทั้งนี้จะเห็นได้จากบทร้อยกรองชื่อ “ใครคือแกะดำ” ของ อิศน์ พลจันทร์ ดังนี้

แปลจากคำอังกฤษสนิทสนัด

Black sheep ชัดเชิงภาษาแปลมาเหมือน

คือ Black shirt : fascist เขาคิดเตือน

พวกแกะเพื่อนพ้องนี่ล้าลี้ไกล^{๖๕}

^{๖๓} เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, “หนทางแห่งหอยทาก,” ใน เพียงความเคลื่อนไหว (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เจ้าพระยา, ๒๕๒๓), หน้า ๓๘.

^{๖๔} อิศน์ พลจันทร์, “ตื่นเถิดชาวไทย” สยามสมัย ๑๐๔ : ๒๐ พฤษภาคม ๒๔๙๒. อ้างใน สุจิรา คุปตารักษ์, “วิเคราะห์บทร้อยกรองของนายผี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๖), หน้า ๒๔๘.

^{๖๕} อิศน์ พลจันทร์, “ใครคือแกะดำ,” ใน รวมบทกวี นายผี: อิศน์ พลจันทร์ (กรุงเทพฯ: สามัญชน, ๒๕๔๐), หน้า ๑๙๔.

การใช้ "ตะวันแดง" นั้น ปรากฏใช้ในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เมื่อปวงชนส่วนหนึ่งเริ่มหนีภัยรัฐเข้าป่าเพื่อเป็นแนวร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย โดยมุ่งหวังว่าอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์จะสร้างสรรค์ หรือเปลี่ยนแปลงสังคมใหม่ได้ดีกว่าเก่า

คมทวน พัทธ์ชัยธรรม ได้นำ "ตะวันแดง" ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยมาใช้ตามขนบเดิม เพื่อสะท้อนให้เห็นว่าประชาชนในสมัยนั้น เริ่มมุ่งหวังที่จะนำแนวคิดของพรรคคอมมิวนิสต์มาใช้ ดังปรากฏในบทกวีของคมทวน พัทธ์ชัยธรรม ดังนี้

ประกายกระสุนปืน
เส้นทางถึงยาวนาน
ฟ้าดำเมื่อเดือนดับ
แทนเดือนที่ดับไป

หรือจะกลืนอุดมการณ์
สังขรรณจักอำไพ
ดาวหรือดับลงไรไร
จะส่องด้วยตะวันแดง^{๖๖}

ในขณะที่วีรวัฒน์ วรรณยางกูร ได้ชี้นำประชาชนอย่างตรงไปตรงมาว่าให้ต่อสู้กับเผด็จการด้วยอาวุธ อันเป็นแนวทางของพรรคคอมมิวนิสต์ โดยมีการใช้ "ตะวันแดง" เป็นสื่อ

สู้กับปืนต้องมีปืนยี่นกระหน่ำ
จรรยาธิ์นำประชาสู่ฟ้าทอง

พรรคชี้นำตะวันแดงสาดแสงส่อง
กรรมชีพล้นกาลองอย่างเกรียงไกร^{๖๗}

การใช้ธรรมชาติในจักรวาลมาเป็นสัญลักษณ์ ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ยังปรากฏการใช้ "ฟ้า" อีกด้วย การใช้ "ฟ้า" เป็นสัญลักษณ์นั้น จะสังเกตได้ว่า สามารถสื่อความหมายที่แตกต่างกันหลายประการ เช่น อาจหมายถึงเผด็จการ หรือ "ฟ้า" อาจหมายถึงสังคมใหม่ที่ปกครองในระบบประชาธิปไตย หรือหมายถึงสภาพสังคมก็ได้

^{๖๖} คมทวน พัทธ์ชัยธรรม, ประชาธิปไตย (๑ มีนาคม ๒๕๑๙): ๕.

^{๖๗} วีรวัฒน์ วรรณยางกูร, "จากลานโพธิ์ถึงภูพาน," อ้างถึงใน เขาวนิตย์ เพียงเกษ, "แนวความคิดในบทเพลงปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔๒.

ในบทกวียุค ๒๔๙๐ - ๒๕๐๐ จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ใช้ "ฟ้า" หมายถึงสภาพสังคม เมื่อ "ฟ้า" นั้นได้กลับกลายเป็น "ฟ้ามืด" สะท้อนให้เห็นภาพสังคมที่เลวร้าย เพราะต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของเผด็จการทหาร ขณะเดียวกันประชาชนต่างก็มุ่งหวังที่จะเห็น "ฟ้าใหม่" หรือระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเกิดขึ้นด้วย แม้ว่าจะต้องต่อสู้กับ "ปิ่น" ก็ตาม ดังปรากฏในบทกวีของ จิตร ภูมิศักดิ์ ดังนี้

ถึงปิ่นก็เถอะปิ่น	เจ้ายิงคนอย่างหมิ่นแคลน
ใจสู้นี้เหลือแสน	กว่าปิ่นสูจะตัดสิน
ควาเลือดที่ไหลอาบ	ซึ่มกำซาบในเนื้อดิน
ปลุกใจอยู่อาจิด	ให้กวาดล้างพวกกาลี
<u>ฟ้ามืดเมื่อมีได้</u>	<u>ก็ฟ้าใหม่ย่อมคงมี</u>
แสงทองเหนือธรณี	จะทำทายอย่างทรนง
เมื่อนั้นแหละคนนี้	จะยึดตัวได้หยัดตรง
ประกาศด้วยอาจอง	"กูใช้ทาสหากเป็นไท" ^{๖๔}

แต่ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีได้ใช้คำว่า "ฟ้า" เช่นเดียวกันแต่คนละความหมาย กล่าวคือ กวีในยุค ๒๔๙๐ ใช้ ฟ้า หมายถึงสภาพสังคม เมื่อใช้ "ฟ้ามืด" คือสังคมที่มีมืดมิด ประชาชนไม่สิทธิไม่มีเสียง "ฟ้าใหม่" คือสภาพสังคมที่ดีกว่า แต่กวีในยุคหลัง กวีใช้ "ฟ้า" ในความหมายเผด็จการ โดยสะท้อนให้เห็นว่าทหารได้ใช้อำนาจที่มีอย่างล้นฟ้า มากดขี่ประชาชน ดังปรากฏใน "แห่ล้อมตุลามาส" ของ วิสา คัญทัพ ดังนี้

<u>ฟ้านั้น - ครอบเราตัวท่วม</u>	ออกคำสั่งออกกฎซึ่มทบ่ง
บ้างครั้งแลบแปลบปราบบ้างผ่าลง	แลคำรามเสียงส่ง - สะเทือนดิน
นีกอยากแผดแดดกล้าส่องมาโลก	ใครทุกซ์ - ใครโคก , มิรู้สิ้น
จะอ้างเหตุอ้างผลไม่ยลยิน	<u>ฟ้าหัวใจทมิฬไม่ฟังใคร</u>
.....
<u>ใครจะลืมนวันชัยขับไล่ฟ้า</u>	ใครจะลืมนวันฆ่าอันป่าเถื่อน
ใครจะลืมตุลาติตตาเดือน	ใครจะลืมเลือดเปื้อนประชาชน ^{๖๕}

^{๖๔} จิตร ภูมิศักดิ์, โคลงสรรเสริญเกียรติกรุงเทมหานครยุคไทยพัฒนา (กรุงเทพฯ : เกล็ดไทย, ๒๕๒๙), หน้า ๒ - ๓.

^{๖๕} วิสา คัญทัพ, "แห่ล้อมตุลามาส," มติชนสุดสัปดาห์ ๕ (ตุลาคม ๒๕๒๕): ๑๘.

วิสา คัญทัพ ได้ใช้ “ฟ้า” มาเป็นสัญลักษณ์ สะท้อนให้เห็นอำนาจ อัน
 ล้นฟ้าของชนชั้นปกครองที่ปกครองประชาชนด้วยหัวใจ “ทมิฬ” จนประชาชนต้อง
 ลุกฮือขึ้นมาขับไล่

ในบทกวี “สดุดีวีชน ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖” กวีได้นำคำว่า “ฟ้าสีเขียว” มาใช้
 ด้วย เพราะ ฟ้า คือผู้มีอำนาจ , เติ้จการสีเขียว คือ ทหาร “ฟ้าสีเขียว” ก็คือเผด็จการ
 ทหารนั่นเอง เพื่อสะท้อนให้เห็นความหยาบช้าของนักเรียนนักศึกษาและประชาชนที่
 อุทิศตนโค่นล้มเผด็จการทหาร ดังนี้

ทัพลูกหลานบรรพชนเลือดคนกล้า
 เขานักเรียน นักศึกษา ประชาชน

บดบังฟ้าสีเขียวซีดเขียวหม่น
 อุทิศตนต่อต้านผลาญทมิฬ^{๑๗๐}

นอกจากนี้มีการนำ “ฟ้าสีทอง” มาใช้เป็นสัญลักษณ์เพื่อปลุกปลอบ
 ขวัญประชาชนให้มีความหวังและต่อสู้ต่อไป ฟ้า คือ สังคม สีทอง คือ สิ่งที่ดีงาม “ฟ้า
 สีทอง” ในที่นี้จึงหมายถึงการปฏิวัติสังคมที่บรรลุผลแล้ว จึงเป็นสัญลักษณ์ของสังคม
 ใหม่ อันเป็นแนวคิดของสังคมนิยม การใช้ “ฟ้าสีทอง” เพื่อสื่อความหมายในลักษณะ
 ดังกล่าวนี้นี้ เคยปรากฏมาก่อนในบทกวีของอุชเชนีที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย คือ
 “ขอบฟ้าขลิบทอง” ต่อไปนี้

ที่อยู่เพื่อคนที่เธอรัก
 ที่จะมุ่งจุดหมายปลายตระนง
 เพื่อโค้งเคี้ยวเรียวเดือนและเพื่อนโพ้น
 เพื่อรวงข้าวพราวแพรวทั่วแนวนา

ที่หักพงแพรกแหลกเป็นผง
 ที่จะคงธรรมเที่ยงเคียงโลกา
 เพื่อไฟอินพลิวพ้อลลัญญา
 เพื่อขอบฟ้าขลิบทองรองอรุณ^{๑๗๑}

ส่วนการใช้ “ฟ้าสีทอง” ในเหตุการณ์เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่
 ต่อมาบทกวีบทนี้ได้กลายเป็นวรรณคดีของยุคสมัย คือบทประพันธ์ของวิสา คัญทัพ
 บทต่อไปนี้

“ครบรอบปี – สิบสี่ตุลา
 ดวงวิญญาณวีรชนอยู่เหนือใจ

ประชาชนถ้วนหน้า – ก็รำให้
 วันนี้ร้อยมาลัย – มาบูชา

^{๑๗๐} สันติ ชนะเลิศ, “สดุดีวีชน ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา

(กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๘๘.

^{๑๗๑} อุชเชนี(นามแฝง), “ขอบฟ้าขลิบทอง,” ใน ขอบฟ้าขลิบทอง พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพฯ: สำนัก

พิมพ์ดวงกมล, ๒๕๒๓), หน้า ๕๖.

.....
 ครอบรอบปี- สิบสี่ตุลา
 วีรกรรมอาชีวะที่กะเกณฑ์
 รอยเลือดแลกเลือดเดือดพล่าน
 สามัคคีมิตรสหาย – ออกร้ายว่า
 ไม่มีอำนาจใดในโลกหล้า
 ไม่มีใครกล้าเลิคนาเห็ดทูน
 เมื่อยืนหยัดต่อสู้ผู้กดขี่
 เมื่อท้องฟ้าสีทองผ่องอำไพ

.....
 ราชดำเนินเลือดทาบรากฎเด่น
 ก็หนุนเนื่องเนื่องเห็นเป็นประจำ
 อาจหาญโหมรุก – บุกรกระหน้า
 มุ่งนำประชาธิปไตยหมายทูน
 ผู้ปกครองต่างมาแล้วสาบสูญ
 ประชาชนสมบูรณีนรินทร์ไป
 ประชาชนยอมมีชีวิตใหม่
ประชาชนยอมเป็นใหญ่ในแผ่นดิน”^{๑๗๒}

บทกวีข้างต้น แสดงให้เห็นถึงพลังของประชาชนในการเปลี่ยนแปลงสังคม วิสา คัญทัพ แต่งขึ้นเพื่ออ่านออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๔ บางขุนพรหม ก่อนการแสดงละครเรื่อง “พ่อข้าเพิ่งจะยิ้ม” ซึ่งเป็นบทละคร ของ สุวัฒน์ วรดิลก ในปี ๒๕๑๗ โดยในตอนสุดท้ายของบทคือ “เมื่อท้องฟ้าสีทองผ่องอำไพ” ประชาชนยอมเป็นใหญ่ในแผ่นดิน” ถือได้ว่าเป็นวรรคทองที่ใช้ในการชุมนุมการประท้วงต่าง ๆ หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นต้นมา มีนัยตอกย้ำให้เห็นชัยชนะอันยิ่งใหญ่ของปวงชนที่สามารถล้มล้างระบบเผด็จการได้สำเร็จ จนกระทั่ง “ฟ้าสีทอง” ได้ส่องสว่าง คือประชาชนสามารถยืนหยัดปกครองตนเองได้อย่างมีเสรีภาพ

วีรวัฒน์ วรलयงกูร ได้สะท้อนความรุนแรงที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ โดยสืบทอดการใช้ “ฟ้าทอง” มาจากยุคก่อน เพื่อปลุกเร้าให้ประชาชนหันมาจับอาวุธปืนเข้าต่อสู้ เพราะเชื่อมั่นวิธีการดังกล่าว จะนำประชาชนไปสู่สังคมใหม่ได้ ดังปรากฏใน “จากลานโพธิ์ถึงภูพาน” ดังนี้

สู้กับปืนต้องมีปืนยื่นกระหน่ำ
จรรยาผู้นำประชาสูฟ้าทอง
 ในวันนี้ลานโพธิ์ธรรมศาสตร์อาจเงียบหงอย
 วันกองทัพประชาชนประกาศชัย

พรรคชี้นำตะวันแดงสาดแสงส่อง
 กรรมมาชีพล้มกลองอย่างเกรียงไกร
 ก็เพียงช่วงรอกอยสูวันใหม่
 จะกลับไปกรีดเลือดพาล้างลานโพธิ์”^{๑๗๓}

^{๑๗๒} วิสา คัญทัพ, “สิบสี่ตุลา,” ใน รวมบทร้อยกรองยุคเราจะฝ่าข้ามไป (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ทิวลิป, ๒๕๓๒), หน้า ๓ -๔.

^{๑๗๓} วีรวัฒน์ วรलयงกูร, “จากลานโพธิ์ถึงภูพาน,” อ้างถึงใน เขาวนิตย์ เพียงเกษ, “แนวความคิดในบทเพลงปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔๒.

การใช้สีต่าง ๆ เพื่อสื่อความหมายในเชิงสัญลักษณ์ ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม สอดคล้องกับคำกล่าวของ สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา ที่กล่าวว่า “คำบอกสีในร้อยกรองปัจจุบัน ดูเริ่มจะมีพันธกิจ อันแตกต่างเพิ่มเติมกว่าในอดีต เพราะนอกจากสี จะใช้เพื่อสร้างภาพพจน์ และเป็นสื่อทาง “ผัสสะ” แล้ว สียังได้กลายเป็น “สัญลักษณ์” อันมีลักษณะสากล การใช้คำบอกสีในบทประพันธ์ได้กลายเป็นกลวิธีสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ อันสื่อความหมายชัดเจนเป็นที่รับรู้ได้อย่างกว้างขวาง...”^{๑๗๔}

การใช้ธรรมชาติในจักรวาลเป็นสัญลักษณ์ ในกวีนิพนธ์เดือนตุลาคม กวียังได้ใช้ เมฆ หมอก พายุ ฝน อันเป็นสัญลักษณ์หมายถึง สังคมที่ต้องตกอยู่ภายใต้การปกครองของเผด็จการตลอดจนเป็นเครื่องหมายแสดงถึงอำนาจธรรมอีกด้วย

การใช้ธรรมชาติ “เมฆ” เป็นสัญลักษณ์นั้นมีใช้มาแล้วในยุคก่อนหน้านี้ ดังจะเห็นได้จาก “โคลงกลอนกรุงเทพ” ดังนี้

อนิจจาเมฆคล้ำดำแท้แท้
อันคนเราถึงโคกเศร้าเพียงไร

อุตสาห์แรขอบน้ำเงินเปลิดเปลินได้
ก็เบาใจเมื่อเขารู้เท่าทุกข^{๑๗๕}

เมฆในที่นี้ หมายถึง ความมืดมิด, ความทุกข์ยาก ในขณะที่กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมใช้ “เมฆ” และ “ฝน” เหมือนกันแต่จะใช้ในความหมายต่างออกไป คือจะใช้ “เมฆ” และ “ฝน” เป็นสัญลักษณ์แทนสภาพสังคมที่เลวร้าย เพราะตกอยู่ภายใต้รัฐบาลที่ใช้อำนาจอย่างไม่ชอบธรรม โดยกวีได้บรรยายภาพเหตุการณ์ในวันนั้นไว้อย่างสะเทือนใจ ดังบทหนึ่งใน “ตุลาอาถรรพณ์” ของ เตือนใจ ที่ว่า

วันที่ฟ้าคลุ้มดำคล้ำเมฆฝน
ม่านน้ำดาพราเห็นเป็นพรายพราย

เหมือนฟ้าหลังอัสน์ซุลเป็นสายสาย
เหมือนพวงภาพเลวร้ายให้เลื่อนราง^{๑๗๖}

จะเห็นได้ว่า แม้จะใช้คำว่าเมฆเหมือนกันแต่ก็จะใช้ในบริบทและความหมายต่างกัน

^{๑๗๔} สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา, “สีในบทกวี ผัสสะกับสัญลักษณ์,” วารสารภาษาและวรรณคดีไทย ๓

(กันยายน ๒๕๓๑): ๔๗.

^{๑๗๕} ธรรมศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา, “แม่เมฆดำยังแรขอบน้ำเงิน,” ใน โคลงกลอนของกรุงเทพ เล่ม ๒

(พระนคร: คุรุสภา, ๒๕๑๕), หน้า ๒๘.

^{๑๗๖} เตือนใจ, “ตุลาอาถรรพณ์,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, ๒๐(ตุลาคม ๒๕๓๔): ๔๕.

กวีในยุค ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ได้เขียนบทกวี “ก่อนดอกไม้โรย” กวีใช้ “ฝน” และ “พายุ” อันเป็นเครื่องหมายแทนการกระทำของฝ่ายรัฐ มาสะท้อนให้เห็น ความรุนแรงในการปราบปรามผู้เรียกร้องประชาธิปไตย ในสมัย ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จน “ดอกไม้” หรือ นิสิตนักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์วันนั้น ต้องมีอัน “ร่วงมลาย” ดังตัวอย่าง

มีดอกไม้มากมายเหลือเกิน
หลังจากวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖
เป็นเพราะฝนตกหนักในวันนั้น
และมีพายุพัดแรงจัดกระหน่ำเอาดอกไม้ร่วงมลาย^{๑๗๗}

“หมอกมืด” เป็นอีกสัญลักษณ์หนึ่งที่กวีใช้แทนการปกครองอย่างไม่เป็นธรรมของรัฐ จน “พืราบเดือนตุลา” ต้องบินถลาล่องส่องหา ดังจะเห็นได้จากบทกวี “ธรณีนี้นหือใครเกือ” ของ พระมหาสมภาร พรหมทา ตอนหนึ่งที่ว่า

พืราบเดือนตุลาถลาล่อง	แหวกเมฆขาวพราวฟุ้งเพื่อส่องหา
สิ่งมุ่งหมายอันกอบเกือเพื่อประชา	อยู่กลางฟ้าและหมอกมืดทมิฬมาร ^{๑๗๘}

การใช้ “เมฆ หมอก พายุฝน” ในตัวอย่างข้างต้น เป็นการใช้สัญลักษณ์ที่มุ่งแสดงแนวคิดหลัก คือ สะท้อนสภาพสังคมที่มีมืดมิด หรือเต็มไปด้วย ความเลวร้าย อันเป็นผลมาจาก การปกครองระบอบเผด็จการทหารของฝ่ายรัฐ ที่ลิดรอนสิทธิ์ เสรีภาพของประชาชนมาหลายทศวรรษ

๕.๔.๒ การใช้ไฟเป็นสัญลักษณ์

กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีได้ใช้ “ไฟ” เป็นสัญลักษณ์ แทนแสงแห่งสัจธรรมเป็นเชื้อเพลิงสร้างพลังการต่อสู้ และสร้างอุดมการณ์ ประชาธิปไตยให้เจิดจ้าสว่างไสว เพื่อส่องทางให้สังคมหลุดพ้นจากการถูก “เมฆ หมอก” บดบังอย่างมืดมิด

^{๑๗๗} ชาญ ลิวิตร, “ก่อนดอกไม้โรย,” ประชาธิปไตย (๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗): ๔.

^{๑๗๘} พระมหาสมภาร พรหมทาและเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, “ธรณีนี้นหือใครเกือ,” ใน วันฆานกพืราบ

การใช้ “ไฟ” เป็นสัญลักษณ์ ได้เคยมีปรากฏมาก่อน ดังเช่น ผลงานของจิตร ภูมิศักดิ์ ในบทที่ชื่อว่า “วิญญาณสยาม” ดังต่อไปนี้

ความทุกข์ที่เกินทน	จะหลอมคนให้ทนทาน
ยิ่งเนิ่นยิ่งยาวนาน	ย่อมหลอมคนให้แกร่งไกร
.....
เหล็กกล้าจะพ่นเกิด	จากเขม่าที่เดือดแดง
<u>เปลวเพลิง</u> ยิ่งพลุ่งแรง	ยิ่งหลอมคนให้ทนทาน ^{๑๙๙}

จิตร ได้ใช้ “เปลวเพลิง” เป็นตัวแทนของพลังแห่งการต่อสู้ เพื่อชีวิตใหม่ เพื่อขับไล่ความทุกข์ยาก หรือความอยุติธรรมให้หมดไป ในกวีนิพนธ์เดือน ตุลาคม กวีได้สืบทอดการใช้ “ไฟ” ในลักษณะดังกล่าวไว้เช่นกันใน “สตุดีวีรชน ๑๔ ตุลา” ของ วิสา คัญทัพ ดังนี้

อะหา ทรรราช	ขายชาติเพื่อชนชั้น
ทวนทองจะลงทัณฑ์	และทัพรรมจะนำธาร
<u>เปลวเพลิง</u> จะเริงโรจน์	ช่วงโซติชัชวาลย์
ภราดรมาก่อนกาล	จะเกริกสื่อระบือไกล ^{๑๙๐}

และบทกวี “ตุลาเลือดตุลาชัย” ของ คมทวน คันธนู ดังนี้

มอบชัยประชาชน	ที่ตระกลตระกาลดา
ล้างเลือดตุลาบา !	และมล้างตุลาเลว
ฝูงโห่งทหารหุ่น	จะพรุพรุณด้วย <u>เปลวเพลิง</u> เปลว
เบื้องหลังอันแหลกเหลว	ก็จะยับบลงกับมือ ^{๑๙๑}

จากบทกวีสองตัวอย่างข้างต้น กวีได้ใช้สัญลักษณ์ “เปลวเพลิง” มาสื่อให้เห็นว่าอำนาจเผด็จการ จะต้องสูญสิ้นเพราะถูก “ไฟ” แห่งอุดมการณ์ประชาธิปไตย ทำลายล้าง

^{๑๙๙} จิตร ภูมิศักดิ์, “วิญญาณสยาม,” ใน ความฝันใฝ่ฝัน (กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๒๔), หน้า

^{๑๙๐} วิสา คัญทัพ, “สตุดีวีรชน ๑๔ ตุลา,” สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ๑๐ (ตุลาคม ๒๕๑๗): ๑๐-๑๑.

^{๑๙๑} คมทวน คันธนู, “ตุลาเลือด ตุลาชัย,” มติชนรายวัน (๗ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.

นอกจากการใช้ไฟเป็นสัญลักษณ์แล้ว ยังมีการใช้ “โคมไฟ” “คบไฟ” และ “คบเพลิง” ซึ่งมีความหมายเป็นแสงส่องนำทางเพื่อขับไล่ความมืดมิดในสังคม การใช้ “โคมไฟ”, “คบไฟ” และ “คบเพลิง” ในลักษณะนี้ กวีสืบขนบมาจากจิตร ภูมิศักดิ์ ดังจะเห็นได้จาก “บทเพลงเทอดสิทธิมนุษยชน” จิตร ภูมิศักดิ์ ได้ใช้ “โคมไฟ” เป็นสัญลักษณ์ ใน “เทอดสิทธิมนุษยชน” ดังนี้

ลุกขึ้นเกิดมวลงพี่น้องไทย
เกิดทุน สิทธิมนุษยชน

ชูโคมไฟ สัจธรรม ลัทธิสากล
ปลดไทยพ้นแอกร้ายทลายไป^{๑๖๒}

ในที่นี้ โคมไฟ คือ สัจธรรม ที่นำทางมวลชน ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ กวีใช้ “คบไฟ” และ “คบเพลิง” เป็นสัญลักษณ์ตามขนบเดิมเช่นกัน ดังตัวอย่างที่ปรากฏใน “เหนือสายธารแห่งการย่อยสลาย” ของ ศิริวร แก้วกาญจน์ ดังนี้

ลูก - ลูกแห่งเดือนตุลาคม
ผ่านทุ่งราบ ภูเขา ทะเลทราย
เพื่อเผยแพร่ ประวัติศาสตร์และบาดแผล
ทุกแรงหวัง , ยังแกร่งพอดต่อศรัทธา

ล้วนสายลมล่องไหลไม่ขาดสาย
หอบคลื่นฝุ่นปลิวหายไปขอบฟ้า
แก่ทุกคลื่นกระแส แก่ทศวรรษหน้า
กาลเวลายังสมทบจุดคบไฟ^{๑๖๓}

และกับบทกวี “บทสรูปหกดุลา” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ดังนี้

แล้วสิบสี่ตุลาก็ปรากฏ
ชูปเพลิงของพลังประชาชน

เป็นหนึ่งในบทที่ประชาชนทำหน้าที่
เพื่อส่องชี้ชัดสว่างทางประชา^{๑๖๔}

การใช้ไฟเป็นสัญลักษณ์ไม่ว่าจะเป็น ไฟ, โคมไฟ, คบไฟ หรือ คบเพลิง ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม จึงเป็นการปลุกเร้าให้มวลชนร่วมกัน “จุดไฟ” แห่งสัจธรรม ประกายไฟที่เกิดขึ้นนี้จะขับไล่ “ความมืดมิด” หรือความไม่ชอบธรรมในสังคมให้หมดสิ้น และส่องทางแก่ประชาธิปไตยให้เจิดจ้าอีกด้วย

^{๑๖๒} จิตร ภูมิศักดิ์, “เทอดสิทธิมนุษยชน.” ใน ความใฝ่ฝันแสงงาม (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, ๒๕๒๔) หน้า ๑๖๙.

^{๑๖๓} ศิริวร แก้วกาญจน์, “เหนือสายธารแห่งการย่อยสลาย,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๑ (ตุลาคม ๒๕๓๙): ๔๕.

^{๑๖๔} เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว. (กรุงเทพฯ: ก.ไก่, ๒๕๒๓), หน้า ๑๗๓.

๕.๔.๓ การใช้หนักเป็นสัญลักษณ์

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม มีการใช้ "นก" เป็นสัญลักษณ์แทนผู้ที่ต่อสู้เพื่อสิทธิและเสรีภาพจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมอยู่เป็นจำนวนมาก มีทั้งนกพิราบ นกสีขาบ นกสีเหลือง นกแสงตะวัน นกบินหลา นกเขาไฟ เป็นต้น

"นกพิราบ" เป็นสัญลักษณ์สากล หมายถึงเสรีภาพ การใช้ นกพิราบ มาสื่อความหมายดังกล่าว มีปรากฏในยุค ๒๕๐๐ ดังผลงาน ของ จิตร ภูมิศักดิ์ ชื่อ "พิราบขาว" ซึ่งลงในหนังสือพิมพ์ สารเสรี เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๐๑ ดังนี้

พิราบขาว ในดวงใจ	พิราบขาว ไปเร็วไว
ภัยเอ๋ยภัย	มาจากไหน
มาจากใคร	จะมาทำร้ายพิราบชัย
เราประชา ยอมไม่ได้	เราทั้งหลาย ยอมไม่ได้ ^{๔๘๔}

พิราบขาว ที่ จิตร ภูมิศักดิ์ ที่ใช้ในบทนี้ หมายถึง เสรีภาพ ส่วนในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ ปรากฏการใช้ "นกพิราบ" เป็นสัญลักษณ์ เพื่อสื่อความคิดและสานชนบเดิมไว้เช่นกัน ดังตัวอย่างที่ปรากฏใน "บทเพลงนกพิราบ" ของ ราชบัณฑิต ประกายธรรม ดังนี้

พิราบเอ๋ยเคยก้องขับซ้องเสียง	ขยับปีกหรือหลีกเสียงส่งเสียงร้อง
อิสสระล่องท่วงทำนอง	เป็นบทเพลงของผู้สู้เสรี
โบกบินโบยบนถนนถนนัด	ถลาร่อนอ่อนหัดลมพัดรี
พิราบทำทนายแสงแข่งรุจี	อุทิศพลีชีพชั้นชะรอยชน ^{๔๘๖}

และบทกวี "แต่...พิราบขาว" ของ เสรี ทศนศิลป์ ดังนี้

โอ...เจ้าพิราบขาว	ในคืนดาวหม่นฟ้าหมองฝัน
กรีดปีกว้ายฟ้าหาตะวัน	ท่ามกลางความหนาวสันนรมสุรมเร้า ^{๔๘๗}

^{๔๘๔} จำเรียม แสงดวงแข, "วิเคราะห์วรรณกรรมของจิตร ภูมิศักดิ์," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๖), หน้า ๑๔๘.

^{๔๘๖} ราชบัณฑิต ประกายธรรม, "บทเพลงพิราบ," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๙ (ตุลาคม ๒๕๓๓): ๔๕.

^{๔๘๗} เสรี ทศนศิลป์, "แต่...พิราบขาว," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๐ (ตุลาคม ๒๕๓๙): ๔๕.

นอกจากกวีจะเปรียบนิสิตนักศึกษาประชาชนที่เรียกร่องเสรีภาพว่าเป็น "นกพิราบ" แล้วกวียังใช้ "พิราบขาว" สะท้อนให้เห็นว่าการต่อสู้ของมวลชนนั้นเป็นการกระทำที่บริสุทธิ์และตั้งอยู่บนความถูกต้องชอบธรรมโดยแท้จริงอีกด้วย

ในกวีนวนท์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ยังมีการนำ "นกสีเหลือง" มาสื่อเป็นสัญลักษณ์อีกด้วย การใช้ "นกสีเหลือง" เป็นสัญลักษณ์ เกิดขึ้นในช่วงเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ผู้ที่ใช้สัญลักษณ์นี้เป็นคนแรกคือ วินัย อุกฤษณ์ ดังที่ปรากฏในบทเพลง "นกสีเหลือง" คือ

กางปีกหลีกบินจากเมือง	เจ้านกสีเหลืองจากไป
เจ้าบิน...ไปสู่อเสรี บัดนี้เจ้าชีวาวย	เจ้าบินไปสู่อห้วงหา
เมฆขาวถามเจ้าคือใคร	อาบปีกด้วยแสงตะวัน เจ้าผันถึงโลกสีใด

จงบินไปเถิดคนกล้า	ความผันสูงค่ากว่าใด
เจ้าบินไปจากรวงรัง	ข้างหลังเขายังอาลัย
กางปีกหลีกบินจากเมือง	เจ้านกสีเหลืองจากไป
เจ้าคือ...วิญญาณเสรี	บัดนี้เจ้าชีวาวย ^{๑๔๔}

กวีใช้ "นกสีเหลือง" เป็นสัญลักษณ์แทนผู้ต่อสู้เพื่อเสรีภาพ และประชาธิปไตยในเหตุการณ์เดือนตุลาคมที่เสียชีวิตไปแล้ว นอกจากกวีจะใช้สะท้อนเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ แล้วกวียังได้สืบขบวนการใช้สัญลักษณ์นี้มาถึงสมัยเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ อีกด้วย มีปรากฏใน "การเดินทางของนกพิราบ" ของชา'วดี ดังนี้

นกสีเหลืองวันนี้ไรชีวิต	สูญเสยยสิทธิ์เสรีที่ผันหา
ถูกตอกเลือดอาบคราบน้ำตา	ถูกแขวนคอ เผา ฆ่า ทารุณกรรม ^{๑๔๕}

^{๑๔๔} วินัย อุกฤษณ์, "นกสีเหลือง," ใน จักขอต่อรอยฝันจากวันก่อน สรรค์ศิลป์สวมบทกวีรำลึก ๓๐ ปี

๑๔ ตุลาคม (กรุงเทพฯ : สถาบันการ์ตูนไทยและมูลนิธิเด็ก, ๒๕๔๖), หน้า ๑๑.

^{๑๔๕} ชา'วดี, "การเดินทางของนกพิราบ," มติชนรายวัน (๖ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๖.

และบทกวี “บทเพลงเดือนตุลา” ของ ส. ชมจินดา ดังนี้

นกสีเหลืองจากไปในวันก่อน	เพื่อจะย้อนกลับมาเมื่อฟ้าใหม่
แล้ววันนั้นประชาจะได้ชัย	ด้วยพลังอันยิ่งใหญ่ของมวลชน
เดือนตุลาเคยฟ้าหม่นมืดมนแสง	อีกไม่นานฟ้าจะแดงทุกแห่งหน
ด้วยอำนาจของเราประชาชน	จะทวงสิทธิ์ความเป็นคนแรกกลับคืน ^{๑๙๐}

“นกแสงตะวัน” เป็นอีกสัญลักษณ์หนึ่งที่กวีนำมาใช้ในยุค ๒๕๑๙ เพื่อเชื่อมโยงไปสู่ “ตะวัน” และ “ดาวดวงเดียวกัน” อันหมายถึงอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ ปรากฏใน “การเดินทางของนกพิราบ” ของ ษา' วดี อีกด้วย ดังนี้

เจ้านกแสงตะวันยังฝันว่า	วันข้างหน้าจะแจ่มใสไม่สับสน
เมื่อมนุษย์หยุดแก่งแย่งดิ้นรน	กลับต้นต้นสู่ดาวดวงเดียวกัน ^{๑๙๑}

ในยุค ๒๕๑๙ การเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพ ประชาธิปไตย มิใช่ว่าจะเกิดขึ้นกับนิสิต นักศึกษา และประชาชนในเมืองหลวงเท่านั้น หากกระแสความคิดดังกล่าว ได้แทรกซึมไปทุกภูมิภาคด้วยกวีจึงใช้ “นกบินหลา” และ “นกเขาไฟ” เป็นสัญลักษณ์แทนมวลชนในท้องถิ่นภาคใต้ ดังปรากฏใน “รำลึกหกตุลา” ของ ประกาย ปรัชญา ดังนี้

พิราบขาวร่ำวานเกินแก้ไข	เจ้าขุนทองร้องไห้ไม่เคยเห็น
การเกิดชักริช - เกลือ่นกระเด็น	เจ้าบินหลาวิ่งเล่นมาลิ้นลม ^{๑๙๒}

และบทกวี “การเดินทางของนกเขาไฟ (ซึ่งไม่กลับมา)” ของ อัครนี หฤทัย ดังนี้

หยาดรอยเลือดที่หลากมาจากศพ	ซึ่งซ่อนทบอยู่แทบบาทวิถี
คือคำประกาศอุดมการณ์ของวันนี้	ว่าพร้อมพลีชีวัน อย่างมั่นใจ
วันนี้ <u>นกเขาไฟ</u> ไม่กลับบ้าน	สร้างตำนานนักสู้ผู้ยิ่งใหญ่
ร่างชุ่มเลือด ชุ่มเหงื่อ เป็นเชื้อไฟ	อุทิศให้เสรีด้วยชีวิต... ^{๑๙๓}

^{๑๙๐} ส. ชมจินดา, “บทเพลงเดือนตุลา,” มติชนรายวัน (๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.

^{๑๙๑} ษา' วดี, “การเดินทางของนกพิราบ,” มติชนรายวัน (๖ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๖.

^{๑๙๒} ประกาย ปรัชญา, “รำลึกหกตุลา,” ใน คืนจากพราวจากถนนสายนั้น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๒๕), หน้า ๑๐ - ๑๑ .

^{๑๙๓} อัครนี หฤทัย, “การเดินทางของนกเขาไฟ (ซึ่งไม่กลับมา),” ใน ดอกไม้ไฟ พิมพ์ครั้งที่ ๒

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นอ้อแกรมมี, ๒๕๔๖), หน้า ๗๙.

การใช้ “นก” ต่าง ๆ เป็นสัญลักษณ์ ไม่ว่าจะเป็ นสมัย ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ หรือ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ก็น่า จะสังเกตได้ว่า มีทั้งการสืบชนบตามความหมายเดิม คือใช้ “นกพิราบ” แสดงความหมายเชิงสากล คือ เสรีภาพ และใช้นกที่เป็นสัญลักษณ์เฉพาะยุคสมัย คือ “นกสีเหลือง” และ “นกแสงตะวัน” ในยุค ๒๕๑๖ และ ๒๕๑๙ นอกจากนี้ยังมีนก ซึ่งเป็นตัวแทนมวลชนในแต่ละท้องถิ่น คือ นกบินหลา นกเขาไฟ ในยุค ๒๕๑๙ อีกด้วย

๕.๔.๔ การใช้เครื่องพันธนาการและสถานที่คุมขังเป็นสัญลักษณ์

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ได้มีการใช้เครื่องพันธนาการ และสถานที่คุมขังเป็นสัญลักษณ์ เพื่อสื่อให้เห็นการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมของผู้ปกครองรัฐ เครื่องพันธนาการและสถานที่คุมขังที่ใช้ในนั้นมีหลายชนิด เช่น คุก โซ่ตรวน ปรากร ก่าแพง และ ผาหิน เป็นต้น การใช้เครื่องพันธนาการและสถานที่คุมขังเป็นสัญลักษณ์นี้ ได้มีปรากฏมาก่อนในยุค พ.ศ. ๒๕๐๐ ดังเช่น ผลงานของ จิตร ภูมิศักดิ์ ๒ บท ต่อไปนี้

ถึงยุคทมิฬมาร	จะครองเมืองด้วยควันป็น
ชื่อแป๊ะจะพังครืน	และกลืนเลือดจะคลั่งควา
แต่คนยอมเป็นคน	ในสายธารอันเหยียดยาว
คงคู่กับเดือนดาว	ผงาดเด่นในดินแดน ^{๑๔๔}

ชื่อแป๊ะ ในที่นี้หมายถึง อำนาจอันชอบธรรม กฎ, ระเบียบ อันดีงาม ของบ้านเมือง เมื่อ “ชื่อแป๊ะจะพังครืน” จึงหมายถึงผู้นำเผด็จการที่ไม่ยอมทำตามระบบระเบียบอันดีงามจึงก่อให้เกิด “กลืนควาเลือด” ที่ “คลั่งควา” อันเกิดมาจากการต่อสู้ของมวลชน

และ บทกวี “สร้างสวรรค์ขึ้นที่ในโลกด้วยมือ” ดังนี้

มีแต่เพียงโซ่ตรวนอันควรวุญควาง	ดังโครงร่างกลบอยู่จนหูอื้อ
ที่ตอกตรึงรั้งรัดอัดตะปือ	มิใช่หรือที่เราต้องเสียไป
เอาโซ่ตรวนโยนไปให้เป็นทูน	เสียตายไว้ทำไมคุณโซ่ใหญ่ใหญ่
เอาโซ่แลกสันติภาพอาบอำไพ	สร้างสวรรค์ขึ้นที่ในโลกด้วยมือ ^{๑๔๕}

^{๑๔๔} จิตร ภูมิศักดิ์, โคลงสรรเสริญเกียรติกรงเทพมหานครยุคไทยพัฒนา (กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย, ๒๕๒๙), หน้า ๒ - ๓.

^{๑๔๕} จิตร ภูมิศักดิ์, “สร้างสวรรค์ขึ้นที่ในโลกด้วยมือ,” ใน ความไม่ฝันแสนงาม (กรุงเทพฯ: ดอกหญ้า, ๒๕๒๔), หน้า ๑๑๘.

ในที่นี้ จิตร ภูมิศักดิ์ ใช้ โช่, โช่ตรวน คือ เครื่องพันธนาการเครื่องผูกมัด ที่ไม่ควรเสียดายและทิ้งโชนี้ไปเสีย นั่นคือ การปลุกระดมให้คนทั่วไปลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อสันติภาพนั่นเอง

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีได้ใช้ “โช่ตรวน” ด้วยดังตัวอย่าง “สายใจ – สายชีวิต” ของ วัฒน์ วรรณยางกูร ที่กล่าวถึงผู้ที่ต่อสู้ในเหตุการณ์เดือนตุลาคมว่าเป็นผู้ที่เกลียดชัง “โช่ตรวนแห่งทาส” คือการผูกมัดให้เป็นทาส ไม่มีอิสระ “หนุ่มสาว” จึงชิงชังความอยุติธรรม ดังปรากฏในตัวอย่างดังนี้

สายใจแห่งเดือนตุลาคมเหนียวแน่น เข็มชันหาญกล้า
สะอาดชื่อพิสุทธ์แห่งหนุ่มสาว
ที่เกลียดชังโช่ตรวนทาส
ชิงชังความอยุติธรรม
สายใจแห่งเดือนตุลา
จึงเหนียวแน่น^{๑๖๖}

บทกวีข้างต้น กวีใช้โช่ตรวนมาสะท้อนการปกครองของเผด็จการที่ผูกคามประชาชนไว้ จนเกิดการรวมพลังของมวลชนเพื่อปลดพันธนาการนี้ และคำว่า “โช่ตรวน” ยังปรากฏใช้ในบทกวี “เลือด-น้ำตา-ประชาธิปไตย” ของ รัฎฐณ์ ดังนี้

ชีวิต – แก้วได้ไปต่อสู้

เรียนรู้เสรีซึ่งปีป็น

โช่ตรวน – พันธะประชาชน

พยายามปลดดิ้นรนจนพ้นไป^{๑๖๗}

และบทกวี “เพียงความเคลื่อนไหว” ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ที่ใช้ “โช่” เป็นสัญลักษณ์ของอำนาจเผด็จการที่พันธนาการประชาชนไม่ให้มีอิสระที่จะคิดที่จะทำอะไรจึงถูกกระชากโดยผู้ที่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ดังนี้

โช่ประตูดิ่งผูกถูกกระชาก
สว่างแวบแปลบพวามาไรไร

เสียงแห่งความทุกข์ยากก็ยิ่งใหญ่
ก็รู้ว่าทางยังมี^{๑๖๘}

^{๑๖๖} วัฒน์ วรรณยางกูร, “สายใจ – สายชีวิต,” ใน ฝันให้ไกลไปให้ถึง พิมพ์ครั้งที่ ๒

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ทางทอง, ๒๕๓๖), หน้า ๔๒.

^{๑๖๗} รัฎฐณ์, “เลือด-น้ำตา-ประชาธิปไตย,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๐(ตุลาคม ๒๕๑๖): ๒๓.

^{๑๖๘} เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, “เพียงความเคลื่อนไหว,” ใน เพียงความเคลื่อนไหว พิมพ์ครั้งที่ ๘

(กรุงเทพ: เคล็ดไทย, ๒๕๔๑), หน้า ๘๔.

นอกจากนี้จะใช้โช้ตรวน เป็นเครื่องหมายแทนอำนาจธรรมของ
 เผด็จการแล้ว ยังได้นำ คุณ ปรากฏ กำแพง หินผา และกรงขังมาใช้เป็นสัญลักษณ์
 อีกด้วย ดังตัวอย่างบทกวีของผู้ต้องหาคดีหกตุลาคมคนที่ปลุกเร้าการต่อสู้โดยให้
 ภาพของ คุณที่พึ่งครี้น เพื่อสะท้อนให้เห็นชัยชนะในการต่อสู้กับฝ่ายปกครอง

วันพรุ่งนี้คือวันแห่งชัยชนะ
 คุณที่เคยคุมขังจะพึ่งครี้น

มวลชนจะเอมอิมส่งยิมรีน
 แล้วลูกจะกลับคืนพร้อมกับชัย^{๑๙๙}

และคำว่า ปรากฏ ดังในจะเห็นได้ในบทกวี“เทิดวีรกรรม ๖ ตุลา” ของ
 รวี โดมพระจันทร์ ต่อไปนี้

ศัตรูมันไกลวันตายยิ่งดินรน
 รวมพลังต่อสู้ศัตรูตัวจริง

ฆ่ามวลชนตีแขวนเผายิง
 ระดมยิงปรากฏมันให้หลาย^{๒๐๐}

จากบทกวีข้างต้น กวีกล่าวถึงผู้นำรัฐในขณะนั้นว่า ได้ดิ้นรนต่อสู้ด้วย
 การใช้ยุทธวิธีปราบปรามอย่างรุนแรง รวี ได้กล่าวปลุกเร้าให้มีการต่อสู้ต่อไปโดย
 ให้นิสิตนักศึกษาารวมตัวกันต่อสู้กับเผด็จการที่เป็นศัตรูตัวจริงและให้ต่อสู้กับเผด็จการ
 นั้นให้ล่มสลายไป

ในขณะที่ คมสัน พงษ์สุธรรม ใช้ “หินผา” เป็นสัญลักษณ์ของอำนาจ
 เผด็จการที่ปิดกั้นเสรีภาพของประชาชนและใช้ความรุนแรงในการปราบปราม
 ประชาชนจากเหตุการณ์เดือนตุลาคม ซึ่ง คมสัน ได้กล่าวว่า “แผ่นหินผา” เหล่านี้จะ
 “พังลงครครี้น” ทั้งนี้เนื่องจากศรัทธาในอุดมการณ์การต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของ
 ประชาชน ดังตัวอย่างบทหนึ่งที่ว่า

ไม่มีแล้วที่แม่โตมจะโทมเนส
 ด้วยศรัทธาท่วมท้นล้นดินแดน

เพราะรีพลพลังจับนับหมื่นแสน
 จะพังแผ่นหินผาลงครครี้น^{๒๐๑}

^{๑๙๙} สุมิตร วงศ์สามัญ (รวบรวม), บนเส้นทางศรัทธาประชาชน (กรุงเทพมหานคร : ชุมชุม
 วรรณศิลป์ธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒) หน้า ๙.

^{๒๐๐} รวี โดมพระจันทร์, “เทิดวีรกรรม ๖ ตุลา,” ใน ตื่นเกิดเสรีชน

(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผู้จัดการ, ๒๕๓๒), หน้า ๘๖.

^{๒๐๑} คมสัน พงษ์สุธรรม, ใน สวนทางเถื่อน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์พาสโก, ๒๕๒๓), หน้า

จะเห็นได้ว่า กวีได้ปลุกระดมให้ร่วมกันต่อสู้ด้วยความศรัทธา จนระบอบเผด็จการที่เข้มแข็งต้องล่มสลายลง

การใช้เครื่องพันธนาการหรือสถานที่คุมขังเป็นสัญลักษณ์ในข้างต้นไม่ว่าจะเป็น “คุก โชตรวน กำแพง ปราการ หินผา” ล้วนสื่อให้เห็นอำนาจอันไม่ชอบธรรมของฝ่ายผู้ปกครอง ที่ปิดกั้น จำกัดสิทธิและเสรีภาพ ไม่ยินยอมให้ประชาชนมีประชาธิปไตย จนกระทั่งมวลชนทั้งประเทศต้องลุกขึ้นมาเรียกร้องประชาธิปไตยในที่สุด

๕.๔.๕. การใช้ธงเป็นสัญลักษณ์

นอกจากจะใช้เครื่องพันธนาการเป็นสัญลักษณ์แล้ว ยังมีการใช้ “ธง” เป็นสัญลักษณ์ ซึ่งสามารถสื่อความหมายได้สองประการ ดังนี้ “ธง” ในความหมายทั่วไป เป็นเครื่องหมายแสดงชัยชนะในการต่อสู้ ในกวีนิพนธ์เดือนตุลา กวีได้ใช้ “ธง” มาสื่อความหมายในลักษณะดังกล่าวเช่นกัน ดังที่ปรากฏ “ธงไสว” ของ ศักดิ์สิทธิ์ มีสมสืบ ดังนี้

<u>ดรองไฉนธงชนะนี้</u>	<u>ขุสลอน</u>
โบกฟ้าบ่าสะบัดฟ้อน	ว่อนว้าย
ปลิวไสวลมสวรรค์ระบาย	ระบำคลื่น
<u>คลื่นร้าวระลอกครื้น</u>	<u>คลื่นทุก ธงไสว</u> ^{๑๐๖}

ศักดิ์สิทธิ์ มีสมสืบ ได้ใช้ “ธง” เป็นสัญลักษณ์ เขาได้บรรยายภาพให้ “ธงชนะ” โบกสะบัดอย่างชนิด “คลื่นทุก ธงไสว” ทั้งนี้เพราะประชาชนในสมัยเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ สามารถโค่นล้มอำนาจเผด็จการลงได้ การนำเสนอภาพดังกล่าวโดยใช้ “ธง” เป็นสื่อจึงสะท้อนชัยชนะอันยิ่งใหญ่ของปวงชนได้อย่างชัดเจน

ขณะเดียวกัน บทกวีอีกสองบทต่อไปนี้ จะสังเกตเห็นว่า กวีไม่ได้ใช้ “ธง” เพื่อเป็นเครื่องหมายแสดงชัยชนะ แต่ได้ใช้ “ธง” เป็นสื่อเพื่อปลุกเร้าให้บัณฑิต นักศึกษา และประชาชน จงลุกขึ้นต่อสู้กับฝ่ายปกครอง เพื่อเชิดชูอุดมการณ์ประชาธิปไตยต่อไป ดังปรากฏใน “บทเพลงแห่งเดือนตุลาคม” ของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ดังนี้

^{๑๐๖} ศักดิ์สิทธิ์ มีสมสืบ, “ธงไสว,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๖(กันยายน ๒๕๓๒): ๑๐๗.

เราคือคอนหนุ่มสาว
จงส่องทางให้เห็นเส้นทางปวง
เข็ดน้ำตาเข็ดเลือดให้เหือดแห้ง
รวบรวมแรงลุกขึ้นหยัดยืนยง

คือแสงดาวแห่งศรัทธาอันโชติช่วง
เพื่อก้าวล่วงสู่ทางที่เที่ยงตรง
แล้วจัดแจงฝังศพเพื่อนอย่าเลื่อนหลง
เพื่อชูธงผืนใหม่ใหญ่กว่าเดิม^{๒๐๓}

และบทกวี “ภาพนองเลือด ๖ ดุลาฯ รำลึก” ของ ชูเกียรติ วรรณศูทร ดังนี้

เรามุ่งหวังสังคมใหม่ในวันนี้
แม้ต้องแลกด้วยเลือดที่เดือดแดง
เมื่อจะมาม่าฟันกันข้างหนึ่ง
ลุกขึ้นชูธงประชาประกาศชัย

สู่เสรีจากปรากราอันแข็งแกร่ง
เราพร้อมแล้วที่จะเปลี่ยนแปลงก้าวออกไป
ถึงวันซึ่งประชาชนทนไม่ได้
พิพากษาขับไล่ไกลแผ่นดิน^{๒๐๔}

การใช้ “ธง” เป็นสัญลักษณ์อาจกล่าวได้ว่า เป็นที่รับรู้และเข้าใจได้ไม่ยากนัก เพราะการทำสงครามโดยส่วนใหญ่ ก่อนที่จะมุ่งเข้าประจัญบาน มักใช้ “ธง” มาชูโบกให้อาณัติสัญญาณ ดังนั้นในกรณีนี้เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีจึงนำสัญลักษณ์นี้มาใช้เพื่อแสดงชัยชนะ ในขณะที่เดียวกันก็ใช้แสดงอุดมการณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายหลักคือปลุกเร้ามวลชนให้ฮึกเหิมหาญกล้าที่จะเข้าต่อสู้กับฝ่ายปกครองต่อไป

๕.๔.๖ การใช้สถานที่ ที่เกิดเหตุการณ์เดือนตุลาเป็นสัญลักษณ์

เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ กวีมีกระบอกชื่อสถานที่เกิดเหตุการณ์อย่างชัดเจน เช่น ถนนราชดำเนิน, ทุ่งพระเมรุ ในขณะที่ เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ กวีมักนำสถานที่ที่เกิดเหตุการณ์มากล่าวเป็นสัญลักษณ์ สถานที่ที่เกิดการนองเลือดอยู่ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อฝ่ายรัฐได้ออกคำสั่งให้ทหารเข้าล้อมและปราบปรามนิสิตนักศึกษาตลอดจนผู้ที่ชุมนุมอยู่ภายในบริเวณดังกล่าว ดังนั้น เมื่อกวีกล่าวถึงเหตุการณ์ในวันนั้น จึงมักนำ “โดม”, “ลานโพธิ์” ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มากล่าวไว้ในบทกวี ดังที่ปรากฏใน “บทเพลงแห่งเดือนตุลาคม” ของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ดังนี้

^{๒๐๓} เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, “บทเพลงแห่งเดือนตุลาคม,” ใน เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กอไก่, ๒๕๒๕), หน้า ๑๘๔.

^{๒๐๔} ชูเกียรติ วรรณศูทร, “ภาพนองเลือด ๖ ดุลาฯ รำลึก,” มาตุภูมิ (๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๖): ๔.

ดินสอโตมจารึกด้วยหมึกเลือด
เอาความสัตย์เข้าชดสัจธรรม

กับฟ้าเดือดแดงกำดอกขำมัน
จุดหมายนั้นแน่นอนต้องชำระ^{๒๐๔}

และบทกวี “รำลึก ๒๐ ปี ๖ ตุลา” ของ ประทีป ทองจันทร์ ดังนี้
ลานโพธิ์ ฤา ลานเถื่อน
นิสิต – นักศึกษา
โตม – เด่น เป็นสง่า
เผด็จการจงฉิบหาย

ยังย่ำเดือน – เดือนตุลา
ชาวประชาต่างล้มตาย
ผองผู้กล้าคงทำทนาย
ดาวพรางพรายสู่เสรี^{๒๐๖}

และบทกวี “ตำนานลานโพธิ์” ของ เดือนแรม ประกายเรือง ดังนี้

ดินสอโตม แท่งเติมยีนโดดเด่น
อยู่เคียงข้าง – เจ้าพระยา – ท้าพระจันทร์

โตม ยังเป็นสัญลักษณ์ปักหลักมั่น
คือมิ่งขวัญธรรมจักร พิทักษ์ธรรม^{๒๐๗}

การใช้สัญลักษณ์เพื่อสื่อความคิด เป็นกลวิธีการสร้างวรรณศิลป์ที่เด่นชัดอีกประการหนึ่งในกวีนิพนธ์เดือนตุลาคม การใช้สัญลักษณ์ต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาทั้งหมด เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นความสามารถในการใช้ภาษาของกวี ที่สามารถเก็บเกี่ยวทั้งธรรมชาติและสิ่งต่าง ๆ รอบตัวมาใช้เพื่อแทนความคิดนึกได้อย่างมีประสิทธิภาพ เราจึงมีอาจปฏิเสชว่า การใช้สัญลักษณ์เป็นอีกกลวิธีหนึ่ง ที่ช่วยให้ผู้อ่านได้ใคร่ครวญพินิจ “สาระสำคัญ” ของกวี ในมิติที่ลุ่มลึก หลากหลาย ส่งผลให้กวีนิพนธ์นั้นมีคุณค่าทั้งในด้านเนื้อหา และคุณค่าในเชิงวรรณศิลป์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๒๐๔} เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, “บทเพลงแห่งเดือนตุลาคม,” ใน เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว , พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กอไก่, ๒๕๒๕), หน้า ๑๘๒.

^{๒๐๖} ประทีป ทองจันทร์, “รำลึก ๒๐ ปี ๖ ตุลา,” ใน เนชั่นสุดสัปดาห์ ๒๒๘ (ตุลาคม ๒๕๓๙): ๖๗.

^{๒๐๗} เดือนแรม ประกายเรือง, “ตำนานลานโพธิ์,” ใน เกลียวคลื่นคืนฝั่ง (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ต้นอ้อแถมมี, ๒๕๓๙), หน้า ๗๐ - ๗๑.

๕.๕ วรรณศิลป์ที่เกิดจากการใช้เครื่องหมายวรรคตอนและลักษณะการพิมพ์

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ปรากฏการสร้างวรรณศิลป์ที่เกิดจากการใช้เครื่องหมายวรรคตอนในรูปแบบต่าง ๆ ดังเช่น การใช้เครื่องหมายจุดไข่ปลา การใช้เครื่องหมายยัติภังค์ การใช้เครื่องหมายประตัญญี การใช้เครื่องหมายอัฒประกาศ การใช้เครื่องหมายดังกล่าวเป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์อีกวิธีหนึ่ง ที่สามารถสื่อความหมาย ความนึกคิดให้แก่ผู้อ่านได้

การใช้เครื่องหมายวรรคตอน เป็นศิลปะการใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมาย ในอีกรูปแบบหนึ่ง ได้รับอิทธิพลมาจากร้อยกรองตะวันตก ดังกล่าวไว้ว่า “การใช้เครื่องหมายวรรคตอนในบทร้อยกรองนั้น อาจได้แนวคิดมาจากบทร้อยกรองตะวันตก ทั้งนี้เพราะวิธีเขียนหนังสือภาษาอังกฤษจะเขียนเว้นช่องไฟระหว่างคำเท่า ๆ กันทุกคำ และมีการใช้เครื่องหมายวรรคตอนต่าง ๆ เพื่อกำหนดใจความ ผู้เขียนบทร้อยกรองอาจใส่เครื่องหมายเพื่อแสดงความหมาย”^{๒๐๔}

สิ่งนี้สอดคล้องกับการตั้งข้อสังเกตของ สุจิตรา จงสถิตยวัฒนา ที่กล่าวถึงการ ใช้เครื่องหมายวรรคตอนเพื่อสื่อความหมายในกวีนิพนธ์สมัยใหม่ไว้ว่า “ส่วนในปัจจุบัน กวีนิพนธ์เป็นกวีนิพนธ์ที่ใช้อ่านด้วยตา เป็นกวีนิพนธ์ลายลักษณ์ ใช้ตัวอักษรบนที่กวีวรรณศิลป์ไว้ ดังนั้นกวีจึงสามารถใช้เครื่องหมายวรรคตอน ลักษณะการพิมพ์งานด้วยตัวอักษรที่แตกต่างกัน ตัวเอน ตัวบาง ตัวหนา มาเป็นเครื่องมือช่วยสื่อสารความหมายอีกทางหนึ่ง บางครั้งกวีก็สามารถใช้เครื่องหมายวรรคตอน เช่น เครื่องหมายอัฒจันทร์ เครื่องหมายคำถาม หรือ จุดไข่ปลา มาช่วยสื่อความหมายได้ด้วย”^{๒๐๕}

การใช้เครื่องหมายวรรคตอน ในกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ปรากฏการใช้หลากหลายรูปแบบและจะมีการใช้ที่แตกต่างไปจากแบบแผนที่กำหนดไว้เป็นกฎเกณฑ์ทั่วไปแต่จะใช้ในลักษณะเฉพาะ ดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๒๐๔} บุญสม ภูเจริญ, “การวิเคราะห์ร้อยกรองในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๒ – ๒๕๓๐,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๙), หน้า ๒๔๓.

^{๒๐๕} สุจิตรา จงสถิตยวัฒนา, หวังสร้างศิลป์นฤมิตรเพริศแพรว การสืบทอดขนบกับการสร้างสรรค์วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ : โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑) หน้า ๑๔๕.

๕.๕.๑. การใช้เครื่องหมายจุดไข่ปลา

กำชัย ทองหล่อ ได้อธิบายการใช้เครื่องหมายจุดไข่ปลาว่า “ใช้สำหรับละข้อความที่ยืดยาวมาก แต่เลือกเก็บเอาเฉพาะข้อความที่ฟังประสงค์และพออ่านได้ ความปะติดปะต่อกัน เป็นทำนองย่อความกลาย ๆ ตอนใดที่ไม่ต้องการก็ละไว้โดยใช้จุดไข่ปลาแทน”^{๒๑๐}

กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมไม่ได้ใช้เครื่องหมายจุดไข่ปลา เพื่อทำหน้าที่ตามความหมายข้างต้น หากเป็นการใช้ที่มีความหมายเพื่อให้สอดคล้องกับสาระสำคัญที่กวีต้องการจะสื่อไปยังผู้อ่าน ดังปรากฏใน “ถึงเพื่อน” ของ เลอमान ดังนี้

เมื่อแปดปีก่อน
วันแดดบ่ายสีส้ม
ลมอ่อนจากทุ่งพระเมรุ
เรานอนคุยกันบนสนามหญ้า
ฉันจากมาแล้วมีชีวิตรอยู่
เราต่อสู้จนถูกแขวนคอกับต้นมะขาม
ณ รุ่งเช้าที่พ่อแม่เที่ยวตามหา
.....
แปดปีแล้ว
เธอเกิดแล้ว
ตายแล้ว
ไม่ได้เอาอิสรภาพมาฝาก
จากไปด้วยความชิงชังตลอดกาล
.....คืนนี้
ฉันยังป้ายหมึกสีเข้มยามฟ้ามืด
ร้อยเพลงโศกขณะพายุกะนอง
นึกถึงคำสาปแช่งเหยียดหยันของคนบางคน
ซึ่งเป็นความสูงส่งที่ฉันไม่อาจลืมเลือน
เพื่อนเอ๋ย
เธอไม่ได้เป็นวีรชนหลอก
หลับอยู่ชั่ววันวันตรเช่นนั้นเกิด ^{๒๑๑}

^{๒๑๐} กำชัย ทองหล่อ, หลักภาษาไทย. (พระนคร: รวมสาส์น, ๒๕๑๕), หน้า ๒๓๓.

^{๒๑๑} เลอमान, “ถึงเพื่อน,” มาตุภูมิ (๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๗): ๔.

ในตัวอย่างข้างต้น ผู้เขียนได้นำกลวิธีการเล่าเรื่อง แบบเรื่องสั้น มาใช้ เพื่อย้อนรำลึกถึงเหตุการณ์การต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ผู้เขียนได้ใช้ “ทุ่งพระเมรุ” และ “การจับแขวนคอกับต้นมะขาม” มาเปิดเรื่องเป็นฉากแรก ในบทนี้ กวีได้ใช้เครื่องหมายจุดไข่ปลาสองช่วงด้วยกัน คือช่วงแรก ใช้จุดไข่ปลา ทำหน้าที่เปลี่ยนฉาก เพื่อลำดับวันเวลาที่ผ่านไปจาก “แปดปีก่อน” มาสู่ “แปดปีแล้ว” การใช้จุดไข่ปลาช่วงนี้ สะท้อนให้เห็นความเป็นไปที่เกิดขึ้น แม้ว่า “เธอเกิดแล้ว ตายแล้ว” ก็ตาม แต่สังคมก็ยังไม่มีความเสรีภาพที่รอคอยจนกระทั่งจุดไข่ปลา ในช่วงที่สอง กวีได้เชื่อมโยงมาสู่ปัจจุบันคือ “วันนี้” เพื่อตอกย้ำให้รู้ว่า การต่อสู้ของ ปวงชนในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็น ประชาธิปไตยได้

บทกวี “ถึงปลิงตัวสุดท้าย” ของ ก้อง เจริญราษฎร์ ใช้เครื่องหมายจุดไข่ปลาในบทหนึ่งที่ว่า

สิบสี่ตุลาฯยังจำได้

ศพ...ศพร่วงผล็อยลงกลางดิน

เลือดไทยไหลนองแผ่นดิน

ชีพสิ้น...เพราะมือมาร^{๒๒}

การใช้เครื่องหมายจุดไข่ปลาในตัวอย่างข้างต้น ทำหน้าที่เพื่อเชื่อมข้อความข้างหน้ากับข้อความที่ตามมา เพื่อแสดงให้เห็นว่ามีศพจำนวนมาก ในเหตุการณ์เดือนตุลาคม ระยะห่างที่ปรากฏช่วยเน้นย้ำให้เห็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรมชาติของเผด็จการทั้งสิ้น

ในบทต่อมา กวีได้สะท้อนภาพการเสียชีวิตของผู้ที่ต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพในเหตุการณ์เดือนตุลาคม โดยใช้เครื่องหมายจุดไข่ปลา มาทิ้งระยะข้อความอันเนื่องมาจากการสะอื้นรำไห่ ทำให้เสียงพูดออกมา “สิ้นเครือ” จนต้องกล่าวออกมาทีละช่วงว่า ได้ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย การใช้เครื่องหมายจุดไข่ปลา จึงสะท้อนอารมณ์อันขมขื่น เจ็บปวด ได้อย่างลุ่มลึก ดังตัวอย่างใน “ตุลาตุลา... ตุลา” ของ ชัดเจน ผ่องศรี ดังนี้

เป็นรอยภาพพิมพ์ใจไม่เลือนลบ

ฉันทำให้รำพันเสียงสิ้นเครือ

ภาพบัดชบติดตานากลัวเหลือ

วันสู้เพื่อ...ประชาธิปไตย..ได้แบ่งบาน^{๒๓}

^{๒๒} ก้อง เจริญราษฎร์, “ถึงปลิงตัวสุดท้าย,” ประชาธิปไตย (๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๙): ๕

^{๒๓} ชัดเจน ผ่องศรี, “ตุลา...ตุลา...ตุลา,” มติชนรายวัน (๑๑ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕

๕.๕.๒ การใช้เครื่องหมายยัติภังค์

การใช้เครื่องหมายยัติภังค์ หรือขีดสั้น มีผู้ให้คำจำกัดความไว้ว่า “ เป็นเครื่องหมายบอกให้รู้ว่า คำที่เขียนแยกอยู่ต่างบรรทัดหรือต่างวรรคในโคลง กลอนเป็นคำเดียวกัน ใช้เขียนไว้ระหว่างกลางคำที่เขียนแยกพยางค์กัน เพื่อเป็น เครื่องหมายให้รู้ว่าพยางค์หน้ากับพยางค์หลังนั้นติดกันเป็นคำเดียวกัน คำที่เขียน แยกนั้นจะอยู่ในบรรทัดเดียวกันหรือต่างบรรทัดก็ได้ ^{๒๑๔}

ในกรณีพิเศษเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีไม่ได้ใช้ยัติภังค์ตาม หลักการใช้เครื่องหมายวรรคตอนทั่วไป หากเป็นการใช้เพื่อขยายข้อความให้มีความ หมายลึกซึ้งยิ่งขึ้น ดังตัวอย่างในบทกวี “ แดดเดือนตุลา รำลึก ๒๐ ปี ๖ ตุลา ” ของ จิระนันท์ พิตรปรีชา ดังนี้

สัมผัสเพียงละอองของรังสี
หนึ่งอณู – นิดน้อยสร้างร้อยพัน ;
ไว้รูปรอย หากลีลาที่ปรากฏ
เมื่อรวมศุนย์รังสีที่ล่องลอย

ก็รู้แสงแสงสุรีย์ที่รังสรรค์
แม้มวลสารแสงนั้น – ไว้รูปรอย
ยอมเบิกบทวันใหม่ไม่ล้าถอย
แดดใสค่อยส่องหล้า - ตุลาคม ^{๒๑๕}

จิระนันท์ พิตรปรีชา ได้ใช้เครื่องหมายยัติภังค์มาสื่อความหมาย โดย เน้นย้ำให้เห็นว่า “แสงสุรีย์” ที่ “ส่องหล้าตุลาคม” นั้น แม้จะเป็นเพียงแสงสว่างอัน “นิด น้อย” ที่ “ไว้รูปรอย” ก็ตาม หากแสงดังกล่าว สามารถสร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงสังคมให้ ดีกว่าเดิมได้ เพราะเป็นแสงแห่งประชาธิปไตยนั่นเอง

ในขณะที่ วิสา คัญทัพ ได้ใช้ “ฟ้า” เป็นสัญลักษณ์แทนชนชั้นปกครอง โดยนำเครื่องหมายยัติภังค์ มาคั่นกลางให้เห็นว่า “ฟ้า” ใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมกดขี่ ช่มเหง ครองำประชาชนที่ “ตัวเท่ามด” เพราะไม่อาจต่อสู้กับอำนาจรัฐ ความเดือดร้อนดังกล่าวมี ผลสะท้อนไปทั้งแผ่นดิน แต่ “ฟ้า” กลับไม่สนใจว่า “ใครทุกข์ – ใครโศก” ดังตัวอย่าง ใน “เห่กล่อมตุลามาต” ดังนี้

^{๒๑๔} วิวัฒนา บุรกลสิกร. “วรรคตอนและเครื่องหมายที่ใช้ในการเขียน” ภาษาและภาษาศาสตร์. ๖ (๒)

๙๘ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๓๑).

^{๒๑๕} จิระนันท์ พิตรปรีชา. “แดดเดือนตุลา ระลึก ๒๐ ปี ๖ ตุลา,” เนชั่นสุดสัปดาห์. ๒๒๖(ตุลาคม

๒๕๓๙): ๑๐๔

ฟ้านั้น – ครอบเราตัวท่วม
 บ้างครั้งแลบแปลบปร่าบ้างผ่าลง
 นึกอยากแผลดแตกกล้าส่องมาโลก
 จะอ้างเหตุอ้างผลไม่ยลยิน

ออกคำสั่งออกกฎซึบทง
 แลคำรามเสียงส่ง – สะเทือนดิน
 ไครทุกซ์ – ไครโตก , มิรูสิ้น
 ฟ้าหัวใจทมิฬไม่ฟังใคร^{๒๖๖}

๕.๕.๓ การใช้เครื่องหมายอัญประกาศ

การใช้เครื่องหมายอัญประกาศ โดยลักษณะทั่วไป เป็นการใช้เพื่อเน้นให้ผู้อ่านสังเกตเห็นสาระสำคัญของข้อความ เพื่อสื่อความหมายพิเศษให้เด่นชัดขึ้น

ในกรณีพิเศษเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม กวีนำเครื่องหมายนี้มาใช้ เพื่อแสดงความสำคัญของเสรีภาพ และเน้นย้ำให้เห็นการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมของฝ่ายปกครองด้วย ดังตัวอย่างบทกวี “จิตสำนึกเพื่อเมืองไทย” ของ ศิวพร วัฒนเบญจโสภากต่อไปนี้

คนนับร้อยดับชีพไปเพื่อใครหนอ
 ละเลงเลือดชีพเพื่อ “ อธิปไตย”

เพื่อคนแสนคนที่เฝ้ารอการแก้ไข
 หวังได้ชัยและเสรีที่รอคอย^{๒๖๗}

หรือบทกวี “อนุสรณ์วันมหาวิปโยค” ของ ชูเกียรติ วรรณศูทร
 บทหนึ่งที่ว่า

แล้วความเจ็บใจเล่าเท่าครั้งนี้
 “สิทธิเสรี”ถูกปล้นจนหมดสิ้น
 ไม่มีอนุสาวรีย์ที่ยลยิน
 ยุคทมิฬเหลือบฝูงใหม่ขึ้นครองเมือง^{๒๖๘}

การใช้เครื่องหมายอัญประกาศในบทกวีข้างต้น เป็นการเน้นย้ำให้เห็นคุณค่าของอธิปไตย ที่กว่าจะได้มา ประชาชนจำนวนมากต้องใช้ชีวิตเข้าแลก ในขณะที่เดียวกัน จะสังเกตได้ว่าถ้อยคำที่อยู่ในเครื่องหมายอัญประกาศ เป็นศัพท์เฉพาะด้านการเมือง โดยเฉพาะในระบอบประชาธิปไตย

^{๒๖๖} วิสา ถัญทัพ, “เท่กล่อมตุลามาศ,” มติชนสุดสัปดาห์ ๕ (ตุลาคม ๒๕๒๕): ๑๘.

^{๒๖๗} ศิวพร วัฒนเบญจโสภาก, “จิตสำนึกเพื่อเมืองไทย,” ใน นิทรรศการ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๑), หน้า ๘๙-๙๐.

^{๒๖๘} ชูเกียรติ วรรณศูทร, “อนุสรณ์วันมหาวิปโยค,” มาตุภูมิ (๑๒ ตุลาคม ๒๕๒๖): ๕

นอกจากนี้มีการใช้เครื่องหมายอัญประกาศกับคำเฉพาะที่สร้างขึ้นใหม่ คือคำว่า “ทรรราชย์” ซึ่งหมายถึงรัฐบาลที่ปกครองแบบเผด็จการอีกด้วย ดังที่ปรากฏ ในบทกวี “สุดดีวีรชน” ของ อวยพร เทพวิทักษ์กิจ ดังนี้

ถึงตัวตายแต่ชื่อท่านลือเลื่อง ทัวทั้งเมืองไทยเราเฝ้าถวิล
ถึงท่านที่ร่วมพลังเลือดหลังริน ขับไปสิ้น “ทรรราชย์” จากชาติไทย^{๒๑๙}

และมีคำอื่น ๆ อีกคือคำว่า “สิบสี่ตุลามาหาวิปโยค” และ “วีรชน” อีกด้วย ดังปรากฏในบทกวี ของศิวพร วัฒนเบญจโสภาก ดังนี้

สภาวะประชาธิปไตยได้คงมั่น
เริ่มจากวันรวมพลังชนทั้งผอง
“สิบสี่ตุลามาหาวิปโยค” โลกปลื้มปอง
เกิดเกียรติของ...ผู้เสียสละ “วีรชน”^{๒๒๐}

๕.๕.๔ การใช้ตัวอักษรหนาเข้ม

การใช้ตัวอักษรหนาเข้ม ซึ่งเป็นกลวิธีการพิมพ์อีกลักษณะหนึ่งสามารถ สร้างวรรณศิลป์และสื่อความหมายพิเศษให้แก่บทร้อยกรองได้ ในกวีนิพนธ์เดือนตุลาคม ได้ปรากฏการใช้รูปแบบการพิมพ์พิเศษดังกล่าว เพื่อสื่อสารสำคัญให้มีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่าง

สภาวะประชาธิปไตยได้คงมั่น
เริ่มจากวันรวมพลังชนทั้งผอง
“สิบสี่ตุลามาหาวิปโยค” โลกปลื้มปอง
เกิดเกียรติของ...ผู้เสียสละ “วีรชน”^{๒๒๐}

^{๒๑๙} อวยพร เทพวิทักษ์กิจ, “สุดดีวีรชน,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตูลา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๑๐.

^{๒๒๐} ศิวพร วัฒนเบญจโสภาก, “จิตสำนึกเพื่อเมืองไทย,” ใน นิทรรศการ ๒๕ ปี ๑๔ ตูลา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๑), หน้า ๘๙-๙๐.

^{๒๒๑} ศิวพร วัฒนเบญจโสภาก, “จิตสำนึกเพื่อเมืองไทย,” ใน นิทรรศการ ๒๕ ปี ๑๔ ตูลา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๑), หน้า ๘๙-๙๐.

การใช้ตัวอักษรหนาเข้ม ในบทข้างต้น เป็นการย้ำเตือนให้ระลึกถึง
กระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีต่อปวงชนชาวไทย
ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์เมื่อเวลา ๑๙.๔๕ น. ของวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ หลังเกิด
เหตุการณ์การนองเลือดไว้ว่า

“วันนี้เป็นวันมหาวิปโยคที่น่าเศร้าสลดอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์ชาติ
ไทย ตลอดระยะเวลา ๖ – ๗ วันที่ผ่าน ได้มีการเรียกร้องและเจรจากัน จนกระทั่งนัก
ศึกษาและรัฐบาลได้ทำความตกลงกันได้ แต่แล้วการขว้างระเบิดขวดและยิงแก๊สน้ำตา
ทำให้เกิดการปะทะกันและมีคนได้รับบาดเจ็บหลายคน ความรุนแรงได้ทวีทั่วพระนคร
ถึงขั้นจลาจล และยังไม่สิ้นสุด มีคนไทยด้วยกันต้องเสียชีวิตนับร้อย ขอให้ทุกฝ่ายจง
ระงับเหตุแห่งความรุนแรงลง ด้วยการตั้งสติยับยั้งเพื่อให้ชาติบ้านเมืองคืนเข้าสู่สภาพ
ปกติ...”^{๒๒๒}

การใช้ตัวอักษรหนาเข้ม ในตัวอย่างข้างต้น จึงเป็นการย้อนรำลึกถึง
เหตุการณ์ในอดีต ขณะเดียวกัน ก็เป็นการยกย่อง สรรเสริญ “วีรชน” ไปพร้อม ๆ กันด้วย
นอกจากนี้ จะเห็นว่า บทกวีบางบท สังเกตได้ว่าเป็นการจงใจใช้ตัว
อักษรหนาเข้มมาเน้นข้อความให้เด่นชัดกว่าปกติ เพื่อสื่อความหมายบางประการ
ดังปรากฏใน “ร่างกายที่แหลกละเอียดของเรา” ของ สุขสันต์ เหมือนนิรุทธ์ ดังนี้

ลำคอของเรา

ถูกแผดเผาด้วยเสรีภาพ

แขนของเรา

ยกขึ้นสูงชูกำปั้นที่ไร้อาวุธ

ขาของเรา

ก้าวเดินออกไป ถึงจุดหมายรัฐธรรมนูญ

ใจของเรา

รวมกันเป็นดวงเดียว ปกครองทุกคน

ดวงตาของเรา

วิงวอนขอร้อง แก่ความยุติธรรม คุณธรรม

หูของเรา

ได้ยินเสียงปืน ดังก้องผ่านอากาศร้อน

ร่างกายที่แหลกละเอียดของเรา

มอบให้ทุกคนไว้เป็นที่ระลึกถึงความโง่เง่า

^{๒๒๒} จุฑา เปรมฤทัย, ปฏิทินการเมือง (พระนคร : บริษัทบ้านและที่ติเปรมฤทัย), หน้า ๒๒๐.

ความจริงที่ทุกคนไม่เคยพูด
 ความบริสุทธิ์ที่หาได้ยาก
 ความรู้สึกที่เป็นชีวิตแท้จริง
 ความว่างเปล่าที่มีอยู่และไม่มีอะไรเลย^{๒๒๓}

การใช้ตัวอักษรหนาเข้ม ในตัวอย่างข้างต้น เป็นการจงใจใช้เพื่อสื่อให้เห็นว่า ประชาชนได้ใช้ร่างกายทุกส่วนเพื่อต่อสู้เรียกร้องรัฐธรรมนูญจนร่างกายต้อง “ແหลกละเอียด” การกระทำดังกล่าว นับเป็นการอุทิศตนที่ยิ่งใหญ่ แต่ความทรงจำของผู้คนในวันนี้ กลับดูเหมือนจะเป็นเรื่องที่ระลึกถึง “ความโง่เง่า” และแทนที่ไว้เพียง “ความว่างเปล่า” เท่านั้น

การใช้ตัวพิมพ์พิเศษด้วยตัวอักษรหนาเข้ม สะท้อนให้เห็นว่าสังคมในปัจจุบัน ให้ความสำคัญกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมน้อยลง อีกทั้งยังไม่เห็นคุณค่าการต่อสู้ของผู้ที่เสียสละชีวิตในเหตุการณ์เดือนตุลาคณ์อีกด้วย การใช้ตัวพิมพ์พิเศษในที่นี้ จึงช่วยตอกย้ำความรู้สึกปวดร้าว ซีนซมได้เป็นอย่างดี

๕.๕.๕ การใช้ภาพประกอบ

ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม มีการใช้รูปภาพประกอบ บทกวีจำนวนมาก โดยภาพส่วนใหญ่ นั้น เป็นภาพถ่ายจริงที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองครั้ง มากกว่าจะเป็นภาพวาด

กลวิธีการใช้ภาพประกอบมาสร้างอารมณ์ความรู้สึกให้ผู้อ่านมีความคิดนึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับบทกวีนี้ ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือสื่อสารเนื้อหาของกวีอีกประการหนึ่ง ดังที่ไพลิน รุ่งรัตน์ ได้กล่าวถึงการใช้อุปมาประกอบนี้ไว้ว่า

ผู้เขียนจะใส่ภาพที่เป็นจริงนี้ไว้ตอนใดตอนหนึ่งของบทแล้วแต่จังหวะและความเหมาะสม โดยจะพยายามทุกวิถีทางที่จะให้ภาพที่เป็นจริงปรากฏขึ้นในกรอบของกฎฉันทลักษณ์ให้ความรู้สึกและให้ภาพร่างที่ปรากฏในความคิดคำนึงของผู้อ่าน เมื่ออ่านตามตัวอักษรอย่างมีชีวิต มีวิญญาณ และเป็นภาพที่เป็นรูปธรรมมากที่สุด^{๒๒๔}

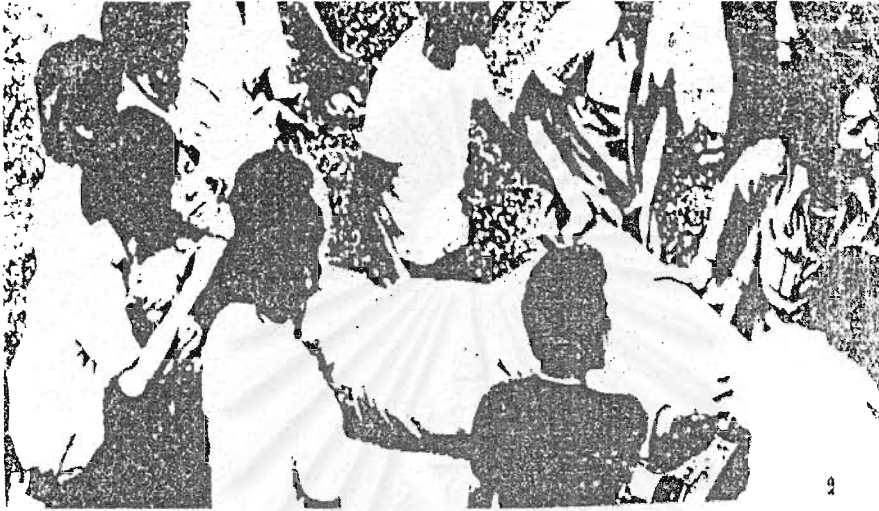
^{๒๒๓} สุขสันต์ เหมือนนिरุทธ์, “ร่างกายที่ແหลกละเอียดของเรา,” สังคมศาสตร์ปริทัศน์

๑๐(ตุลาคม ๒๕๑๗): ๖๗.

^{๒๒๔} ไพลิน รุ่งรัตน์, “สำรวจฉันทลักษณ์และวิธีการนำเสนอทวิบี ๒๕๒๒(ต่อ),” สยามรัฐสัปดาห์

วิจารณ์ ๑๑ (กันยายน ๒๕๒๓): ๓๒ - ๓๔.

ดังเช่นบทกวี เลือด-น้ำตา - ประชาธิปไตย ที่ได้นำภาพมาประกอบ
บทกวีเพื่อให้ความรู้สึกและภาพร่างของการเสียเลือดและน้ำตาของวีรชนเพื่อ
ประชาธิปไตยปรากฏในความคิดคำนึงผู้อ่าน ดังนี้

ชั้นคือหิงสาแจกอาวุธ
เชื่อมั่นความเป็นไทย
ไอ้ละเห้ - เห็นว่าสายมาก
เสียชีวิตแก่ที่ไม่ได้จุมพิต
สีแดง
เลือด - ความดีที่ดังงาม
มนุษยชน
โดยความสุขร่วมเย็นเป็นสำคัญ
ไอ้ละเห้ - เห็นว่าสายนัก
ประกายรุ่งเฟริดแพรวแก้วคนดี
เสียแก้วแต่ได้แก้วอันแวววับ
แก้วประชาธิปไตยใสโสภิต
ปานนี้แก้วอยู่ไหนในหล้า
เลือด น้ำตา ประชาธิปไตย
แก้วเอยแก้ววีรชน
พวงหรีดแห่งน้ำตาความอาวรณ์

ความบริสุทธิ์แจกขวัญกันภัยได้
หวังประชาธิปไตยในชีวิต
แก้วลำบากเพียงไหนเมื่อได้สิทธิ
ในนิมิตรแห่งคำพยายาม
โซนแสงอมตะฉายสยาม
อยู่ท่ามกลางใจไทยนี้รันดร์
อุทิศตนเพื่อชาติมิหวาดหวั่น
คือบันไดสู่ขวัญในวันนี้
ตะวันจกเลื่อนลบหลบรังสี
ส่องทั่วปฐพีของชีวิต
โอมประดับคล้องห้วงแห่งดวงจิต
มาสถิตเป็นปิ่นแผ่นดินไทย
บทเรียนซึ่งมีค่ากว่าสิ่งไหน
คือเชื้อไฟประชุมเพลิงเชิงตะกอน
โดยเหตุผลแห่งคำอุทธรณ์
จะหลอกหลอนชาวไทยไปชั่วกาลย ^{๒๒๕}

^{๒๒๕} รัฎฐ์, "เลือด-น้ำตา-ประชาธิปไตย," สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๐ (ตุลาคม ๒๕๑๖): ๒๓.

ก็บางท่านก็ได้นำภาพเหตุการณ์เดือนตุลาคมเป็นเครื่องมือเพื่อ
ตอกย้ำให้เห็นถึงความโหดร้ายของผู้นำเผด็จการ ดังปรากฏใน “สิบสี่ตุลารำลึก” ของ
พิชชา ดังนี้

และแล้วในวันหนึ่งก็มาถึง
วันที่ซึ่งเลือดไทยต้องเปลี่ยนสี
ขุนนางชั่วอำมหิตคิดรวี
เข้าตบตีเช่นฆ่าประชาชนไทย
ความโหดร้ายทารุณกรุ่นไปทั่ว
ความเมามัวบ้าอำนาจความบาตรใหญ่
ปลิดชีวิตประชาชนคนเยาว์วัย
เสียงร่ำไห้เสียงสะอื้นจะยืนานาน^{๒๒๖}

^{๒๒๖} พิชชา, “สิบสี่ตุลารำลึก,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๗ (ตุลาคม ๒๕๑๗): ๒๓.

และบทกวี “เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ฤาเพียงรฤก” ของ สุวรรณ พันธุศรี ได้ นำภาพของผู้ที่เสียชีวิตในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ มาประกอบเนื้อหา ทั้งนี้เพื่อ เตือนความจำของผู้ที่หลงลืมผู้ที่ต้องเสียชีวิตจากการกระทำอันโหดร้ายเพื่อแลกกับ ประชาธิปไตยเหล่านี้

ขุนทองยิ่งร้องไห้
 สิ้นหมายมาภินิห์พัง
 ให้เข้าอกเข้าใจ
 คราบความอำมหิต
 ก็ร้อยศพวีรชน
 ก็ล้านคนเสียน้ำตา
 วัดเอยวัดโบสถ์
 ลืมหลงฤากระไร

อาลัยแล้วผืนหลัง
 อนิจจหนอชีวิต
 คนไทยในความคิด
 ดูน้อยนิดเมื่อผ่านมา
 ก็ร้อยคนอนาถา
 เพื่อประชาธิปไตย
 ๑๐ ปีโหดนั้นยิ่งใหญ่
 ผังใจแน่นเสียแล้ว ^{๒๒๗}

^{๒๒๗} สุวรรณ พันธุศรี, “เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ฤาเพียงรฤก,” มาตุภูมิ (๑๓ ตุลาคม ๒๕๒๖): ๔.

ไม่เพียงแต่หนังสือพิมพ์เท่านั้น แม้แต่หนังสือฉบับพ็อกเก็ตบุ๊คก็ใช้รูปภาพประกอบเช่นเดียวกัน ดังเช่นบทกวี “เจ้าขุนทอง” ของ สัจจิตต์ วงษ์เทศ ในฉบับรวมเล่ม เจ้าขุนทองไปปล้นรวมบทกวีสยาม ที่ได้มีการนำรูปภาพเหตุการณ์การรวมตัวกันของนิสิต นักศึกษาประชาชน เมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เพื่อให้ภาพของความกล้าหาญของที่ต่อสู้แบบอหิงสาเด่นชัดยิ่งขึ้น

เจ้ามิใช่หนักรบ	ที่เคยประสปรัวร์วย
รูปร่างก็น้อยน้อย	เพราะเรียนหนังสือหลายปี
แม่รู้ว่าลูกรัก	นั้นมีความภักดี
พ่อก็รู้ว่าลูกมี	กตัญญูแผ่นดิน
แต่ใครเขาจะรู้	เพราะไม่ใช่พระอินทร์
มนุษย์อาจจะไต่ยิน	แต่อำนาจมาบังตา
ลูกบอกกว่าลูกรู้	จึงสู้แบบอหิงสา
แม่กับพ่อก็รอมมา	หลายเพลหลายเพล
ดอกโสนบานเข้า	ไอ้ดอกคัดเค้าบ้านเย็น
ออกพรรษามาตระเวน	ที่อนุสาวรีย์ทูน
ไม่มีร่างเจ้าขุนทอง	มีแต่รัฐธรรมนูญ
แม่กะพ่อก็อาดูร	แต่ภูมิใจลูกชายเอย ^{๒๖๔}

^{๒๖๔} สัจจิตต์ วงษ์เทศ, “เจ้าขุนทอง,” ใน เจ้าขุนทองไปปล้น : รวมบทกวีสยาม (กรุงเทพมหานคร : ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๒๔), หน้า ๕- ๖.

บทกวี “แต่วีรชนเดือนตุลา” ที่นำภาพของเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐสองคนนั่งถือปืน ประจันหน้ากับฝ่ายนิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่ในมือมีเพียงธงชาติไทยประกอบเนื้อหาของบทกวีที่ยกย่องความกล้าหาญของนิสิตนักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์ ดังนี้

เลือด	เพื่อนและร่างเพื่อน
ต้อง	ดาเดือนมิเลื่อนลง
ล้าง	ใจให้สว่าง
ด้วย	เห็นทางร่างเพื่อนนำ
เลือด	พร่างร่างเพื่อนทอด
ล้าง	ความบอดสอด้จธรรม
ด้วย	แรงแห่งกฎกรรม
เลือด	คนทำจำทดแทน ^{๒๒๙}

^{๒๒๙} ชาตดี, “แต่วีรชนเดือนตุลา,” มติชนรายวัน (๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.

กลวิธีนำเสนอด้วยรูปภาพเหล่านี้มีส่วนสัมพันธ์กับเนื้อหาเป็นอย่างยิ่ง ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหามากยิ่งขึ้นอีกทั้งยังถือเป็นการสร้างเอกลักษณ์เฉพาะของเนื้อหาบทวิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมที่จะต้องมามีรูปภาพเกี่ยวกับเหตุการณ์เสมอซึ่งรูปภาพถ่ายจริงเหล่านี้นอกจากจะเรียกความทรงจำของกลุ่มคนร่วมสมัยกับวีรชนเดือนตุลาให้ภาพในอดีตให้กลับคืนมาอีกครั้งหนึ่งแล้วภาพเหล่านี้ยังเปรียบเสมือนเครื่องมือในการเชื่อมต่อทางประวัติศาสตร์ให้คนรุ่นหลังที่ไม่เคยรู้เรื่องราวเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลามาก่อนได้เห็นภาพเกี่ยวกับเหตุการณ์ทำให้เข้าใจถึงแก่นเรื่องของบทกวีนั้น ๆ ได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

วรรณกรรมในอดีตของไทยเน้นการสร้างความงามเพื่อสนองอารมณ์และแสดงศิลปะในการใช้ถ้อยคำมากกว่าเสนอแง่คิด แต่ถึงแม้ว่าบทวิพนธ์เดือนตุลาคมเน้นการแสดงแนวคิด แต่บทกวีก็ได้ละเลยรูปแบบทางวรรณศิลป์ซึ่งเป็นเครื่องมืออันสำคัญยิ่งของบทวิพนธ์มาสื่อความคิดนึกทางสังคมและการเมือง

๕.๖ วรรณศิลป์ที่เกิดจากการใช้กลวิธีการประพันธ์แบบอื่น ๆ

๕.๖.๑ การใช้ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ (Rhetoric Question)

การใช้ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ ในบทวิพนธ์นี้ ใช้ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Rhetoric Question พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ - ไทย ได้อธิบายไว้ว่าเป็น "คำถามเชิงวาทศิลป์ คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ เพราะรู้คำตอบชัดเจนอยู่แล้ว ที่ใช้เป็นคำถามก็เพื่อเป็นการเน้นให้ข้อความมีน้ำหนักดึงดูดความสนใจ หรือให้ข้อคิด...นักเขียนหรือกวีจะใช้คำถามเชิงวาทศิลป์เพื่อเร้าอารมณ์ผู้อ่านหรือสื่อความหมายและข้อคิดที่ต้องการ"^{๒๓๐}

การใช้รูปประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบในบทวิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม มีอยู่หลายลักษณะ ดังเช่น การตั้งคำถามเพื่อย้ำเตือนให้สังคมได้รับรู้ว่าต้องมีการสูญเสียชีวิตอย่างมากมายจึงจะได้ประชาธิปไตยมา การตั้งคำถามเพื่อเรียกร้องให้มีผู้รับผิดชอบต่อความสูญเสียอันยิ่งใหญ่ การตั้งคำถามเพื่อแสดงความโศกเศร้าอาดูรกับการจากไปอย่างไม่มีวันกลับ ฯลฯ การใช้ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้ สังเกตได้ว่าเป็นการเขียนเพื่อระบายความรู้สึกอัดอั้นคับแค้นใจต่อความพ่ายแพ้ และความสูญเสียเป็นส่วนใหญ่ ดังตัวอย่างใน "เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ฤาเพียงรฤก" ของ สุวรรณ พันธุศรี ต่อไปนี้

^{๒๓๐} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ - ไทย (กรุงเทพฯ : ราช

ก็ร้อยศพวีรชน
ก็ล้านคนเสียน้ำตา

ก็ร้อยคนอนาถา
เพื่อประชาธิปไตย^{๒๓๑}

และบทกวี “ตุลารำลึก” ของ เดือนเสี้ยว คำประกาย ที่ว่า

ก็ปืนก็ไม่มิด	ผานา
ก็ดาบก็หอกมา	เสียบไส้
ก็ซากก็ศพหนา	นอนเนา
ก็กองกระดูกไซ้	ล้มหล้าจึงพอ ^{๒๓๒}

การใช้คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบในบทกวีข้างต้น มีลักษณะเป็นการตั้งถามเชิงตัดพ้อ อย่างขมขื่นว่า ต้องมีผู้สูญเสียชีวิตและเลือดเนื้ออีกมากขนาดไหน ถึงจะได้ประชาธิปไตยมาครอบครอง

นอกจากนี้ บทกวี “พี่ชาย” ของ วันรวี รุ่งแสง เป็นการตั้งคำถามต่อ “ฟ้า” อย่างเศร้าสร้อยว่า รู้หรือไม่ว่าใครเป็นคนฆ่าพี่ชายของเขา การใช้คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบดังกล่าว จึงสะท้อนให้เห็นว่าการสูญเสียชีวิตและเลือดเนื้อในเหตุการณ์เดือนตุลาคมนั้น ยังไร้คนรับผิดชอบ

พี่ชายที่รัก.....	น้ำค้างทักหยาดน้ำตาฟ้าก็เห็น
แล้วร่างพี่ถูกใครเชือดอย่างเลือดเย็น	ฟ้าจะเห็นคนฆ่าไหมยังไมรู้? ^{๒๓๓}

นอกจากไร้คนรับผิดชอบแล้ว สังคมยังให้ความสำคัญกับบุคคลที่เสียชีวิตน้อยลง ๆ เมื่อเวลาผ่านไป ดังปรากฏในบทกวี “รำลึก ๒๐ ปี ๖ ตุลา” ของ ประทีป ทองจันทร์ ดังนี้

สดุดีวีรชน	ฟ้าเบื้องบนเป็นสักขี
ผ่านมาแล้วยี่สิบปี	อนุสาวรีย์มีบ้างไหม? ^{๒๓๔}

^{๒๓๑} สุวรรณ พันธุศรี, “เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ฟ้าเพียงรกก,” มาตุภูมิ (๑๓ ตุลาคม ๒๕๒๖): ๔.

^{๒๓๒} เดือนเสี้ยว คำประกาย, “ตุลารำลึก,” เนชั่นสุดสัปดาห์ ๗๑ (ตุลาคม ๒๕๓๖): ๕๐.

^{๒๓๓} วันรวี รุ่งแสง, “พี่ชาย,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๙ (พฤษภาคม ๒๕๓๔): ๕๑.

^{๒๓๔} ประทีป ทองจันทร์, “รำลึก ๒๐ ปี ๖ ตุลา,” เนชั่นสุดสัปดาห์ ๒๒๘ (ตุลาคม ๒๕๓๙): ๖๗.

และ บทกวี“ตุลามาส” ของ ประเสริฐ จันดำ ดังนี้

เกือบสองทศวรรษตุลามาส
หรือว่าเลือดปนน้ำสีจิงจาง

อยู่ไหนคำประกาศเป็นแบบอย่าง
วันนี้โลกกลมร้างฤา จันใด^{๒๓๔}

บทกวีข้างต้นนี้ เป็นการใช้คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบในลักษณะของการ “ทวงถาม” ว่า เมื่อไหร่จะมีการสร้างอนุสาวรีย์ให้แก่วีรชน เพราะเวลาได้ล่วงเลยมากกว่ายี่สิบปีแล้ว สิ่งเหล่านี้ก็ยังไม่ปรากฏ“ตามคำประกาศ” หรือว่า “เลือดคนเดือนตุลา” ได้เจือจางไปแล้ว การตั้งคำถามดังกล่าว ได้สะท้อนให้เห็นว่าสังคมให้ความสำคัญกับวีรชนเดือนตุลาคมลดน้อยลงไป ซึ่งสอดคล้องกับการบรรยายความรู้สึกของวานิช จรุงกิจอนันต์ ในชื่อบทที่ว่า “ตุลาคม” ต่อไปนี้

ใครนอกกล้าประกาศตนเช่นคนกล้า
ใครที่เสียดาบคมของคนพาล
คนที่เดินนำหน้าในครานั้น
ก็ร่างล้มขาดใจไปกี่คน
จำได้ไหมใครเล่าถูกเขามา
เพื่อนพ้องน้องใครวายชีวิต
นั่นนอกใครกันเล่าที่เขาดอก
ใครที่ตื่นเช้าโดนเผาไฟ
ใครตายแล้วใครตายไปใครตายลับ
ยังจำกันได้ไหมในวันนี้
ตุลาคมมีไหมใครถูกฆ่า
เมื่อเราเลื่อนเดือนตุลาก็ลาเลื่อน

ขึ้นถามทำอยู่ดิตรมทุกสถาน
กวีวิญญาณศักดิ์ศรีเสรีชน
อื่ก็หมิ่นก็พันแน่นถนน
บันทึกการดิ้นรนหาเสรี
ถูกตามล่าเหยี่ยวโหดบดขยี้
มีไหมมีสักคนหนึ่งคิดถึงใคร
มีใครบอกความจริงทุกสิ่งได้
แล้วเขาแขวนคอใครกระหน่ำตี
ใครที่ดับจากพ่อแม่และน้องพี่
มีไหมมีสิ่งใดตั้งใจเดือน
อื่ก็ร้อยเดือนตุลาจะมาเหมือน
จะเหลือใครคิดถึงเพื่อนเดือนตุลา^{๒๓๖}

การใช้ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ ในบทกวีอื่นๆ กวีมักใช้เพื่อเน้นย้ำให้เห็นคุณค่าของเหล่าวีรชนเดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ แต่ในบทกวีของ วานิช บทนี้ กวีใช้ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ ในลักษณะของการ “ทวงถาม” ผู้คนในสังคมปัจจุบันว่ายังจดจำ“วีรชน” หรือ “เพื่อนเดือนตุลา” ได้หรือไม่ และจะมีเหตุการณ์ “อื่ก็ร้อยเดือนตุลาจะมาเหมือน” การตั้งคำถามดังกล่าว จึงสะท้อนให้เห็นว่าผู้คนในปัจจุบันได้“ลืมเลื่อน” เพื่อนเดือนตุลาไปแล้ว และยัง

^{๒๓๔} ประเสริฐ จันดำ, “ตุลามาส,” มติชนสุดสัปดาห์ ๕๘๒ (ตุลาคม ๒๕๓๔): ๓๘.

^{๒๓๖} วานิช จรุงกิจอนันต์, “ตุลาคม,” ใน ขัณฑ์กานท์กลอน (กรุงเทพมหานคร : อู๋พิมพ์เพกา,

ไม่ “เหลือใคร” ที่จะเห็นคุณค่าความสำคัญของเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองครั้งอีกด้วย การใช้ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบในบทกวีของวราณิช จึงเป็นการย้ำเตือนให้ผู้คนอย่าได้ลืมผู้ที่สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคม

การใช้ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์อีกลักษณะหนึ่งที่อาศัยการสร้าง “คำถาม” ให้ติดค้างอยู่ในใจเพื่อให้ผู้อ่านได้ขบคิดต่ออย่างลุ่มลึก อีกทั้งยังช่วยตอกย้ำและกระตุ้นจิตสำนึกให้สังคมจดจำและระลึกมันในวีรกรรมของผู้ที่สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมไปพร้อม ๆ กัน นอกจากนี้ การใช้ประโยคคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ ยังสืบขนบการใช้มาจากยุค ๒๔๙๐ เช่นกัน ดังจะเห็นได้จากผลงานของกวีที่มีชื่อเสียงในยุคนั้น เช่น จิตร ภูมิศักดิ์, นายผี, เปลื้อง วราณศรี และ อุซเซณี ดังตัวอย่างที่ปรากฏใน “ศานตีสียอดบุชา” ของ อุซเซณี ดังนี้

สงครามหยามเยี้ยมหัว	แสยะยั่วยามใจใหญ่หลวง
โลหิตสดสดชดดวง	พี่พวงกอบก่อทรกรรม
ส่วนเราเฝ้ารอมรณะ	จะกละตะครุบสุขขัย้า
ชีพอื่นหมิ่นมียัย้า	เขนม่านำฆ่าเพื่อใคร ^{๒๓๗}

และจากบท “เพื่อประชามหาชัย” ของเปลื้อง วราณศรี ดังนี้

เพลงชนิดใดหนาประชารัก ?	เรื่องประจักษ์คำล้ำทำนองไหน ?
การบันเทิงเรงเล่นชอบเช่นใด ?	ศิลปะอะไรสูงเกินค่าเงินตรา ? ^{๒๓๘}

๕.๖.๒ การกล่าวอ้างถึง ตัวละครในวรรณคดีไทย(Allusion)

การกล่าวอ้างถึง ตรงกับศัพท์ภาษาอังกฤษว่า Allusion หมายถึง “การกล่าวถึงเรื่องอื่นนอกเรื่องที่ยื่น เช่นกล่าวถึงบุคคล เหตุการณ์ นิทาน หรือวรรณกรรมอื่น ๆ ...การอ้างถึงเป็นการแสดงความรอบรู้ของผู้เขียน จุดประสงค์ทั่วไปของการอ้างถึงก็เพื่อที่จะขยายงานเขียนวรรณกรรมนั้นให้ชัดเจนยิ่งขึ้น หรือให้เกิดความหลากหลาย หรือให้ถ้อยคำมีน้ำหนัก หรือให้น่าสนใจยิ่งขึ้น” ^{๒๓๙}

^{๒๓๗} อุซเซณี(นามแฝง), “ศานตีสียอดบุชา” ใน ขอบฟ้าชลิบทอง พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงกมล, ๒๕๒๓), หน้า ๔๑.

^{๒๓๘} เปลื้อง วราณศรี, “เพื่อประชามหาชัย” ,อักษรสาส์น ๔ (กรกฎาคม ๒๔๙๔) : ๘๑.

^{๒๓๙} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ - ไทย (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓ - ๑๔.

จากการศึกษากวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม จะเห็นว่ากวีได้นำการกล่าวอ้างถึง “ตัวละคร” ในวรรณคดี ไม่ว่าจะเป็นตัวละครในเพลงพื้นบ้านหรือตัวละครในวรรณคดีไทยหลายเรื่อง มาใช้เพื่อสื่อความคิดร่วมสมัยในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ดังที่ปรากฏใน “เจ้าขุนทอง” ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ ดังนี้

วัดเอ๋ยวัดโบสถ์	ดาลโดนดเจ็ดตัน
<u>เจ้าขุนทอง</u> ไปปล้น	ปานฉะนี้ไม่เห็นมา
คดข้าวใส่ห่อ	ถ่อเรือไปตามหา
เขาก็อำมา	<u>ว่าเจ้าขุนทอง</u> ตายแล้ว
.....
ไปเพื่อสิทธิเสรี	เพื่อศักดิ์ศรีบางระจัน
ไอ้เจ้านกเขวขัน	แล้วเจ้าขุนทองก็ลงเรือน
สะพายย่ามหาตลิว	ซึ่งใส่หนังสือแสงเดือน
ทั้งสมุดที่ลบเลือน	ด้วยหยาดน้ำตาแต่เมื่อคืน
<u>ขุนทอง</u> เจ้าร้องไห้	อยู่ในเรือนจนดึกดื่น
ว่าดอกจำปีถูกปืน	ตกอยู่เกลื่อนเจ้าพระยา ^{๒๔๐}

สุจิตต์ วงษ์เทศ ได้กล่าวอ้างถึง “เจ้าขุนทอง” ตัวละครสำคัญ ในเพลงพื้นบ้านภาคกลางที่ไปปล้นค่ายพม่าเพื่อช่วยเหลือชาวบ้าน จนกระทั่ง “เจ้าขุนทอง” ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ของ “วีรชน” ที่ต้องจบชีวิตอันเนื่องมาจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมในที่สุด

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้นำตัวละคร ชูชก กัญหา และชาลี ซึ่งเป็นตัวละครสำคัญจากวรรณคดีเรื่อง เวสสันดรชาดก มากกล่าวอ้างถึง เพื่อเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ที่ไม่ต่างไปจาก “ชูชก” ที่มีแต่ความละโมภ โลกมาก ใจบาปหยาบช้า และเปรียบนินิต นักศึกษาประชาชนว่าเป็น “กัญหา ชาลี” ที่ถูกชูชกกระทำร้ายอย่างโหดร้าย ทารุณ ดังปรากฏใน “กัณหาชาลี” ดังนี้

ขอสาธกยกนิทาน	เรื่องโบราณเป็นตำรา
<u>ชูชกกับกัญหา</u>	<u>และชาลี</u> สองพี่น้อง
กัญหากับชาลี	เป็นเด็กที่รู้ปรองดอง
ใดผิดใดถูกต้อง	กล้าต่อสู้เชิดชูธรรม ^{๒๔๑}

^{๒๔๐} สุจิตต์ วงษ์เทศ, “เจ้าขุนทอง,” ใน เจ้าขุนทองไปปล้น : รวมบทกวีสยาม (กรุงเทพมหานคร : ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๒๔), หน้า ๕- ๖.

^{๒๔๑} เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, “กัณหาชาลี,” ใน เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว , พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์กอไก่, ๒๕๒๕), หน้า ๙๔.

และบทร้อยกรองของสุจิตต์ วงษ์เทศ อีกบทหนึ่ง คือ “แขกลพบุรี” ที่ได้ นำตัวละครเอกจากวรรณคดีเรื่อง ขุนช้างขุนแผน คือ “ขุนแผน และกุมารทอง” มา กล่าวอ้างถึง เพื่อใช้เป็นสื่อปลอบประโลม และเตือนสติให้ข้อคิดแก่นิสิตนักศึกษาว่า ให้อดทนอดกลั้น ก่อนที่จะต่อสู้เพื่อความถูกต้องต่อไป ดังนี้

ขุนแผนปลอบน้องอย่าร้องไห้	อดทนต่อไปอีกสักหน่อย
ม้าสีหมอกเมฆยังยืนคอย	ดาบฟ้าฟื้นน้อยพ็อยู่ครบ
กุมารทองลูกเอ๋ยจงนิ่ง	อย่าวิงวอนวุ่นฝุ่นตลบ
อดทนเถิดคนจะเคารพ	สองมือประนมบนรินทร์ ^{๒๔๒}

การนำขนบวรรณศิลป์ของครูกวีรุ่นก่อนมาปรับใช้ เพื่อสะท้อนเนื้อหาและ แนวคิดในกวีนิพนธ์เดือนตุลานั้น สะท้อนให้เห็นว่ากวีร่วมสมัยต่างตระหนักถึงคุณค่า และความลุ่มลึกในภูมิปัญญาของกวีรุ่นเก่า จนสามารถนำขนบวรรณศิลป์ในยุคก่อน มาสร้างสรรค์เพื่อนำเสนอความคิดร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ สมดังคำกล่าวที่ว่า

“ เราเห็นได้ว่า แม้สังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ในช่วงเวลาที่ผ่านมา แต่ “ขนบ” วรรณศิลป์ที่สำคัญ หลาย ๆ ประการก็ยังเอื้อประโยชน์แก่กวีร่วม สมัยได้ แม้กวีจะมองตนเองและบทบาทของตนเองต่างไปจากอดีต แต่กวีก็ยัง สามารถสืบทอดวิญญาณวรรณศิลป์จากอดีต ให้มีชีวิตอันสอดคล้องกับสังคม ปัจจุบัน กวีสามารถสร้างสรรค์กวีนิพนธ์แห่งยุคสมัยของตนเองอย่าง นำภาคภูมิใจไม่แพ้กวีในยุคสมัยใดที่ผ่านมา”^{๒๔๓}

ด้วยเหตุดังกล่าว ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมจึงมีลีลาการ ประพันธ์ที่สืบสานขนบวรรณศิลป์เพื่อนำมาสื่อความคิดร่วมสมัยอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นวรรณศิลป์ด้านการใช้เสียงและการใช้ถ้อยคำ ที่สืบขนบด้านเสียงเสนาะ มาจากสุนทรภู่ หรือแม้กระทั่งการใช้ภาพพจน์ สัญลักษณ์ ก็เป็นที่ประจักษ์ชัดว่ากวี สืบขนบลีลาวรรณศิลป์ดังกล่าวมาจากยุคสมัยของ ครูเทพและกวีในยุค ๒๔๙๐ ดัง เช่น อุชเชณี นายผี จิตร ภูมิศักดิ์ ทวีปวร ฯลฯ เป็นต้น

^{๒๔๒} สุจิตต์ วงษ์เทศ, “แขกลพบุรี,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗), หน้า ๒๐.

^{๒๔๓} สุจิตรา จงสถิตวัฒนา, หวังสร้างศิลปินกวีมิตรเพริศแพรว การสืบทอดขนบกับการสร้างสรรค์

วรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ ฯ :โครงการตำราคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๖๑.

การสืบขนบวรรณศิลป์ดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ กวีไม่ได้ตั้งใจที่จะเลียนแบบหรือลอกความคิดอ่านของกวีรุ่นก่อนมาใช้อย่างฉาบฉวย หากกวีได้นำขนบวรรณศิลป์มาใช้เพื่อสืบสานคุณค่าของวรรณคดีให้เป็นที่ประจักษ์ชัดยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันก็ถือเป็นการเคารพ ยกย่อง เกิดคุณค่า ผู้แต่งไปพร้อม ๆ กันด้วย ดังคำกล่าวที่ว่า "ตามขนบวรรณคดี กวีสามารถจะแต่งคำประพันธ์เลียนแบบครู โดยไม่ถือเป็นข้อด้อยหรือควรตำหนิในงาน หากถือว่าเป็นการบูชาครู ในรูปแบบหนึ่ง กวีโบราณจึงสามารถเลียนแบบครูอย่างภาคภูมิใจเพราะมีความเชื่อและค่านิยมดังกล่าว"^{๒๔๔}

อย่างไรก็ตามแม้ว่า การสร้างวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมในภาพรวมจะมีลักษณะของการสืบขนบแต่ในขณะเดียวกัน กวีได้สร้างสัญลักษณ์ขึ้นใหม่หลายประการ อาทิ การใช้นกสีเหลือง เจ้าขุนทอง หรือการใช้สถานที่ที่เกิดเหตุการณ์เดือนตุลาคมมาใช้ จนเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายในสังคมและสัญลักษณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถสอดคล้องกับความคิดร่วมสมัยได้อย่างกลมกลืนอีกด้วย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ ๖

บทบาทของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

การวิเคราะห์บทบาทของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ
๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ในบทนี้แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๖.๑ บทบาทต่อวงวรรณกรรม

๖.๒ บทบาทต่อสังคมและการเมือง

คำว่าบทบาทในที่นี้ใช้ตามความหมายทางสังคมวิทยา หมายถึง การปฏิบัติ
ตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ สถานภาพและบทบาทเป็นของคู่กัน เมื่อมี
สถานภาพก็ต้องมีบทบาทด้วย บทบาทคือตัวกำหนดพฤติกรรมสำหรับผู้ที่อยู่ใน
สถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร เป็นบทบาทที่คาดหวังกลุ่มคนหรือสังคม
เพื่อทำให้คู่สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถคาดการณ์
พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ การกำหนดบทบาทจะช่วยให้บุคคลได้มีพฤติกรรมอย่างมี
ประสิทธิภาพ เพราะบทบาทจะกำหนดความรับผิดชอบของงานต่าง ๆ ที่ปฏิบัติ^๑

จากคำจำกัดความข้างต้นอาจอธิบายได้ว่า บทบาทของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับ
เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ หมายถึง การปฏิบัติตาม
สิทธิและหน้าที่ของกวี อันก่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่งต่อวงวรรณกรรม
สังคมและการเมือง

๖.๑ บทบาทต่อวงวรรณกรรม

บทบาทของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม
๒๕๑๙ ที่มีต่อวงวรรณกรรมไทยแบ่งได้เป็น ๒ ประการ คือ

^๑ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สังคมและ
วัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๗๓.

๖.๑.๑ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นเครื่องยืนยันถึงความเป็นกวีนิพนธ์เพื่อชีวิต

๖.๑.๒ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีบทบาทในการแสดงคุณค่าในเชิงมนุษยนิยมของวรรณกรรมเพื่อชีวิต

๖.๑.๑ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นเครื่องยืนยันถึงความเป็นกวีนิพนธ์เพื่อชีวิต

ที่ปรกรได้ให้ความหมายของคำว่า “ศิลปะเพื่อชีวิต” ว่าหมายถึงศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อเปิดให้เห็นสภาพอันเลวร้ายของชีวิตในสังคม ซึ่งแนวทางออกที่ถูกต้องและมุ่งให้มวลชนต่อสู้เพื่อไปสู่ชีวิตที่ดีกว่า”^๒ หากจะนิยามความหมายของวรรณกรรมเพื่อชีวิตตามกรอบความคิดของที่ปรกร วรรณกรรมเพื่อชีวิต หมายถึงวรรณกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อเปิดให้เห็นสภาพอันเลวร้ายของชีวิตในสังคม ซึ่งแนวทางออกที่ถูกต้องและมุ่งให้มวลชนต่อสู้เพื่อไปสู่ชีวิตที่ดีกว่า

จากคำนิยามดังกล่าว กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ สามารถเป็นเครื่องยืนยันความเป็นกวีนิพนธ์เพื่อชีวิตได้เนื่องจากมีเหตุการณ์การต่อสู้ของมวลชนเพื่อความเสมอภาคให้เกิดขึ้นในสังคมปรากฏอยู่ในเนื้อหาของบทกวีและกวีได้นำตัวอย่างการต่อสู้ในเหตุการณ์เดือนตุลาคมเหล่านี้มาเป็นความหวังในการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนต่อไป

หากพิจารณาจากแนวคิดสำคัญที่ปรากฏในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมได้แก่ แนวคิดที่ว่าประชาชนควรต่อสู้และรักษาสิทธิเสรีภาพและประชาธิปไตยเช่นเดียวกับนิสิตนักศึกษาและประชาชนที่เสียชีวิตในเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ แนวคิดในการรักษาและสืบทอดอุดมการณ์ในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์เดือนตุลาคม และแนวคิดที่ว่าเหตุการณ์เดือนตุลาคมเป็นเหตุการณ์ที่โหดร้าย แสดงให้เห็นว่ารัฐใช้ความรุนแรงและใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรม จะเห็นว่าแนวคิดที่กล่าวมาทั้งหมดนี้สอดคล้องกับคุณสมบัติของงานวรรณกรรมเพื่อชีวิต กล่าวคือ แสดงให้เห็นการต่อสู้ของมนุษย์กับความไม่ชอบธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมในขณะเดียวกันก็ได้มุ่งหวังให้มวลชนต่อสู้เพื่อเอาชนะอำนาจที่ไม่เป็นธรรมต่อไปเพื่อทำให้สังคมของคนส่วนใหญ่ดีขึ้นและชี้ให้เห็นว่ามนุษย์ควรเชิดชูและยกย่องสิทธิเสรีภาพให้ดำรงอยู่ต่อไป

^๒ ที่ปรกร (นามแฝง), ศิลปะเพื่อชีวิตศิลปะเพื่อประชาชน พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ: ดันมะขาม, ๒๕๒๑); หน้า ๑๒๑-๑๒๒.

หากพิจารณาจากจำนวนบทกวีพบว่า ภายหลังจากเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ กวีนิพนธ์เพื่อชีวิตเป็นที่แพร่หลายในแวดวงวรรณกรรมและได้เกิดบทกวีที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ขึ้นมาจำนวนหนึ่ง สืบเนื่องมาจนถึงเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ปรากฏเป็นจำนวนมากแม้เมื่อหลังพ.ศ. ๒๕๑๙ เป็นต้นมา กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมปรากฏมากขึ้นเรื่อย ๆ อย่างสม่ำเสมอทุกปี^๑ ส่งผลให้บทกวีประเภทนี้เป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับ

ประเด็นสำคัญก็คือ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมก่อให้เกิดงานเขียนเพื่อชีวิตที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองสืบเนื่องมานั้นก็คือ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ในพ.ศ. ๒๕๓๕ ดังที่ ธัญญา สังขพันธานนท์ ได้สำรวจกวีนิพนธ์ในช่วงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬพบว่า มีบทกวีที่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์พฤษภาทมิฬรวมอยู่ด้วย”^๒ และจากงานวิจัยของทองพูล ทองน้อย ที่วิจัยเกี่ยวกับบทบาทหรือกรงที่มีต่อสังคมไทยในช่วง พ.ศ. ๒๕๓๔ - พ.ศ. ๒๕๓๕ พบว่า มีบทกวีที่สะท้อนภาพความรุนแรงของเหตุการณ์พฤษภาทมิฬไว้เป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นสภาพเหตุการณ์ ความสะเทือนใจ และการกล่าวโทษผู้ที่ทำให้เกิดความรุนแรง^๓ นอกจากนี้บทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์พฤษภาทมิฬจำนวนหนึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือ “บันทึกกราชดำเนิน” จากงานแสดงผลงานจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพสื่อ และบทกวีเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ดีพิมพ์เมื่อปีพ.ศ. ๒๕๓๕ เมื่อสำรวจในด้านผู้แต่งแล้วพบว่ากวีส่วนหนึ่งเป็นกวีที่สร้างผลงานกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมาก่อน อาทิ ทวีปวร จิระนันท์ พิตรปรีชา ประกาย ปรัชญา ศิวกานท์ ปทุมสูติ คมสัน พงษ์สุวรรณ ประเสริฐ จันดำ อัครนิ หฤทัย อินทปุดโต ชูเกียรติ ฉาไชสง เป็นต้น นอกจากนั้นก็ยังมีนักเขียนที่ไม่ใช่ นักเขียนอาชีพเช่นเดียวกับผู้ประพันธ์กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมด้วย

บทกวีที่สะท้อนภาพเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เช่น บทกวี “ฝนแรก” ของ จิระนันท์ พิตรปรีชา ซึ่งเป็นกวีอีกคนหนึ่งที่ได้ประพันธ์บทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมอย่างต่อเนื่อง และเมื่อเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬเมื่อปีพ.ศ. ๒๕๓๕ กวีก็ได้ถ่ายทอดความเศร้าสะเทือนใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเช่นเดียวกัน ดังตัวอย่าง

^๑ โปรดดูรายละเอียดจำนวนบทกวีได้ในบทที่ ๒

^๒ ธัญญา สังขพันธานนท์, ปรากฏการณ์แห่งวรรณกรรม (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นาคกร, ๒๕๓๘),

หน้า ๕๗.

^๓ ทองพูล ทองน้อย, “การวิเคราะห์บทบาทของร้อยกรองที่มีต่อสังคมไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๙), หน้า ๗๐.

ฝนแรกเดือนพฤษภา	รินสายมาเป็นสีแดง
ฝนเหล็กอันรุนแรง	ทะเลวงร่างเลือดพวงพราว
หลังนองท้องถนน	เป็นสายชลอันขึ้นเฝ้า
แหลกร่วงก็ดวงดาว	และแหลกร้าวก็ดวงใจ ^๖

จากตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่าบทกวีดังกล่าวมีเนื้อหาที่สะท้อนภาพเหตุการณ์การต่อสู้ทางการเมืองของประชาชนในลักษณะเดียวกับกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่ากวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์พฤษภาทมิฬดังกล่าวเป็นการสืบทอดการแต่งกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองมาจากกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ แสดงให้เห็นว่างานเขียนประเภทนี้มีสร้างและผู้เสพงานที่เป็นกลุ่มที่แน่นอนแต่ในขณะเดียวกันก็มีนักเขียนหน้าใหม่ที่สนใจบทกวีด้านสังคมและการเมืองสร้างผลงานประเภทนี้จนทำให้บทกวีดังกล่าวเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับว่าเป็นบทกวีเพื่อชีวิตประเภทหนึ่งได้

๖.๑.๒ กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีบทบาทในการแสดงคุณค่าในเชิงมนุษยนิยมของวรรณกรรมเพื่อชีวิต

กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นบทกวีที่เกิดมาจากอารมณ์สะเทือนใจต่อเหตุการณ์ที่มีผู้เสียชีวิตมากมาย และความไม่พอใจต่อรัฐที่ใช้ความรุนแรงในการปราบปรามประชาชน กวีผู้ซึ่งรับรู้เหตุการณ์ไม่ว่าจะมีส่วนร่วมหรือไม่ก็ตามได้ถ่ายทอดความรู้สึกของตนต่อเหตุการณ์เดือนตุลาผ่านบทกวี ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจต่อผู้ที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมนั้นนับได้ว่าเป็นความรู้สึกที่มีอยู่ในมวลมนุษยชาติ ดังจะเห็นได้จาก บทกวี "ไปไม่ตาย" ของ ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล มุ่งแสดงความปรารถนาของกวีที่ต้องการความยุติธรรมและความเป็น "ไท" โดยกวีมีความเชื่อว่าความยุติธรรมและความเป็น "ไท" นี้จะทำให้โลกสงบสุข พร้อมกันนี้กวีได้กล่าวถึงผู้ที่ศรัทธาในสองสิ่งดังกล่าวนี้ว่า ทำให้การมีชีวิตอยู่ของตนเองและมนุษย์ชนมีคุณค่ายิ่งขึ้น ดังตอนหนึ่งที่ว่า

^๖ จิระนันท์ พิตรปรีชา, "ฝนแรก," ใน กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัยบทวิเคราะห์และสรุพนิพนธ์,

การมีชีวิตอยู่เพื่อผู้อื่น
แต่ผู้ที่ยืนหยัดอย่างศรัทธา
“ไปไม่ตาย”เคลื่อนกล่นบนพื้นโลก
กระสุนปืนหรือจะทำให้ยาเกรง

.....
เพื่อวันหนึ่งโลกหล้าจะผาสุก
ยุติธรรมนำสงบพบหลักชัย

เป็นการฝืนธรรมชาติทาสัดค้นหา
ยอมเสริมคำมโนษยชนและตนเอง
ยอมเลือดโชกเพื่อด้านการข่มเหง
ไม่ใช่เก่งแต่ก็กล้าอย่างทำทาย

.....
ดับสงครามลามลुकยุคสาไทย
ความเป็น“ไท”แผ่ร่วมโดยสมบูรณ์

เช่นเดียวกับ “ตะลุงท่าช้าง” ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ ที่ปฏิเสธการ“เข่น
ฆ่ากันเองของมนุษย์ด้วยความโหดร้ายทารุณ ดังตอนหนึ่งที่ว่า

กูจะเชือดลูกกระเดือก
มึงต้องนั่งตอกเล็บ
เอาปืนมันมาเปิด
ให้มันแหลกมันลาญ
ไอ้เจ้าดอกจำปี
ไอ้มนุษย์มันมาฆ่า
กูก็แก้ปานนี้
ไอ้ประเทศเมืองไทย

ให้มันเหลือกดาเจ็บ
นะฮียายนมยาน
เอาระเปิดมันมาหว่าน
ให้มันตาย ให้มันตาย
ไอ้เจ้าสีจำปา
กันเองทำไม
ไม่เคยมีที่ไหน
จะฉิบหายแล้วกรรมัง

บทกวี “ในมือที่ถือกุม” ของ ศิวกานท์ ปทุมสูติ เป็นบทกวีหนึ่งที่แสดง
ความไม่พอใจต่อผู้ที่ทำร้ายประชาชนในเหตุการณ์เดือนตุลาคม ว่าเป็นการกระทำที่
โหดร้ายทั้งนี้เนื่องมาจากการลุ่มหลงมัวเมาในอำนาจ ทำให้มนุษย์ต้องมาพราผลาญ
กันเอง ดังตอนหนึ่งที่ว่า

ร้ายกว่าร้ายกว่าร้าย
ใจถ่อยมือถ่อยกำ
ช้วนัวชัวร์ยา
เสี้ยวหนึ่งชีวิตล้ำ
กลอำนาจกราดเกรี้ยว

แรงกระทำ
กระชับกล้า
ขยับเหนียว
ลุ่มล้างกลางถนน
อหังการ

^๓ ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล, “ไปไม่ตาย,” ใน ไปกับความคับแค้น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
ประพันธ์สาส์น, ๒๕๑๘), หน้า ๕๖-๕๗.

^๔ สุจิตต์ วงษ์เทศ, “ตะลุงท่าช้าง,” ใน เจ้าขุนทองไปปล้น: รวมบทกวีสยามของสุจิตต์ วงษ์เทศ
(กรุงเทพฯ: ศิลปวัฒนธรรม, ๒๕๒๔), หน้า ๑๘.

มนุษย์พร้อมมนุษย์ผลบุญ
 แกร่งแย่งแข่งเสมอนัย
 หยิบยื่นมรณะข้อ

พวกพ้อง
 ด้านดิบ
 ขุกแค้นอสงไขย^๙

บทกวี “สิบสี่ตุลา” ของ วิสา คัญทัพ ที่ประพันธ์ขึ้นในปี ๒๕๑๗ เป็นบทกวีที่ชี้ให้มนุษย์เห็นคุณค่าในการเปลี่ยนแปลงโลกและสังคม กวีได้เชิดชูว่ามนุษย์เป็นผู้ที่สามารถเปลี่ยนแปลงโลกและสังคมให้ดีขึ้นได้ ดังตัวอย่าง

ครบรอบปี- สิบสี่ตุลา	ราชดำเนินเลือดทาปรากฏเด่น
วีรกรรมอาชีวะที่กะเกณฑ์	ก็หนุนเนื่องเนื่องเห็นเป็นประจำ
รอยเลือดแลกเลือดเดือดพล่าน	อาจหาญโหมรุก – บุกกระหน่ำ
สามัคคีมิตรสหาย – ออกร่ายรำ	มุ่งนำประชาธิปไตยมาหมุน
ไม่มีอำนาจใดในโลกหล้า	ผู้ปกครองต่างมาแล้วสาบสูญ
ไม่มีใครล้าเลิศนำเทิดทูน	ประชาชนสมบูรณ์ในวันดีไป
เมื่อยืนหยัดต่อสู้ผู้กดขี่	ประชาชนย่อมมีชีวิตรใหม่
เมื่อท้องฟ้าสีทองผ่องอำไพ	ประชาชนย่อมเป็นใหญ่ในแผ่นดิน ^{๑๐}

จากที่กล่าวมานี้ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมนอกจากจะมีบทบาทในแง่ของการเป็นวรรณกรรมเพื่อชีวิตที่สะท้อนการต่อสู้ของมนุษย์แล้ว ยังสะท้อนให้เห็นด้านที่สูงส่งของจิตใจมนุษย์ที่ปรารถนาความยุติธรรม ความสงบสุขในสังคมและปฏิเสธการกระทำอันทรนโทดร้ายความอยุติธรรม ความไม่เสมอภาคที่เกิดขึ้นอีกด้วยและชี้ให้มนุษย์เห็นคุณค่าและในการเปลี่ยนแปลงโลกและสังคมให้ดีขึ้นได้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่ากวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีบทบาทหน้าที่ในการแสดงคุณค่าในเชิงมนุษยนิยมของวรรณกรรมเพื่อชีวิตได้อย่างครบถ้วน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๙ ศิวกานท์ ปทุมสูติ, “ในมือที่ถือกุม,” ใน บทกวีร่วมสมัย (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๒๘),

^{๑๐} วิสา คัญทัพ, “สิบสี่ตุลา,” ใน รวมบทหรือกรงยุคเราจะฝ่าข้ามไป (กรุงเทพมหานคร : สำนัก

๖.๒ บทบาทต่อสังคมและการเมือง

บทบาทของกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่มีต่อสังคมและการเมือง ได้แก่ บทบาทในการสถาปนาเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ให้เป็นเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญของไทย เห็นได้จากบทกวีที่รำลึกเหตุการณ์เดือนตุลาคมในทุกๆ ปี ซึ่งนับตั้งแต่หลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นต้นมา จนถึงพ.ศ. ๒๕๔๕ มีกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ปรากฏอยู่เรื่อยมา กว่า ๒๐๐ บท การสร้างผลงานอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลากว่า ๓๐ ปี นับตั้งแต่สิ้นสุดเหตุการณ์ น่าจะเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าการรำลึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ผ่านบทกวีเหล่านี้มีบทบาทหน้าที่ในการสถาปนาเหตุการณ์เดือนตุลาคมให้เป็นเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญในหน้าประวัติศาสตร์ของเมืองไทย

การรำลึกเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ผ่านบทกวีเริ่มปรากฏอย่างชัดเจนในปีพ.ศ. ๒๕๑๗ ซึ่งเป็นช่วงหลังเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ไม่นาน ภาควิชาการนารักษ์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร ได้รวบรวมบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ชื่อว่า “ไม่รู้โรยรวมบทกวี ๑๔ ตุลา” ขึ้น จนกระทั่งก่อนเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จึงไม่ปรากฏการรวบรวมกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมในลักษณะนี้อีก แต่การเขียนกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมในช่วงนี้ จะปรากฏอย่างกระจัดกระจายตามหน้าหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ

เมื่อเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ วรรณกรรมที่มีเนื้อหาทางการเมืองมีจำนวนน้อยลง เป็นเพราะกวีส่วนหนึ่งตัดสินใจเข้าป่า ดังนั้น การเขียนบทกวีเพื่อรำลึกเหตุการณ์เดือนตุลาคมในช่วงนี้ จึงไม่ค่อยปรากฏมากนัก ในทางกลับกันได้มีการเผยแพร่บทกวีปฏิวัติในป่าแทน

อย่างไรก็ตาม กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมที่รำลึกเหตุการณ์ ปรากฏชัดเจนนีกครั้ง เมื่อผู้ที่เข้าป่าตัดสินใจกลับสู่เมืองในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ และได้ทยอยออกจากป่าเป็นจำนวนมากในปีพ.ศ. ๒๕๒๕ หลังจากนั้นเป็นต้นมา การรำลึกเหตุการณ์ จะปรากฏในบทกวีที่แต่งขึ้นเมื่อครบรอบวาระเหตุการณ์ในแต่ละปีเท่านั้น ดังจะเห็นได้จาก ในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ มีบทกวีรำลึกเหตุการณ์เดือนตุลาคมจำนวนหนึ่ง ปรากฏอยู่ในหนังสือ “เราไม่มี ๖ ตุลา” ซึ่งจัดพิมพ์โดยคณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ มีหนังสือ “งานรำลึกเพื่อนมหิดลเดือนตุลา” ก็ได้ตีพิมพ์บทกวีเพื่อรำลึกถึงผู้ที่สูญเสียชีวิตในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ไว้เช่นกัน

ในวาระเฉลิมฉลอง ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา (พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๔๑) มีการจัดประกวดบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม อาทิเช่น การจัดประกวดบทกวีในหัวข้อ“จิตสำนึกเพื่อเมืองไทย” โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ เพื่อปลุกฝังจิตสำนึกประชาธิปไตย และเพื่อส่งเสริมพัฒนาทักษะการอ่าน การคิด การเขียน เนื่องจากเห็นว่า วันประวัติศาสตร์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ มีคุณูปการยิ่งใหญ่ต่อสังคมไทย เป็นวันซึ่งนักเรียน นิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วประเทศ ได้ลุกขึ้นสู้กับอำนาจผูกขาดของเผด็จการผู้ปกครองประเทศ ชัยชนะจากพลังบริสุทธิ์ของประชาชนทุกหมู่เหล่าในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ส่งผลให้เกิดความตื่นตัวในเสรีภาพ แบบแผนความคิดที่ตึงงามเริ่มหยั่งรากถึงกระแสสำนึกของคนหนุ่มมาก การปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงได้พัฒนาต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน จิตใจ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ คือสำนึกในสิทธิเสรีภาพในประชาธิปไตย เคารพในเหตุผลเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและประเทศชาติ จิตสำนึกตึงงามนี้ควรเผยแพร่และปลุกฝังแก่เยาวชน^{๑๑}

จากการพิจารณา วัน เวลา ในการตีพิมพ์กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมพบว่า บทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมจะลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์หรือนิตยสารในเดือนตุลาคมมากกว่าเดือนอื่น ๆ อาทิ บทกวี“แต่วีรชนเดือนตุลา” “๑๔ ตุลา รำลึก”, “รุ่งรวีสีบสีตุลา” ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์มติชน รายวัน ประจำวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๒ หรือบทกวี “๖ ตุลา” ตีพิมพ์เมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๒๑ การรำลึกเหตุการณ์เดือนตุลาคมในวันเวลาเดียวกับเหตุการณ์ในอดีตแสดงให้เห็นความพยายามในการสถาปนาเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ให้เป็นเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญของไทยได้เป็นอย่างดี ดังตัวอย่างบทกวี “แต่วีรชนเดือนตุลา” ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์มติชน รายวัน ประจำวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๒ ได้กล่าวยกย่องผู้ที่สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ว่า เป็นผู้ที่นำสังขรณ์ “ล้างความบอด” ในสังคม ดังตอนหนึ่งที่ว่า

เลือดเพื่อนและร่างเพื่อน	ต้องตาเดือนมิถุนายน
ล้างใจให้สว่าง	ด้วยเห็นทางร่างเพื่อนนำ
เลือดพร่างพร่างเพื่อนทอด	ล้างความบอดสังขรณ์
ด้วยแรงกฎแห่งกรรม	เลือดคนทำจำทดแทน ^{๑๒}

^{๑๑} คณะกรรมการโครงการประกวดวรรณกรรมเยาวชน ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา, “คำแถลงผลงานคณะกรรมการประกวดวรรณกรรมเยาวชน,” ใน นิตรรศการ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๑), หน้า ๘๗- ๘๘.

^{๑๒} ชาตตี, “แต่วีรชนเดือนตุลา,” มติชนรายวัน (๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง คือ การรำลึกเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีความชัดเจนมาก ในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๗ เนื่องจาก เหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นเหตุการณ์การเรียกร้องประชาธิปไตยเป็นครั้งแรก กวีและประชาชนจึงมีความตื่นตัวต่อเหตุการณ์ดังกล่าวมาก หลังจากนั้นการรำลึก เหตุการณ์เดือนตุลาคม ได้ปรากฏเด่นชัดอีกครั้งในปี พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นต้นมา เนื่องจากเป็นช่วงระยะเวลาที่ผ่านเหตุการณ์เดือนตุลาคมมาแล้วหลายปี สอดคล้องกับ แนวคิดเกี่ยวกับคนหลงลืมเหตุการณ์เดือนตุลาคม และไม่มีใครสืบทอดอุดมการณ์ เนื่องจากสภาพสังคมและการเมืองได้เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น อาจเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลให้กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีการรำลึก เหตุการณ์ชัดเจนยิ่งขึ้นเพื่อให้คนในสังคมไม่ลืมเหตุการณ์เดือนตุลาคม กล่าวได้ว่า การรำลึกเหตุการณ์ของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีความสัมพันธ์กับ เวลาและสถานการณ์ทางการเมือง

การเขียนรำลึกหรือย้อนภาพไปสู่เหตุการณ์ในอดีตดังที่ปรากฏ มีส่วนช่วยทำให้ผู้อ่านตระหนักถึงการเสียสละชีวิตด้วยความกล้าหาญของนิสิตนักศึกษาและ ประชาชนในเหตุการณ์เดือนตุลาคม และยังถือเป็นการต่ออายุทางประวัติศาสตร์ การเมืองของเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ ให้คนรุ่นหลังได้มีโอกาสเรียนรู้ และนำไปศึกษาเป็นบทเรียนในฐานะเป็นวรรณกรรมประวัติศาสตร์ร่วมสมัยที่ยังไม่มี ปรากฏในหลักสูตรการศึกษา

บทบาทของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมที่มีต่อสังคมและการเมือง ที่สำคัญอีกบทบาทหนึ่งได้แก่บทบาทในการเชิดชูการเสียสละของผู้ที่สูญเสียชีวิตใน เหตุการณ์เดือนตุลาคมให้เป็นวีรชนของชาติ โดยจะเห็นได้จากแนวคิดที่พบใน กวีนิพนธ์เดือนตุลา คือ แนวคิดการเสียสละของนิสิต นักศึกษา ประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นการกระทำที่น่ายกย่อง ควรค่าแห่ง การจดจำตลอดไป ดังจะเห็นได้จากตัวอย่างบทกวี “แต่วีรชนไทย” ของ มนต์ เมธีกุล ได้กล่าวยกย่องถึงคุณความดีของผู้ที่เสียสละชีวิตในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๙ ว่าเป็น “วีรชน” ที่ “ชาติกันถึง” ตลอดไป ดังบทหนึ่งที่ว่า

ท่านจากไปในความดีที่เราเห็น
ค่าคุณงามความดีที่เราตรึง

สมแล้วเป็น“วีรชน” ชาติกันถึง
ยังเป็นหนึ่งประทับใจไม่ลืมเลือน^{๑๓}

^{๑๓} มนต์ เมธีกุล, “แต่วีรชนไทย,” ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย

เช่นเดียวกับบทกวี “สุดดีวีรชนผู้เสียชีวิต” ได้กล่าวยกย่องและสำนึกการเสียสละชีวิตของผู้ที่ต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จนสามารถขับไล่ผู้นำทั้งสามให้ออกนอกประเทศได้สำเร็จ กวีได้กล่าวยกย่องบุคคลเหล่านี้ให้เป็น “วีรชน” ของชาติ ดังตัวอย่าง

สิบสี่ตุลามาหาวิโยค	ไทยโคกไทยทุกยุคเข็ญ
ด้นร่อนผ่นร้ายคล้ายเป็น	ทรราชหลบเร้นแรมไกล
“วีรชน”คนกล้าสยาม	สมนามความชอบมอบให้
วิญญาณสถิตแผงแห่งใด	ใจไทยสำนึกนิรันดร์ ^{๑๔}

ในขณะที่บทกวี “รำลึก...วิญญาณวีรชน” ได้ยกย่องการเสียสละของผู้ที่สูญเสียชีวิตในเหตุการณ์เดือนตุลาคมและเหตุการณ์เดือนพฤษภาคมว่าเป็น “เพื่อนวีรชน” ดังตัวอย่างเช่น

เพื่อนวีรชน	ตายเกลื่อน- กลางถนนแนวป่า
เลือดหลังต่างเช่นเดน-อู่ปรา	สิบเจ็ดพฤษภา,หก,สิบสี่วีรชน ^{๑๕}

ภาพเหตุการณ์เดือนตุลาคมที่ปรากฏในบทกวีมีหลายเหตุการณ์ แต่เหตุการณ์ที่ปรากฏในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมากที่สุดได้แก่ภาพเหตุการณ์ที่นิสิตนักศึกษาและประชาชนถูกเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐฆ่าอย่างโหดร้าย กวีได้วิพากษ์วิจารณ์การกระทำอันโหดร้ายรุนแรงของฝ่ายรัฐเหล่านี้ผ่านบทกวีแสดงให้เห็นบทบาทในการเชิดชูการเสียสละของผู้ที่สูญเสียชีวิตในเหตุการณ์เดือนตุลาคม ดังจะเห็นได้จากแนวคิดที่ปรากฏในบทกวีได้แก่ แนวคิดวิพากษ์วิจารณ์การกระทำที่รุนแรงในการปราบปรามนิสิตนักศึกษาและประชาชนของรัฐ ดังตัวอย่าง บทกวี “ตุลารำลึก” ที่กล่าวถึงความรุนแรงที่ฝ่ายรัฐกระทำต่อประชาชนในเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ดังตัวอย่าง

สิบสี่ตุลาฟ้าหม่น	หมอกมัว
ทรชนคนชั่ว	ครอบฟ้า
เร่งเชื้อเร่งปืนรัว	ฆ่าเช่น
ผู้บริสุทธิ์ไฟรฟ้า	ดับดินกลางถนน ^{๑๖}

^{๑๔} ธงไชย พิทักษ์ชน, “สุดดีวีรชนผู้เสียชีวิต,” ประชาธิปไตย (๑๑ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๕.

^{๑๕} บุญของ สิบมา, “รำลึก...วิญญาณวีรชน,” ใน เราไม่ลืม ๖ ตุลา (กรุงเทพมหานคร : คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา, ๒๕๓๙), หน้า ๑๕๐.

^{๑๖} โหนดยีนตาย vs ควายชรา, “ตุลารำลึก,” เนชั่นสุดสัปดาห์ ๗๑(ตุลาคม ๒๕๓๖): ๕๐.

จากตัวอย่างจะเห็นว่า กวีใช้คำว่า “เร่ง” และ “เร็ว” ในการกล่าวย่ำถึงอาภัพกริยาของทหารและตำรวจในการฆ่าประชาชนด้วยอาวุธ “ปืน” ซึ่งกวีได้วิพากษ์การกระทำดังกล่าวว่าเป็นการกระทำที่ “ทมิฬหินโหดชาติ” และเรียกขานเจ้าหน้าที่เหล่านี้ว่าเป็น “ทรชนคนชั่ว” ที่ทำร้าย “ผู้บริสุทธิ์” การใช้คำเรียกที่มีความหมายตรงกันข้ามอย่างชัดเจนนี้เป็นการตอกย้ำการเชิดชูการเสียสละของนิสิตนักศึกษาและวิพากษ์วิจารณ์รัฐที่กระทำเกินกว่าเหตุ

เหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ เป็นเหตุการณ์สำคัญเหตุการณ์หนึ่งที่กวีได้กล่าววิพากษ์ถึงการใช้ความรุนแรงของฝ่ายรัฐที่มีอาวุธครบมือไม่ว่าจะเป็นระเบิดหรือปืน ในขณะที่นิสิตนักศึกษามีเพียงมือเปล่า ดังตัวอย่าง บทกวี “หกตุลา” ดังนี้

หกตุลาปวงประชาทั่วแดน	หนุนแน่นยืนหยัดเป็นสายธาร
รวมใจคัดค้านด้านเผด็จการ	จิตใจกล้าหาญไม่กลัวความยากความตาย
ศัตรูโจมตีเข้าล้อมปราบ	หมายฆ่ากำราบให้มลาย
ปัง ปังล้อมยิงฆ่าอย่างโหดร้าย	ระเบิดทำลายเลือดเนื้อเพื่อนเรากระเซ็น
.....
หกตุลาเป็นบทเรียนยิ่งใหญ่	สอนให้เราเข้าใจแล้วว่า
เอกราชและประชาธิปไตยนั้นหนา	ทางเดียวได้มานั้นคือลุกขึ้นจับปืน ^{๑๗}

จากตัวอย่างบทกวีข้างต้นนี้แสดงให้เห็นจุดประสงค์ในการเชิดชูการเสียสละของนิสิตนักศึกษาในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่ต่อสู้เพื่อความชอบธรรมและเอกราชประชาธิปไตยด้วยความกล้าหาญ นอกจากนี้กวีได้กล่าวถึงเหตุผลของนักศึกษาจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่ตัดสินใจเข้าป่าเพื่อต่อสู้ด้วยอาวุธปืน โดยเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย เนื่องมาจากการถูกบีบบังคับจากฝ่ายรัฐที่ใช้ความรุนแรงดังนั้นการเข้าป่าจับปืนจึงเป็นทางออกที่ดีที่สุดขณะนั้น

กวีบางคนเชิดชูการเสียสละของนิสิตนักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์เดือนตุลาคมด้วยการเรียกร้องให้มีการสร้างอนุสาวรีย์ให้กับผู้ที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคม ดังตัวอย่าง บทกวี “พลัง” ที่ว่า

^{๑๗} “หกตุลา,” ใน บนเส้นทางปืน (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประชาชน, ๒๕๒๑), หน้า ๑๓๒ -

ความสูญเสียครั้งนี้มีอาจนับ
 ล้างอำนาจทรชนเหล่าคนพาล
 วีรกรรมเด็กไทยในครั้งนี้
 พลีชีวิตแลกประชาธิปไตย

แต่ก็กลับได้มามหาศาล
 จนชมชานหนีเคล็ดเปิดไปไกล
 ทั่วโลกต่างสดุดีว่ายิ่งใหญ่
 ควรสร้างไว้ "อนุสาวรีย์วีรชน"^{๑๔}

บทบาทในการยกย่องการเสียสละของนิสิตนักศึกษาและประชาชนจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์อย่างชัดเจนอีกประการหนึ่งก็คือ การแสดงเจตนารมณ์ของกวีในการสืบทอดอุดมการณ์ในการต่อสู้ของนิสิตนักศึกษาและประชาชน สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าเจตนารมณ์ในการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยของผู้ที่สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมเป็นเจตนารมณ์ที่ต้งาม ดังนั้นจึงมีคณรุ่นหลังสืบทอดอุดมการณ์ของพวกเขาเหล่านี้ต่อไปดังตัวอย่างบทกวีต่อไปนี้

บึง เปรี้ยวคือเสียงปืน
 ดวงตาเริ่มฝ้าฟาง
 สำนึกครั้งสุดท้าย
 กระซิบถามธรณินทร์
 เพื่อนจากไปเพียงเรือนร่าง
 จะสืบทอดจิตและใจ

ร่างหยัดเย็นคือทรุดนั่ง
 แลเลื่อนลงไม่เห็นดิน
 ก้อนแรงกายจะหมดสิ้น
 ผืนแผ่นดินเป็นของใคร
 แต่เส้นทางเพื่อนสร้างไว้
 เดินทางใหม่เอาชัยมา^{๑๕}

“เพื่อนคือคมกวี เขียนเลือดเข้าแลกอธิปไตย” เป็นบทกวีของประกาย ปรัชญา ที่แต่งขึ้นเนื่องในงานรำลึกวีรชนเดือนตุลาคมที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปี ๒๕๒๓ เป็นบทกวีอีกบทหนึ่ง que แสดงอุดมการณ์มุ่งให้ประชาชนสานต่อเจตนารมณ์สืบทอด ตุลาคม ดังตัวอย่าง

แสนมืออันมุ่งแสวงธรรม
 อา ! มือผองเพื่อนวีรชน
 ชูคบขั้วคลื่นแสนคน
 ทลายกรอบปิดกั้นเสรี

หมายพลีวีรกรรม
 ทะลวงฝ่าเลือดฝน

^{๑๔} เลือดไทย, “พลัง,” ใน ไม้รัฐโรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลาคม (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕:๑๗), หน้า ๑๒.

^{๑๕} สุमितร์ วงศ์สามัญ (รวบรวม) “บนเส้นทางศรัทธาประชาชน,” (กรุงเทพฯ : ชุมชนวรรณศิลป์ธรรมศาสตร์ ๒๕๒๒) หน้า ๒.

ร่างเพื่อนเหล็กสิ้นอสงไขย แต่ตุลาชัย
 จักขึ้นเช่นมวลบุปผาพันธุ์
 หากแต่ชื่อนี้เป็นนิรันดร์ คือวีรภาพอัน
 หาญกล้าเกินอื่นอุดมการ
 เพื่อนสู้เพื่อนสร้างปณิธาน ไฉไลจะสิ้นชาน
 เพื่อนสู้! กูสู้! สิบไป ^{๒๐}

การที่กวีนำเสนอภาพเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นการใช้ความรุนแรงด้วยอาวุธครบครันที่รัฐกระทำต่อประชาชนที่มีเพียงมือเปล่า ก็คือการวิพากษ์การใช้อำนาจและความรุนแรงของรัฐที่ขาดความยุติธรรม บทบาทในการเรียกร้องอนุสาวรีย์หรือเจตนารมณ์ในการสืบทอดอุดมการณ์ของกวี การกล่าวยกย่องเชิดชูการกระทำของนิสิตนักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์เดือนตุลาคมเป็นวีรชนของชาติแสดงให้เห็นตัวตนของกวีในการยืนอยู่ฝ่ายนิสิตนักศึกษาและประชาชน

นอกจากนี้ บทบาทที่สำคัญของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมที่มีต่อสังคมและการเมืองที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ บทบาทในการนำกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมาเป็นความหวังถึงชัยชนะในการต่อสู้โดยใส่ทำนองเป็นบทเพลงต่าง ๆ

ภายหลังจากที่ฝ่ายรัฐใช้อำนาจในการปราบปรามในเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จนส่งผลให้นิสิตนักศึกษาส่วนหนึ่งต้องเข้าป่าเพื่อร่วมต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ในระหว่างนี้ได้มีการสะท้อนความคิดในเรื่องการต่อสู้ และการระบายความคับแค้นจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ในรูปของวรรณกรรมกวีนิพนธ์ และบทเพลงต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะบทเพลงนั้นส่วนหนึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ดังงานวิจัย ของ เยาวนิตย์ เพียงเกษ ที่กล่าวว่า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๒๐} ประกาย ปรัชญา, “เพื่อนคือคมกวีเขียนเลือดเข้าแลกอธิปไตย,” ใน คินจากพรากจากถนนสาย

นั้น (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, ๒๕๒๕), หน้า ๗-๘.

“ มีบทเพลงที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ทั้งสองเหตุการณ์อยู่หลายเพลงได้แก่ ขบวนการ ๑๔ ตุลา, สดุดีวีรชน ๑๔ ตุลา, วีรกรรม ๑๔ ตุลา, จากลานโพธิ์ถึงกุฎาphan, ตุลาชัย, เปิดประตูคุกให้เพื่อน, หกตุลา, เทิดวีรกรรม ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙, สดุดีวีรชน ๖ ตุลา, หนีเลือด ๖ ตุลา, แต่วีรชน, ราลี้กวีรชน, ก้าวตามรอยเลือดวีรชน “^{๒๑}

บทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่ดัดแปลงเป็นบทเพลงหลายบทนอกจากจะสะท้อนภาพเหตุการณ์เดือนตุลาคมแล้วยังแฝงไว้ด้วยการปลุกกระตือรือร้นความคิดเพื่อรวมพลังมวลชนในการต่อสู้ภายใต้การนำของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย อาทิ “ตุลาชัย”, “ก้าวตามรอยเลือดวีรชน” “ราลี้กวีรชน”, “วีรกรรม ๑๔ ตุลา”, “สดุดีวีรชน ๖ ตุลา”, “หนีเลือด ๖ ตุลา”, “เทิดวีรกรรม ๖ ตุลา” “พิราบแดงแห่งเดือนตุลา” “จากลานโพธิ์ถึงกุฎาphan” เป็นต้น ดังตัวอย่างเพลง “จากลานโพธิ์ถึงกุฎาphan” ซึ่งเป็นผลงานการสร้างสรรค์ของ วีรวัฒน์ วรรณยางกูร โดยเขากล่าวถึงผลงานในครั้งนี้ว่า

“เริ่มแรกดินสอโดมเป็นบทกลอนที่ผมเขียนในราวปลายเดือนตุลาคม ๒๕๑๙ ในเขตจรัญท์แถบภูเขากลาง ภูเขาเตี้ยแถบชายป่าอำเภอส่องดาว สกลนครระหว่างนั้นคณะของสมคิด สิงสง ก็เดินทางมาเจอกันโดยมิได้นัดหมาย เขาก็คงมาจากหมู่บ้านซบแดง ขอนแก่น ในคณะของสมคิดก็มีผู้ที่มาหลบภัยเผด็จการเป็นกรรมาชิกคือ ศรีศักดิ์ นพรัตน์ และสุรสีห์ ผาธรรม..... พอสุรสีห์อ่านแล้วเขาก็บอกว่าในกลอนนั้นมีท่วงทำนองไพเราะมีเสียงสูงต่ำน่า จะแปลงเป็นเพลงได้แล้วเขาก็ลองฮัมเป็นตัวอย่างตรงท่อนสุดท้ายว่า “ในวันนี้...ลานโพธิ์ธรรมศาสตร์อาจเจียบหงอย”^{๒๒}

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^{๒๑} เยาวนิตย์ เพียงเกษ, “แนวความคิดในบทเพลงปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย,”

(วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔),

หน้า ๑๔๐.

^{๒๒} วิวัฒน์ วรรณยางกูร, “๒๕ ปีที่อยากลืมกลับจำ,” ใน ดินสอโดมธรรมศาสตร์เด่นผู้คิด

(กรุงเทพมหานคร : ฝ่ายวรรณกรรมคณะกรรมการเฉลิมฉลองอนุสรณ์สถานวีรชนประชาธิปไตยและกลุ่มเพื่อน

๖ และ ๑๔ ตุลา , ๒๕๔๔), หน้า ๙ - ๑๐.

“จากลานโพธิ์ถึงกุฎพาน” ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ได้กล่าวถึงความแค้นของนักศึกษาที่มีต่อรัฐที่เข่นฆ่าเพื่อนนิสิตนักศึกษาจนต้องตัดสินใจเข้าป่าร่วมต่อสู้ด้วยอาวุธซึ่งเป็นยุทธวิธีการต่อสู้วิธีหนึ่งของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยเพื่อแก้แค้นให้กับเพื่อนที่เสียชีวิต ดังตัวอย่าง

ดินสอโดมธรรมศาสตร์เด่นสู้ศึก	ได้จารึกหนีเลือดอันเดือดดับ
หกตุลาเพื่อนเราล่วงลับ	มันแค้นคับเดือดระอุอกคุไฟ
เรามีเพียงมือเปล่ามันล้อมปราบ	ระเบิดบาปกระสุนบ้ามาสาดใส่
เสียงเหมือนแตรงานศพขบสิ้นใจ	สนามหญ้าคลั่งกลืนอายุควาเลือดคน
มันตามจับตามฆ่าล่าถึงบ้าน	อ้างหลักฐานจับเข้าคุกทุกแห่งหน
เราอดทนถึงที่สุดก็สุดทน	จึงเปลี่ยนหนทางสู้ขึ้นกุฎพาน
อ้อมอกกุฎพานคือชีวิตใหม่	คือมหาวิทยาลัยคนกล้าหาญ
จะโค่นล้มไล่เจตต์เผด็จการ	อันธพาลอเมริกาอย่าหวังครอง
สู้กับปืนต้องมีปืนยี่นกระหน่ำ	พรรคชั้นนำตะวันแดงสาดแสงส่อง
จรรยาธนำประชาสูฟ้าทอง	กรรมาชีพลั่นกลองอย่างเกรียงไกร
ในวันนี้ลานโพธิ์ธรรมศาสตร์อาจเจียบหงอย	ก็เพียงช่วงรอคอยส่วนใหม่
วันกองทัพประชาชนประกาศชัย	จะกลับไปกรี๊ดเลือดพาลล้างลานโพธิ์ ^{๒๓}

ศรีบูรพา หรือ กุหลาบ สายประดิษฐ์ ประพันธ์บทกวี “พลังประชาชน” ไว้ด้วยความประทับใจและสะเทือนใจในกรณี ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ดังนี้

หยดฝนย่อยหยาดฟ้ามาสู่ดิน	ประมวลสิ้นเป็นมหาสาครใหญ่
แผดเสียงซัดปฐพีอึ้งมีไป	พลังไหลแรงรุดสุดต้านทาน
อันประชาสามัคคีมีจัดตั้ง	เป็นพลังแกร่งกล้ามหาศาล
แสนอาวุธแสนศัตรูหมู่อันธพาล	ไม่อาจต้านแรงมหาประชาชน ^{๒๔}

บทกวีดังกล่าว ภายหลังมีผู้นำไปใส่ทำนองเพลงโดย เยาวนิตย์ เพียงเกษ ได้กล่าวถึง เพลงพลังประชาชนนี้ว่า “มักนำมาร้องเมื่อมีการชุมนุมประท้วง”^{๒๕}

^{๒๓} วีรวัฒน์ วรรณยางกูร, “จากลานโพธิ์ถึงกุฎพาน,” อ้างถึงใน เยาวนิตย์ เพียงเกษ, “แนวความคิดในบทเพลงปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๒๔๒.

^{๒๔} ศรีบูรพา(นามแฝง), “พลังประชาชน,” ใน सानแสงทอง (กรุงเทพฯ: สหรัย, ๒๕๒๖), หน้า ๑๖๒.

^{๒๕} เยาวนิตย์ เพียงเกษ, “แนวความคิดในบทเพลงปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๗๗.

นอกจากนี้ บทกวี “หนทางแห่งหอยทาก” ซึ่งเป็นบทกวีที่แต่งขึ้นในวันที่มีการชุมนุมเดินประท้วงก่อนเกิดเหตุการณ์ปะทะกันระหว่างรัฐและประชาชนในวันที่ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เพียงวันเดียว, บทกวี “กัณหาชาลี” ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ซึ่งบทกวีทั้งสองบทนี้ ประพันธ์โดย เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ และ บทกวี “เจ้าขุนทอง” ของ สัจจิตต์ วงษ์เทศ ต่อมา มีผู้นำไปใส่ทำนองเป็นบทเพลง เช่นเดียวกันโดยตีพิมพ์ในหนังสือ “สานแสงทอง” ซึ่งเป็นหนังสือที่รวบรวมบทเพลงเพื่อชีวิตไว้มากมาย ดังตัวอย่าง บทกวี “กัณหาชาลี” ที่ว่า

ขอสาธกยกนิทาน	เรื่องโบราณเป็นตำรา
ชูชกกับกัณหา	และชาลีสองพี่น้อง
กัณหากับชาลี	เป็นเด็กดีรู้ปรองดอง
ไต่ผัดไต่ผูกต้อง	กล้าต่อสู้เซียดชูธรรม
.....
กล่าวถึงเฒ่าชูชก	ชอบฉวยฉกงเงินตรา
หมกมุ่นมัวกามา	ทั้งโกงกินจนพุงกาง
ใจดำอำมหิต	คิดเข่นฆ่าใครขัดขวาง
เด็กเล็กไม่ละวาง	ว่าวุ่นวายไอ้เด็กแฉฉ
สองกุมารถูกทานทัต	ถูกมัดลากลัมมะระเนน
ชูชกตกเขมร	หมายกำราบปราบกุมาร ^{๒๖}

ดังนั้น บทกวีที่เป็นบทเพลงแบ่งออกได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ ได้แก่ บทกวีในป่าซึ่งเกิดขึ้นหลังจากเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ และบทกวีที่ได้รับการตีพิมพ์ทั่วไปซึ่งเกิดหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นต้นมา มีจุดประสงค์ทางการเมืองคือเพื่อปลุกเร้าให้เกิดการต่อสู้เพื่อเสรีภาพและประชาธิปไตย แต่อย่างไรก็ตาม บทกวีที่เกิดขึ้นในป่ามีจุดประสงค์ทางการเมืองที่นอกเหนือไปจากบทกวีเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาทั่วไปคือการสะท้อนความคิดและทฤษฎีการเมืองตามเขตงานต่าง ๆ ของพรรคคอมมิวนิสต์เป็นสำคัญ ดังนั้นบทเพลงเหล่านี้สามารถสะท้อนให้เห็นอุดมการณ์ทางการเมืองของผู้แต่งที่แตกต่างกันได้เป็นอย่างดี

^{๒๖} เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์, “กัณหาชาลี,” ใน สานแสงทอง, (กรุงเทพฯ: สหายราย, ๒๕๒๖), หน้า

ดังกล่าวมานี้ เห็นได้ว่า กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมที่ถูกนำไปใส่ทำนองจนกลายเป็นบทเพลงมีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดความยุติธรรมในสังคมและเรียกร้องความเป็นธรรมให้กับผู้ที่สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคม การนำบทกวีมาดัดแปลงเป็นบทเพลงด้วยจุดประสงค์เหล่านี้ ส่วนหนึ่งอาจเนื่องมาจากท่วงทำนองของบทเพลงทำให้ผู้ฟังหรือผู้ร้องจดจำได้ง่ายและเข้าใจสารที่ผู้แต่งต้องการจะสื่อได้ง่ายขึ้น

การสร้างความต่อเนื่องในการสร้างสรรค์บทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมเป็นเวลากว่า ๓๐ ปี นับตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นต้นมา มีผลต่อความเข้าใจและการรับรู้ของผู้อ่านกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมให้เกิดความเคียดแค้น ชิงชัง กับความอยุติธรรมในระบบเผด็จการมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้บทกวีดังกล่าวสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องสร้างจิตสำนึกร่วมในเรื่องความยุติธรรมในสังคมของคนในชาติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้

เรามีอาจปฏิเสธว่า การที่คนรุ่นหลังสามารถรำลึกย้อนไปสู่เหตุการณ์ประวัติศาสตร์การเมืองในเดือนตุลาคมทั้งสองสมัยได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยสื่อหลายประเภท กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมถือเป็นสื่อหลายลักษณะที่มีบทบาทอันสำคัญยิ่งที่จะช่วยส่งผ่านความรู้สึกนึกคิด อุดมการณ์ เจตนารมณ์ จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง อันจะมีผลให้คนรุ่นหลังได้รับรู้ และเข้าใจเรื่องราวการต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย ซึ่งได้กลายเป็นประวัติศาสตร์การเมืองร่วมสมัยได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมที่ปรากฏในบทกวี “ทำให้ประสบการณ์ในอดีตได้ส่งผ่านสู่คนรุ่นหลัง พวกเขาได้เชื่อมต่อกับความทรงจำของตน เข้ากับประวัติศาสตร์การต่อสู้ กับอำนาจเผด็จการของคนรุ่นอดีต ความขมขื่นยากลำบาก ทนทุกข์ทรมาน ความเสียสละกล้าหาญ และยึดมั่นในอุดมคติ ได้รับการบอกเล่า แบ่งปัน และเป็นที่จดจำ ความทรงจำเรื่องการต่อสู้ของคนรุ่นเก่าได้กลายเป็นชุมทรัพย์ทางความคิดและเป็นแรงบันดาลใจในการต่อสู้เคลื่อนไหว ให้คนรุ่นหลังปรับประยุกต์ไปใช้กับสถานการณ์ในยุคของพวกเขาไม่ว่าจะเป็นด้านวรรณกรรม การอธิบายสถานการณ์ปัจจุบันหรือการชุมนุมทางการเมือง”^{๒๗} ได้เป็นอย่างดี

^{๒๗} ประจักษ์ ก้องกีรติ, “การเมืองของความทรงจำภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร (๒๕๐๑ - ๒๕๑๖) : การทำลาย/ การรื้อฟื้นอดีตและแรงบันดาลใจทางการเมือง,” รัฐศาสตร์สาร ๒ (เมษายน - มิถุนายน ๒๕๔๖):

บทที่ ๗

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ หมายถึงกวีนิพนธ์ที่มีเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ปรากฏเป็นเนื้อหาหลักหรือแสดงแนวคิดเกี่ยวกับเหตุการณ์ดังกล่าวโดยแฝงน้ำเสียงหรือทัศนคติของกวีผ่านกลวิธีทางวรรณศิลป์

การสร้างสรรคผลงานกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ สัมพันธ์โดยตรงกับบริบททางการเมืองและสังคม กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ที่ปรากฏเป็นครั้งแรกได้แก่บทกวี "เจ้าขุนทอง" ของ สุจิตต์ วงษ์เทศ เมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๑๖ ต่อมาในช่วงหลังเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นยุคประชาธิปไตยเฟื่องฟู ประชาชนตื่นตัวและให้การตอบรับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ เป็นอย่างมาก มีกวีที่สร้างผลงานร้อยกรองเกี่ยวกับเหตุการณ์มากมาย ทั้งนักเขียนที่มีชื่อเสียงและบุคคลทั่วไป หนังสือพิมพ์ วารสาร และนิตยสารทุกประเภทล้วนเปิดกว้างตอบรับผลงานของนักเขียนเหล่านี้ กวีนิพนธ์ เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ในช่วงนี้จึงมีเป็นจำนวนมาก ต่อมาเมื่อเกิดเหตุการณ์ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ กวีไม่สามารถแต่งหรือตีพิมพ์กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาทั้งสองเหตุการณ์ได้ เพราะรัฐบาลไม่ให้เสรีภาพในการเขียน หนังสือพิมพ์ถูกสั่งปิดและกวีส่วนหนึ่งได้ลี้ภัยการเมืองเข้าป่า จึงพบว่ากวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมส่วนหนึ่งเริ่มเผยแพร่ในป่าก่อน เมื่อรัฐบาลได้ผ่อนปรนนโยบายการเมืองมากขึ้น กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมได้กลับมาปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์อีกครั้งเมื่อพ.ศ. ๒๕๒๑ โดยบทกวีที่ปรากฏเป็นบทแรกได้แก่บทกวี "๖ ตุลา" ของ พิลังกาสา หลังจากรัฐบาลประกาศใช้นโยบาย ๖๖/๒๕๒๓ ผู้ที่ลี้ภัยการเมืองเข้าป่าค่อย ๆ ทอยยคืนสู่เมืองจนกลับออกมาจำนวนมาก ในพ.ศ. ๒๕๒๖ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ จึงเริ่มปรากฏ เป็นจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ ผู้แต่งส่วนใหญ่มักเป็นกวีที่มีชื่อเสียง และแต่งบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมขึ้นเมื่อถึงวาระครบรอบเหตุการณ์ในแต่ละปี เมื่อเกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. ๒๕๓๕ กวีได้นำเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์และเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ มากล่าวรวมกันไว้เป็นเนื้อหาของบทกวี หลังจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬเป็นต้นมา การแต่งกวีนิพนธ์ในลักษณะดังกล่าว จะปรากฏเฉพาะเมื่อถึงวาระครบรอบเหตุการณ์ในเดือนตุลาคมของแต่ละปีเท่านั้น โดยผู้สร้างสรรค์กวีนิพนธ์ยังเป็นนักเขียนอาชีพมากกว่าบุคคลทั่วไป จากภาพรวมของการสร้างกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมในช่วงหลัง เห็นได้ว่ากระแสความตื่นตัวต่อเหตุการณ์เดือนตุลาคมได้ลดน้อยลงเมื่อกาลเวลาล่วงผ่านไป

ในการศึกษารูปแบบของกวีนิพนธ์ขนาดสั้นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ พบว่ามีรูปแบบคำประพันธ์ที่มีลักษณะ การสืบทอดขนบโบราณและการสร้างสรรค์รูปแบบใหม่ในการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับ เหตุการณ์ทางการเมือง นอกจากนี้ ยังมีการนำคำประพันธ์แบบไวฉันทลักษณ์คือ กลอนเปล่ามานำเสนอเนื้อหาเหตุการณ์เดือนตุลาคมด้วยเช่นเดียวกัน สำหรับการ สร้างสรรค์ใหม่ในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมคือ การนำคำประพันธ์ต่าง ชนิดมาผสมกันเพื่อสื่อความคิดเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม นอกจากนี้การใช้คำ ประพันธ์ของเพลงพื้นบ้านมาเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีส่วนทำให้ คำประพันธ์เพลงพื้นบ้านได้รับความสนใจมากขึ้น กวีที่มีบทบาทสำคัญได้แก่ สุจิตต์ วงษ์เทศที่นำเพลงกล่อมเด็กมาเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ จนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย ในบทกวี “เจ้าขุนทอง”

ในด้านเนื้อหา การวิจัยพบว่ากวีได้นำเสนอเหตุการณ์ในช่วงที่มีการฆ่า นิสิต นักศึกษาและประชาชนในเหตุการณ์เดือนตุลาคมมากที่สุด การที่กวีนำเสนอเนื้อหาใน ลักษณะดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่า บทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม เป็นบทกวีของฝ่ายนักศึกษา ซึ่งนอกจากจะมีจุดประสงค์เพื่อเปิดเผยข้อเท็จจริงว่า รัฐ ได้ใช้ความรุนแรงในการปราบปรามแล้ว ยังเป็นการเชิดชูความเสียสละและความกล้า หาญในการต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของผู้ที่สูญเสียชีวิต สอดคล้องกับแนวคิดการยกย่อง การกระทำของนิตินักศึกษาและประชาชนจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมซึ่งเป็นแนวคิดที่พบ มากที่สุดในกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม นอกจากนี้ ยังมีพบแนวคิดอีกหลาย ประเด็น เช่น แนวคิดการปลุกจิตสำนึกในการต่อสู้ แนวคิดการประณามการกระทำของ รัฐ แนวคิดการปลุกเร้าให้ประชาชนต่อสู้เช่นเดียวกับนิตินักศึกษาและประชาชนที่ เสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมเพื่อรักษาสิทธิ เสรีภาพ และประชาธิปไตย แนวคิดที่สะท้อนการหลงลืมเหตุการณ์เดือนตุลาและไม่มีผู้ใดสืบทอดอุดมการณ์เดือน ตุลาคม เนื่องจากสภาพสังคมและการเมืองได้เปลี่ยนแปลงไป และแนวคิดการเรียกร้อง ความเป็นธรรมในด้านต่าง ๆ ให้กับผู้ที่สูญเสียชีวิตในเหตุการณ์เดือนตุลาคม การ แสดงแนวคิดต่าง ๆ ในบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม สะท้อนให้ เห็นว่ากวีจะสอดแทรกอุดมการณ์ทางการเมืองของตนโดยแต่งตามสถานการณ์ทาง การเมืองที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วง

ในด้านกลวิธีทางวรรณศิลป์ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีลักษณะเด่นในแง่ของการสืบชนบทการประพันธ์ของกวีในยุค ๒๔๙๐ ที่ใช้บทกวีนำเสนอเนื้อหาทางการเมืองค่อนข้างมาก กวีคนสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการแต่งกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมได้แก่ จิตร ภูมิศักดิ์ อิศนี พลจันทร ทวีปวรร อุชเชณี และเปลื้อง วรรณศรี อาจกล่าวได้ว่ากวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม มีลักษณะร่วมทางวรรณศิลป์กับวรรณกรรมเพื่อชีวิตแนวอื่น ๆ ที่ได้รับอิทธิพลมาจากกวีในยุค ๒๔๙๐ เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม แม้กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมจะมีลักษณะของการสืบชนบทค่อนข้างมาก แต่ก็มีการสร้างสรรคใหม่ในด้านการใช้สัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมโดยเฉพาะ อาทิการใช้สัญลักษณ์แทนผู้ที่สูญเสียชีวิตจากเหตุการณ์เดือนตุลาคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งสัญลักษณ์ “นกเหลือง” และ “เจ้าขุนทอง” ทำให้สัญลักษณ์ดังกล่าวเป็นที่รู้จักกันในสังคมไทยทั่วไป นอกจากนี้ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมยังมีกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่สำคัญอีกหลายประการ ดังเช่นการใช้คำและภาพพจน์ประเภทต่าง ๆ กวีเลือกใช้กลวิธีทางวรรณศิลป์เหล่านี้โดยมีจุดประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นความเลวร้ายของการปกครองในระบอบเผด็จการ และปลุกเร้าให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อาจกล่าวได้ว่า กวีได้สร้างกวีนิพนธ์ขึ้นเพื่อเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมืองของตนและตอบโต้ทางอุดมการณ์กับฝ่ายรัฐโดยผ่านกลวิธีทางวรรณศิลป์ ดังนั้นกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมจึงมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดทัศนคติ ตลอดจนความคิดเห็นต่าง ๆ ที่มีต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นของฝ่ายนิสิตนักศึกษา อันนำไปสู่บทบาทของกวีนิพนธ์เดือนตุลาคมที่มีต่อประวัติศาสตร์และการเมืองในเวลาต่อมาด้วย

ผลการศึกษาบทบาทของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมที่มีต่อวงวรรณกรรม พบว่ากวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมเป็นเครื่องยืนยันถึงความ เป็นกวีนิพนธ์เพื่อชีวิต เนื่องจากกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมได้แสดงให้เห็นการต่อสู้ของประชาชนกับอำนาจที่ไม่เป็นธรรม เพื่อให้สังคมมีสิทธิเสรีภาพที่สมบูรณ์ นอกจากนี้กวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม ยังมีอิทธิพลต่อกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาทางการเมืองในยุคต่อมา ดังเช่น กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ซึ่งนับเป็นการสืบทอดและสร้างสรรค์งานประเภทวรรณกรรมเพื่อชีวิต อีกทั้งยังแสดงคุณค่าในเชิงมนุษยนิยมของงานวรรณกรรมเพื่อชีวิต สะท้อนให้เห็นด้านที่สูงส่งของจิตใจมนุษย์ที่ปรารถนาสันติภาพ ความยุติธรรม โดยปฏิเสธการกระทำที่โหดร้ายรุนแรงซึ่งก่อให้เกิดความสะเทือนใจอย่างใหญ่หลวง

ในส่วนของบทบาทที่มีต่อสังคมการเมืองพบว่า กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ มีบทบาทในการสถาปนาเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งสองเหตุการณ์ให้เป็นเหตุการณ์ทางการเมืองที่สำคัญของไทยยืนยันว่าการเรียกร้องประชาธิปไตยของนิสิตนักศึกษาและประชาชนเป็นการกระทำที่ถูกต้องชอบธรรม ขณะเดียวกันการชี้ให้เห็นว่ารัฐเป็นฝ่ายที่ใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม และการแสดงแนวคิดยกย่องผู้ที่สูญเสียชีวิตในเนื้อหาของบทกวีทำให้กวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมมีบทบาทในการเชิดชูการเสียสละของผู้ที่เสียชีวิตในเหตุการณ์เดือนตุลาคมให้เป็นวีรชนของชาติ นอกจากนี้การนำกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคม มาใส่ทำนองเป็นบทเพลงเพื่อปลุกเร้าการต่อสู้ก็เป็นบทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่ง บทเพลงต่าง ๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นจุดประสงค์ทางการเมืองในการปลุกเร้าให้เกิดการต่อสู้เพื่อสิทธิและเสรีภาพตามอุดมการณ์ทางการเมืองของกวี การที่มีการสร้างผลงานกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมอย่างต่อเนื่องเป็นเครื่องยืนยันให้เห็นบทบาท ในการรำลึกเหตุการณ์เดือนตุลาคมได้เป็นอย่างดี ซึ่งถือเป็นการต่ออายุประวัติศาสตร์ทางการเมืองให้กับเหตุการณ์เดือนตุลาคมอีกด้วย

กล่าวโดยสรุปการสร้างสรรคผลงานกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมในด้านต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานี้ สะท้อนให้เห็นว่ากวีได้พยายามที่จะสร้างประวัติศาสตร์การเมืองฉบับนิสิต นักศึกษาและประชาชนฉบับที่ไม่เป็นทางการสู่สังคม อันจะนำไปสู่การชี้ให้เห็นว่า การเรียกร้องประชาธิปไตยในเหตุการณ์เดือนตุลาทั้งสองเหตุการณ์เป็นการกระทำที่มีค่าควรแก่การยกย่องสืบไป

ข้อเสนอแนะ

๑. วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ศึกษาเฉพาะกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมือง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ ที่มีขนาดสั้น ยังมีกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมอีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นกวีนิพนธ์เรื่องยาว มีเนื้อหาเป็นการบันทึกเหตุการณ์เดือนตุลาคมอย่างละเอียด กวีนิพนธ์กลุ่มนี้มีลักษณะเด่นเฉพาะตัวที่แตกต่างจากกวีนิพนธ์ขนาดสั้น ควรได้รับการศึกษาค้นคว้าอย่างละเอียด เพื่อจะได้เห็นภาพรวมของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมทั้งหมดได้อย่างชัดเจน

๒. ควรมีการศึกษากวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ซึ่งเป็นกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมืองอีกกลุ่มหนึ่ง เพื่อหาลักษณะร่วมของกวีนิพนธ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางการเมือง และอิทธิพลของกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์เดือนตุลาคมที่มีต่อกวีนิพนธ์เกี่ยวกับเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กล้วยไม้สด. “เสี้ยวขวัญ”. ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลาคม. ๕๘. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ๒๕๑๗.

กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัยบทวิเคราะห์และสรุพนิพนธ์. กรุงเทพฯ : ศยาม.

๒๕๔๔.

กวีนิพนธ์. รำลึกมหิตลเดือนตุลา. กรุงเทพฯ : งานรำลึกเพื่อนมหิตลเดือนตุลา,

๒๕๕๐.

ก้อง เจริญราษฎร์. “ถึงปลิงตัวสุดท้าย” ประชณีปไตย (๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๘): ๔.

กาญจนา นาคสกุล และคณะ. การใช้ภาษา. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย, ๒๕๒๔.

กานติ ฌ ศรีทธา. “ตุลาคม-ประวัติศาสตร์”. แก้ไขตามลำพัง. ๗๔๗๕. กรุงเทพฯ :

ต้นอ้อ, ๒๕๓๘.

ภาพย์เห่เรือ ภาพย์เห่เรือชีวิต นิราศนรินทร์. พระนคร: กรมศิลปากร, ๒๕๑๗.

กำชัย ทองหล่อ. หลักภาษาไทย. พระนคร: รวมสาส์น, ๒๕๑๕.

กุลทรัพย์ รุ่งฤดี. วันมหกปิโยค ๑๔-๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖. ไม่รู้โรยรวมบทกวี

๑๔ ตุลาคม ๘๐-๘๒. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗.

กุลลา เสรี. “รุ่งรวีลีบสีตุลา” มติชนรายวัน. (๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.

เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์พานิช. ลำดับเหตุการณ์ทางการเมืองของไทย. จาก ๑๔

ตุลา ถึง ๖ ตุลา. ๒๐๐๔ - ๓๙๘. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์,

บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์,

๒๕๕๑.

โกศล กลมกล่อม. “นกสีเหลือง” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๘ (ตุลาคม ๒๕๓๔): ๕๗.

คณะกรรมการโครงการประกวดวรรณกรรมเยาวชน ๒๕ ปี ๑๔ ตุลาคม. คำแถลง

ผลงานชนะการประกวดวรรณกรรมเยาวชน. นิตยสารการ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลาคม.

๘๗- ๘๘. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๑.

คมทวน คันธนู. “เพราะเสียงนั้นยังคงดำรงอยู่,” มาตุภูมิ. (๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๑): ๔.

คมทวน คันธนู. “ตุลา:รำลึก, เรียนรู้, เฝ้าร้อน” มติชนรายวัน. (๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.

คมทวน คันธนู. “ตุลาเลือด ตุลาชัย,” มติชนรายวัน. (๗ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.

คมทวน คันธนู. นาฏกรรมบนลานกว้าง. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ : มิ่งขวัญ,

๒๕๓๖.

คมทวน คันธนู. “ขับทรงเป็นสรวงสร้อย” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๐

(ตุลาคม ๒๕๒๖): ๕๐.

- คมทวน คันธนู. “พฤษภาคมมีฟ” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. ๕๐ (พฤษภาคม ๒๕๓๕): ๕๐.
- คมทวน พิทักษ์ธรรม. ประชาธิปไตย. (๑ มีนาคม ๒๕๑๙): ๔.
- คมเลนส์. “ลมตุลา.” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. ๓๗ (๒๑-๒๗ ตุลาคม ๒๕๓๓): ๔๕.
- คมเลนส์. “๑๔ ตุลา” มติชนสุดสัปดาห์. ๑๑๐๕ (ตุลาคม ๒๕๔๔): ๔๙.
- คมสัน พงษ์สุธรรม. สวนทางเถื่อน. กรุงเทพฯ; พาลีโก, ๒๕๒๓.
- คำกรอง. ลักษณะร้อยกรองเพื่อชีวิตช่วง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ – ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙
และอิทธิพลที่ได้รับจากงานร้อยกรองของจิตร ภูมิศักดิ์ และกวีช่วง ๒๕๙๐ ถึง
๒๕๐๐. ตั้งเทียนผู้ถือแท่งแท่งคน รวมบทความเกี่ยวกับจิตร ภูมิศักดิ์. ๑๙๗-๑๙๘.
กรุงเทพฯ : ปุ๋ยฝ้าย, ๒๕๒๓.
- คำร้อย รวี. “๒๕ ปี ๑๔ ตุลาคม รำลึกสังคมนิยมคนเดือนตุลาคม”
เนชั่นสุดสัปดาห์. ๓๓๒ (ตุลาคม ๑๕๕๑): ๕๓.
- จตุพร รัชชัย. “ดวงดาวใหม่” มาตุภูมิ. (๒๑ พฤศจิกายน ๑๕๒๖): ๔.
- จรรยา เปรมฤทัย. ปฏิทินการเมือง. พระนคร : บริษัทบ้านและที่ดินเปรมฤทัย,
๒๕๑๘.
- จันทร์ อนุกุล. ประชาธิปไตย. (๒๔ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๕.
- จำเรียม แสงดวงแข. วิเคราะห์วรรณกรรมของจิตร ภูมิศักดิ์. วิทยานิพนธ์
ปริญญาโท สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๖.
- จิตร ภูมิศักดิ์. ความใฝ่ฝันแสงงาม. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๒๔.
- จิตร ภูมิศักดิ์. โคลงสรรเสริญเกียรติกรุงเทวมหานครยุคไทยพัฒนา. กรุงเทพฯ:
เคล็ดไทย, ๒๕๒๙.
- จิตร ภูมิศักดิ์. “แสงดาวแห่งศรัทธา,” ใน จักขอดอกรอยฝันจากวันก่อน สรรค์ศิลป์
รวมบทกวีรำลึก ๓๐ ปี ๑๔ ตุลา. กรุงเทพฯ : สถาบันการ์ตูนไทยและ
มูลนิธิเด็ก, ๒๕๔๖. หน้า ๙๑.
- จิระนันท์ พิตรปรีชา. “อุทิศให้ : มวลสหาย” ประชาธิปไตย. (๑๙ พฤศจิกายน ๒๕๑๖): ๔.
- จิระนันท์ พิตรปรีชา. “สองทศวรรษ ประวัติศาสตร์.” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์.
๑๘ (ตุลาคม ๒๕๓๖): ๓๗.
- จิระนันท์ พิตรปรีชา. “แดดเดือนตุลา ระลึก ๒๐ ปี ๖ ตุลา” เนชั่นสุดสัปดาห์.
๒๒๖ (ตุลาคม ๒๕๓๙): ๑๐๔.
- เจตนา นาควัชระ. ทฤษฎีเบื้องต้นแห่งวรรณคดี. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ:
ศยาม, ๒๕๔๒.
- ชมนาด. “จากไอนีน – ถึงไอ้แก้ว วีรชน ๑๔ ตุลา” อักษรศาสตร์วิจารณ์. ๔
(กันยายน ๒๕๑๘): ๒๔-๒๕.

ชลธิรา สัตยวิวัฒนา. “กวีนิพนธ์กับบทร้อยกรอง” โลกหนังสือ. ๓

(มิถุนายน ๒๕๒๓) : ๙๓.

ชัดเจน ผ่องศรี. “ตุลา...ตุลา...ตุลา” มติชนรายวัน. (๑๑ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.

ชัยลรี สมุทวนิช. วรรณกรรมการเมืองไทย รากเหง้า การก่อเกิด การเติบโต

และพัฒนากา กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, ๒๕๒๔.

ชัยอนันต์ สมุทวนิช. ประชาธิปไตย สังคมนิยม คอมมิวนิสต์กับการเมืองไทย.

กรุงเทพฯ: พิมพ์, ๒๕๑๙.

ชัยอนันต์ สมุทวนิช และ กนก วงษ์ตระหง่าน. ภาษากับการเมือง. กรุงเทพฯ:

โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

ชาติดี. “แต่วีรชนเดือนตุลา”. มติชนรายวัน (๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.

ชาญ ลีตร, “ก่อนดอกไม้โรย,” ประชาธิปไตย (๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗): ๔.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. “๑๔ ตุลา: บันทึกประวัติศาสตร์,” ในจาก ๑๔ ตุลา ถึง ๖ ตุลา.

กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๔๑.

ชาติดี. “แต่วีรชนเดือนตุลา” มติชนรายวัน. (๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.

ชูเกียรติ วรรณศูทร. “ภาพนองเลือด ๖ ตุลาฯ รำลึก” มาตุภูมิ

(๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๖): ๔.

ชูเกียรติ วรรณศูทร. “อนุสรณ์วันมหิปีโยค” มาตุภูมิ. (๑๒ ตุลาคม ๒๕๒๖): ๔.

ชูชาติ ครูทใจกล้า, “นกสีขาว,” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๕๑

(๔ มิถุนายน ๒๕๓๒): ๕๑.

ฉา. “บทกล่อมขวัญ.” มติชนสุดสัปดาห์. ๒ (ตุลาคม ๒๕๒๒) : ๖.

ระปะเนี่ย นาคทรพร. การประพันธ์. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๘.

ดวงมน จิตรจำนงค์. สุนทรียภาพในภาษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : ศยาม,

๒๕๓๖.

เดช จันทรศิริ. “ถึงเพื่อนผู้เคยเป็นเพื่อน” ประชาธิปไตย. (๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๗): ๕.

เดือนแรม ประกายเรื่อง. “ดอกไม้บาน ณ สุสานเสรี” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์.

๑๙ (ตุลาคม ๒๕๓๕): ๒๑.

เดือนแรม ประกายเรื่อง. เกลียวคลื่นคืนฝั่ง. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อแถมมี, ๒๕๓๙.

เดือนเสี้ยว คำประกาย. “พิราบขาวผู้จากไป.” เนชั่นสุดสัปดาห์. ๗๑

(ตุลาคม ๒๕๓๖): ๕๐.

เดือนเสี้ยว คำประกาย, “พิราบขาวผู้จากไป,” เนชั่นสุดสัปดาห์ ๗๑

(ตุลาคม ๒๕๓๖): ๕๐.

เดโช สวานนท์. พจนานุกรมศัพท์การเมือง. กรุงเทพฯ: หน้าต่างสู่โลกกว้าง,

๒๕๔๕.

- ตรีศิลป์ บุญขจร. “เพลงพื้นบ้านกับร้อยกรองสมัยใหม่,” วารสารอักษรศาสตร์ ๒ (กรกฎาคม) ๒๕๒๔.
- ตาสีตาสา. “ไอ้ว่าพระทูลกระหม่อมแก้ว”. ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ (ตุลา ๑๕๑๑. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗).
- ตาสีตาสา. “ตื่นเสียที่” ประชาธิปไตย. (๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๖): ๔.
- ตุลา ประชาชน. “ปิ่นใคร ?” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ .๒๐ (ตุลาคม ๒๕๔๒): ๔๙.
- เตือนใจ. “ตุลา อาถรรพณ์” สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๐ (ตุลาคม ๒๕๓๙): ๔๕.
- ทวีป คล้าประเสริฐ. “สุดดีวีรชน”. ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา.๑๖.
- กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗.
- ทวีปวร. “ทำลายเพื่อสร้าง” อักษรสาส์น. ๑๑ (กุมภาพันธ์ ๒๕๙๓): ๙๖.
- ทวีปวร. “ กวีกับการเมือง “ อักษรศาสตร์พิจารณา ๒ (มิถุนายน ๒๕๑๗) : ๓๓ .
- ทวีปวร. จงเป็นอาทิตย์เมื่ออุทัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มิตร, ๒๕๓๙.
- ทวีสิทธิ์ ประคองศิลป์. “ตำนาน ๑๔ ตุลาคม ” เนชั่นสุดสัปดาห์. ๓๓๑ (๘-๑๔ ตุลาคม ๒๕๔๑): ๕๕.
- ทองพูล ทองน้อย. การวิเคราะห์บทบาทของร้อยกรองที่มีต่อสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๙.
- ทีปกร (นามแฝง). ศิลปะเพื่อชีวิตศิลปะเพื่อประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ต้นมะขาม, ๒๕๒๑.
- ธงไชย พัทธ์ชัยชน. “สุดดีวีรชนผู้เสียชีวิต.” ประชาธิปไตย (๑๑ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๕.
- ธรรมศักดิ์มนตรี, เจ้าพระยา. โคลงกลอนของครูเทพ. พระนคร: ครูสภา, ๒๕๑๕.
- ธัญญา สังขพันธานนท์ .ปรากฏการณ์แห่งวรรณกรรม. กรุงเทพฯ : นาค, ๒๕๓๘.
- ธิดา โมสิกรัตน์ และวินัย ภูระหงษ์. “การประพันธ์เพลงพื้นบ้าน”. เอกสารการสอนชุดวิชาภาษาไทย ๒ การประพันธ์ไทย หน่วยที่ ๑ - ๗. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๖, หน้า ๑๑๖ - ๑๑๙.
- ธเนศ เวศร์ภาดา. ตำราประพันธ์ศาสตร์ไทย: แนวคิดและความสัมพันธ์กับขนบวรรณศิลป์ไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- นก สัสถน. “น้ำตาแห่งความโศกเศร้า”. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๗ (ตุลาคม ๒๕๓๒): ๔๕.
- นงนุช นพคุณ. “สุดดีวีรชน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖”. ประชาธิปไตย (๑๑ ตุลาคม ๑๕๑๗): ๕

นนท์ ภราดา. แต่ชีวิตวิญญานผู้กล้า. ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลาคม.

๓๓. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗.

นววรรณ พันธุมธา, ไวยากรณ์ไทย. (กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์,

๒๕๒๕.

นคินี วิฑูธีศานต์. วิเคราะห์วรรณกรรมแนวประชาชน. กรุงเทพฯ : สยาม

วรรณกรรม, ๒๕๑๙.

นายกล้าหาญ. "จงให้มันใช้บาป". ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลาคม .๒๕. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗.

นายตน."แต่หยาดเหลือ หยดเลือด หยาดน้ำตา และชีวิต". ไม่รู้โรย รวมบทกวี

๑๔ ตุลาคม .๕๐. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗.

นิตยา มาศะวิสุทธิ. "การใช้Allusionในบทกวีนิพนธ์". ภาษาและหนังสือ ๑๙

(มิถุนายน - ตุลาคม, ๒๕๑๙): ๙ - ๑๘.

นัมนวล เวชปาน."เด็กเอ๋ยเด็กไทย". ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลาคม . ๒๙.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. เพลงขลุ่ยเหนือทุ่งข้าว. กรุงเทพฯ : ก.ไก่, ๒๕๒๓.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. ตากรุ่งเรืองโพยม. กรุงเทพฯ : ก.ไก่, ๒๕๓๑.

เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. เพียงความเคลื่อนไหว พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพฯ :

เคล็ดไทย, ๒๕๔๑.

"บันทึก ๒๐ ปีเหตุการณ์ ๑๔ ตุลา". รวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย รวม ๓ เหตุการณ์

สำคัญทางประวัติศาสตร์การเมืองไทย. สารคดี ฉบับพิเศษ (๒๕๕๑) :

๒๒ - ๕๑.

บัณฑิต กลิ่นขจร. "จะฝ่าข้ามไป". ประชาธิปไตย (๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๘) : ๔.

บุญสม ภูเจริญ. การวิเคราะห์ร้อยกรองในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๓๐.

วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๓๑.

บุญฮอง สิบเสมา. "รำลึก...วิญญานวีชน". เราไม่ลืม ๖ ตุลาคม .๑๕๐. กรุงเทพฯ :

คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลาคม, ๒๕๓๙.

บุปผา บานสะพรั่ง. "มือใด - ใจใด". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๙

(ตุลาคม, ๒๕๓๙): ๔๕.

ประกาย ปรัชญา. คืนจากพรกจากถนนสายนั้น. กรุงเทพฯ : ดอกหญ้า, ๒๕๒๕.

ประจักษ์ ก้องกีรติ. "การเมืองของความทรงจำภายใต้ระบอบเผด็จการทหาร

(๒๕๐๑-๒๕๑๖): การทำลาย/ การรื้อฟื้นอดีตและแรงบันดาลใจทางการเมือง".

รัฐศาสตร์สาร ๒ (เมษายน - มิถุนายน ๒๕๔๖): ๒๗๙.

ประทีป ทองจันทร์. “รำลึก ๒๐ ปี ๖ ตุลา”. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๒๘
(ตุลาคม ๒๕๓๙): ๖๗.

“ประมวลเหตุการณ์ ๑๓ – ๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖”.วารสารอ.ม.ธ.ฉบับพิเศษ ๑๔
ตุลาคม วันมหาปิติ (พฤศจิกายน ๒๕๑๖) : ๒๕.

ประยูร อัครบวร. “दैวีรชน”. ประชาธิปไตย (๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๑๖): ๕.
ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล.ไปกับความคับแค้น (กรุงเทพฯ : ประพันธ์สาส์น,
๒๕๑๘.

ประเสริฐ จันดำ. “ซา – ชิน”.เนชั่นสุดสัปดาห์ ๖๙ (ตุลาคม ๒๕๓๖): ๕๒.
เปลื้อง ววรรณศรี. เพื่อประชามหาชัย. อักษรสาส์น. ๔ (กรกฎาคม ๒๕๙๔) : ๘๑.
พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.๒๕๒๕. พิมพ์ครั้งที่ ๖.กรุงเทพฯ: อักษร
เจริญทัศน์,๒๕๓๙.

พันทาง ศ. “ดอกหญ้า”. มาตุภูมิ (๒ มีนาคม ๒๕๒๖): ๑๐.

พันธกานท์ ตฤณราษฎร์.”รำลึกสิบเก้าพรรษามหาโศกาลัย,ตุลา”.สยามรัฐ
สัปดาห์วิจารณ์ ๒๐(ตุลาคม ๒๕๓๕): ๒๑.

พระพุทธเลิศหล้านภาลัย, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. “ศึกทศกัณฐ์ครั้งแรก”. งามเกียรติ.
๓๑๕. พระนคร: ไทย, ๒๕๕๗.

พระมหาสมภาร พรหมตาและเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. วันฆานกพิราบ. กรุงเทพฯ :
จตุจักร, ๒๕๒๖.

พิชชา. “สิบสี่ตุลารำลึก”. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๗(ตุลาคม ๒๕๑๗): ๒๓.

พิเชษฐศักดิ์ โพธิ์พยัคฆ์.”ระลึกถึงคนเดือนตุลาจากคนเดือนพฤษภา”.สยามรัฐ
สัปดาห์วิจารณ์ ๒๐(ตุลาคม ๒๕๓๗): ๑๓.

“เพื่อเพื่อนที่จากไปในปรโลก”.สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๕๑(พฤษภาคม ๒๕๓๕):๕๑.

ไพโรจน์ พรหมน้อย, “การฆาตกรรมหมู่ในเดือนตุลาคม”.ฆาตกรรมเดือนตุลา.
๔๘ – ๔๙. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พาลีโก, ๒๕๒๒.

ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
สังคมและวัฒนธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘.(กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

ภิญโญ กองทอง. วรรคทองของชีวิต บทกวีเพื่อชีวิต พ.ศ.๒๕๐๐ – ๒๕๑๙.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เดือนตุลา, ๒๕๔๔.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช. ภาษาไทย ๒ การประพันธ์ไทยหน่วยที่ ๘-๑๕. กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช, ๒๕๒๖.

มาลัย อิศรา. “ทศวรรษแห่งวันประชาชน” มาตุภูมิ. (๑๒ ตุลาคม ๒๕๒๖): ๕.

มนอธรรม. “วันมหาประชาชน”. ประชาธิปไตย. (๑๑ ตุลาคม ๒๕๑๗): ๓.

- ไม้เถา. ประชาธิปไตย. (๑๓ ธันวาคม ๒๕๑๗): ๔
- ยอดดา สะเซิมเซ็ง. "วีรชน." สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. ๑๙ (ตุลาคม ๒๕๓๔): ๕๓.
- เยาวนิตย์ เพียงเกษ. แนวความคิดในบทเพลงปฏิวัติของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ สาขาไทยคดีศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔.
- ยุวดี สารบูรณ์. "จิตสำนึกเพื่อเมืองไทย." นิทรรศการ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา. ๙๑.
กรุงเทพฯ : สายธาร, ๒๕๔๑.
- ร้อยทรปฐม. "สี่บทจดหมาย". มติชนรายวัน (๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๓): ๕.
- รวี โดมพระจันทร์. ต้นเกิดเสรีชนกวีนิพนธ์ตำนานตุลาคม. กรุงเทพฯ : โครงการ
หนังสือผู้จัดการ, ๒๕๓๒.
- รัฐฉ. "เลือดน้ำตาประชาธิปไตย". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๐ (ตุลาคม ๒๕๑๖): ๒๓.
- ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรมอังกฤษ – ไทย. กรุงเทพฯ :
ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๕.
- ราชบัณฑิตยสถาน. " โอมตุลา ประชาธิปไตย ". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๘
(ตุลาคม ๒๕๓๒): ๕๗.
- ราชรัฐ ละออธาร. "ประณีประณีตา ณ คราครั้งหนึ่ง". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๔๘
(ตุลาคม ๒๕๔๔): ๖๕.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. "๒๕ ปี ๑๔ ตุลา มองผ่านวรรณกรรมเพื่อชีวิต. ภาพโดยรวม
ของกวีนิพนธ์เพื่อชีวิต. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการโครงการ ๒๕ ปี ๑๔ตุลา,
๒๕๔๑.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. วรรณกรรมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
๒๕๒๖.
- เลอमान. "ถึงเพื่อน," มาตุภูมิ. (๘ พฤศจิกายน ๒๕๒๗): ๔.
- เลือดไทย. "พลัง" ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา. ๑๒. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗.
- วันรวี รุ่งแสง. "พี่ชาย". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๙ (พฤษภาคม ๒๕๓๔): ๕๑.
- วันรวี รุ่งแสง. "น้ำตาดอกไม้". มติชนสุดสัปดาห์ ๑๑๐๓ (ตุลาคม ๒๕๔๔): ๙๘.
- วัฒน์ วรรลยางกูร. "๒๕ ปีที่อยากลืมกลับจำ". ดินสอโตมรธรรมศาสตร์เด่นสู่ศึก.
๙ - ๑๐. กรุงเทพฯ : ฝ่ายวรรณกรรมคณะกรรมการเฉลิมฉลองอนุสรณ์
สถานวีรชนประชาธิปไตยและกลุ่มเพื่อน ๖ และ ๑๔ ตุลา, ๒๕๔๔.
- วัฒน์ บุณย์จับ. ครรภครรลองร้อยกรองไทย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๔.
- วัฒน์ชน . "หวัง". มติชนรายวัน (๑๘ ตุลาคม ๒๕๒๑): ๖.
- วัฒนา บุรกลีกร. "วรรณคดีและเครื่องหมายที่ใช้ในการเขียน" ภาษาและ
ภาษาศาสตร์. ๒ (มกราคม – มิถุนายน ๒๕๓๑): ๙๘.

วณิช จรุงกิจอนันต์. ข้าบขานกานท์กลอน. กรุงเทพฯ : อู่พิมพ์เพกา, ๒๕๓๒.

วิทย์ คิวะศรียานนท์. วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ :

ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๑.

วิทยากร เชียงกุล. อธิบายศัพท์การเมืองการปกครองสมัยใหม่. กรุงเทพฯ :

สายธาร, ๒๕๔๓.

วินัย อุกฤษณ์. "นกสีเหลือง". จักขุต่อรอยฝันจากวันก่อน สรรค์ศิลป์สวมบทกวี

รำลึก ๓๐ ปี ๑๔ ตุลา. ๑๑. กรุงเทพฯ : สถาบันการ์ตูนไทยและมูลนิธิเด็ก,

๒๕๕๖.

วิลาวัณย์ ตันท์เจริญรัตน์. "เมืองไทยในฝัน". เราไม่ลืม ๖ ตุลา. ๑๕๕. กรุงเทพฯ :

คณะกรรมการประสานงาน ๒๐ ปี ๖ ตุลา, ๒๕๓๙.

วิสา คัญทัพ. "สตูดิโอวีรชน ๑๔ ตุลา". สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ๑๐(ตุลาคม ๒๕๑๗):

๑๐-๑๑.

วิสา คัญทัพ. "เห่กล่อมตุลามาสา". มติชนสุดสัปดาห์ ๕(ตุลาคม ๒๕๒๕): ๑๘.

วิสา คัญทัพ. "คำบอกเล่าที่ผ่านมาในรูปของบทกลอน ทศวรรษ ๑๔ ตุลาคม".

มาตุภูมิ (๑๓ ตุลาคม ๒๕๒๖): ๔.

วิสา คัญทัพ. รวมบทร้อยกรองยุคเราจะฝ่าข้ามไป. กรุงเทพฯ : พิราบ, ๒๕๓๒.

วิสา คัญทัพ. "สตูดิโอวีรชน ๑๔ ตุลา". เนชั่นสุดสัปดาห์ ๓๓๒(ตุลาคม ๒๕๔๑): ๕๓.

วีรชนรำลึก. บนเส้นทางปิ่น. ๑๕๖. กรุงเทพฯ : ประชาชน, ๒๕๒๑.

วีระ เนตยกุล. "วันนั้น.....วันนี้". ประชาธิปไตย (๓๐ เมษายน ๒๕๑๗): ๕.

ศักดิ์สิริ มีสมสืบ. "ธงไสว". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๖(กันยายน ๒๕๓๒):

๑๐๗.

ศรีบูรพา(นามแฝง). "พลังประชาชน". สถานแสงทอง .๑๖๒. กรุงเทพฯ: สหราษฎร์,

๒๕๒๖.

ศรีพัท มีนะกนิษฐ, "แต่วีรชน," ใน ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา

.๓๖. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,

๒๕๑๗.

ศรีสวัสดิ์ พิจิตรวรการ. "กัมปนาท". ประชาธิปไตย (๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๖): ๔.

ศิริวร แก้วกาญจน์. "เหนือสายธารแห่งการย่อยสลาย". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์

๒๑(ตุลาคม ๒๕๓๙): ๔๕.

ศิวกานท์ ปทุมสูติ. บทกวีร่วมสมัย. กรุงเทพฯ : วิริยาสาน์, ๒๕๒๘.

ศิวกานท์ ปทุมสูติ. บันทึกแห่งดวงหทัย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ต้นอ้อ, ๒๕๓๔.

ศิวกานท์ ปทุมสูติ. สร้อยสันติภาพ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ต้นอ้อ, ๒๕๓๒.

ศิวพร วัฒนเบญจโสภ. "จิตสำนึกเพื่อเมืองไทย". นิทรรศการ ๒๕ ปี ๑๔ ตุลา .

๘๙-๙๐. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร, ๒๕๔๑.

- ชา 'วดี. "การเดินทางของนกพิราบ". มติชนรายวัน (๖ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๖.
- ส. ชมจินดา. "บทเพลงเดือนตุลา". มติชนรายวัน (๑๔ ตุลาคม ๒๕๒๒): ๕.
- สถาพร ศรีสัจจัง. "สงครามประชาชน". สังคมศาสตร์ปริทัศน์. ๑๒
(ธันวาคม ๒๕๑๗): ๖๒.
- สมบูรณ์ เจริญทรัพย์. "อย่าให้หญ้าสี่เหลี่ยมอก". ประชาธิปไตย
(๒๕ มกราคม ๒๕๑๗): ๔.
- สันติ ชนะเลิศ. "สดุดีวีชน ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖". ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา. ๘๘.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗.
- สายไหม. "ลำนำ ๖ ตุลา". มาตุภูมิ (๔ ตุลาคม ๒๕๒๖): ๔.
- สุขสันต์ เหมือนนิรุทธ์. "ร่างกายที่แหลกละเอียดของเรา". สังคมศาสตร์ปริทัศน์
๑๐(ตุลาคม ๒๕๑๗): ๖๗.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. เจ้าขุนทองไปปล้น : รวมบทกวีสยาม. กรุงเทพฯ : ศิลปะ
วัฒนธรรม, ๒๕๒๔.
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. "สีในบทกวี ผัสสะกับสัญลักษณ์". วารสารภาษาและ
วรรณคดีไทย ๓ (ธันวาคม ๒๕๓๑): ๔๗.
- สุจิตรา จงสถิตย์วัฒนา. หวังสร้างศิลปินกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่. กรุงเทพฯ : โครงการตำรา
คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- สุจินต์ จินตร์กัธธรม. "เพื่อนรัก". ประชาธิปไตย (๕ พฤศจิกายน ๒๕๑๖): ๕.
- สุจิตรา คุปตารักษ์. "วิเคราะห์บทร้อยกรองของนายผี". วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๖.
- สุชาติ กาญจนไกรฤกษ์. "น้ำตาแม่". ไม่รู้โรยรวมบทกวี ๑๔ ตุลา. ๔๔. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗.
- สุชีพ เจริญโท. "รำลึก ๑๔ ตุลา ๒๕๑๖". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๐
(ตุลาคม ๒๕๔๒): ๕๐.
- สุพจน์ ดำนดระกุล. ปทานุกรมการเมือง ฉบับชาวบ้าน . กรุงเทพฯ: สันติธรรม,
๒๕๒๔.
- สุพจน์ คัญทัฬห. "เดินขบวน". ประชาธิปไตย (๗ เมษายน ๒๕๑๘): ๔.
- สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. "เหตุการณ์ ๖ ตุลา เกิดขึ้นได้อย่างไร". อาชญากรรมรัฐใน
วิกฤติการณ์เปลี่ยนแปลง. ๑๒๖-๑๒๗. ใจ อึ้งภากรณ์, สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ
และคณะ. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์
๖ ตุลาคม ๒๕๑๙, ๒๕๔๔.
- สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ. "ควรจัดงาน ๖ ตุลา และ ๑๔ ตุลา ร่วมกันหรือไม่". มติชน

รายวัน (๑๐เมษายน ๒๕๔๔): ๖.

สุภาพร มากแจ้ง. กวีนิพนธ์ไทย ๑. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒.

สมิตร วงศ์สามัญ (รวบรวม). บนเส้นทางศรัทธาประชาชน. กรุงเทพฯ : ชุมมนุม
วรรณศิลป์ธรรมศาสตร์, ๒๕๒๒.

สุวิรัช วีรวรรณ. "รำลึกวีรชนเดือนตุลาฯ". มาตุภูมิ (๖ ตุลาคม ๒๕๒๖) : ๔
สุภา แก้วสุข (รวบรวม). "ย้อนอดีตเหตุการณ์ ๖ ตุลา ๑๙. รวมเลือดเนื้อชาติเชื้อ
ไทย รวม๓ เหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์การเมืองไทย". สารคดี ฉบับ
พิเศษ (๒๕๔๑) : ๘๙ - ๑๑๕.

สุวรรณ พันธุ์ศรี. "เมื่อ ๑๔ ตุลาคม ฤกษ์มงคล". มาตุภูมิ (๑๓ ตุลาคม ๒๕๒๖): ๔.

เสรี ทิศนศิลป์. "แต่พิราบขาว". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๐(ตุลาคม ๒๕๓๙): ๔๕.

โหนดยืนตาย vs คมฉาย. "ตุลารำลึก". นักษัตรสัปดาห์ ๗๑(ตุลาคม ๒๕๓๖): ๕๐.

แหลมตะลุมพุก. "หน้าที่ใช้ไม่หมด". ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา. ๕๙. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗.

อวยพร พานิช. "จิตร ภูมิศักดิ์กับงานวรรณกรรมร้อยกรอง". ปาจารย์สาร. ๒
(เมษายน - มิถุนายน, ๒๕๓๓): ๓๖.

อวยพร มิลินทางกูร. ลักษณะคำประพันธ์ร้อยกรองไทยตั้งแต่พ.ศ. ๒๔๗๕ - ๒๕๐๑.

วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๙.

อริยาพร. "หลังเลือดและน้ำตาเพื่อประชาธิปไตย". ไม่รู้โรย รวมบทกวี ๑๔ ตุลา
.๑๓๔. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๑๗.

อหังการ์ กล้า. "วีรชน". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๒๑(ตุลาคม ๒๕๓๙): ๔๗.

อัศนี หลุทัย. "ณ มหาตุลาคม". ดอกไม้ไฟ. ๑๑๔. กรุงเทพฯ : ต้นอ้อแถมมี,
๒๕๔๐.

อังคาร จันทาทิพย์. "รอยปีกของนกฝูงหนึ่ง". วิมานลงแดง. ๒๗-๒๘. กรุงเทพฯ :
ดับเบิลยูเอ็น, ๒๕๔๔.

อัศนี พลจันทร. รวมบทกวี นายผี: อัศนี พลจันทร. กรุงเทพฯ: สามัญชน, ๒๕๔๐.

อินทุพัตโต. "๑๔ ตุลาคมสุติ: แด่วิญญาณกล้า คราบโคล หยตเลือด แลหยदन้าตา".
สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๘(ตุลาคม ๒๕๓๔): ๔๕.

อุษเชณี(นามแฝง). ขอบฟ้าขลิบทอง. พิมพ์ครั้งที่ ๔ . กรุงเทพฯ: ดวงกมล, ๒๕๒๓.

อุปกิตศิลปสาร, พระยา. หลักภาษาไทย. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๔.

เอกลักษณ์ ลายลิขิต. "ตุลาชัย". สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ ๑๘(ตุลาคม ๒๕๓๔): ๕๗.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตัวอย่างบทกวีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ และ

๖ ตุลาคม ๒๕๑๙

“พลังประชาชน”

หยุดฝนย่อยหยาดฟ้ามาสู่ดิน	ประมวลสิ้นเป็นมหาสารใหญ่
แผดเสียงซัดปฐพีอึ่งมีไป	พลังไหลแรงรุดสุดด้านทาน
อันประชาสามัคคีมีจัดตั้ง	เป็นพลังแกร่งกล้ามหาศาล
แสนอาวุธแสนศัตรูหม้อันธพาล	ไม่อาจต้านแรงแมหาประชาชน
	(กุหลาบ สายประดิษฐ์)

“จารึกไว้ในแผ่นดิน”

เสียงปืนพลันร่าวกั้วผล็อย	เหมือนใบไม้หลุดลอยสู่พื้นหล้า
ชีวิตแล้วชีวิตเล่าหุนหันเข้ามา	อนิจจา – เธอพร้อมและยอมตาย
ยามเลือดโลมธรณินถิ่นที่รัก	โลกประจักษ์วีรกรรมล้ำเลิศหลาย
อุดมการณ์หาญกล้าเข้าทำทลาย	ทรราชเหล่าร้ายตราบพิชิต
ดวงใจเธอ	แสนเลิศเลอล้ำค่าศรัทธาสถิต
บริสุทธิ์ผุดผ่องผวยาวมิตร	เธอแลกด้วยชีวิต – สิทธิเสรี
นามของเธอประทับมั่นขวัญแผ่นดิน	ตราบสุริย์โรยรินรุ่งรังสี
จารึกอยู่คู่ดวงใจของไทยนี้	ดวงประทีป – น้องพี่สมศักดิ์
ธวัชชัยในมนุษย์ยุคสูงส่ง	อุดมการณ์ยิ่งยงทรงคุณค่า
อำนาจใดไม่อาจกลบลบศรัทธา	อันเจิดจ้าแจ่มประจักษ์เป็นหลักชัย
ลบรอยเลือดเข็ดน้ำตา-มานะมั่น	รวมพลังสร้างสรรค์เพื่อวันใหม่
มือประสานปฏิญาณด้วยดวงใจ	เพื่อประชาธิปไตยชั่วดินฟ้า
	(ทวีปวร)

“หนทางแห่งหอยทาก”

ในหน้ารกนั้นมีทาง	เปลี่ยวอ้างว้างไร้คนเดิน
ทากน้อยจึงทาเงิน	เป็นเงางามระวามไว้
รอว่าสักวันหนึ่ง	ซึ่งตะวันอันอำไพ
จะเกรี้ยวกราดและฟาดไฟ	ประลัยหญ้าลงย่อยยับ
และเมื่อนั้นแหละเงินงาม	รวิวามจะตามจับ
เพชรผกายจะฉายแวบ	ขับเงินยวงแห่งช่วงทาง
และทากน้อยจะถมเนื้อ	เพื่อภาวะแห่งผู้สร้าง
ระเหิดหายละลายร้าง	อย่างเคยเคยทุกคราวครั้ง

ทางนั้นจึงปรากฏ
 ทรายใดที่หญ้ายัง
 การเกิดต้องเจ็บปวด
 ในสายฝนมีสายฟ้า
 มาเกิดมาทุกข์ยาก
 อย่าหวังเลยรังรอง
 ก้าวแรกที่เราอย่าง
 ป่าเถื่อนในปรูลี

ทอดไปจรดที่ใจหวัง
 ย่อมบังใจที่ไขว่คว้า
 ต้องร้าวรวดและทรมาน
 ในผ้าทึบมีถ้ำทอง
 มาบั้นมากเกิดพิน้อง
 จะเรื่องไรในชีพนี
 จะสร้างทางในทุกที่
 ยังมีไว้รอให้เดิน
 (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์)

“เพียงความเคลื่อนไหว”

ชั่วเหี่ยวกระหยับปีกกลางเปลวแดด ร้อนที่แผดก็ผ่นเปลวพระเวหา
 พอไปไม่ไหวพลิกกริกมา ก็รู้ว่าวันนี้มีลมวก
 เพียงกระเพื่อมเลื่อมรับวับวับไหว ก็รู้ว่าน้ำใสใช้กระจก
 เพียงแววตาคู่ที่นั่นหวั่นสะทก ก็รู้ว่าในหัวอกมีหัวใจ
 โഴ้ประตูตึกริ่งผูกถูกระชาก เสียงแห่งความทุกข์ยากก็ยิ่งใหญ่
 สว่างแวบแปลบพรัมาไรไร ก็รู้ว่าทางยังพอมี
 มือที่กำมัดขึ้นจนชุ่มเหงื่อ ก็ร้อนเลือดเดือดเนื้อถนตถึ
 กระหืดหอบฮวบล้มแต่ละที ก็ยังดีที่ได้สู้ได้สู้
 นิ้วกระดิกกระเดี้ยได้พอให้เห็น เร็วแรงที่แผงเร้นก็ปรากฏ
 ยอดหญ้าแยงหินแยกหยัดระซด เกียรติยศแห่งหญ้าก็ระยับ
 สีสืบปีเปลาโล่งตลอดย่าน สีสืบล้านไม่เคยเขยื้อนขยับ
 ดินเป็นทรายไม่เป็นหินจนหักพับ ดับและหลับตลอดถ้วนทั้งตาใจ
 นกอยู่ฟ้านกหากไม่เห็นฟ้า ปลาอยู่น้ำย่อมปลาเห็นน้ำไม่
 ไล่เดือนไม่เห็นดินว่าฉันใด นอนยอมไร้ดวงตารู้อาจม
 ฉันนั้นความเฝื่อนเฝ้าเป็นของแน่ ย่อมเกิดแก่ความนิ่งทุกสิ่งสม
 แต่วันหนึ่งความเฝ้าเฝ้าเลือกถม ก็ผุดพรายให้ชมซึ่งดอกบัว
 และแล้วความเคลื่อนไหวก็ปรากฏ เป็นความมดความงามใช้ความชั่ว
 มันอาจขุ่นอาจข้นอาจหม่นมัว แต่ก็เริ่มจะเป็นตัวจะเป็นตน
 พอเสียงร่ำร้องลงประกาศกล้า ก็รู้ว่าวันพระมาอีกหน
 พอปิ่นเปรี้ยงแปลบไปในมณฑล ก็รู้ว่าประชาชนจะชิงชัย
 (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์)

ก็รู้ว่าวันนี้มีลมวก
 ก็รู้ว่าน้ำใสใช้กระจก
 ก็รู้ว่าในหัวอกมีหัวใจ
 เสียงแห่งความทุกข์ยากก็ยิ่งใหญ่
 ก็รู้ว่าทางยังพอมี
 ก็ร้อนเลือดเดือดเนื้อถนตถึ
 ก็ยังดีที่ได้สู้ได้สู้
 เร็วแรงที่แผงเร้นก็ปรากฏ
 เกียรติยศแห่งหญ้าก็ระยับ
 สีสืบล้านไม่เคยเขยื้อนขยับ
 ดับและหลับตลอดถ้วนทั้งตาใจ
 ปลาอยู่น้ำย่อมปลาเห็นน้ำไม่
 นอนยอมไร้ดวงตารู้อาจม
 ย่อมเกิดแก่ความนิ่งทุกสิ่งสม
 ก็ผุดพรายให้ชมซึ่งดอกบัว
 เป็นความมดความงามใช้ความชั่ว
 แต่ก็เริ่มจะเป็นตัวจะเป็นตน
 ก็รู้ว่าวันพระมาอีกหน
 ก็รู้ว่าประชาชนจะชิงชัย
 (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์)

“วันฆานกพิราบ”

มือกระชับคาบบุหรีที่มุมปาก	ตาหรีเล็งร่องบากปากปืนจ้อง
สมุนรายเรียงรอบค้อยหมอบมอง	รั้วระเนนเอนกกองกายร่างลั่น
เลือดโซมหน้าห่ามือเข้าย้อยูด	กระชากจูดกระชับหมัดชดด้วยสัน
เงือไม้ฟาดฟัดซ้ำกระหน่ำจน	เลือดกระเซ็นกระเสือกกระสนทุนทุราย
ผูกคอตลากกระชากร่างกลางสนาม	เลือดยังลามจากหลังวันรินเป็นสาย
นอนแน่นิ่งเนื้อขาวเปลา่เปลือยกาย	ท่อนไม้กายเกรอะเลือดและเดือตแดง
ร่างรุ่งริ่งลั่นจุกผูกคอต้อย	กระโดดลอยถีบร่างคว้างร้องแรง
เก้าอี้เหล็กหวดโครมโถมสุดแรง	รองเท้าแยงยัดปากกรากเข้ารุ่ม
ทีละร่างซ้อนร่างเอาย่างทับ	แล้วเปลวไฟก็เหววับควันจับกลุ่ม
กระดิกดินเดือดมอดเนื่ออกอดกุม	กระดกุ่มหิงกอดตอตะโก
เข้าตอกอกทีละอกยกไม้ฟาด	ดาดดาชดับดินสิ้นแรงไฟ
หมวกเหล็กทรายเรียงยี่นและปืนโต	หัวโล้นเหลืองเรืองโร่ไหลล่ผุดกลาง
ทีละภาพ ทีละภาพ กระชับชด	ทีละนัด ทีละนัด ถนัดร่าง
ทีละวัน ละวันไป ยิ่งไม่จาง	ยิ่งกระจะ ยิ่งกระจ่าง อยู่กลางใจ
	(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์)

“บทสรุปหกตุลา”

ระเบิดบาปกระสุนบ้าเป็นห่าฝน	คนกับคนเช่นฆ่าเหมือนบ้าคลั่ง
ตะวันเดือดเลือดแดงแข่งประดัง	พระเจดีย์เปล่งปลั่งประกายทอง
พิราบบินจากเบื้องหลังคาโบสถ์	หกตุลามาหาโหดสยดสยอง
คือรูปแบบสงครามที่จำลอง	ระหว่างสองความคิดอันแหลมคม
เขาพูดถึงความเป็นธรรมความถูกต้อง	ประชาชาติขัดข้องและขึ้นขม
ต่อต้านผู้เผด็จการอันโสมม	พิทักษ์เจตนาธรรมณวีรชน
เจตนาคือประชาธิปไตย	พระปกเกล้าฯ ตรัสไว้ตั้งแต่ต้น
ว่าอำนาจใช้เฉพาะคณะบุคคล	แต่เป็นของปวงชนประชาไทย
พระดำรัสสัจธรรมความถูกต้อง	คือครรลองของประชาอันยิ่งใหญ่
เป็นหลักการของประชาธิปไตย	อันล้ำลुकอยู่ในประเทศนี้
แล้วสิบสี่ตุลาก็ปรากฏ	เป็นหนึ่งในที่ประชาทำหน้าที่
ชูปเพลิงของพลังของประชาชี	เพื่อส่องชี้ชัดสว่างทางประชา
พายุโหดโหมระห่ำในความมืด	คือกำแพงซึ่งพืดอยู่ภายหน้า
มหาเมฆมืดร้ายคำรามมา	คบเพลิงฝ่าฝนกระหน่ำจึงรำไร
มหาโหดหกตุลาก็ปรากฏ	เป็นอีกบทที่ประชาสรุปได้
ตราบใดที่เผด็จการยังเกรียงไกร	ตราบนั้นประชาธิปไตยยังไม่มี

ตราบนั้นพระปณิธานท่านตรงตั้ง
 มีดตลอดแม้กระทั่งถึงวันนี้
 เพราะรู้คิดคนจึงรู้จักค่า
 และอะไรอะไรที่ว้าวแวว
 แม้คบเพลิงวันนี้จะหรีเรื่อง
 มือที่เคยกำหมัดต่อศัตรู
 พิราบบินกลับมาหลังคาโบสถ์
 เมื่อแก้วตกลงแตกก็แหลกรื้อ
 สงครามสองความคิดยังคงคุ
 ประวัติศาสตร์ไม่ควรซ้ำอยู่รำไป

ก็จะยังมีดมืดทุกทิศที่
 เกือบจะห้าสิบปีเข้านี้แล้ว
 รู้จักว่าอะไรกรวดอะไรแก้ว
 ไม่ใช่แก้วเสมอไปใครก็รู้
 แต่หนทางก็ประเทืองทอดยาวอยู่
 ก็ยังชูกำหมัดอยู่ทุกมือ
 พายุโหดยังกระหึ่มกระเหี้ยนหือ
 แต่แก้วคือแก้วพรางอยู่กลางใจ
 ร้าวระอุหกตุลามาหมกใหม่
 มันจะไม่มีความเหมือนวันนี้
 (เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์)

“กัณหาชาลี”

ขอสาธกยกนิทาน

ชูชกกับกัณหา
 กัณหากับชาลี
 ใต้ผิไตถูกต้อง
 พี่น้องสองกุมาร
 เหนื่อยยากสู้ตรากตรำ
 บ้านเราเป็นบ้านป่า
 ทรัพย์สินในดินตาน
 กล่าวถึงเฒ่าชูชก
 หมกมุ่นมั่วกามา
 ใจดำอำมหิต
 เด็กเล็กไม่ละวาง
 สองกุมารสุดท้านทัด
 ชูชกถกเขมร
 เรื่องเก่ามาเล่าใหม่
 ช่วยกันกำจัดพาล

เรื่องโบราณเป็นตำรา
 และชาลีสองพี่น้อง
 เป็นเด็กดีรู้ปรองดอง
 กล้าต่อสู้เชิดชูธรรม
 หมั่นเล่าเรียนเพียรประจำ
 ตั้งใจช่วยใช้แรงงาน
 เป็นทุ่งนาห้วยละหาน
 อุดมดีมีราคา
 ชอบฉวยฉกงเงินตรา
 ทั้งโกงกินจนพุงกาง
 คิดเช่นหมาใครซัดขวาง
 ว่าวุ่นวายไ้เด็กเวย
 ถูกมัดลากล้มระเนน
 หมายถึงการปราบกุมาร
 จงใส่ใจจำวิจารณ์
 บ้านเมืองเราจึงจำเจริญฯ

(เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์)

“สืบทอดเจตนารมณีวิราชน ๑๔ ตุลาคม”

(สร้อย) สิบสี่ตุลา สิบสี่ตุลาวันที่ยิ่งใหญ่ ที่ทวยไทยพร้อมใจกันลุกสู้
 ต่อต้านเผด็จการทรราชศัตรู เพื่อกอบกู้สิทธิประชาธิปไตย
 ถึงทวยทมิฬพหิชาติอำนาจรัฐทราม ข่มขู่คุกคามบีบคั้นไม่สยบชนกับตีนริปู
 ลมคลื่นแสนแรงผองเราไม่หวั่น กล้าบุกประจัญพิชิตศัตรู
 คนหน้าบุกคนหลังตามโถมตัวต่อสู้อัน คนหน้าล้มคนหลังหนุนอยู่จนชัยได้มา
 ดวงใจสีแดงแห่งวีราชนดูเด่น เป็นมิ่งขวัญที่รักของมวลประชา
 ขอเทิดจิตใจวีราชนหาญกล้า ขอสืบทอดเจตนารมณของท่านตลอดกาล
 (รวิ โดมพระจันทร์)

“เทิดวีรกรรม ๖ ตุลา”

หกตุลาวันมหาประชาหาญ ลุกขึ้นต้านฟาสซิสต์ไฟรี
 เราจะเดินหน้าบุกเราจะรุกโจมตี ถมชีวีปูทางสร้างทางยุคใหม่
 อาวุธปืนปฏิกริยานั้น ไม่อาจกดขวัญผองเราลงได้
 มีแต่เรากดขวัญมันให้แหลกไป บุกหน้าคว่ำชัยให้ปรากฏเป็นจริง
 ศัตรูมันใกล้วันตายยิ่งดีนรณ ชำมวลชนดีแชนเผายิง
 รวมพลังต่อสู้ตีศัตรูตัวจริง ระดมยิงปรกาการมันให้หลาย
 คงหยัดยืนอยู่คู่ฟ้าและคู่ถิ่น สู้พวกทมิฬจนสิ้นมลาย
 วีราชนหกตุลาพลีชีพทำทวย สู้พวกฟาสซิสต์โหดร้ายอย่างอาจอง
 (รวิ โดมพระจันทร์)

“สดุดีวิราชน ๑๔ ตุลาคม”

โอมอวยอำนาจอ้าง อึ้งอล พ่อเออย
 สดุดีวิราชน ชาติเชื้อ
 วิญญาณจ่งสถิตดล ดวงประทีป ทวยราษฎร์
 สละชีพเลือดเนื้อ เพื่อป้อง ผดุงไทย
 ดุจเทียนทองส่องทางสว่างไสว ร้อยดวงใจเรียงดวงเหนือห้วงหา
 วีราชนสถิตสรวงเปรียบดวงดาว สว่างพราวเพื่อมหาประชาชน
 สาดแสงแดงใสไพศาล รอยเลือดเดือดพล่านกลางถนน
 ทักษธรรมทับถมระดมพล เกรียงไกรเคลื่อนกล่นสกลไกร
 เพลงศึกโหมเร่งเพลงศึก พันเพืองอีกทีก็ยิ่งใหญ่
 วันนั้มหาประชาไทย ประกาศสู่ชาติใจไม่หวั่นเกรง
 ทักษชัยเตรียมชกธงรบ หน่วยเสมียงสมทบเร็วเร่ง
 ยิ้มแยมแจ่มใสร้องเพลง ลูกไทยนักเลงบางระจัน

อะหา ทรรราช	ชายชาติเพื่อชนชั้น
ทวนทองจะลงทัณฑ์	และทัฬหกรรมจะนำธาร
เปลวเพลิงจะเริงโรจน์	ช่วงโชติชัชวาลย์
ภราดรมาก่อนกาล	จะเกริกลือระบือไกล
ถึงแพ้สักลีบแพ้	บ่ท้อแท้จะสู้ใหม่
เงินสุฤาสู้ใจ	ที่รุดไหลตลอดกาล
บา.....ที่รุดไหล.....ที่รุดไหล.....ตลอดกาล	

เขตายแล้วเพื่อเราได้อายุไปแล้ว	ทอดทิวแถวทัບร้างกลางสุสาน
ทุงพระเมรุแซ่ชรวงดั่งกองลาน	วันนั้นจัดงานวีรชน
เขตายแล้วเพื่อเราได้อายุไปแล้ว	ทอดทิวแถวทับร้างกลางถนน
เขตายด้วยศักรัตน์ศรีวีรชน	ประกาศตนเพื่อมหาประชาไทย
ตายก็ฝังยังก็อยู่สู้อย่าท้อ	เราต่างรอชัยอนันต์อันยิ่งใหญ่
จงเรียนรู้อาสาบ่จากใจ	ถางทางใหม่ให้มันเห็นเป็นเส้นทาง
ดูเทียบทองสองฉายประกายสี	คล้องชีวิตคล้องครองและคล้องร่าง
เลือดที่ทุงพระเมรุไหลเป็นทาง	รอสัญญาว่าเคียงข้างประชาชน
	(วิสา คัญทัพ)

“ครบรอบปี”

สิบสี่ตุลา – วันมหาปีติ	พระปกเกล้าทรงดำริพระราชดำรัส
ทรงลงพระปรมาภิไธยอนุมัติ	ไทยยังจำ – คำสัตย์เสมอมา
สองสี่เจ็ดห้าถึงสองพันห้าร้อยสิบหก	ไฉ่พระปกฯประชาธิปไตยอยู่ไหนหนา
สิ้นแผ่นดินเผด็จการก็ลานตา	ทูลชนเรียงหน้าเข้าราวี
สิบสี่ตุลา – วันมหาวิปโยค	ลูกหลานไทยเลือดชอกทั่วพื้นที่
ควาเลือดคลั่งนองสาตเพื่อชาติพลี	มาเถิดกู – สู้ไม่หนี – วีรชน
เขาเพรียกเสียงเพียงขานประสานก้อง	เขาเรียกร้องรัฐธรรมนูญเพิ่มพูนผล
เขายืนหยัดต่อสู้ศัตรูคน	เขาสู้ทนเพื่อมหาประชาไทย
สิบสี่ตุลา – วันมหาปีติ	มาฟังสิ – ฟังเสียงสำเนียงใส
เสียงชโยให้ร้องดั่งก้องไกล	ประชาชนขับไล่เผด็จการ
คราบน้ำตายังไม่แห้งลงเหือดหาย	เพื่อนพี่น้องล้มตายทูลร่าน
พ่อข้าเพิ่งจะยิ้ม – อย่างสำราญ	เห็นลูกมันกล้าหาญก็ภูมิใจ
	(วิสา คัญทัพ)

“สิบสี่ตุลา”

ครบรอบปี – สิบสี่ตุลา
 ดวงวิญญาณวีรชนอยู่นอกใจ
 มโหรีจะโหมโรงเป็นระลอก
 และผู้คนทุกชนชาติจะยาดรา
 ครบรอบปี – สิบสี่ตุลา
 วีรกรรมอาชีวะที่กะเกณฑ์
 รอยเลือดแลกเลือดเดือดพล่าน
 สามัคคีมิตรสหาย – ออกร้ายรำ
 ไม่มีอำนาจใดในโลกหล้า
 ไม่มีใครล้าเลิศน่าเทิดทูน
 เมื่อยืนหยัดต่อสู้ผู้กดขี่
 เมื่อท้องฟ้าสีทองผ่องอำไพ

ประชาชนถ้วนหน้า – ก็รำไว้
 วันนี้อย่างมาลัย – มาบูชา
 มหกรรมในนอก – จะแน่นอน
 โปรมมาลา – จุดธูปคลั่ง – ทุงพระเมรุ
 ราชดำเนินเลือดทาปรากฏเด่น
 ก็หนุนเนื่องเนื่องเห็นเป็นประจำ
 อัจฉาญโหมรุก – บุกระหน้า
 มุ่งนำประชาธิปไตยหมายทูน
 ผู้ปกครองต่างมาแล้วสาบสูญ
 ประชาชนสมบูรณันรันดรไป
 ประชาชนย่อมมีชีวิตรใหม่
 ประชาชนย่อมเป็นใหญ่ในแผ่นดิน
 (วิสา คัญทัพ)

“เห่กล่อมตลามาศ”

ฟ้านั้น – ครอบเราตัวเท่ามด
 บ้างครั้งแลบแปลบปร่าบ้างผ่าลง
 นึกอยากแผดแดดกล้ำส่องมาโลก
 จะอ้างเหตุอ้างผลไม่ยลยิน
 เพลานั้น-ฟ้าก่อกตดีเดือด
 ทุกเม็ดฝนเย็นเยียบถ้าเปรียบไป
 จาแรงโน้มนำแห่งอำนาจ
 หนักวินา-ที่ต่อวินาที
 ใครจะลืมนวันชัยขับไล่ฟ้า
 ใครจะลืมนตุลาติดตาเตือน
 อนึ่งฟ้าย่อมมีประวัติฟ้า
 ก็ฟ้าพลิกคว่ำยอมจำนน
 เพลานี้
 เราคือนกมีปีกยอมหลีกบิน
 ปีกจะโอบอุ้มกองกระดูก
 ปกปัก- บ้องบังระวังภัย

ออกคำสั่งออกกฎขับทวง
 แลคำรามเสียงส่ง – สะเทือนดิน
 ไครทุกซ์ – ไครโคก , มิรู้สิ้น
 ฟ้าหัวใจมิพิไม่ฟังใคร
 เป็นคตินองเลือดครั้งยิ่งใหญ่
 ก็คือสาตกระสุนใส่ – มิโยตี
 มาสู่ความเด็ดขาด-บดขยี้
 ร้อยวันพันปีไม่มีเลื่อน
 ใครจะลืมนวันฆ่าอันป่าเถื่อน
 ใครจะลืมนเลือดเปื้อนประชาชน
 บันทึกความเป็นมาไม่ตกหล่น
 ฟ้าไม่อาจฆ่าคนหมดแผ่นดิน
 ฟ้าทำเลวทำดี – ก็รู้สิ้น
 ตามแรงไม่สิ้น,บินต่อไป
 วีรชนเพื่อนเราถอดเข้าไว้
 ไม่ให้ใครข้ามผ่านวิญญาณเธอ

ญาติพี่น้องทั้งหลายอย่าได้ห่วง
ขอให้วิญญาณเจ้าเขาและเธอ
ว่าจะไม่เขียนกวีวันนี้แล้ว
ให้ลุกขึ้นร้อยคำทำบุญทาน

ประวัติศาสตร์ทั้งปวงมันเสมอ
อย่าพบปะเจอเจอเผด็จการ
แต่คล้ายผีเพื่อนแก้วมาเดินผ่าน
แห่ล้อมมิวิญญาณ – วีรชน
(วิสา คัญทัพ)

“อุทิศให้ : มวลสหาย”

น้ำใส	น้ำไหลจากตา
ปวดปลาบภาพพร่า	จากตาดกดิน
ขุ่นข้น	เลือดล้นหลังริน
น้ำตาชะลื่น	ลดความขุ่นขาว
ดวงไฟ	ดวงไฟสีขาว
จะดับดวงวาว	เพื่อไว้อาลัย
ซากศพ	สยบก่อนวัย
ชีวิตเกรียงไกร	ทำไมจึงแพ้
เจ็บปวด	เจ็บปวดท้อแท้
น้ำตาล้างแผล	แต่ชีพไม่คืน
ดวงไฟ	สิ้นไหวสะอื้น
ก่อนลับดับสิ้น	ยื่นให้ความตาย...
	(จิระนันท์ พิตรปรีชา)

“สองทศวรรษ ประวัติศาสตร์”

กาลเวลาผ่านไปไม่หวนกลับ

ยี่งนี้กนับเนิ่นนานการต่อสู้
ยี่งทบทวนความหลังยี่งพรั่งพรู
ยี่งเรียนรู้อะไรที่ย้ำความสำคัญ
๑๔ ตุลาประชาธิปไตย
ยี่สิบปีผ่านไปใช่แค่ฝัน
ชัยชนะอาจไร้หลักประกัน
แต่พีชพันธุ์เสรีมิเคยตาย

๑๔ ตุลา ประชาชน
 ตระหนักแล้วพลังตนมีความหมาย
 มีอภัยยอมเผด็จการผลาญทำลาย
 ราชดำเนินตลอดสายล้วนคลืนคน

๑๔ ตุลาประชาชาติ
 รื้อโครงสร้างผูกขาดการฉ้อฉล
 ให้บ้านเมืองพัฒนาทันสมัย
 ให้โอกาสเอกชนคนสำคัญ

แม้บางครั้งมีดหม่นอาจนวนก
 ยี่สิบปีไซ้ร้างรกเส้นทางฝัน
 จากจุดเริ่มเติมต่อก่อเกื้อกัน
 ประวัติศาสตร์สร้างสรรค์ของมวลชน
 จากวันนั้นถึงวันนี้จึงมีค่า
 ความหมาย ๑๔ ตุลาคงเข้มข้น
 พิสูจน์ความยิ่งใหญ่ในใจคน
 ยี่สิบปีผ่านพ้นยังจดจำ

(จิระนันท์ พิตรปรีชา)

“แดดเดือนตุลา ระลึก๒๐ปี ๖ตุลา”

แสงตะวันสีกุหลาบทาบริมฟ้า	เพียงสัมผัสโลกหล้าก็พินใจ
ซบน้ำตาราตรีที่พราวไพร	ลบรื้อรอยหมองไหม้...เมื่อวันวาน
ส่องดวงใจในมุมหม่นจนกระจ่าง	ส่องเส้นทางร้างเรือเพื่อก่อสร้าง
แผ่นดินแม่ผืนนี้-มีตำนาน	ฤดูกาลผ่านกลบ – ไกลลับเลื่อน
นวลดอกหญ้าเหนือสุสานเริ่มบานรับ	แดดอุ่นซบแสงใสไล่ดินเถื่อน
สานเสรีชีวาส่องมาเยือน	สัญญาณเดือนว่าฟ้าใหม่ไซ้มีดมน
รุ่งอรุณรินละอองสีทองใส	แต่มืดตอไม่ร้างหงอยบนดอยหม่น
ได้เปลือกผิว, รั้วกำยังทานทน	เขี้ยวใบไม้-ผลิผ่านเวลา
เร้าบทเพลงเร่งพลัง, หวังซุบพิน	โดยสำเนียงเสียงใสรีนเสียงบินหลา
คล้ายหมองเงียบที่ครอบงำ; มีดอำลา	เมื่อขอบฟ้าเรือระวีปลุกชีวิติน
สัมผัสเพียงละอองของรังสี	ก็รู้แรงแสงสุริย์ที่รังสรรค์
หนึ่งอณู-นิดน้อยสร้างร้อยพัน;	แม้มวลสารแสงนั้น – ไร้รูปรอย
ไร้รูปรอย หากลีลาที่ปรากฏ	ย่อมเบิกบทวันใหม่ไม่ล้ำถอย
เมื่อรวมศูนยรังสีที่ล่องลอย	แดดใสค่อยส่องหล้า – ตุลาคม

(จิระนันท์ พิตรปรีชา)

“เจ้าขุนทอง”

วัดเอ๋ยวัดโบสถ์
 เจ้าขุนทองไปปล้น
 คดข้าวใส่ห่อ
 เขาก็รำลือมา
 นั่งรถยนต์เรไร
 ส่งเสียงแจ้วแจ้ว
 เจ้าออกจากบ้าน
 แล้วหันมาส่งน้องน้อง
 ไปเพื่อสิทธิเสรี
 โอ้เจ้านกเขาขัน
 สะพายย่ามหาคดเสี้ยว
 ทั้งสมุดที่ลบเลือน
 ขุนทองเจ้าร้องไห้
 ว่าดอกจําปีถูกปิ่น
 ลูกเอ๋ยหนอลูกเอ๋ย
 แม่มาร้องเรียกหา
 เจ้ามิใช่หนักรบ
 รูปร่างก็น้อยน้อย
 แม่รู้ว่าลูกรัก
 พ่อก็รู้ว่าลูกมี
 แต่ใครเขาจะรู้
 มนุษย์อาจจะได้ยิน
 ลูกบอกว่าลูกรู้
 แม่กับพ่อก็รอมมา
 ดอกโสนบานเช้า
 ออกพรรษามาตระเวน
 ไม่มีร่างเจ้าขุนทอง
 แม่กะพ่อก็อาดูร

ตาลโตนดเจ็ดต้น
 ป่านะนี้ไม่เห็นมา
 ถ่อเรือไปตามหา
 ว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว
 นั่งรถไฟพนกแก้ว
 ว่าเจ้าขุนทอง – เจ้าขุนทอง
 เมื่อตอนตะวันเรืองรอง
 ว่าพี่จะไปหลายวัน
 เพื่อศักดิ์ศรีบางระจัน
 แล้วเจ้าขุนทองก็ลงเรือน
 ซึ่งใส่หนังสือแสงเดือน
 ด้วยหยาดน้ำตาแต่เมื่อคืน
 อยู่ในเรือนจนดึกดื่น
 ตกอยู่เกลื่อนเจ้าพระยา
 หนอเจ้าอย่าเฉยเชื่อนชา
 นี้พ่อมาตั้งตาคอย
 ที่เคยประสบวีรรอย
 เพราะเรียนหนังสือหลายปี
 นั้นมีความภักดี
 กตัญญูแผ่นดิน
 เพราะไม่ใช่พระอินทร์
 แต่อำนาจมาบังตา
 จึงสู้แบบอหิงสา
 หลายเพลหลายเพล
 ไอ้ดอกคัตเค้าบานเย็น
 ที่อนุสาวรีย์ทูน
 มีแต่รัฐธรรมนูญ
 แต่ภูมิใจลูกชายเอย
 (สุจิตต์ วงษ์เทศ)

“ปลงศพเจ้าขุนทอง”

“วัดเอ๋ยวัดโบสถ์	ปลุกข้าวโพดสาลี
เจ้าขุนทองคนดี	ครบปีแล้วที่เจ้าตาย
ข้าวสาลีตายหมด	ส่วนข้าวโพดก็เสียหาย
เพราะฟอกกะแม่ไม่เว้นวาย	คิดถึงลูกไม่มีแรง
“ขุนศรีจะถือฉัตร	ยกกระบัตร์จะถือธง”
โอ้พระคุณทั้งสององค์	ปลงศพเจ้าขุนทอง
นักเรียนนักศึกษา	ประชากรราษฎรจะเนื่องนอง
ไบมะขามจะหล่นรอง	รับน้ำตาสาธุชน
เสียงคลื่นเจ้าพระยา	เป็นเสียงสังข์สากล
เสียงพัดของลมบน	จะเป็นเสียงขลุ่ยธรรมดา
ปีพาทย์ราดตะโพน	เป็นเสียงตะโกนถึงชวานา
ว่าดอกเอ๋ยดอกชะบา	ช่วยกันรับไว้กับกาย
ดอกไม้สีขาว	ที่พร่าวแพรวพริ้วพราย
จะหล่นโรยลงโปรยปราย	รอบรอบเมรุวีรชน
แม้จะนับกาลเวลา	พ่อจะเชิญประชุมชน
แทนขุนทองของทุกคน	ถ้าใครทำลายลูกเอเยฯ
	(สุจิตต์ วงษ์เทศ)

“ตะลุงทำซ้าง”

จะกล่าวถึงขุนมารชาญศักดิ์	ให้โมโหโกรธาหนีตนักศึกษาดังไฟกัลป์
ว่าเหวยว่าเหวยพวกมัน มันทำโอหัง	เดินขบวน (เดินขบวน) หลายครั้งทำให้ไขว้เขว
ร้องเรียกลูกเขยมึงเอ๋ยเกเร	ยกพล (ยกพล) ร้อนเร่ออกไปรุ่มรบ
ลูกเขนได้ฟังนั่งคิดบ้า	โลดเต้น (โลดเต้น) เข่นฆ่าให้มันเป็นศพ
ว่าเหวยว่าเหวยทั้งหมดเหล่ารถถึง	ริบมา (ริบมา) พร้อมพรั่งคำสั่งกูรบ
ฝ่ายพวกผีพรายนายเอ๋ยประจบ	ควักระเบิด (ควักระเบิด) มาสยบวิ่งตลุยแะ
ฝ่ายว่าบ้องตันอยู่สะพานท่าซ้าง	กระโดดโลดกลางเอามือตีแปะ
ควักปืนมากมายเด็กตายเยอะแยะ	จึงพาเมียเตาะแตะติดตามมาดู
ถือหอกกำยำดำยาวสวายหฺรู	น้ำตาร่วงพรุสงสารนักเรียน
เสียงนกร้องบอกว่าบางกอกเหตุโหด	บ้องตันจึงโกรธบอกว่าบางกอกเบียดเบียน
ฆ่าลูกฆ่าหลานที่กำลังอ่านเขียน	กูจะต้องพากเพียรเอาหอกออกแทง
ถ้ามันยังเข้ามา	อย่าซ้ำอียาย

จงยึดมั่นทำย	กูไว้ให้แรงแรง
กูจะฟุ้งด้วยหอก	ให้มันออกสีแดง
แล้วจะเรียกอีแร้ง	มารุมทิ้งทรมาน
กูจะเชือดลูกกระเดือก	ให้มันเหลืออกตาเจ็บ
มึงต้องนั่งตอกเล็บ	นะอียายนมยาน
เอาปืนมันมาเปิด	เอาระเบิดมันมาหว่าน
ให้มันแหลกมันลาญ	ให้มันตาย ให้มันตาย
ไอ้เจ้าดอกจำปี	ไอ้เจ้าสีจำปา
ไอ้มนุษย์มันมาฆ่า	กันเองทำไม
กูก็แก้ปานนี้	ไม่เคยมีที่ไหน
ไอ้ประเทศไทย	จะฉิบหายแล้วกรรมัง
	(สุจิตต์ สงษ์เทศ)

“แขกลพบุรี”

ขุนแผนปลอมน้องอย่าร้องไห้	อดทนต่อไปอีกสักหน่อย
ม้าสีหมอกเมฆยังยืนคอย	ดาบฟ้าฟื้นน้อยพื่ออยู่ครบ
กุมารทองลูกเอ๋ยจงนิ่ง	อย่าวิงวอนวุ่นฝุ่นตลบ
อดทนเถิดคนจะเคารพ	สองมือประนมพนับวันตร
น้ำตาของเจ้ามีค่า	ควรเก็บน้ำตาเอาไว้ก่อน
ยามยากหากสิ้นแผ่นดินนอน	จะได้นั่งกอดก่อนน้ำตาทิน
กราบเถิดพระรามกำแหง	แห่งกรุงสุโขทัยทั้งสิ้น
ทรงให้เสรีภาพแห่งแผ่นดิน	มนุษย์มีสิทธิจินนาการ
จะมากน้อยแต่อย่างน้อยก็มากกว่า	แผ่นดินลุ่มเจ้าพระยาทุกสถาน
นี่เถิดแล้วกักราบกราน	ขุนแผนแสนสะท้านจะยินดี
เห็นบนทิวเขาจงเอาตักหม้ม	ร้อนเราเอาลมจากภูติผี
ฝนเปียกเรียกเอาอัคนี	แล้วเก็บดอกจำปีมาตีผสม
หอมกลิ่นดอกไม้สีขาว	ลอยมาจากดวงดาวที่ขาวหอม
พระปกเกล้าเจ้าแผ่นดินยังยินยอม	แล้วนี่ขอมไม่คิดบ้างหรืออย่างไร
	(สุจิตต์ วงศ์เทศ)

“รำลึก เรียนรู้ เราร้อน”

โคลงต้นบาทกฤษณ

คือการณ์ปรากฏแล้ว	ฤาสลาย ลงฤ
คือประกายไฟฉาน	ช่วงหล้า
คือวีรภาพอันผาย	แผ่ออก
คือประวัติศาสตร์ทั้งหน้า	แนบสมัย ฯ
ทุกตอนยังตอกย้ำ	ยังสำ-นึกนึก
รอยเลือดคงรินไหล	เลือดชั้น
จากลูกจดหลานจำ	เรื่องจด ลงเจ้า
จักบอกตามเบื้องต้น	แต่มูลตามมูล ฯ

ฉบบง ๑๖

“เรื่องเรื่องจำรัสจำรูญ	เห็นแสงแห่งสุริย์
สาดแสงสีบสีตุลา	
แรงแรงนิสิตนักศึกษา	ปวงชนประชา
กล้าล้มทรราชทรชน	
เนืองเนืองเนืองคลื่นแห่งคน	รวมพวกโรมพล
มือเปล่าเข้าสู่กระสุนปืน	
เปรี้ยงเปรี้ยงจอมทหารโหดคิน	ลั่นไกล่างกลืน
ชีพคนหล่นร่วงลงดิน-	
ผลอยผลอยลอยหลุดแล้ววิญ-	ญาณดับแต่ดิน
ดูไปไม้คว้างกลางหา	
ครีตครีตรถถังเคลื่อนราว	สัตว์ชั่ว-เสียงฉาว
โหยหิวกระหายเลือดรอนราญ	
ครีมครีมคอปเตอร์ซาตาน	สายหัว-สังหาร
เหยียบโหดโลดกราดปืนกล	
แลแลเลือดนองท้องถนน	อะคร้าว-อาคน
ยั้งนองเนืองชนิดปฐพี” ฯ	

กลอน ๑๓

แบบอย่างวิญญูณหาญกล้า	คือแบกรับภาระหน้าที่
เข้าหลอมการผลิตทฤษฎี	ต้องมีปฏิบัติชัดเจน
รอยเลือดวีรชนหล่นร่วง	จงเข้ารับช่วงถึงโหลนเหลน
นับวันเจ้าชากากากเดน	ไกล้ระเนนระนาบล้มจมดิน

การรบบมิใช่เล่นขายของ
หรือง่ายเหมือนกับปลอกกล้วยกิน
พลีเลือดพลีร่างสังสม
รับเอาอดีตเป็นบันได

เยียมเยียมมองมองร้องหมิ่น
นั่งปลิ้นพุงรองชัช
สถานเจตนาธรรมยิ่งใหญ่
เพื่อบรรลุผลในอนาคต ฯ
(ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง)

“ตุลาเลือดตุลาชัย”

โคลงต้นวิวิธมาลีกิมชาติ

จากแม่จากพ่อให้
เมืองแห่งปีศาจโหม
สู่ฐานที่ใหม่หมาย
ป่าตระหง่านเงื่อมง่า
จากวันผันเพิ่มน้อม
ป่าสังสมความเย็น
สู่สำนักปฎิวัติ
เมืองจักชดใช้หนี้

อินทรวีเชียรฉันท์๑๑

อาहतูลาโหด
ภาพฝั่งสีพรั่งพาย
สำนึกยิ่งนึกแน่น
หัวใจยิ่งจดจาร
คราที่อธรรมทำ -
พังโดมกระแทกดิน
คือเลือดชโลมวี -
คือเนื้อกระดูกใน
ผู้คนจะขานกล่าว
อ้างถึงอุทาหรณ์
เพรียกผองพิราบขาว
เพรียกผาพนาเนิน
ผลาญสิ้นอสังค์ยัชต์
ผลาญหนี้ชนิดเนื่อง
อาहतูลาโหด
สืบสานบ่ขาดสาย

ขวัญหาย
โหดขยำ
มาใหม่
ผงาดเห็น
ในสัง - ธรรมเฮย
เยือกให้
บ่หวั่น ไหวเวย
นี่หายฯ

ปะทุโชติประกายฉาย
ดุจเพลิงเถกิงผลาญ
ระอุคั่นคะนึ่งนาน
จะชะเลือดอรินทรรีน
ทะลวงธรรมศาสตร์กินท์
ระตะเลือดระด่าวไหล
รภาพพลีอันอำไพ
วีรกรรมอันกำจร
ตลอดด้าวนิรันดร
อนุสนธิสรรเสริญ
สะพริบหาวสะพรั่งเห็น
เข้าผสมผสานเมือง
ผนีกสังฆธรรมเมลือง
มहींมามลายหายฯ
ปะทุโชติประกายฉาย
ณ ขบวนขบถเผย

ตั้งพีชจะขยายพันธุ์	ผลพรรณก็รำเพย
งดงามเพราะงอกเงย	และละลิวละโลดมา
มอบชัยประชาชน	ที่ตระกูลตระการตา
ล้างเลือดตุลา บา	และมลล้างตุลาเลว
ฝูงโหงทหารหุ่น	จะพรุพรุณด้วยเพลิงเปลว
เบื้องหลังอันแหลกเหลว	ก็จะยับลงกับมือ
	(คมทวน คันธนู)

“พีชพันธุ์แห่งไท่”

ไหวไหวใบไม้พริ้ว	วะหิวหิวละลิวลาน
ปลิดซากสู่สายธาร	อันแล่นไหลระเริงแรง
กลีบดอกที่เลื่อนดับ	จะผลิดอกจรสแดง
สีสันจะแซมแทรก	ทดแทนซากที่เลื่อนทราย
คือภาพและคือพจน์	คือพีชพันธุ์อันพร่างพราย
คือกาลที่ผ่านกลาย	จะก้าวสู่ฤดูกาล
วันมีดทะมีนมน	ฤ จ้านนน้ำมือมาร
วันพ่ายพายุพาล	ฤ พ่ายแล้วนรินดร
เกลียวคลื่นยังครืนครัน	และไฟผืนยังพุ่มพอน
บทเรียนอันร้าวรอน	มีอาจารย์กระแสนธรรม
กองทัพดับสูญ	และกองทัพปลื้มจำ
คือกรรมต้องใช้กรรม	คือทางธรรมต้องทำทาง
มีดยุคมืดสมัย	ไซ้มีดไฟเมื่อรุ่งราง
ขอแต่ใบไม้บาง	จงแผ่ผิงพลังไฟ
ปลิดซากเพื่อสร้างสรรค์	และฝ่าฟันเพื่อซากไฟพร
พีชพันธุ์ที่เลื่อนไท่	จะปลิดเดนที่เลื่อนแดน
	(ประกาย ปรัชญา)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“เพื่อนคือคมกวีเขียนเลือดเข้าแลกอริปไตย”

แสงมือนุ่มแสงธรรม	หมายพลีวีรกรรม
อา ! มือผองเพื่อนวีรชน	
ชูคบขั้วคลื่นแสนคน	ทะเลวงฝ่าเลือดฝน
ทลายกรอบปิดกั้นเสรี	
หนึ่งร่างทะเล็ดราบธรณี	สองร่างตั้งฐลี
ร้อยร่างจึงล้มละเลงลาน	
กระสุนถ่อยโถมถั่งดั่งธาร	แม่โดมเดือดดาล
สนามหลวงปวดร้าवालัย	
เพลงเถื่อนร้องร่าทะเลใจ	ประเทศไทย
ซึ่งแก่นเผด็จการอหังการ์	
แซ่ซ้องวีรชนแห่งประชา	สิบสี่ตุลา
หาญทำทรรราชย์เลวทราม	
พราเพื่อน – เพื่อนพลีกายตาม	คบเพลิงเถลิงหลาม
ขับไล่เปรตเลื้อยเตียรถิ	
เพื่อนคือแสงโคมเสรี	คือคมกวี
เขียนเลือดเข้าแลกอริปไตย	
ร่างเพื่อนแหลกลิ้นอสงไขย	แต่ตุลาชัย
จักขึ้นเช่นมวลบุปผาพันธุ์	
หากแต่ชื่อนี้เป็นนิรันดร์	คือวีรภาพอัน
หาญกล้าเกินอื่นอุตมการ	
เพื่อนสู้เพื่อนสร้างปณิธาน	ใดเลยจะสิ้นขาน
เพื่อนสู้ กูสู้ สิบไป	

(ประกาย ปรัชญา)

“รำลึกหกตุลา”

เหมือนแคว้นโดมเหลืองแดงยังดูเดือด	เหมือนลานโพธิ์-เพลิงเลือดยังลุกไหม้
เหมือนยังกรุ่นกลิ่นคาวของคราบโคล	เหมือนยังกรุ่นกลิ่นไอของคาวปิ่น
เหมือนซากศพทบทบายยังสาบสาง	เหมือนยังอยู่ท่ามกลางความโหดเหี้ย
เหมือนฝูงสัตว์ยังขยอกขย้ากลิ่น	เหมือนไฟแค้นมีอาจฟืนไปคืนแค้นฯ
ทอประกายสายอักษรขึ้นบวงสรวง	ว่า..พิราบเสรีร่วง..เราหวงแหน
ว่า..เจ้าคือดวงดาว ในดินแดน	ด้วยเจ้าคือแบบแผนของแผ่นดิน

ลมตุลาผ่านแล้วก็เลยลับ
 ยังฝังจำตำนานนครนินทร์
 หกตุลา..คือวลีก็เวศร้า
 ว่าครั้งหนึ่งเสรีฎฐกรุกราน
 ครั้งนั้น – สนามหลวงหย้าแหกยับ
 ครั้งนั้น – คลั่งเลือดดาวชาวประชา
 พิราบขาวร้าวรานเกินขานไข
 การเกดชักริช-เกลื่อนกระเด็น
 เจ้าคือวีรชนพลีวีรภาพ
 จึงได้รู้..เสรีไซ่สายลม
 ทุกทุกก้าวรวดร้าวะเล็ดเลือด
 ทุกทุกครั้งร้องขอทรมาน
 บรรจบครบปีที่ห้าตุลาโหด
 แหละสายธารยังล่องระรินริน
 แม้วันนี้..หากอธรรมยังทบเทา
 ทั้งล้านแสนจะสาวเท่าที่มันคง

ประวัติศาสตร์ ฤ อาจซบหน้าดาสั้น
 หกตุลาโหดหินทมิฬมาร
 จะรินร้อยบอกเล่าชั่วลูกหลาน
 เมื่อเมฆหมอกเผด็จการคลี่มานมา
 ดินสอโคมเหมือนดับลงลับหล้า
 สายน้ำเจ้าพระยาเยเยียบเย็น
 เจ้าขุนทองร้องไห้ไม่เคยเห็น
 เจ้าบินหลาเรียงเล่นมาสั้นลม
 เจ้าจึงซึ่งกำซาบความชื่นชม
 หากคือสายเลือดผสมอุดมการ
 ทุกทุกแห่งแดงเดือดตั้งแดนประหาร
 ทุกทุกโคตรเผด็จการล้วนทมิฬ
 เปลวรุ่งจะเรืองโรจน์มีรูสิ้น
 ซากศพสลายดินเป็นทางเดิน
 พร้อมสู้เพื่อเสรีภาพอันสูงส่ง
 เข้าถึงโถมล้มธงเผด็จการ
 (ประกาย ปรัชญา)

“ตุลารำลึก”

ก็หยดเลือดหยาดไหลในครานั้น ก็ร้อยพันชีพเช่นให้เข่นฆ่า
 เพื่อสิทธิเสรีจักมีมา ด้วยศรัทธาอุทิศชีวิตพลี
 ในการเสียสละอันสูงสุด ของความเป็นมนุษย์มีศักดิ์ศรี
 ก็คือความตั้งใจให้เสรี เป็นสิ่งซึ่งชีวิตลิขิตตน
 มิใช่ทาสเป็นไทยมิใช่ทาส กล่าวประกาศตนแสดงทุกแห่งหน
 มียอมเป็นตัวจ่านายอมจำนน โดยยอมแพ้อิทธิพลของคนพาล
 ถ้าจะคุกเข้าคุกการวะ คือจำนงเจตนะสะอาดสะอาดอัน
 ปวารณาตนเช่นไว้เป็นทาน แก่ผู้ร่วมอุดมการณ์อันเกรียงไกร
 ผู้ที่เที่ยงธรรมแท้ทุกทุกสิ่ง รู้ถึงความเป็นจริงทั้งไกลใกล้
 ผู้พร้อมจะสละชนของตนไป เพื่อประชาธิปไตยอันสมบูรณ์
 ร่างที่รวดร้าวล้มลงจมดิน ย่อมมีเพียงชีวิตที่สิ้นสูญ
 เกียรติจักจารึกกล้าเจ็ดจ่าบุญ ไปรวมศูนย์ความรู้สีก่อนลึกกล้า
 ศูนย์แห่งความจริงใจกระจ่างชัด ปฏิบัติตนจริงลงดิ่งดำ
 หากต้องผูกพันระกับอธรรม ขอใช้กรรมชาติหน้าขอสาบาน

ยึดอกรับเอาเม็ดกระสุน
ตายเพื่อนการเอื้อเพื่อเพื่อเจือจาง
พิฆาตชีพโดยสุขสนุกสนาน
จะยงอยู่นิจกาลกาลปา
ฆ่าสืบเกิดแสนโดยสำนึก
อย่าคิดว่าการปลิดชีวิตวาย
ตราบเท่าอยู่ดิฐธรรมยังโถมทับ
ตราบที่ชีวิ้งถูกรังควาน
ใครลืมนเลือนรางก็ช่างเขา
หากเลือนการกดขี่เขาปีศา

เจาะทะลวงร่างพรุนอวสาน
ให้กับการเกิดใหม่ที่ตามมา
แต่วิญญูณเป็นไทยอย่าหมายฆ่า
-วสานสิ้นดินฟ้าโดยทำลาย
จะขามศึกเข่นฆ่านั้นอย่าหมาย
จะหมายถึงสิ่งสุดท้ายมาตัดทาน
ตราบนั้นอย่าได้นับว่าพ้นผ่าน
ย่อมเกิดการก่อปฏิภิกิริยา
เราไม่เลือนเพื่อนเราที่ถูกฆ่า
แต่จำไว้เดือนตุลาใครฆ่าใคร
(วาณิช จรุงกิจอนันต์)

“นิราศตุลา”

กราบมองผู้กล้าตุลาคม
สนามหลวงสงครามสนามหลวง
สนามไม่มีพม่าไล่ฆ่าฟัน
มะขามยี่นเรียงรอบอยู่ขอบข้าง
เพียงลมพรวูฟุ้งก็วังเวง
ที่เคยหมอบยี่นนั่งกำบังตัน
คมกระสุนตัดทั้งทั้งกิ่งใบ
กิ่งไหนเล่าเขาเลือกเอาเชือกคล้อง
แอบสะอื้นยี่นนิ่งซังกิ่งตน
หางนกยูงทองเคยฟ่องพ็อน
เจ้าบอบบางร่างรู้หากสุพาล
ก็กลีบร่วงกลีบแหลกละเอียดยับ
จะก็กลีบร่วงหล่นลงกล่นกราย
แดนโตมเหลืองแดงนี้แฝงฝัน
พิสูจน์แล้วด้วยเลือดเจียนเหือดตน
โตมแม่โตมเด่นนั้นเป็นสัญลักษณ์
สืบสันติประชาธรรมงามจด
ลานโพรมโไฟ้ออกเอ๋ย
ไม่เหลือรอยเลือดมีอยู่ที่ใด

นิราศรินจินตภาพลงกราบก้ม
ที่ร่างล้มระเนนระเนาในคราวนั้น
สนามหลวงว่าเรามีเสรีนั้น
แต่เพื่อนเราเผ่าพันธุ์ฆ่ากันเอง
รายทางเขี้ยวครีมีดูขริมีเคร่ง
เหมือนบทเพลงพรรณนาก็อาลัย
รักษาชีวิตตนปลอดภัยได้
และตัดชีวิตใครไปหลายคน
มะขามร้องให้ให้อยู่หลายหน
ที่ทานทนน้าหนักไม่หักกรวย
กลีบก็ร่วงร่อนลงน่าสงสาร
กล้าหาญต้านลมดูพายุร้าย
แต่มีท้อทุกข์ทับยอมแพ้วาย
อย่าหมายว่าจะนำไปจำนน
ผูกพันปวงประชามาแต่ต้น
มิเคยย่นยอบระย่อลงท้อท
ประกาศศักดิ์อิสราให้ปรากฏ
เกียรติยศผู้กล้าประชาไทย
ชั้นเลือดเคยแดงฉานเมื่อณลานได้
แต่ลานใจรอยกรังเลือดฝังลาน

เจ้าพระยาสวยามทุกยามเห็น
กระแสร่ำไห้หมายคือสายธาร
ตราบเท่าเจ้าพระยาขลุ่ยไหล
สายน้ำเสรีภาพที่อาบกิน

สวยเช่นชีวาผู้กล้าหาญ
จะซึ่มชานแดงน้ำแดนเลี้ยงแผ่นดิน
ตุลาคมครั้งใดจะรู้สิ้น
เจือเลือดรินเหล่าผู้กล้าตุลาคม
(วาทิช จรุงกิจอนันต์)

“ตุลาคม”

ใครนอกกล้าประกาศตนเช่นคนกล้า
ใครที่เสี่ยงดาบคมของคนพาล
คนที่เดินนำหน้าในครานั้น
ก็ร่างล้มขาดใจไปก็คน
จำได้ไหมใครเล่าถูกเขาฆ่า
เพื่อนพ้องน้องใครวายชีวี
นั่นอกใครกันเล่าที่เขาตอก
ใครที่ตื่นเราโดนเผาไฟ
ใครตายแล้วใครตายไปใครตายลับ
ยังจำกันได้ไหมในวันนี้
ตุลาคมมีไหมใครถูกฆ่า
เมื่อเราเลื่อนเดือนตุลาก็ลาเลื่อน

ขึ้นถามทำอยู่ดีธรรมทุกสถาน
กวีวิญญาณศักดิ์ศรีเสรีชน
อีกก็หมิ่นก็พันแน่นถนน
บันทึกการดิ้นรนหาเสรี
ถูกตามล่าเหยี่ยวโหดบดขยี้
มีไหมมีสักคนหนึ่งคิดถึงใคร
มีใครบอกความจริงทุกสิ่งได้
แล้วเขาแขวนคอใครกระหน่ำตี
ใครที่ดับจากพ่อแม่และน้องพี่
มีไหมมีสิ่งใดต้องใจเดือน
อีกก็ร้อยเดือนตุลาจะมาเหมือน
จะเหลือใครคิดถึงเพื่อนเดือนตุลา
(วาทิช จรุงกิจอนันต์)

“แต่วีรชน ๑๔ ตุลา”

รอนรอนอาทิตย์จะอัสดง
เสียงแสงตะวันตะโกนมา
นึกถึงก็อยากร้องไห้
เดี๋ยวนี้อยู่ที่ไหนไร้วา
เอ็มสิบหกถลกเนื้อโบหู
ก็มีมันกล้าเหลือเกิน
ธรรมดามึงก็ไม่ไจร้อน
เคยฉลาดกลัวแม่เสียงครืนครืน
เออ...เขาเรียกพวกมึงวีรชน
บ้างว่าตายเพื่อประชาธิปไตย

ลับลงตรงเหลี่ยมภูเขา
จวนสิบสี่ตุลาเข้ามาแล้ว
หวิวหวิวไหวไหวถึงไอ้แก้ว
หรือยังเวียนอยู่แถวราชดำเนิน
จะฝังใจกูอีกนานเนิ่น
เดินตะลุยฝ่าห่ากระสุนปืน
แต่ตอนนั้นคงเหลือผี
กลับตื่นตระหนกกล้าหน้าแปลกใจ
หลายคนยังกล่าวขวัญกันยกใหญ่
บ้างเบนไปว่าเพื่อสังคมนิยม

เจตนาอย่างไรก็ไม่รู้
 ใครกล่าวอะไรก็ไปตามลม
 ส่งมึงไปร่ำเรียนศึกษา
 ทั้งเสียใจดีใจปะปน
 จะบอกข่าวร้ายให้มึงรู้
 ถ้าแก่เสียงเลนเล่ห์เล่นลั่น
 ยิ่งใกล้วันที่สิบสี่ตุลา
 ไอ้แก้วลูกพ่อมึงอยู่ที่ใด
 รอนรอนอาทิตย์จะอัสดง
 เสียงแสงตะวันตะโกนมา
 หยิบผ้าขาวม้ามาคาดพุง
 เสด็จพระราชทานเพลิงศพแล้ว

รู้เพียงสู้เพื่อชาติเพื่อสังคม
 กูโง่งมเกินกว่าจะทันคน
 หวังกลับมาในมาดของหยาดฝน
 อย่างน้อยมึงไม่ใช่คนหนักแผ่นดิน
 ว่ากุ่มดที่นำหมดทรัพย์สิน
 สิ้นปัญญาจะเรียกร่องฟองใคร
 นึกนึกน้ำตามันจะไหล
 รู้ใหม่กุ่มดต้นเกินพรรณนา
 ลับลงตรงเหลี่ยมภูเขา
 พรงนี้สิบสี่ตุลาแล้ว
 มุ่งไปสนามหลวงหาไอ้แก้ว
 จะไปแถวราชดำเนินไว้อาลัย
 (ขนาด)

“ไปไม่ตาย”

การมีชีวิตอยู่เพื่อผู้อื่น
 แต่ผู้ที่ยื่นหยัดอย่างศรัทธา
 “ไปไม่ตาย” เกลื่อนกล่นบนพื้นโลก
 กระสุนปืนหรือจะทำให้ยำเกรง
 ไปไม่แต่ละไปอาจไร้ค่า
 อยู่อย่างถูกข่มเหงคะเนงร้าย
 ประวัติศาสตร์โบราณได้ผ่านพ้น
 เป็นบทเรียนบทที่ถูกตียำ
 เพื่อวันหนึ่งโลกหล้าจะผาสุก
 ยุติกรรมนำสงบพบหลักชัย
 แต่ไปไม่ซึ่งตายไปหลายล้าน
 ไปไม่ใหม่ยิ่งเสริมยิ่งเพิ่มพูน

เป็นการฝืนธรรมชาติทาสัตถ์หา
 ย่อมเสริมค้ำมนุษย์ชนและตนเอง
 ยอมเลือดโซกเพื่อต้านการข่มเหง
 ไม่ใช่เก่งแต่ก็กล้าอย่างท้าทาย
 แต่จะลิดอิสรานนั้นอย่าหมาย
 จะขอตายเพื่อสร้างทางเป็นธรรม
 ประชาชนคือผักปลาราคาต่ำ
 ให้ผู้นำรับช่วงจุดดวงไฟ
 ดับสงครามลามลุกยุคสวาท
 ความเป็นไทย”แผ่ร่มโดยสมบูรณ์
 หล่อเลี้ยงการต่อสู้มีรัฐสุญ
 สืบตระกูลสืบศักดิ์ศรี “เสรีชน”
 (ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล)

“สตุดีวีรชน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖”

“แม่น้ำปิง” ยินข่าวเศร้าสลด ลำ”มูล”ลดแรงเลื่อนการเคลื่อนไหว
 ธาร”ตาลี”อ่อนล้ากว่าวันใด “เจ้าพระยา”ร้องไห้ไปนรินทร์
 “แยงซีเกียง”หดหู่เมื่อรู้ข่าว เยียบเย็นราวน้ำแข็งแห่งคิมหันต์
 ธาร”ตานับ”ซึมเศร้าในเงาจันทร์ สงบงันโดยแรงแม่แรงลม
 “มิสซิสซิปปี”หลับ...หลับผวา ซาคริตมาเพื่อสะอื้นรับชื่นชม
 “อเมซอน”หวั่นไหวในความตรม น้ำผสมน้ำตาความอาวรณ์
 “แม่น้ำไนล์”คล้ายเห็นเป็นโลหิต นิ่งสนิทหยุดพลอดคลี่นออกอ่อน
 “เมอเรย์”ดูแห่งขอตลอดสาคร โศกสะท้อนมาฝากอีกฟากฟ้า
 พระจันทร์พร้อยรอยปวดความรวดราว เปล่งแสงวาวเคล้าหมองหม่นบนเวหา
 ดาวทุกดวงอาลัยรำการอำลา หลังน้ำตาสู่ถิ่นแผ่นดินทอง
 เมื่อใบไม้ต่างหมดความอดกลั้น ก็พร้อมกันร่วงผล็อยลอยละล่อง
 เพื่อ”ประชาธิปไตย”ที่ไผ่ปอง แม้จะต้องแลกชีวิตไม่คิดกลัว
 สละแล้วทุกอย่างเพื่อสร้างชาติ ล้มอำนาจอันทพาลการกดหัว
 เบิกฟ้าไทยให้พ้นความหม่นมัว มี”ไท”ทั่วทุกก้าวที่เท้าเดิน
 บทโคลกโคลกเศร้าสักเท่าไหน ลิขิตใครใคร่ยกยอกก็ขัดเขิน
 เลือดหนึ่งหยดที่หลังยังแวงเกิน คำสรรเสริญอนุสาวรีย์มีเทียบทัน
 ภาพใบไม้ลอยฝ่าน้ำตาเลือด จะไม่เหือดสิ้นตามความแปรผัน
 อาจลืมสิ่งใดได้ในฉับพลัน แต่ภาพนั้นจะเนานานเท่านาน
 หยดเลือดพลิกประวัติศาสตร์”ชาติสยาม” “โลก” ชรื่องนามวีรชนคนกล้าหาญ
 “พระจันทร์”หม่น”ดาว”ร้องไห้ใน”จักรวาล” ไม่เท่าจารโคลกใน”หัวใจ” ชน

(ประสิทธิ์ รุ่งเรืองรัตนกุล)

“ด้วยศรัทธาท่วมท้นล้น...จะฟังแผ่นหินผาสงครามครี..”

ยังแว่วเพลงเจียบหัวเมื่อคราวนั้น บอกข่าวสำคัญอันยิ่งใหญ่
 เล่าถึงหยดน้ำตาประชาไทย ย้าลงในหัวใจที่ยากจน
 คือบทเพลงถึงชนชาวผู้ร้าวรวด อยู่ในท่ามความเจ็บปวดไปทุกหน
 อยู่กับดินเดือดโหยโดยดีนรณ อยู่เพื่อถูกฉกปล้นบนแห่งอโคส
 บทเพลงเร่งต่อสู้จิ้งกู่ก้อง บทเพลงที่เรียกร้องจิ้งพริ้วไหว
 ด้วยมือเปล่าเท้าเปล่าเอาดวงใจ ผนึกร้อยมาลัยเป็นดวงเดียว

เสียงเพลงแห่งความหมายคล้ายคมดาบ ปวดปลาบคนใจสัตว์จันสิ้นเสียว
 แจกแสงธรรมส่องผุดตุ้มเคี้ยว ประหนึ่งเกี่ยวใจมารสะท้านสะเทือน
 แล้วมารมีดใจมัวที่ชั่วชาติ ก็เกี่ยวกรวดส่อถ้อยสันดานเถื่อน
 เหล่าหัวใจก็จัดการด้วยฟันเพื่อน มือที่เปื้อนโสมมโถมกระทำ
 ลิ้นเสียดปิ่นดั่งเปรี้ยวสำเนียงโหด กระสุนโหดเจาะร่างล้มผางคว่ำ
 ร่างน้อย ๆอนิจาตาดำดำ ก็ผล็อยร่วงโรยร่วงเกลื่อนดิน
 เลือดละเลงละลามสนามหญ้า แม่โดมสูงเสียดฟ้าก็หมองสิ้น
 หยดน้ำตาแม่โดมก็โลมริน เทวษถวิลนัก-ไอ้อาดูร
 จดจำจารในหัวใจลึก ว่าครั้งหนึ่งเพลงศึกเหล่าอสูร
 มันก่อกรรมทำเข็ญเป็นข้อมูล ที่แนบแน่นและพอกพูนเพื่อทวงคืน
 เยาวชนหนุ่มสาวที่กราวร่วง หลับเกิดเพื่อนอย่าหวังที่ขมขื่น
 ผู้อยู่หลังยิงเจินจัดขึ้นหยัดยีน จัดขบวนเกลียวคลื่นทลายมาร
 บทเพลงที่ถูกหั่นในวันนั้น มือใหม่จะพลิวสั้นอย่างฉาบฉวย
 และมือนี้ประชาชนจะชัชชาญ แค้นคอสัตว์ประจានเพื่อทดแทน
 ไม่มีแล้วที่แม่โดมจะโถมนี้ส เพราะรืพลพลังจัดนับหมื่นแสน
 ด้วยศรัทธาท่วมท้นล้นดินแดน จะพังแผ่นหินผาลงคราดรีน..
 (คมสัน พงษ์สุธรรม)

“๖ ตุลาคมรัก”

ไม่เคยเห็นก็มาเห็นเป็นเช่นนี้ ไม่เคยมีก็มามีฝูงสัตว์ป่า
 ไม่เคยรู้จักรู้ชัดถนัดตา ภาพแห่งการเข่นฆ่า ณ ครานั้น
 ว่าบงการบัญชาจากป่าเถื่อน ที่ลางเลือนเพราะสับสนสยของขวัญ
 ก็รู้เช่นเห็นธาตุโดยทั่วกัน ลึกในความจริงนั้น-มันคือใคร?
 ยุงส่งสมุนสกุลทาส กลอุบายอุบาทว์ลูกกลมใหม่
 ที่ตีบตันปัญญาทรมาก็ตามไป เหมือนสัตว์เลี้ยงเขาขุนไว้ใช้แสดง
 พวกเต่าดำติดใต้กองบงกช ก็มีดหมดมืดมันไม่เห็นแสง
 ดวงตาที่ผ่านธรรมเคยสำแดง สิโง่งามิจะแจ้งหนทางธรรม
 ไอ้สยามยามสยของบนกองเลือด ทะลักเดือดมรสุมรุมกระหน่ำ
 แดงดาดจดจาดซ้ำเหมือนลำนน้ำ ทะลักล้าเหมือนท่าบทะเลงทลาย
 กระสุนเถื่อนเฉือนชีวิตลงปลิดทิ้ง ผู้อยู่หลังก็เจ็บสิ่งมิรู้หาย
 เพื่อนเจ็บปวดก็เจ็บแสบแทบวางวาย เพื่อนล้มตายเหมือนสายใจจะขาดตาม
 ผนึกแน่นแค้นคั่งมันฝังลึก ส่วนหนึ่งในสำนึกนั้นเหยียดหยาม
 อีกสำนึกเดินหน้าพยายาม เปิดโปรงความทรมานทุกวงงาน

ยิ่งฆ่ายิ่งงองามทางความคิด
 ยิ่งฆ่ายิ่งเร้าแรงให้เบ่งบาน
 จะเสพทิพย์สัจธรรมจดจำมั่น
 จะสอยดาวสาวเดือนลงดินแดน
 ไม่มีวันลดน้อยหรือถอยทัพ
 วันที่ปืนก้าวร้าวเสียงกราวครืน
 แต่ละคนแต่ละคนที่หล่นร่วง
 พอตีบพิบล้มลงก็ผุดพราย
 ระหว่างความเลวดีที่มองเห็น
 สุดเส้นทางธรรมที่คิดคด
 มีแต่เส้นทางธรรมที่ล้ำเลิศ
 ความดีงามยามเย็นมีรู้อย่าง
 ๖ ตุลารำลึกอย่างลึกล้ำ
 จัดพลังเป็นระบบทบทวนงาน

ยิ่งฆ่ายิ่งทวงสิทธิ์ที่สืบสาน
 ยิ่งประสานแสนปิ่นเรียกคืนแดน
 จะฝ่าฟันอุปสรรคอย่างหนักแน่น
 จะยกแผ่นดินพสุธาขึ้นมายืน
 ถึงดาวดับก็จาดาดตามาดคืน
 จะหวนคืนมาสู่ศัตรูร้าย
 แต่ละดวงแต่ละดวงที่ร่วงหาย
 กอพิชพันธุ์แผ่ขยายมาแทนทด
 มันจะเป็นเหตุการณ์ที่ปรากฏ
 อภัยจะกลบหน้าเวลาตาย
 ต้นธารเกิดหลักแหล่งแห่งความหมาย
 มีรู้ดับลับหายไปตามกาล
 โดยกำหนดจดจำที่ราวฉาน
 เพื่อกำหนดบทสังหารสัตว์ในคน..
 (คมสัน พงษ์สุธรรม)

“น้ำป่า”

ดาร้อยดวงร่วงดับลับไปแล้ว
 เป็นลำน่าน้ำเจ้าพระยามานับปี
 ดินสอโตมกระดากฟ้าจารึกเลือด
 เจ้าพระยาแดงซำค้ำซุ่นเคือง
 ไบโพธิ์ร่วงหล่นกราดลงตาขี้น
 ราวปลิดใบหล่นคว้างลงกลางลาน
 แต่ดวงดาวพราวฟ้าดารดาก
 เมื่อดาวแดงเด่นอยู่ภูชีวิน
 คลื่นลูกใหม่พรั่งพรูสู่ทักษิณ
 ทิวบรรทัดรับช่วงเป็นรวงรัง
 จากปากปืนประกายไฟไหม้ลามทุ่ง
 จงดื่มเลือดโพธิ์เรียกหนี่คืน
 เมื่อคืนวันผ่นไปในราวป่า
 จากลำน่าน้ำเจ้าพระยาถึงตาปี
 ดาร้อยดวงล่วงดับลับไปแล้ว
 ดินสอโตมกระดากฟ้าจารึกชัย

หูยังแว่ววีรชนกันทวงหนี่
 จากวันที่สัตว์ป่าฆ่าคนเมือง
 จำรอยเชือดชีวินกสิเหลืออง
 ด้วยนองเนื่องน้ำเลือดให้เดือดดาล
 โพธิ์ชราขมขึ้นเกินรำชาน
 ตั้งลูกหลานฟูปร่างลงกลางดิน
 ใครจัดอาจดับได้ทำลายสิ้น
 ไม่ขามกลืนควาเลือดที่เหือดกรัง
 อ่าลาถิ่นทิวมะขามแห่งความหลัง
 ประกาศบึงก้าวไปในทางปิ่น
 นัดต่อนัดหมายมุ่งไม่มีอื่น
 รวมพลังพลิกผืนธรณี
 กาลเวลาก็พิสูจน์ซึ่งศักดิ์ศรี
 สัจธรรมไม่มีวันปราศัย
 แต่ดาวแดงแสงแว่วไม่หวนไหว
 เมื่อน้ำป่าบ่าไหลกลับไปเมือง
 (ส.ชาลีปี ๓)

“สดุดีวีรชน ๖ ตุลา”

ดาวร้อยดวงที่ร่วงหล่น
 อับจนสิ้นจรัสศรี
 สองมือเปล่าต่อสู้กู้เสรี
 จารึกวีรกรรมไว้แน่นใจคน
 สดุดีวีรชน ๖ ตุลา
 หยัดท่ายทำฝ่าฟันหมู่มารผจญ
 ฟ้าทองของมวลประชา
 โลมเลือดแดงทาเพื่อเพื่อความหวังยืนยง
 ใจของเธอผู้กล้าแกร่ง
 ดั่งตะวันแดงไม่มีวันดับแสง
 จะก้าวตามรอยโคมทองส่องชี้ทาง
 เพื่อสรรค์สร้างเอกราช – ประชาธิปไตย.

(ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง)

“ขบวนการ ๑๔ ตุลา”

๑๔ ตุลา	๑๔ ตุลา
เยาวชนหาญกล้า	ต่อสู้ชิงชัย
เพื่อเอกราช	ประชาธิปไตย
เพื่อประเทศไทย	เพื่อมวลประชาชน
หลังเลือดอุทิศ	พลีทั้งชีวิต
รณรงค์เพื่อสิทธิ	ศักดิ์เสรีชน
ล้มทรราช	อุบาทว์ร้ายล้น
เลือดวีรชน	หลังโลมแลกมา
ไซโย วีรชน	สดุดี วีรชน
ยืนหยัดอดทน	ตายอย่างหาญกล้า
เสริมสามัคคี	กรรมกรชาวนา
เยาวชนนักศึกษา	ต่อสู้เพื่อไทย.

(ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง)

“วีรชนรำลึก”

ถึงอยู่ห่างต่างถิ่นแผ่นดินแม่
 ด้วยเลือดเนื้อและชีวีขอพลี
 นึกถึงผองน้องพี่ที่ทุกข์ยาก
 สู้ดทนสู้ลำบากตรากตรำ
 นึกถึงเหล่านักรบที่หาญกล้า
 จะหนาวเหน็บเจ็บปวดทารุณ
 นึกถึงเพื่อนที่ล้มหายวายชีวา
 คราบเลือดคราบน้ำตาที่เกรอะกรัง
 และถึงหกตุลาคราสุดท้าย
 มีเพียงสองแขนเปล่าเขาแซะเขื่อน
 มีอะไรเหลือให้อีกไหมหนอ
 คือความแค้นคั่งอยู่ทุกนาที
 จะขอจดจำเลือดและน้ำตา
 เป็นพลังส่องฉายอยู่ภายใน
 ชัยชนะของเราอยู่เบื้องหน้า
 ด้วยสองมือสองแขนเรานี่เอง
 จะไม่ยอมแพ้พ่ายกรายหนี
 ดังเช่นที่วีรชนทุกคนทำ
 มีแต่ซากความหมองหม่นทนชอกข้ำ
 ผลที่ทำกลับได้แก่นายทุน
 เข้ารอนราษฎรต่อหน้าห้ากระสุน
 แต่ในใจคงกรุ่นด้วยพลัง
 เมื่อสิบสี่ตุลาแต่ทนนหลัง
 ยังคงฝังใจอยู่มิรู้เลื่อน
 ศพกระจายเกลื่อนไปหาใดเหมือน
 กลับบิดเบือนเช่นหมาไม่ปราณี
 คงแต่น้ำตาคลอเป็นสักขี
 มิรู้ที่เหือดแห้งแล้งจากใจ
 วีรชนคนกล้าทุกสมัย
 เพื่อต่อสู้ต่อไปไม่วันเกรง
 จะเอาเลือดมันออกมาผู้ข่มเหง
 แล้วละเลงล้างแผ่นดินให้สิ้นทราม
 (ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง)

“ตุลาชัย”

ราชดำเนินเดินไปหมองใจทั่ว
 รถถังเรายังยืนท่ามือเปล่า
 ชีพพลีไป เพียงใจหวังชัยขึ้น
 บัง ๑ ชีวาทังโบไม้หล่น
 มันป็น ใช้ปืนตอปปืนล้างไป
 ยิ่งล้มยิ่งลุกยิ่งทุกข์ปลุกขวัญมันคง
 เลือดไทยโลมลงดินครั้งยิ่งใหญ่
 บัง ๑ ปืนดังสะท้านมาลั่น
 สัตว์สังข์รว ปืนผา ฆ่าผองเรา
 สิทธิของเราต้องเอาต้องหวงทวงคืน
 สิทธิคงคืนมาไว้ให้ผองชน
 บีม ๑ เพื่อนล้มเลือดสาดสิ้นใจ
 ปืนข่มหัวใจเหล่าวีรชนไม่ลง
 ชูธงขึ้นชิงชัย
 ตุลาชัยจำไว้ให้นัรันดร
 ชัย ๑ เราหันฟันฝ่าควาชัย
 (ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง)

“หนี้เลือดหกตุลา”

รำลึกถึง ๖ ตุลา ปี ๑๙	ผ่านมาน้ำตารินไหล
โศกความแค้นยังฝังดวงใจ	ต้องจารึกไว้ไม่มีวันลืมเลือน
เพื่อนชายหรือว่าเพื่อนหญิง	พวกศัตรูมันยังไม่มีความเมตตา
จับเผาแขวนคอเช่นฆ่า	ประชาเรือนแสนเคียดแค้นทวี
สักวันหนึ่งจะต้องเห็นดี	เราต้องคิดบัญชีหนี้เลือดกับพวกมัน
พวกเรทหารจับปืนให้มัน	บุกหน้าฝ่าฟันต้องแปรความแค้นให้เป็นพลัง
คอยฟังเถิดหนาพี่น้อง	พวกชนชั้นปกครองจะต้องลงบัลลังก์
พวกโจรทมิฬฟาสซิสต์โง่งง	ประชาจะฝังพวกมันให้สิ้นแผ่นดิน
	(ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง)

“รอยแค้น ๖ ตุลา”

เห็นเพื่อนล้มลงเลือดหลังรินไหล	แสนแค้นดวงใจเหลือจะบรรเทา
ชื่นใจต่อหน้าแขวนคอไฟเผา	เพื่อนเรายังสู้สู้อย่างไม่หวั่นไหว
ไม่ยอมก้มกายให้เหล่าทรชน	สู้จนชีวาต้องดับสิ้นไป
โถมกายเพื่อสร้างหนทางเอาไว้	ให้เราก้าวไปผองไทยสิ้นทุกข์ลำเค็ญ
ยังฝังตรึงภาพ ๖ ตุลา	ด้วยความแค้นแน่นอุราจึงมาจับปืนเข้าเป็น
ทหารประชาอยู่ป่าตั้งหน้าบ่าเพ็ญ	เร่งศึกษาเพื่อจะไปชนแก้แค้นแทนวีรชน
เพื่อมวลประชาได้สุขสบาย	ชีพนี้พลีให้เพื่อประชาชน
ขอให้เพื่อนอย่าได้หวั่นกังวล	จะขอสู้จนท้องฟ้าสีทองผ่องอำไพ
	(ส.โพธิ์)

“หกตุลา”

หกตุลาปวงประชาทั่วแดน

หนุนแน่นยืนหยัดเป็นสายธาร
รวมใจคัดค้านต้านเผด็จการ
จิตใจกล้าหาญไม่กลัวความยากความตาย
ศัตรูโจมจู่เข้าล้อมปราบ
หมายฆ่าการบให้มลาย
ปัง ปังล้มยิงฆ่าอย่างโหดร้าย
ระเบิดทำลายเลือดเนื้อเพื่อนเรากระเซ็น

เลือดเพื่อนเลือดเพื่อนหลังไหลหลังไหล
 ยังฝังใจเราไม่วายวัน
 ปราบปราบปราบปรามอย่างเลือดเย็นเลือดเย็น
 กวาดล้างจับหนุ่มสาวเด็กเล็กและคนชรา
 หกตุลาเป็นบทเรียนยิ่งใหญ่
 สอนให้เราเข้าใจแล้วว่า
 เอกราชประชาธิปไตยนั้นหนา
 ทางเดียวได้มานั้นคือลุกขึ้นจับปืน
 หนีเลือดหนีเลือดหนีแค้นหนีแค้น
 จะอัดแน่นรอวันเรียกคืน
 ถือปืนเข้าโคนมันให้มันลืมหืมครืน
 ด้วยจิตใจด้วยจิตใจและด้วยปืนและด้วยปืนมันคงหยดยืนกู้ชาติและประชาชน
 ข้างหน้าเรานาคตงตงงาม
 สงครามนำชัยให้ทุกคน
 พวกศัตรูนับวันยิ่งอัปจน
 เราประชาชนจะต้องได้ชัยชนะนอน
 (ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง)

“พิราบแดง”

กลุ่มเมฆร้ายปกคลุมฟ้า	๖ ตุลาเลือดนองดิน
เผด็จการใจทมิฬ	ปลิดชีวิตเจ้าจากไป
พิราบขาวเจ้าเรียกหา	ปรารถนาสิทธิเสรี
ถูกเข่นฆ่าถูกย่ำยี	หนีเลือดนี้ ขอทางคืน
ความคับแค้นในครั้งนี้	จงแปรเปลี่ยนเป็นพลัง
ให้กล้าแกร่งดุจตั้งพายุโหม	จับอาวุธขึ้นสู้
เราจะยอมสู้ตาย	แม้ชีวาจะวายเราก็ยอมพลี
ติดปีกจากนาคร	สูดงดอนภูผาใหญ่
พิราบขาวบินมาไกล	สู่ทางใหม่ในพนา
บินต่อไปในห้วงหา	จากสีขาเป็นสีแดง
อาบด้วยแสงแห่งตะวัน	บินฝ่าฟันพันธนา
เปลี่ยนเสียงร้องเป็นเสียงปืน	จะหยดยืนสู้ต่อไป
ภราดรความเป็นไท	เกิดขึ้นได้ด้วยเสียงปืน
	(ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง)

“วีรกรรม ๑๔ ตุลา”

สดุดีวีรชนหาญกล้า
ลูกไทยทั่วปฐพี
รักสิทธิ์อิสระประเทือง
ไม้อัฐเหล็กขุดกรวดหิน
เพื่อนล้มเลือดสาดขาดใจ
นักเรียนนิสิตนักศึกษา
สดุดีวีรชนของไทย

๑๔ ตุลาคมมหาสามัคคี
รุกร่วมโจมตีทรราชครองเมือง
เสรีจรัสเรื่องรักชาติยิ่งเหนือชีวิน
สู้ปืนหมิพไม่หวั่นไม่เกรงไม่กลัวผองภัย
เราหนุนขึ้นไปชูธงสะบัดกู่อิสร
ผองมวลประชาสร้างวีรกรรมยิ่งใหญ่
กล้าหาญยิ่งใหญ่สถิตคู่ไทยนิรันดร์
(ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง)

“จากลานโพธิ์ถึงภูพาน”

ดินสอโดมธรรมศาสตร์เด่นสู่ศึก
หกตุลาเพื่อนเราล่วงลับ
เรามีเพียงมือเปล่ามันล่อมปราบ
เสียงเหมือนแตรงานศพซบสิ้นใจ
มันตามจับตามฆ่าล่าถึงบ้าน
เราอดทนถึงที่สุดก็สุดทน
อ้อมอกภูพานคือชีวิตใหม่
จะโค่นล้มไล่เฉดเผด็จการ
สู้กับปืนต้องมีปืนยันกระหน่ำ
จรรยาผู้นำประชาสู่ฟ้าทอง
ในวันนี้ลานโพธิ์ธรรมศาสตร์อาจเงียบหงอย
วันกองทัพประชาชนประกาศชัย

ได้จารึกหนี่เลือดอันเดือดดับ
มันแค้นคับเดือดระอุออกฟูเฟ
ระเบิดบาปกระสุนบ้ามาสาดใส่
สนามหญ้าคลั่งกลืนอายควาเลือดคน
อ้างหลักฐานจับเข้าคุกทุกแห่งหน
จึงเปลี่ยนหนทางสู้ขึ้นภูพาน
คือมหาวิทยาลัยคนกล้าหาญ
อันธพาลอเมริกาอย่าหวังครอง
พรรคชั้นนำตะวันแดงสาดแสงส่อง
กรรมมาชีพล้มกลองอย่างเกรียงไกร
ก็เพียงช่วงรอคอยสู่วันใหม่
จะกลับไปกรี๊ดเลือดพาลล้างลานโพธิ์
(วีรวัฒน์ วรรณยางกูร)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“สดุดีวีรชน ๑๔ ตุลา”

วีรชนเลือดเข้มข้นด้วยรักชาติ
 สู้ทรราชมุ่งกู้ชาติอย่างอาชาวนา
 ฝ่าห่ากระสุนหนุ่นเนื่องเป็นสายธาร
 เผด็จการไม่อาจต้านพลังร่วมสามัคคี
 วิญญาณรักอิสระตราตรึงจิต
 อำนาจฟาสซิสต์หมายมุ่งพิชิตไม่เคยถอยหนี
 เลือดแดงรินไหลทาทาบอาบปรุพี
 เกียรติเกริกก้องทั่วธรณีเสียงสดุดีกังวาน
 ประวัติศาสตร์ของชาติไทยจารึกไว้
 สิบสี่ตุลวันยิ่งใหญ่เลือดไทยกล้าหาญ
 สิบทศจดจิตใจเทิดทูนอุดมการณ์
 เพื่อเอกราชยืนนานประชาธิปไตยคงไว้คู่แผ่นดินไทย
 (ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง)

“เขียนถึงพี่น้องไทยในต่างแดน”

เขียนถึงพี่น้องไทยในต่างแดน
 เขียนด้วยความคับแค้นและขมขื่น
 เขียนท่ามกลางความมืดของคำคืน
 ท่ามกลางดาบปลายปืนของพวกมัน
 ช่วงสองปีในตึกแดงกำแพงคุก
 ถึงจะทุกข์ไม่เคยท้อไม่เคยหวั่น
 ไม่เคยคุกเข่าขอต่อพวกมัน
 ไม่เคยสิ้นตื่นตระหนกสะทกสะเทือน
 เพราะยืนอยู่ฝายเป็นธรรมด้วยสำนึก
 เหมือนเสาหลักปักลึกไม่เขยื้อน
 ฝายธรรมยั้งนับวันสันสะเทือน
 เพราะพี่เพื่อนร่วมเคลื่อนไหวในต่างแดน
 ได้ปลุกเร้าจิตใจอย่างใหญ่หลวง
 แก่ผู้รักชาติทั้งปวงนับล้านแสน
 ได้เกิดเกียรติประเทศไทยในต่างแดน
 เป็นตัวแทนมหาประชาชน

ได้หนุนช่วยประสานการต่อสู้
 ร่วมกระหน่ำศัตรูอย่างได้ผล
 ศัตรูร้ายมารทมิพจึงตื่นรน
 เหมือนกับคนที่ดำดินก่อนสิ้นใจ
 ถึงแม้อยู่ห่างถิ่นแผ่นดินแม่
 ก็ห่างแต่เพียงกายนั้นไซ้ใหม่
 ความสำนึกได้หล่อหลอมดวงใจ
 เป็นหนึ่งเดียวกับมวลไทยในแผ่นดิน
 เมื่อมวลชนสุดเจ็บบวดแสนรวดร้าว
 กลิ่นเลือดคาวคลุ้งอยู่ไม่รู้สิ้น
 หกตุลมหาโหดโชนดมมิพ
 เลือดรักไทยไหลท่วมถิ่นแผ่นดินเรา
 ทุกเขตถิ่นแผ่นดินไทยเคยใสสด
 กลับมืดมิดไปหมดสุดซึ้งเศร้า
 ไอ้ดอกไม้ประชาธิปไตยในวัยเยาว์
 ถูกมันเอาปืนกระแทกชนแหลกราญ
 พี่น้องจึงร่วมต่อสู้เพื่อกู้ชาติ
 สู้ฟาสซิสต์ทรราชอย่างอาจหาญ
 ร่วมพลังสร้างสังคมอุดมการ
 บุกเบิกงานที่ล้ำค่าสู่สากล
 ขอศึกษาจิตใจของเหล่าน้องพี่
 ขออวยพรอย่าได้มีความหมองหม่น
 สุขภาพแข็งแรงทุกทุกคน
 เร่งทวงหนี้ให้วีรชนเดือนตุลา
 ฝากขอบคุณอย่างจริงใจไปถึงมิตร
 ที่ร่วมส่วนชีวิตอันล้ำค่า
 คอยเคลื่อนไหวหนุนช่วยอยู่เรื่อยมา
 จะขอจารึกจิตใจไปชั่วกัลป์
 อีกไม่นานแสงทองจะส่องโลก
 จะหมดสิ้นความวิบโยคเศร้าโศกศัลย์
 แล้วเราจะได้ร่วมงานประสานกัน
 เพื่อสร้างสรรค์โลกใหม่ให้ไพบูรณ์

(สุธรรม แสงประทุม)

“๖ ตุลา ฯ รำลึก”

๖ ตุลาฯปีหนึ่งเก่า	เมืองไทย
วิกฤตการณ์เป็นไป	อนาถแท้
หญิงชายเจริญวัย	สาวหนุ่ม
ถูกฆ่าปลดเปลื้องแก้	ลากทิ้งตามถนน
ทารุณโหดเหี้ยม	สยองขวัญ
ทรราชย์พิฆาตฟัน	ตัวดี้น
แขวนคอ..ตอกลิ้มกัน	ชั่วใจ
คนเป็นยังไม่สิ้น	จับได้ไฟสุ่ม
กระสุนปืนแฉดเปรี้ยวเปรี้ยว	ประหารคน
ทรราชย์หลงลืมตน	ชั่วช้า
นักศึกษาประชาชน	ตายเกลื่อน
จับเป็นเปลือยคว่าหน้า	ทั่วพื้นลานโพธิ์
หนีตายหนีวายข้าม	เจ้าพระยา
จากท่าพระจันทร์มา	มากร้อย
ลอยคอเต็มคงคา	เพื่อรอด
แรงหมดมีไม่น้อย	สู้พื้นจมหาย
อยู่เมืองถาอยู่ได้	จับตาย
ร้อยพันตะเกียกตะกาย	หลบลิ
รวมกลุ่มกันหญิงชาย	สู้ป่า
อยู่ป่าภูดอยนี้	เสี่ยงสู้ชะตากรรม
อยู่ป่าอยู่ได้ด้วย	อุดมการณ์
บริบูรณ์เรื่องอาหาร	ก่อเกื้อ
ศัตรูบุกรุกราน	สงบสุข
“สากล”ช่วยเอื้อเพื่อ	อยู่ได้ตลอดไป
?.....?	?.....?
?.....?	?.....?
กาลเวลากลับหมดสิ้น	สรรพสัตว์
สรรพสิ่งหมดสมรรถ	ภาพได้
เกิด...แก่..เจ็บ..ตาย..วิญ	จักรแน
วิญญานชนสังวรไว้	สิ่งนี้สัญจรรม

รำลึก...อย่ารำร้อง
รำพัน...อย่าโศกา
รำพึง....อย่าโทสา
อดีต...กลับคืนได้

โหยหา
หม่นไหม้
เคืองโกรธ
ตั้งล้อเวียนหมุน...
(สนิท พลเยี่ยม)

“ตุลา....ตุลา...ตุลา...”

ลตุลาฟ้าแลบแสงแวบวิบ
นีกนานานพาลพาน้ำตาริน
อดีตกาลผ่านมาตุลาเศร้า
เลือดไทยนองหมองหม่นชนวนวาย
ปีหนึ่งสี่..ตุลา..มหาโหด
ถึงหนึ่งเก้า...ตุลา...น้ำตานอง
เป็นรอยภาพพิมพ์ใจไม่เลือนลบ
ฉันทราให้รำพันเสียงสนั่นเครือ
ตุลาเยือน...อีกแล้วคงแคล้วคลาด
จงเลยพ้นผ่านไปไม่แผ้วพาน

ดาวเดือนดับดวงจิตคิดถวิล
กันยาสิ้นกินตูลาน้ำตาพราย
น้ำตาเกล้าควาเลือดไม่เหือดหาย
ไอเสียตายคนดี..ที่หวังปอง
“ปิ่น”ชั่วโฉดเช่นฆ่านาสยของ
ไทยพิน้องสูญหายตายเป็นเบือ
ภาพบัดชบ...ติดตามากแล้วเหลือ
วันสู้เพื่อ...ประชาธิปไตย..ได้แบ่งบาน
เงาอุบาทว์ผีชั่วตัวล้างผลาญ
ปฏิวัติรัฐประหารจงผ่านไกล
(ชัดเจน ผ่องศรี)

“การเดินทางของนกพิราบ”

วันก่อนนี้
เจ้าพระยาไหลเอื่อยเรื่อยเรื่อยไป
พิราบขวยรังเริงร้างนพ้ากว้าง
ชี้นำสู่โลกงามของความดี
เจ้านกแสงตะวันยังฝันว่า
เมื่อมนุษย์หยุดแก่งแย่งดิ้นรน
วานนี้
เจ้าพระยาที่ไหลเอื่อยเอื่อยเอื่อยนั้น
บทเพลงโพธิ์ระบัดใบจบไปแล้ว
และ ซอกมุม สนาม ถนน ตึก ถนนทาง
เสียงการบุกรุกฐานการเช่นฆ่า
เสียงหัวเราะเสียงปรามาสกล่าวด่าร้าย

ดอกจำปียังแย้มบานริมธารใส
โพธิ์ยังระบัดใบคล้ายดนตรี
แนะแนวทางประชาในทุกที่
เปี่ยมด้วยสิทธิ์ศักดิ์ศรีเสรีชน
วันข้างหน้าจะแจ่มใสไม่สับสน
กลับต้นต้นสูดาวดวงเดียวกัน
ดอกจำปีกลับโรยราเหมือนว่าฝัน
เพียงชั่ววันกลับแดงเรื่องเจือเลือดจาง
เหลือเสียงแผ้วสะอื้นสะอื้นทำรอบลานกว้าง
ทุกตารางแผ่นดินที่มีคนตาย
เสียงโหยหาเสียงปิ่นก้องเสียงร้องไห้
ยังกังวานประสานสายในลมพา

นกสีเหลืองวันนี้ไร้ชีวิต
ถูกตอกอกเลือดอาบคราบน้ำตา
เจ้านกแสงตะวันจึงฟื้นค้ำ
แสงดาวแห่งศรัทธาที่เคยชี้นำ
นกพิราบจงหลบลิ้นเข้าป่า
รู้แต่ต้องร่วมแรงให้แกร่งไกร
กลับมาฟาดกลับมาฟันอธรรมผอง
ช่วยผู้ล้มให้ลุกยืนฟื้นชีวี

สูญเสยสิทธิ์เสรีที่ไผ่หา
ถูกแขวนคอ เผา ชำ ทารุณกรรม
ในท่ามกลางการชนฆ่าบ้ำระห่ำ
หรือหิวหว่าเจียนดับอยู่กับใจ
หมดเวลาจะหม่นหมองหรือร้องไห้
เพื่อจะกลับมาใหม่ในพุงนี้
ขับน้ำตาและเลือดนองให้นองฟี่
สร้างฟ้าที่เป็นสีทองด้วยสองมือ
('ชา วดี)

“กรรมสนองกรรม”

ตัวอย่างมีชี้ชัดประวัติศาสตร์
มองคนเป็นเช่นหมามุ่งทารุณ
มันจ้อราษฎ์บังหลวงเพราะดวงส่ง
ใครคัดค้านมันจับรับทุกขันธ์
ข้าวของแพงแรงร้ายแทบตายชัก
แต่พวกมันนั้นเองร้องเพลงพราง
เราเรียกร้อง “ธรรมบุญ” จะใช้
ม. สิบบเจ็ดเด็ดขาดหนึ่งมาตรา
แล้วกรรมนั้นมันก่อนมันก็รับ
อำนาจใช้ไม่เป็นเป็นแต่ยิง
หากมันได้ใช้ “ธรรม” เป็น “อำนาจ”
เพราะ “อำนาจ” มันเป็นเป็น “ธรรม” ไป

ถือ “อำนาจ” เป็นธรรมต่ำสกุล
ลืมนบาบุญบัตสี่อัปรียัคณ
รวมสองวงศ์ตระกูลเพิ่มพูนผล
สำแดงตนเหนือกฎหมายหมดยาง
มันกลับผลึกพ้อคำว่ามีสง
พ้อคำต่างตามตูดขูดประชา
มันบอกกบฏได้...ทุค...ไ้อบ้ำ
มันเอามามอบเราเศร้าใจจริง
ต้องตอกอับอาวุธสูญทุกสิ่ง
เลยต้องวิ่งออกนอกชอกซ้ำใจ
มันก็อาจอวดผู้อื่นอยู่ได้
จึงต้องใช้กรรมชั่วของตัวมัน
(ส.เชื้อหอม)

“เกลียดดาว:ค่าแห่งประชาธิปไตย”

วิปโยคโคกอาลัยหมองไหม้จิต
ทั้งนักเรียนประชาชนเกลื่อนกล่นมลาย
เพื่อเรียกร้องรัฐธรรมนูญเพียบพูนค่า
เพื่อขจัดตัดต่อธรรมพรั้เมามัว
สำเร็จผลล้นเลิศบรรเจิดจรัส
เทอดวีรกรรมล้ำค่าคู่ชาติ

ไอ้บัณฑิตนักศึกษาชีวาสลาย
ลุ่มอบกายมอบชีวิตไม่คิดกลัว
เพื่อประชาธิปไตยของไทยทั่ว
เพื่อเป็นรั้วป้องชีวิตสิทธิ์เสรี
โสมมนัสทั่วไทยสดใสศรี
เกียรติทิวี่นำวิญญาณผ่านฟ้าเทอญ
(อัครักษ์)

“เกล็ดดาว : แด่รัฐธรรมนูญ”

ที่สิบสี่ตุลารวันมหาวิปโยค
 ดุจไปไม้ทับถมต้องลมเบา
 คือเหล่ากวีชนนามคนกล้า
 เพื่อได้มาเสรีธิปไตย
 อย่าให้วันเช่นนี้มีอีกหน
 โศกสุดโศกเศร้าใจไม่ประวิง

ดวงใจไทยทั้งโลกต้องโศกเศร้า
 โดยร่วงแล้วร่วงเล่าชบเซาไป
 เลือดน้ำตาบ่าล้านชนร้องให้
 ของชาติไทยทุกทางอย่างแท้จริง
 ให้ผ่านพ้นเกิดหนอต่ทุกสิ่ง
 ที่ยากยิ่งจะเลยละสตุดี
 (วราภรณ์ อมรศักดิ์)

“เกล็ดดาว : แด่วีรชน”

หยาดเลือดไทยไหลหลังคราครั้งนี้
 เมื่อประชาชนเอา “เลือดเข้าแลก”
 วีรชนคนไทยเลือดไหลสาสด
 สิทธิเสรีภาพของผองปวงชน
 เจ้าพระยา ยังไหลไม่แห้งเหือด
 ใครล่วงล้ำอำนาจ มาตรามั่นมา

หมายถึงชีวิตหลายลูกกลายแหลก
 ผลลัพธ์แปลกตรงกระชากหน้ากากคน
 ทุกหยดหยาดยอมพลีร่างบ่ป็น
 ได้มาบนเลือดอาบคราบน้ำตา
 ดังสายเลือดวีรชนล้นล้ำค่า
 ชาวประชาไทยแท้สู่แค่...ตาย
 (ร.รุ่งโรจน์ “สวนสวรรค์กวีศิลป์”)

“เกล็ดดาว : แด่วีรชนไทย”

ท่านจากไปในความดีที่เราเห็น
 ค่าคุณงามความดีที่ตราตรึง
 ท่านจากไปในความดีที่เรา
 ภาพความหลังยังจำยังพำรำเตือน
 ถึงตัวตายแต่ชื่อท่านลือเลื่อง
 ถึงท่านที่ร่วมพลังเลือดหลังริน

สมแล้วเป็น “วีรชน” ชาติกันถึง
 ยังเป็นหนึ่งประทับใจไม่ลืมเลือน
 สมแล้วสู้ด้วยเลือดร่างเชือดเฉือน
 จำท่านเหมือนมีชีพอยู่คู่ฟ้า – ดิน
 ทิวทั้งเมืองไทยเราเฝ้าถวิล
 ขับไปสิ้น “ทรรราชย์” จากชาติไทย
 (มนต์ เมธิกุล)

“เกลียดดาว : แต่อาจารย์จีระ บุญมาก”

สิ่งหลงเหลือของชาติเปื้อนหยาดเลือด
เคียดคูโลง, พวงหรีด, ม่าน ร้าวรานใจ
“ชาวลา” ลับลวงแก้วดวงหนึ่ง
“วีรชน” บนสมัยแห่งภัยพาล
ท่ามประชาธิปไตยกับไฟบาป
โลกทั้งโลกโศกประทุ – สุดดี
กราบคุณพระปกป้องประคองรับ
ธนาสวรรค์สันติสุขทุกเวลา

ชีพถูกเชือดปลิดปลงสิ้นสงสัย
ภาพตั้งไว้เบื้องหน้า โอ้! อาจารย์
แลกลิ่งซึ่งซึ่งคำมหาศาล
โลกสะท้อนเห็นบนหนวาก็คราวนี้
สะท้อนทาบความหม่นไหม้ไว้ทุกที่
มอบแต่ชีวิตเชือดเลือดน้ำตา
ช่วยซ่อนซบวิญญูผู้สูงค่า
ศิษย์ถ้วนหน้าอาลัยไม่รู้เตือน
(อรพร เทพวิทักษ์กิจ)

“เกลียดดาว : พลัง”

เมื่อไม่มีทางเลือกเป็นอย่างอื่น
จึงลุกฮือรวมพลังทั้งชาติไทย
ถูกปืนไกลไลยิงกลับยิงบ้า
หวังธำรงอิสระและเสรี
ความสูญเสียครั้งนี้มีอจนับ
ล้างอำนาจทรชนเหล่าคนพาล
วีรกรรมเด็กไทยในครั้งนี่
พลีชีวิตแลกประชาธิปไตย

ก็สุดฝืนทนต่อรอไม่ไหว
สู้โดยใช้มือเปล่าตราสันติ
วิ่งดาหน้าเข้าใส่ไม่ยอมหนี
ให้คงมืออยู่คู่ไทยไปชั่วกาล
แต่ก็กลับได้มามหาศาล
จนชมชานหนีเปิดเตลิดไกล
ทั่วโลกต่างสดุดีว่ายิ่งใหญ่
ควรสร้างไว้ “อนุสาวรีย์วีรชน”
(เลือดไทย)

“เกลียดดาว : วีรชนที่รักจากดวงใจ”

“ประชาธิปไตย” ได้ด้วยเลือด
กว่าจะจำคำว่า “วีรชน”
แม้เหตุการณ์ผ่านมาหลายอาทิตย์
“ทรรายย์” ชาติชั่วหัวใจปลิง
เพราะพระบารมีที่ปกเกล้า
บาปที่มันนั้นก่อข่อยาคลาย

ชีวิตเดือดดาลดับกับถนน
ต้องปีปนเป็นเบือเมื่อถูกยิง
อิทธิฤทธิ์แรงแค้นมันผีสิง
เด็กผู้หญิง...ยังฆ่าหมาต้องอายุ
ช่วยชาติเรารอดพ้นคนซบหาย
ตามทำลายล้างมันเห็นทันตา
(ส.เชื้อหอม)

“เกล็ดดาว : สดุดีวีรชนไทย”

เขาต่อสู้กู่เสรีที่ขาดหาย
เขาไร้ศาสตราวุธต้านหุดยัง
เขาเอากายรับฝ่ากระสุน
เขาตายเพื่ออธิปไตยได้คืนมา
เขาต่อสู้กู่ศักดิ์ศรี...เสรีภาพ
เขาสมญา “วีรบุรุษ” “วีรสตรี”

เขายอมตายพลีชีวิตด้วยสิทธิ์หวัง
เขามีเพียงพลังอหังการ์
เขาร่างพรุนเพื่อเสรีที่สูงค่า
เขาเก่งกล้ากว่าใครในปฐพี
เขาเลือดอาบไหลนองเพื่อน้องพี่
เขาคือ “วีรชนไทย” ใจเพชรเออย
(ศิลปินกร วิภัยนภากุล)

“เกล็ดดาว : สดุดีวีรชน”

เคยหมองหมางกลางแคลงระแวงคิด
มูทะลุเดือดถึงเลือดนอง
กลับสู่ทางสร้างควมดีมีคุณค่า
เรื่องเลวร้ายคลายแล้วจงแล้วไป
ผู้ยอมพลีชีวันโลกสรรเสริญ
ใครละโมภโลกโกรธหลงบาปลงทัณฑ์

หลงทำผิดปลิดชีวน่าสยอง
ไทยพี่น้องวิบโยคโคกเศร้าย
ไว้ดีกว่าสร้างเวรเป็นไหนไหน
เพื่อผองไทยสามัคคีมีต่อกัน
บุญเชื่อเชิญดวงวิญญาณผ่านสวรรค์
ต้องมีวันถึงฆาตพินาศเอง
(ศรีเพ็ญ กาศมณี)

“เกล็ดดาว : สดุดีวีรชน”

เลือดไทยหยดรดที่ตรงไหน
ต้องถูกใส่ไปจากจากปากแผ่นดิน
คนกบฏกดต่อชาติศาสน์กษัตริย์
ถูกสาปแช่งชิงชังทั้งพารา
สดุดีวีรชนคนของชาติ
“รัฐธรรมนูญ” ไม่ควรมีแต่พาน

โปรดรู้ไว้ทรราชย์ชาติใจหิน
หวนคืนถิ่นอย่าหมายเยียมกรายมา
ความวิบัติจะตามติดประชิดหน้า
แม้แต่ฟ้ายังลงโทษไม่โปรดปาน
ได้ประกาศให้ประจักษ์เป็นหลักฐาน
ขอวิญญาณท่านทุกดวงหมดห่วงใย
(ทวีป คล้าประเสริฐ)

“เกลียดดาว : สดุดีวีรชน”

อยู่ไกลกรุงมุ่งจิตติดตามข่าว
 เดินขบวนชวนหาประชาธิปไตย
 ที่สิบสี่มีมาตุลามาส
 ชีวิตร่อยพลอยขาดพระราชเอา
 นักศึกษาประชาชนคนอุทิศ
 ความปรีชากล้าหาญสุดผ่านเลย

ฟังเรื่องราวนักศึกษาเล่าเมื่อ
 เจตนาได้รัฐธรรมนูญก็ถูกละ
 วันอนาถนาบจิตดุจพิษเผา
 แต่นานเนาชาติไทยยังไม่เคย
 เสียชีวิตเพื่อที่เสรีเผยแพร่
 ขอเอื้อนเอ่ยสดุดี...วีรชน
 (ส.ชูเชิด)

“เกลียดดาว : สดุดีแสนอาลัย”

ที่ ๑๔ ตุลาคมใจเหงา
 เพื่อนของเราล้มหายตายเป็นเบือ
 ไม่มีทางต่อสู้อุณาถ
 เพื่อแลกสิทธิ์เสรียอมพลีกาย
 เพื่อนจงสู้สุดติเถิดที่รัก
 โลกบูชาสามัคคีนี้เกรียงไกร

วันซึ่งเราวิบโยคโศกเศร้าเหลือ
 ตกเป็นเหยื่อให้เขายิงทั้งหญิงชาย
 ถูกปืนสาตซ้ำใส่โอ้ใจหาย
 เพื่อทำลายยุคทมิฬให้สิ้นไป
 โลกประจักษ์วีรกรรมล้ำสมัย
 ต่างพร้อยใจสดุดีว่า “วีรชน”
 (โกศล สุวรรณโชติ)

“ข้าขอสดุดีวีรชน”

ข้าขอสดุดีวีรชน
 แม้ชีวิตก็ไม่คิดความเสียดาย
 ทำให้ไทยได้เสรีมีเอกภาพ
 มั่นคงเข้มแข็งไม่เกรงกัน
 บัดนี้เราได้มา “ประชาธิปไตย”
 ปกครองกันด้วยสามัคคีไม่มีจาง
 เสรีภาพที่ได้มาในครานี้
 เป็นผลมาจากวีรชนคนจนกรรจ์
 ข้าขอให้วีรชนวีรชน
 จงเสวยสุขเกษมเปรมปรีดี

ที่นำตนเข้าสู่ศัตรูทั้งหลาย
 ต้องวางวายปลิดปลงลงด้วยกัน
 พันจากบาปที่เราเฝ้าโศกศัลย์
 แม้ชีวิตแทบย่อยยับถึงอับปาง
 ให้คนไทยมีจิตคิดสะสาง
 ถือแบบอย่างประชาธิปไตยที่ใช้กัน
 ด้วยชีวิตที่เราเฝ้าโศกศัลย์
 เข้าฟาดฟันต่อสู้อันไพรี
 ทั่วทุกคนที่ได้ถวายเป็นชีวิต
 สติที่แดนสวรรค์วิมานเอ๋ย
 (ฉลวย พิชัยศรทัตต์)

“คำวอน...พร้อมพรปีใหม่”

อัญเชิญเทพจากสถานพิมานสถิต	โปรดประสิทธิ์ประสาทพรสุนทรสมัย
ไทยทุกคนทั่วทุกแคว้นแผ่นดินไทย	ประสพสุข โชคชัยปีใหม่นี้
ผ่านไปแล้่วปีเก่าเศร้าสลด	โศกกำสรดทั้งไทยในทุกที่
ขึ้นปีใหม่ขออวยพรให้โชคดี	อย่าได้มีทุกข์โศกภัยไร้โรคา
พรปีใหม่ได้แล้วเพื่อนแก้วเอ๋ย	อย่าละเลยลืมนวันเก่าเศร้าหนักหนา
อย่าลืมนเสียวันที่สิบสี่ตุลา	วีรชนและประชาธิปไตย
อย่าลืมนว่ากว่าจะได้หลายชีวิต	ยอมอุทิศเลือดเนื้อแลกมาได้
ขอพวกเราพี่น้องเพื่อนพ้องไทย	ปกป้องไว้คงอยู่คู่พวกเรา
ร่วมใจกันพิทักษ์และรักษา	เชิดชูชาติ ศาสนา และล้นเกล้าฯ
เราจะสุขได้สมเพราะร่วมเงา	ในหลวงเจ้าบารมีพลีคุ้มครอง
เราจะสุขอย่างไรเพื่อนไทยเอ๋ย	หากละเลยประชาธิปไตยให้เศร้าหมอง
ระบอบกษัตริย์ถูกอธรรมยำหมายปอง	เราจึงต้องร่วมรักษาอย่างมั่วเพลีน
	(ธวัช โพธิ์เจริญ)

“เงาตะวัน : จงให้มันใช้บาป”

มันโกงชาติฉกจากล้าหน้าด้านด้าน	มันสังหารคนไทยด้วยใจหิน
มันสูบเลือดเชือดพ่อค่าน้ำตาริน	มันโกงกินทุกทำนองข้าวของแพง
มันรอนลิตสิทธิ์เสรีไม่มีอีม	มันกระหึ่ม น.ส.พ. ย่อท้อแหง
มันก่อกรรมทำผิดฤทธิ์ร้ายแรง	มันกำแหงเหลือนับบริบทพยัมมัน
	(นายกกล้าหาญ)

“เงาตะวัน : ฟ้าใหม่ – ชีวิตใหม่”

สิ้นเหลือบร้ายหมายสูบเลือดเชือดพ่อค้ำ	ปวงประชาชื่นสุขคลายทุกข์เข็ญ
สิ้นค้ำแพงแรงร้อนคงผ่อนเย็น	ความลำเค็ญมีค้อยคลี่คลาย
รัฐคือหลักปักมั่นสรรเสริมสร้าง	ผลงานกว้างก้าวไกลสมใจหมาย
ราษฎร์แผ่เผื่อเอื้ออำนวยช่วยสุตกาย	ชนทั้งหลายสุขสมมาตาตี่รุ่งเรือง
	(นายกกล้าหาญ)

“จารึกไว้ในแผ่นดิน”

เมื่อปีนลั่นพลันร่างก็ร่วงพล้อย
 ชีวิตแล้วชีวิตเหล้าหนุนเข้ามา
 ยามเลือดโลมธรณินถิ่นที่รัก
 อุดมการหาญกล้าเข้าทำทวย
 ดวงใจเธอ
 บริสุทธิ์ผุดผ่องขาวมิตร
 นามของเธอประทับมันขวัญแผ่นดิน
 จารึกอยู่คู่ดวงใจไทยชาติรี
 ราชชัยในมนุษย์สุดสูงส่ง
 อำนวยใจไม่กล้ากลับลอบศรัทธา
 ลบรอยเลือดเซ็ดน้ำตา...มานะมัน
 มือผสานปฏิญาณด้วยดวงใจ

เหมือนใบไม้หลุดลอยสู่พื้นหล้า
 อนิจจา-เธอพร้อมและยอมตาย
 โลกประจักษ์วีรกรรมเลิศล้ำหลาย
 ทรราชเหล่าร้ายตราบพิชิต
 แสนเลิศเลอล้ำค่าศรัทธาสถิต
 เธอแลกด้วยชีวิต-สิทธิ์เสรี
 ตราบสุริย์โรยรินรุ่งรังสี
 เป็นประทีปน้องฟ้าสมศักดิ์ดา
 อุดมการยิ่งยงทรงคุณค่า
 อันเจิดจ้าแจ่มประจักษ์เป็นหลักชัย
 รวมพลังสร้างสรรค์เพื่อวันใหม่
 เพื่อชาติไทยเป็นไทยชั่วดินฟ้า
 (ทวีปวร)

“จากเมื่อกวานั้นถึงวันนี้”

แม้วาระดีปีใหม่นี้
 แม้ทุกสิ่งให้เห็นเด่นตำรา
 ดาบสองคมแฝงสิทธิ์อิสระ
 ไซ้ไม่ถูศัตราแฝงจะแย่งเอา

อริราชไฟรั้งยังมีอยู่
 อาจแฝงอยู่ย้ายเสรีเรา
 อย่าปล่อยปละลิมตัวมัวโงะเขลา
 แล้วใครเล่าถูกกดขี่เหมือนที่เคย
 (อภิสิทธิ์ นรินทรกุล)

“เด็กเอ๋ยเด็กไทย”

เด็กเอ๋ยเด็กไทย
 เห็นอกกลางใต้ผสานสมานมิตร
 ถูกยั้งดับเหมือนกับใบไม้ร่วง
 พลีเพื่อชาติศาสน์กษัตริย์รัฐธรรมนูญ

รักร่วมใจรวมพลังตั้งดวงจิต
 เรียกร้องสิทธิ์เสรีที่เกิดทุน
 สู้ประท้วงด้วยชีวิตปลิดสิ้นสูญ
 โลกอาตุรวิรกรรมจดจำเอย
 (นิมณฑล เวชปาน)

“เด็กเอ๋ยเด็กน้อย”

เด็กเอ๋ยเด็กน้อย	ตั้งตาคอยเฝ้าหา
รัฐธรรมนูญมา	เพื่อประชาธิปไตย
ได้ร่วมจิตร่วมพลัง	ด้วยทุกข์ประดังในใจ
ประชาชนชาวไทย	จะได้สิทธิเสรีมา
ที่นั่นที่เรารู้	เป็นที่ถูกร้องเรียกหา
และพี่น้องด้วยน้ำตา	ซึ่งเลือดทาแผ่นดินทอง
คือที่พานรัฐธรรมนูญ	แสนอาดูรสุดเศร้าหมอง
ไม่มีความเป็นพี่น้อง	ที่ร่วมท้องแผ่นดินไทย
พวกอธรรมถืออาวุธ	เข้าเร่งรูดสังหารใคร ?
ก็พวกเด็กของไทย	ด้วยมือเปล่าและปัญญา
พวกเขาร้องตะโกนก้อง	ใช้เสียงป้องกันชีวา
พวกเราที่ร่วมมา	ไม่เจตนาจะฆ่าใคร
แต่เสียงตอบพวกเขา	ทำให้เราสะเทือนใจ
เสียงกระหึ่มขึ้นครั้งใด	ชีวิตร่วงเหมือนผักปลา
เขาได้รับความอำมหิต	เลือดชีวิตและน้ำตา
แลกสิ่งที่ได้มา	คือประชาธิปไตย
วีรบุรุษวีรสตรี	ที่ได้พลีชีวิตไว้
ดวงวิญญาณอย่าไปไหน	จงอยู่ใกล้ไทยประชา
จตุรปูเทียมนุชาศพ	จะเคารพด้วยมาลา
ชาติหน้ามีวาสนา	ขอได้มาเกิดร่วมกัน
	(รุ่งทิวา สุวรรณบุตร)

“แต่ชีวิตวิญญาณผู้กล้าหาญ”

น้ำที่กรวดสวดมนต์ก่ออุทิศ	แต่ชีวิตวิญญาณผู้กล้าหาญ
เพื่อเสรีภาพสิทธิ์พิชิตพาล	โลกจึงขนานนามนี้ “วีรชน”
ภาพที่เหล่าเยาวชนยุคผุดเด่นชัด	คือประวัติศาสตร์แจ้งทุกแห่งหน
หน้าก่อนนั้นสันติสุขทุกตำบล	เพราะว่าคนไทยเคยเฉยและชิน
ถึงหน้านี้รชาติฉลาดล้ำ	ร่วมล้างอำนาจสุดมนุษย์หิน
เหมือนมะเร็งร้ายแสนบ่อนแผ่นดิน	จนไร้ถิ่นฐานกลายเป็นตายเย็น

หน้าต่อไปไทยผองต้องร่วมสร้าง
เสรีสิทธิ์เสมอภาคมากประเด็น
น้ำตาที่ร่วงพลูสู่ลานเลือด
ไปไม้ร่วงลอยฝ้าน้ำตาชน
วีรชนคนดีทุกชีวิต
สร้างอนุสาวรีย์เยี่ยมเทียมผากฟ้า

วิถีทางอธิปไตยให้แลเห็น
อย่าให้เชษฐเคืองใจไทยทุกคน
ยังมีเหือดชิมนองท้องถนน
จักเวียนวนลอยคว้างอยู่กลางตา
คำอุทิศทั้งชาติแม้ปรารถนา
มิเทียบค่า...เลือดรักชาติ...ท่านหยุดเดียว
(นนท์ ภราดา)

“แต่วีรชน”

กูมิไม่อันเดียวมึงก็รู้
สู้เสียอย่าง...ร่างพร้อมกุยอมพลี
แต่เพื่อนกลิ่นหล้าคนานับ
คนที่ตายเขาตายให้กับใคร
แล้วใจมึงจึงเหี้ยมโหด
ผลกรรมตามทันมีอันเป็น

อย่าหลงคิดว่ากูจะวิ่งหนี
ไอ้อปรีดิ์...ยังกูคืนก็สิ้นใจ
จะตามเหยียบมึงให้ยับอย่าสงสัย
เพื่อคนไทยทั้งชาติซึ่งมึงก็เป็น
ร่วมเผ่าโคตรยังเสือกบักกล้าฆ่าเช่น
ดินจะร้นหลบหน้าหาไม่เจอ
(บัวบาน)

“แต่ – วีรชนประชาธิปไตย”

ที่สิบสี่ตุลำน้าตาหลัง
เมื่อเจ้าพวกทรชนเหล่าคนคด
ทรัพย์สินสมบัติของแผ่นดินต้องสิ้นสูญ
สวมวิญญาณกษัตริย์โหดทมิฬ
เกิดข้าวยากหมากแพงทุกแห่งหล้า
และก็ถึงจุดหมดจดทน
ด้วยสองมือและพลังความพรั่งพร้อม
กับน้ำตาและสายเลือดความเดือดดาล
เมื่อสิ่งซึ่งมีค่าได้ม้ายาก
และทุกหยดที่เดือดเป็นเลือดไทย
เขาพลีชีพเพื่อชาติ, ศาสน์, กษัตริย์
เพื่อสรรค์สร้างศักดิ์ศรี – วีรชน

ภาพความหลังฝังใจไทยทั้งหลาย
มันไชยศ ใช้อำนาจ โกงชาติกิน
เพราะตระกูลคนตั้งชาติกังฉิน
สร้างราคะขึ้นในหัวใจคน
หยาดน้ำตาคนไทยก็ไหลหล่น
มหาชนจึงลุกสู้กับหมูพาล
พวกเขายอมพลีชีวาอย่างกล้าหาญ
สิ่งต้องการคือ “ประชาธิปไตย”
เลือดจึงหลากชโลมดินหลังรินไหล
ฝากไว้ลือชาจบสากล
เพื่อเกิดรัฐธรรมนูญ พิบุลผล
ไทยทุกคนสุดดี – วีรกรรม
(พิณ ภราดร)

“แต่...หยาดหยื่อ หยดเลือด น้ำตา และชีวิต”

มิคสัญญีเกิดแล้ว	เมืองไทย
สามอัปรียัญไร	แหลมไวย
มันหวงคณา ธิปไตย	ในครอบ ครัวฮา
อำนาจมันแย่งฟ้า	กะดิน ฯ
กินโกงชิง ฉ้อราษฎร์	บังหลวง
รัฐธรรมนูญมันหวง	ถ่วงไว้
ใครพวกเขมือบตักดวง	แลปก ป้องแฮ
ใครมิใช่ มันขี้ให้	ยับแล
โธ่เอ๊ย นักศึกษานิสิตทั้ง	นักเรียน ประชาแล
ทนมี้ไหวพากเพียร	ร่วมสู้
เป็นประวัติการณ์เขียน	ขณะหยุด
ชลเนตรไหลอย่างรู้	สีกตัว ฯ
มันชั่วทุด ! ถ่อยซ้ำ	หาตัด เทียมเลย
สวมใส่วิญญาณสัตว์	ป่าช้า
สั่งเข่นฆ่าเยาวยชนชาติ	เพียงผัก ปลาฮือ
นักเรียนจึงแค้นบ้า	เลือดละเลง ฯ
เพลงกาลกล่าวอ้างมิค	สัญญี
ภาพพจน์หอนเห็นมี	สักน้อย
เพลงกรรมเจาะจริงซี	แสนอเนจ อนาถเอย
ควรแหละหรือเคลื่อนคล้าย	สู้ไทย
เพราะไอ้ชิงหมาเกิดทั้ง	โคตรมัน
“กิตติ” แค่ดอก “ขจร”	อัน เทียวแล้ว
“จารุ” ปราศ “เสถียร”	ผัน จารุ ทิ้งเวย
ไอ้ “เล็ก” พริกชี้หมาแมว	หมดดี
สองหนวดดอวตแก่ง	โห่งต้องลักลอบหนีหน้า
ไม่อยู่ดูประชา	ทัศนั่มอบมึงถึงสะใจ
หนีได้หนีเกิด	หนีเวรเกิดหนีมิได้
ติดเดือนเหมือนเงาไป	ถึงอยู่ไหนไม่มีพัน
ไม่ตายห่าก็ตายโห่ง	บาปมันโยงอยู่ทุกหน
ผีเหล่าเยาว์วีรชน	ตามปล้นฆ่าวิญญาณมัน
สมบัติจักวิบัติ	เพราะโกงรัฐแลราษฎร์นั้น
ขอโทษใครใครนั้น	เตรียมใจไว้อย่าได้เคือง

(นายตน)

“ตื่นเกิดเสรีชน”

ตื่นเกิดเสรีชน
 หอกกาบกระบอกรบปืน
 จงสู้จนสุดฤทธิ์
 ศักดิ์ศรีมนุษย์ชน
 หากหวังเสรีภาพ
 สันติภาพจักมี

อย่ายอมทนกัมหน่าฝืน
 หรือทนเคลื่อนกระแสร
 แม้ชีวิตจะดับพัน
 ไม่ยอมทนเป็นทาสใคร
 หวังโลกราบรื่นราศรี
 เพราะการที่เราต่อสู้
 (อำนาจ สุขเจริญ)

“น้ำตา...แม่”

แม้เหตุการณ์ผ่านไปหลายวันแล้ว
 ลูกจะไปใช้สิทธิ์เสรีแท้
 ก่อนจะจากแม่สั่งไว้ให้รีบกลับ
 ดวงใจแม่เฝ้าคอยลูกด้วยห่วงใย
 จลาจลนองเลือดเชือดเนื้อเชือดใจ
 รีบตามหาลูกของแม่ด้วยใจลอย
 สะอื้นร่ำน้ำตาคราที่หลัง
 ความปวดร้าวระคนจนพังภินท์
 เป็นเพียงเด็กน้อยน้อยด้อยอาวุธ
 เด็กคนนี้หรือจะสู้ผู้คุกคาม?
 แม้เหตุการณ์ผ่านไปหลายวันแล้ว
 คนยกย่อง “วีรชน” ก่นดวงแด

ภาพลูกแก้วตรงมาราบลาแม่
 ไม่ขอแพ้ยายอธรรมที่นำใจ
 ลูกยังรับคำแม่มั่นมีหัวน้ไหว
 ลูกจากไปหลายวันแม่มั่นคอย
 แม่ก็คิดวิตกเศร้ามีเหงาหงอย
 พบลูกน้อยเป็นศพชบลงดิน
 มั่นประดังไหลล้นจนจะสิ้น
 ไอ้ชาติหินตัวไหนมันใจทราม
 มันยังทรุดตีบซ้ำด้วยใจหยาบ
 ที่มีความทารุณฝังกลางใจแท้
 ภาพลูกแก้วนอนตายฝังใจแม่
 แน่แสนแน่มแม่กับลูกยอมผูกพัน
 (สุชาติ กาญจนไกรฤกษ์)

“ปฏิญญาปีใหม่”

สังคมใหม่จะสร้างใหม่เพื่อไทยผอง
 ด้วยสิทธิเสรีภาพเป็นรากใบ
 ของมาร่วมจิตในกิจใหญ่
 เพื่อมวลชนจัดอยู่คู่พารา

ชาติเรีองรองด้วยเสรีวิถีไสว
 จากกลไกอภิสิทธิ์ชนคนเทวดา
 เพื่อหลักชัยของชาติอาจอาสา
 เพื่อวิญญานวีรชนพันห่วงใย
 (ประสิทธิ์)

“ประกายเพชร : กลอนกลบทตรีประดับหรือตรีเพชร”

คนลืมหาคติ บา บ่า บ้า เหมือนทำบาป
 วิสัยหยาบ ฉอ ฉ่อ ฉ้อ ก่อบัดสี
 หลงลืมนทน ปลน ปล่น ปลัน ก่นความดี
 วิญญาณย์ เกลา เกล่า เกล้า เहांหัวใจ
 ผมคลิ่นเหียน แคน แคน่ แคน้ แสนเกลียดเหลือ
 จับได้เถื่อ สิน สิ้น สิ้น เลือดรินไหล
 คนเช่นนี้ ชี ชี ชี กาลีภัย
 รกถิ่นไทย แท้ แท้ แท้ แม่เที่ยวเรา

(น.ส. บัวหลวง)

“ประกายเพชร : แต่ วีรชนไทย”

เห็น “ซากศพ ... วีรชนคนไทย” แล้ว	ฉันไม่แคล้วโศกเศร้าเฝ้าร่ำไห้
เขาต่อสู้ “เพื่อประชาธิปไตย”	ให้ยืนยงคงไว้ชั่วมักกับปี
เลือดเด็กไทยไหลประจักษ์เป็นสักขี	ว่า “ยอมพลีชีพสู้ศัตรู” นั้น
แม้ตัวตาย...ตายไปไม่สำคัญ	ขอ “ชาติไทย” คงมั่นนิรันดร
	(อัญญาพร พร้อมเพรียงพันธ์)

“ประกายเพชร : ยามเมื่ออรุณรุ่งฟ้า”

ขอต้อนรับรัฐบาลใหม่ด้วยใจชื่น	ความขมขื่นเคยมีพลันหนีหาย
เหมือนอรุณรุ่งฟ้าภาพราย	สิ้นเมฆร้ายบังบดหมดเวรกรรม
ขอเชิญชวนมวลชนสนใจช่วย	เอื้ออำนวยงานรัฐพัฒนาเด่น
บำบัดทุกข์สุขถ้วนถ้วนร่มเย็น	สมชื่อเป็นรัฐของราษฎรเทอดชาติเทอญ
	(ศรายุทธ)

“ประกายเพชร : วีรกรรม”

เขาหลั่งเลือดโลมดินถิ่นสยาม	มิครันคร้ามชีวิตถูกปลิดสูญ
หวังจุดแสงแห่ง “รัฐธรรมนูญ”	ให้จรรูญ จรดหล้าฟ้าเมืองไทย
และบัดนี้ “วีรกรรม” ก็ล้ำผล	“วีรชน” ลู่วัน อันสดใส
ขอประทีปแห่ง “ประชาธิปไตย”	โชติช่วงให้ ไทยอยู่ คู่ฟ้าเทอญ
	(บุญช่วย พฤษชาติ)

“ประกายเพชร : สยามสมโสมสรสตรีโปรดฟัง”

สยามคุณหญิงผู้ยิ่งศักดิ์
แม่ล้วนเกล้าพระเจ้าหลวงยังห่วงใย
วัน “มหาวิปโยค” โศกเศร้าตลึง
ถามมิใช่เชื่อไซ้ที่ใจรัก

โยชัชกแซเขื่อนมิเคลื่อนไหว
ช่างกระไรดูดาวย่นอายนัย
วีรชนถูกฆ่าเช่นปลาผัก
ท่านจึงหักใจห่างอย่างซาเย็น
(ตระริงตั้ง)

“ประกายเพชร : สู้สุขคติเกิดวีรชนผู้พลีชีพเพื่อชาติ”

ด้วยบุญญา บารมี เป็นที่ตั้ง
นักเรียน นิสิต ประชา ที่ทั้งปวง
เลือด น้ำตา รดริน แผ่นดินนี้
หลายชีวา ลาลับ ดับสิ้นไป

จึงหยุดยั้ง ชาติภัย อันใหญ่หลวง
ได้ลุลวง โศกสลด รันทดใจ
เป็นวันที่ จะมีเลือด ตรึงเตือนไว้
เพื่อประชาธิปไตย ไทยทั้งมวล
(วิรัช เตี้ยจรีพงษ์)

“ประกายเพชร : เสียขวัญ”

วังหลบปิ่นตื่นขวัญประหวั่นไหว
ที่สิบสี่ตุลาแสนจาบัลย์
หลงอำนาจวาสนาชะตาเลิศ
ใช้อาวุธยุทธการผลาญประลัย

โธ...คนไทยฆ่าไทยให้อาสน์
ถูกโลกหยัดเหยียดหยามประณามไทย
จึงบังเกิดใจทรมามอยากใหญ่
ผลที่รับคือใคร...ไร้แผ่นดิน
(กล้วยไม้สด)

“ประกายเพชร : หนี้ที่ไซ้ไม่หมด”

ใครจะเฉยเมยไหนเราไม่สน
มันวางแผนแสนโหดโหดจัญไร
ให้บริบทภัยกับยศหมดทั้งสาม
จดจ่ายเงินเดือนให้มันไซ้ฟรี

แต่เราคนหนึ่งนั้นสุดหวั่นไหว
ฆ่าลูกไทยหลายไทยไม่ปราณี
คนใจทรมามชั่วช้าฆ่าแล้วหนี
คนอับรึยโก่งไว้เหลือไซ้แล้ว
(แหลม ตะลุ่มพุก)

“ประกายเพชร : เอาหนังเนื้อเถื่อเป็นเช่นกระดาษ”

เอาหนังเนื้อเถื่อเป็นเช่นกระดาษ	ใช้เลือดวาดธรรมนุญ ที่สูญหาย
วางชีวิตปวงชนบนร่างกาย	ยึดความตายเป็นประตูไปสู่ธรรม
มือเปล่าสู่ผู้หมายทำลายชาติ	เทิดทูนศาสน์กษัตริย์เจ้าทุกเข้าค้ำ
เขาสละชีพพลีเป็นวีรกรรม	ให้เราจำสจดี “วีรชน”
	(กมลฤทธิ์ ฤทธิสิงห์)

“โปรดอย่ากบถเธอ”

เธอมือเปล่า เธอหวัง ตั้งใจแน่ว	บริสุทธิ์ผ่องแผ้ว ฟาดินรู้
เธอมือเปล่า ทนไม่ไหว แค้นใจดู	อำนาจใหญ่อยู่ ที่ผู้ เห็นแก่ตัว
เธอมือเปล่า รักชาติ ศาสน์กษัตริย์	เคารพรัฐธรรมนุญทูนเหนือหัว
เธอมือเปล่า หาญกล้า ช่าไม่กลัว	มุ่งล้างชัว อำนาจใหญ่ ไร้ศีลธรรม
เธอมือเปล่า เธอยอมตาย อย่างไว้ชื่อ	โลกยังลือวีรกรรม เป็นคำขวัญ
เธอเปล่า โชคดี พลีชีวัน	ชื่อเธอนั้นอยู่ คู่ชาติไทย
เธอมือเปล่า เธอยังมี ดีสอนคน	ว่าโลกมาก เห็นแก่ตน ผลใจน
เธอมือเปล่า เธอยังกล้า ฝากองไฟ	ยึด “ประชาธิปไตย” กลับคืนมา
เธอมือเปล่า ช่วยให้ ไทยทั้งชาติ	เริ่มการเมือง ที่สะอาด ไร้ปัญหา
เธอมือเปล่า เอาชีวิต คิดราคา	ใครโปรดอย่า ทยศ กบถเธอ
	(ศรีพัท มีนะกนิษฐ)

“เมื่อวันวาน”

ผ่านพ้นแล้วเมื่อวานการนองเลือด	แผ่นดินเดือดร้อนระอุไฟคุกรุ่น
ไทยส่วนหนึ่งไม่เหลือเอื้อการุณย์	สาดกระสุนเข้าใส่ไทยด้วยกัน
เมื่อวิญญานวีรชนคนใจกล้า	สู้เมืองฟ้าสุขแสนแดนสวรรค์
“ประชาธิปไตย” ที่รอคอยมานานวัน	ต้องฆ่าฟันกันเองจึงได้มา
ประวัติศาสตร์ไทยยิ่งใหญ่ได้เปิดฉาก	เมื่อหมู่มากเพื่อนไทยมาพร้อมหน้า
ร่วมขบวนมวลชนทั่วพารา	รำร้องหา “เสรี” ที่รอคอย
ท่ามกลางเสียงสาปแช่งด้วยแรงแค้น	ท่ามกลางแดนวิปโยคโศกเหงาหงอย
ท่ามกลางคนชีพดับนับร้อยร้อย	ท่ามกลางถ้อยโพนทนาตาประจัน
ท่ามกลางแก๊สน้ำตาปืนบ้าคลั่ง	ท่ามกลางกลุ่มรถถังและทหาร
ท่ามกลางคนสังเวชกับเหตุการณ์	เมื่อวันวานจารึกไว้ไม่ลืมเลือน
ว่าวันหนึ่งการต่อสู้เพื่ออิสรภาพ	หลายชีวิตนองเลือดถูกเชือดเฉือน
จนวันนี้จากวันนั้นยังมันเตือน	รำลึกเพื่อนวีรชนคนกล้าตาย
	(อภิสิทธิ์ นรินทรกุล)

“ร่วมรำลึกเป็นอนุสรณ์แก่ผู้บาดเจ็บและเสียชีวิตวันมหาวิปโยค”

วีรกรรมจําหลักประจักษ์หลัก้า
คือดอกไม้เกียรติยศตศตจิจริง

และน้ำตาชาวไทยที่ไหลหลั่ง
จะบานยังยืนอยู่ไม่รู้โรย
(กุลทรัพย์ รุ่งฤดี)

“ร่วงเหมือนใบไม้ร่วงในหน้าแล้ง”

ร่วงเหมือนใบไม้ร่วงในหน้าแล้ง
ส่วนของโลกเป็นใจกลางแผ่นดินไทย
มีแต่ความอภัยศอดสู
ขาดสิ้นแล้วซึ่งสติปัญญา
คนไทยจะไว้ทุกข์ชั่วชีวิต
หยาดน้ำจากตาที่บ่าล้น
กลืนรูปล่องลอยรำลึกหา
สักการะดวงวิญญาณอันวายเวียน
ไ้อดวงวิญญาณท่านผู้กล้า
รับรู้เถิดชีวิตท่านไซ้ไม่

โลกเปิดแห่งประวัติศาสตร์ของโลกใหม่
ชีวิตคนคือใบไม้และผักปลา
อับอายผู้คนทั่วไปทั่วหล้า
เกลียดตัวเองที่เกิดมาเป็นคน
ความคิดเข้าครองความหมองหม่น
ไหลปนกันน้ำตาเทียม
จะเพียรร้อยมาลาเอามาเปลี่ยน
และอัญเชิญมาเยี่ยมเยียนผองเพื่อนไทย
จะเป็นดวงดาราที่อยู่ชั้นไหน
หัวใจไทยทั้งชาติ...สำนึกแล้ว
(ขรรค์ชัย บุนปาน)

“ลูกจ๋า”

ประชาธิปไตยได้มาแล้ว
นับชั่วโมงคอยสู้อย่าก็เปล่าดาย
แต่เอาเถิดเพื่อชาตินี้เป็นที่รัก
ขอชนหน้ากับหมอนตอนราตรี

แต่ลูกแก้วของแม่ชะเง้งหาย
ไอ้พ่อสายสุดสวาทเป็นชาติพาลี
แม่นี้จักษ่มใจตรองไม่หมองศรี
เพื่อศักดิ์ศรีที่เขาว่า “ลูกกล้าตาย”
(สุดสงวน นุ่นพันธ์)

“ลูกเอ๋ยลูกรัก”

ลูกเอ๋ยลูกรัก
สู่นอมกลม่อมเกลี้ยงมาแต่เยาว์
มาบัดนี้มีแต่จะแลลับ
เมื่อเจ้าไปเจ้ายังได้มาราบลา

แม่สู้หักใจขมระทมเศร้า
หวังให้เจ้าเติบโตใหญ่ได้พึ่งพา
เจ้าไม่กลับคืนหลังยังเคหา
บอกแม่ว่าเจ้าไปสู้เพื่อเสรี

เจ้าลงเรือนแม่ก็เตือนให้รีบกลับ
 ไม่นึกเลยมาดาวดินสิ้นชีวิต
 เจ้าร่างน้อยกระจ่ายร้อยกระจริด
 เป็นกรรมจำพรากรให้เป็นไป
 มีน้อยๆ เจ้าละอ่อนแม่มีมือเปล่า
 มันไม่คิดสักนิดลูกแม่อา
 มันเขินฆ่า เจ้าดับ ลับไปแล้ว
 ขอดวงจิตที่บริสุทธิ์ ไร้ราคะ

เจ้ายังรับคำแม่ใส่เกศ
 กลางพื้นที่หน้าสักขีอธิปไตย
 เจ้ายังคิดสู้เพื่อสิทธิ์เสรีได้
 แม่นี้ไซ้ชื่นชมตรมวิญญา
 ทหารห้าวเหี้ยมโหดโดนดักหนา
 ล้วนแต่ว่าเด็กไทยร่วมแผ่นดิน
 ขอลูกแก้ว นิทรานิติ เป็นนิจศิลป์
 จงไต่ยิน เสียงเพรียก “วีรชน”
 (บุญเยี่ยม ริเลปนพฤษ)

“โล่มันไป”

คือความจริงหม่นหมองของนักสู้
 เพียงมือเปล่า ต่ออาวุธยุทธภัณฑ์
 ถูกยิงร่วง ร่วงแล้ว ร่วงอีก
 เพื่อนโดนยิง วิ่งไปขวางล้มทั้งยืน
 ด้วยมือเปล่า แต่หัวใจกล้าใหญ่หลวง
 ความกตัญญูเต็มหัวใจ

ได้เรียนรู้ความลำบากจากสวรรค์
 เพื่อคำขวัญแดนสงบ พิภพไทย
 คนหลบหนีมุ่งปะทะระลอกคลื่น
 เลือดไหลนองท่วมพื้น ยืนให้ยิง
 พลังทวงเสรีที่จะได้
 ขอบพบกับระบอบใหม่จะได้มา
 (นภดล พูนเสริม)

“วัดเอ๋ยวัดโบสถ์”

วัดเอ๋ยวัดโบสถ์
 เจ้าขุนทองไปปล้น
 คดข้าวใส่ห่อ
 เขาก็รำลือมา
 นั่งรถยนต์ไร
 ส่งเสียงแจ้วแจ้ว
 เจ้าออกจากบ้าน
 เจ้าหันมาส่งน้องน้อง
 ไปเพื่อสิทธิเสรี
 โอ้เจ้านกเขาขัน
 สะพายย่ามหาเด็ย
 ทั้งสมุดที่ลบเลือน

ตาลโตนดเจ็ดต้น
 ป่านนี้ไม่เห็นมา
 ถ่อเรือไปตามหา
 ว่าเจ้าขุนทองตายแล้ว
 นั่งรถไฟรถแก้ว
 ว่าเจ้าขุนทอง-เจ้าขุนทอง
 เมื่อตอนตะวันเรืองรอง
 ว่าพี่จะไปหลายวัน
 เพื่อศักดิ์ศรีบางระจัน
 แล้วเจ้าขุนทองก็ลงเรือน
 ที่ใส่หนังสือแสงเดือน
 ด้วยหยาดน้ำตาแต่เมื่อคืน

ขุนทองเจ้าร้องไห้
ว่าดอกจำปีถูกปิ่น
ลูกเอ๋ยหนอลูกเอ๋ย
แม่มาร้องเรียกหา
เจ้าไม่ใช่หน้ากรบ
รูปร่างก็น้อยน้อย
แม่รู้ว่าลูกรัก
พ่อก็รู้ว่าลูกมี
แต่ใครเขาจะรู้
มนุษย์อาจจะไต่ยิน
ลูกบอกว่าลูกรู้
แม่กับพ่อก็รอมมา
ดอกโสนบานเช้า
ออกพรรษามาตระเวน
ไม่มีร่างเจ้าขุนทอง
แม่กับพ่อก็อาดูร

อยู่ในเรือนจนตึกตื่น
ตกอยู่เกลื่อนเจ้าพระยา
หนอเจ้าอย่าเฉยเชื่อนชา
นี่พ่อมาตั้งตากอย
ที่เคยประสบวิรร้อย
เพราะเรียนหนังสือมาหลายปี
นั่นมีความภักดี
กตัญญูแผ่นดิน
เพราะไม่ใช่พระอินทร์
แต่อำนาจมาบังตา
จึงสู้แบบอหิงสา
หลายเพลหลายเพล
ไอ้ดอกตัดเค้าบานเย็น
ที่อนุสาวรีย์ทูน
มีแต่รัฐธรรมนูญ
แต่ภูมิใจลูกชายเอ๋ย
(สุจิตต์ วงษ์เทศ)

“วันเชือกขาด”

ฟ้าช้อนตะวันหลังม่านเมฆ
ลมซุ่มไอลือเหือกกมล
มีดบังอาจมีดมนจนมีดมืด
เสารงขาวกระจ่างกลางฟ้าดำ
มิรู้เลย ว่าเชือกผูกธงเปื่อย
ชื่อเชือกเล็กเหลือเกินเงินเหลือจม
ฉันทันอยู่เดียวตายปลายสนาม
ลมยิ่งแรงฟ้ายิ่งมืด ตามกัน
โอย เชือกขาด
มือเล็กเล็กของฉันทันคง
ฉันทพบสิ่ง มหัตศรจรย์อันปวดร้าว
จุดลากฉันทเจ็บแสบแปลบไป
เพียงครั้งเดียวเท่านั้น
ช่วยกันยึดช่วยกันจุดช่วยกันตั้ง

ดูวิเวกในวันอันมัวหม่น
เมฆอุ้มฝนทะมึนครีบทิมเทาดำ
ห้องเรียนปิดเงียบเหงากาลเข้าต่ำ
ธงไตรรงค์เริงระบำกับแรงลม
ภารโรงยิ้มเหนื่อยอย่างสาสม
เชือกจะขาดเพราะคมคอรับชั้น
กึ่งไทรหักโครมครามจนเสียขวัญ
ฉันท เก็บบไม่เหินผืนธง
กลางอากาศวิปริตฝุ่นผง
ไขว่คว้าชายธงมันใจ
เปลือกตาผ่านธงเล็กกลายเป็นใหญ่
ฉันทแข็งใจดี้นรนตะโกนอึง
วันเดียวกับฉันทมากหน้ามาถึง
แล้วจึงเปลี่ยนเชือกใหม่วิไลตา
(ธวัฒน์ วารยรส)

“วันมหาวิปโยค จบโลกเก่า”

พังทลายอำนาจเท่าภูเขาใหญ่
 เทียงที่ถ้ำเหลือไว้ได้ฝูงชน
 แม้พระสงฆ์บิณฑบาตไม่หวาดหวั่น
 ผ้าเหลืองไม่อาจขัดเกลา เอาใจนาย

เหลือเศษผงเหล็กแหลมอดเปลวไฟ
 เทียงที่เหลือไว้ได้ฝูงชน
 ด้วยพวกมันสันดานดิบคนฉิบหาย
 ฆ่าคนตายรวมเนิ่นกองเลือดนองแดง
 (นภดล พูนเสริม)

“วันมหาวิปโยค ๑๔-๑๕ ตุลาคม ๒๕๑๖”

วันเอย... วันมหาวิปโยค
 วานนี้...เจ้าบานใสไร้มลทิน
 ดอกน้อยน้อยลอยไหลในธารเลือด
 ขวัญเอ๋ยอย่าเร่ร้อนร้อนรน
 วันเอย... วันมหาวิปโยค
 ลมโซยควาเลือดเจ้า...เศรำใจ
 สู้เพื่อใคร...อะไรคือรัฐธรรมนูญ
 โอ้ขวัญเอยประสงค์สิ่งใดในดินแดน
 รัฐธรรมนูญนี้มีรอยเลือด
 ประวัติศาสตร์หน้านี้มีราศี
 พานเอ๋ย...พานแว่นฟ้า
 ซึ่งค่าประชาธิปไตย
 วีรกรรมจําหลักประจักษ์หล้า
 คือดอกไม้เกียรติยศตัสต์จริง
 วันเอย... วันมหาวิปโยค
 โปรดดอกไม้ความหวังกลบซังซิง
 สงดวงใจไปเพื่อน้อมสักการ
 ชีวิตเขาสูญญลดับก็จริง
 โลहितเขาทุกหยดสีสดใส
 ประชาธิปไตยจกมันคง
 เขาเจ็บ...และตาย...จึงได้มา
 รักษาไว้เทียบเท่าชีวิต

ดอกไม้ในแหล่งโลกโสกลิ้น
 วันเอย...เลือดเจ้ารินล้นใจคน
 เผือดสี...โสกลิ้น...ขวัญหม่น
 เชิญเจ้าครองกมลชนชาวไทย
 ธรณีกั้นแสงโสกลิ้นไส
 อาลัย...คุกรุ่น...ขุนค้ำ
 สูญชีพ...มีทันสั่ง...ช่างเศรำแสน
 ทนแทนให้ในฟ้าสุชาวดี
 เชือดชีวิตเยาวชนไปแต่มีสี
 จารึกด้วยชีวี...เยาว์วัย
 สงารัฐธรรมนูญฉบับไหน
 หวังในสำนักผู้อยู่ยัง
 และน้ำตาชาวไทยที่ไหลหลั่ง
 จะบานยังยืนอยู่มีรูโรย
 กลิ่นดอกโสกลิ้นอบอวลหวานไทย
 โปรดดอกไม้ความหวังกลบซังซิง
 ดวงวิญญาณยุวชนทั้งชายหญิง
 ความกล้าหาญใหญ่ยิ่งจักยืนยง
 แต่มีไว้ในความทรงจำอย่าลืมหอง
 ถ้าชาวไทยธำรงไว้ให้รันดร์
 เราอยู่เรารักษาไว้ให้มัน
 “เลือดและน้ำตา” นั้นอย่าลืมหอง
 (กุลทรัพย์ รุ่งฤดี)

“วีรบุรุษ : จากมักกะสัน”

วีรกรรมจรัส ประเสริฐฤทธิ์	ร่วมของสิทธิเสรีที่กล้าหาญ
ช่วยอุ้มเด็กโดนปืนยืนอยู่นาน	ท่ามกลางจลาจลตมถูกยิง
โอ้วีรบุรุษไทยใจกล้ามาก	เขาไปจากมักกะสันขวัญดียิง
ด้วยรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์แน่ชัดจริง	หมดกรรมกลังขณะมือถือธงไทย
สิบสี่ตุลามาหาวิโยค	เลือดไทยโชกชุ่มดินหลังรินไหล
ศูนย์นิสิตช่วยเต็มที่ จนมีชัย	ปลุกประชาธิปไตยให้ฟื้นมา
พร้อมรัฐธรรมนูญไทยที่ไผ่ฝืน	ชนทุกชั้นช่วยพิทักษ์มั่นรักษา
เราต้องแลกเลือดเนื้อเจื่อน้ำตา	โดยพระบารมีปกพสกนิกร
วีรชนคนไทยใจรักชาติ	เลือดทุกหยาดหยดเป็นเช่นอนุสรณ์
เชิดวิญญาณอยู่สวรรคน์วันตร	เกียรติกระฉ่อนชื่อเฟื่อง เลื่องลือเทอญ
	(ผืน ทองคำรอด)

“ส่งดวงใจไปเพื่อน้อมสักการ”

วันเอย...วันมหาวิโยค	ดอกไม้ในแหล่งโลกโศกสิ้น
วานนี้...เจ้าบานใสไร่ลมทิน	วันนี้...เลือดเจ้ารินล้นใจคน
ดอกน้อยน้อยลอยไหลในธารเลือด	เผือดสี...โศกศัลย์...ขวัญหม่น
ขวัญเอยอย่าเร่ร่อนร้อนรน	เชิญเจ้าครองกมลชนชาวไทย
	(กุลทรัพย์ รุ่งฤดี)

“สดุดีวีรชน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖”

นามเราคือ “วีรชน” เลือดเข้มข้น	รักชาติเต็มหัวใจตายไม่หวั่น
อุดมการสูงส่งมีตรงกัน	ชีวิตนั้นสามารถเป็นชาติพลี
ยุคพวกโจรทมิฬโง่กินชาติ	ใช้อำนาจอุบาทว์อย่างผิดทางที่
“รัฐธรรมนูญ” คู่ไทยจึงไม่มี	สิทธิ์, เสรี หนีหน้ากลางป่าปีน
ความเกลียดชังฝังแน่นคับแค้นอก	หัวใจหมดเปลือกตมความขมขื่น
เขาสู้นั้นสิ้นสูญลับไม่กลับคืน	พร้อมกับพื้นปฐพีเปื้อนสีดำ
วันอุบาทว์เพศชาติเคลื่อนเข้าเงื่อนไขเลือด	ความตาย, เลือด, น้ำตาราคาต่ำ
ชีพเรายอมพร้อมพลีเพื่อ “วีรกรรม”	ล้างอธรรมอำมหิตวิปริตคน
ทัพหลกหลายบรรพชนเลือดคนกล้า	บดบังฟ้าสีเขียวซีดเขียวหม่น
เขา “นักเรียน, นักศึกษา, ประชาชน”	อุทิศตนต่อต้านผลาญทมิฬ
ที่ “สิบสี่ตุลาคมฯ” มหาวิโยค	โลกทั้งโลกโศกสลดรันทดสิ้น
เสียง “ประชาธิปไตย” เริ่มได้ยิน	เพื่อแผ่นดินชุ่มน้ำเลือด, น้ำตา

ประวัติศาสตร์ชาติไทยได้ต่างพร้อม
การปกครองครรถงใหม่จึงได้มา
ซึ่งจะเป็นมรดกสืบตกทอด
ควรเจริญรอยตามแนวความคิด
ปูพื้นฐานการเมืองได้เบื้องต้น
ช่วยไทยให้พ้นเหวความเลวทราม
เสรีภาพฉายฉายประกายจ้า
จารึกประวัติศาสตร์แห่งชาติไทย

ไทยนับร้อยเลือดกระเซ็นถูกเข่นฆ่า
ประเมินคำมีเท่าชีวิต
เพื่อชาติรอดนาที่ที่วิกฤติ
พิทักษ์สิทธิ์, เสรีอันดีงาม
ไทยทุกคนควรต้องไม่มองข้าม
ต้องซึ่งนาม, คุณ, ค่า. “ประชาธิปไตย”
“วันมหาวิปโยค” ...เปิดโลกใหม่
สิ่งที่ได้มานี้ เพราะ... “วีรชน”
(สันติ ชนะเลิศ)

“สดุดี วีรชน ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖”

ปณิธาน ศรีทธา เขากล้าแกร่ง
เขาต่างร่วมใจรักสามัคคี
เพื่อประชาชนสุขในทุกด้าน
เขาทำอย่างคนที่มีความคิด
ป็นกรกราดกระสุนจนพรุนร่าง
ใครขวางหน้ามันจะไม่ละทิ้ง
ร่วงเหมือนใบไม้หล่นเกลื่อนกล่นพื้น
ไม่ท้อแท้ ไม่ชี้ขลาด แม้พลาดพลั้ง
มือเปล่าเปล่า เขาก็ต่อต้าน
แม้ร่างเพื่อนทรุดดับลงกับพื้น
เลือกรักชาติซุ่มซำถูกกำหนด
นิสิต นักศึกษา หน่วยกล้าตาย
ที่สิบสี่ตุลา กลางฟ้าโศก
ภาพประทับอยู่ในหัวใจเรา
ฟ้าสยาม งามพิสุทธิ์ ดุจสวรรค์
ชัยชนะกลางความตายคนหลายคน
ปณิธาน ศรีทธา เขากล้าแกร่ง
ชีวิตทั้งชีวิตอุทิศพลี
ธงไตรรงค์ คลุมร่างอย่างสง่า
วีรชน – วีรกรรม ร่วมน้ำใจ

ด้วยเลือดแห่งความทะนงอันคงที่
ร่วมใช้สิทธิเสรีด้วยชีวิต
เพื่อให้บ้านเมืองมีเสรีสิทธิ์
เขาทำผิดหรือไร จึงไต่ลง
มันยิงอย่างหมาหุ้มแม้ผู้หญิง
ใครท้วงติงอย่างไรมันไม่ฟัง
บ้างก็ล้ม บ้างก็ยืน เหมือนคลื่นหลัง
รวมพลังหยัดอยู่สู้กับปืน
ประจัญบานเร่งรูดสุดฝืน
เขาก็ยืนหยัดซำจะทำลาย
แต่ละหยด แต่ละหยาดไม่ขาดสาย
สู่จุดหมายที่เห็นเพียงเป็นเงา
“วันมหาวิปโยค” ทั่วโศกเศร้า
คือ ศพเขาคณกล้า “วีรชน”
เมื่อพวกเขาเหล่านั้นบรรลุลผล
หลังจากทบทรมานมานานปี
ด้วยเลือดแห่งคนรักในศักดิ์ศรี
เพื่อ “เสรีประชาธิปไตย”
เพื่อความกล้าสุขสงบ ในภาพใหม่
จารึกประวัติศาสตร์ของชาติเอย
(นงนุช นพคุณ)

“สวัสดีปีใหม่”

ขึ้นปีใหม่ใจคะนึงคิดถึงเพื่อน
เคยหยอกเข้ายั้งยั้งมิมใจกัน
ปีใหม่นี้ไม่มียิ้มพริ้มอีกแล้ว
เหลือรอยเลือด น้ำตา ฝากอาลัย
ปีใหม่นี้ชาติยังมีหน้ผู้กมัด
หน้สินส่งคืนได้ไม่ยากนัก

ยังสะท้อนใจเราเศร้าโศกศัลย์
เคยไฝ่ฝันอนาคตปรากฏไกล
ไม่มีแววตาผินผินเคยไฝ่
หลังทาแผ่นดินไทยด้วยใจภักดี
ช่วยประหยัดกันไว้ให้แน่นหนัก
แต่หน้รักวีรชนสุดคณนา
(ประชุม เกตุแก้ว)

“สะกิดใจ”

ไม่ประจักษ์ “ประชาธิปไตย” โลกภายนอก
ต่างหลงโลกมายา มุ่งอำนาจ
หัวใจจึงแสวงหาว่าที่ไหน
รู้ทางแล้ว แต่ลำบากยากเหลือทน
ก้าวไปพร้อมกับชีวิตนิสิตใหม่
หมายพบโลกเสรีบ้างบางเวลา
ส่งกระจกดูดวงตาทาหาแววหวัง
มหาวิทยาลัยในความคิดนักกันที่
เสียงตะคอก “สิทธิ์น้อง” “ศูนย์” จากรุ่นพี่
“เซียร์” สำคัญยิ่งกว่าสิ่งใด
ที่เดินได้จะเดินบ้างเขายังห้าม
อิสระ เสรี ถูกตีตรวน

ทุกสิ่งบอก “เผด็จการ” อันอุบาทว์
มีโอกาส “ข้า” ขอนั่งบนหลังคน
ประชาธิปไตยให้เห็นผล
ผู้ดีนรณแวงหลังเข็มเต็มสองตา
ด้วยดวงใจมุ่งมั่นหมั่นการศึกษา
ปลอบใจว่า “ประชาธิปไตย” ไทยยังมี
สิ้นพลัง ตาว่างเปล่ารางตามี
ณ ที่นี้ อย่าโหยหา ประชาธิปไตย
เขาคดขี่, ดุดัน จนหวั่นไหว
ทำเหมือนไร้ปัญญาจะใคร่ครวญ
ครั้นทวงถามสารอกตำมาห้วนห้วน
(เซอะ) เสียงแรงชวนกันเรียก “ประชาธิปไตย”
(หน่ายเสรี)

“สามัคคีปีใหม่”

ดวงวิญญาณเสรีชนหนไหน
การต่อสู้ เลือด ชีวิต เพื่อนพลีนั้น
อาณิสต์ทุกสิ่งสรรพในวันนี้
กุศลบุญพลีฝากจากมวลชน

สถิตใต้ในสถานวิมานสวรรค์
จะนิรันดร์ในหัวใจไทยทุกคน
อุทิศพลีเพื่อนผู้อยู่ทุกแห่งหน
ขอเพื่อนพันพันระวีภูษะนี้
(นันทนา พัฒนวิบูลย์)

“ไอ้รัฐธรรมนูญ”

ไอ้รัฐธรรมนูญ
 หวังรักษาประชาธิปไตย
 ถึงหัวใจเขาเยาวิ้ยยังใจเด็ด
 ถมร่างไล่ลมปราณแทนพานทอง
 สัตว์สฤตพุนตันหามันบ้าคลั่ง
 มันเห็นชาติย่อยยับกับตาตน
 “วันมหาวิปโยค”ทรวงโศกแสน
 เหลือแต่ใจสุดซ้าสุดล้าเค็ญ
 เกิดศักดิ์ศรีวีรกรรมจดจำไว้
 โปรดสดับรับถวิลดวงวิญญาณ
 ไอ้ประชาธิปไตยได้ครั้งนี้
 ร่วมชีพที่ถูกฆ่าอย่างทารุณ
 ขอหยาดเลือดรินไหลจากใจท่าน
 ความสูญสิ้นถวิลซ้าเดือนสำนึก
 “ไอ้รัฐธรรมนูญ”
 ขอวิญญาณท่านอยู่ป้องกันผองภัย

เด็กยอมสฤษฏชีวิตอุทิศให้
 แลกหัวใจไล่เลือดทาน้ำตานอง
 แกร่งกว่าเพชรกว่าพลังเหล็กทั้งผอง
 ประกาศกองผองดวงใจไทยทุกคน
 มันมุ่งหวังอำนาจโจดประโยชน์ผล
 มันยังวนหาทางมาสร้างเวร
 จะทดแทนด้วยสิ่งใดมองไม่เห็น
 จะเก็บเป็นอนุสรณ์ถาวรนาน
 ทุกดวงใจบูชาผู้กล้าหาญ
 ขอน้อมกราบกราบอยู่อย่างรู้คุณ
 คือเลือดที่ท่านพลีเอื้อมาเกื้อหนุน
 ร่วมแรงกรุ่นแห่งศรัทธามาจารึก
 เพื่อมาจารกฏแห่งธรรมแทนน้ำหมึก
 เรายุ่สึกถึงท่านเมื่อ..ตายเพื่อไท
 โดยอาตุรเราได้คืนท่านยื่นให้
 อย่าให้ได้ชื่ออีกว่า”ฆ่ากันเอง”
 (ช่อฟ้า บราลี)

“บทกวีไม่ปรากฏชื่อเรื่อง”

ฟ้าดำเมื่อเดือนดับ
 เปลวปลาบประกายไฟ
 ลับร่วงอีกหนึ่งร่าง
 ตายหนึ่งจะเป็นหมื่น
 “ประชาชน”หรือจะลับ
 จะยื่นหยัดจะเอ่ยย้า
 ประกายกระสุนปืน
 เส้นทางถึงยาวนาน
 ฟ้าดำเมื่อเดือนดับ
 แทนเดือนที่ดับไป

ดาวหรือลับลงไร่ไร
 ก็เปรี๊ยะจากกระบอกปืน
 คาวเลือดจางเมื่อสิ้นคืน
 เพื่อพิสูจน์สังฆธรรม
 จะพินกลับจะก้าวนำ
 จะไม่แพ้ศัตรูพาล
 หรือจะกลืนอุดมการณ์
 สังฆธรรมจักอำไพ
 ดาวหรือลับลงไร่ไร
 จะส่องด้วยตะวันแดง
 (คมทวน พิทักษ์ธรรม)

“อย่าให้หญ้าสีเขียวออก”

เมื่อความมืดของเมฆสีดำผ่านไป
 ท้องฟ้ากลับสว่างอีกครั้ง
 เด็ก ๆ ออกมาวิ่งเล่น
 ดอกไม้งามทั่วเมือง
 นกสีขาวร้องเพลง
 นั่นเป็นเพียงสิ่งที่หลอกหลอน
 เพราะเห็นภูเขา
 เมฆร้ายเริ่มก่อตัวจาง ๆ
 และหนาเข้มข้นทุกขณะ
 พวกเขายังอยู่ที่นี้
 กับอำนาจและระบบของเขา
 ก้อนเมฆแห่งอำนาจไม่เคยนิ่งเฉย
 มันจะเคลื่อนตัวลงมาไม่ช้า
 ลูกชิ้นถอะเด็กน้อย
 หยุดการเล่นของเธอไว้เสีย
 แล้วช่วยกันสร้างที่กำบัง
 ก่อนที่พายุของการกดขี่จะเริ่มพัด
 อย่าให้หญ้าสีเขียวออก
 เพราะได้รับฝนจากเมฆสีดำ
 ดอกไม้จำนวนนับแสนดอก
 จงเบ่งบานให้เต็มที่
 เพื่อปิดกั้นอำนาจแห่งก้อนเมฆและป็นทุกกระบอก
 เมื่อถึงเวลานั้น นกสีขาวจะร้องเพลงตลอดกาล

(สมบูรณ เจริณทรัพย์)

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“การฆาตกรรมหมู่ในเดือนตุลาคม”

รุ่งเช้าวันใหม่เบื้องหน้าแห่งฝูงชนสันติ
 สัญญาณภัยตั้งขึ้นทำลายความเงียบ
 ร่างเด็กหนุ่มชวเนเซ เด็กสาวลัมลง
 เสียงระเบิดก็ก้อง
 กลุ่มควันสีขาวก่อตัวหนาขึ้น
 กลุ่มควันสีขาวก่อตัวหนาขึ้น
 ฝูงชนกระจายออก
 ต่างพากันสลักรักควันอย่างเจ็บแสบ
 ฆาตกรรม
 การต่อสู้ด้วยมือเปลือยกับควันสีขาว
 การต่อสู้ของท่อนไม้กับกระสุนปืน
 การต่อสู้ของก้อนหินกับปืนกล
 การต่อสู้ของรถขยะกับรถถัง
 การต่อสู้ของเนื้อหนังกับปืนจากคอปเตอร์
 ระเบิดขวดระเบิดเพลิงปลิวว่อน
 เปลวไฟลุกไหม้
 กลุ่มควันจับตัวกันลอยสู่ท้องฟ้า
 รถพยาบาลแล่นไปมา
 การหายใจครั้งสุดท้าย
 เด็กหนุ่มบิดร่างอย่างเจ็บปวด
 แล้วลัมลง
 ปราศจากการกล่าวคำอำลา
 มือที่กำลังก้อนหินคลายออก
 เลือดแต่ละหยดสีแดง
 มันหลังรินอย่างเต็มใจ
 ไหลลงโซโลมพื้นซีเมนต์
 เป็นคำประท้วงต่อฆาตกร
 เสรีภาพ
 เป็นรางวัลของการต่อสู้
 เป็นของขวัญราคาแพง
 มันถูกซื้อมาด้วยสีแดงของเลือด
 ความเข้มข้นของจิตใจ

และหยาดน้ำตาแห่งความแค้น
 ของผู้อยู่เบื้องหลัง
 ความทรงจำเกาะกุมหัวใจฉันตลอดมา
 มันยังถูกบันทึกไว้
 เป็นประวัติศาสตร์อันขมขื่น
 สำหรับผู้คนยุคต่อไป

(ไพสันต์ พรหมน้อย)

“วันนั้น.....วันนี้”

น้องเอ๋ย

วันนั้นน้อง เดินย่ำอยู่บนหยาดน้ำตาสีแดง

น้ำตาพี่น้องของพวกเราเอง

เลือดทำให้น้ำตาเป็นสีแดง

พี่เอ๋ย

วันนั้นพี่เหนื่อยจนสิ้นแรง

นอนกลิ้งนิ่ง... นิ่งเหมือนตาย

เหมือนพวกเราที่ตายอยู่ไกล

น้ำตาแห่ง... รอยยิ้มเกิดขึ้น

ชนะ พวกเราชนะ

อยากประกาศชัยชนะของเสรีภาพแห่งมนุษย์

เพื่อคนรุ่นต่อไป เข้าใจคุณค่า

กูเอ๋ย

วันนี้นับได้ครึ่งปีแล้ว

อนุสาวรีย์...เพื่อรำลึกถึง

หยดเลือด กากชีวิต และวิญญาณก็มีให้เห็น

(วีระ เนตยกุล)

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาววิศรา อนันตโท เกิดเมื่อวันที่ ๕ สิงหาคม ๒๕๒๒ สำเร็จการศึกษา
ศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร จากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย
หอการค้าไทย (เกียรตินิยมอันดับ ๒)ในปีการศึกษา ๒๕๔๓ และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญา
มหาบัณฑิตภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปีการศึกษา
๒๕๔๔

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย